
ספר
תפארת ישראל
ספר זכרון
עדות
לישראל

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

בעזהשי"ת

ספר
תפארת ישראל

חדושי תורה על התורה נביאים וכתובים,
גמרא ושאר ענינים שהשאיר אחריו ברכה
אבינו מורנו הרב החסיד המפורסם
עובד ה' באהבה וביראה
ושוקד על התורה ביגיעה

רבי **ישראל קליין** זצ"ל
מבערגסאז - ירושלים

נערך ונסדר ע"י **בניו וחתניו** הי"ו
פעיה"ק **ירושלים** תובב"א
שנת **תשנ"ז** לפ"ק

המו"ל

שמעון זאב קליין

רח' דובר שלום 11

קרית בעלזא עיה"ק ירושלים ת"ו

טל. 02-5382230

כל הזכויות שמורות

עימוד ועיצוב

דעתון בע"מ

טלפון: 02-5388241

נדפס בארץ ישראל

לזכרון עולם

ספר זה יוצא לאור לזכר ולעילוי נשמתו של
אבינו רועינו תפארת משפחתנו, הרב החסיד המפורסם,
עובד ה' באהבה וביראה, שייף עייל ושייף נפיק
וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה,
עמוס במצוות ובמעשים טובים,
בגופו ובמאודו גומל חסדים,
התאבק בעפר רגלי רבוה"ק מבעלזא באמונה ובדביקות,
שמו הטוב נודע בשערים

מוה"ר רבי **ישראל** בהרה"ח מוה"ר **יונה**
בנימין קליין זצ"ל
מבערגסאז - ירושלים

לעשות נח"ר לנשמתו בגנזי מרומים
ויהיו שפתותיו דובבות בקבר

עלתה נשמתו לגנזי מרומים בביהמד"ר
מעוטר בטלית ותפילין

ביום **כ"א שבט תשנ"ו** לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה

מנשים באוהל תבורך

אמנו עטרת ראשנו האשה הצדקנית והצנועה
רבת המעש והפעלים לצדקה וחסד
חכמת נשים בנתה ביתה אשת חיל עטרת בעלה
אשר עמדה לימין אבינו ז"ל כל השנים
במסירות מופלאה וחלקה רב בכל מעשיו
הטובים וביחוד בפרנסת הבית
למען יוכל אבינו לשבת במנוחה
על התורה והעבודה ושלו ושלנו שלה היא

מרת **הינדל לאה** תליט"א

השי"ת יתן לה אורך ימים ושנות חיים
עוד תנוב בשיבה בבריאות השלימות
ותזכה לראות רוב נחת דקדושה מכל יו"ח
ממשיכים בדרכי אבות אשר זאת כל שאיפתה
הטהורה והרבה התפללה והשקיעה עמל על זאת.

ימלא ה' כל משאלות לבה לטובה ולברכה
עד העולם ולראות בישועתן של ישראל
בביגו"צ בב"א

אקדמות מילין

פתח דבר והקדמה לחידושי תורה שהותיר אבינו ז"ל הכ"מ
אחריו ברכה, ואשר קרא להם בשם תפארת ישראל

אמרו חז"ל (יבמות צו, ב) על הכתוב: אגורה באהלך עולמים (תהלים סא, ה) וכי אפשר לו לאדם לדור בב' עולמים, אלא אמר דוד לפני הקב"ה: רבונו של עולם, יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר, ופירש"י "שיהיו שפתי נעות בקבר כאילו אני חי" וכתבו התוספות (שם ד"ה אגורה באהלך עולמים) "שכשנשמתי בישיבה של מעלה, שפתותיו נעות בקבר כאילו מדברות, נמצא שבשעה אחת דר בב' עולמים".

ולהלן (צז, א) אמרו עוד: מאי קרא: וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים, דובב שפתי ישנים (שיר השירים ז, י) - ככומר של ענבים, מה כומר של ענבים, כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב, אף תלמידי חכמים כיון שאומרים דבר שמועה מפיהם בעולם הזה, שפתותיהם דובבות בקבר, וביאר המהרש"א זללה"ה "כי הדיבור הוא כח הנשמה על ידי כלי הגוף, וכל דיבור משובח מוליד כח רוחני בדומה משובח, ובאמרו בשם אומרו, אותו כח רוחני שנולד כבר, הוא מעורר מולידיו בב' עולמות, שהם הנשמה בעולם הבא, וכלי הדיבור שהם השפתים בעולם הזה, גם כי הם בקבר כבר, ומביא הדמיון מיין הטוב המונח בבור, הוא רוחש ודובב על ידי כח האצבע המעוררו. וכן השפתים גם כי מונחים בבור שחת רוחשים על ידי כח המעוררו".

והנה ה"עיון יעקב" (בפירושו לעין יעקב שם) מביא "וזה: כי הוא חייך, והחכמה תחיה את בעליה, וכן: כי חיים הם למוצאיהם בפה, שעל ידי כן אומרים שמועה מפיו ותחיה את בעליה, וזה: בשרתי צדק בקהל רב, הנה שפתי לא אכלא (תהלים,י) כלומר, על ידי שאמרתי הדבר בקהל רב, יאמרו דבר בשמי, על כן שפתי לא אכלא, שיהיו דובבות בקבר".

ותראה עוד מה שמצינו כעין זה (ירושלמי שקלים פרק ב' סוף הלכה ה') אף דוד ביקש עליה רחמים, שנאמר: אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה, וכי עלתה על דעתו של דוד שיהא חי וקיים לעולמים, ופירש ה"תקלין חדתין" (שם) "והלא כבר נגזרה מיתה לבני אדם הראשון", אלא כך אמר דוד לפני הקב"ה: רבונו של עולם , אזכה שיהיו דברי נאמרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ופירש (שם) "בבתי כנסיות יאמרו תהלותיו ותפלותיו, ובבתי המדרשות יאמרו דבר הלכה משמו, והיינו עולמים: דתפלה חיי שעה, ותורה - חיי עולם, והם נגד עולם הזה ועולם הבא" (ועיי"ש שביארו את ההנאה של התלמידי־חכמים בשעה שאומרים שמועה מפיהם, ושפתותיהם רוחשות עמהן בקבר).

מהראוי לציין מה שכתב רבינו החיד"א זי"ע בספרו "חומת אנך" על שיר השירים (א, ב) בשם הרה"ק רבי ישראל נחמן מדרוהוביץ זצ"ל ששמע מאביו הרה"ק רבי יוסף מדרוהוביץ זצ"ל תלמיד רבינו הבעש"ט הק' זי"ע לבאר דבריהם ז"ל אודות שפתותיהם דובבות בקבר, כי כשם שהיין הוא במרתף והוא בחבית סתומה, וכשיהיה זמן דריכת הענבים, אף שהוא רחוק מאד כמה מילין מהמרתף, הנה היין שבחבית מתנועע מאליו וזה ניכר ונודע, כך גם לגבי חידושי תורה (ועיי"ש שיר השירים ז, ל) שאפילו לאחר מותו, כשאומרים דבר שמועה מפיו, שפתותיו דובבות בקבר.

ופירש לפי זה את הכתוב האמור: וחכך כיין הטוב וגו' "שהוא בכוחו ומתנועע בעת דריכת הענבים מעצמו, כן הולך לדודי, שאתה אומר שמועה משמו: דובב שפתי ישנים, שפתותיו בקבר, ומהיין תשכיל דאהני להזכיר שם בעל השמועה, להיות שפתותיו דובבות מעין דוגמא ליין".

הננו להגיש בזה מה שחידש אבינו ז"ל בתורה, מתוך רצון ושאיפה לקיים מצות כיבוד אב - מכבדו במותו, ובכך נעשה נחת רוח לנשמתו, בהיות מאמרם ז"ל זה שגור תמיד בפיו, ומרגלא בפומיה בכל עת לדבר על מעלת הענין לחדש חידושי תורה, הן לזכות לכך שיאמרו דבר שמועה מפיו, והן בכדי להשאיר תולדות רוחניים בעולם, כמו שכתב המהר"ם פאפריש זי"ע

בספר "אור צדיקים" כי כשם שנצטוינו על מצות פריה ורביה בגשמיות, כך יש מצוה לפרות ולרבות בתורה "שלא יהא עקר בשכלו שאינו מוליד (ועי' בסה"ק ראשית חכמה בשער הקדושה פ"ד ובספר שבט מוסר ובסה"ק "דרך פקודיך" - מצוה א' אות כו-כז).

ברם, זאת למודעי כי למרות שמפאת קוצר הזמן, לא עלה בידינו לערוך את חידושיו בצורה יותר מסודרת, ובהרחבת הדברים כראוי, בכל זאת לא נמנענו להוציא לאור ולהדפיס אותם לקראת היא"צ הראשון של אבינו-מורינו ז"ל הכ"מ, בכדי לדובב שפתותיו הטהורות בקבר, ולהעלות נשמתו כאמור, ובעזהי"ת הננו תקוה להשלים את מה שטעון השלמה, ועוד חזון למועד לחזור ולשנות פרק זה כאשר חפץ ה' בידינו יצליח, ביתר שאת להגדיל תורה ולהאדירה.

את השם לחידושי התורה בשם תפארת ישראל, כתב הוא בעצמו בהיות שמו בקרבו, ומצאנו סמך ואולי זאת היתה כוונתו כי התורה נקראת תפארת כמאמרם ז"ל (ברכות נח, א) והתפארת - זו מתן תורה.

זאת ועוד, אפשר לרמוז לנו בזה לעורר ולהזכיר דרכו והנהגתו כל ימיו, בקיימו דבריהם ז"ל (אבות ב, א) איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם וכפירש"י ז"ל "שנוח לו והנאה לו, וגם בני אדם נוחין הימנו".

והיות שההדפסה הזאת מיועד אך ורק ובעיקר ליו"ח ומשפחתו לא בקשנו מכתבי הסכמות.

הננו תפלה כי ימליץ טוב בעדינו ויקויים בנו: לא ימושו מפיך ומפי זרעך וזרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה אכי"ר.

וזאת למודעי כי אף שאני כותב פה חידושים שנראים מהם כאלו אני בקי בענייני קבלה, אין הדבר כן כי אין לי יד בזה כלל רק הכל ממה שראיתי בספרי חסידות של תלמידי הבעש"ט זי"ע ודומיהם, ואף פעם לא למדתי ספרי הקבלה עץ חיים ודומיהם ע"כ אל יחשדני השומע במה שאין בי.

מכתב: שלמה"ר ז"ל

הערת המו"ל

(כנראה שכתב זאת לפני שהתחיל ללמוד קבלה, וביחוד בישיבת שער השמים שאמר גם שיעורים בספר הקבלה וכתב ח"ת על גליונות ספר עץ חיים ושער הכוונות)

בראשית

פרשת בראשית

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (א, א).
ופירש״י א״ר יצחק לא הי׳ צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו, (תהלים קיא, ו) שאם יאמרו אומות לישראל לסטים אתה שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקדוש ברוך הוא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. ושמעתי בשם החת״ס זי״ע שהקשה איך יכולים לומר לסטים אתם, אחרי שראו נסים במצרים ועל הים כו׳, הלא רואים בחוש שהקב״ה רוצה להכניסם לארץ ישראל וליתנה להם, ואמר החת״ס זי״ע כי בעצם עם ישראל נושע בשם, ואם עושים רצונו ית׳ אז אינם צריכים לכלי זיין, כמו שאמרו חז״ל (רש״י דברים א, ח בשם ספרי; ועי׳ בעה״ט דברים ו, כה) אלמלא חטאו לא היו צריכין לכלי זיין, אבל אחרי שחטאו ירדו ממדרגתם והוצרכו לכלי זיין.

וזה טענת האוה״ע שבשלמא אם היו ישראל נלחמים שלא כדרך הטבע בלי כלי זיין, כמו שבאמת הי׳ כך בכיבוש יריחו, אות הוא שהקב״ה חפץ בהם וא״א לערער ע״ז, אבל עכשיו שהם באים בכלי זיין, נראה שהקב״ה אינו חפץ בהם והם רוצים לכבוש בכלי זיין בכוחות עצמם את הארץ ואם כן הם לסטים. וזהו הקשר בין סיום התורה: ״לעיני כל ישראל״ ופירש״י שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, ובגלל החטא הוצרכו אח״כ לכלי זיין, והסמיכות: ״בראשית״ - כאמור משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים.

ואפשר לומר באופן אחר, כי הקדושת לוי מקשה בפרשת פרה שאמרו חז״ל (תנחומא חוקת ח; והובא ברש״י במדבר יט, ב) כי כתיב בה חוקה לפי שאוה״ע מונין את ישראל מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה וכו׳, ומקשה הקדושת לוי ז״ל. הלא יש גם חוקים אחרים בתורה שאין להם טעם ולמה מונין את ישראל דוקא בחוקה זאת, ותי׳ הוא ז״ל כי העכו״ם לא רוצים לדעת את טעם המצוה, אלא כוונתם להזכיר את חטא העגל כדי שיוכלו לקטרג על ישראל, לכן אמר הקב״ה שלא יזכירו את הטעם, ועפי״ז יש לפרש גם פה בענינינו, כי העכו״ם שואלים ואומרים לסטים אתם לא בשביל שהם סוברים כך, כי הלא ראו את

עמוד הענן ועמוד האש הולך לפני בני ישראל, ומי זאת עולה מן המדבר, ואי אפשר לומר לסטים אתם, אבל הם שואלים למה הם זקוקים לכלי זיין, ורוצים שהיהודי יזכיר להם את חטא העגל שבשביל זה נפלו ממדרגתם וצריכים לכלי זיין, וכוונתם רק שיזכיר את החטא בכדי לעורר עליו את הקיטרוג, לכן אמר הקב"ה שלא יענו שום טעם, רק שזה הי' ברצונו של הקב"ה ואין טעם ברצון.

וירא אלקים את האור (א, ד). אור בבחינת אוזן וחוטם נשמה ורוח, את הוא נפש הוא המלכות, הנה כבר פה נשרש למעלה באח"פ המלכות הוא חסרת אור, וכנראה שפה השרש שהמלכות הוא אספקלריא דלא נהרא, (זח"א לג:. ז"ח בתיקונים קמ.).

עיין שם להלן, בפשטות הלשון נראה שאור ההסתכלות באור ישר עשה כל הג"ר של כל הספירות מכתר עד מלכות, ובאור החוזר נעשה כל הו"ק של הספירות.

וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד (א, לא). במדרש (ב"ר ט, יב) רבנן אמרי לה בשם רבי חנינא בר אידי ורבי פנחס ורבי חלקיה, הוא מאד הוא אדם הינון אותיות דדין הינון אותיות דדין, הה"ד וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד זה אדם.

אפשר לומר עפ"י מה שכתבו בספה"ק (בני שלשים ב, א) על פלוגתת ב"ש וב"ה (חגיגה יב.) דב"ש אומרים שמים נבראו תחילה וב"ה אומרים ארץ נבראת תחילה. וחכמים אומרים שנבראו כאחת כקדירה וכיסויה שנאמר (ישעיה מח, יג) יעמדו יחדיו. ועפ"י הפלוגתא של האחים הקדושים הרבי ר' אלימלך והרבי ר' זושא (עיין תשואות חן בליקוטים) שחד אמר כי העיקר הוא להסתכל על גדלות הבורא ומזה יבוא לראות שפלות עצמו, וחד אמר שהעיקר להסתכל על שפלות עצמו ומזה יבוא לראות גדלות הבורא. והשיב להם רבם המגיד ממעזריטש כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, אך המדריגה הזאת לראות מקודם שפלות עצמו היא יותר גדולה. והנה ב"ש אומרים שמים נברא תחילה, שצריך קודם להסתכל על גדלות הבורא, וב"ה אומרים ארץ נבראת תחילה דהעיקר הוא לראות מקודם שפלות עצמו, עכ"ד.

ובזה נבוא אל הביאור במדרש הנ"ל, דכתוב בספה"ק שאדם הוא בחינת אדמה לעליון, וזה מרמז לנו שצריך האדם לראות גדלות הבורא, ומאד מרמז על שפלות עצמו כמאמרם (אבות ד, ד) מאד מאד הוי שפל רוח. והינון אותיות דדין הינון אותיות דדין, כי אלו ואלו דברי אלקים חיים. אבל כפי שאמרו הצדיקים הנ"ל כי לראות מקודם שפלות עצמו הוא מדריגה יותר

גדולה ע"כ אמר הכתוב וירא וגו' את כל אשר עשה והנה טוב מאד דהיינו דזאת המדריגה של ראיית שפלות עצמו מקודם -מאד- טובה יותר.

ויקח ה' אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל פרי העץ אשר בתוך הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וכו' ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו (ב, טו-יט). וקשה למה לא אמר לו הקב"ה מיד אחרי בריאת האדם שלא טוב היות האדם לבדו, כי מהכתובים נראה שזה שהקב"ה אמר לא טוב, הוא פועל יוצא מהצווי שנצטוה שלא לאכול מעץ הדעת, וצריך ביאור, והנה חז"ל (זוה"ק ח"א כז.) דרשו לעבדה זו מצות עשה ולשמרה זו מצות לא תעשה, וגם צ"ב פי' הלשון כנגדו, ודרשת חז"ל ידועים. וא"ל דהנה אמרו ז"ל כל השרוי בלא אשה שרוי בלא חומה (יבמות סב:), וגם אמרו ז"ל (שם סג.) דיינו שמגדלות את בנינו, ומצילות אותנו מן החטא, הרי דתפקיד האשה להציל את בעלה מן החטא, וכן איפסק להלכה דכשאשתו עמו מותר להתייחד עם ערוה מפני שאשתו משמרתו.

והנה בעת אירוסין של נכדי הב' אהרן ב"ר שמעון זאב נ"י, אמר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, שפעמים מזכירה התורה בריאת האדם בלשון יחיד ופעמים בלשון רבים, כי מצד הנשמה נשמת האיש והאשה הם נשמה אחת, רק מצד הגופים הם שנים עד שהוצרכו לנסירה, וכפי הקבלה נשמת האיש הוא מהחסדים שבדעת ונשמת האשה מהגבורות שבדעת, והנה שרש מצות עשה הם בחסדים שבדעת, ושרשי מצות לא תעשה הם בגבורות שבדעת, ואמרו חז"ל (אבות פ"א משנה ג') אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב וכו' ויהי מורא שמים עליכם, עי' בברטנורא שם שאע"פ שעובד מאהבה יעבוד ג"כ מיראה שהעובד מאהבה זריז במ"ע, והעובד מיראה זהיר במצות ל"ת, וכן אמרו ז"ל (ירושלמי סוטה ה, ה) עבוד מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא, עבוד מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט ועי"ז עבודתו שלימה.

ובזה אפשר גם לפרש כי בתחילה עלה במחשבה לבראו במדת הדין, וא"כ היה צריך לברוא קודם את האשה כי היא מצד הדין, ואמנם יציב פתגם עפ"י הקבלה (עי' עץ חיים שהנקבה נבראה תחילה והי' צירוף של השם כפי תפילין דר"ת י'ה'ו') כי צריך להקדים את בחינת השמירה, כמו שאמר בצלאל שצריך לעשות משכן תחילה ואח"כ כלים, וגם כי שורש מצות ל"ת הוא בג"ר ומצות עשה הוא בו"ק, אבל ראה הקב"ה שאין העולם מתקיים במדת הדין שיתף מדת הרחמים והקדימו למדת הדין ע"כ נברא האדם תחלה, והנה קודם

שנצטוה לא הוצרך לשמירה שלא יעבור על מצות ה', אבל אחר הצווי אמר הקב"ה שלא טוב היות האדם לבדו, כי מוכרח הוא להיות שמירה שלא יעבור על צווי ה', וזה ע"י האשה שתהי' כנגדו, כי אם ירצה לעבור עבירה היא תהי' לו כנגדו להלחם בו ולשמרו שלא יוכל לעבור, וזה שאמר זכה נעשית לו עזר, שאין לה צורך להלחם נגדו, אבל אם לא זכה שיצרו מפתהו לעבור עבירה, אזי צריכה להיות נגדו להלחם נגדו.

והנה כתיב והנחש הי' ערום מכל חית השדה וכו' ומה הי' פקחותו וערמימותו שפיתה לאדם לעבור על צווי קונו, וגם מצד שני יש לשאול הלא הוא נברא לפתות בני אדם וזה תפקידו, אבל אפשר לומר דשייך לפתות רק אדם שנצטוה על דבר יש לו רשות לפתות אותו לעבור כי בשביל זה נברא, אבל אדם שלא נצטוה מה לו לגשת אליו, והנה האדם נצטוה, כמו שאמר הכתוב (בראשית ב, טז) ויצו ה' על האדם לאמור, ממילא הי' לו רשות ואולי גם חובה לפתות אותו לעבור, ולמה הלך אל חוה? אלא הוא ידע כי חוה נבראה להיות גדר ושמירה לאדם כחומה ואם הוא ירצה לעבור אזי היא תהי' כנגדו ולא תתן לו לעבור, ע"כ הלך להרוס את הגדר וזה מה שאמרו ז"ל ששאלו את הנחש למה אתה נמצא בין הגדירות לפי שהוא פרץ גדרו של עולם, דהיינו שהלך לפתות את חוה, ע"כ פורץ גדר ישכנו נחש, כי עשה מעשה נחש ע"כ התורה מדגשת כי הנחש הי' ערום והלך לפתות את חוה כנ"ל, ע"כ אמרו ז"ל (בר"ר יח, ב) עה"כ (משלי א, כה) ותיפרעו כל עצתי כי עצת ה' הי' להיפך שהיא תשמור אותו. ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

זה ספר תולדות אדם (ה, א). א"ל דהנה התורה הק' מתחלת באות ב' בראשית, ומסיימת באות ל' לעיני כל ישראל, ובאמצע אות ו' דגחון, חצי התורה באותיות, כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל.) וזה מורה על תורת אמת שהוא ראש תוך סוף כידוע, (שבת קד. ברש"י ד"ה אמת) והנה האותיות הנ"ל הם אותיות "לבו", (עי' בני יששכר מרחשון מאמר א' אות ד' ה' בחדש אשר בדה מלבו ובירח "בול" עיי"ש).

ובזה אפשר לפרש (אולי ראיתי באיזה מקום) משמועה רעה לא ייירא (תהילים קיב, ז) היינו הלכה ונקראת שמועה כאמרם (ירושלמי שבת פ"א ה"ב) יראה כאלו בעל השמועה כנגדו, שאין לו פחד אולי לא כוון לאמיתה של תורה, רק נכון "לבו" בטוח בה', והנה כל איש ישראל הוא בחינת ספר תורה כמו שאמרו (שבת קה:) כי בפטירת האדם הוא כספר תורה שנשרף, ע"כ הר"ת ו'ראה ב'נים ל'בניך (תהילים קכח, ו) ר"ת אותיות "בול" או "לבו" אם הבנים מתחנכים בדרך התורה אז: שלום על ישראל, והנה הר"ת של שלום על ישראל הם

בגי׳ ש״פ וס״ת של שלום על ישראל בגי׳ ק׳ סך הכל הם ת״פ כמנין תלמוד.

פרשת נח

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים הי׳ בדרתיו את האלקים התהלך נח (ו, ט). וברש״י יש מרבותינו דורשים לשבח כ״ש אילו הי׳ בדור צדיקים הי׳ צדיק יותר, ויש שדורשים לגנאי בדורו הי׳ צדיק ואילו הי׳ בדורו של אברהם לא הי׳ נחשב לכלום. ואפשר לומר שאלו ואלו דברי אלוקים חיים דאילו הי׳ בדור של צדיקים הי׳ באמת צדיק יותר, רק אילו הי׳ בדורו של אברהם שהוא הי׳ צדיק גדול מאוד לא הי׳ נחשב לכלום, אבל נגד צדיקים אחרים הי׳ נחשב לצדיק גדול.

צהר תעשה לתיבה (ו, טז). א״ל ע״פ מה דאיתא במדרש (דב״ר ב, יב) עה״פ (תהילים סה, ו) מבטח כל קצוי ויס רחוקים, שתפילה דומה למקוה שפעמים פתוח ופעמים נעול, אף שערי תפילה פעמים פתוחים ופעמים נעולים, אבל תשובה דומה לים שתמיד פתוח.

ואמר כ״ק מרן הרה״ק מהרי״ד מבעלזא זי״ע בכוונת המדרש, שאם האדם רוצה שתתקבל תפילתו, אזי העצה לזה הוא שיעשה תשובה לפני שיתפלל, ובכח התשובה ששעריה תמיד פתוחים תקובל תפילתו.

והנה איתא בכתבים שכל תפילה היא במלכות ששואלת צרכה מהז״א, והנה מלכות הוא בחי׳ שם ב״ן הוי׳ דמילוי ההי״ן, כמו שכתוב שם על ענין בית הכנסת, כי כנסת בגי׳ עשרה פעמים ב״ן עם יו״ד כוללים.

והנה ר״ת צ׳הר ת׳עשה ל׳תיבה הוא בגי׳ תק״כ שהוא עשר פעמים שם ב״ן, לרמוז על המלכות, (וכידוע בסה״ק נועם אלימלך פרשת נח ד״ה או יאמר ואל אמה, שמפרש ג״כ צהר תעשה לתיבה על תיבות התפילה ועין עוד דגל מחנה אפרים פרשת נח, ד״ה ופתח התיבה), שהוא בית התפילה, וכמו שאמר דוד המלך ע״ה ואני תפילה, וס״ת צהר׳ תעשה׳ לתיבה׳ בגי׳ מאתים ועשר שהוא בגי׳ עשר שמות ״אהיה״ וכידוע השם הזה הוא מורה על אימא עילאה עולם התשובה רומז שיעשה תשובה עם התפילה, ועי״ז תתקבל תפילתו.

עוד על הנ״ל, בנועם אלימלך (ד״ה בענין אחר צהר) מפרש תחתים ושנים ושלשים תעשה, על ג׳ מדריגות בני אדם צדיקים בינונים ורשעים. ואפשר להוסיף כי זה נרמז במלת צהר צ׳ רומז לצדיקים, ר׳ רומז לרשעים, ה׳ רומז לבינונים שעוסקים בעניני עוה״ז שנברא ב-ה׳ (מנחות כט:).

ואל אמה תכלנה מלמעלה (ו, טז), א״ל דכל מעשינו ועבודתינו צריך להיות ליחדא איתתא בבעלה קוב״ה ושכינתי׳, וא״ל בדרך רמז

אמה רומז על הז״א שהם הוי׳ דאלפין שבגי׳ מ״ה, תכלנה לשון כלה שתייחד אותו עם כלתו שכינתא קדישא כנסת ישראל כלה קרואה בנעימה, ואיך תעשה זאת, ע״ז אמר מלמעלה, דהיינו שתעשה קודם יחוד אבא ואימא למעלה, ועי״ז תוכל לגרום יחוד זו״ן.

במסורה. והנה עלה זית טרף בפיה (ח, יא). **כי הוא טרף וירפאנו** (הושע ו, א). א״ל עפ״י מעשה הידוע מהרה״ק ר׳ פינחס מקאריץ זי״ע, שבאו לפניו להתפלל על חולה מסוכן ודפק על שערי רחמים עבור רפואה להאיש הנ״ל, ועשה התחכמות וביקש עליו עבור פרנסה, וראה שהסכימו מן השמים שיהיה לו פרנסה, ועי״כ בא בטענה ניצחת שיסכימו גם על רפואה. כי הלא אמרו חז״ל (תענית ח, ב) למאן יהיב מזוני לחיי הוא דיהיב. ופעל בטענה זו רפואה עבור האיש הנ״ל.

וזה יכול להיות רמוז בהמסורה כי ליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא, והנה עלה זית טרף בפיה, דהיינו מזוני, שהסכימו ע״ז מן השמים, ועי״כ כי הוא טרף וירפאנו, שנמשך לו ג״כ רפואה.

הוא הי׳ גבור ציד לפני ה׳ על כן יאמר כנמרוד גבור ציד לפני ה׳ (י, ט). ובבעל הטורים שם ג׳ במסרה, דין ואידך על כן יאמר בספר מלחמות השם (במדבר כא, יד), ולציון יאמר איש ואיש יולד בה (תהלים פז, ה). א״ל דנמרוד רומז על היצה״ר הממריד את האדם נגד קונו, ותכליתו להפכו לטוב כמו אברהם אבינו ע״ה, כמאמר חז״ל (ירושלמי ברכות ט, ה) עה״פ (נחמי׳ ט, ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, שהפך את יצרו הרע לטוב, ע״כ יאמר בספר מלחמות השם היינו נגד היצה״ר, את והב בסופה, שנעשה אוהב לבסוף ועוזר להאדם, כמו שדרשו חז״ל (קידושין ל:) א״ר חייא בר אבא אפי׳ האב עם בנו והרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשית אויבים זל״ז, ואינם זזים משם עד שנעשו אוהבים זה את זה שנא׳ את והב בסופה, אל תיקרי בסופה אלא בסופה, ועי״ז מקבל האדם חשיבות ומעלה לעתיד לבא, כי נתגבר על יצרו, וזה ולציון יאמר איש ואיש יולד בה, דהיינו אלו שנתגברו על יצרם כאיש או בעודם איש כדרשת חז״ל (ע״ז יט.) עה״פ (תהלים קיב, א) אשרי איש ירא את ה׳, א״ר יהושע בן לוי אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש.

או אפשר לפרש ולציון, היינו האנשים המצויינים, יאמר לשון תפארת כמו דכ׳ (דברים כו, יז) את ה׳ האמרת היום, דהיינו שהקב״ה יתפאר בהם.

פרשת לך לך

אל תירא אברם שכרך הרבה מאד (טו, א). איתא בבית ישראל (לאדמו״ר מגור זי״ע בשם אביו זי״ע) ש׳כרך ה׳רבה מ׳אד ר״ת ״משה״, שעי״ז זוכין להמשכה עיי״ש.

וא"ל כי ס"ת שכר"ך הרב"ה מא'ד הוא "דכה" אשכון ואת דכה (עי' סוטה ה.), וכמש"כ "אל ישוב דך נכלם" (תהילים עד, כא). כי מרע"ה זכה לכל מדריגותיו עי"ז שהי' שפל בעיני עצמו והי' עניו מכל האדם אשר על פני האדמה כמו שהתורה העידה עליו (במדבר יב, ג), וכמו כן לדורות ע"י שפלות הרוח אפשר לזכות לתורה שהיא השכר האמיתי, (תענית ז. אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שדעתו שפילה) והתורה בחינת "משה" כמש"כ (מלאכי ג, כב) זכרו תורת משה עבדי, (כדאי' בגמ' שבת פט. שהתורה נקראת ע"ש משה) משה שפיר קאמרת (שבת קב:).

וכן גם בעניני גשמיות ע"י שפלות הרוח זוכים לפרנסה ככתוב בספה"ק (עיין זאת זכרון אות קפ וראה: משמרת איתמר תולדות טז, ב ד"ה ועוי"ל, שסגולת הפרנסה להסיר הגאוה וכו'), וזה אפשר לרמוז כי האותיות האמצעיות של ש'כר'ך ה'רב'ה מ'א'ד בגי' תכ"ג ועם החמשה אותיות עצמן בגי' חת"ך שזהו שם של פרנסה.

במה אדע כי אירשנה. ויאמר אליו קחה נא עגלה משולשת וגו' (טו, ח־ט). נראה דאברהם אבינו ביקש סימן, דע"י ענוה הנקראת "מה" כמש"כ (שמות טז, ז) "ונחנו מה" ע"י זה ישאר כל הישות לצמיתות כירושה. א"ל הקב"ה שיקח בהמות גדולות ותור וגוזלות, וכל הבהמות הגדולות יכרתו לחתיכות קטנות, משא"כ הגוזל שהוא קטן ומראה לעניות הוא ישאר בשלימותו, כמו שנאמר: ואת הציפור לא בתר (שם, י).

פרשת וירא

ונברכו בו כל גויי הארץ (יח, יח) ונברכו לשון הברכה כמו הרכבת האילן (כלאיים ז, א) היינו שבירך אותו בהרכבת נשמות הגרים בזרעו מכל גויי הארץ.

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' (יח, יט). כ'י י'דעתיו ל'מען ר"ת גימטריא ששים, ששים מסכתות. ידעתיו לשון חיבור כמו וידע אדם (בראשית ד, כה) שע"י לימוד התורה זוכה אדם להיות מחובר בהקב"ה ועיקר הלימוד היא תורה שבעל פה כי על פי הדברים האלה כרתי וכו' (שמות לד, כז). ושמרו היינו לימוד כמו שדרשו ז"ל (רש"י דברים ד, ו ומקורו בספרי ראה) ושמרתם זו משנה ועשיתם כמשמעו ותורה שבכתב היא הוי' ותורה שבעל פה היא שם אדני והיא בחינת דרך השם ועי"ז יתייחדו שתי השמות הוי' ואדני שהם בחינת תפארת ומלכות, לעשות צדקה ומשפט - צדקה מלכות משפט תפארת (עי' זוה"ק ח"ב סב. ; תיקו"ז יז, ב), אכי"ר.

כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה וגו' (כא, יב). ודרשו חז"ל (שמ"ר א, א) בקול רוה"ק שבה,

שאברהם אבינו ע"ה היה טפל לשרה בנביאות, ודרשו חז"ל (ב"ר מז, א) על שרה אשת חיל עטרת בעלה, וגם דרשו (ב"ר נב, ה) עה"פ (בראשית כ, ג) והיא בעולת בעל של בעל, א"ל בדרך אפשר כי אברהם ושרה היו בחינת אבא אמא עילאין, (עיין ע"ח שער אנ"ך פ"א), שאימא גדולה לאין קץ על אבא היות ואבא חצי עליון של בינה דמ"ה ואימא חכמה שלימה דב"ן, ועיין שם בפ"ט בהגהות מהרח"ו "כי אעפ"י שזה מ"ה וזה ב"ן עכ"ז נתהפך הדבר כי כיון שזה חכמה אעפ"י שהוא דב"ן נעשה זכר והיינו בחינת בעולת בעל האמור אצל שרה שהיא היתה בחינת דכורא לגבי אברהם, ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

ויאמר אבימלך לאברהם מה שבע כבשות האלה אשר הצבת לבדנה. ויאמר כי את שבע כבשות תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת (כא, כט). וא"ל כי ידוע מכמה מקומות בזוה"ק ובספה"ק כי הרוצה להכנס לעבודת ה' צריך להתחיל לעבוד בבחינת ספירת המלכות שהיא השער לכנס בה בעבודת הבורא והיא יראת השם ומבלעדי זה לא יוכל ליכנס ולעבוד כאמור (תהלים קיא, י) ראשית חכמה יראת ה' וכתיב (שם קיח, יט) פתחו לי שערי צדק וגו', כי שער תרגומו תרעא שהיא גימטריא שם אדני במילוי אלף דלת נון יוד וזה השער לה' צדיקים יבוא בו (עי' תיקו"ז יז: ועוד).

וזה גם הפירוש בגמ' שבת (לא.) והי' אמונת עתך וכו' יראת ה' היא אוצרו (ישעי' לג, ו) שלמד ששה סדרים שהם כנגד הו"ק אי איכא יראת השם אין ואי לא לא, הפירוש שכבר יש לו יראת השם לפני שהתחיל ללמוד ויראתו קודמת לחכמתו אין ואי לא לא. וגם במס' סוכה (כח.) מי שהי' ראשו ורובו בתוך הסוכה ושלחנו בתוך הבית ראשו ורובו היינו כל הו"ק שהוא בחינת ששה סדרים ושלחנו רומז למלכות כי זה השולחן יורה על כתר מלכות והכניס הכל לתוך הקדושה שמרומז בהסוכה ואת שולחנו היינו בחינת המלכות שהיא יראת השם לא הכניס, ושבע כבשות הוא רומז למלכות הנקראת בת שבע והציב אותם אברהם לבדנה, שצריך לכנס בהם לבד לפני שמתחיל בעבודת הבורא והשיב אברהם כי את שבע כבשות תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה שהמלכות תהי' לי לעדה ע"כ כותב לשון נקבה כי המלכות היא נוקבא כידוע. כי חפרתי זאת אומרת כי יגעתי וחפרתי בעבודת השם את באר הזאת היא המלכות הקדושה את פירושו עמי. והשם ברוב רחמיו יעזרנו על דבר כבוד שמו שנוכל לעבוד אותו ביראה טהורה, אכי"ר.

על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם (כא לא). ע"ל כ"ל ק"רא ל'מקום ר"ת גי' ר"כ ועה"כ רכ"א ארך כמספר הלוגין של הכסא של דוד המלך ע"ה, כדאיתא

בגמ' (יומא עו.) עה"פ (תהלים כג, ה) כוסי רויה דכסא דדוד דעלמא דאתי רכ"א לוגין מחזיק. כ' ש"ס נ'שבעו ש'ניהם ר"ת בגי' תר"ע תרע"א.

פרשת חיי שרה

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה (כג, א). ואי' במדרש (בר"ר נח, ג) ר' עקיבא הי' יושב ודורש והצבור מתנמנמין בקש לעוררן אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על קכ"ז מדינות, אלא תבא אסתר בת בתה של שרה שחייתה קכ"ז שנה ותמלוך על קכ"ז מדינות. ועי' בספה"ק בני יששכר מאמר מגילה נקראת (מאמר ו' אות ח').

ונראה לי באופן אחר דומה לזה דהנה אי' בספה"ק לפרש מאמר חז"ל (קה"ר ט, כא) שכשהחכם יושב ודורש הקב"ה מוחל עוונותיהן של ישראל, ומלשון "יושב" משמע שהוא אומר לפניהם דברי כבושין דאיתא בגמ' (מגילה כא.) כשהחכם אומר ד"ת רכות מעומד ופי' רש"י דברים רכים ונוחים, קשות מיושב, וע"י כן מביא אותם לתשובה ואז הקב"ה מוחל להם עוונותיהן של ישראל.

והנה איתא ברמב"ם (הל' תשובה פ"ג הי"ד) אע"פ שתקיעת שופר גזירת הכתוב, רמז יש בו עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וזכרו את בוראכם וחיפשו במעשיכם ושובו בתשובה, משמע מדבריו דמי שאינו שב בתשובה הוא בבחינת מתנמנם,

ובזה אפ"ל שהי' ר' עקיבא "יושב" ודורש דהיינו דברי כבושים ורצה לעוררן לתשובה, אבל לא נכנסו דבריו לאזניהם, והי' הצבור מתנמנם, וביקש לעוררן, ע"כ אמר להם מה ראתה אסתר וכו' כמו שפי' הבני יששכר, דשרה האם הראשונה מרמזת על אימא עילאה תשובה, וקכ"ז בגי' דגן יין שהם משתנים למעליותא ורומז על תשובה מאהבה עיי"ש.

ויהיו חיי שרה וגו' (כג, א) ובמדרש (בר"ר נח, א) יודע ה' ימי תמימים וכו' (תהילים לז, יח), עי' חת"ס על התורה (פ' חיי שרה בדיבור הראשון ויהיו חיי שרה).

ויש לפרש עוד לפי דרכו, יודע ה' ימי תמימים, יודע מלשון ידיעה, לשון חיבור כמו והאדם ידע (בראשית ד, א), שהקב"ה מחבר ימי תמימים, כי האדם מהעולם אשר כל עבודתו לבוראו רק ביום וצריך להוריד את הלילות, כמו שאמר יצחק אבינו ע"ה (שבת פט:) דל פלגא דלילותא, אם כן הימים שלו אינם מחוברים דמופסקים באמצעות הלילות, אבל אם גם שינתו וכל עניניו לשם ה' א"כ הלילות והימים מחוברים ואין הפסק בינתיים, א"כ שנותיו תמימים בלי הפסק, ע"כ יודע ה' ימי תמימים, שמחבר את ימי התמימים, ומפרש למה, כי: ונחלתם לעולם תהי' בשני אופנים, או

שנחלתם הוא הקב"ה כמו שכ' (דברים יח, ב) ה' הוא נחלתו כאשר דבר לו, וזה לעולם אצלם בין ביום ובין בלילה, או באופן אחר שפי' לעולם הם עניני העולם הגשמיים שגם הם לשם שמים כמו שכ' בשו"ע סי' רל"א בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך (משלי ג, ו), דאם אינו מכווין בדבריו הגשמיים לשם שמים, א"כ יש הפסק בין הימים כנ"ל, א"כ אורחותיו לא ישרים, אבל אם הכל מחובר אזי ישרים אורחותיו וזה יישר אורחותיך.

ובזה אפשר לפרש הפסוק (דברים יח, יט) תמים תהי' עם ה' אלוקיך, דהנה שם הוי' ב"ה מורה על דברים הרוחנים תורה ותפילה, כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה (לשון הרמב"ן בהקדמתו עה"ת, ומקורו בזוה"ק משפטים פז.) והתפלה גם מלאה בשמותיו של הקב"ה, ואלקים בגי' "הטבע" (ספר הפרדס להרמ"ק שער יב פ"ב) דברים הגשמיים הנצרכים לכל אחד מיושבי העוה"ז, ואם האדם תמים בשניהם אזי הוא תמים באמת, וזה פי' תמים תהי', ר"ל תהי' תמים עם ה' אלקיך שגם עסקיך הגשמיים הרמוזים בשם אלקים שהוא בגי' הטבע, יהי' גם עם ה' שם הוי' ב"ה, והנה הוי' אלקים בגי' יבק שהוא ר"ת יעננו ביום קראנו, שאדם כזה הקב"ה בוודאי שומע תפילתו וממלא כל משאלות לבו.

או יאמר יודע ה' ימי תמימים כהדא עגלה תמימתא, עי' חת"ס פי' למה כתוב פעמיים שנה, ושנים, מפני ששנותי' היו כפולים, וכן נפרש עגלה תמימתא כפול, והנה ב' פעמים עגלה בגי' רי"ו כמספר השם ע"ב, שהם כל שם בג' אותיות בגי' רי"ו כידוע.

ואברהם "זקן בא בימים" (כד, א). ס"ת בגי' צ"א, ימים היינו ספירות ושמות, שחיבר שתי השמות הוי' אדני' שהם בגי' צ"א.

ויישם לפניו לאכול (כד, לג.)ובמסורה ב' הכא, ואידך ויישם בארון (בראשית נ, כו). א"ל דהנה האדם צריך לשבור את תאות האכילה, והעיקר ע"י זכרון יום המיתה אשר ע"ז רומז ויישם לפניו לאכול ויישם בארון.

[א"ה, כמו שהחברה קדישא שהיו אנשים פשוטים מאד וכשהיה הרר"א מליעזנסק זי"ע על ערש דווי נכנסו אליו לפני פטירתו, ואמרו לו שיתוודה, ופתח ואמר להם עתה באתם? איפה הייתם כשישבתי ליד הקערה ותאוה בוערת אז היתם צריכים להזכיר לי יום המיתה ולעשות תשובה! ואח"כ בתוך הדברים הזכירם כל עבירות שעשו ונעשו לבעלי תשובה]

ואבא היום אל העין וגו' (כד, מב), וברש"י שם אמר ר' אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים וכו' (בר"ר ס, ח).

אפשר לומר עפ״י מה שראיתי כמדומה לי מהרה״ק בעל עטרת צבי מזידיטשוב זי״ע לפרש מאמר הגמ׳ (כתובות קיא סוף ע״א) אלא ישיבה שאין בה סמיכה, עמידה שיש בה סמיכה נוחה הימנה, ישיבה רומז על התורה כאמרם ז״ל (יומא כח:) אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה הי׳ שנאמר (בראשית כד, א) ואברהם זקן בא בימים, ועמידה היינו תפלה כאמרם ז״ל (ברכות ו:) ואין עמידה אלא תפילה שנאמר (תהילים קו, ל) ויעמד פנחס ויפלל.

והנה אם אדם לומד בשלימות גמור לשמה, אז הוא גדולה ממצות תפלה, כאמרם ז״ל (שבת יא.) שת״ח שתורתן אומנותן כרשב״י וחביריו פטורים מתפלה וכמו שכ׳ הרמב״ם ז״ל (הל׳ תפלה פ״ו ה״ח) שמצות ת״ת גדולה ממצות תפלה, אבל אם התורה אינה בשלימות הראוי ואין בה סמיכה, אזי עמידה שהוא תפלה שיש בו סמיכה, דהיינו בכוונה שלימה טובה הימנה, והנה תפלת אליעזר נכתבה בתורה ובוודאי היתה בכוונה שלימה, ע״כ הוא חביבה לפני הקב״ה יותר מתורתן של בנים שהם לא תמיד בשלימות.

ויש לומר באופן אחר, יפה שיחתן של עבדי אבות, אבות היינו מלשון רצון, כמו שכתוב (שמות י, כז) ולא אבה לשלחם, (וכידוע פי׳ החוזה מלובלין זי״ע עה״פ (יהושע כד, ג) ואקח את אביכם, שהוא מלשון רצון, עי׳ אמרי יוסף פ׳ ויגש דף רכד טו״ג ד״ה והנה), והכוונה דתכלית לימוד התורה כדי לשבור את רצונותיו אשר לא לשם ה׳ המה, וזהו יפה שיחתן של עבדי אבות, אלו שעובדים להפוך את רצונם, מתורתן של בנים, שהם לא תמיד מקיימים התכלית לשעבד רצונותיו לשמו ית׳.

ויביאה יצחק האהלה שרה אמו (כד, סז). פרש״י שעד ששרה היתה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האוהל. וכשנסתלקה פסקו, וכשבאה רבקה חזרו. א״ל דהג׳ ברכות האלה הם בחינת ברכה המשולשת, בני חיי ומזוני. שנשפעו בזכותה, דהיינו נר דלוק מע״ש לע״ש רמז לחיי, כי נר ה׳ נשמת אדם (משלי ב, כז) ברכה מצויה בעיסה זו ברכת מזוני. וענן קשור על האוהל זו ברכת הבנים, כי איש ואשה זכו שכינה שרויה ביניהם, והענן רומז על השראת השכינה, ועי״ז זוכים לבנים צדיקים, כמו יעקב אע״ה שהיתה מיטתו שלימה, היינו שהשכינה שרויה על מיטתו, כד״א יצועי עלה (בראשית מט, ד) וכמו שפירש״י ז״ל דקאי על השכינה.

ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה (כה, א). וברש״י שם למה נקרא שמה קטורה שנאים מעשיה כקטורת (ב״ר סא, ד; תנחומא חיי שרה ח.), והקשו המפרשים (כלי יקר שם) למה רק עכשיו פירסמה הכתוב

שנאים מעשי׳ כקטורת, וא״ל בדרך צחות כי הגר חשבה תחילה כי היא יותר משרה אמנו ע״ה, כמו שכתוב (בראשית טז, ד) ותרא כי הרתה ותקל גבירתה בעיניה, ואמרו ז״ל (בר״ר מה, ד) שאמרה הגר שרה וו אין סתרה כגלויה, מראה עצמה כאילו היא צדקת ואינה צדקת שלא זכתה להריון כל השנים הללו ואני נתעברתי מביאה ראשונה, והי׳ זה גאוה גדולה מצדה, אך עכשיו שגירשה אברהם והקב״ה צוה לאברהם כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה (בראשית כא, יב) ושרה היתה גדולה מאברהם בנביאות, (תנחומא שמות א) הבינה שטעתה בדמיונה, ועכשיו הבינה שעם מעשיה הנאים הרי היא לגבי שרה אמנו כמו החלבנה בקטורת ולא יותר.

פרשת תולדות

ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים ויריבו רעי גרר וכו׳ ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה ויחפרו באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ד׳ לנו ופרינו בארץ (כו, יט-כב). א״ל עפ״י שכתוב בכוונות ברכת המגילה במלת אתה לכוין כי אתה בגימ׳ ת״ו גי׳ שני פעמים באר כי הוי׳ דההין בגימ׳ ב״ן ואהיה דההין גימ׳ קנ״א ובן וקנא בגימ׳ באר ויש באר ללאה ובאר לרחל ושניהם בגימ׳ ת״ו כמנין אתה וברחל יש עוד כונת באר אחרת שבאר בגימ׳ הוי׳ אלקים הוי׳ אדני א״כ יש ביחד ג׳ בארות והנה שני בארות הראשונים הם מבחינת ב״ן וקנ״א וידוע כי הוי׳ דב״ן היא דינים עיין בכונת אכילת יום הכפורים וקנ״א היא בחינת כי ד׳ אלקיך אש אוכלה הוא אל קנ״א ע״כ בשני הבארות הראשונים היתה אש המחלוקת אבל הבאר השלישי הוא השני בחינת הדינים אלקים ואדני שניהם נמתקים ע״י הויות.

והנה הוי׳ אלקים בגימ׳ יב״ק והוי׳ אדני היא יחוד זו״ן שמשם יוצאים נשמות ישראל ע״י יחודים וזה נרמז כי עתה הרחיב הוי׳ לנ״ו בגי׳ אלקים ופרינו בארץ היינו מלכות שהיא רמוזה בשם אדנות יחוד הוי׳ אדני שע״י זיווגם נולדים נשמות ישראל.

ואמר ע״ז ידידי הרה״ח מו״ה משה בלייכפלד נ״י כי ר״ת שושנת יעקב צהלה ושמחה בגי׳ ת״ו כנ״ל וא״ל להוסיף זה כי גם פה נרמזים כל השלשה בארות כי שושנה בגי׳ אסתר היא רחל כידוע (עי׳ פע״ח דרושי פורים דרוש ו) וזה בחינת השם אדני ב״ה, ויעקב הוא הוי׳ א״כ שושנת יעקב הוא בחינת יחוד הוי׳ אדני צהלה רומז על היחוד של רחל ג״כ מכוונת ב״ן קנ״א צהלה בגימ׳ קכ״ה ועם הכולל קכ״ו בגי׳ של רבוע אד-ני [אולי צ״ל ק״ל בגימ׳ של רבוע מ״ה] ושמחה רומז ללאה שהיא מלכות דאמא עלאה ושמחה עם האותיות

והכולל בגימ' שס"ה שהיא אימא עילאה א' שמעה א' סלחה א' הקשיבה וכידוע בכונת הקטורת וי"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

ויתן לך האלקים מטל השמים וגו' (כז, כח). א"ל בדרך רמז דכתוב בזוה"ק (זח"א ח ע"א) מה שאומרים בליל שבועות, השמים מספרים כבוד וגו', השמים דא חתן היינו הז"א הקדוש שהיא מדת התפארת הנקרא שמים שכלול מאש וממים היינו חסדים וגבורות, והוא בחינת ג' אותיות השם במילוי אלפין העולה כמנין ט"ל, ומשמני הארץ, ארץ נקרא השם אדנות מלכותא קדישא, ומשמני הברי"ק לה השפעות ברית קדישא ציס"ע, דאחיד בשמיא וארעא, ורב דגן בגי' ג"ן וא-ל הוי-ה.

וא"ל לרמז על חכמה כי אין התינוק יודע לדבר עד שטועם טעם דגן, כמו שאמרו חז"ל (ברכות מ.) ועיקר דגן היא החיטה הרומזת על חכמה, ותירוש היינו יין המשומר שהוא בינה וד' בחינות אלו חכמה בינה תו"מ הם בחינת ד' אותיות שם הקדוש, ובינה הוא עולם התשובה, וכשעושים תשובה זדונות נעשים לו כזכיות, (יומא פו:) ועי"ז יעבדוך עמים הם כוחות היצה"ר הבאים מהעמים, כי כל אומה יש לה יצה"ר ותאוה מיוחדת, הוה גביר לאחיך הם הצדיקים ככתוב (תהלים קכב, ח) למען אחי ורעי, כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (ברכות לד:), והקב"ה יעזרינו ברוב רחמיו לעשות תשובה שלימה לפניו אכיה"ר.

ויאמר בא אחיך במרמה ויקח את ברכתך, ויאמר הכי קרא וגו'

ויען יצחק אביו ויאמר אליו הנה משמני הארץ יהיה מושביך ומטל השמים מעל, ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבוד וגו' (כז, לה-מ). ויש לפרש הענין בדרך רמז. דהנה יש אדם שטבעו נוטה לרעה ולתאוות רעות ויש לו מלחמה חזקה קשה וכבידה לשעבד עצמו לעבודתו ית"ש, אבל אמנם הוא גומל חסדים, ומחזיק ידי ת"ח, וזה הוא בחינת עשו, אבל בחינת יעקב הוא שראשו מלא בתורה וכל מחשבותיו וכל ישותו הוא רק תורה.

והנה הצדיק רוצה לקרב ולברך את זה שהוא בבחינת עשו, אבל מן השמים ניתנו הברכות וההשפעות לזה שהוא בבחינת יעקב, ואז צועק מרה בחינת עשו ועונה לו הצדיק בא אחיך בחכמת התורה שלו ויקח ברכותיך, והוא בוכה ומתחנן הברכה אחת הוא לך אבי, אז עונה לו הצדיק הנה משמני הארץ יהי' מושביך, היינו שפלות עד קצה האחרון, וגם משמני הארץ רומז על התורה שבע"פ כידוע (זוה"ק בראשית מז ע"ב) כי שמים רומז לתורה שבכתב וארץ לתורה שבע"פ, היינו שתלמד תורה בכל יכולתך, וזה יהי' תקנתיך גם ברוחניות וגם בגשמיות, ומטל השמים מעל תורה שבכתב.

ועל חרבך תחי׳ שתהי׳ תמיד ירא מהיצה״ר שלא יכשילך ככתוב (שה״ש ג, ז) ששים גיבורים סביב לה, היינו ששים מסכתות (זוה״ק ח״א השמטות רנג ע״א) איש חרבו על ירכו מפחד בלילות, (שה״ש שם) כאמרם ז״ל (יבמות קיט:) מפחד הגיהנום שדומה ללילה, ואת אחיך תעבוד, היינו הקב״ה שנאמר (תהילים קכב, ח) למען אחי ורעי אדברה נא, תעבוד אותו ואל תתייאש ח״ו שלא יקבל עבודתך, ותעבוד אפי׳ שזה קשה כשור לעול וכחמור למשא, והי׳ כאשר תריד, היינו שתתנהג בשפלות, אז ופרקת עולו מעל צוארך, שתזכה שעבדות השם לא יהי׳ אצלך עול אלא העבודה תהי׳ בחשק גדול ובשמחה, מתוך מוחין גדולים ורב כל, כן יעזור לנו השי״ת ברוב רחמיו.

פרשת ויצא

ויצא יעקב מבאר שבע (כח, י).
פירש״י בזמן שהצדיק בעיר היא הודה היא זיוה היא הדרה, י״ל דר״ת של ה׳וד ז׳יו ה׳דר הוא בגימ׳ טו״ב וס״ת בגימ׳ ר״י דהוא י׳ פעמים שם אהי״ה דמרמז לעולם התשובה, דעבודת יעקב אבינו ע״ה הי׳ להחזיר בתשובה את האנשים בדרך ״טוב״ ע״י דברים המושכים את הלב, כי כן הוא הדרך להחזרת בנ״א בתשובה, וזה הגורם שהקב״ה יחזיר אותנו בתשובה שלימה ע״י חסדים ורחמים ולא ע״י יסורים. גם הדרה הוא מלשון הדרי בי דהוא מל׳ חזרה ומרמז על התשובה כשצדיק פנה מן העיר פנה הבחינה הזה של החזרה בתשובה ע״י רחמים וחסדים.

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (כח, י). אפ״ל עפ״י דברי רש״י ז״ל עה״פ (דברים יא, טז) וסרתם ועבדתם אלהים אחרים, שמכיון שפי׳ אדם מן התורה קרוב לעבוד עבודה זרה רח״ל, כמו שאמר דהע״ה (שמואל א׳ כו, יט) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת השם, וכי מי אמר לדהע״ה לך עבוד אלהים אחרים, אלא כך אמר דוד מאחר שאני מגורש מלעסוק בתורה קרוב אני לעבוד אלהים אחרים ע״כ (ומקורו בספרי עקב שם).

ולפי״ז אפשר לפרש שזה מה שמרומז כאן ויצא יעקב מבאר שבע, פי׳ שפירש מן השבע היינו שבעה שהוא התוה״ק דאית בי׳ שבעה ספרים כדאמרינן בגמ׳ (שבת קטז.) עה״פ (משלי ט, א) חצבה עמודי׳ שבעה אלו שבעה ספרי תורה, שספר במדבר נחלק לג׳ חלקים, דפרשת ויהי בנסוע הוא ספר בפני עצמו, והיא באר מים חיים, וילך חרנה היינו עבודה זרה המעלה חרון אף חלילה (ראה זוה״ק ויצא קמז ע״א) שנזכה להיות דבקים בתורה הקדושה אכי״ר.

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (כח, י). א״ל כי באר שבע היא התורה ככתוב בספה״ק, גם התורה יש לה שבעה ספרים, כמו שאמרו חז״ל (שבת קטז.) שספר במדבר נחלק

לג׳ חלקים, שפרשת ויהי בנסוע הוא ספר בפני עצמו, ואם האדם עוסק בתורה הק׳ שהוא ״באר שבע״ אז ״וילך חרנה״ היינו שהולך ממנו החרון אף, או יאמר שאם ח״ו הוא להיפך שהוא יוצא מ״באר שבע״ היינו שעוזב את התורה הק׳ אז ״וילך חרנה״ שהולך אל החרון ח״ו.

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (כח, י). אפשר לומר בדרך רמז, באר שבע רמז לתוה״ק, כדאי׳ בגמ׳ שבת (קט״ז.) עה״פ (משלי ט, א) חצבה עמודיה שבעה, א״ר שמואל בר נחמני א״ר יונתן אלו שבעה ספרי תורה, כי ספר במדבר נחשב לשלשה ספרים עיי״ש, והתורה הוא באר מים חיים (זוה״ק משפטים קי״ד ע״ב) ואם האדם פורש מן התורה מיד נטפל אליו היצה״ר, כמו שאמר דהע״ה (שמואל א כו, יט) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה׳ לאמור לך עבוד אלהים אחרים, וכי תעלה על דעתך דוד מלך ישראל עובד עבודת כוכבים, אלא כיון שפוסק מדברי תורה כאלו הולך ומדבק בעבודת כוכבים, (ספרי עקב יא, טז) וכמו שמפרשים מאמר ר׳ תנחום (שבת כב.) והבור ריק אין בו מים (בראשית לז, כד), מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, מים רומז לתורה (ב״ק יז.) ואין מים אלא תורה, שנאמר (ישעיהו נה, א) הוי כל צמא לכו למים, שאם אין בו תורה אז יש לו מחשבות רעות ויצה״ר, נחשים ועקרבים.

וזה שמרומז בפסוק ויצא יעקב מבאר שבע, שהאדם כשפורש מן התורה אזי מיד וילך חרנה, שמתגרה בו היצה״ר, (ראה זוה״ק ויצא קמז ע״א) והשם ברחמיו יתן בנו כח לכבוש את יצרנו הרע, ולעבדו בשני יצרים עבודה ישרה ותמה המקובלת לפני כסא כבודו יתברך.

ויאמר אכן יש ה׳ במקום הזה ואנכי לא ידעתי (כח, טז). אפ״ל בדרך רמז, כי חז״ל אמרו (בר״ר כח, יב) סלם זה סיני, ואמרו ז״ל (מדרש שוח״ט באבאר תהילים סח) כי הקב״ה הרכיב את הר המוריה על הר סיני ונתן עליו את התורה, והנה יעקב אבינו ע״ה נפשו הקדושה וודאי הרגישה את קדושת המקום מיד בהגיעו שמה, כי צדיקים מרגישים קדושת המקום, ומה גם יעקב אבינו ע״ה בחיר שבאבות (בר״ר עו, א), אבל לא ידע שהמקום הזה הוא מקום נתינת התורה, וזה אמר אכן יש ה׳ במקום הזה, שזה המקום הוא בית המקדש לעתיד ושם תשרה השכינה, אבל ו״אנכי״ שזה יהי׳ מקום מתן תורה שפתח באנכי, זה לא ידעתי.

ויאמר להם אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור, ויאמרו ידענו (כט, ד-ה). א״ל בדרך קרוב לפי מה שראיתי בספה״ק ששאלם מאין אתם, האם באתם לבחינת האין ששם

רחמים גמורים, ויאמרו מחרן אנחנו, כי אנחנו עוד בבחינת החרון שהם הדינים הקשים.

ואפשר להוסיף, הידעתם את לבן בן נחור ס"ת בגי' שלש מאות, שהיא השם אלקים במילואו בגי' רחמים, ויאמרו ידענו.

ואפשר לומר עוד ה"ידעתם א"ת ל'בן, ר"ת בגי' ל"ו, שהם ל"ו מסכתות, כי ע"י התורה אפשר להפוך את הדינים לרחמים.

ויהי כ'אשר ר'אה י'עקב א'ת רחל (כט, י). ר"ת רל"א, הם הרל"א שערים הנודעים, א"ל כי כשיש יחוד בין קוב"ה וכנסת ישראל אזי הוא מעורר זווגים עד למעלה ראש, עד ע"ב ס"ג דא"ק, ועוד למעלה עד הרל"א שערים הוא עולם המלבוש, והשם הטוב יכפר בעדי.

ויאסוף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה (כט, כב). לכאורה יפלא שלבן הרמאי שהתנהג תמיד ברמאות, וודאי בטח היו לו שונאים הרבה בעירו, ואיך הי' יכול לאסוף את כל אנשי המקום למשתה שלו, ע"כ נראה לפרש בדרך רמז, לבן רומז ללובן העליון קוב"ה לבושיה תלג חיור, כי כל העולמות היו מחכים כבר לזיווגו של יעקב שממנו יצא כלל ישראל, שכל קיום העולמות בשבילם, בשביל ישראל שנקראו ראשית (ויק"ר לו, ד), שישראל עלו במחשבה תחילה (בר"ר א, ד), ע"כ ויאסוף לבן רמז ללובן העליון לבושי תלג חיור, את כל אנשי המקום מקומו של עולם (בר"ר סח, ט), היינו כל הפמליא של מעלה, ויעש משתה עשה להם משתה ושמחה.

ואשלחך בשמחה ובשירים בתף ובכינור (לא, כז). אפשר לרמז על ד' בחינות, חכמה בינה תפארת מלכות, שהם רמוזים בד' אותיות של השם, שמחה רומז על חכמה כאמור (משלי כג, טו) בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, וכן כתוב (משלי י, א) ובן חכם ישמח אב, נגד יו"ד של השם, שרים נגד אות ה"א שהוא בינה שהיא שורש הלווים המשוררים, בתף ת"ף גי' תלמוד היא תורה, נגד אות וא"ו של השם הקדוש, ובכינור היא מדת מלכות כאמרם ז"ל (ברכות ג:) כינור הי' תלוי למעלה ממיטתו של דהמע"ה והיא נקראת ים כינרת, ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

פרשת וישלח

וישלח יעקב מלאכים (לב, ד). אפשר לומר בדרך רמז כי ידוע כי פדיון נפש הוא ק"ס מטבעות, כמנין שם הוי' ב"ה בהכאה, דהיינו "יוד" פעמים "הא", "הא" פעמים "יוד", "ואו" פעמים "הא", "הא" פעמים "ואו", כדאי' בספה"ק. ולפי"ז אפ"ל שיעקב אבינו ע"ה כשראה עצמו בצרה עשה פדיון נפש, והנה האותיות אשר לפני יעקב ט' ס' צ' א'

בגי׳ ק״ס, וזהו ששלח יעקב מלאכים לפניו, היינו את האותיות שלפני שמו של יעקב.

ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה (לב, ו). א״ל שור הוא מלשון ראי׳ כמש״כ (במדבר כד, יז) אשורנו ולא קרוב, ומדת ראי׳ הוא נגד היו״ד משם הוי׳ ב״ה, וחמור בחינה שמועה כי כשהחמור נוער שומעין למרחוק, (כמש״כ (בראשית ל, טז) ויבוא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו וגו׳ ואי׳ בגמ׳ (נדה לא.) א״ר מאי דכתיב וישכב עמה בלילה ההוא מלמד שהקב״ה סייע באותו מעשה שנאמר (בראשית מט, יד) יששכר חמור גרם, היינו שהחמור גרם לישכר. וכמו שפי׳ המהרש״א סוף פ״ב דנדרים כשבא יעקב מן השדה נאק החמור ושמעה לאה ויצאה לקראתו), וזה נגד הה״א של שם הוי׳ ב״ה צאן אלו ישראל תפארת, וא״ו רבתי, ועבד הוא בחינת יוסף וא״ו זעירא, ושפחה היא הה״א אחרונה כנסת ישראל, ויה״ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

ואפשר להוסיף ואשלחה להגיד, היינו להמשיך ל״אדוני״ דלהגיד הוא מלשון ״גוד אחית״ כלומר להמשיך את השם אדנות.

אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה (לב, ט). א״ל דהאדם צריך להתבונן בגדלות הבורא ב״ה, ובשפלות עצמו, אכן אף מי שהוא במדרגה קטנה שאינו יכול להשיג גדלות הבורא ב״ה יהי׳ לכל הפחות תמיד נגד עיניו שפלות עצמו, ולזה אמר אם יבוא עשו היינו היצה״ר אל המחנה האחת, היינו ההתבוננות בגדלות הבורא ב״ה והכהו, שלא יהי׳ זה בכוחו, על כל פנים והי׳ המחנה ״הנשאר״ לפליטה, שיתבונן בשפלות עצמו ויהי׳ בעיני עצמו כשיריים.

אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה (לב, ט). ופי׳ רש״י ז״ל מחנה לשון זכר ולשון נקיבה, וכן שמש, וכן אש, וכן רוח, עי״ש. אפשר לומר ברמז כי ידוע דמדת יעקב אבינו ע״ה כלול מחסד וגבורה (זוה״ח תולדות כו, ג), ע״כ נקרא שמים אש ומים, (זוה״ק נשא קלז ע״ב) וכמו כן התוה״ק כלולה מחסדים מצוות עשה, וגבורות מצוות לא תעשה, (תיקו״ז כא, נב ע״א) מ׳חנה ש׳מש ר׳וח א׳ש, בגי׳ ״ישראל״ וס״ת בגי׳ תרי״ג.

הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבא והכני אם על בנים (לב, יב). א״ל בדרך רמז כי התורה היא נצחית ושייכת בכל עת ובכל זמן, וכל ספרי היראה והחסידות פירשו ענין עשו על היצר הרע, וגם אני אענה חלקי מה שחנני השי״ת. כתב הרמב״ם ז״ל (שמנה פרקים פ״ח; ובפ״ו מהלכות תשובה ה״ג) בענין פרעה שהקשה הקב״ה את לבו, כי אחד מהנהגותיו יתברך כי אם האדם מרבה לחטא הדין נותן שינעלו ממנו דרכי התשובה, וזה אפשר לרמז

כי ידוע שאם היא ספירת בינה עולם התשובה והבנים הם הששה קצוות מחסד עד יסוד וגם מלכות אשר על כן ילדה לאה שהיא רומזת לה' ראשונה בינה כי היא מלכות אמא עלאה ששה בנים נגד הששה קצוות ובת דינה נגד מלכות דין ה' והנה מעשה האדם נמשכים מהקצוות כידוע.

וע"ז רמז יעקב כי ח"ו שהאדם יחטא לד' הרבה אז היצה"ר יכה אותו בבחינת אם דהיינו שינעלו ממנו דרכי התשובה ח"ו על בנים פירוש בשביל הבנים הם המעשים הרעים שעשה וד' ברחמיו יעזרני על כבוד שמו ויכוף את יצרנו להשתעבד לו.

עוד א"ל כי ס"ת של יר"א אנכ"י את"ו בגימ' טו"ב הוא שם הדעת אהו"ה היוצא מפסוק את השמים ואת הארץ כי ידוע מספרים כי ע"י מעשים הרעים משתבשת דעתו של האדם ובא גם לידי דיעות כוזבות ח"ו ע"כ זה אמר יעקב כי ירא אנכי אתו היינו הדעת שלא יתקלקל ח"ו באמצעות מעשים הרעים של האדם.

פ"ן י"בא ו"הכני (לב, יב). ר"ת אל אדני שהוא בעשיה כידוע ושם רוב אחיזת החיצונים ולזה התפלל יעקב אע"ה שלא יהי' לעשו היינו החיצונים שליטה אף בעולם העשיה.

פ"ן יב"א והכנ"י א"ם ע"ל (לב, יב). ס"ת בגי' קל"א סמאל הוא שרו של עשו וממנו היה ירא יעקב כמו שהי' בסוף ויאבק איש עמו הוא שרו של עשו כמו שכתב רש"י ז"ל בשם חז"ל.

פרשת וישב

וישב יעקב בארץ (לז, א). דהיינו שהתיישב במדת הענוה הרמוז במלת ארץ ועי"ז בא ליראה הרמוז במגורי אביו כמש"כ הזוהר הקדוש (ח"א קה.) כי מגורי מלשון מגור כי עקב ענוה יראת השם ומי שהוא משפיל עצמו הקב"ה מגביהו אליו אתי דכ"א אלה תולדות יעקב זה התולדה מהשפלות אתי שהוא הר"ת של א'לה ת'ולדות י'עקב.

ויהי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת ותקשור על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה. ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ. ואחר יצא אחיו אשר על ידי השני ויקרא את שמו זרח (לח, כח-ל). יש לפרש כדאי' במדרש (ב"ר יב, טו; הובא ברש"י בבראשית א, א) דבעת בריאת העולם רצה הקב"ה לבראותה במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים במדת הדין שיתף מדת הרחמים למדת הדין, ולא עוד אלא שהקדימו למדת הדין כמה שנאמר (בראשית ב, ד) ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים

[אגב אפשר לרמז כי נאמר (משלי ג, יט) ה' בחכמה יסד ארץ, באבא יסד ברתא, (זוח"ג רנו ע"ב) כונן שמים בתבונה, והנה ה' אלקים רומז לאבא

ואימא כמש״כ (בראשית ב, כב) ויבן ה׳ אלקים את הצלע, גם כן כתיב ביום עשות ה׳ אלקים ארץ ושמים שהיי׳ה שרומז לאבא ברא ארץ הוא מלכות, ואלקים רומז לאימא ברא ה׳ שמים היינו הז״א]

והנה בריאת העולם הי׳ בכדי שיתגלה מלכותו ית״ש בעולם, וזה יהיה כשיבוא משיח צדקינו בב״א, ע״כ הגאולה העתידה תהי׳ ג״כ כדוגמת בריאת העולם, והנה פר״ץ בגי׳ ש״ע רומז לש״ע נהורין הידועים שהם רחמים גדולים כאור פני מלך חיים, וזר״ח עם הכולל בגי׳ רי״ו גבורה, והנה יד רומזת לגבורה ככתוב (ירמיהו טז, כא) לכן הנני מודיעם בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה׳, ע״כ ויהי בלדתה ויתן יד גבורה, וזה הי׳ ידו של זרח שבגי׳ עם הכולל גבורה, ותקשור המילדת על ידו השני שהוא אדום רומז ג״כ לגבורה, לאמר זה יצא ראשונה, כי מתחילה עלה במחשבה לבראו במדת הדין ויהי כמשיב ידו שהקב״ה השיב מדת הדין לאחור, והקדים לו מדת הרחמים ותאמר מה פרצת עליך פרץ, שנפרצו ונגלו הש״ע נהורין, ורק אח״כ יצא אשר על ידו השני ויקרא שמו זרח וק״ל.

ויהי בלדתה ויתן יד וגו׳ זה יצא ראשונה ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה פרצת עליך פרץ ויקרא את שמו פרץ (לח, כח-כט). א״ל דלידת מלכות בית דוד היתה כדוגמת בריאת העולם, כי בריאת העולם הי׳ למען שיתגלה מלכותו ית״ש (עץ חיים שער הכללים פרק א) והנה בבריאת העולם עלה תחילה במחשבתו יתברך לבראו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים במדת הדין עמד ושיתף מדת הרחמים למדת הדין, ולא עוד אלא שהקדימו למדת הדין כמו שמפרש רש״י ז״ל (בראשית א, א) ד״ה ברא אלוקים וז״ל: ולא נאמר ברא ה׳, שבתחילה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב (בראשית ב, ד) ביום עשות ה׳ אלוקים ארץ ושמים ע״כ, והנה ״פרץ״ גי׳ ש״ע, רמז לש״ע נהורין דאנפין עילאין שמשם רחמים גדולים, ו״זרח״ בגי׳ ״גבורה״ ו״יראה״ עם הכולל רומז למדת הדין.

ויהי בלדתה ויתן יד רומז על הגבורות, גם יד בגי׳ דוד, דינא דמלכותא, שורש המלכות כי כל הצמצום הי׳ במדת המלכות של אין ושם נעשה מקום לעולמות, גם ״ויתן יד״ בגי׳ תלמוד, מלכות פה תורה שבע״פ קרינן לה, ו׳תקשור ע׳ל י׳דו ר״ת בגי׳ פ״ו, שם אלקים הרומז לגבורה, ״שני״ בגי׳ ש״ס תורה שבע״פ, גם ר״ת ו׳תקשור ע׳ל י׳דו ש׳ני בגי׳ שפ״ו גי׳ ״דוד בן ישי״.

והנה הגבורות שרשם משס״ה לא תעשה, והחסדים שרשם מרמ״ח מצות עשה, והמילדת רצתה לקשר

אותו ולהמתיק אותו ברחמים, וזה מרומז לאמר זה יצא ראשונה, ר"ת בגי' רמ"ז ועם הכולל בגי' רמ"ח, שרצתה לקשרו ולהמתיקו בשורש החסדים רמ"ח מצות עשה, וי"הי כ'משיב י'דו ר"ת בגי' ל"ו, רמז לל"ו מסכתות שיש עליהן גמרא, "ידו והנה יצא" ר"ת גי' הוי' שנמתק ברחמים, ותאמר "מה" פרצת עליך פרץ, רומז לשם "מה" שמתקן את המלכים השבורים, והוא הוא מדת הרחמים שהקדים הקב"ה למדת הדין, פרץ הוא בגי' ש"ע רמז לש"ע נהורין עילאין, ו'יקרא ש'מו פ'רץ ר"ת בגי' "דוד בן ישי", גם ס"ת שמו' פרץ' בגי' צ"ו, כמנין "א-ל א-ד-נ-י" שהוא בעשיה, ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני, אשר' על ידו' השני' ס"ת רי"ו, ו'יקרא ש'מו ז'רח ר"ת בגי שי"ג, כמנין י"ב צירופי הוי' עם הכולל שנמתק ברחמים.

פרשת מקץ

ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתהו על ארץ מצרים (מא, לג). והקשו המפרשים (אוה"ח ועוד) הליועץ למלך נתנוהו, ועיין בספר הליקוטים מהאריז"ל שתירץ לפי דרכו. ויש לומר בדומה לזה כי שבע שני השבע הם משורש החסדים עיין בכוונת סוכות ששבע היא ש' ע"ב השם ע"ב מנוקד בנקודות סגול ... אותיות בגי' שבע ורעב היא משורש הגבורות ר' הוא רבוע אלקים וע"כ הוא הוי' ברבוע וא"כ צריך להיות גם המכריע היינו מדת התפארת ע"כ ירא פרעה איש נבון וחכם ותפארת הוא בחינת ז"א נובלות חכמה ולמעלה תורה ובשביל זה כי כתיב נבון וחכם אשר לכאורה הי' צריך לכתוב חכם ונבון אכן אצל הז"א אנו מקדימים אמא לאבא עיין בכוונות אלקינו ואלקי אבותינו ובכוונות ראש השנה.

וישבו לפניו הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו (מג, ל). במסורה, והצעיר כצעירתו, והצעיר לגוי עצום (ישעיה ס, כב). אפשר לומר בהקדם דברי קדשו של החוזה מלובלין זי"ע על מאמר הזוהר (זח"א קכב ע"ב) מאן דאיהו זעיר איהו רב דהיינו אפילו שהוא באמת זעיר מחמת עוונותיו ופשעיו, הוא רב בעיני הקב"ה אם הוא מכיר שפלותו עיי"ש באורך (בתחילת ספה"ק זאת זכרון ד,ב).

וזה נרמז לדעתי העניה בהמסורה, והצעיר כצעירתו דהיינו הצעיר והשפל כצעירתו, דהיינו שמכיר בשפלותו, אז והצעיר לגוי עצום שהוא רב בעיני הקב"ה כמו גוי עצום ככתוב כביר ולא ימאס (איוב לו, ה).

או יאמר והצעיר כצעירתו, דהיינו שישראל שהם בניו של יעקב שהוא צעיר כאמור (בראשית כה, כד) ורב יעבוד צעיר, אם הם יהיו כצעירתו שיחזיקו עצמם בענוה

ושפלות, אז יהיה והצעיר לגוי עצום אני ד׳ בעתה אחישנה (ישעי׳ שם) שהקב״ה יקרב להם הגאולה שלימה.

או יאמר והצעיר כצעירתו. אם יעקב הצעיר היה כצעירתו דהיינו בשפלות המדריגה וידחקו אותם דוחקא בתר דוחקא, אז והצעיר לגוי עצום יחיש להם הגאולה, כאמור (דברים לב, לו) כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב, ונאמר (ישעיה סג, ה) ואשתומם ואין סומך ותושע לי זרועי וכו׳.

פרשת ויגש

ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה כי נשני אלקים את כל עמלי (מא, נא). יש לומר דפס׳ זה מרמז על ביאת גוא״צ והגאולה השלימה, דאז יהיה נשני אלוקים מכל עמלי. וגם בכור מרמז על המשיח דכתיב בתהילים (פ״ט ,כח) אף אני בכור אתנהו עליון למלכי הארץ״, ואיתא בספה״ק (ע׳ זוה״ק ח״ב קכ.) דמשיח יהיה לו ניצוץ של משרע״ה ופירשו בזה את הפסוק (קהלת א, ט) מ׳ה ש׳היה ה׳וא ש׳יהיה ר״ת משה, וזה יש לומר דגם המילים ש׳ם ה׳בכור מ׳נשה ר״ת משה, וס״ת רמ״ה דהוא מספר השנים משנה זו עד סוף אלף השישי, וזה מרמז שעתה הוא הזמן שצריך להיות הגאולה האמיתית, וכן יש לרמז (שמות יד, ח) ובני ישראל יוצאים ביד רמ״ה הוא ג״כ כנ״ל, ויה״ר שיתקיימו דברים אלו תיכף ומיד. (חנוכה תשנ״ה) [מכתבי נכדו]

פרשת ויחי

ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים וגו׳ (מח, ד). מ׳פרך ו׳הרביתיך ר״ת מ״ו מילוי שם ע״ב, ו׳נתתיך ל׳קהל ע׳מים ו׳נתתי, ר״ת בגי׳ יב״ק.

ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים וגו׳ (מח, ה). ה׳נולדים ל׳ך ב׳ארץ, ר״ת הב״ל, מ׳צרים ע׳ד ב׳ואי, ר״ת בגי׳ יב״ק.

ואני בבואי מפדן ארם וגו׳ ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם (מח, ז). ה׳וא ב״ית ל׳חם, ר״ת בגי׳ ל״ז רומז על אימא עילאה, שהיא בית לאבא, לח״ם רומז לאבא שהוא בגי׳ ג׳ הויות בגי׳ לחם, כי הוא הבית שלו, כי אבא מלובש תמיד באמא, הוא׳ בית׳ לחם׳ ס״ת אמת הוא הז״א ששמו ישראל וגם רומז לאמא עילאה שיש בה שבע שמות ס״ג בגי׳ אמת, וגם לחם רומז ג״כ לז״א, עי׳ בכוונת המוציא לחם מן הארץ, א״כ יהי׳ הפי׳ הוא (אמא) בית לח״ם היינו הז״א, כי הי׳ בעיבור במעי׳ והוא ילדה אותו, ויה״ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

וישק להם ויחבק להם (מח, י). ס״ת בגי׳ פ״ר, אולי רצה יעקב אבינו ע״ה להמתיק דיני פ״ר ע״י הנשיקה.

ויוצא אותם מעם ברכיו (מח, יב). ס״ת בגי׳ אלקים, וישתחו לאפיו ארצה, ס״ת טו״ב, להמתיק את

הגבורות ע״י השם הנ״ל, שהוא בגי׳ הוי״ה במספר קטן ככתוב בנועם אלימלך פר׳ ויחי.

וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים וגו׳ (מח, יד). על׳ ראש׳ אפרים׳ ס״ת בגי׳ ש״ע, רמז לש״ע נהורין דאנפין עילאין, כי׳ מנשה׳ הבכור׳ ס״ת עם הכולל בגי׳ רי״ו, כי אי׳ במדרש (ב״ר סו, ה) כי צדיקים תחילתן יסורין וסופן שלוה, ע״כ הגבורות קודמין כי מנשה הבכור, ואח״כ ע״י תפילה וצדקה ומעש״ט זוכים להמתיק הגבורות וזוכים לאור פני מלך חיים ש״ע נהורין דאנפין עילאין.

ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל וגו׳ (מח, כ). ויברכם׳ ביום׳ ההוא׳ לאמור׳ ס״ת בגי׳ רפ״א גבורות פ״ר עם הכולל להמתקתם, וגם לרמוז לבחינת עפר ואפר, היינו רפ״א אותיות אפר שע״י הענוה אפשר שיתקיימו הברכות, וישם׳ את׳ אפרים׳ ס״ת בגי׳ תלמוד, לרמז שקדימת אפרים על מנשה הי׳ בזכות תלמודו שלמד אצל יעקב אבינו ע״ה.

עוד אפשר לרמוז עפ״י הכתוב בספר דברי יחזקאל, ענין פלוגתת יעקב אבינו ע״ה עם יוסף בענין הקדמת אפרים לפני מנשה, שיוסף אמר שיש להקדים הסור מרע קודם שהוא בחינת מנשה, ויעקב אמר שיש להקדים קודם את העשה טוב שהוא בחינת אפרים, וזהו וישם את אפרים ס״ת תלמוד לפני מנשה, שאפי׳ לא זכה האדם עוד לבחינת מנשה שהוא בחינת סור מרע כמ״ש (בראשית מא, נא) כי נשני אלקים את כל עמלי, מ״מ ילמוד תורה קודם והמאור שבה תחזירנו למוטב, וזהו לאמור׳ ישימך׳ אלקים׳ ס״ת בגי׳ ר״ס שהוא עשר הויות, א׳ת א׳פרים ל׳פני מ׳נשה ר״ת בגי׳ ע״ב חסד, שזה הוא מחסד השי״ת, כי באמת הי׳ צריך להיות מקודם סור מרע ואח״כ עשה טוב, וכמו שכ׳ בספר דברי יחזקאל כי מנשה הבכור, ואעפ״כ הקדים את העשה טוב ולימוד התורה גם קודם שתיקן את הסור מרע.

את אפרים לפני מנשה (מח, כ). ס״ת בגי׳ תנ״ה שהם שלושה מילואי שם אהי״ה, בעורף׳ אויביך׳ ישתחו׳ לך׳ ס״ת קכ״ו רבוע שם אדנות, ישתחו׳ לך׳ ס״ת כ״ו שזה בגי׳ שם הוי׳ ב״ה.

אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי (מח, כב). ומתרגמינן בצלותי ובעותי. והנה קשה ההבדל בין צלותי ובעותי, ששניהם לשון תפילה. והנה ידוע דברי הרה״ק מבעלזא זי״ע דבעותי היינו רצון, שפעמים הקב״ה עושה רצון הצדיק גם מבלי שיתפלל.

ולענ״ד אפשר לומר עפ״י מה שכתוב בספה״ק שיש שני מיני צדיקים, אחד בחינת יסוד צדיק, בחינת בנימין שהוא בחינת צדיק תחתון, דהיינו הכיסופין שיש

לישראל אל הקב"ה כמבואר בקדושת לוי, וזה הצדיק לבו בוער באהבה רבה לד' עד כלות הנפש ממש, ובשביל זה זכה בנימין הצדיק להיות אשפזיכין לשכינה (מגילה כו, א) שנאמר (שה"ש א, יג) בין שדי ילין, כי זה מדה במדה על תוקף אהבתו נבנה בחלקו קה"ק שהוא מקום האהבה והיחוד.

והנה תפילת הצדיק הזה הוא בחינת בקשה, כמו אוהב שמבקש מחבירו ובטוח שיעשה הכל למענו, על כי אוהב אותו מאוד, וכמו שידוע מהפתקא שכתב הרה"ק בעל אור החיים הק' זי"ע אל השכינה "אחותי רעיתי יונתי תמתי" וכו'.

ויש צדיק שהוא בחינת יהודה דהיינו ענוה ויראה ולבו נשבר בקרבו וחושב תמיד שצריך לו מזבח כפרה, כמש"כ בספה"ק נועם אלימלך זי"ע (פרשת ויחי ד"ה ועוד), ובשביל זה זכה יהודה להיות חלק מהמזבח בחלקו, וכן הסנהדרין כי יהודה הוא בחינת דינא דמלכותא. והנה הצדיק הזה תפילתו אינה בבחינת בקשה כנ"ל שמגיע לו, רק הוא מתפלל בלב נשבר כעני בפתח וחושב שאין לו שום זכות, וכמו שראיתי בשפת אמת עה"פ (תהלים קב, א) תפילה לעני כי יעטוף, שמתעטף עצמו כולו בתפילה בחשבו שאין לו שום זכות.

ושני המראות האלו היו ביעקב אע"ה צלותי היינו תפילה, ובעותי היינו בקשה. והנה חרבי מורה על בחינת תפלה שמתפלל בלב נשבר כאלו חרב חדה מונחת על צווארו וחושב שלפי מעשיו ראוי לחרב, "ובקשתי" הוא אותיות "ובקשתי", וגם קשת מורה על מדת היסוד כש"כ (בראשית מט, כד) ותשב באיתן קשתו שהוא מורה על האהבה העזה, וכש"כ ביומא (נד.) שהראו לישראל הכרובים מדובקים זה בזה ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום כחיבת זכר ונקיבה, ושני בחינות תפילה אלו היו מנת חלקו של יעקב אע"ה.

ראובן בכורי אתה וגו' יתר שאת ויתר עז (מט, ג). פי' רש"י ז"ל לך היתה ראויה הכהונה והמלוכה, שאת הוא נשיאת כפים, ועז זו המלוכה כמש"כ ויתן עוז למלכו.

א"ל דכל זה מרומז בפסוק, דהנה אי' בגמ' (חגיגה טז.) כל המסתכל בג' דברים עינו כהות, בקשת וכו' בכהנים בזמן שביהמ"ק הי' קיים שהיו עומדין על דוכנן ומברכין את העם בשם המפורש, וברש"י שם שהשכינה שורה על קשרי אצבעותיהם, ועי' בשו"ע או"ח סי' קכ"ח סעי' ג' דכתב המחבר וז"ל: בשעה שהכהנים מברכים וכו' ולא יסתכל בהם, ובמג"א שם ס"ק ל"ה "ואפשר דעבדינן זכר למקדש, אנו רואים כי בברכת כהנים השכינה שורה על ידי הכהנים, ע"כ אסור להסתכל בידיהם בשעת הדוכן, והנה ר"ת י'תר ש'את ו'יתר ע'ז בגי' שפ"ו, כמנין שכינה

עם הכולל, ושפ״ו ג״כ בגי׳ דוד בן ישי, שרומז על המלוכה, כידוע מאיגרת רבינו שמשון מאסטראפלער (שנדפסה בהגדה של פסח).

ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל (מט, ז). אפשר לומר כי הכתוב בא להודיענו, כי ח״ו לא הי׳ כעסם של שמעון ולוי מצד התנגדות דקדושה ח״ו, אלא הי׳ רק גבורות קשות מסיטרא דקדושה, ע״כ הר״ת של א׳פם כ׳י ע׳ז בגי׳ צ״א יחוד של שם הוי׳ ואדנ׳, והר״ת של ו׳עברתם כ׳י ק׳שתה בגי׳ קכ״ו, שם אדני׳ בריבוע כידוע, רק צריך להמתיק את גבורותיהם הקשות, ע״כ אמר אחלקם ביעקב, אחלקם עם הכולל בגי׳ ק״פ שזה מספר השמות ע״ב ס״ג ע״ה, להמתיק את הגבורות הקשות בשמות הנ״ל.

וגם כי השמות הנ״ל רומזים לתפילין, כי כידוע תפילין של יד רומז לשמות אהי׳ה הוי׳ה אדנ׳י בגי׳ יב״ק, ותפילין של ראש רומז לשמות אהי׳ה הוי׳ה אהי׳ה בגי׳ חיי״ם וביחד בגי׳ ק״פ, וע״כ צריך הגבורות להטיל מורא ופחד על התנגדות דקדושה ועל הרשעים, כמו שדרשו חז״ל (מנחות לה:) על הפסוק (דברים כח, י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך תניא ר״א הגדול אומר אלו תפילין שבראש, ואח״כ כדי להמתיקם ההמתקה עוד יותר גבוהה אמר ואפיצם בישראל, אפיצ״ם בגי׳ רכ״א שהוא תיבת ״ארך״ רומז על ההמתקה ע״יה אריך אנפין, וה׳ ימתיק את כל הגבורות מעלינו ויהפכם לרחמים במדת טובו אכיה״ר.

או אפשר לרמוז עוד, כי הר״ת של ש׳מעון ו׳לוי א׳חים כ׳לי ח׳מס מ׳כרותיהם, בגי׳ שע״ה מלכותא קדישא, (מאמר שעה עומדת לו, ועי׳ בכוונת ברכת אשר יצר על אפי׳ שעה אחת) כי הם גבורות המלכות.

גור ארי׳ יהודה מטרף בני עלית כרע רבץ כארי׳ וגו׳ (מט, ט). וברש״י שם וז״ל על דוד נתנבא בתחילה גור, בהיות שאול מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל (ש״ב ה, ב) ולבסוף ארי׳ עכ״ל, ואפשר לרמוז עוד כי דוד רומז למלכות, והנה רחל מלכותא קדישא לא יכולה לקבל את המוחין של ק״ש, כי לא נשלם עוד פרצופה והוא מקבלת מעשרה שמות אהי׳ה בגי׳ ״ציקי״ קדרה, (עי׳ באוהב ישראל סוף פר׳ ויחי מה שמביא שם בשם האר״י ז״ל) ע״כ ס״ת גור׳ ארי׳ה׳ יהודה׳ בגי׳ ר״י, שהוא בגי׳ עשר פעמים שם אהי׳ה, אבל אח״כ ב׳ני ע׳לית ר״ת בגי׳ ע״ב רומז לאבא כי היא נבנית ע״י יסוד אבא כאמור (משלי ג, יט) ה׳ בחכמה יסד ארץ כידוע, גם ר״ת מ׳טרף ב׳ני ע׳לית בגי׳ יב״ק, וגם ר״ת של ב׳ני ע׳לית כ׳רע ר׳בץ כ׳אריה בגי׳ שי״ב מספר י״ב צירופי הוי׳ ב״ה, ועם הר״ת של ו׳כלביא מ׳י י׳קימנו בגי׳ משי״ח שהעלי׳ האמיתית תהי׳ למלכות כשיבוא משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו וגו׳ (מט, י). הר״ת בגי׳ שפ״ו שהוא בגי׳ דוד בן ישי וגי׳ שכינה עם הכולל, רצונו לומר שגם בגלות לא תסור השכינה מיהודה ותהי׳ שכינתו ית״ש עמנו, שבט מיהודה הר״ת בגי׳ ש״ם שהוא מדת המלכות, עי׳ בכוונת שמע ישראל, שמות הוי׳ ושדי׳ בגי׳ ש״ם או רפ״ח ולג׳ חלקים.

יהי דן עלי דרך שפיפן עלי ארח הנשך עקבי סוס ויפל רכבו אחור (מט, יז). יהי דן נחש ר״ת דין וס״ת ש״ס, המורה על תורה שבע״פ וגם על תפילין, כי שם ידוד נקרא ר״ת שין, אלו תפילין שבראש, עלי דרך הוא יעלה ומעורר היחוד דרך גבר בעלמא, שפיפן בגי׳ תק״כ י׳ פעמים (אדני) שם ב״ן והוא המלכות, עלי אורח עולה לבחינת היחוד וכשבאה זמן הלידה הנשך עקבי סוס, סוס בגי׳ קכ״ו, אחורי שם אדני א. אד. אדנ. אדני. עקבי כמאמרם המסתכל בעקב של אשה כנוי לאותו מקום שהיא כנגד העקב והיא נשך בעורייתה, ויפל רכבו אחור שזו כוחות של התנגדות דקדושה שרוצים להנות מהזווג ונופלים לאחור ולא יכולים לינק מהקדושה ויה״ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו ית״ש.

שמות

פרשת שמות

בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמיתן אותו אם בת היא וחיה (א, טז). א״ל בדרך רמז פרעה רמז להיצה״ר שאמר למילדות העבריות היינו אמהות ישראל וגם מלמדי תינוקות וכדומה המלמדים אותם תורה שאם תראו שהתלמיד הוא בחינת בן ורוצה ללמוד תורה, אז והמיתן אותו תפרישו אותם מהתורה הק׳ וזה מיתה להם כי התורה חיינו ואורך ימינו. ואם בת היא, שכל מגמותיו לגשמיות ותאות המכונה בשם בת, וחיה, תניחנו ללמוד תורה ותראנה המילדות את האלקים שהמשיכו על עצמן יראת השם והשפיעו יראה על בניהן ותלמידיהם שילמדו ביראת שמים ובקדושה, ובכך: ותחיינה את הילדים שעי״ז המשיכו להם חיות דקדושה.

כי חיות הנה (א, יט). דאיתא בבכורות (ח.) כי זמני עבורן של רוב החיות הוא קצר בערך עבור האדם, ע״כ אמרו לפרעה כשאנחנו באים ללד את העבריות, כבר אנו מוצאים את הילדים בעריסותיהם, כדוגמת החיות שזמן עיבורן הוא קצר.

וירא ד׳ כי סר לראות (ג, ד). עיין בכתבי האריז״ל ובספר הליקוטים, כי משה רבינו חשב שהפגם הי׳ הסתלקות עשר הויות

דדעת שהם בגי׳ ס״ר וא״ל הקב״ה שהגלות יהי׳ רק רד״ו שנים נגד עשר שמות אהיה שהם הלבושים של ההויות.

וא״ל כי ידוע כי אהיה היא אמא עולם התשובה וידוע מצדיקים כי העיקר העונש על החטאים לא בשביל שחטא, כי העולם הזה מגושם מאד והיצה״ר הוא קשה מאד כמו שכתב האריז״ל וסלחת לעוננו כי רב הוא מוסב על יצר הרע וכמעט שאי אפשר שלא לחטא אך העונש על שלא עושים תשובה כמו שכתב הזוה״ק (ח״ב קו.) על הכתוב (ישעי׳ סו, כד) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי שפשעו לא נאמר אלא הפושעים שפושעים והולכים ולא רוצים לעשות תשובה.

והנה משה רבינו ע״ה חשב כי הגלות הוא בשביל החטאים שגרמו הסתלקות עשר הויות של הדעת ואמר לו הקב״ה כי הגלות לא בשביל זה רק בשביל מניעת התשובה וע״כ יהיו שני הגלות רק רד״ו כמנין עשר שמות אהיה שהיא בחינת אמא עלאה עולם התשובה.

פרשת וארא

תנו לכם מופת (ז, ט). ר״ת ת׳נו ל׳כם מ׳ופת בגי׳ ״עת״ רומז על המלכות הנקראת עת, כנזכר בשער הכוונות שבת במנחה, והנה ע״ב ק״ל ע״ב קד״ם ושם ב״ן בגי׳ ״עת״ וס״ת תנ״ו לכ״ם מופ״ת מות, דידוע דמלכות רגליה יורדות מות למקום הקליפות לבער משם הניצוצין, ואמר פרעה שאין רצונו בזו המלכות ואין ברצונו להכנע אלי׳ ושהם יחזיקו בזה בשבילם, והיינו תנו לכם מופת, לכם דייקא ע״כ הראו לו מופת שהמטה נהפך לנחש ונחש בגי׳ משיח, היינו כשיבוא מלך המשיח יתבטלו כל המלכיות והכל יכוונו למלכות שמים בלבם ככתוב והי׳ ה׳ למלך על כל הארץ בב״א.

פרשת בא

ה׳נני׳ מ׳ביא׳ מ׳חר׳ א׳רבה׳ וגו׳ (י, ד). הר״ת בגי׳ פ״ו, כמנין שם ״אלקים״, וס״ת בגי׳ רי״ו כמנין גבורה.

ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים וגו׳ (י, יד). ובבעל הטורים שם ב׳ במסורה דין ואידך וינח ביום השביעי (שמות כ, יא) עיי״ש, ואפ״ל עוד עפ״י מש״כ האר״י ז״ל כי העשר מכות יצאו מעשר ספירות דקדושה להכות על קדקד מלכות הרשעה מתתא לעילא, (עי׳ פרי עץ חיים שער חג המצות פ״ז) לפי״ז יצאה מכת ארבה מבינה דקדושה הנקראת יום השביעי.

פרשת בשלח

לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם (יג, כב). א״ל דהכתוב מורה לנו דרך בעבודת

השם, שבין אם האדם הוא ברום המעלה בגשמיות או ברוחניות אל ירום לבבו ויזכור את ימי החושך, שהיו הרבה. וכמו כן אם הוא בשפל המדריגה בחומר או ברוח אל יתייאש וימצא ניצוצי אור, ואז יתחזק עצמו ברגעים הטובים שהי׳ לו בעבדות השם בהילו נרו עלי ראשו.

ולזה אפשר לומר לא ימיש עמוד הענן יומם דהיינו בשעה שהוא בחינת יומם שההצלחה מאירה לו פנים, וכן בעבדות השם בעת שהוא בבהירות, לא ימוש ממנו זכרון עמוד הענן שהוא מורה על חשכות ולא ירום לבבו, וכן אם הוא בבחינת לילה בגשמיות או הוא בשפלות המדריגה ברוחניות, אל יתעצב ואל יתייאש ולא ימוש ממנו זכרון עמוד האש הרומז לבהירות ואור, אף כשהוא בבחינת לילה, רק יתחזק תמיד בשמחה וביטחון בה׳.

מה שאמרתי בשמחת שבע ברכות של החתן בנו של הרה״ח ר׳ אשר לוסטיגמן נ״י

ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת השם אשר יעשה לכם היום כי כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם (יד, יג). צריך לדקדק האיך תלוי זה בזה כי כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם שכנראה זה סיבה שראיתם את מצרים היום ומכח זו הסיבה לא תראו אותם עד עולם.

ואפשר לומר בדרך רמז הענין כי ידוע מפי סופרים וספרים הקדושים שהתכלית העונשים שמענישים את האדם אינו לתכלית נקמה ח״ו, רק לעוררו מהיראה חיצונית ליראה פנימית לירא את השם ולפחד מהדר גאונו ולעשות תשובה ולתקן את המעשים אך זה דבר ידוע כי בעוד האדם בצרה אין בכוחו לעשות תשובה שלמה כי לבו בל עמו ואין הקב״ה בא בטרוניא עם בריותיו ח״ו אלא מיד שהאדם נתעורר בלבו לעשות תשובה כבר הקב״ה מושיעו מהצרה והוא יגמור את התשובה אח״כ כפי שמספרים מהרה״ק רבי מאיר מפרימשלן זי״ע, שהי׳ לו עגלה קטנטונת עם שני אופנים וסוס קטן חלש ונכנס לבוץ ולא הי׳ יכול הסוס להוציא את העגלה, ואמר הרה״ק ר׳ מאיר׳ל זי״ע: רבש״ע אני יודע שאתה רוצה שמאיר יעשה תשובה אבל איך מאיר יכול לעשות תשובה אם הוא נמצא בבוץ תוציאני מהבוץ ואז אעשה תשובה.

וכמו שידועים דברי התורה של הרה״ק מהרי״ד מבעלזא זי״ע על הא דאי׳ ברשיז״ל (תהלים נ, כג) עה״פ זובח תודה יכבדנני ושם דרך אראנו בישע אלקים, ופירש״י, זובח תודה המביא לי זבח של תשובה והודאה על עונתיו הוא יכבדנני ודקדק הרה״ק מבעלזא זי״ע הלא קרבן תודה אינו בא על חטא כמו חטאת ואשם והוא רק תודה לשמו יתברך על הנס שנעשה להאדם, ותירץ ז״ל שכאשר

בר ישראל נמצא בצרה ומתפלל להקב"ה שיושיעו ויוציאו מהצרה והקב"ה קבל תפלתו והוציאו מהצרה ובא לביהמ"ק ומביא קרבן תודה להשי"ת אל יחשוב בעצמו כי עשה תשובה שלמה כראוי ובשביל זה הוציאו הקב"ה מהצרה והושיעו רק ידע כי הקב"ה ראה כי במצב הנוכחי אי אפשר לו לעשות תשובה כראוי ע"כ הוציא אותו מן הצרה כדי שיוכל לעשות תשובה כראוי וע"כ כשמביא קרבן התודה צריך להתודות על עוונותיו.

וזה אפשר לרמז בפסוק הנ"ל כי כאשר ראיתם את מצרים היום שהייתם בבחינת היום שידוע כי היום הוא ר"ה כמו שכתוב ויהי היום ויבואו וכו' (עי' זוה"ק ח"ב מד.) ונפחדתם מפחד ד' והדר גאונו וצעקתם מקירות לבכם ועשיתם תשובה לפני המקום זה גורם שלא תצטרכו לראות אותם עד עולם כי הכוונה אינה העונש אלא שתעשו תשובה ע"כ אתם לא צריכים לפחד יותר מהם כי לא תראו אותם עד עולם.

מה תצעק אלי (יד, טו). ר"ת אמת, כפי שזוכרני דאי' במדרש שלקח הקב"ה רגלי יעקב אבינו והעמידם על הים, והים הי' כבר מוכרח להבקע, כי יבקע הם אותיות יעקב, ויעקב הוא בחינת ז"א והים בחינת נוקבא דז"א, והסוס טפל לרוכב, א"כ כבר יכולים בני ישראל לנסוע לתוך הים, ע"כ דבר אל בנ"י ויסעו, ועוד אפשר להוסיף כי "אלי" בגי' אם, והשם מ"ה שהוא בחינת הטבע, כי העולם נגד נוקבא דז"א צועק על אימא עילאה שהיא למעלה מהטבע שיבקע הים.

ויסע מלאך האלקים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם וגו' (יד, יט). אפשר לומר דהנה איתא בשם הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע (הוא בסיפורים ומאמרים יקרים עמ' ל' בשם הרה"ק מאווריטש זי"ע) שאמר שצריכים להיות זהירין מאד לדקדק לעשות סעודת מצוה, כי עי"ז נצח אליהו הנביא ז"ל את הס"מ, כי הס"מ טען בבית דין של מעלה כי המצוות שבני ישראל עושים הם בקרירות ללא התלהבות, וזה מורה שאין לבם חפץ בהמצוות, אבל העבירות הם עושים בחמימות, חשק ותאוה, ולפי"ז העבירות הם העקריים, וענה לו אליהו הנביא ז"ל אל תסתכל בהם לפני עשייתם את העבירות, כי אז אתה מדליק בהם אש התאוה, ואינם יכולים לעמוד נגד זה, כי אתה נורא והם בישרא (כבמעשה דרב עמרם שאמר "נורא בי' עמרם" (קידושין פא.)), והם אנוסים בזה לשעתם, אלא תסתכל אחרי עשותם את העבירות שהם מתחרטים ולבם נשבר על עשותם העבירה ושופכים דמעות כמים, משא"כ אחרי עשותם מצוה הם שמחים ועושים סעודה ושמחים ומשמחים אחרים עמהם, האם ראית פעם בר ישראל עושה סעודה על עשותו עבירה? ומזה רואים שחפצם

במצוות ולא בעבירות, וביו"ד של מעלה פסק שהצדק עם אליהו הנביא ז"ל, ע"כ יש להזהר מאד בעשיית סעודה אחרי עשותו מצוה כגון סיום מסכת, או ברית מילה, ואמר כי ר"ת של שמו של הס"מ הוא ס'עודת מ'צוה א'ין ל'עשות, ס'עודת מ'ילה א'ין ל'עשות, ס'יום מ'סכת א'ין ל'עשות.

ובזה מפרשים הפסוק ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים סב, יג). וידוע הקושיא מה שייך בזה החסד אם משלמים לאיש כמעשהו, אבל הכוונה שהקב"ה דן לאדם כאשר כבר עשה את המעשים, ואז רואים כי שמח במצוות ולא בעבירות.

ובזה אפשר לפרש הפסוק כי רש"י מפרש מלאך האלקים "שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה אם להנצל אם להאבד עם המצריים", א"כ מלאך האלקים מרמז על מידת הדין (ספרי ואתחנן ג, כד: בכל מקום שנאמר אלקים זו מידת הדין) וזהו ויסע מלאך האלקים ההולך לפני מחנה ישראל, דהיינו שהי' דן את ישראל לפי מצבם קודם עשותם העבירות, וילך מאחריהם לדון אותם כמו שהם אחרי עשותם את העבירות, שאז מתחרטים כמו שהשיב הקב"ה למקטרג, שוטה שבעולם כלום אתה דן שוגג כמזיד, הם לא עבדו רק מתוך שיעבוד וטירוף הדעת (ילקוט שמעוני פרשת בשלח רמז רלד), וא"כ לא הי' באפשרותם להתגבר על יצרם, אבל הם מתחרטים על זה, ועושים תשובה, השי"ת יזכנו לשוב בתשובה שלימה באמת.

ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה (יד, כ). פרשיז"ל שהאיר עמוד האש את הלילה, אבל מפשטיה דקרא לא משמע הכי. וא"ל שעמוד הענן בעצמו האיר את הלילה והיה נס בתוך נס. ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו, ואם שגיתי ד' הטוב יכפר. [א"ה וכן מצאתי בתרגו"י והוה עננא פלגיה נהורא ופלגיה חשוכא מסטריה חד מחשך על מצראי ומסטרי חד אנהר על ישראל כל ליליא].

נ'שיאי ה'עדה ויגידו ל'משה (טז, כב). ר"ת בגי' צ"א, יחוד השמות הקדושים ה-ו-י-ה א-ד-נ-י, נשיאי' העדה' ויגידו' למשה' ס"ת בגי' ה-ו-י-ה. א"ל ויגידו לשון המשכה (בראשית לז, כה: וימשכו ויעלו את יוסף, ובתרגום ונגידו ואסיקו), שנמשכו למשה ועי"ז נעשה היחוד.

כי יד על כס יה וגו' (יז, טז) א"ל בדרך רמז עפ"י שכתוב בשער הכוונות ענין ד' כוסות כוס א' חכמה דאמא אלקים במילוי יודין כוס ב' בינה דאמא אלקים במילוי ההין כוס ג' חסדים דדעת דאמא אלקים במילוי אלפין והאלף דמילוי היא בצורת יוד ואו יוד, כוס ד' גבורות דדעת דאמא אלקים במילוי אלפין וההא בצורת יוד ואו דלת והנה כס היא לשון כוס וי"ה הם אבא ואמא כידוע א"כ יהי'

הפירוש: כי יד על כס י-ה היינו הכוסות הרומזים לאלקים דאלפין בצורת יוד ואו יוד יוד ואו דלת.

פרשת יתרו

ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלקים ויבוא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חתן משה לפני האלקים (יח, יב). עיין באור החיים הק׳ שיתרו זבח הרבה שלמים, ומעשיו הוכיחו כי מזמין הוא לגדולי ישראל על שלמיו עי״ש.

ואפשר לומר כי ידוע מה שפסק הרמב״ם (הל׳ מעשה הקבנות פ״ג ה״ב) כי מקבלים מהעכו״ם רק עולה ולא שלמים, וכתבו המפרשים הטעם כי עכו״ם הרוצה להגביר הצורה על החומר ולהתנזר מכל תאוות העוה״ז, אפשר לו רק אם מבדיל עצמו לגמרי מכל התאוות ומתנזר מבשר ויין וכדומה, אבל שיעשה דברים הגשמיים בהשכל ודעת לשם שמים, זה לא שייך בכלל אצלו, והנה עולה היא כליל לה׳, מרמזת על התנזרות האדם כליל מכל עניני העוה״ז להיות קדוש ופרוש ומובדל מכל דבר תאוה, אכן שלמים שיש בו חלק לה׳ וגם לבעלים, מרמז על היות האדם עושה מעשיו הגשמיים לשם שמים, ומקיים את הפסוק בכל דרכיך דעהו, וזה לא שייך בעכו״ם ע״כ ההלכה שאין מקבלים שלמים מעכו״ם רק עולות כנ״ל.

והנה יתרו היה מסופק בעצמו באיזה מעמד הוא אם הוא עוד בבחינת בן נח, או הוא כבר במדריגת ישראל, ע״כ נדר שלמים הרבה, אבל לא נשאו לבו לקרוא למשה ואהרן וגדולי ישראל כי אולי הוא רק במדריגת בן נח, אבל אהרן וזקני ישראל קרבוהו להראות לו חיבתם, ומיד שזבח השלמים באו מעצמם לאכול עמו להראות לו כי הוא כבר במדריגת ישראל ואפשר לאכול משלמיו.

ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני (יט, ב). ודרשו חז״ל (מכילתא יתרו) מקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה. והקשה מרן הגה״ק מהרי״ד מבעלזא היכן נרמז שביאתן למדבר סיני היה בתשובה ואמר כי כתוב (שם) ויחן שם ישראל נגד ההר ואמרו חז״ל כאיש אחד בלב אחד וזה התשובה הכי גדולה כאשר כולם באחדות גמור.

ונקדים עוד דברי הרה״ק מבעלזא עה״פ ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה׳ נעשה (שמות כד, ג) ואח״כ כתוב שמשה כתב את כל הדברים וקרא באזני העם ואמרו ישראל: כל הדברים אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע (שם ז), והקשה למה בתחילה אמרו רק נעשה ואחר כך אמרו נעשה ונשמע? ואמר ז״ל כי כתוב (שם ד) ויבן מזבח תחת ההר

ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל. ויש פלוגתא בין חז"ל י"א שלכל שבט בנה מצבה אחת וי"א שלכל שבט עשה שתים עשרה מצבה, והטעם שכל שבט כלול מכל הקדושות.

והנה יש מצוות בתורה שלא כל אחד מישראל יכול לעשותן כגון מצות מלך, כהן גדול, יבום וכדומה. על כן אמרו רק כל אשר דבר ה' נעשה דהינו מצות שאנחנו יכולים לעשותן אבל כשראו שכל שבט כלול מכל הקדושות, אמרו נעשה ונשמע, אשר על ידי התכללות בכלל ישראל יכולים לזכות לכל הקדושות ולקיים כל המצות על כן אמרו נעשה ונשמע.

ואפשר לומר ששני המאמרים יש להם שייכות זה לזה, כי לכאורה למה צריך לומר כאיש אחד בלב אחד למה לא הספיק לומר כאיש אחד לבד אבל אצל האומות שמתאחדים לצורך מלחמה או ענין כלכלה ואין דיעותיהם שוות ולכל אחד יש לו מטרה משלו שאפילו שהגופות מאוחדים אין הלבבות מאוחדים, אבל זה לא נקרא אחדות.

ואפשר לומר בדרך רמז כי קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא (זוה"ק אחרי, עג ע"א), והנה קוב"ה אחד יחיד ומיוחד ואין יחידות כמוהו בשום פנים, וגם התורה היא יחידה ואנו מאמינים שלא תהי' תורה אחרת מאת הבורא ית"ש, וכמו כן כנסת ישראל צריכה להתאחד כאשר אמור בזוהר (שמות קלה ע"א) כגוונא דאינון מתיחדין לעילא באחד וכו' קוב"ה לא יתיב על כורסיא דיקריה (כנסת ישראל) עד דאיהו איתעבידת ברזא דאחד כגוונא דיליה למהוי אחד באחד וכו'. וזה אפשר לרמז, ויחן שם ישראל נגד ההר כאיש אחד, היינו קוב"ה ה' איש מלחמה. בלב אחד, היא התורה שסיומה כל ישראל ותחילתה בראשית אותיות לב כי התורה נעוצה סופה בתחילתה, והנה יש שתי אפשרויות לקיים כל התורה אחת ע"י התכללות ישראל ביחד כמו שנאמר בזמר לשבת (יום שבתון): וכל פיקודיו יחד לגמור, ע"י יחד היינו אחדות של כל ישראל וזה נרמז במלים כאיש אחד, ויש עוד עצה כמו שאומרים בשם הרה"ק מבעלזא וכל פיקודיו יחד לגמור פירוש ללמוד כמו שאמרו: לגמור איניש (שבת סג.) והיינו אחדות באמצעות לימוד התורה.

וזה יכול להיות הפירוש במאמר חז"ל (ירושלמי חגיגה א, ז) הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, שהאחדות יהי' ע"י התורה וזה האחדות בבחינת לב אחד לעיני כל ישראל - בראשית ובשעת מתן תורה התאחדו ישראל עם קוב"ה והתורה, ע"כ ויחן שם ישראל נגד ההר פירוש מנגד לפירוד הנרמז בהר כמו שאמרו חז"ל (חולין ז:) גבה טורא בינייהו, רק יהי' באחדות דוגמת קוב"ה והתורה וזה הביא אותם להזדככות נשמתם שפסקה זוהמתם ע"י ששרתה עליהם קדושתו יתברך כאמרם (זוה"ק הנ"ל)

קוב״ה לא יתיב על כורסיא דיקריה עד דאתעבידת איהי ברזא דאחד כגוונא דיליה וכו׳ ועי״ז זכו להשיג התורה אף קודם שניתנה כאמור (הגש״פ) אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו. והשי״ת יעזור שנזכה לבא לאהבת השם, אהבת התורה ואהבת ישראל ולעבדו עבודה שלמה, באמת אכי״ר.

ויתיצבו בתחתית ההר (יט, טז) דרשו חז״ל מלמד שכפה הקב״ה עליהם הר כגיגית (שבת פח.) ואמר כ״ק מרן מבעלזא שליט״א בשם זקנו הגה״ק מהרי״ד זי״ע שהקשה שהלא ויתיצבו בתחתת ההר משמע לכאורה שהתיצבו מעצמם ותירץ הרה״ק ז״ל שכשישראל ראו שזה רצון הבורא מסרו נפשם והתיצבו מעצמם בתחתית ההר.

והנה הקשו התוספות בשביל מה היה צריך לכפות הר כגיגית הלא ישראל אמרו נעשה ונשמע? ועיין שם תירוצם, ואפשר לתרץ על פי הגמ׳ (שבת קל.) תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר כל מצוה שמסרו ישראל עליהם למיתה בשעת גזרת המלכות כגון עבודת כוכבים ומילה עדיין הוא מוחזקת בידם וכל מצוה שלא מסרו וכו׳ ע״כ הביאם הקב״ה לבחינת מסירת נפש כדי שקיום התורה תהי׳ מוחזקת בידם. וזה פירוש ויתיצבו היינו שהיתה יציבות ותקומה ע״י שהתיצבו בתחתית ההר.

ואם מזבח אבנים תעשה לי (כ, כב). פירש״י ז״ל ר״י אומר וכו׳ כל אם שבתורה רשות חוץ מג׳, הכא וכן (שמות כ״ב, כ״ד) אם כסף תלוה את עמי. וכן (ויקרא ב, יד) ואם תקריב מנחת בכורים. ואפש״ל שהשלושה ״ואם״ מרמזים על שלשת העמודים שהעולם עומד עליהם, תורה עבודה גמ״ח (אבות פ״א מ״א). דהנה כל אחד משלשת אלה נראה כרשות, דהיינו ת״ת אדם יוצא בקרי״ש ערבית ושחרית כדאיתא בגמ׳ (מנחות צ״ט:) אר״י משום רשב״י אפי׳ לא קרא אדם אלא קר״ש שחרית וערבית קיים לא ימוש. ובתפילה, אדם יוצא מדאורייתא בכל בקשה שיבקש פעם אחת ביום לדעת הרמב״ם (בהל׳ תפילה פ״א ה״א). וגמ״ח, בשלישית השקל לשנה יוצא כדאיתא בשו״ע (יור״ד סימ׳ רמ״ט ס״ב). ובכלל גמ״ח בעיני העולם נראה כרשות ולא כחובה כשופר ולולב ודומיהם.

ע״כ בא כמזהיר הכתוב שהשלושה ״אם״ אף שהן נראות רשות הרי הן חובה, ואם מזבח אבנים היינו לענין עבודה ותפילה מרמז לעבודה, אם כסף תלוה היינו גמ״ח, ואם תקריב מנחת בכורים

רומז לתורה כי קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה (סוכה מב, א) והיינו ביכורים שלו והעיקר בתורה זה גירסא דינקותא.

פרשת משפטים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כא, א). א"ל בדרך רמז ואלה המשפטים אשר ר"ת או"ה דהיינו ו"ה מהשם ו"א מכסא כמו שכתב רש"י ז"ל בפרשת בשלח על הפסוק כי יד על כס יה את זה תשים לפניהם שיתפללו על זה שיהי' השם שלם והכסא שלם וזה יהי' רק כשימחה זרעו של עמלק כאמור ברש"י שם ע"כ ס"ת של ואלה המשפטים אשר רמ"ה כי יצאו ישראל מהגלות ביד רמה בב"א.

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כא, א). מובא בספה"ק אך פרי תבואה, בשם קדוש ישראל מרוז'ין זי"ע אשר תשים לפניהם ולא לאחריהם, א"ל דמובא בשם מרן מהרי"ד מבעלזא זי"ע על הפסוק (דברים לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת שימה בפיהם, דהלא השירה הזאת היא מלאה תוכחות ולמה נקראת בשם שירה, ומה הפי' שימה בפיהם, ופי' כי כמו שמצינו בגמ' (מנחות קי.) אמו' ר"ל מאי דכתיב (ויקרא ז, לז) זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת וגו' כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם אמר רבא כל העוסק בתורה אינו צריך לא לעלה ולא לחטאת ולא לאשם, כמו"כ בעונשים ותוכחות הכתובים בתורה ע"י לימוד התורה שממשיך עליו פחד ה' והדר גאונו ושב בתשובה זוכה שיהי' נשמר ממה שצריכין להשמר, וזה הפי' שימה בפיהם שיצאו באמירתן בפה ושלא יתקיימו בפועל ח"ו.

והנה באהל יעקב מביא משל לבן מלך שחלה מקלקול הקיבה וחלה חולי גדול, אבל מפאת שהי' אנין הדעת ומפונק מאוד לא הי' יכול בשום אופן לבלוע סמי רפואה, ובא רופא אחד אל המלך ואמר כי הוא ירפאנו ממחלתו, וצווה לו להביא נייר גדול ורשם עליו סמים הרבה מינים ממינים שונים, ותמהו האנשים והמלך למאוד, כי הלא הוא לא יכול לבלוע אפי' סם אחד, וכ"ש כ"כ הרבה סממנים, אבל הוא באחת שיביאו לו כל זה, והיות וכבר הי' ממילא אחר יאוש ציוה המלך שיביאו לו את כל הנ"ל, וצוה הרופא שיביאו לו שולחן ע"י מיטת החולה, והוא התחיל שם בשחיקת הסממנים שלו, ובן המלך נפחד מאוד מכל הסממנים ומהריח החריף של רוב הסממנים שעל ידו, ומיד התחיל להקיא ונתרפא, ואז אמר הרופא כי יען שראה שבן המלך מפונק מאוד, לא ראה דרך אחרת מלהביא הרבה סממנים בכדי שמראייתן יתרפא בן המלך.

וזהו פי' של לפניהם ולא לאחריהם, היינו שכל המשפטים יושמו לפניהם היינו טרם יעשו עבירות, בכדי שזה ימנע אותן מלעשותן, ולא לאחריהם שיהי' עונש על עשיית העבירות ח"ו, רק שמפחד המשפטים יראו את השם ולא יבואו לידי חטא.

שש שנים יעבוד ובשביעית (כא, ב). ר"ת בגי' תרי"ו (יתרו) נגד מלואי אהיה קס"א קס"א קמ"ג קנ"א, כי שש שנים רומז לז"א שהי' בעל ו"ק בתחילת אצילותו ובשביעית רומז למלכות מדה השביעית וכל תיקונם ע"י אמא עלאה הנקראת אהיה.

כי יגנוב איש שור או שה וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבעה צאן תחת השה (כא, לז). א"ל בדרך רמז כי שור מרמז על תורה שבכתב, ורב תבואות בכח שור, ושה רומז לתפלה ככתוב ומה קול הצאן הזה באזני (בסליחות לתענית אסתר), וארבע צאן רומז לארבעה עולמות אבי"ע שמתייחדים ע"י התפלה, ושה כרחל לפני גוזזיה נאלמה, מלכות פה תורה שבע"פ קרינן לה, חמשה בקר ישלם תחת השור שיתקן את הפגם בלמדו חמשה חומשי תורה שבכתב, וארבע צאן תחת השה רמז לארבעה חלקי שו"ע, כי הלכה הם אותיות הכלה, היא תורה שבע"פ.

מ'כשפה ל'א ת'חיה (כב, יז). ר"ת בגי' "עת", היא המלכותא קדישא, והיא לא תתן לחיות למכשפה דהיא אבנא דמחית לצלמא והיא תבטל את הסטרא אחרא ותעביר את רוח הטומאה מן העולם בב"א.

ל'א ת'היה מ'שכלה (כג, כו). ר"ת גי' "עת" מלכותא קדישא, כי תברר את כל הברורים ותוליד נשמות, ולא תשכל ולא תפיל אותם כידוע, בארצך היינו המלכות הנקראת ארץ, א'ת מ'ספר י'מיך א'מלא ר"ת גי' "בן" רומז למלכות כידוע.

פרשת תרומה

ועשית שלחן עצי שיטים (כה, כג) ר"ת ש'לחן ע'צי ש'טים בגי' תר"ע ועם הכולל תרע"א רמז למלכות זה השער לד' צדיקים יבואו בו, כי השלחן רומז לכתר מלכות כידוע מפירוש רש"י ז"ל ותרע"א הוא השם אדני במילואו כידוע מספה"ק.

ועשית שלחן עצי שטים אמתים ארכו וגו', וצפית אותו זהב טהור ועשית לו זר זהב סביב. ועשית מנרת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה וגו', ושמת את השלחן מחוץ לפרכת ואת המנרה נכח השלחן וגו' (כה, כג-כד ; לא ; כו, לה). צריך ביאור למה השלחן היה מעצי שטים ורק מצופה זהב, והמנורה כולה זהב

טהור, וגם מה ענין השייכות זה לזה כדכתיב ואת המנרה נכח השלחן, ועי' בספה"ק דברת שלמה.

ואפשר לרמז לענ"ד עוד דהנה השלחן רומז על גמילות חסדים, דהנה אי' בגמ' (חגיגה כז.) ר"י ור"ל דאמרי תרוויהו בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר עכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו, ופי' רש"י ז"ל, בהכנסת אורחים שנותן לאכול לעניים, הנה ידוע דלצדקה לא מזיקה שום פני', כדאמרי בגמ' (פסחים ח.) האומר סלע זה לצדקה ע"מ שיחי' בני הרי זה צדיק גמור, ע"כ היה השלחן של עץ, ורק מצופה זהב, דהיינו אפי' אינו זהב טהור שאינו מכוין ממש רק לשמו ית' ג"כ אינו מזיק, ורק שיכוין עכ"פ לשם מצוה, ולא כדי להתייהר כמו העכו"ם, שלהם לא נחשב למצוה כלל, כמש"כ (משלי יד, לד) וחסד לאומים חטאת, וע"כ תלה את המנורה בשלחן, כי הכתוב רומז בזה על זבולון ויששכר, דהשלחן רומז על זבולון, והמנורה ליששכר, וזבולון הוא קודם ליששכר, כמו שנתברך לפניו הן בברכת יעקב אבינו (בראשית מט, יג) והן בברכתו של משה רבינו (דברים לג, יח) וכן אמרו חז"ל (זבחים ב.) שמעון אחי עזריה (עי' רש"י שם).

פרשת תצוה

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד (כז, כ). ידוע מספרים הקדושים כי שמן רומז לחכמה וכל מקום שהשמן זית מצוי החכמה מצוי' כמו שכתב בסה"ק בני יששכר (מאמרי חודש כסלו מאמר ב, אות ב) עה"פ (ש"ב יד, ב) וישלח יואב תקועה לקחת אשה חכמה תקוע אלפא לשמן, וחכמה היא חכמת התורה.

והנה ישנם כמה תנאים הצריכים לתורה, ראשית, אמונה בלי חקירות כמו שאמר דהע"ה (תהלים קיט, פו) כל מצותיך אמונה ע"ז מורה ענין "זך" בלי שמרים בלי ספיקות ודעות חיצוניות. שנית, מדת הסתפקות במועט כך דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' (אבות פ"ו מ"ד) וע"ז מורה הר"ת של ש'מן ז'ית ז'ך שגימ' שדי שאמר לעולמו די ע"כ גם הת"ח צריך שיאמר די לענייני הגשמיים והצרכים של עולם הזה. שלישית, שיהי' בקדושה אשר השם הזה מורה על קדושת היסוד (עי' זוה"ק ח"א צה:) שהתורה תהי' בטהרה. רביעית, כתית שיכתת עצמו על דברי תורה וילמוד ביגיעה רבה כמו שאמרו המפרשים

כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה (אבות ב, ב) שלא יגע עצמו עליה ובאת לו בניקל (עי' גינזי יוסף פרשת אמור). חמישית, למאור שיאיר גם עיני אחרים בתורה כי מתלמידי יותר מכולם ועי"ז שמרביץ תורה לתלמידים זוכה שהתורה תתקיים לא רק אצלו אלא גם לדורותיו אחריו.

וכמו שאמר הגאון ר' אברהם אירנשטיין ז"ל לרבו החתם סופר ז"ל, שהתאונן לפניו שכל כך הוא טרוד בלימוד הישיבה ועניני הקהלה שאין לו זמן להשגיח על בניו ולבחון אותם בלימודם ושעברו כבר זמן זמנים טובא שלא בחן את בנו שמעון, הוא הגה"ק ר' שמעון סופר ז"ל הגאבדק"ק קראקא. וע"ז השיב לו תלמידו הגאון הנ"ל, כי דוד המלך ע"ה אומר בתהלים כל היום חונן ומלוה וזרעו לברכה וכי אפשר לעמוד להלוות כל היום אבל הפירוש שכל "היום" הוא מלוה שמלוה את זמנו לתלמידים ועניני הקהלה והציבור ואין לו זמן להשגיח על בניו וע"ז בא דוד המלך ע"ה בהבטחה וזרעו לברכה שבזכות זה יהי' זרעו לברכה ואמר לו החת"ס ז"ל נחמתני.

וזה סיום הפסוק להעלות נר תמיד שגם יזכה לדורותיו אחריו וי"ר שנזכה שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו עד עולם.

ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד (כז, כ). א"ל על היחוד הנעשה בין קוב"ה ושכיניתי' ע"י לימוד התורה הקדושה, דהנה ר"ת ש'מן ז'ית ז'ך, הם בגי' של שם ש'ד'י', שע"י נעשה היחוד כידוע, והס"ת גי' "עת", שהיא המלכות (ע"ב ק"ל ע"ב קדם ושם ב"ן ככתוב בספר הכוונות), כ'תית' ל'מאור' הר"ת וס"ת ביחד גי' תר"ן, שהוא עשר פעמים השם הקדוש "א-ד-נ-י" רומז על עשר ספירות המלכות, וזה נעשה ע"י לימוד התורה, ובעיקר תורה שבע"פ, ע"כ ר"ת של ל'העלות נ'ר ת'מיד בגי' ת"פ גי' "תלמוד" שהוא תורה שבע"פ, ועי"ז תתייחד המלכות עם דודה בשלושת היחודים אשר בגי' "נר" דהיינו להעלות נר תמיד, ה' יזכנו שיהי' היחוד הגמור בב"א.

ועשית שתי טבעת זהב וגו' אשר אל עבר האפוד ביתה. ועשית שתי טבעות זהב ונתת אתם על שתי כתפות האפוד מלמטה ממול פניו וגו' (כח, כו-כז). הנה טבעות החושן הי' לצד פנים וטבעות האפוד לצד החוץ ככתוב בקראי, וטעמא בעי. וא"ל בדרך רמז עפ"י דברי האריז"ל הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבננו וגו' לעשות את כל דברי התורה הזאת (דברים כט, כח).

הנסתרות היינו אהבה ויראה שהם נגד י״ה שבשם, לה׳ אלוקנו צריכים להיות בהסתר ולא להראות לבני אדם, אבל הנגלות תורה ומעש״ט שהם בחינת י״ה שבשם, לנו ולבננו כדי שיראו הבנים וילמדו ממנו לעשות את כל דברי התורה הזאת.

והנה החושן נתון על הלב מקום האהבה והיראה, ע״כ טבעותיו פונים פנימה להסתירם אבל האפוד שכנגד נו״ה וגם חלק מונח על הרגלים ברא כרעא דאבוה, טבעותיו פונים החוצה שצריך להראות את הבנים שילמדו לעבוד את יוצרנו ית״ש.

פרשת כי תשא

והי׳ כבא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה (לג, ט). זה הי׳ בחינת בית המקדש של מעלה שירד על אהלו של משה כי רש״י ז״ל כותב שעד שלא הוקם המשכן היתה שכינה שורה באהלי צדיקים ועכשיו ק״ו מה כשהי׳ יעקב לבדו כשהלך ללבן והי׳ פלג גופא בא בית המקדש כנגדו ומכל שכן כשבא עם שבעים נפש מרכבה שלימה בודאי שהקב״ה עם בית המקדש של מעלה ירדו אתו למצרים עיין זוהר הקדוש פרשת שמות (ח״ב ב:) כעין זה. ע״כ איש וביתו איש היינו הקב״ה איש מלחמה וביתו ביהמ״ק של מעלה באו אתו מצרימה.

וזה יכול להיות הפירוש בפסוק אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה כי חז״ל אומרים (מדרש תהילים באבער פ״ז) שהקב״ה כפה את הר המוריה על הר סיני ונתן עליו את התורה לפי זה נתנה התורה במקום בית המקדש ובטח ירד שם בית המקדש של מעלה ע״כ הבטיח הקב״ה ליעקב אבינו ע״ה אנכי היינו בית המקדש של מעלה ששם נתנו עשרת הדברות המתחילים ב״אנכי״ ארד עמך מצרימה שבית המקדש ירד עמך כשתרד מצרימה ואנכי אעלך גם עלה. ואולי זה הי׳ הענין שכל מלכי כנען תלו כתריהם בארונו של יעקב (סוטה יג. הובא ברש״י בראשית נ, י) כי ירד עליו ביהמ״ק של מעלה על כן כולם נכנעו לפני ארונו.

ואפשר שזה הענין שמרומז בר״ת השם בפסוק וירא יושב הארץ הכנעני (שם יא)שהצרוף ההין ביחד כי ידוע שתי ההין מרמזים על בינה ומלכות שהם בחינת בית המקדש של מעלה ובית המקדש של מטה כמאמרם עה״כ (הושע יא, ט) בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר נשבע הקב״ה וכו׳ (תענית ה:) ע״כ מרומז פה שהיו שתיהן ביחד ביהמ״ק של מטה הי׳ ארונו של יעקב ובית המקדש של מעלה ירד עליו, את האבל בגורן האטד ר״ת אהבה המורה על היחוד הגדול שנעשה ע״י מטתו של יעקב אבינו ע״ה והאהבה שאהב אותו הקב״ה.

ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וגו׳ (לד, כ).
א״ל בדרך רמז כי חמור רומז לתורה כמש״כ (בראשית מט, יד) יששכר חמור גרם, והנה איתא במדרש (שמ״ר לח, ד) קחו עמכם דברים, אמרה כנסת ישראל עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות וכו׳ למדו וכו׳ אין אנו יודעין עד בכו והתפללו לפני - אבותיכם לא בתפלה פדיתים וכו׳, יוצא מזה דמי שאינו יכול ללמוד יכול הוא להשלים כ״ז ע״י תפלה, ושה רומז על תפלה, כמש״כ (שמ״א טו, יד) ומה קול הצאן הזה באזני, כמובא גם בפייט דתענית אסתר, ע״כ פטר חמור, פי׳ שנפטר מחמור שאינו יכול ללמוד דהיינו תורה, תפדה בשה היינו תפלה.

פרשת ויקהל

והנשאם הביאו את אבני השהם ואת אבני המלואים לאפוד ולחשן (לה, כז). וברש״י א״ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה, אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו ציבור מה שמנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו צבור הכל שנאמר (לו, ז) והמלאכה היתה דים, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות הביאו את אבני השהם וגו׳ (במדב״ר יב, טז). א״ל דהנשיאים חשבו שהבאת בני ישראל לא יהיו כולם בכוונה רצויה, וע״כ בנדבתם בסוף הם יעלו את נדבות ישראל, כמו שמצינו בתפלה שתפילת הצדיק מעלה את שאר התפלות, ע״כ אמרו מה שיחסירו ציבור, דהיינו חסרון השלימות, אנו משלימין שנעלה אותם, אבל טעו בזה, כי הכתוב העיד עליהם שהיו כולם נדיבי לב, ע״כ הנשיאים בראותם שחטאו בזה שחשדו את ישראל, הביאו לכפרתן אבני שוהם ואבני מילואים שבהם נרשם זכותם של ישראל לזכרון תמיד, כי צדיקים במה שחוטאים בו מתרצים (שמו״ר כג, ג).

פרשת פקודי

אלה פקודי המשכן (לח, כא). ר״ת גי׳ פ״ו כמנין שם אלקים, וס״ת אלה פקודי המשכן, גי׳ ס״ה כמנין שם אדני׳, א״ל בדרך רמז כי ע״י מעשה העגל נתרבו הדינין, בין דינא קשיא המרומז בשם אלקים ובין דינא רפיא המרומז בשם אדני׳, אמנם נמתקו ע״י בנית המשכן, וזה מרומז בתיבות אלה פקודי המשכן, מלשון ולא נפקד ממנו איש, אלה הדינים נחסרו ע״י המשכן, וע״י מה נחסרו הדינים ונמתקו ע״י משכן העדות ר״ת שם מ״ה אשר תיקן כל העולמות אחרי השבירה כידוע וע״י מי נעשה התיקון הזה היא ע״י הצדיק - משה - אשר פוקד על הר״ת בגי׳ קנ״א, אהי׳ בההין היא יסוד אימא פוקד על פי ר״ת גי׳ ר״ל ועם ג׳ המילים בגי׳ רל״ג שהיא בגי׳ ע״ב ס״ג מ״ה ב״ן עם הכולל וגם רל״ג גי׳ ע״ב קס״א

שגרמו ע״י תשובת יחיד אבא ואימא עבודת הלוים, לוי היא בחינת בינה ביד גי׳ שש עשרה אותיות של ע״ב ס״ג מ״ה ב״ן, איתמר תמר שני פעמים ש״ך כידוע מבחינת תמר בתמרוריתה עומדת ב״ן לשם ב״ן שהיא מלכות נמשכו חסדים הרמוזים באהרן הכהן וגם אהרן הכהן רומז לחכמה, ה׳ בחכמה יסד ארץ.

במסורה. והיתה להיות להם משחתם לכהונת עולם לדורותם, (מ, טו) ואידך (ויקרא כב, כה) **כי משחתם בהם מום בם.** א״ל דהנה איתא שמי שמשפיל עצמו, הקב״ה מגביהו. ולהיפך ההיפך ח״ו. וא״כ אם האדם כשהוא בגדולה מנשא עצמו הקב״ה משפילו, ומכש״כ שלא יוכל לזכות שגדולתו תהיה לדורות עולם. אכן הצדיקים עם כל גדולתם ממעטים עצמם לפני הקב״ה ומוציאים בעצמם חסרונות ומומים, ועי״כ זוכים שגדולתם תהיה לזרעם אחריהם לדורותם.

ובזה אפשר לפרש המסורה כי משחתם בהם מום בם דהיינו אף כשהם בגדולה חושבים בעצמם שמום בם והם שפילים בעיני עצמם עי״ז זוכים והיתה להיות להם משחתם לכהונת עולם לדורותם. (אולי ראיתי באיזה ספר)

או אפשר באופן אחר כי דוד המלך ע״ה אמר (תהלים נא, ה) וחטאתי נגדי תמיד והקשו המפרשים וכי לא האמין דוד שהשם קבל תשובתו הלא הקב״ה אמר לו ע״י נתן הנביא שקבל תשובתו (שמ״ב יב, יג). ופירשו בספה״ק שהי׳ החטא תמיד לנגד עיניו שכמו שעשה החטא בחשק והתלהבות גדול יקח את ההתלהבות הנ״ל לעבדות הבורא. וזה אפשר לומר גם פה, כי משחתם בהם מום בם שהתלהבות של העבירות שמרומז בענין משחתם והיתה להם משחתם לכהונת עולם לדורותם שיקחו את ההתלהבות ואש של העברות ויהפכו אותם לאש קדוש לעבודת הבורא ית״ש.

ויקרא

פרשת ויקרא

ויקרא אל משה וידבר ה׳ אליו מאהל מועד לאמר וגו׳ (א, א). ובמדרש (תנחומא ויקרא א) ר׳ תנחומא פתח (משלי כ, טו) יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת, כ״ק מרן אדמו״ר מבעלזא שליט״א אמר בסעודה שלישית ותוכן דבריו בקיצור כי הקב״ה נטע באדם כל הכוחות וכל הקדושות בכח, ורק צריך להוציאן מן הכח אל הפועל, וצריך לשמור את כל הכוחות ולהגבילם ע״י התורה הק׳ שלא יעשה בהם דבר הוא נגד רצונו

ית״ש, וזה הי׳ בעת מלחמת עמלק שרפו ידיהם מד״ת שנא׳(שמות יט, ב) ויסעו מרפידים ר׳ יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה וברש״י ד״ה מפני רפיון ידים של תורה ומצוות וה״נ רפידים רפיון ידים הוא כלומר מפני שריפו ידיהם מן התורה בא עליהם עמלק, ידים כינוי לכוחות (יהושע ח, כ וברש״י שם) ולא הוגבלו ע״י התורה.

ולי הצעיר נראה שאפשר להוסיף עפ״י דבריו הק׳ שישראל גרמו ע״י רפיון ידיהם מן התורה שאמא עילאה הוציאה את נה״י שלה מהז״א הנקרא תורה ״שרפו״ אותיות ״שופר״ כינוי לאמא עילאה, ולפי דבריו הנ״ל שידים הוא כינוי לכוחות גם הנה״י נוכל לכנותם בשם ידים, ומרע״ה תיקן את זה ויהי ידיו אמונה היא מלכותא קדישא, איהו אמת ואיהי אמונה, וגם שהמלכות תעלה מ״ן עד בא השמש, השמש כמו לשמש, כמו נבוא העיר, פירוש לעיר, כ״א אפשר ברמז ר״ת עד בא השמש שיחזירו המוחין מנה״י לז״א המכונה שמש כידוע, שחזרו ובאו המוחין מאמא לז״א.

והנה ר״ת י׳קר ש׳פתי ד׳עת, הוא השם ש-ד-י, שהוא המגביל הכל כמו שדרשו חז״ל שהשם שד-י מורה על שאמר לעולמו די, וס״ת יקר׳ שפתי׳ דעת׳ תר״י, ועם שלשת התיבות בגי׳ תרי״ג, להגביל את כל הכוחות שלא יצאו החוצה מדרך התורה והמצוה, י״ש ז׳הב ר״ת גי׳ י״ז, בגי׳ שם הדעת היוצא מר״ת א׳ת ה׳שמים ו׳את ה׳ארץ, וצריך להגביל (התאוות) ו׳רב פ׳נינים ר״ת פ״ו גי׳ אלקים, להגביל ע״י היראה שלא תהא חכמתו יותר מיראתו, ו׳כלי י׳קר ש׳פתי ד׳עת, ר״ת בגי׳ ש״ך גבורות הנודעות, ויה״ר שיומתקו ויתהפכו לרחמים.

פרשת תזריע

אשה כי תזריע וילדה זכר וגו׳ (יב, ב). אי׳ במדרש (ויק״ר יד, ב) הה״ד (איוב לו, ג) אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק. ואפשר דהנה אי׳ בגמ׳ (עירובין יג:) ת״ר שתי שנים ומחצה נחלקו ב״ש וב״ה הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא יפשפש במעשיו, ואמרי לה ימשמש במעשיו, ומסביר המהרש״א (חי׳ אגדות מכות כג: ד״ה תרי״ג מצות) שמנו את הלאוין ואת העשין והיות והלאוין מרובין מן העשין ע״כ רחוק הוא מהשכר וקרוב להפסד עיי״ש באריכות.

אמנם זה דוקא באדם שעובד בעצמו ולעצמו ואינו טורח לפרסם שם שמים ברבים אז הוא כנ״ל, אבל מי שמזכה את הרבים הרי אמרו רז״ל (אבות פ״ה מי״ח) כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, וממילא אין להתיירא מן הלאוין, מאחר שאין חטא בא על ידו, וגם העשין ע״י

שפועל ועושה בעלי תשובה נמצא כל מה שעושים הם כאלו הוא הי' עושה, כמש"כ אצל יוסף, ע"כ טוב שנברא כי בודאי הקב"ה ברא את האדם לטובתו ולא לרעתו, ולזה אמר אשא דעי למרחוק, היינו שאני מפרסם דעות במקומות אחרים מרחוק, ואז טוב לו שנברא כנ"ל, ולפיכך ולפועלי אתן צדק שברא את האדם לטובתו.

אשה כי תזריע וילדה זכר (יב, א).

וברש"י שם א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חי' ועוף במעשה בראשית כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חי' ועוף, (ויק"ר יד, א) ואחרי פרשה זו בא פרשת נגעים, וצריך להבין מה הקשר בין שתי הפרשיות האלו.

ואפשר לומר עפ"י דברי חז"ל (ויק"ר שם) זכה אדם אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית, לא זכה אומרים לו יתוש קדמך, והנה מה הפי' של זכה או לא זכה, אפשר לומר דהכל תלוי בענוה ושפלות הרוח, כי הקב"ה משפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עדי מרום, והנה אם האדם זוכה ושפל בעיניו, הקב"ה מגביהו ואומר לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית, אבל אם הוא מתגאה אומרים לו יתוש קדמך ואין לך במה להתגאות, וידוע דברי חז"ל (ערכין טז.) כי הנגעים באים לאדם על עסקי לשון הרע.

והנה אם האדם הוא שפל בעיניו וחושב שכל אחד מישראל הוא טוב ממנו, אז הוא לא יבוא לדבר לשה"ר, כי הלא כל אחד טוב ממנו ואיך יעיז לדבר עליו לשה"ר, אכן אם האדם מתגאה בלבו וחושב שהוא אדם המושלם והכל כנגדו כקליפת השום, זה יביאו לידי לעבירה הזאת לדבר לשה"ר על חבירו, וממילא שתי הפרשיות שייכות זה לזה, כי התורה מזהירתו שלא יתגאה ויהי' שפל בעיניו וממילא ינצל מלשה"ר ולא יבואו עליו נגעים, וה' ברחמיו יצילנו מעוון המר הזה ויזכנו שנראה כל אחד מעלת חבירו ולא חסרונם, כמו שכ' הרה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע בתפילתו.

פרשת אחרי

בקרבתם לפני ה' (טז, א). ר"ת בגי' מ"ב, כי כל העליות למעלה הוא ע"י שם מ"ב כידוע, שני בני אהרן בקרבתם לפני ה', ר"ת בגי' מש"ה ועם הכולל בגי' רצון שנתדבקו ברצון העליון, כי בענן אראה על הכפרת, ר"ת בגי' צ"ח, רמז כי שם בבית קדשי קדשים הי' הארה עליונה מצחצחות דעתיק יומין, (עי' עץ חיים ואוצרות חיים בענין ספירות דעתיק, בזאת יבא אהרן אל הקודש ר"ת גי' י"ט, רמז לי"ט בחינות שלקח עתיק).

בפר בן בקר לחטאת (טז, ג). ר"ת גי' ל"ו, ואיל לעולה ג"כ ר"ת בגי' ל"ו ביחד ע"ב, רמז שהפ"ר דינים יומתקו בחסד ע"י שם ע"ב.

ולא תטמאו בהם אני ה' אלקיכם (יח, ל). ופי' רש"י ז"ל הא אם תטמאו איני אלקיכם, ואתם נפסלים מאחרי, ומה הנאה יש לי בכם, ואתם מתחייבים כלי', לכך נאמר אני ה' אלקיכם עכ"ל. אי' בשם הגה"צ ר' חיים צוקר הי"ד ראבדק"ק בערגסאס, שדקדק דכל הרואה יראה פה אריכות הלשון וצריך ביאור.

ופי' עפ"י מה שכ' האוה"ח הק' עה"פ (דברים ד, ד) ואתם הדבקים בה' אלקיכם, דאי' בגמ' (שבועות לה:) ת"ר כל הטפל לשם בין מלפניו ובין מלאחריו הר"ז נמחק לפניו כיצד לה' ל' נמחה וכו' אחרים אומרים לאחריו אינו נמחק שכבר קדשו את השם אמר רב הונא הלכה כאחרים, וכן נפסק להלכה ברמב"ם (פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ג), וזה: ואתם הדבקים בה' אלקיכם דאתם נטפלין מלאחריו ועי"ז חיים כולכם היום.

וזה דדייק רש"י ז"ל בלשונו הזהב ומקורו בתורת כהנים הא אם תטמאו איני אלקיכם, דהיינו שלא תהיו דבוקים בי כמו "כם" מאלקיכם, ואתם נפסלין מאחרי לשון פסל לך, שתפסקו מהדביקות מהשם הקדוש, וזהו "מאחרי" שלא תהיו בבחי' נטפלין מאחריו ומה הנאה יש לי בכם, כי כל החשיבות שלכם הוא רק אם אתם דבוקים בה', ועי"ז "ואתם מתחייבין כלי' ח"ו", וה' יעזרנו להיות דבוקים בשמו באמת.

פרשת בחקותי

והשלחתי בכם את חית השדה ושכלה אתכם והכריתה את בהמתכם והמעיטה אתכם ונשמו דרכיכם (כו, כב). א"ל בדרך רמז דהנה העונשים שמעניש מלך רחמן הקב"ה אינם בגדר נקמה ח"ו, רק לטובת האדם שייטיב דרכו ויזדכך ע"י היסורים, ובדרך זה א"ל הפסוק הזה, ושכלה אתכם שתשכל מן האדם את האנוכיות שבו כמובא בספה"ק מאור ושמש פר' ראה בשם הרה"ק ר' מיכלי מזלאטשוב זי"ע עה"פ (דברים ה, ה) אנכי עומד בין ה' וביניכם, כי האנוכיות של האדם הוא מבדיל ועושה מחיצה בין הקב"ה ובינו, ובזה אפ"ל גם כאן והכריתה את בהמתכם שתכרית ותכלה את הבהמיות והתאוות שבתוך האדם, והמעיטה אתכם, שיביא אתכם לידי ענוה ושפלות, כמאמרם ז"ל עה"פ (דברים ז, ז) כי אתם המעט מכל העמים, ועי"ז יזדכך האדם ויזכה להיות ונשמו דרכיכם כדרשת חז"ל (מו"ק ה.) עה"פ (תהלים נ, כג) ושם דרך אראנו בישע אלקים, אל תקרי ושם דרך, אלא ושם דרך. (אולי ראיתי באיזה ספר).

וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור (כו, מב). ופי' רש"י ז"ל למה נמנו אחורנית

כלומר כדאי הוא יעקב הקטן לכך ואם אינו כדאי הרי יצחק עמו ואם אינו כדאי הרי אברהם עמו שהוא כדאי. וקשה למה יהי׳ אברהם יותר כדאי מיעקב, הלא דרשו חז״ל (ילקו״ש כט.) עה״פ (ישעי׳ כט, כב) לכן כה אמר ה׳ אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו, היכן מצינו שפדאו יעקב לאברהם אמר רב יהודא אמר רב שפדאו מצער גידול בנים וכו׳, רב הונא ורבי ירמיהו בשם רבי שמואל בר יצחק אמר אברהם ניצל מכבשן האש בזכותו של יעקב ע״כ. וא״כ איך יכול להיות שזכות אברהם יהיה גדול מיעקב?

אכן א״ל עפ״י דברי הרה״ק בעל אוהב ישראל עה״פ (בראשית יב, ב) ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והי׳ ברכה, אמר ר״ש בן לקיש ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלקי אברהם, ואברכך זהו שאומרים אלקי יצחק, ואגדלה שמך זהו שאומרים אלקי יעקב, יכול יהו חותמין בכולן ת״ל והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בכולן, דהנה הגאולה העתידה תהי׳ בזכות העמוד של גמילות חסדים שהוא מדתו של אברהם אבינו ע״ה.

וזה הכוונה גם כאן, שגם יעקב הקטן כדאי לכך דהיינו עמוד התורה, אם כי לא כל ישראל עוסקים בתורה ממש יומם ולילה, ובפרט לימוד תורה לשמה, בכל זאת כדאים ישראל להגאל בזכות התורה, ואם זה בעצמו אינו מספיק, הרי יצחק עמו דהיינו עמוד העבודה היא התפלה בזמן הזה, שהרי ישראל צועקים בצר להם ומתפללים לפניו, ואם תמצא לומר שגם זה לא מספיק כי הרבה תפילות הם בלא כוונה, הרי אברהם עמו דהיינו עמוד של גמ״ח, שהגרוע מישראל מלא צדקות וגמ״ח כרימון, ולזה כבר לא מזיק שום פני׳ כידוע מהבעש״ט זי״ע, ע״כ מסיים רש״י ז״ל שהוא כדאי, כלומר שהעמוד הזה בעצמו גם בלי צירוף שני העמודים האחרים כדאי שיגאלו בזכותו, השם ברחמיו יזכנו לראות בביאת הגואל בב״א מתוך נחת.

במדבר

פרשת בהעלותך

אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (ח, ב). ידוע מהאריז״ל דהמנורה מרמזת על מדת מלכות הנקראת נוק׳ דז״א והנה ר״ת א״ל מ״ול פ״ני ה״מנורה בגימ׳ קכ״ו רבוע שם אדני א אד אדנ אדני ס״ה קכ״ו הרומז אל כתר מלכות ור״ת ה״מנורה י״אירו ש״בעת ה״נרות הוא גימ׳ ש״ך הש״ך הדינים הנודעים כי המלכות נקראת תמר ב׳ פעמים ש״ך

וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת (ח, ז). שיבחינו בחטאיהם כי קודם הכל צריך להיות הכרת החטא והעבירו תער על כל בשרם תער הוא תרעא השם אדני מלא כמנין תרע"א שיקבלו עליהם עול מלכות שמים וכו'.

זאת אשר ללויים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא בעבדת אוהל מועד, ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבוד עוד (ח, כד). הנה הלווים רומזים על הצדיקים הנלווים אל ה' לעבדו, כמ"ש הרמב"ם (פי"ג מהל' שמיטה הי"ב) ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר (דברים לג, י) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל עיי"ש.

והנה התחלת עבודת השי"ת הוא באמצעות המלכות הנקראת "זאת" וכמש"כ (ויקרא טז, ג) בזאת יבוא אהרן אל הקודש וגו' ונאמר (תהלים קי"ח, סט) פתחו לי שערי צדק וגו', ואז צריך לעבוד ולעמול בענין העבודה, וכמ"ש הרה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע (נועם אלימלך פר' וישלח ד"ה וישלח) ועיי"ש ביומא לט: "וכבר אמר אנא השם ונשמע קולו ביריחו", פי' כי צריך הרבה להתחנן ולצעוק ולהתפלל כדי לזכות לעבודת השי"ת [עד אשר "ונשמע קולו" פי' שירחמו עליו מן השמים, ואז ונשמע קולו אבל לא בימים מעטים], אבל כשהאדם זוכה להגיע לחמישים שערי בינה, אז הוא בבחינת עלמא דחרות והוא כבר לא צריך לעבוד עבודה קשה, כי אז העבודה הוא בבחינת תענוג, וזה הפי' ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד, כמו שפירשתי.

והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (יב, ג). יש בפסוק זה עשר תיבות, לרמז שמרע"ה ייחד כל העשר ספירות הקדושות בענותנותו, ור"ת של הפסוק הזה הוא בגי' שנ"ז ועם הכולל בגי' שנ"ח כמנין "משיח", כידוע מדבריהם ז"ל (זוה"ק ח"ב קכ.) שמשה הוא יהי' הגואל לעתיד, מ"ה ש'היה ה'וא שיהיה ר"ת "משה" (ועיין אור החיים הק' פרשת ויחי ד"ה אוסרי לגפן - או יאמר).

פרשת שלח

שלח לך אנשים (יג, א) ר"ת אש"ל דאיתא בנועם אלימלך (פרשת וישב ד"ה או יאמר וישב יעקב) שישנם אנשים פחותי ערך מצד מעשיהם אבל יש בקרבם מדות טובות של צדקה וגמילות חסדים וכדומה ועי"ז הם זוכים לתקן נפשם. ובזה הוא מפרש הפסוק (תהלים כג, ו) אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי היינו קצת מדת החסד שיש בו ירדוף אותו כל ימי חייו ועי"ז יזכה לתקן נפשו עיי"ש בדבריו הקדושים וזה יש לרמז

פה על פי דבריו שלח לך אנשים ר"ת אש"ל היינו במצוות הכנסת אורחים כי היא גדולה יותר מהקבלת פני השכינה עי"כ ויתורו את ארץ כנען יוכל לתור ע"י התורה כמש"כ בקדושת לוי זי"ע (פרשת שלח) כי יתורו לשון תורה לומר שיוכלו להכניס אור התורה לבטל התנגדות דקדושה הנרמז בארץ כנען.

ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג, טז). פי' רש"י התפלל י-ה יושיעך מעצת המרגלים, אפשר לומר, דהנה יש י"ב גבולין אלכסון כנגד י"ב שבטים, והם ו"ק אור ישר ו-ו"ק אור חוזר, והנה ידוע מהאר"י ז"ל דמי שאין לו רק נפש הוא עלול מאוד לחטוא ככתוב (ויקרא ד, ב) ונפש כי תחטא, ואם יש לו בחינת רוח עלול הוא פחות לחטוא, ובאם זכה גם לנשמה הוא רחוק מן החטא, אבל בכל זאת יכול עוד לחטוא, כי נשמה הוא מבינה, ואורות אימא אינם יכולים להבריח את החיצונים, רק באמצעות אורות אבא, אבל אם זכה לבחינת חי', אז לא יכול כבר לחטוא, והיות שמרע"ה ראה שכל המרגלים אפי' שנתעברו בהם נשמות השבטים (עי' ליקוטי תורה להאריז"ל פר' שלח), אבל כל זה הוא רק בבחינת ו"ק לכן התפלל י-ה יושיעך, כי י-ה מורה על אבא ואמא, ואז הוא יהי' שמור מן החטא, וזה ידוע כי זיווג יכול להיות רק באם יש כבר אורות מבחינת חי' שהיא בחינת אבא, אבל בלי חי' אין זיווג.

וזה יש לרמז בפסוק (איוב ד, כא) ימותו ולא בחכמה, כי זיווג הוא רק באבר חי ולא באבר מת, כידוע אצל הלולב וכמ"ש (תהילים קטו, טז) לא המתים יהללו י-ה, וזה אפשר עוד לרמז בפסוק (ויקרא יא, ב) זאת החי' אשר תאכלו, כי ע"י בחינת חי' יש זיווג, כי זיווג מכונה בשם אכילה כידוע.

ויעלו בנגב ויבוא עד חברון (יג, כב). א"ל דידוע מעלת הענוה ככתוב (ישעי' נז, טו) אשכון ואת דכא, הקב"ה משרה שכינתו על העניו (סוטה ה.) וממילא נעשה היחוד קוב"ה ושכינתי' על ידו, והוא יחוד שני השמות הקדושים "ה-ו-י-ה" ב"ה ו"א-ד-נ-י" ב"ה ששניהם בגי' צ"א.

וזה אפשר לרמז ויעלו בנגב, שע"י שהאדם חושב שהוא מנוגב מכל טובה ומלא חסרונות עולים שתי השמות ע"י המחשבה הזאת, ויבוא עד חברון שמתחברים ומתייחדים ביחוד גמור, וע"ז הר"ת של ו'יעלו ב'נגב ו'יבוא ע'ד ח'ברון בגי' צ"ב כמספר יחוד שתי השמות הנ"ל עם הכולל.

עוד אפשר לרמוז, כי נגב הוא דרום, והרוצה להחכים ידרים (בבא בתרא כה:) כי ע"י לימוד התורה הקדושה זוכים לחבר שתי השמות וכנ"ל.

ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק (יג, כב). אפשר גם לרמז בנוסף מה שכתבתי לעיל, כי ע"י התורה

והענוה נעשה יחוד שלם של המרכבה הקדושה, האבות הן הן המרכבה (בר״ר מז, ו), ודוד המלך רגל רביעי במרכבה (זוה״ק ואתחנן רסב ע״ב), וכמו שידוע בשם הרה״ק ר׳ יודא צבי מראזדל ז״ל עה״פ (תהילים לט, יג) כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי, ״כי״ בגי׳ למ״ד, גר עם למ״ד הרי ״רגל״, דהמע״ה אמר רגל, ״אנכי״ בגי׳ ״כסא״ אני רגל עם הכסא עמך, ״תושב ככל אבותי״, אתה שוכן עלי ככל אבותי היינו אברהם יצחק ויעקב.

עוד יש לרמז אחימן רומז לאברהם, ״אחי״ היינו שאיחה את כל באי עולם לו יתברך ככתוב במדרש (בר״ר לט, יד) ״מן״ היינו לשון מזון, כמו וימן להם המלך (דניאל א, ה) שזן את כל העולם, ששי רומז ליצחק עמוד העבודה, כי בגדיו היו משש, תלמי בגי׳ תלמוד רומז ליעקב אבינו ע״ה עמוד התורה, ״ילידי״ עם הכולל בגי׳ שם א-ד-נ-י הוא המלכות כנגד דהמע״ה, ״הענק״ הם הענקים הגדולים וכולם מתייחדים כנ״ל, וחברון שבע שנים נבנתה עי״ז נבנים כל השבע מידות מחסד עד המלכות.

ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד ומן הרמונים ומן **התאנים** (יג, כג). המרגלים לקחו ענבים תאנה רמון ומובא בספרים הק׳ (עי׳ בזוה״ק ח״ג קכז. ; מאורי אור ערך ענבים וערך תאנה) כי אלו הפירות שרשם במלכות והנה ענבים תאנה רמון ר״ת שלהם גי׳ תר״ע ועם הכולל תרע״א כמנין אדני במילוי אלף דלת נון יוד.

פרשת קרח

ויקח קרח וגו׳ (טז, א). במדרש (הובא בספר יושר דברי אמת אות כו) מה ראה קורח לחלוק על משה, פרשת פרה אדומה ראה, א״ל עפ״י מה ששמעתי בשם כ״ק מרן האדמו״ר מבעלזא שליט״א שרש״י ז״ל פי׳ (במדבר טז, ז) מה ראה קרח לחלוק על משה עינו הטעתו, עפ״י הידוע מספרים הק׳ שאיש ישראל צריך שיהי׳ לו שתי בחינות, בחינה אחת שיהי׳ עניו ושפל בעיני עצמו, כמו שאנו מתפללים (בתפילת אלוקי נצור) ונפשי כעפר לכל תהי׳, וצריך שיהי׳ לו גם בחינה הפוכה כשמגיע לכבוד שמים או לעבדות השי״ת בתורה ותפילה, אז צריך להיות בבחינת ויגבה לבו בדרכי השם (דברי הימים ב יז, ו), כי היצה״ר בא ומייאש אותו שהתורה והתפילה שלו אינם שווים כלום מגודל החטאים והעונות שעברו עליו, אבל קרח החליף את שתי הבחינות, במקום שהי׳ צריך להתנהג בשפלות נגד משה ואהרן התנהג בגבהות, וזה פי׳ עינו הטעתו כי טעה בדמיונו והחליף את הבחינות.

ועי״ז אפשר לפרש כי בפרה היו שתי בחינות מנוגדות שמטמאת טהורים ומטהרת טמאים, וא״ל בדרך רמז שזה מרמז על הבחינות הנ״ל

שכשהאדם בבחינת טמאים וליבו נשבר צריך לטהר עצמו שאל יתייאש מללמוד ולהתפלל, ולמרות שהוא טמא מצד עונותיו צריך להתחזק ולחשוב כי הקב"ה בכל זאת מקבל ברחמים את עבודתו, אבל כשהוא בבחינת טהורים שהיצה"ר רוצה להביאו לידי גבהות שהוא טהור, צריך לטמא עצמו ולזכור שפלותו ולא יתגאה, רק שקורח החליף בטעות.

פרשת חקת

זאת חקת התורה (יט, א) ענין הפרה היא חוקה כמו שאמרו חז"ל (במ"ר פט, א). ומקשים, הלא ר' משה הדרשן אומר טעם על הפרה כמו שמביא רש"י ז"ל שהוא לכפר על עון העגל אכן ידוע כי פרה אדומה ניתנה עוד במרה לפני חטא העגל, והנה כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה מהלכות תשובה ה"ה) שהידיעה אינה מכרחת את הבחירה אבל דיבורו של הקב"ה הוא מכריח כמש"כ (ישעי' נה, יא) כה יהי' דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם (עיין אור יצחק פרשת כי תשא ד"ה וירא, ועוד) ע"כ אם הי' הקב"ה מגלה טעם הפרה היו מוכרחים ישראל לחטוא, על כן לא גילה ד' את טעם הפרה כדי שתשאר הבחירה בידי ישראל, אך אחרי שהחטא כבר נעשה אפשר כבר לגלות את הטעם. וא"ת איך גילה הקב"ה את הטעם למשה רבינו ע"ה הלא הדבור הוא מכריח א"ל שמשה רבינו השיג את המחשבה של כביכול לפני שנתגלה בדבור, שוב מצאתי כדברי באגרא דכלה (בני יששכר אדר, מאמר י אות ד), ושמחתי שכוונתי לדעתו הגדולה.

ואפשר לפי זה גם לפרש מה שאמרו ז"ל (ספרי יב, ו) כי משה רבינו ראה באספקלריא המאירה ושאר הנביאים ראו באספקלריא שאינה מאירה דידוע כי זעיר אנפין נקרא אספקלריא המאירה והוא בחינת מחשבה ישראל עלה במחשבה והמלכות הוא בחינת דבור אספקלריא שאינה מאירה ע"כ שאר הנביאים השיגו גזירתו ית"ש רק כשבא לבחינת דבור אבל משה רבינו הוא בחינת ז"א ישמח משה במתנת חלקו ע"כ השיג את המחשבה.

באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם (כא, יח) עיין לקוטי תורה להאריז"ל שמפרש את הפסוק על בחינת המלכות שאבא ואמא הנקראים שרים תקנו את יסודה בחינת דין ע"י גבורות מנצפך שהכניסו בה בכדי שתוכל להעלות מ"ן ותוכל להזדווג עם זה. והנה ידוע כי המלכות מתאחדת עם ז"א כ"ג יחודים שהם הויה אהי', הויה אלקים, הויה אדני, אשר סך כולם בגימ' נ"ר עיין בכוונת להדליק נר חנוכה.

והנה ס"ת בא"ר חפרו"ה שרי"ם כרו"ה בגימ' נ"ר לרמז על היחודים הנ"ל והנה המלכות מקבל גם ש"ע נהורין בפניה עיין כוונות ראש השנה

וזה אפשר לרמז בר״ת שרים כרוה נדיבי שהם גימ׳ ש״ע לרמז על ש״ע נהורין שהמלכות מקבלת והנה כל זה מכחו של אריך אנפין וזה נרמז בס״ת עלי באר ענו לה ס״ת בגימ׳ ״ארך״ לרמז על אריך אנפין וי״ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחון (כא, כו). שמעתי בשם מרן שליט״א לפרש כי חשבון מורה על חשבון הנפש, ואם עושים חשבון הנפש באים לידי שפלות, אבל זה נגד הקב״ה אבל כנגד אוה״ע ישראל הם תמיד בתכלית השלימות כידוע דברי קדשו של מהר״ב ממעזריטש זי״ע על מאמרם ז״ל (ר״ה כג:) מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה ע״כ לעומת סיחון צריך להיות בבחינת להבה בחינת גבהות, ואז אכלה ער מואב היינו אוה״ע.

ולפי מה שכתבתי לעיל אפשר להוסיף, כי ידוע מרבותינו מבעלזא זי״ע, שפירשו שסיחון מורה על שיחין דאורייתא כפי שפי׳ התרגום יונתן, ולפי״ז יהי׳ הפי׳ כי אמנם אש יצאה מחשבון, שמכח חשבון הנפש מגיעים לשפלות הרוח וללב נשבר, אבל להבה מקרית סיחון, הם שיחין דאורייתא, וכמו כן התפילה שנקראת שיחה כדאיתא (ברכות כו:) ואין שיחה אלא תפילה, ככתוב (תהילים קב, א) ולפני ה׳ ישפוך שיחו, יהי׳ בלהבה בהתלהבות ובשמחה ולא בעצבות ח״ו, וכמו שכתוב בשו״ע באו״ח סי׳ א׳ שלמרות שצריך לקונן ולערוך תיקון חצות במרירות על חורבן בית המקדש, אבל התורה והתפילה יהי׳ בשמחה.

ויהי רצון שנזכה לעבוד את שמו יתברך באמת וביראה ובאהבה בשמחה ובטוב לבב.

עוד אפשר לרמז בפסוקים הנ״ל, כי ידוע מספרים הק׳ (מאור ושמש פרשת נצבים בד״ה והי׳ כי יבואו עליך, ילקוט דברי אהרן ליקוטים מהרה״ק ר׳ אהרן הגדול מקארלין זי״ע דף ב:) כי אם האדם הוא בשברון לב על עוונותיו, אפשר להביא בכור הבחינה אם הוא מסטרא דקדושה או להיפך ח״ו, באם אחרי התשובה והבכי׳ בא לו שמחה בעבודת השי״ת אזי הוא מסטרא דקדושה כידוע.

והנה כל בחינת תשובה בא מספירת בינה היא אימא עילאה עולם התשובה, וידוע כי אמא היא נקראת אהי׳ כידוע, וזה ירמוז בר״ת של הפסוק כ׳ א׳ש ר״ת בגי׳ ״אהי״ה״, י׳צאה מ׳חשבון ר״ת מ״י כידוע, כי אימא נקראת ״מי״ (מי ברא אלה) ו״מי״ בגי׳ נו״ן, הם חמישים שערי בינה, מ׳קרית ס׳יחון, ר״ת מ״ס אימא ותבונה כידוע, וגם ל׳הבה מ׳קרית ס׳יחון ר״ת בגי׳ ק״ל הם חמשה הגבורות, שהם בחינת ״אש״ ולהבה, א׳כלה ע׳ר ר״ת ע״א, הם ע״א סנהדרין שבאמא עיין בכוונות ר״ה על ״הינו״ מאלוקינו, ואם שבים בלב נשבר לפני הקב״ה הוא מקבל התשובה והתפלה, ע״כ א׳כלה ע׳ר מ׳ואב ר״ת בגי׳ קי״א ועם הכולל

הוא יב"ק, י"עננו ב"יום ק'ראינו, ונמתקים בחינות אלקים בהויות וביחד גי' יב"ק כידוע.

ועוד אכלה ער מואב, שבאים לבחינת אבא היא חכמה עילאה, ואז נעשה היחוד אבא ואמא, וזה "אוי לך" בגי' ס"ז ועם הכולל הוא ס"ח, "אהי' הוי' אהי' חיים", כידוע בסוד התפלין, מואב הוא אבא, ואחר יחוד אבא ואמא נעשה יחוד זו"ן, א'בדת ע'ם כ'מוש ר"ת בגי' צ"א, "יאקדונקי" יחוד זו"ן ועי"ז האורות הנ"ל נבנית קומת השכינה הקדושה, וזה נ'תן ב'ניו פ'לטים ו'בנותיו ר"ת בגי' "חקל", חקל תפוחין הוי' אהי' הוי' אדנ', ל'מלך א'מורי ס'יחון ג"כ ר"ת בגי' צ"א, בשבית' למלך' אמורי' סיחון' ס"ת בגי' תלמוד, כי הכל בא ע"י התורה הקדושה.

על כן יאמרו המושלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון (כא, כז). א"ל בדרך רמז כי הנה ידוע מדברי האריז"ל כי אבא ואמא בונים את המלכות ככתוב (בראשית ב, כב) ויבן ד' אלקים את הצלע וזה נרמז פה על כן יאמרו המושלים הם אבא ואמא באו חשבון, חשבון היא המלכות דכל חשבון הוא בסיהרא היינו באו נקים את קומת המלכות, ואמר על ידי מה יהיה זה תבנה ותכונן, תבנה הם אותיות בתנה פירוש על המשכת נה"י דבינה תוך המלכות והם בחינת שלשה אזי' במילואם קס"א קמ"ג קנ"א בגי' תנ"ה, ותכונן, ע"י זה תבנה המלכות אשר הכתר שלה היא בגי' כונן עי' שעה"כ מוצ"ש ומעשה ידינו כוננהו עיר ואז תהי' מעורה בז"א אשר הוא התורה כידוע משעה"כ כי זה בחינת תורה שבכתב והוא מתחבר עם המלכות שהיא בחינת תורה שבע"פ וסיחון הוא סיחון דאורייתא כתרגום יונתן וסיחון היא בגי' קכ"ח ד' מילואי הוי' מ"ו ל"ז י"ט כ"ו שהז"א כוללם ... כי כולל בתוכו גם את המלכות שהיא ב"ן וביחד נקראים אדם כי אז המלכות נמתקת ויוצאים ממנה הדינים.

וזה כי אש יצאה מחשבון מהמלכות הנקראת חשבון "להבה" בגימ' מ"ב שהוא ג"כ דין יצא מקרית סיחון שהיא המלכות שהיא בחינת הקריה של ז"א אכלה היא הזיווג שהיא בחינת אכילה כידוע ער שנזדווגה עם זה כי זה יש לו תשע ספירות וכ"א יש לו ג' כלים היינו כ"ז וכ"א מעשר גימ' ע"ב וגם כללו מכ"ב אותיות וה' אותיות מנצפך ג"כ כ"ז וכ"א כלול מעשר בגי' ע"ב מואב שזה בא מכחו של אב הוא אבא ד' בחכמה יסד ארץ והיסוד אבא גורם לזווג הנ"ל וע"י הזווג נהי' יחוד הוי' אלקים כי הז"א הוא הוי' והמלכות אלקים והוי' אלקים ביחד בגי' יב"ק וזה "בעלי" בגימ' יב"ק והוא ג"כ ע"י אמא במות ארנון הר"ת והס"ת מבמות ארנן היא תנ"ג ועם השני הכוללים של שתי התיבות בגימ' תנ"ה היא אמא אהי' בגימטריא של שלשת המילואים קס"א קמ"ג קנ"א.

פרשת בלק

וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה וגו' הנה עם יצא ממצרים הנה כסא את עין הארץ והוא יושב ממולי (כב, ה). אפשר לומר דהנה כל אחיזת הקליפות והעכו"ם הוא בשם אלקים, שיש בו ק"כ צירופים ומגיע עד בחינת אלהים אחרים, ושם אחיזת העכו"ם ככתוב (תהלים מז, ט) מלך אלקים על גויים, אבל כשהדינים נמתקים ע"י שמות הוי"ה ב"ה אז בטלה אחיזתם והם נכנעים לפני בני ישראל, ובזה יש לומר יש"ב בגי' י"ב צירופי הוי"ה ב"ה, ו"ממלי" בגי' ק"כ, רמז לק"כ צרופי אלקים, ובזה י"ל מה שאמר בלק לבלעם, היינו שפחד שבני ישראל ימתיקו את שמות אלקים ברחמים של שמות הוי"ה ב"ה ואז יבטלו אחיזתן משם.

ויעמד מלאך ה' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה (כב, כד). א"ל עפ"י מה ששמעתי מפה של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א במוצש"ק בחנוכת המקלט של הביהמ"ד, עפ"י שכתב הרמב"ם ז"ל (בפי' המשניות פאה פ"א מ"א) שהמצוות שבין אדם למקום מקבל האדם שכר בעוה"ב, אבל המצוות שבין אדם לחבירו יש שכר גם בעוה"ז.

והנה ידוע כי הלוחות הי' הלוח הראשון כתוב עליו מצות שבין אדם למקום אנכי וגו', ובלוח השני המצוות שבין אדם לחבירו, לא תרצח וגו', והלוחות היו כתובים משני עבריהם כמו שכ' (שמות לב, טו) ושני לחת העדת בידו משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים, ולפי אופן הזה שעל הלוח שעליו כתוב המצוות שבין אדם למקום בצד השני היו כתובים המצוות שבין לחבירו, וכמו כן על הלוח השני שהיו כתובים המצוות שבין אדם לחבירו היו כתובים בצד השני המצוות שבין למקום.

ואמר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שזה מראה ששני הדברים הם אחד, כי מצוות שבין אדם לחבירו מי שמקיימם הרי מקיים את צווי הבורא שציוה על כך וממילא מקיים מצוה שבין אדם למקום, וכמו כן אם מקיים אדם מצוה שבין אדם למקום הרי אמרו ז"ל (קידושין מ:) לעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו זכאי וחציו חייב, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות נמצא המצוה שבין אדם למקום הוא גם מצוה שבין אדם לחבירו שמציל את כל העולם בזכותו.

והנה במדרש (במדבר כ, יד) כתוב שהמלאך הראה לו שרוצה לעקור אומה שקיבלה את התורה הק' שכתוב אצל הלחת (שמות לב, טו) מזה ומזה הם כתובים, והכוונה שאמר לו המלאך אם אתה רוצה להזיק לישראל בעוה"ב הרי מקיימים מצוות שבין אדם למקום, ואם אתה רוצה

להזיק להם בעוה"ז הרי מקיימים מצוות שבין אדם לחבירו, ועל כולם ששני הענינים קשורים יחד, ע"כ לא תוכל להם, ע"כ דברי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א.

ולפי זה אפשר להוסיף, דהנה ידוע מאמר חז"ל במשנה (עוקצין פ"ג משנה י"ב) עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות, וכתבו המפרשים, הטעם דהנה יש תרי"ג מצוות וז' מצוות דרבנן ביחד הם כמנין "כתר" (ראה תורת העולה להרמ"א חלק ג' פרק לח, של"ה הק' תורה שבכתב פר' יתרו ד"ה ועתה אבאר) כתר יתנו לך ה' אלוקינו, והנה אם האדם לומד כל היום מהיכן יתפרנס, ע"כ יש ישששכר וזבולון, הלומד תורה והמחזיק תורה ומחלקין ביניהם את התר"ך עולמות, ממילא מגיע לכל אחד מהם ש"י עולמות.

והנה רש"י ז"ל פי' סתם גדר של אבנים הוא, אפ"ל "גדר" בגי' ר"ז, "אבנים" בגי' ק"ג, ר"ז עם ק"ג בגי' ש"י, והנה הלומד תורה עושה מצוות בין אדם למקום, והמחזיק תורה עושה מצוות בין אדם לחבירו, ע"כ גדר מזה וגדר מזה, וכמו שמפרש רש"י ז"ל סתם גדר של אבנים הוא, היינו שיש ש"י עולמות ללומדי תורה עבור מצוות בין אדם למקום וש"י עולמות למחזיק תורה על המצוות שבין אדם לחבירו, ואת זה הראה לו המלאך שהוא רוצה לעקור אומה שקיבלה התורה אשר כתוב אצל הלחת מזה ומזה הם כתובים כפי מה שפי' מרן שליט"א.

עוד אפ"ל ג'דר מ'זה ו'גדר מ'זה ר"ת גי' פ"ט, ועם שני הכוללים צ"א, לרמז שישראל הקדושים בעבודתם מייחדים שתי השמות הנ"ל ולא יוכל לשלוט בהם.

עוד אפ"ל כי הנה ידוע שאדם שחכמתו מרובה ממעשיו זה שורש שבירתו, כי הכלי הוא היראה, והחכמה הוא האור, ואם האור גדול מהכלי לא יוכל להכיל את האור ונשבר הכלי, כמו שאירע לז' מלכין דמיתו שנשברו כליהם כידוע.

והנה "משעול" בגי' מו"ת, "הכרמים" בגי' שט"ו, ז' פעמים "אדם" כידוע מענין ש"ך, עי' כוונת הספירה, ע"כ רמז לו דווקא ע"י האתון כי הוא טמא עצמו באתונו במעשיו הרעים, והרי מצינו (תנא דבי אליהו רבא פרק כ"ח) שהיה מעולה בחכמתו יותר ממשה רבינו ע"ה, א"כ בוודאי שחכמתו הי' הרבה יותר מאד ממעשיו, ע"כ רמז לו כי סופו להשבר כז' מלכין קדמאין.

ז'ה של'ש רגלי'ם (כב, כח). ס"ת "משה", כי שלש רגלים רומז לג' אבות, ומשה הוא בבחינת מלכות ויהי בישרון מלך (עי' תרגום אונקלוס שם), דמשה הי' רגל רביעי עד שנולד דוד, שבו היה מרכבה שלימה.

ל׳כה א׳רה ל׳י י׳עקב (כג, ז). ר״ת בגי׳ ע״א, לעורר עליהם הדינים מע״א סנהדרין שבאמא.

כי מ׳ראש צ׳ורים א׳ראנו (כג, ט). ר״ת בגי׳ קל״א כמנין ס״ם, וס״ת שמ״ו בגי׳ רצון, לרמז שאפילו שהס״ם מקטרג עליהם בשביל עוונותיהם, הקב״ה מזכה אותם גם בלי טעם כי אין טעם ברצון, וגם ״שמ״ו״ בגי׳ ״משה״ עם הכולל, כידוע שבזכות מרע״ה ובזכות התורה הק׳ תורת משה, נתבטל הקיטרוג מעליהם.

וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו (כד, ב) דהנה הזוה״ק (ח״ג כא:) מפרש ותהי עליו רוח אלוקים על ישראל כמו מאן דמכסי רישא דינוקא ע״כ. אפשר לפרש וירא את ישראל העליון ז״א הקדוש, שוכן לשבטיו ״את״ רומז לנוקבא דז״א השכינה הק׳ כידוע, ע״כ ס״ת את׳ ישראל׳ שוכן׳ בגי׳ ת״פ כמנין תלמוד פה תורה שבע״פ קרינן לה.

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה׳ אלוקיו עמו ותרועת מלך בו (כג, כא). אפשר לומר דהנה הלשון לא הביט און ביעקב היינו שאינו מביט, משמע שיש עוונות אלא שאין הקב״ה רוצה להביט בהם, ולא ראה עמל בישראל, משמע שאין עמל שאפי׳ מביט אינו רואה עמל, דהנה אי׳ בגמ׳ (ב״מ צה.) איתמר פשיעה בבעלים פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר חייב וחד אמר פטור, וכן נפסק להלכה (רמב״ם פ״א מהל׳ שכירות ה״ג) א״כ מי שהוא דבוק תמיד בהשי״ת, אפילו אם יחטא לפעמים הוא פטור מטעם פשיעה בבעלים אבל מי שאינו במדריגה זו הוא חייב, כי אין בעליו עמו שלם ישלם (שמות כב, יד).

ולזה אמר לא הביט און ביעקב המה האנשים הפשוטים שאינם דבוקים תמיד בהשי״ת שהם בבחינת יעקב, וא״כ הרי אפשר לחייבם על עוונותיהם, אבל הקב״ה לא רוצה להביט בעוונותיהם, אבל ולא ראה עמל בישראל, היינו הצדיקים בעלי מדריגה גדולה אשר בשם ישראל יכונו, בהם לא ראה עמל אפי׳ שיביט בהם, כי ה׳ אלוקיו עמו, שהם דבוקים תמיד בהשי״ת ית״ש, וא״כ פטורים הם מטעם פשיעה בבעלים, ותרועת מלך בו, תרועת מלשון ריעות והתחברות, שההתחברות של הקב״ה תמיד אתו, והוא עושה רצונו והוא עמו במלאכתו.

בלק בן ציפור, בגי׳ ב׳ פעמים פ״ר.

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה׳ אלוקיו עמו ותרועת מלך בו (כג, כא). א״ל דהנה כ׳ (משלי כט, ד) מלך במשפט יעמיד ארץ, ובזוהר שאומרים לפני התקיעות בר״ה (זוה״ק אמור רעג צט ע״ב) אע״ג דקוב״ה רחם לי׳ לדינא כד״א (ישעי׳ סא, ח) כי אני ה׳ אוהב משפט, נצח רחימו לבנוי לרחינו דדינא, ובשעתא

דסנטרא קם למטען מלין עליהו פקד למתקע בשופר עכ"ל, וזה אפשר לרמז בפסוקים הנ"ל לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, א"כ קשה הלא מלך במשפט יעמיד ארץ, ע"כ אמר ה' אלוקיו עמו, היינו שהוא אוהבם, ומתוך אהבתו יהיב לי' עיטא לתקוע בשופר ותרועת מלך בו, שהם תוקעים בשופר וממליכים עליהם את הקב"ה ועי"ז יוצאים בדימוס.

וא"ל עוד כי ה' אלוקיו עמו, שהדין המרומז באלקים נמתק בהוי', (ספרי ואתחנן ג; בר"ר לג, ג) כל מקום שנאמר אלקים זו מידת הדין, וכל מקום שנאמר הוי' זו מדת הרחמים, ונעשה יב"ק ר"ת יענו ביום קראינו, והקב"ה ממלא כל משאלות לבם לטובה אכיה"ר.

עוד אפשר לפרש הפסוק, מה שכ' במבוא השערים ואולי גם בשער הכוונות, כי עלמא תניינא שם ישנם נ"ז אלף מארי דיבבא שהם מעכבים שלא יוכלו החיצונים להסתכל בקדושה, ולזה אמר לא הביט און ביעקב, שהאון לא יוכל להסתכל ביעקב, ולא ראה עמל בישראל, שהעמל לא יוכל לראות בישראל היינו הקדושה, ותרועת מלך בו, תרועה מתרגמינן יבבא שהם המארי דיבבא, מעכבים את החיצונים מלהסתכל בקדושה,

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל (כד, ה). א"ל דהנה יעקב רומז לנשים כמו שכ' (שמות יט, ג) כה תאמר לבית יעקב ואמרו חז"ל אלו הנשים, ותגד לבני ישראל אלו האנשים, דהנה כמו שיש בחינת יששכר וזבולון, כן האיש והאשה שניהם בבחינת יששכר וזבולון, כי האשה עושה את כל צרכי הבית ובפרט אם היא "היתה כאניות סוחר" (משלי לא, יד) ועושה גם לפרנסת הבית, אז היא בבחינת זבולון, שבעלה יוכל לעסוק בתורה, והנה מקור התורה היא באמא עילאה שהיא חמישים שערי בינה, והנה הר"ת של מ"ה ט'ובו א'והליך יעקב בגי' חמישים, וכן ר"ת משכנותיך ישראל ג"כ בגי' חמישים, כמו שכ' בעל אוחה"ק שמנה של קדש (קיצו) כפול וכ"א מקבל את כל השכר. וזהו "מה טובו אוהליך יעקב" היא האשה מקבלת את כל השכר בעד החמישים שערי בינה הרמוז בר"ת, וכן "משכנותיך ישראל" הוא ג"כ ר"ת בגי' חמישים שהבעל הלומד תורה מקבל ג"כ את כל השכר.

ואפשר גם להוסיף עפ"י דברי האלשיך הק' על פסוק (שה"ש ג, ט) אפריון עשה לו המלך שלמה וגו', תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים עי"ש שהמשכן בנוי על אהבת השי"ת של ישראל, וזהו מה טובו אוהליך יעקב דהיינו דהאהל והדירה וכל הדברים הגשמיים הנמצאים שם הם טובים ושייכים להקדושה כי משכנותיך ישראל היינו התוה"ק בבחינת תוכו רצוף אהבה מבנות

ירושלים, גם א"ל על הקב"ה ששמו ישראל, משכנותיך שהקב"ה משרה שכינתו בתוכו.

אהליך' יעקב' משכנותיך' ישראל' (כד, ה). ס"ת בגי' ע"ב, א'הליך י'עקב מ'שכנותיך י'שראל ר"ת בגי' ס"א, ע"ב וס"א ושני הכוללים בגי' קל"ה כעין ע"ב וס"ג יסוד אבא ואימא.

וישראל עושה חיל (כד, יח). עיין שעה"כ שהז"א הנקרא ישראל נותן לנוקבא שתי כדים שהם שני שלישי ע"ב דתפארת דז"א בגי' חי"ל בסוד ושמתי כדכד שמשותיך וכו' (ועי' עץ חיים שער כ" פ"ב), ס"ת וישראל עושה חיל בגי' ס"ה כמנין אדני שהוא הנוק' דז"א, וירד מיעקב ר"ת מ"ו מילוי הוי' דע"ב, והאביד שריד מעיר

פרשת פנחס

בני אפרים למשפחותם לשותלח משפחת השותלחי, לבכר משפחת הבכרי, לתחן משפחת התחני (כו, לה). הנה אמרו ז"ל (תנחומא נשא כח) שיוסף שמר את השבת, אמר לו הקב"ה ליוסף אתה שמרת את השבת חייך שבן בנך עומד ומקריב בשבת הה"ד (במדבר ב, מח) ביום השביעי נשיא לבני אפרים, רואים מזה כי אפרים היה בו ענין קדושת שבת, והנה ר"ת של שמות בניו ש'ותלח ב'כר ת'חן, הוא "שבת".

דברים

פרשת ראה

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה (יא, כו). ר"ת גי' רפ"ח ועם ו' ד"וקללה" גי' רצ"ד ועם הכולל גי' צדה אלקים דההין אם תעבדו את הקב"ה תזכו להעלות את רפ"ח הניצוצין כידוע, וזה ברכה ואם ח"ו להיפך אז עם ו' ד"וקללה" והכולל גי' צרה אלקים דההין מדת הדין הקשה ח"ו ויה"ר שיהפך לטובה.

ונתת את הברכה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל (יא, כט). דהנה הברכות באים משם הויה ב"ה ובחינת הקללות באים משורש הדין היא שם אלקים ב"ה וצריך למתק שם אלקים ע"י שם הויה ואז עולה יב"ק והנה גרזים בגימ' ר"ס עשר הויות ועיבל בגימ' יב"ק יחוד הוי' אלקים.

ולא יראה לך שאר (טז, ד). ר"ת גי' שמו שגי' רצון ר"ל דע"י ביטול השאור שהוא היצר הרע זוכין לבא לבחינת הרצון שהיא עתיקא קדישא שאין שם דין כלל.

פרשת שופטים

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך (טז, יח). ודרשו חז"ל (תנחומא שופטים, ב) אם אין

שופט אין שוטר. א"ל בדרך למוד זכות על ישראל שהכוונה שאם אין שופט שילמד אותם ויוכיח אותם ויכוונם לדרך הישרה אזי הם כולם שוגגים עיין ספר חסידים סימן רי"ד רט"ו (מובא בחק לישראל תצא יום א') על כן אין שוטר שאין מענישים אותם מן השמים עיין שם בספר חסידים ונסלח לכל עדת בני ישראל כי לכל העם בשגגה.

פרשת כי תצא

כי תצא למלחמה על אויביך (כא, י). אי' בזו"ח (נח, ב) כי תצא למלחמה על אויביך דא איהו יצה"ר, ואפשר לרמוז עוד כי ר"ת ת'צא ל'מלחמה הוא ת"ל, היינו ת"ל דינים ה' פעמים אלקים, והם שורש הגבורות, וכידוע שהיצה"ר בא מצד הגבורות, והעצה לזה לשוב בתשובה, והנה בינה הוא עולם התשובה, ויש שם ע"א סנהדרין עי' שער הכוונות ר"ה, וזה ר"ת ע'ל א'ויביך ר"ת ע"א, ושבית שביו, דתשובה מאהבה הוא בחינת בינה והכא מירי מתשובה מאהבה, ותשובה מיראה הוא בחינת מלכות ה' תתאה כידוע שזדונות נעשים לו כזכיות (יומא פו.), וזהו ושבית שביו שהעבירות ששבה היצה"ר ישבה אותם וישיבם להקדושה והבן.

כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלקיך בידך (כא, י). א"ל כי רש"י ז"ל כותב בפרשת שופטים (דברים כ, א) כי תצא וכו' על אויביך יהיו בעיניך כאויבים כי שמעתי ממורי ורבי הגה"ק מו"ה אשר שטיינמץ הי"ד אבדק"ק בערגסאז בפתיחת הזמן [איני זוכר בשם מי אמר את זה] מה שהלל אמר לגר הצדק מה דעלך סנאי לחברך לא תעביד (שבת לא.) דהפירוש שהיצה"ר שהוא שונא אותך והוא אויביך לא תעשה אותו לחבר שלך ולא תתחבר עמו, והנה כל ספרי יראים מפרשים כי הכונה בפרשה הזו על מלחמת היצר, ע"כ אומרת לך התורה הק' כי תצא למלחמה על אויביך שאתה צריך לדעת שהיצה"ר שהוא אויביך לא תעשה אותו לחבר שלך ולא תתחבר אתו, ואז ונתנו ה' אלוקיך בידך אבל תנאי מוקדם שתדע שהוא אויביך.

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך (כב, ח). א"ל בדרך רמז כי האדם צריך לתקן חטאת נעורים מה שפגם באב"ק כי אם רוצה לבנות בית חדש ולהקים דורות ישרים צריך שלא יהי' עליו קטרוגים ח"ו והנה ר"ת ב"ית ח"דש ו"עשית חב"ו שם המעלה הניצוצות הנפולים כידוע, והר"ת של כ"י ת"בנה ב"ית ח"דש בגי' ת"ל ה' פעמים אלקים והם יומתקו ע"י תשובה והעלאת הניצוצות.

או יאמר כי תבנה בית חדש פירוש לתקן המלכות שהיא בחינת חדש שהיא מתחדשת תמיד ועשית במילוי הי' כתוב ועשיתה שנעשה אותה

מעקה לגגך היינו שם הוי' ב"ה שהוא בגי' גגך כי לעתיד יהיו המקיפין של זעיר אנפין מן המלכות ולא מן הבינה כמפורש בס' עץ חיים ועשית מעקה לגגך ס"ת שם תכ"ה (עי' שער רוח הקודש דף מ"א).

לא תלבש שעטנז (כב, יא). ר"ת תש"ל קרע שטן עם הכולל וכן פסח מצה ומרור כי שעטנז הוא ר"ת שטן ע"ז ואם לא תלבש שעטנז לא יוכל השטן לשלוט בך ויקרע לפניך ויהי' לך חרות ממנו ותוכל לקיים מצוות פסח מצה ומרור.

פרשת כי תבוא

ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך וגו' (כו, ב). דהנה אין דבר שיהי' בחינת ארציות כמו התאוה הידועה, ע"כ אפשר לרמז הפסוק הזה על ענין ברית מילה, וראשית פרי האדמה הוא הילד הנימול אשר הוא פרי האדמה. ושמת בטנא פירוש האוהח"ק כי טנא הוא בגימטריא ס' כמנין ס' מסכתות הש"ס, שהתכלית יהי' לגדל את הילד לתורה ומע"ט. והנה ידוע כי אונקלוס הגר כשנימול שאלו דודו אדרינוס קיסר למה נימול? ואמר לו כדי ללמוד התורה, אמר לו הי' לך ללמוד תורתם ולא למול וענה לו שאפילו חכם גדול לא יכול ללמוד התורה אם אינו נימול, נמצא לפי זה כי המילה הוא הכנה ללמוד התורה.

והנה כתוב בספר יצירה שהקב"ה כרת ברית לאברהם אבינו ע"ה בין עשר אצבעות ידיו והוא הלשון, ובין עשר אצבעות רגליו הוא המילה. והנה ברית הלשון הוא למוד התורה והוא מקביל לברית המילה, כי גוף וברית כוזדא חשבינן ליה, ע"כ אפשר שבשביל זה תקנו שתי ברכות על המילה ולהכניסו בבריתו של אברהם אבינו, כי על המילה הוא הברית הראשונה שישמור קדושתו ועי"ז יוכל לבא לבחינת ברית. והשניה בריתו של אברהם אבינו והיא ברית התורה.

ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלוקיך (כו, ד). דהנה כתב באור החיים הק' כי טנ"א בגי' ס' רומז על התורה הק' שהם ס' מסכתות, דהנה ידוע (תיקו"ז כה, ב) כי התורה הק' אשר האדם לומד שלא לשמה, או בלא דחילו ורחימו לא פרחית לעילא, והוא כאילו עוד נמצאת בידו ולא עלתה לגבוה, וע"כ כשהאדם בא אל הצדיק אז הצדיק מעלה לו את תורתו לרצון לפניו ית"ש ע"י קדושתו, וזה פי' "ולקח הכהן" היינו הצדיק "את הטנא" היינו התורה הק' שלמד האדם ללא דחילו ורחימו "מידך" שעוד מונח אצלך ולא פרחא לעילא, והניחו לפני מזבח ה' אלוקיך ומעלה אותם לרצון לפני אדון כל.

ארמי אובד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט (כו, ה). אפשר לומר כי ארמי הוא היצה"ר כמובא

באוה"ח הק' בפרשה, רוצה לאבד אותי על ידי אבי, היינו החכמה דאבא היא חכמה, היינו שאדם מתחכם נגד התורה הק', או שמעשיו אינם מרובים מחכמתו, או אבי היינו רצון כמו שפי' החוזה הק' מלובלין זי"ע על הפסוק (יהושע כד, ג) ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר, וזהו ארמי אובד אבי שהיצה"ר רוצה לאבדני ע"י תאות ורצונות רעות שהם נגד רצונו ית"ש, ועל ידי זה וירד מצרימה לתקן עמקי הקליפות, והתקנה לזה הוא יראה, וזה בא ע"י הענוה כמ"ש (משלי כב, ד) עקב ענוה יראת השם, וזהו ויגר שם היינו יראה וזה בא ע"י במתי מעט היינו ענוה.

ברוך טנאך ומשארתיך (כח, ה).

אפ"ל דהנה אי' בספרים הקדושים טנ"א בגי' ס' היינו ס' מסכתות, ומובא בשם מרן מהרי"ד זי"ע פי' הגמ' (יומא לג:) דתני' שלחן בצפון משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה, ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה, מזבח ממוצע ועומד באמצע ומשוך כלפי חוץ קמעה, ופריך בגמ' ונוקמי' להדייהו, ומשני כיון דכתיב (שמות כו, לה) ואת המנורה נכח השלחן, בעינן דחזו אהדדי.

ופירש מרן מהרי"ד זי"ע עפ"י מה דאי' בשו"ע (או"ח סי' רלא) כי האדם צריך לקיים בכל דרכיך דעהו, דהיינו שצריך לייחד את כל עניני עוה"ז לעבודתו ית"ש אפילו דברים הגשמיים שלו צריכים להיות לשמו ית"ש כדי לעשות נחת רוח להבורא ית"ש ולהיות כסא והכנה לתורה, והנה המנורה רומזת לתורה, והשולחן להשפעות הגשמיות, כמו דאי' (ב"ב כה:) הרוצה שיחכים ידרים, והרוצה שיעשיר יצפין, וסימנך שלחן בצפון, ומנורה בדרום, ועל כן בעינן שהשלחן והמנורה יחזו אהדדי, כדי שלא יהא הפסק בין התורה והשפעות עוה"ז רק לייחד הכל לעבודתו ית"ש.

וזה יכול להיות רמוז כאן בפסוק ברוך טנאך היינו התורה הכלולה מששים מסכתות, ומשארתך היינו השפעות הגשמיות שיהיו לאחדים עם התורה לעבוד בהם את בוראו ית"ש.

עוד אפשר לומר באופן אחר עפ"י דברי האוה"ח הק' שפי' את כל פרשת הביכורים על בא האדם לארץ העליונה וכו', ופי' שם על הפסוק (דברים כו, ב) ושמת בטנא שרומז שצריך שכל מפעלות הטובות שעשה יהי' עפ"י דבריהם ז"ל כאומרו (שם יז, א) על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט וכו' והתורה והמשפטים ביארו אותם חכמים בששים מסכתות כמנין טנא, ופי' ועניתי ואמרת שהאיש ישראל מתנצל על שלא עשה רצונו ית"ש כמצטרך ועונה ואומר ארמי אובד אבי זה היצה"ר וכו' עי"ש.

היוצא מזה שטנא רומז על התורה ומצות ומעש"ט, והנה כתיב (משלי כ, ז) מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו, כי באם הוא עובד את בוראו ית"ש ולמד תורתו וסיגל מצות

ומעש״ט זוכה שגם בניו אשר השאיר אחריו בעוה״ז ילכו בדרכיו, וזהו ברוך טנאך היינו המצות ומעש״ט שהאדם לוקח עמו לעולם העליון, ועי״ז גם ומשארתיך, היינו בניו ״שהשאיר״ אחריו בעוה״ז גם יהיו ברוכים וילכו בדרך התורה.

עוד י״ל באופן אחר, ברוך טנאך, היינו גוף התורה שלומד בששים מסכתות, כנ״ל ד״טנא״ בגי׳ ששים, ומשארותיך היינו כמו שע״י השאור מתרבה הבצק ועולה למעלה, כמו כן יתרבו לאדם חידושי תורה שיחדש בתורה, בעוסקו בתורה הק׳ ובאם טנאך ברוך דהיינו שלומד תורה לשמה, והחידושים הם עפ״י מקור הקדמות אמיתיות, אזי הם ברוכים ועולים לרצון, וזה ברוך משארתיך היינו החידושי תורה.

פרשת וזאת הברכה

ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל (לד, יב). **בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ** (בראשית א, א). יש לפרש ענין הסמיכות התורה מסופה לתחילתה, דהנה כל מה שהקב״ה עושה הוא הכל ברחמים וחסדים, כי באמת אף מדת הדין הוא חסד ורחמים, כדי שיוכלו הנבראים לקבל אורו והשפעתו באמצעות הצימצום כידוע מספה״ק, והדין הוא רק למראה עינינו ע״כ, ולפי״ז אפשר לומר לעיני כל ישראל - בראשית ברא אלקים דהיינו מדת הדין - אלוקים הוא רק למראה עינינו, אבל למעשה אין שום דין רק הכל הוא רחמים וחסדים.

או יאמר עפ״י מה שמרגלא בפומי׳ דרבינו הקדוש רשכבה״ג מבעלזא זי״ע לומר בשם אבותיו הק׳, שהפרשיות של התוכחות שצריך להנצל מהם, הוא ע״י שלומדים תורה וממשיכים ע״ע פחד ה׳ והדר גאונו אז נחשב כאילו הי׳ בפועל ממש ח״ו ונשמרים ממה שצריך שמירה, וזהו לכל היד החזקה היא מדה״ד, אשר עשה משה הוא צדיק הדור, עשה היינו תיקן כמו שפירש״י על ויעש אלקים את הרקיע (בראשית א, ז) תיקנו על עמדו כמו: ועשתה את צפרני׳, שיהי׳ רק לעיני כל ישראל, בראשית היינו התורה שנקראת ראשית, שם יהי׳ בחינת ברא אלקים מדה״ד, אבל ח״ו לא שהדינים יבואו ח״ו, רק יוצאים עי״ז שלומדים תורה ועושים תשובה מפחד השם.

או אפשר לומר בדרך אחר, דהנה אי׳ במדרש (ב״ר א, ד) שישראל עלו במחשבה תחילה כמו שנאמר בראשית ברא אלקים בשביל ישראל שנקראו ראשית ראשית תבואתה (ויק״ר לו, ד), והראי׳ לזה הוא כי העולם נברא במדה״ד תחילה, ועכו״ם אין שום הו״א שיוכלו לעמוד במדה״ד, ע״כ לעיני כל, - זאת אומרת גלוי וידוע - ישראל, בראשית שישראל עלו בראשית המחשבה, והוא ראי׳ דברא אלקים היינו מדה״ד את השמים ואת הארץ.

נביאים וכתובים

מלכים

יהי ה' אלקינו עמנו כאשר היי' עם אבותינו וגו' להטות לבבנו אליו (מלכים א ח, נז-נח). י"ל ע"י מה דאיתא מכ"ק מרן מהר"י זי"ע דיש הרבה פעמים שאדם משתוקק לקיים מצוה יש לו התלהבות גדול לקיים המצוה, וכשבא לקיים המצוה במעשה אין לו התלהבות כ"כ והסיבה לזה הוא כי קודם הקיום הוא רק במחשבה שהוא במח ושם משכן הנשמה כמו שאנו אומרים בלשם יחוד שלפני הנחת תפלין הנשמה שבמוחי, והנשמה רצונה לקיים רצונו ית"ש, אבל כשבא לקיים בפועל צריך לשתף עמו גם את הגוף והוא החומר שיש לו התנגדות, והעצה לזה הוא תפלה שמיד כשבא אליו ההשתוקקות והחשק באיתערותא דלעילא יתפלל שיהיה לזה קיום גם להבא. ובזה פי' מ"ש בפיוט ידיד נפש "בהראות לה נועם זיוך אז תתחזק ותתרפא", היינו כשמגיע האיתערותא דלעילא תתפלל להשי"ת שיהי' לזה קיום והיתה לה שמחת עולם.

וזה נ"ל לפרש יהי ה' אלקינו עמנו כאשר היי' עם אבותינו, שאנו מבקשים מהשי"ת שיהי' לנו התעוררות בשעת עשיית המצוה כאשר היי' עם "אבותינו" דהוא מלשון רצון כמו (דברים כה, ז) לא אבה יבמי, כאשר היי' בשעת הרצון וההכנה לעשות המצוה, להטות לבבינו אליו, הכוונה עפ"י מה שמבואר בספה"ק ובפרט מתלמידי הבעש"ט זי"ע דהיעד של איש הישראלי הוא שלבו ורצונו וחמדותיו יהיו משועבדים לעבודתו ית"ש, ואכמ"ל, וזהו הכוונה להטות "לבבנו" שחמדתו והתלהבותו בשעת עשיית מעשה המצוה יהי' באותו מידה שהי' לו בשעת ההשתוקקות במחשבה קודם עשיית מעשה המצוה. [מכתבי נכדו]

תהלים

למנצח לדוד אמר נבל בלבו אין אלקים השחיתו התעיבו עלילה אין עושה טוב. ה' משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דרש את אלקים (יד, א-ב). אפשר לומר עפ"י דברי הרמב"ן זי"ע עה"פ (ויקרא יט, ב) קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם, וז"ל: והענין כי התורה הק' הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה איש באשתו ואכילת בשר ויין, א"כ ימצא

בעל התאוה מקום להיות בסובאי יין ובזוללי בשר וידבר כרצונו בכל הנבלות שלא הוזכר איסור זה בתורה ויהיה נבל ברשות התורה, לפיכך בא הכתוב אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי וצוה בדבר כללי שנהי' פרושים מן המותרות וכו', ע"כ. וזהו אמר נבל בלבו, הנבל הזה שרוצה למלאות תאוותיו ואומר שאין זה נגד התורה כי אין ע"ז איסור בתורה, וממילא אין מידת הדין ע"ז כי הותרה הרצועה, ע"כ אמר נבל "בלבו", לבו רומז על התורה הק' דהיינו אות למ"ד של לעיני כל ישראל שבסוף התורה, ואות בי"ת של בראשית ברא שבתחילת התורה, ואות וא"ו דגחון שבאמצע התורה, אזי הוא "בלבו" זה ברשות התורה אין אלקים מדת הדין לא תקטרג ע"ז כי הלא ברשות התורה אני עושה.

והנה ידוע מאמרם ז"ל (עירובין יג, ב) שתי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה אם טוב לו לאדם שלא נברא, או טוב לו לאדם שנברא, נמנו וגמרו טוב לו לאדם שלא נברא משנברא, ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו, וכ' המהרש"א ז"ל (בחי' אגדות מכות כג, ב ד"ה תרי"ג מצוות) שמנו את העשין ואת הלא תעשה ונמצא כי הלא תעשה יתירות על העשין, וא"כ קרוב הוא להפסד מן השכר, אבל זה רק באם הוא עובר על הלא תעשה אבל אם הוא מתגבר על יצרו, הלא אמרו חז"ל (קידושין לט, ב) כל שבאת לידו דבר עבירה ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה מצוה, א"כ כבר העשין יתירים כי הלא תעשה נהפך לעשה, אכן כתוב בספרים שלהתגבר אפשר רק אם עושים גדרים וסייגים, כי אם המלחמה היא על האיסור עצמו אז יותר קשה לעמוד במלחמת היצר, וזה הכוונה בפי' רש"י ז"ל כי תצא למלחמה על אויביך כנגד אויביך כנגד פי' מרחוק, כמו שכ' (בראשית כא, טז) ותלך ותשב לה מנגד פי' רש"י מנגד מרחוק, אבל הנבל הזה אשר אינו עושה לו גדרים וסייגים וממלא כל תאוותו, אזי סופו יהי' השחיתו והתעיבו עלילה אין עושה טוב, כי טוב היינו מצות העשה, אבל הוא אינו מהפך את הלא תעשה לעשה.

וידוע מה שכתבו בספרים הק' כי מי שחטא בפגם הברית ורוצה לעשות תשובה, אבל כ"ז שלא נשא אשה לשם צרף צרוף (ירמי' ו, כט) לזה אמר השחיתו והתעיבו שחטא בהשחתה, אבל אין עושה טוב, דהיינו מצא אשה מצא טוב (משלי יח, כב) שאין נושא אשה, ע"כ לא יכול לבוא לתשובה, אבל יש עוד תקנה לזכות לבוא לתשובה והוא ע"י התחברות לצדיקים, והם יביאו אותו לתשובה ולתיקון המעשים, (ראה תולדות יעקב יוסף פרשת קרח אות ג' ע' תקל"ד; דגל מחנה אפרים פרשת שמיני ד"ה ויקרב את קרבן; שם פר' מצורע ד"ה זאת תהי' תורת) ע"כ אמר השם משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש

את אלקים, היינו את אלקיך תירא לרבות ת"ח (פסחים כב, ב), (וראה כעין זה בספר נועם מגדים סוף פר' בהר ד"ה ובדרך השני נראה עפ"י המוסר) ועוד יש תקנה ע"י מסירות נפש בק"ש אפשר גם לתקן הכל, אבל אין עושה טוב, אין גם אחד אין שום אדם שעושה תיקון במסירות נפשו בק"ש, והשם ברוב רחמיו וחסדיו יחזירנו בתשובה שלימה לפניו ויכפר על חטאתינו למען שמו.

יעננו ביום קראנו (כ, י). פעם שמעתי מזקני שג' דברים הנצרכים לצורכי הגשמים של האדם והם צייט (זמן) געלט (כסף) וכח. ור"ת שלהם עולה קי"ג במספר יב"ק עם הכולל, ע"כ אנו מבקשים (תהילים כ, י) יעננו ביום קראינו ר"ת יב"ק רמז לשלושת דברים הללו שהם מהצרכים הגשמיים. [מכתבי נכדו]

והבוטח בה' חסד יסובבנו (לב, י). עי' בשער הכולל ענין תפלין דר"ת, וז"ש הבוטח בה' חסד יסובבנו, כי מעלת הביטחון באבא, ולכן שכרו הוא חסד יסובבנו עיי"ש. ועלה בדעתי לפרש עפ"י מאמר חז"ל (סוכה מט,ב) עה"פ (תהלים לו, ח) מה יקר חסדך אלקים וגו', שלא כל הבא לעשות צדקה מזמינין לו אנשים מהוגנים לכך, יכול אף ירא שמים כן, ת"ל (תהלים קג, יז) וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו, וא"ל גם פה כי מעלת הבוטח הוא דומה למעלת הירא שמים, שמזמינים לו לעשות חסד וזה שאמר והבוטח בה' חסד יסובבנו.

לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע וגו' (לד, יב-יד). י'ראת ה' א'למדכם ר"ת גי' אהי"ה, היינו אימא - אהי', אבא תרין רעין דלא מתפרשין כי מדובר ביראה עלאה וענין המחשבה ואבה נקרא ג"כ אהי' בהיתו מלובש במי האיש החפץ חיים החיים הם בגי' המוחין אהי"ה הוי"ה ואהי"ה כי אבא מחשבה שבמוח ואמא מחשבה והרהור שבלב, אוהב ימים, כי אם המוח מחשב דברים טובים הוא אור בחינת ימים, ואם הוא מחשב דברים רעים הוא חושך, לראות טוב שהראיה גם הראיה הגשמית וגם הרוחנית ראיית השכל יהי' טוב אך אי אפשר לבא תיכף לבחינה זאת וצריך להתחיל בדבור נצור לשונך מרע הוא בחינת הדעת המכריע נשמת הו"ק ושפתיך נצח והוד וכתוב סור מרע ועשה טוב היינו המעשה בחינת נו"ה בקש שלום יסוד ועל ידי כן תזכה לטהרת המוחין וזה בחינת בפיך ובלבבך (דברים ל, לד) כנאמר בשם אדמו"ר מבעלזא זי"ע, דעל ידי ה"פיך" שתחדש הדיבור והמעשה תזכה ל"לבבך" לטהרת המחשבה ותזכו עוד יותר להגיע לבחינת כתר הוא בחינת הרצון שכן ס"ת בק'ש שלו'ם ורדפה'ו בגי' רצון.

יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי אומרה לאל סלעי למה שכחתני למה קדר אתהלך בלחץ אויב (מב, ט-י). אפשר לומר בדרך רמז כידוע מאמרם ז"ל (סוכה נב, ב, קידושין ל, ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר (תהילים לז, לב) צופה רשע לצדיק ומבקש המיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר (שם, לג) ה' לא יעזבנו בידו וכו' ונקדים עוד, דאיתא בגמ' (חגיגה יב, א) כשברא הקב"ה עולמו הי' מתגלגל ומתפשט עד שגער בו הקב"ה ואמר לו די וזה שם שדי שאמר לעולמו די, וכתבו בספה"ק (מבואר הרבה במאור ושמש פרשת בראשית ד"ה וירא אלקים את כל אשר עשה עיי"ש ובפרשת לך לך ד"ה ויהי אברם בן תשעים; פר' תולדות ד"ה ואלה תולדות; פר' וישלח ד"ה וירא אלקים אל יעקב; פר' ויקהל ד"ה עוד בפסוקים הנ"ל; פר' מטות ד"ה ויקצוף משה; פר' ראה ד"ה שבעה שבועות) הכוונה בזה שכדי שיוכלו הנבראים לסבול ולהנות מאורו ית' הי' צמצומים רבים ..... ומעולם לעולם עד שנברא העוה"ז הגשמי.... והאדם בעבודתו יתעלה אל הקב"ה ויעלה כל הנבראים וכל העולמות עמו, ובאם הי' העולם מתפשט עוד הי' כ"כ מתגשם ולא הי' יכול האדם להתעלות אליו יתברך, וזה השם מגביל את כוחות החיצונים שלא יתפשטו יותר מדי.

והנה אם האדם עובד את בוראו ומתגבר על יצה"ר הוא בבחינת פנים, ובהיפך ח"ו הוא בבחינת אחור, וידוע מספה"ק כי מפנים באה הזכירה, כי פנים של או"א הוא ע"ב קס"א שבגי' זכור, ואחוריים שלהם בגי' תשכח, יוצא מזה כי אם האדם זוכה לעבוד את בוראו ונוגה כאור תהי' לו מלמעלה, וזה בחינת יום אין לו להתגאות, בזה רק יתלה הכל בעזרתו ית' אשר הצילו ועוזרו מאויבו הגדול, ע"כ יומם ידע כי זה לא מכחו ורק יצוה ה' חסדו, ובלילה בשעה שהוא רואה כי חושך לו ולא אור מהנסיונות הרבים, אל יתייאש רק יתפלל לה' להושיעו, ובלילה בחינת לילה, שירה עמי, שירה בגי' תקט"ו כמנין תפלות משה רבינו ע"ה גי' ואתחנן, תפלה לאל חיי אומרה לאל סלעי, הלא אתה סלעי ומשגבי נגד היצה"ר ולמה קודר אתהלך, קדר בגי' ש"ד משדי, שאם ה-יו"ד משדי נעלמת נשאר ש"ד, ר"ל בלחץ אויב יצרי הרע אשר רוצה ללכדנו ברשתו ובוודאי ה' ברחמיו יעזור לו.

כי מלך כל הארץ אלקים זמרו משכיל (מז, ח). כידוע מה שכתוב בספה"ק (זוה"ק פנחס רנז ע"ב) כי אם ח"ו הזמן מתוח ויש קיטרוג גדול, התקנה היא להתחזק באמונה פשוטה שהיא למעלה מהטבע והשכל, רק רצון הוא בלי טעם, ועי"ז מעוררים מדה כנגד מדה, הרצון

העליון שהוא גם בלי טעם, ע"כ אמר דמע"ה כי [פי' "כאשר" שהוא אחד מד' לשונות של כי] מלך כל הארץ אלקים, היינו שהדין מתזחה ח"ו, אזי התקנה לזה הוא זמרו משכיל, - זמרו מלשון קצירה וזמירה, שתזמרו ותחתכו השכל ותאמינו רק באמונה פשוטה וע"כ תיוושעו.

אני אל אלקים אקרא וה' יושיעני (נה, יז). א"ל בס"ד כי הרבה פעמים האדם עושה תחבולות בדרך הטבע לפרנסתו, או לדבר אחר שנצטרך לו, אבל הקב"ה מראה לו שלא יבטח בטבע ומושיעו שלא כדרך הטבע, ובזה א"ל אני אל אלקים בגי' הטבע אקרא, וה' - שלא כדרך הטבע המהוה הויות ומשיבם כרצונו הוא יושיענו.

עדות ביהוסף שמו וגו' (פא, ו) יל"פ דאיתא ברמב"ם ה' שמיטה ויובלות (פי"ג הל' יב-יג) וז"ל: "למה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו, מפני שהבדיל ה' לשרתו להורת דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים, שנאמר (דברים לג, י) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל כו'. ולא שבט לוי אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל ולעמוד לפני ה' לשרתו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו אלקים ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני אדם הרי זה נתקדש קודש קודשים, כו' ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכוהנים ללויים".

ובזה נראה לפרש הפסוק "עדות ביהוסף שמו בצאתו על מארץ מצרים" דיוסף זכה שיזמין לו ה' פרנסה ברוחניות ובגשמיות וכמש"כ (בראשית מב, ו) יוסף הוא המשביר בכל ארץ מצרים, וזכה לזה ע"י שהתמסר לתורה כמו שפירש"י (והוא מבר"ר פד, ח) את הפסוק (בראשית ל"ז, ג) "כי בן זקונים הוא לו" שלימדו אביו מה שלמד בבית שם ועבר, וע"ז מרמז המשך הכתובים ה'סרותי' מ'סבל' ש'כמו', דר"ת הוא משה ע"ד דאיתא (שבת קא, ב) "משה שפיר קאמרת", שהוא מרמז על לימוד תורה. וס"ת הוא לוי - כנ"ל - דע"י שהתמסר ללימוד תורה זכה שיספקו לו מזונותיו. [מכתבי נכדו]

יקם סערה לדממה ויחשו גליהם (קז, כט). ר"ת של יקם סערה לדממה גי' מאה וס"ת גי' חמישים ס"ה מאה וחמישים, רמז לספר תהלים שיש בו ק"נ מזמורים ועל ידי אמירת תהלים אפשר להשתיק כל סערה וקטרוג ולהמשיך רחמים וחסדים על ישראל.

משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה', סמוך לבו לא יירא עד אשר יראה בצריו (קיב, ז-ח). אפשר לומר דהנה אמרו חז"ל (ברכות ה, א) א"ר שמעון בן לקיש כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו, והנה יש תורה שבכתב ויש תורה

שבע"פ ועיקר כריתת הברית הי' על תורה שבע"פ, כמאמרם ז"ל (גיטין ס, ב) א"ר יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבע"פ שנאמר (שמות לד, כז) כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל, והנה מי שעוסק אפילו בתורה שבכתב יסורין בדילין הימנו, ותורה שבכתב נרמזת בתיבת לב"ו, דהיינו התחלת התורה הוא באות ב' בראשית, וסיום התורה באות ל' לעיני כל ישראל, ואמצע התורה באות ו' דגחון, עי' בבני יששכר (מאמרי מרחשוון מאמר א' אות ד') ולזה אמר דהמע"ה משמועה רעה לא ייירא, כי נכון "לבו" היינו התורה שבכתב הרמוזה בתיבת "לבו".

והנה עיקר סמיכה של תורה שבכתב הוא על תורה שבע"פ, אשר בלעדי' לא נמצא ידינו ורגלינו בקיום המצוות כמו שמצינו לגבי שחיטה, כמאמרם ז"ל (חולין כח, א) תני' רבי אומר (דברים יב, כא) וזבחת כאשר ציותיך מלמד שנצטוה משה על הווישט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שניים בבהמה, וכן מצינו לגבי תפילין, (מנחות לד, ב) ת"ר לטטפת לטטפת לטוטפת, (שמות יג, טז ; דברים ו, ח ; יא, יח) הרי כאן ד' דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר אינו צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים, והנה אמרו חז"ל (ב"ק יז, א) א"ר שמעון בן יוחאי מאי דכתיב (ישעי' לב, כ) אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור, כל העוסק בתורה ובגמ"ח זוכה לנחלת ב' שבטים וכו' ואית דאמרי אויביו נופלין לפניו כיוסף, דכתיב (דברים לג, יז) בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ, וזה הוא ע"י לימוד התורה שבע"פ, לכן חזר ואמר סמוך לבו שהתורה שבכתב יש לה סמיכה ע"י תורה שבע"פ, אז לא ייירא עד אשר יראה בצריו, דאויביו נופלין לפניו.

יומם השמש לא יככה וירח בלילה (קכא, ו). א"ל שהאדם לא צריך להתפעל לא מגדלות שלא יתגאה ח"ו, ולא מקטנות שלא יפול לעצבות ויאוש, כאשר מפרשים עה"פ (שמות ל, טו) העשיר [היינו בדעת] לא ירבה שלא יתגאה, והעני [בדעת] לא ימעיט שלא יפול לבו עליו ולא יבוא ח"ו ליאוש (עיין עבודת ישראל שקלים בפסוק זה). וזה א"ל יומם היינו בהירות המוחין המכונה בשם יומם, לא יככה, שלא תבוא ח"ו לגיאות. וירח בלילה אם אתה בנפילת המוחין, גם זה לא יכה אותך, שלא תתפעל משום אחד מהקצוות רק תחזיק בעבודת השם בתמימות.

הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם (קמז, ג). איתא בשער הכוונות דר"ת ה'רופא לי'שבורי ל'ב הוא בגימטריא ס"ה כמספר שם אדנ-י, והוא שם לל"ה אחד משמות ע"ב, ואפשר להוסיף עוד כי סופי תיבות הרופ'א לשבור'י ל'ב בגי' י"ג מדות של רחמים, ועל ידי שממשיכין לשם אדנ-י שהוא

מלכות י"ג מדות של רחמים היא נמתקת, וס"ה וי"ג ביחד גי' ע"ח, כמנין שלש הויות דאבא שהם חסדים ורחמים גמורים וה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג, יט).

משלי

בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת (יט, יד). א"ל בית והון רומזים על עבודה וגמ"ח שהם כנגד אברהם ויצחק (זוה"ק ויצא קמו ע"ב) כי בית נקרא בפי חז"ל ביהמ"ק מקום העבודה, (פסחים פח, ב) והון הוא גמ"ח, והם נחלת אבות, יוכל לזכות להם האדם בזכות האבות, אבל מה' אשה משכלת, דהיינו התורה הק' -אשת חיל כפירש"י (משלי לא, י)- שהוא כנגד יעקב (זוה"ק שם), אשר לזה צריך סייעתא דשמיא מאוד, והשם הטוב יכפר, כי השם יתן חכמה מפיו דעת ותבונה (משלי ב, ו).

שיר השירים

כשושנה בין החוחים (ב, ב). במדרש (שה"ש ב, ב, ה) מה השושנה הזו אינה בטילה אלא על גב ריחה. א"ל דריחה היינו יראת שמים, כמש"כ (ישעיה יא, ג) והריחו ביראת השם, וכל המעלות בטלים אצל היראה, כמאמרם (ברכות לג, ב) אין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד.

ממענות אריות מהררי נמרים (ד, ח). ר"ת בגי' קל"א, (גימטריא ס"מ) "אריות מהררי נמרים" ר"ת בגי' צ"א (היחוד השלם הוי' אדנ-י המבטל כוחו של הס"מ).

אחות לנו קטנה ושדיים אין לה אם חומה היא נבנה עלי' טירת כסף ואם דלת היא נצור עלי' לוח ארז (ח, ח). עפ"י המדרש משל למלך וכו' לפני האוהב נתן דברים טובים יותר ולפני השונא רצועה לאלקאה כדי שיתיירא יותר, ולפי"ז אפשר לפרש אחות קטנה כמו שמפרש רש"י ז"ל על כנסת ישראל וגם על החכמה כמש"כ (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את, ושדיים אין לה, רומז על אמא עלאה שהיא עולם התשובה (עי' עץ חיים שער הכללים פרק ג' בסוד אלדד ומידד), כי תורה צריך תשובה כמו שאמר החוזה מלובלין זי"ע עה"פ (תהלים נ, טז) ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי (עי' מאור ושמש דברים ד"ה אלה הדברים הב'), דקודם הלמוד צריך תשובה, ואמר אם חומה היא שעבודתה היא ע"י תורה, ותורה היא מסטרא דימינא שהיא אהבה,, נבנה עלי' טירת כסף היינו הוסיף לה אהבה, כסף מלשון נכסוף נכספתי היינו אהבה, ואם דלת היא שעבודתה ע"י תפלה, שהיא בחינת מלכות, שהיא דלה ועניה, נצור עליה לוח ארז נוסיף לה יראה, שתחשוב אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איזובי קיר.

איכה

איכה ישבה בדד (א, א). במדרש (איכ"ר א, א) שלשה נתנבאו בלשון איכה משה ישעיה וירמיה, משה אמר (דברים א, יב) איכה אשא לבדי וגו', ישעיה אמר (ישעיה א, כא) איכה היתה לזונה, ירמיה אמר איכה ישבה בדד. א"ר לוי משל למטרונה שהיו לה שלושה שושבינין אחד ראה בשלותה, ואחד ראה אותה בפחזותה ואחד ראה אותה בניוולה, כך משה ראה אותם בכבודם ובשלותם וכו' ישעיה ראה אותם בפחזותם ירמיה ראה אותם בנוולתם וכו' יל"פ ע"פ דאיתא בגמ' (ברכות ה, א) לעולם ירגיז אדם וכו' לא נצחו יקרא ק"ש, לא נצחו יזכיר לו יום המיתה.

ואפשר לומר משה ראה אותה בשלותה, דהיינו שאז היו ישראל במדריגה גדולה שנצחו את היצר הרע ע"י התורה שכל נתיבותיה שלום, וישעיה הנביא ראה אותה בפחזותה היינו קריאת שמע כמ"ש רשיז"ל על הפסוק (במדבר כג, כד) הן עם כלביא יקום שמיד בבוקר מתגברין לחטוף מצוות ציצית ק"ש ותפילין, ועי"ז נצחו את היצה"ר, אבל בזמנו של ירמיה הנביא היו ישראל בשפלות גדול ויכלו לנצח את היצה"ר רק באמצעות הזכרת יום המיתה דהיינו בגבלותה שימות וגופו יושלך כנבילה אלי קבר. הקב"ה יזכינו לנצח את היצה"ר באמצעות לימוד התורה, אמן.

קהלת

והחי "יתן אל לבו" (ז, ב). ס"ת בגי' אלקים, רומז שהאדם ידע כי בעוונותיו מדת הדין מתוחה כנגדו, והתקנה לזה רמוז בר"ת י'תן א'ל ל'בו בגי' אם, הוא בינה עולם התשובה ואז יסור מעליו הדינים, וזה ע"י לימוד התורה היינו ל' דלעיני כל ישראל ב' דבראשית ו' דגחון, זה יתן אל לבו. (עי' לעיל בראשית בד"ה זה ספר וכו').

אסתר

ביום השביעי כטוב לב המלך ביין (א, י). הנה אנחנו ביום השביעי של השבע ברכות ונודה לה' על כל חסדיו אשר עשה עמנו, ונבקש על העתיד מהקב"ה שימשיך לנו חסדים גם להלאה.

הנה כתיב בזוה"ק (תיקו"ז יט, א) דמלכות הוא שלימו דכל ספירה וספירה, והגם שאלו דברי קבלה שלמעלה מהשגתינו, אמנם בכדי לקרב אל השכל יש ללמוד מזה דרך עבודת ה', דהנה כתי' בקדושת לוי דההבדל בין העושה לשמה לעושה שלא לשמה, דהעושה לשמה ממליך את הקב"ה על ידי המצוה אשר הוא עושה, ואילו זה שעושה שלא לשמה אינו ממליך את הקב"ה במצוה אשר הוא עושה.

והנה הקב"ה האציל עשר ספירות הקדושים שעי"ז יוכלו הנבראים להתקשר אליו לעבדו ולעשות רצונו,

וכ"א יש לו דרך משלו בעבודה, כמו אאע"ה מדתו חסד, יצחק אבינו ע"ה גבורה, יעקב אבינו ע"ה תפארת וכו', ויש כמה מיני עבודה, כי מי שעובד במדת החסד הוא טוב אבל אינו בשלימות, רק אם ממליך קוב"ה ושכינתי' ע"י עבודתו, וכן גבורה וכו' נמצא מלכות הוא שלימו דכל ספירה, כי בלי המלכות שממליכין את הקב"ה, אין העבודה בשלימות, והוא שנרמז בפסוק זה: ביום השביעי הוא המלכות, שהוא מדה השביעית, כטוב לב המלך מלכו של עולם, ביין היינו המדה שהאדם עובד בה, שכן ביינות יש כל מיני יינות, והרי זה רמז לסוגי ומיני העבודות, והנה ההשפעה הולכת ממדריגה למדריגה, ובאם המשפיע אינו בשלימות אינו יכול להשפיע, כמו שאנחנו רואים שקטן אינו יכול להוליד, מפני שהוא עצמו איננו בשלימות, כמו כן מי שעוסק בתורה בעבודת השם ואינו ממליכו אינו יכול להשפיע לזולתו.

וזה אפשר להיות הפי' (במדבר ז, מח) ביום השביעי נשיא לבני אפרים, היינו כשמגיעים לבחינת יום השביעי היא המלכות, נשיא לבני אפרים, יכולים לבוא לבחי' פרי' ורבי' ולהשפיע וכמ"ש (בראשית מא, נב) כי הפרני אלקים בארץ עניי, אלישמע בו עמיהוד, שהקב"ה שומע תפילתם של החתן והכלה וכל הנלוים אליהם ומשפיע להם נשמות משורש הקדושה, עמיהוד נוט' "עם יהוד", "עם" הוא יחוד, "יהוד" שיהיה יחוד עם נשמת יהודים עם ישראל, וכן יזכו החתן והכלה לדורות ישרים מבורכים מתוך נחת אושר ועושר ואיו"ט אכיה"ר.

(מה שאמרתי ביום שב"ק העל"ט על השבע ברכות של נכדתי שרה אסתר תחי' עם בעלה החתן המופלג מו"ה ארי' זילבר נ"י ידורו לאיו"ט באהבה ואחוה ושלום וריעות).

ומרדכי ידע וגו' וילבש שק ואפר, (ד, א). א"ל שכידוע מפי סופרים וספרים, כי כל הצרות נובעות מזה שהשכינה הקדושה אינה מקבלת את ההשפעות הנצרכות לה מלמעלה (עי' בן פורת יוסף בסופו), ע"כ העיקר להתפלל על חסרון כידוע, ולזה יש לרמז כי מרדכי בקדושתו עשה יחוד למעלה והשפיע השפעות לשכינת עוזינו, והנה "שק ואפר" בגי' תרפ"ז, הלא הם שבעה שמות הקדושים הידועים, הוי' במילוי ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ואהי-ה במילוי קס"א קמ"ז קנ"א אשר הם ביחד גי' תרפ"ז (עי' ליקוטי תורה ויחי, ד"ה בן פורת יוסף), ויצא בתוך העיר היא המלכות, שהשפיע בה האורות האלו כידוע מכוונת קר"ש, ויזעק לשון אסיפה זעקה גדולה שהשפיע לה מאבא, ככתוב (משלי ג, יט) ה' בחכמה יסד ארץ, עיין בכוונת הספרים על ועטרת זהב גדולה, וגם גדולה רומז לחסד שהשפיע לה חסדים ככתוב (ישעי' טז, ה) והוכן בחסד כסאך, עיין בכוונת מגן אברהם, ומרה הוא אותיות רמה

אשר יד הרמה רומז לת״ת היא ז״א, כי יד הגדולה הוא אבא, יד החזקה, היא אמא, וא״ו של הרמה ג״כ רומז לזה כי הוא אות וא״ו של שם הוי׳ה ב״ה, ויבוא עד לפני שער המלך, כי מלך רומז לבינה מלך העולם והיא נקראת אלקים, ולפני שער המלך היינו השם א׳ כ׳ ט׳ ד׳ ם׳ שהמתיק הדינים, ועוד רומז שהעלה המלכות ומן לאמא עילאה כי משם עולים עד לבחינת אין, כי אין לבוא כאלו כתוב לבא אל שער המלך, כי היו עולים למעלה עד ע״ב ס״ג דא״ק.

עניני שבת

בשער הכוונות עניני שבת, ישמח משה במתנת חלקו, כי משה קבל במתן תורה אלף חלקי אור המרומזים באל"ף רבתי של דברי הימים, ובמעשה העגל ניטלו ממנו ונשאר רק חלק אחד המרומז באלף זעירא דויקרא, והקב"ה השלים לו האלף אורות מחלקם של ישראל, מאחר וזה לא הי' בחטאו הקב"ה משלים לו מהעדיים שהתנצלו מהר חורב עיי"ש, ובשבת מקבל בחזרה האלף אורות, ומחזיר בטוב עין את אורותיהם של ישראל, וזה הוא התוספת שכל אחד מקבל נשמה יתירה, וזה הפי' ישמח משה במתנת חלקו שהוא שמח בחלקו לבד ולא בחלקם של ישראל, וצל"ע מה הי' מרויח משה רבינו באם הי' מחזיק גם את חלקי אור של ישראל.

ויש לומר בדרך אפשר כי הלא משה מרומז להז"א כמו שנאמר להלן בשער הכוונות פי' אחר על ישמח משה במתנת חלקו, כי עד עכשיו כל מה שעלה הז"א בליל שבת הי' משלו ולא הי' בו כ"כ שמחה, אבל עכשיו ביום השבת שעלה למקומם של או"א יש לו שמחה עי"ש, והנה הז"א הכתר שלו הוא שליש מתפארת אמא, אבל כשמקבל גם אורות אבא נגדלו כתרו לשני שלישי התפארת של אמא, והנה האלף אורות נראה שהם אורות הבינה, כמו שכתוב בענין הטבילה לכוון שמות המרגלין שהם בגי' תתמ"ט, ועם אהיה שהוא בגי' קנ"א הוא בגי' אלף עיי"ש, ע"כ אפשר אם היה משה רבינו מחזיק גם בכתרים של ישראל והי' מקבל גם אורות אבא הי' כתרו כפול, אבל הוא רוצה בטובתן של ישראל ומוותר על גדלותו לטובת ישראל, ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

בכל ער"ש יורד משה ורבבות נשמות צדיקים אחרים עמו **להעלות את הנשמות** (פע"ח שער השבת פ"ח, שער הכוונות ענין מזמור שיר ליום השבת ד"ה גם תכוין באותיות). ולכאורה קשה ומי לנו גדול ממשה רבינו ע"ה מבחר היצורים, וא"כ למה צריך להוריד עמו עוד צדיקים בכדי להעלות הנשמות, וא"ל כי לתוקף אור נשמת משרע"ה לא יוכלו הנשמות הנמוכות לסבול את אורו וליהנות ממנו, כמו מי שמסתכל בתוקף אור השמש מתעוורים עיניו, ע"כ מוליך איתו צדיקים אחרים שיאירו לנשמות התחתונים, כפי אשר יוכלו לקבל כ"א כפי בחינתו ועי"כ יעלו אותם.

ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו (מתפילת שחרית של שבת). א"ל דהנה ידוע מאמר חז"ל (מכות כד, א) אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענו וח' דברות אמרן משה רבינו ע"ה אבל מאחר וידוע (פסחים פח, ב) כי מה שקנה עבד קנה רבו אם כן מה שאמר משה רבינו ע"ה חשוב כאלו אמרם השי"ת בעצמו וע"ז ישמח משה במתנת חלקו היינו הדברות אשר הוא אמרם כי עבד נאמן קראת לו ומה שקנה עבד קנה רבו והוי כאלו השי"ת בעצמו אמרם.

באופן אחר, כי ידוע דהמלכות נקראת חקל תפוחין קדישין כי חקל גי' יחוד הוי' אהי' הוי' אדני וחקל הוא אותיות חלק וידוע כי מרע"ה בנה את כל פרצוף המלכות ושלמה הע"ה החזירה פב"פ עם ז"א והיה המלכות מתייחדת עם ז"א בג' יחודים הוי' אהי' הוי' אלקים הוי' אדני ושלשתם בגי' נ"ר עיין כוונות להדליק נר חנוכה ור"ת של ע'בד נ'אמן ק'ראת ל'ו בגימ' נ"ר ע"כ משה רבינו שמח שזוכה לעשות את היחוד הקדוש של קוב"ה ושכינתי'

מחולל ומוליד צדיק כביר (מתוך פיוט "אנעים זמירות"). ויש לדייק מה ענין צדיק כביר ל"מחולל ומוליד", וי"ל דאיתא בספרים הפירוש על ענין מתן שכר שהם לכאורה שני הפכים מתן היא מתנה בחסד ושכר הוא תכלית המגיע לאדם לפי הדין ופירשו דידוע מספה"ק דקודם שאיש ישראל יוכל לבוא לאיזה מעשה או אתערותא דלתתא צריך שיקבל איזה הארה מלמעלה, נמצא ההתחלה מכל מצוה או דבר טוב הוא מהקב"ה שמעורר את האדם, וגמר המצוה או הדבר הטוב ג"כ מהקב"ה ככתוב (תהלים נז, ג) לאל גומר עלי והאדם רק מסייע קצת באמצע, והנה כפי הדין מסייע אין בו ממש כמו שאמרו חז"ל (שבת צג, ב) א"כ לפי הדין אין לו להאדם שום שכר על מעשהו, אבל הקב"ה ברוב רחמיו חושב לאדם כאלו הוא עשה הכל.

ובזה מפרשים הכתוב (תהילים סב, יג) ולך ד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ולכאורה אם משלמים לאדם כמעשהו זה אינו חסד כי מגיע לו כפי הדין אבל הוא כפי שאמרנו למעלה שהאדם רק מסייע שאין בו ממש אבל השם ברחמיו עושה אתו חסד וחושב לו כמעשהו כאלו הוא עשה בעצמו הכל. וזה יוכל להיות גם פה הפירוש מחולל שהקב"ה עושה ההתחלה ומוליד סוף הדבר וגמרו הוא בחינת לידה וא"כ לא מגיע לאדם שום שכר אבל הקב"ה הוא צדיק כביר וחושב לו ברוב רחמיו כאלו הוא עשה הכל לבדו.

זמירות לשבת

כל מקדש שביעי וכו', משוך חסדך ליודעיך א'ל קנא ונוקם (בזמר של ליל שבת). עי' שעה"כ בענין אכילה

בערב יוה"כ, ענין שתי האכילות ושתי השתיות, שהמזון נמשך מחכמה לבינה שהיא נקראת אשר, ובראשית שהוא שאר בית, ואח"כ בא אל החסד הנקרא ברא, כי בחיצוניות החסד ישנם השמות בן וקנא שבגי' בר"א עיי"ש, ובזה עולה יפה מה שהפייטן בירר לו שם זה שהוא לכאורה בגבורה ולא בחסד, אך לפי הנ"ל עולה יפה, ואפשר עוד להוסיף כי ראשי תיבות של מ'שוך ח'סדך ל'יודעיך בגי' ע"ח ג' פעמים הויות דאבא, כידוע פי' של בני חיי ומזוני לאו בזכותא תלי' אלא במזלא תלי' שמזלא בגי' ע"ח, ור"ת של ק'נא ו'נוקם גי' ק"ו (ועי' שער הכוונות ענין יוה"כ דרוש ג' בסוד שם אבגית"צ שהוא בגי' של שם אכזי"ת, ובגי' שארה שמשם בא המזון כנ"ל).

הגדה של פסח

מה נהדר היה המראה בליל הסדר כאשר ישב אבינו מורינו ז"ל בליל הסדר, ובטרם שאמר את מאמר הזוה"ק (פרשת בא מ.) פקודא בתר דא לספר בשבחא דיציאת מצרים, כשהיה מפרש את הדברים בלשון המדוברית - אידיש - הסביר את הענין המופלא שהקב"ה קורא לפמליא דיליה שיבואו לראות כיצד מקיימים בניו את מצות הסדר והסיפור ביציאת מצרים.

והשאלה נשאלת למה דווקא במצוה זו מראה הקב"ה למלאכים את שבחם של ישראל, ולמה במצוות זמניות אחרות כמו שופר ולולב אין המלאכים באים לראות ולספר כיצד מקיימים ישראל את המצוה.

אמנם לאמיתו של דבר יש בקיום המצוות בלילה הקדוש הזה חידוש שאין דוגמתו במצוה אחרת, היינו כי מנהג ישראל תורה ללבוש את הקיטל שהוא בגדי לבן בליל הסדר, כדוגמת יום הכיפורים שהם מתעטפים בבגדי לבן ודומים למלאכי השרת כמאמרם ז"ל (פרקי דר"א פרק מ"ו) וכן יסד הפייטן בתפלת יום הכפורים: בלובן מוצעפים כצפרים עפים, ואם ביום הכפורים נמשלו למלאכים, הרי אין בזה משום חידוש, כי אז אינם אוכלים ושותים ועומדים כל היום בתפלה ובעבודת ה', וניתן להשוותם למלאכים.

אמנם בליל הסדר כאשר ישראל אוכלים ושותים, הרי כאשר הם לובשים בגד לבן שהוא כדוגמת המלאכים, יש בזה משום רבותא וחידוש מופלא, כי למרות היותם עוסקים בדברים גשמיים נחשבים הם כמלאכי השרת, ואם כן לאמיתו של דבר הרי הם נעלים עליהם.

והנה ידוע ביאורו של כ״ק מרן מהרי״ד מבעלזא זי״ע על ענין סימני הסדר שמקדימים קדש לרחץ בעוד שתמיד סור מרע הוא לפני עשה טוב, והיו צריכים להקדים ורחץ תחילה? (ועי׳ סידורו של שבת שורש השביעי ענף ב).

ברם ידוע כי בליל הסדר נתעלו ישראל באיתערותא דלעילא, למעלה ממדריגתם כמבואר בכתבי האריז״ל (עי׳ שער הכוונות ענין הפסח דרוש ג׳) בבחינת פסיחה ודילוג, באופן שהם כמלאכים שמוצאים אנו בהם: וכולם פותחים את פיהם בקדושה ובטהרה, הקדושה קודמת לטהרה, ולפיכך גם בסימני הסדר קדש קודם לרחץ.

ותראה שמאחר שישראל זוכים בליל הסדר להתעלות לבחינת מלאכים בעת שעוסקים בדברים גשמיים - באכילה ושתיה - וכמה נפלא הדבר שמפסיקים באמצע ההלל באכילה ובשתיה (ועי׳ תפארת שלמה לשבת הגדול ד״ה במשנה פרק ערבי פסחים) והיינו שהם נעלים אף על המלאכים, לכן קורא הקב״ה למלאכי השרת בליל הסדר להראות להם גודל מעלת ישראל, שאפילו אכילתם ושתיתם היא חלק בלתי נפרד מההלל, וזה הוא השבח שהמלאכים אומרים לפני הקב״ה על גודל מעלתם של ישראל, שבכוחם להתקדש אפילו באכילה ושתיה, באופן שהם מתעלים יותר מהמלאכים, ולכן מודים המלאכים לפני הקב״ה על שבחר בישראל להיות עמו ונחלתו כמאמר הזוה״ק (שם).

ובאותות זה המטה, ונל״פ את זה שכל האותות והמופתים שעשה מרע״ה ואשר הצדיקים עושים, הם ע״י ״המטה״ ע״י ההטיה וההכנעה ושיפלות, ובכח ענוותנותם הם מחוללים אותות ומופתים. [מכתבי נכדו שיחי׳]

חד גדיא חד גדיא. יש לומר בדרך רמז דהנה יש בשיר הזה עשרה חרוזים, ואפשר לומר כי הם נגד עשר ספירות הידועים, והנה אפשר לומר בדרך הזה מתתא לעילא, דהנה אמרו ז״ל (חולין קיג:) שגדי סתם אפילו פרה ורחל משמע חוץ אם כתוב גם עזים, ואפשר לומר כי גדיא היא רחל היא המלכות הקדושה (כרחל לפני גוזזי׳ נאלמה), דזבין אבא הוא אבא עילאה, (ה׳ בחכמה יסד ארץ), בתרי זוזי, זוזי בגי׳ שלושים כי המלכות נקנית בשלושים מעלות (אבות פ״ו מ״ה), ותרי זוזי הם שישים הנה מטתו שלשלמה שישים גבורים סביב (שה״ש ג, ז).

ואתא שונרא היא היסוד, שונר״א בגי׳ תקנ״ז, ת״ק היא הנהר היוצא מעדן, ומהלך חמש מאות שנה ומשפיע למלכות, ונ״ז הם בגי׳ א-ל הוי-ה (בראשית מב, ו) יוסף הוא המשביר כידוע, ואכלה לגדיא אכילה

הוא לשון זיווג (בראשית לט, ו) את הלחם אשר הוא אוכל, ונ"ז בהיפך הן אותיות ז"ן מרמז על יוסף כמ"ש.

ואתא כלבא הוא ההוד כי שם דינים חזקים, וגם הוד קשור עם המלכות, כמו שכ' (דניאל יא, כא) ולא נתנו עליו הוד מלכות (עץ חיים), וכל"ב בגי' ב"ן, ונשך לשונרא, נשיכה הוא גם זיווג, עי' בכוונות שביעי של פסח, כההיא אילה דרחמה צר ואתא נחש ונשיך בערייתה (זח"ב נב, ע"ב; ב"ב טז, ב) עיי"ש.

ואתא חוטרא הוא הנצח כי כתבו בספה"ק (עי' פרי עץ חיים שער החנוכה סוף פרק ד') כי כל הגאולות הוא במדת הוד, ע"כ כולם היו על ידי אשה, אבל הגאולה העתידה תהי' במדת נצח והוא שנרמז - חוטרא בכתוב (ישעי' יא, א) ויצא חוטר מגזע ישי, גם חטרא בלא אות ו' בגי' רי"ח, כמ"ש (שם פסוק ג) והריחו ביראת השם, והכה לכלבא, הכאה היא גם ענין זיווג, כי כל הכאה ובטישה הוא בחינת זיווג כנודע.

ואתא נורא הוא התפארת, נורא אותיות נורא שהוא התפארת, גם ידוע מהמדרש (ב"ר עז, ב) שיעקב אבינו ע"ה אמר להמלאך באש אתה מיראני, אני כולי אש, שנאמר (עובדי' א, יח) והי' בית יעקב אש, כי הוא אש התורה, כדאי' בגמ' (תענית ד, א) ואמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא לי' שנאמר (ירמי' כג, כט) הלא כה דברי כאש נאם ה', ושרף לחוטרא, גם לשון זיווג כמו דאי' (תענית כד, ב) שרף פינכא דדייסא שהוא ענין אכילה שהוא זיווג.

ואתא מיא הם מים הזדונים בחינת הגבורה והם מכבים את אש התורה, והנה כיבוי המים את האש הוא ג"כ ע"י התחברות שתיהם.

ואתא תורא הוא החסד, שור בגי' אבגית"ן שהוא בחסד, ושתה למיא, שג"כ ענינו זיווג.

ואתא השוחט הוא בינה, דדינים מתערין מינה (זוח"א קנא, ע"א) מטריד אמא דטרדא כולא ושחט לשוחט, כי כולם מתוקנים במעי הבינה, והחסד כולל בתוכו כל השבעה (זח"ג ק"ד א, ב) יומא דאזל עם כולהו יומין.

ואתא מלאך המות רומז לחכמה, כמ"ש (איוב ד, כא) ימותו ולא בחכמה, ומלאך הוא מלאך החיים, דמלאך הזויים בגי' צ"א שהיא ממתיק את המות וכמ"ש (קהלת ז, יב) החכמה תחי' בעלי' ושחט לשוחט, היינו יחוד חכמה ובינה הוי' אהי'.

ואתא הקב"ה רומז לכתר, שהוא מייחד כל העשר ספירות ומשפיע להם, כן ישפיע לנו הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו השפעות טובות וישועות לכל ישראל אכי"ר.

ל"ג בעומר

בענין ל"ג בעומר אשר נרמז בפסוק (בראשית לא, נב) עד הגל הזה ככתוב בפע"ח שבל"ג בעומר נתגלה שם אכדטם שבבינה שבגימ' עד והיא בחינת אלקים חיים, ע"כ פסקו למות בל"ג בעומר, א"ל בדרך רמז כי כתוב בספה"ק צמח צדיק להרה"ק מויזניץ ז"ל בענין טענות איש ישראל בעת המשפט שלא הי' יכול לכוף את יצרו כי חזקה עליו מלחמת היצר.

והנה ידוע מה שפירש האריז"ל על הפסוק (תהלים כה, יא) וסלחת לעוני כי רב הוא, כי מוסב על היצר שהוא גדול וחזק מאד ובמה יודע אם יש אמת בטענות הנ"ל של האיש הישראלי, ואמר משל על זה, למלך שלח שר צבא עם צבא גדול ללחום מלחמתו, והשר צבא הנ"ל הפסיד את המלחמה וכל חייליו נהרגו וחזר בפחי נפש למלך, והעמידו אותו לדין על כי נתרשל ולא נלחם מלחמתו כראוי ועל ידו נצח שונא המלך. והנה השר צבא טען כי לא אשם בזה, כי כוחות השונא היו גדולים ועצומים מכוחותיו וחזקה עליו המלחמה והוא אנוס בזה וכדי לבא על הבירור בזה צוה המלך לשלוח שר צבא אחר עם צבא אחר, לכבוש את השונא. ועלה ביד שר צבא השני לנצח את המלחמה, אז צוה המלך לעשות לו כבוד גדול ולעשות לכבודו סעודה גדולה ובזה יבחן השר צבא הראשון, שאם הוא ישמח בכבוד וגדולה שנותנים לשונ"א344ב אותו אזי הוא באמת אוהב המלך, ששמח במה שזה נצח את אויבי המלך ודבריו כנים שלא יכול לנצח מחמת חוזק המלחמה, אבל אם ישנא את שר צבא השני ויקוץ בכבודו זה סימן ששונא המלך ואין בטענותיו ממש. והנה איש ישראל בבואו למעלה לדין טוען כי חזקה עליו מלחמת היצר וחייליו העצומים וטוען טענת אונס ובזה ייבחנו דבריו אם אוהב את הצדיקים שהם נוצחים את היצר סימן שאוהב את המלך וצדק בדבריו אבל אם הוא שונא הצדיקים טענותיו אינם טענות.

ושמעתי מהרה"ק בעל "חלקת יהושע" מביאלא זלה"ה שאמר בשם זקינו ה"דברי בינה" (דב"ב פרשת ויצא) על התרגום של גלעד הוא יגר שהדותא (בראשית לא, מז) שהרשע מפחד מן העדות שקורות ביתו וכו' מעידים בו (תענית יא, א) אבל הצדיק להיפך על כן יעקב אמר גלעד שהוא אינו ירא מהעדות והכל יכולים להעיד עליו שעבד את הבורא ית"ש והנה בל"ג בעומר ישראל שמחים ועושים הלולא לכבודו ורבבות ומאות אלפים נוסעים על ציונו הקדוש להשתטח ולהתפלל וזה מורה שהם אוהבים ושמחים עם הצדיק הקדוש הרשב"י הנ"ל אם כן מה שהם לא יכלו לנצח את יצרם הוא

שלא באשמתם וזהו: עד הגל הזה יום ל״ג בעומר הוא עד על כלל ישראל שרצונם לעשות את רצון הבורא רק שעבוד גליות ותוקף היצר ושאר סיבות גורמים להם לחטוא ובזה נתברר שישראל עם קדוש זכאים הם ורצונם לעשות רצון יוצרם ע״כ תגן עליהם זכותו של רשב״י זי״ע להושע בכל משאלות לבם לטובה.

שבועות

מנהג ישראל לעטר את התורה בשושנים בשבועות, עיין בבני יששכר (סיון, מאמר ד, אות ז-ח) טעמים לזה. וחלקי ד׳ אמרה נפשי. א. לרמז על מאחז״ל (שבת פח, ב) שמכל דיבור נתמלא כל העולם כולו בשמים, והיה הקב״ה מוציא ריח מגן עדן ומעביר ראשון ראשון וכו׳ עד אל תקרי ״שושנים״ אלא ששונים.

ב. כפי שאמרנו דריח השושנה מרומז על יראה ככתוב (ישעיה יא, ג) והריחו ביראת ה׳, וגם שושנה רומזת למלכות שהיא בחינת שם אדנות ע״כ מעטרים את התורה שהיא בחינת שם הוי-ה בה בשושנים מדת אדנות ליחד שתי השמות.

ג. כי לתורה צריך יראת שמים והיראה היא הגבול והעטרה הסובבת את התורה והחכמה והוא צימצום לה כמו הכלי כידוע, ע״כ מעטרים את התורה בשושנים לרמז על הנ״ל.

ד. כי השושנה נמצאת בין החוחים ואין התורה נקנית אלא ביסורין כאמרם (ברכות מג, ב) עה״פ (במדבר יט, יד) זאת התורה וגו׳ אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה.

ראש השנה

אל דר במרום אדיר במרום אומץ ידו תרום (בפיוט לר״ה). א״ל א-ל לשון חוזק כמו שכתוב (יחזקאל יז, יג) ואת אילי הארץ לקח, ״דר״ בגי׳ ״צדיק״ דהיינו שהצדיק יש לו חוזק ותוקף במרום, ומפרש מה הוא חזקו ותוקפו, אדיר במרום, אדיר עם הכולל בגי׳ גבורה, כשיש ח״ו דינים למעלה, אז אומץ ידו של הצדיק תרום, הוא מתרומם עליהם ומבטלם, או אפשר לומר תרום שהוא מרימם מעל ישראל ונותנם על ראשי שונאי ישראל.

קרן במשכם היום עדיך רחום זכור שבועת עבדיך (פייט לר״ה). והנה קשה למה מזכיר הפייטן את הקרן המרמז על דין כמאמר הזוה״ק (זח״ג צט ע״א) וקרן אתידע באן אתר איהו,

ואתדבקא דינא לא בעינא, ואפשר לפרש שאנו מבקשים שאפי׳ המשכנו עלינו במעשינו את בחינת הקרן דהיינו מדת הדין, בגל זאת רחום זכור שבועת עבדיך.

ואל יאמר פיהם דבר שלא כרצונך (פיוט "הי׳ עם פיפיות" במוסף לימים נוראים). וקשה הלא תפילתו סדורה לו במחזור שלפניו ומה הוא יכול לומר שלא כרצון השם, א״ל על שני פנים, א׳ שלא כרצוניך דהיינו שיתפלל בלי כוונה ח״ו, והב׳ אפשר לומר שהש״ץ מתפלל כל השנה לא ידבר מה שלא כרצון השם, שלא יטמא את פיו ויוכל להתפלל בפה טהור בימים הנוראים כידוע.

יום הכיפורים

המאריכים רון לרצותיך (בפיוט ליום הכיפורים שחרית). א״ל בדרך רמז בענין המתוק של השיניים והשפתיים (עי׳ שעה״כ דרוש רה״ש דרוש ז׳) שהם מילואי השמות ע״ב ס״ג מ״ה ב״ן, זה מילוי גימ׳ מ״ו ל״ז י״ט כ״ו בגי׳ קכ״ח והם דינים, כי כל מילוי הוא בגי׳ אלקים, ובעוברם דרך השפתיים נמתקים באותיות בומ״ף, שהם ממוצא השפתיים והם בגי קכ״ח, והנה שני פעמים קכ״ח בגי׳ רנ״ו כמו "רון", והנה תחילת ההמתקה הוא מאריך אנפין מיחוד חיך וגרון ודיקנא דעתיקא, שיש שם שני שמות י״ה הנמשכים מב׳ שמות אלקים אשר בפאות הראש עיי״ש, וזה אפשר לרמז המאריכים (ממשיכים מאריך אנפין) רון ב׳ פעמים קכ״ח לרצותיך.

ענייני חנוכה

ל׳הדליק נ״ר ש׳ל ח׳נוכה ר״ת שלח״ן, רמז למה שדרשו חז״ל (יומא לג, ב) על הפסוק (שמות כו, לה) ואת המנורה נוכח השלחן, בעינן דחזו אהדדי, היינו שהעשירים ישפיעו לבעלי תורה בגשמיות ובעלי התורה ישפיעו לעשירים ברוחניות והנה רש״י ז״ל כ׳ (שמות כה, כד) והוא מחז״ל (שמ״ר לד, ב) שזר השלחן רומז לכתר מלכות, והנה מלכות מתייחדת בג׳ יחודים שהם, הוי׳ אהי׳, הוי׳ אלקים, הוי׳ אדני׳, בגי׳ נ״ר, ע״ז נרמז בר״ת להדליק נר של חנוכה, ר״ת שולחן, ושמעתי מכ״ק אדמו״ר האמרי חיים מויזניץ זצ״ל במחנות בלנדסברג אחרי המלחמה פי׳ הגון על שולחן ערוך מטה מוצעת ונר דלוק, שגם באכילה ויחוד יהי׳ נר דלוק, וכפי שנרמז ר״ת להדליק נר של חנוכה

הוא שולחן רומז על האכילה וגם על הזיווג, כמו שאמרו רז"ל (נדרים כ, ב) ערכתי לו שולחן שהכל יהי' בקדושה כדוגמת הנר.

הנה היונים רצו לבטל מישראל חודש, שבת, ומילה, ונוכל לומר כי כל זה נרמז בשמם כי "יון" היו"ד רומזת לחודש, כי הלבנה בחידושה קטנה כמו יו"ד, ואות וא"ו רומזת לשבת הבאה אחרי ששה ימים, וגם כי אות וא"ו הוא בבחינת אות אמת אות חיים וזה בחינת שבת כידוע, ואות נו"ן הוא דג, וידגו לרוב (בראשית מח, טז) הוא רומז על המילה, וכמו כן בכוונת אמן הנו"ן פשוטה, הוא האור היוצא בין הירכים.

היונים אמרו כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל (ב"ר ב, ד). ואפשר לפרש זאת בדרך רמז כי הר"ת ע'ל ק'רן ה'שור, הוא בגי' קע"ה כנגד שנותיו של אברהם אבינו ע"ה שפרסם יחודו ית"ש בעולם, והרשעים רצו שהם יכפרו ח"ו בזה, ועל ידי זה ינתקו עצמם שלא יהיו מקושרים באברהם אבינו ע"ה, והנה ידוע שמדתו של אעא"ה הוא מדת החסד והוא ממתיק את כל הדינים כידוע מהספה"ק בענין עקידת יצחק, וגם ראה בכוונת השופר כידוע, ובאם ינתקו את עצמם ממנו אז יחולו הדינים על שונאי ישראל ח"ו, והנה סופי תיבות על' קרן' השור' בגי' פ"ר הם פ"ר דינים הידועים, פ"ר בגי' האותיות מנצפ"ך (עי' פע"ח שער חג הצות פרק ח), ופ"ר מנצפ"ך ביחד הם דינים כפולים בגי' תק"ס כידוע.

והנה על קרן השור ר"ל הם אותיות שמעל כלומר האותיות שאחרי האותית קרן הם רש"ס בגי' מנצפ"ך תק"ס מנצפ"ך כפול שיתעוררו הדינים ח"ו, ור"ת של ש'אין ל'כם ח'לק ב'אלקי י'שראל הם בגי' ש"ן והם ריבוע ע"ב בגי' קפ"ד, ורבוע ס"ג בגי' קס"ו עי' בכוונת האכילה, והנה ע"ב וס"ג הם אבא ואמא, ואבא הוא בחינת אלקי ישראל התפארת שהוא ז"א עי' בכוונת אלקינו ואלקי אבותינו אלקי אברהם וכו' ולמרות כי הפגם מגיע, מ"מ הוא רק בז"א ונוקבא, והם רצו שיפגמו גם באבא ואימא ועוד יותר גבוה, כי הס"ת של שאין' לכם' חלק' באלקי' ישראל' בגי' ר"ל, ועם הכולל מספרו רל"א, רומז על רל"א שערים הידועים עולם המלבוש, כמ"ש המדרש (ב"ר ג, ד) נתעטף הקב"ה בטלית והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופן, ויה"ר שלא יאמר פינו שלא דבר שלא כרצונו, כי הם תרין רעין דלא מתפרשין.

עלה בדעתי לכתוב מעניני חנוכה בדרך רמז, ואם שגיתי השם הטוב יכפר בעדי.

הנה דרשו חז"ל עה"פ (קהלת יא, ב) תן חלק לשבעה וגם לשמונה, שבעה הן שבעה ימי סוכות, שמונה הם שמונת ימי חנוכה, ולכאורה מה שייכות יש זה לזה.

ואפשר לומר עפ״י דברי הרה״ק בעל עבודת ישראל זי״ע בדרוש לחנוכה, דנר איש וביתו מורה על יחוד קוב״ה ושכינתי׳ שהיא מתייחדת עמו ברמ״ח איברין דילי׳ ותרין דרועין דילה בגי׳ ״נר״ עיי״ש, ואיהו אמת ואיהו אמונה עיי״ש באורך, והנה סוכות היא כנגד יעקב כמובא בהרבה פעמים בתורות של מרן הרה״ק מבעלזא זי״ע בשם הטור (הל׳ ר״ח סי׳ תי״ז) והנה יעקב אבינו ע״ה הוא בחינת אמת ככתוב (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב, וחנוכה היא נגד מלכות ככתוב (דניאל יא, כא) ולא נתנו עליו הוד מלכות, עי׳ בספה״ק עץ חיים, ויום השמיני שנוסף בחנוכה רמז על ספירה השמינית מתתא לעילא היא בינה אימא עילאה, שבחנוכה מקבלת המלכות ממנה שלא ע״י ז״א, ואמא מקשטת לברתא, וידוע כשהיא כלולה בו למרות שהמלכות ספירות י״ה בלי נקודות, אבל בהתכללה בו מנוקדות ספירותיה כספירות הז״א, ובזה תראה שבסוכות צותה התורה את ההידור פרי עץ הדר, וגם בחנוכה יש בחינת מהדרין, כי היא כלולה בו.

וזה שיש גם בחינת למהדרין מן המהדרין אפשר להסביר עפ״י דרשת חז״ל (ויק״ר כד, ח) משל למלך שנתנו לו שלשה כתרים נתן אחד בראשו ושתים בראש בניו, ע״כ בסוכות שהיא בחינת אמת יש הידור אחד, ובחנוכה שתים, וגם המשל של פקחים ושכורים (מדרש שם), מתאים לכך, כי הודאה מכלל דפליגי כמש״כ שם הרה״ק בעל עבודת ישראל, ואלה השיכורים מחכמות זרות וזה החושך, וחנוכה בחינת זרח בחושך אור לישרים (תהלים קיב, ד) ע״כ צריך שני הידורים, משא״כ סוכות הוא בחינת אמת די בהידור אחד, ויה״ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

פורים

מחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (מגילה ז, ב). הנה אמרו חז״ל (אסתר רבה ז, יב) שאחשורוש אמר להמן מסתפינא מאלהיו דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי, וע״ז אמר המן אלהיהם ישן הוא. ופירש הרה״ק מקאזניץ בס׳ עבודת ישראל זי״ע (על ר״ה ד״ה איתא בירושלמי) שהכוונה שזו הבחינה שהקב״ה מייחד שמו על ישראל ונקרא אלהי ישראל זאת הבחינה איננה כעת כי ישראל הם בשפל המדרגה ואין הקב״ה מייחד שמו עליהם להקרא אלהי ישראל. והנה כתוב בספרים הקדושים וכן שמעתי מפי כ״ק אדמו״ר מבעלזא שליט״א כי להקב״ה יש שתי הנהגות, פרטית וכללית. הנהגה פרטית,

שהקב"ה מנהיג העולם בבחינת תפארת ישראל היינו מעשיהם הקדושים של ישראל ואז השפע הוא רק לישראל והעכו"ם מקבלים רק התמצית כדי חיותם. אבל כשח"ו ישראל אינם ראוים, אז הקב"ה מתנהג בהנהגה הכללית, כי הוא למעלה מכל המעשים ואם תצדק מה תתן לו ואם תרשיע מה תפעל לו אזי השפע הוא בשוה לכל העולם כי הוא מבחינת הרצון ללא מעשים שיגרמו ההשפעה. ע"כ הגוים מעונינים שתהי' השפע באופן כללי ואז גם הם יקבלו שפע.

אבל באמת אין הדבר לגמרי כך כי ישראל הם בנים למקום והבן אפילו אם לא מתנהג כשורה בכל זאת הוא בן וגדול במעלה מהעבד, כי הם חלק אלוה ממעל ככתוב ויפח באפיו נשמת חיים ומאן דנפח מתוכו נפח כמו שאמר הרה"ק מרוזין זי"ע על דרשת חז"ל (ר"ה כה, א) עה"פ (ויקרא כג, ב) אלה מועדי ד' אשר תקראו אתם, אל תקרי אותם אלא אתם, אתם אפילו שוגגים אתם אפילו מזידים אתם אפילו מוטעים. ומה במקום שכתוב אותם ורק דורשים אתם אז אתם אפילו שוגגים אתם אפילו מזידים אתם אפילו מוטעים, ק"ו במקום שכתוב אתם וקוראים אתם בנים אתם לד' אלקיכם (דברים יד, א) שאתם בנים אפילו שוגגים אפילו מזידים אפילו מוטעים.

וכן כתב הרה"ק מהרי"א מקאמרנא על מה שכתוב בהפטורה (פרשת תולדות מלאכי א, ב) אהבתי אתכם נאום ד' ואמרתם במה אהבתנו הלא אח עשו ליעקב ואוהב את יעקב. וקשה מה החדוש והרבותא פה שיעקב בחיר שבאבות וצורתו חקוקה בכסא הכבוד מרוב קדושתו ועשו הרשע ממש סמל הרשעות, אז מה החידוש שאוהב את יעקב? וכתב הוא ז"ל שהפירוש שלמעלה .... אח עשו ליעקב ששם לא מגיעים מצוותיו של יעקב ולא רשעתו של עשו כאמור אם תצדק מה תתן לו וכו' ואפילו שם ואוהב את יעקב, עיי"ש. ונמצא לפי זה כי היינו שהקב"ה אוהב את ישראל אהבה טבעית אפילו שלא מצד מעשיהם כאשר האב אוהב לבן, ואיפה נתגלה הדבר הזה זה נתגלה בפורים שהקב"ה עשה להם נסים גם בהיותם בשפל המדרגה ואפילו שהבחינה הזאת נסתרת כאמור (דברים לא, יח) ואנכי הסתר אסתיר, אבל למעלה הקב"ה נקרא אלקי ישראל גם במדרגה הזאת.

והנה ארור המן הוא מורה על העוונות שבאים מצד היצה"ר שאליו מרומז המן (זוהר חדש קח, א) וברוך מרדכי מרמז על המצוות ומע"ט שעליו מרמז מרדכי וצריך להגיע לידי הכרה שאין חילוק בין ארור המן לברוך מרדכי שהקב"ה לעולם נקרא אלקי ישראל אפילו שהם במדרגה

שפלה ובין כך ובין כך קרוים בנים רק שהדבר הזה נסתר, וי״ר שנזכה לעשות רצונו ית״ש בכל לבנו ותתגלה ההנהגה של בחינת אלקי ישראל וייחוד שמו עלינו בגלוי ויגאלינו גאולת עולם בב״א.

מחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (מגילה ז:). הנה ידוע מאמרם ז״ל (עיין ברכות ו, א) דהקב״ה שומר התורה ובוודאי מקיים גם מצוות דרבנן, ובמה הוא מקיים חייב לבסומי בפוריא.

ועלה בדעתי שבסומי היינו בחינת רצון, דהיינו שאצל הקב״ה בפורים הוא עת רצון כזה עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, שאין חילוק אצלו בין צדיקים לרשעים, והכל נחשבים בעיניו כצדיקים ומקבל תפילותיהם וממלא כל משאלותיהם לטובה.

ובזה אפשר לומר מה שאומרים שיום כפורים הוא רק כפורים (תיקו״ז נז ע״ב) דהיינו שפורים יותר גדול, כי מי נתלה במי, קטן נתלה בגדול, ואפשר להבין את זה ע״י הבחינה הנ״ל, כי ביום כפורים כל ישראל עושים תשובה, ואף בגרוע שבישראל מתעורר ניצוץ של יראת ד׳ ופחד הדר גאונו, וכלם שבים בתשובה עד שהשטן בעצמו מלמד זכות עליהם ואומר יש לך עם בארץ שהם כמלאכי השרת כש״כ במדרש (פרקי דר״א פמ״ו). אכן בפורים כל זה נעשה מעצמו מצד בחינת הרצון וכל ישראל נחשבים לצדיקים, על כן הוא גדול יותר מיום הכפורים. ואם שגיתי השם הטוב יכפר.

וכמו שראיתי בשם קדוש אחד מדבר כי יום הכפורים הוא בחינת שעיר לשם שמכפר רק על טומאת מקדש וקדשיו, ופורים הוא בחינת שעיר לעזאזל שמכפר על כל עבירות שבתורה קלות וחמורות. ויה״ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

ענין פרשת פרה ופרשת החדש

איתא במדרש (שמ״ר יט, ח) עה״פ (תהלים קיט, פ) יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש, בחוקיך חוקת פרה וחוקת פסח, איני יודע מה עדיפה ת״ל זאת חקת הפרה, שעושי הפסח צריכין לו.

וי״ל בדרך רמז, דפרה רומזת על תשובה עילאה כמאמרם ז״ל (במד״ר יט, ח) תבא אמו ותקנח צואת בנה, וזה בחינת יוהכ״פ שאמא עלאה רוחצת את ישראל מעוונותיהם, והיא נקראת ארץ אדום, כי דינים מתערין

מינה, ופרשת החדש רמז לאמא תתאה רחל, כי חדש מרמז למלכות כידוע, דוד מלך ישראל חי וקיים, וזה תשובה תתאה. וזה אפשר כוונת הירושלמי (מגילה ג, ה) שהי' צריך להיות קודם פרשת החדש ואח"כ פרה, כי קודם צריך להיות תשובה תתאה ואח"כ להגיע לתשובה עילאה.

ושמעתי בשב"ק מכ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א, שתשובה מכאן ולהבא שייך גם אצל האוה"ע, אבל תשובה בכדי לתקן את העבר שייך רק אצל ישראל, ואפשר להטעים את הדברים בדרך אחרת דומה לדברי קדשו, עפ"י מה ששמעתי מהרב הקדוש ר' חיים צוקער הי"ד על דברי חז"ל (תנחומא אמור כב) עה"פ (ויקרא כג, מ) ולקחתם לכם ביום הראשון, וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא, אלא ראשון לחשבון עוונות, בהקדם דברי הקדושת לוי והגר"א מוילנא זצ"ל עי' בקדושת לוי (פרשת האזינו ד"ה מי), ובקיצור הוא דבסוכות עושין ישראל תשובה מאהבה וזדונות נעשים לו כזכיות, וע"כ באים לחשבון ליתן שכר עליהם, והגר"א ז"ל פי' דדין הוא על העבירה גופה, והחשבון הוא על הזמן, ואמר הגה"צ הנ"ל דזה הכוונה דבתשובה מיראה הגם כי יכופר העוון אבל מ"מ הזמן לא ניתקן, אבל בתשובה מאהבה שהזדונות נעשים לו כזכיות, וממילא ניתקן גם הזמן, וזה הכוונה ראשון לחשבון עוונות, לחשבון דייקא, דגם הזמן ניתקן.

והנה אפשר להטעים דברי כ"ק מרן שליט"א, דאפי' אם נאמר דשייך תשובה אצל עכו"ם הוא רק תשובה תתאה מיראת העונש, בחינת פרשת החדש, ע"כ הוא רק להבא, אבל מצד ישראל דיש תשובה עילאה וזדונות נעשים לו כזכיות, ושאז ניתקן גם הזמן, ע"כ מונים עכו"ם את ישראל דייקא במצוה זו, כי א"א להם להגיע לזה, ע"כ אומרים מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, הלא א"א להגיע לתשובה עילאה רק אחרי תשובה תתאה, אבל ביציאת מצרים האירו המאורות בשמים שלא כסדר כידוע מן הנס הגדול, שנעשה בגבהי מרומים, ע"כ באו ישראל לתשובה עלאה קודם תשובה תתאה, וזה כמו שאמר כ"ק מרן מהר"א זי"ע שבפסח קדושה קודם לטהרה, כי טהרה היא בחינת תשובה תתאה לטהר את העוון, אבל קדושה היא בעשה טוב כמו שאמר מרן אדמו"ר שליט"א, וזה ע"י תשובה עילאה שזדונות נעשים כזכיות.

קידוש לבנה

מה שאומרים שלו׳ עליכם בקידוש לבנה, אפשר לומר עפ״י מה שכתב בשער הכוונות ענין ר״ה בענין המקיפין השניים המקבלים הארה מהמקיפים הראשונים ג׳ יודין וא׳ עיין שם ובסוף עולין ההארות גם מהיודין וגם מהאלפין בפנים שלה ויש לה ש״ע נהורין בכל פן עיי״ש וכמו שאמרו ז״ל שאדם הראשון לא היה יכול להסתכל בפני חוה ע״כ אנו מבקשים בעת התחדשות הלבנה שתזכה לקבל אלו הש״ע נהורין והנה הר״ת של שלו׳ עליכם ועליכם שלו׳ היא ב׳ פעמים ש״ע לרמז על הנ״ל וכמו שכ׳ בעץ חיים שזה הכונה של והאדמה לא תשם שהוא ב׳ פעמים ש״ע.

ובזה אפשר לרמז גם מה שאמרו בגמרא שבת (קיט, א) עשירים שבא״י במה זוכין בזכות מעשרות, שבבבל בזכות שמכבדין את התורה, ובשאר ארצות בזכות שמכבדין את השבת והנה תורה שבת מעשרות ר״ת תש״ם ע״כ והאדמה שישראל יושבין עליה הן בא״י והן בבבל הן בשאר ארצות לא תשם לא תחסר מבחינת תשם היינו תורה שבת מעשרות.

איתא שנפטר שאומרים עליו שבחים שאין בזה אמת מלקין גם את המספר וגם את הנפטר, ולכאורא לא יובן דמה אשם הנפטר שאמרו עליו שבחים (מאחז״ל ומרגניתא דר׳ מאיר) והנראה דאיתא באחד מספרי החוזה מלובלין על המאמר אוי לו לאדם שהעולם מטעין בו, ולכאו׳ יש להבין דמה אשמתו שהעולם טועין בו ותי׳ דאם העולם טועין בו דהוא בר הכא סימן שיש לו הכלים להגיע לזה שהעולם אומרים עליו וזה מחייב גם את המדובר. וע״כ יש לפרש אמאי מלקין את הנפטר כיון דהוא מתחייב אמאי לא הגיע לזה שהוא באמת יכול להגיע, והראי׳ כיון דהעולם אומרים שהוא הגיע לזה. [מכתבי נכדו שיחי׳]

דברים שאמר בברית האירוסין אצל הר״ר פייבוש מילר והוסיף ע״ז במוצאי שבועות תשנ״ג [מכתבי נכדו שיחי׳]

איתא בילקוט שמעוני (במדבר רמז תרפ״ד) שנתקנאו אוה״ע בישראל ואמרו מה ראו אלו להתקרב יותר מאלו אמר להם הקב״ה הביאו לי ספר יוחסיכם כדרך שבני מביאים לי.

וקשה ע״ז טובא חדא שידוע שהרה״ק ר׳ אלימלך מליזענסק לא הי׳ מקבל מיוחסים לתלמידים משום שהם בעלי גאוה, וכשלא רצה לקבל את הרה״ק מראפשיץ זי״ע התחיל

לבכות ואמר מי יתן ולא הייתי מיוחס, ומזה משמע שיש חסרון במיוחס משום היותו גאה בזכות אבותיו, קושיא שני' למה היה צריך להוסיף כדרך שבני מביאים לי, ושלישית הא אף בני ישמעאל יכולים להתייחס אחר אברהם, ובני אדום אחר אברהם ויצחק.

וי"ל עפ"י מה ששמעתי מהרה"ק ר' יודלע הורביץ אדמו"ר מדז'יקוב זצ"ל שפעם התבטא הרה"ק מרופשיץ זי"ע על רעו ר' פייבוש מהיבנוב שהנפק"מ בינו לבין ר"פ הוא בלגימת היי"ש אחר התפלה, כי כן דרך הצדיקים לקום בחצות הלילה לבכות ולקונן על חורבן הבית ואח"כ ליישב ולהגות בתורה ה' עד התפלה ואחר התפלה שותים יי"ש ובשתיית היי"ש נצבט לבם בקרבם האיך היתה עבודתם לפני קונם, ובאיזה אופן עבד עבודתו לפני המלך ואזי אם הוא אינו מיוחס מרגיע א"ע בזה שחושב שלעומת אבותיו הרי עבד את ה' כדבעי, ולכן הרה"ק מהיבנוב בנותנו אל לבו שהי' אביו סנדלר פשוט אשר אולי לא הי' יודע אפי' לעיין בדף גמ', ע"כ שמח בחלקו שלפחות לזה הגיע שקם בחצות הלילה ועובד את בוראו, אך אנכי נופל לבי בקרבי כאשר אני חושב שכלום הגעתי למעלת אבי ר' מנחם מנדל מליסקא זי"ע, או כלום הגעתי למעלת סבי ר' איצקיל המבורגר זי"ע.

התבונן וראה כי מאידך גיסא היחוס יכול להביא לענוה ושפלות, ולפי"ז א"ל גם כאן שכשישראל הביאו את ספר יחוסיהם היו בושים ונכלמים בעבודתם לעומת עבודת אבותיהם הגדולים ולכן הם ראויים שיקבלו את התורה כמו שדרשו חז"ל (מדרש אגדה חקת כא, יט) "אין התורה מתקיימת אלא במי שמשים עצמו כמדבר", ולזה כשרצו האוה"ע לקבל את התורה הנה אצלם לא שייך ענוה, כידוע המעשה מהרמב"ם שאמרו לו על איזה נכרי שהוא עניו ושפל ברך, ותמה ע"ז מאוד עד שגמר אומר בדעתו ליסע אליו ולתהות על קנקנו, ולגודל תמהונו כן הי' הדברים שהשפיל את עצמו וכיבדו עד למאד, אח"כ כשרצה לצאת א"ל הגוי "נו", ומה יאמר רבינו למדת הענוה הנפלאה המוטבע בי בעצמי, אז הבין הרמב"ם שכל ענוותנותו הוא קרדום לחפור בו ולהתגאות בזה בעצם, ועפי"ז אפש"ל שזה שאמר הקב"ה לאוה"ע הביאו ספר יחוסיכם כדרך שהביאו אלו באותו ענוה ושפלות כמו שבני הביאו.

וזה הפי' בציווי ה' (במדבר ד, יח-כ) אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי מתוך הלוים וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו בגשתם את קודש הקדשים אהרן ובניו יבואו ושמו אותם איש איש על עבודתו ועל משאו ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו.

דחשש הקב"ה על בני קהת נושאי ארון העדות שמא יבואו לידי גאוה והתנשאות, בחשבם שבגין צדקתם זכו לזכיה הגדולה, ע"כ הפקיד הקב"ה את אהרן שהוא בחי' ענוה כדאי' (אבות פ"א מי"ב) אוהב שלום ורודף שלום, כידוע שגאוה הוא מקור המחלוקת, וענוה מביאה לשלום וע"כ צוה הקב"ה שהוא ובניו יכסו את הכלים ועד שהכלים אינם מכוסים יאסר על בני קהת לראות כבלע את הקודש, להראותם שלא המה בעה"ב על כלי קודש הקדשים, ובאמת קרח שאכן בא לידו התנשאות וגאוה כך הי' סופו.

ובזה ניתן להסביר אמאי בני קהת נושאי הארון היה מספרם הפחות שבלוים, מפני שהארון היה מכלה בהם כמובא ברש"י (בראשית כט, לד) משא"כ בית עובד אדום הגיתי (שמ"ב ו, יא) נתברך הבית אצלו בגין שהי' הארון ביתו, וי"ל דבני קהת שבאו להתנשאות בגין היותם מנושאי הארון, ע"כ היתה הארון מכלה בהם, משא"כ עובד הגיתי שהי' גוי ודאי שלא חשב הגיתי שזכותו עמדה לו להחזיק את הארון אצלו.

(דברי תורה אלו שאמר בבר מצוה של נכדו הב' ברוך נתן פייבוש נ"י שהיתה בב"ב, יום א' פר' בשלח תשנ"ה ונכתב ע"י נכדו שיחי')

הוא יפתח לבנו בתורתו (בתפילת ובא לציון) לכאורה יל"ד מה הכוונה הוא יפתח לבנו, מאי פתחון לב רומז כאן, והול"ל ותן בלבנו דברי תורה, וי"ל עפ"י מה ששאלו פעם את מרן מהר"א זי"ע עה"פ (דניאל ה, כא) יהב חכמתא לחכימין, היינו שהקב"ה נותן חכמה למי שהוא חכם, וא"כ יש צורך להבין מנין בא לו להאדם החכמה הראשונה כדי שיוסיף לו השי"ת חכמה, והשיב ע"ז כ"ק מרן מהר"א זי"ע דקודם להחכמה בא היראה, כדכתיב (תהלים קיא, י) ראשית חכמה יראת ה', ועי"ז שיש לו יר"ש כדבעי עי"ז נותן לו הקב"ה חכמה ונכנס לכלל חכימי, ואח"כ מוסיף לי' הקב"ה חכמה כדכ' יהיב חכמתא לחכימי, וע"כ מתחילות מסכתות הש"ס מן דף ב' שדף א' הוא הוא היר"ש.

וזהו שאנו מתחננים לבורא ית"ש הוא יפתח לבנו בתורתו, שיתן לנו הקב"ה תורה, ושיקדים לזה היר"ש, כי הר"ת של י'פתח ל'בנו ב'תורתו הוא מ"ב, דהיינו הוי' במילוי אלפין המרמז על חכמה עם יראה, דהאלף הוא חכמה כמש"כ (איוב לג, לג) ואאלפך חכמה, ותקדים לכך שם הוי' ב"ה היינו היר"ש.

[בשעה ששמעתי ד"ת זו נפל בדעתי לפרש באופן אחר ד"י'פתח ל'בנו ב'תורתו" עם השלש תיבות הוא בגי' מ"ה כמספר אדם, ירצה לומר שאנו מתפללים שתהא לימודינו להטות את כל האדם, דאדם היינו האלף של אדם, מרמז לחלק הרוחני של האדם, ודם מרמז לחלק הגשמי כידוע מספה"ק, שהכל יתעלה בלימוד התורה]

הספד

מה שאמרתי בשלשים של נכדתי החשובה מרת אסתר טויבא ע"ה

מה שכבר נאמר על נכדתי ע"ה טוהר לבה ועדינות נפשה, אמונתה בה' ובמשה עבדו, היינו מאמונת צדיקים, וקבלת יסורי' באהבה שהראתה בזה גדולת נפשה ע"ז דובר כבר, אבל אני רוצה לעמוד על ענין קבלת היסורים באהבה ע"י הנותרים, כתיב (ויקרא א, ג) ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהו וגו' ותצא אש וימותו לפני ה' ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד וידום אהרן, ואמר רש"י ז"ל (וכן בויק"ר יב, ב) שקבל שכר על שתיקתו שנתייחד אליו הדיבור בפרשת שתויי יין, ויש לתת להבין מה ענין שכר הזה, והנה אמרו ז"ל ורש"י הביאם ריש פרשת ויקרא שי"ג פעמים נאמר ויאמר ה' אל משה ואל אהרן, ונגד זה יש י"ג מיעוטים שהדיבור היה רק למשה ולא לאהרן, אלא שמשה יגיד לאהרן.

והנה ענין הנבואה והדבור מורה על הקירבה הנפשית של הנביא אל הקב"ה, שהקב"ה מקרבו ומדבר עמו, והנה אצל מרע"ה מצינו גודל הקירבה כמו שאמר הכ' (במדבר יב, ז) בכל ביתי נאמן הוא, ונבואתו הי' במראה ולא בחידות, כמש"כ (שם, ח) פה אל פה אדבר בו, ומשה רבינו ע"ה זכה לכל זה ע"י ענוותנותו הגדולה, כמש"כ (שם פסוק ג) והאיש משה עניו מאד וגו', וכתיב (ישעי' נז, טו) אשכון ואת דכא, והנה קבלת היסורין באהבה בא מחמת ענוה, שהאדם חושב שלפי מעשיו איך שהתנהג, התנהג עמו הקב"ה בחסד, והנה אהרן הכהן ע"ה לקחו ממנו מחצית מבניו בכמות, ויותר ממחצית האיכות, כדאי' באור החיים (ויקרא י, טז) על הנותרים, שהיו בבחינת שיריים ומשה אמר לאהרן שהם גדולים ממני וממך, (רש"י שם יג; ובתו"כ שם) ובכל זאת לא התרעם אהרן אפי' במחשבה שהי' בבחינת דומם וידום אהרן, והנה אם הי' אהרן משותף עם משה בדיבור בפרשת שתויי יין גם הי' מדריגה גדולה שלא זכה לזה עד הנה, וכל שכן שהדיבור נתייחד אליו בלי משה רבינו, א"כ זה מדריגה עצומה מאד, וזה תכלית כל נברא שיזכה לקרבת השי"ת ככתוב (ישעי' נח, ב) קרבת אלהים יחפצון, וזה הכל ע"י קבלת היסורין באהבה, א"כ נקוה גם אנחנו שבזכות קבלת היסורין באהבה נזכה שלא ישמע עוד שוד ושבר בגבולינו, ונזכה כולנו להנצל מכל רע ומכל תקלה, ונזכה כולנו לקבל פני משחי צדקינו במהרה בימינו אמן.

קבלה

בס״ד ארשום בל״נ הדברים היסודיים שיהי׳ לי לזכרון.

או״א כחדא נפקין, פי׳ שהם שווין בקומתן, משא״כ בזו״ן כי הנוקבא לא יצאת רק אחר שהוא יצא עד חתי ת״ת שבו, והכל או״א שער א׳ י״ד שער או״א פ׳ (שער הכללים פב).

וזה כוונת אדר״ז כחדא נפקין וכחדא שריין ולא מתפרשין לעלמין, והכוונה שהחו״ב לא נאצלו כמו זו״ן טשא נוקבא יוצאת מבין דרועוי, וחדא מאחוריו, אך או״א כחדא נפקין הוא שבעת הלידה יצאו שניהם יחדיו ולא קדם אחד לחבירו, וכחדא שריין הוא כי זו״ן אב״א אבל או״א כחדא שריין פב״פ ומ״ש ולא מתפרשין לעלמין כי זו״ן מן זווגם תצייר.

אצ״ח שער אנק לתקן לחבר לקשר, א״ל דז״א היא בחינת תורה שבכתב ת׳יקון ח׳יבור ק׳שור ר״ת ח׳ק׳ת׳, זאת חקת התורה ענין העיבור בחילוק י״ב חדש לשבעה חלקים וכל חלק היא נ״א יום בקירוב, א׳ בז׳ הקפת בהו״ר הושע נא.

בענין שלש בחינות יסוד של התחברות בינה זתבונה בפרצוף אחד היינו יסוד בינה למעלה ויסוד תבונה למטה ובאמצע מקום החתך הנה שם באיפה שלימה מביא דמקום החתך הוא יסוד הכללי, והנה היסוד הוא המשפיע בסזד ויוסף הוא המשביר, ע״כ אפשר שבשביל זה מקום החתך הוא היסוד הכללי ובא ברמז ע״ש הפרנסה היוצה מפסוק פ׳תוח א׳ת ידי׳ך.

שם בע״ח אנ״ק פ״ט מ״ש באדר״ז, ובהאי חכמה שרותא וסיומא אשתכח, א״ל דראשית הספירות היא חכמה דכתר למעלה מהספירות וכמ״ש באוצ״ח מספר יצירה אחת רוח אלקים חים וסיום הספירות היא מלכות הנקראת חכמה תתאה חכמת שלמה ובאבא יסד ברתא כ״ש ה׳ בחכמה יסד ארץ ובחכמה יבנה בית וזהו סיומא.

בסידור הרש״ש בכוונת א״ט ב״ח וצ״ו במלכות הוא ש״ן ת״ם, וא״ל רמז בדרך אפשר, כי המלכות עולמתא שפירתא דלית לה עיינין, והנה ש״ן ת״ם אותיות תנשמ״ת שהיא ברי׳ שאין לה עינים, ואם שגיתי ה׳ הטוב יכפר בעדי.

עי׳ בשעה״כ ענין העמידה, בתיבות אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, נכנסים בז״א ג׳ פרקין תתאין דאבא, שהם שלשה מילואי הוי׳ דע״ב מ״ו מ״ו מ ״ו, בתיבת גומל נכנסים ג׳ פרקין אמצעיים ג׳ הויות פשוטות, שהם בגי׳ ע״ח כמנין

גומ״ל, ובקונה הכל ג׳ פרקין עילאין שהם שלשה הויות דע״ב בגי׳ קונה הכל, ואפשר לרמוז דהנה תכלית המבוקש שהז״א והמלכות יהיו שוין, והנה כשנכנסין ג׳ פרקין תתאין ג׳ מילואים דמ״ו הם בגי׳ קל״ח שזה במקביל למלכות שהוא חק״ל הוי-ה אהי-ה הוי-ה אדנות, ובשלש אמצעיות הם ג׳ הויות בגי׳ ע״ח, והנה הוי-ה פשוטה והוי-ה דב״ן הם בגי׳ ע״ח, וכשנכנסו ג׳ פרקין עילאין אמצעיים ותתאין לתוך הז״א שהם שלשה מילואי הוי-ה דע״ב ש״פ מ״ו שהם בגי׳ קל״ח, ג׳ הויות בגי׳ ע״ח, ג׳ ע״ב בגי׳ רי״ו, ס״ה תל״ב, שזה מקביל למלכות שהיא בשלמותה בחינת תבל, עי׳ נהר שלום ענין חנוכה.

שער הכונות

הרופא לשבורי לב ר״ת בגי׳ ס״ה במספר שם אדנ״י והוא שם לל״ה אחד משמות ע״ב ואפשר להוסיף עוד כי הרופא לשבורי לב ס״ת גי׳ י״ג כמנין י״ג מדות של רחמים וע״י שממשיכים לשם אדנ״י שהוא מלכות י״ג מדות של רחמים היא נמתקת וס״ה י״ג ביחד גי׳ ע״ח כמנין שלש הויות דאבא שהם חסדים ורחמים גמורים וה׳ בחכמה יסד ארץ.

בדרוש. מטי ולא מטי בענין לא מטי בכתר שהדכר והנוקבא שבכתר היינו הרשימו והחכמה עולים למקורם לילך מן השרשים אשר בפ״ג א״ק, וקודם מקבל הדכר שהוא הרשימו של הכתר של השרשים על ידי הכתר של העקודים היושב תחת מלכות השרשים, ואחרי כן גם החכמה צריכה לקבל מן החכמה של השרשים ואז החכמה יורדת למקום בינה של השרשים וכולם יורדים עד שיסוד יורד למלכות ונכללים יחד היפך מקודם שמלכות נכללה ביסוד, ועי׳ שם הטעם למה חכמה צריכה לרדת ולא יכולה להשפיע ממקומה, כי בטלה אורה באור הכתר המשפיע תמיד למטה.

והנה ידוע דכל מה שאירע בעולם הנקודים וגם באצילות הכל היה כבר באפס מה בשרשו בעולם העקודים, והנה כתיב בזוהר הקדוש כי מה שכתוב את שני המאורות הגדולים, היינו ז״א ונוקבא היו שווים לפני קטרוג הלבנה, אין הפי׳ כי היו שווים ממש כי אף פעם הם לא היו שווים ממש כי היא היתה רק מהחזה ולמטה, רק היות והיו מחוברים אמר להם הקב״ה (המאציל) שיאירן יחד, ואז אמרה הלבנה ששני מלכות לא יכולים להשתמש בכתר אחד כי אורה

בטלה באור החמה, ואז אמר לה הקב"ה לכי ומעטי את עצמך שתהיה ראש לבי"ע, והנה כמו כן אירע פה כי הרשימו של הכתר הוא הדכר, והחכמה היא הנוקבא ואז החכמה לא יכלה להאיר למעלה כי אורה היה בטל באור הכתר והוצרכה לרדת לבינה ומשם תאיר למטה כמו המלכות שירדה למטה להאיר לעולמות התחתונים.

ששה סדרי משנה

יומא

מיקירי ירושלים היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה, עשר **סוכות מירושלים ועד צוק, תשעים ריס שבעה ומחצה לכל מיל וכו'** (יומא פ"ו מ"ד). ובברטנורא שם גורס רוס בוא"ו, והם בגי' מאתיים ששים ושש מאות, דלפי זה שבעה וחצי פעם רס"ו הוא קרוב לאלפיים אמה, עי' בספר ע"ח (שער טנת"א פרק ה') בענין אזן שבבינה, היא בחינת נח ובינה עליונה בחינת ל"ג, ודי כי אלף צורתה ל"ב כזה י"ו למעלה י"ו למטה כמבואר אצלינו בסוד ל"ב שינים, נמצא כי בינה הוא ל"ג והוא אלף והוא סוד מה שאמרו רז"ל (שבת קד.) אלף בינה, והנה האלף במילואה אל"ף למ"ד פ"א בגי' רס"ו, והנה אימא עילאה בינה הוא בחינת יוה"כ כענין שאמרו (במב"ר יט, ח) תבוא ותקנח צואת בנה וכו', ע"כ נרמז אצל ענין של שלוח השעיר המשתלח שהי' מכפר על כל העבירות קלות וחמורות שעור רו"ס כנ"ל, ועין תשעים רוס עפ"י מש"כ להלן כי נ"ח ול"ג הוא בגי' צ"א כמנין הוי' אדני', וע"ז מרמז מספר התשעים שהוא בגי' כנ"ל עם הכולל, וק' עם רס"ו הוא שס"ו, שס"ה עם הכולל כנ"ל ועי' בשער הכוונות ענין הקטורת ושע"ח נהורין כנ"ל.

סוטה

משמת ר"ג הזקן בטל כבוד התורה (סוטה פ"ט מט"ו). וברש"י שם שאי' בגמ' (מגילה כא.) שמימות משה ועד ר"ג לא היו לומדין תורה אלא מעומד, ומשמת ר"ג ירד חולי לעולם והיו לומדין תורה מיושב והיינו דתנן משמת ר"ג בטל כבוד התורה. וא"ל הכוונה דידוע מאמרם ז"ל (מגילה כא.) רכות מעומד קשות מיושב ופי' רש"י רכות: דברים רכים ונוחים שאדם מהיר לשמען, והיינו שעד ר"ג היו נשמות גדולות וקדושות מאד ובעלי מוח גדול והיו להם נהירי שמעתתא והבינו בקל אפי' הענינים הקשים ביותר ולפיכך היו יכולים ללמוד מעומד, אבל אחרי פטירתו של ר"ג באה תשות כח לעולם, היינו תשות כח רוחנית ולא נהירא להם השמעתתא כ"כ והי' קשה להם מאד בעינם, ע"כ הוצרכו ללמוד מיושב.

עוד א"ל משמת רבי מאיר בטלו מושלי משלים כי ידוע בכוונות כי משל בגי' ש"ע נהורין

הידועים וידוע כי יש ש״ע בפן הימיני ש״ע בפן השמאלי וב״פ ש״ע בחוטם ולזה ירמוז מושלי ל׳ רבים נגד שני ש״ע בשני הפנים ומשלים נגד שני ש״ע בחוטם כי רבי מאיר כשמו כן הוא מאיר שהמשיך בקדושתו ותורתו הארה של ש״ע הנהורין כי בתורתו של ר׳ מאיר נכתוב כתנות אור באלף וכשמת בטלו צדיקים כאלו שיהיו מושלי משלים ויוכלו להמשיך אור פני אל, וי״ר שיאיר השי״ת ברוב חסדיו פניו אלינו ויגאלינו למען שמו.

במשנה ואין דורש ואין מבקש ואין שואל (שם). א״ל אין דורש את השם ואין מבקש את השם ועיין בתוספות יו״ט כי דורש ומבקש הוא בחינה אחד ונראה הטעם כי הם בפסוק אחד (תהלים קה, ד) דרשו ה׳ ועוזו בקשו פניו תמיד, ואין שואל שאינם שואלים דיני איסור והיתר כי כל אחד פוסק לעצמו.

שבועות

שבועות שתים שהן ארבע וכו׳ מראות נגעים שנים שהן ארבעה וכו׳ (פ״א מ״א) ובגמ׳ (דף ו.) אלא מדרבי חנינא דאמר רבי חנינא משל דרבי עקיבא למה הדבר דומה לארבעה כוסות של חלב, אחד נפלו לתוכו שתי טיפין של דם, ואחד נפלו לתוכו ארבעה טיפין של דם, ואחד נפלו לתוכו שמונה, ואחד נפלו לתוכו שתים עשרה טיפין, ולכאורה ידוקדק דהי׳ יכול לומר שאחד נפלו לתוכה טיפה אחת של דם, והשני׳ שני טיפין והשלישית שלשה טיפין, והרביעית ארבע, וכו׳, אלא דהנה מס׳ הכולל של שתים ארבע שמונה שתים עשרה, הוא ביחד עשרים ושש, כמנין שם הוי׳ ב״ה ואפשר לרמוז עוד, שתים כנגד שם י-ה, ארבע כנגד שם הוי-ה ב״ה, שמונה נגד הוי-ה ואדנ-י, שתים עשרה כנגד אהי-ה הוי-ה אדנ-י והבן.

אבות

עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין (אבות פ״ב מ״א). הנה לפעמים שומעים צדיקים שמדברים גנאי על צדיק אחר, ויש אנשים חסרי דעת שהם נתפסים על דבורים אלו ומשתמשים בלשון זה. וזהו אוזן שומעת דהאדם צריך לשמוע מה שהצדיקים מדברים, ועין רואה היינו דצריך לראות במעשה הצדיקים, מ״מ אנן יתמי דיתמי צריך להיות ״וכל מעשיך בספר נכתבים״ היינו דההתנהגות צריך להיות רק עפ״י המבואר בשו״ע, וידוע שכ״ק אדמו״ר מהרי״ד מבעלזא זי״ע אמר שאם יש יהודי שיש אדם אחד שמחזיק ממנו, כבר אסור לדבר עליו, וכמעט אין בנמצא יהודי שאין לו שום אדם שמחזיק ממנו, ע״כ אף שרואים התנהגות משונה אצל הצדיקים, אף שאסור להרהר אחריהם, מ״מ ח״ו לחקות מעשיהם וזהו שאמרו קדשים קלים מקדשי קדשים לא גמרינן.

וכן יש צדיקים שהם בחי' קדושת הגוף ר"ל שהם בעצמם יגעו על עצמם שיהיו קדושים וטהורים ויש צדיקים דבחי' קדושת דמים שהצבור הקדיש אותם אף שהם בעצמם אין ראוים לאיצטלא זאת ומ"מ לגבי מעילה בשניהם מועלין בהם ע"כ יש להזהר שלא לפגוע ח"ו בשם צדיק אע"פ שאינו קדוש בעצמו, מ"מ ע"י הציבור נתקדש. [מכתבי נכדו שיחי']

הם אמרו שלשה דברים וכו' ר' אליעזר אומר וכו' והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש (פ"ב מט"ו). הנה ידוע דמדת המלכות הוא המוציאה לפועל כל דיני העונשין, דכל זמני דמלכא אתפקדו ביד ה"א וה"א שם אדני כידוע, והנה השם במילואו בגי' תרע"א היא שער (תהלים קיח, כ) זה השער לה' צדיקים יבואו בו ע"כ, יש לרמז דהר"ת של ש'ועל ש'רף ע'קרב וא'ש בגי' תרע"א, היא מדת מלכות פה, תורה שבע"פ קרינן לה, (תיקו"ז בהקדמה יז, א) וזהו דאי' בגמ' (תענית ד.) האי צורבא מרבנן דקא רתח, אורייתא קא מרתח לי', היא תורה שבע"פ.

רבי אלעזר בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ וכו', אם אין קמח אין תורה (פ"ג מי"ז). א"ל דהנה כל חיותו מאימא, והנה בקר"ש אותיות "שמע ואחד" הם אותיות רבתי, עד מרמז על אימא עילאה כידוע מכוונות, ואנחנו מעידים פעמיים ביום על אחדותו ית"ש, וב' פעמים עד בגי' קמ"ח, וידוע מאמרם ז"ל (זוה"ח קנח ע"ב) אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עלי', היינו אימא שממיתה עצמה עליו כידוע, ע"כ רמוז אם אין קמח אין תורה היינו זעא, וי"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

אם אין קמח אין תורה (פ"ג, מי"ז). א"ל דהנה כל חיותו מאימא והנה בקריאת שמע אותיות ע' של "שמע" וד' של "אחד" המה אותיות רבתי "עד", מרמז על אימא עילאה כידוע מכוונות ואנחנו מעידים פעמיים ביום על אחדותו ית"ש וב' פעמים עד בגי' קמ"ח וידוע אמרם ז"ל (בכות סג:) אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה היינו אימא שממיתה עצמה עליו כידוע, ע"כ רמוז אם אין קמח אין תורה היינו ז"ע, וי"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי (פ"ד מ"ד). מובא בשם הגה"צ ר' חיים צוקר הי"ד אבד"ק בערגסאס דהנה ידוע מאמרם ז"ל (ב"ר פו, ו) שהאבות הן הן המרכבה ודוד המלך הוא רגל רביעי במרכבה, כאשר פי' הרה"ק מראזלא זי"ע עה"פ (תהילים לט, יג) כי גר אנכי עמך, "כי" בגי ל' ועם תיבת "גר" הוא "רגל", אנכי בגי' "כסא", דהיינו

שאני רגל של הכסא, עמך תושב ככל אבותי, דהיינו שאתה כביכול יושב עלי ככל אבותי אברהם יצחק ויעקב, וזהו פי' הפסוק (תהילים צא, א) יושב בסתר עליון, דהנה המקובלים כתבו כי אברהם יצחק יעקב ודויד מלא כמ"ש בדברי הימים (דברי הימים י, ט) בגי' "בסתר", וזהו פי' יושב בסתר עליון, שהקב"ה יושב על המרכבה שהוא בגי' בסתר.

והנה אמרו רז"ל במדרש (איכה רבתי ב, ב) עה"פ (איכה ב, א) השליך משמים ארץ תפארת ישראל, משל לבני מדינה שעשו עטרה למלך הקניטוהו וסבלן הקניטוהו וסבלן אח"כ אמר להם המלך כלום אתם מקניטין אותי אלא בעבור עטרה שעטרתם לי הא לכון טרון באפיכון, כך אמר הקב"ה לישראל כלום אתם מקניטין אותי אלא בשביל איקונין של יעקב שחקוקה על כסאי הא לכון טרון באפיכון הוי השליך משמים ארץ תפארת ישראל, היינו שבעונותינו גרמנו מרידה ובזיון לישראל סבא יעקב אבינו ע"ה, ובזה אפשר לפרש: שובה ישראל עד ה' אלקיך (הושע יד, ב), דהיינו לראות ולהשיב את ישראל סבא לכסא ע"י התשובה, דהרי עד ה' אלקיך קאי על הכסא כדדרשינן ביומא (פו.) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכוונה הוא להשיב את ישראל סבא לכסא הכבוד ואז ימליץ בעדינו לטובה, ולפי זה בעת שיעקב אבינו ע"ה איננו בכסא יש שמה חלל ריק וחסר מן המספר "בסתר", וזה שאומר התנא כל המחלל שם שמים היינו יעקב אבינו ע"ה הנקרא שמי"ם בחינת תפארת ישראל הכלול מאש ומים, ומי שמוריד אותו משם בעוונותיו ועושה חלל במרכבה שבגי' של בסתר אזי נפרעין ממנו בגלוי.

רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה והוי שפל רוח בפני כל אדם (פ"ד מ"י). י"ל אע"פ שאתה ממעט בעסק ועוסק בתורה, בכל זאת תהי' שפל רוח בפני כל אדם, אפי' שאתה רואה שאינו לומד תורה כמוך, כי כל אחד נידון כפי השגתו ויכלתו.

עוד י"ל שע"י שתמעט בעסק ותהי' עוסק בתורה, התורה תביאך לידי שפלות הרוח, והרי זו הבטחה שתהי' שפל בעיניך יותר מכל אדם, כי זה סגולת התורה, שכל העוסק בה לשמה מביאה התורה אותו לידי שפלות הרוח.

על כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי ועל כרחך וכו' (פ"ד מכ"ב). אפשר לומר בדרך רמז, "בעל כרחך אתה נוצר" רומז לאות י' משם הוי' ב"ה שהוא תחלת ההשתלשלות והצורה, "בעל כרחך אתה נולד" היינו בחינת הבינה שנולדה ממנה שהוא כנגד אות ה' ראשונה מהשם, "על כרחך אתה חי" הוא כנגד אות ו' שהוא אות חיים,

ושהוא כולל גם הוא"ו זעירא בחינת יוסף הצדיק עוד יוסף חי, "ועל כרחך אתה מת" הוא כנגד אות ה' אחרונה של השם הוי' ב"ה מלכות שרגלי' יורדות מות, ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

התורה נקנית במ"ח דברים (אבות פ"ו מ"ו). אפשר לומר בדרך רמז, כי כתוב בספר נהר שלום ובסידור האריז"ל כי כל המצוות והברכות מגיעות בבי"ע דבי"ע, אכן לימוד התורה מגיע לבי"ע דאבי"ע, והנה כל עולם כלול מאבי"ע וגם הוא כלול מכולם, לפי"ז יש ס"ד בחינות, עי' בשמן ששון הציור, ושאר המצוות והברכות יש בהן מ"ח בחינות, ועמוד התורה יש לה ס"ד בחינות, א"כ צריך לעשות את כל המצוות שיש בהן מ"ח בחינות כדי לזכות ללמוד תורה שהוא באצילות.

זבחים

לשם ששה דברים הזבח נזבח לשם זבח לשם זובח לשם השם לשם אשים לשם ריח לשם ניחוח (פ"ד מ"ו). אמרתי כשהובילו אותנו בקרונות לאוישביץ: הנה האיש הישראלי הנהרג על קידוש השם הוא בחינת זבח. והגם דאין לבוא אחר המלך לבקש טעם על מה ולמה נגזר ככה מלפניו, בכל זאת לפי קט שכלינו מותר לומר לפי מה שכתוב בספרים הקדושים, ועל כן אפשר לומר דהוא יכול להיות על אחד מששה פנים הבאים:

א. **לשם זבח**, דהנה ידוע דהאדם בעוונותיו פוגם את נפשו, ולפעמים הפגם מגיע כל כך שאין לו תקנה רק במסירות נפש על קידוש השם, או הריגה בידי גוי סתם, שאז ניתקנים כל חלקי נר"ן שלו כידוע (עיין בני יששכר חדש תשרי מאמר ב, אות כו), והיינו לשם זבח, כלומר, לתקן הפגם של האדם שהוא בחינת הזבח.

ב. **לשם זובח**, היינו להעניש עי"ז את העכו"ם הרוצח, כמו שאמר נבוזראדן, קוב"ה בעי לאחרובי ביתיה ולכפורי ידיה בהאי גברא (גיטין נו.), ומגלגלין חוב ע"י חייב.

ג. **לשם השם**, דידוע כי ע"י עוונות האדם פוגם בשם הוי-ה ב"ה, וע"י שהוא מוסר נפשו לד' על קדושתו נתתקן הפגם הזה.

ד. **לשם אישים**, דהאדם בעוונותיו מבעיר אש הדין עליו בפרט ועל כל העולם בכלל, כמו שאמרו ז"ל (קידושין מ:) לעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו זכאי וחציו חייב וכו', והאש הזה אינו שוקט עד שיעשה הדין, כמש"כ בזוה"ק (זח"ב קצט ע"א) עה"פ (יונה א, יג) ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכולו כי הים סוער עליהם וגו', עיי"ש [מובא בספרי מוסר], וזה לשם אישים לכבות את אש הדין.

ה. **לשם ריח**, היינו צדיקים שאין בהם רק ריח של חטא ונדנוד קל, והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (יבמות קכא:) כמעשה דר"א שנהנה מדברי תורה שאמר יעקב מינאה (ע"ז יז.).

ו. **לשם ניחוח**, היינו הצדיק השלם שאין בו שום חטא, והוא נהרג להיות קרבן לד' בבחינת כך עלתה במחשבה לפני, כמו שמצינו אצל ר' עקיבא (מנחות כט:).

הקב"ה ינקום נקמתינו ונקמת דם עבדיו השפוך לעינינו, ויבנה בית מקדשינו בב"א.

תמיד

פעמים עליו כשלש מאות כור (פ"ב מ"ב). א"ל שלש מאות כור הוא תשעת אלפים סאים, כי כל כור הוא שלשים סאה וכל סאה הוא ששה קבין וכל קב ארבעה לוגין, נמצא כל סאה כ"ד לוגין, נמצא שלש מאות כור הוא ר"ו אלף לוגין בגי' גבורה, ורומז לשם ע"ב בן ר"ו אותיות וד"ל.

נגעים

מראות נגעים שנים שהן ארבעה וכו' דברי ר"מ, וחכמים אומרים וכו', (פ"א מ"א). הנה זה לעומת זה עשה האלקים, ובקדושה יש ענג ולפיכך הוא נגע ע"כ, א"ל דהאבות הן הדכורין המשפיעין והתולדות הם בבחינת הנוקבא, ע"כ הבהרת נגד יו"ד, וגם הוא נגד חכמה בהיר הוא בשחקים לובן העליון, שאת נגד וא"ו, והשתי תולדות נגד השתי ההין, ולפי"ז שיטת ר"מ הוא כפי צירוף תפילין ר"ת, ושל חכמים כפי תפילין דרש"י, דו"ק ותשכח.

אימתי רואין (את הנגעים) בשלש בארבע ובחמש ובשבע ובשמנה ובתשע דברי ר"מ (נגעים פ"ב מ"ב). ס"ה גי' ל"ו, ר' יהודא אומר בארבע בחמש בשמנה ובתשע, ס"ה גי' כ"ו.

מה שאמרתי בסיום ששה סדרי משנה אור ליום ה' מנ"א תשמ"ח, בהילולא של האר"י הק' זי"ע.

לנעוץ סופה בתחילתה הנה הסיום הוא (עוקצין פ"ג מי"ב) הוא במימרת ר' יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל וצדיק שלש מאות ועשר עולמות שנאמר (משלי ח, כא) להנחיל לאוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, ואח"כ המימרא של ר' שמעון בן חלפתא, לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. ותחילת המשנה הוא (ברכות פ"א מ"א) מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן, והגמ' (שם ע"ב) מסבירה הטעם למה תלה התנא זמן קר"ש של ערבית באכילת תרומה של הכהנים.

אבל עוד לאלקי מלין, ואפשר קודם להגיד טעם פשוט למה התחיל התנא במצות קר"ש, לפי מה שאמרו חז"ל בגמ' (שבת לא.) מאי דכתיב (ישעי' לג, ו) והי' אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו, אמונת זה סדר זרעים וכו', אי איכא יראת שמים אין ואי לא לא, משל לאדם שאמר לשליחו העלה לי כור חיטין לעלי' הלך והעלה לו, א"ל עירבת בהן קב חומטין א"ל לאו א"ל מוטב אם לא העלית, א"כ מובן מאד שהתחיל התנא במצות קר"ש שהיא קבלת עול מלכות שמים שהיא בחינת יראת שמים, וצריך להקדים בה לפני הלימוד של ששה סדרי משנה, ומסיים במימרת ר' יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וכו' על קיום התורה והמצות כתב, שמחולק לשנים ש"י ש"י כידוע, אבל תנאי מוקדם לזה הוא ואוצרותיהם אמלא זו יראת שמים, שהיא הכלי לקבל בה את התורה והמצות כאמרם ז"ל (שבת לא:) אין לו להקב"ה אלא אוצר של יראת שמים בלבד.

והנה רש"י ז"ל מפרש עה"פ (דברים לג, ה) ויהי בישורון מלך וגו' יחד שבטי ישראל, עי' שם ברש"י וז"ל ד"א בהתאסף בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם ע"כ, והנה כתוב בספרים כמדומה לי שהרע"ב מפרש כך (ראה מדרש שמואל אבות שם) על המימרא שהעולם קיים על הדין ועל האמת והשלום (אבות פ"א מי"ח) שזה מקביל למימרא על שלשה דברים העולם עומד על התורה והעבודה וגמילות חסדים (אבות שם מ"ב), שאלו העמודים הם של שלשת האבות דין הוא יצחק, אמת הוא תורה מדת יעקב, ושלום גמילות חסדים היא מדת אברהם, כי ע"י גמילות חסדים יש שלום (ראה זוה"ק ויצא קמו: התורה דא יעקב, העבודה דא יצחק, גמ"ח דא אברהם) וכמדומה לי שגם רש"י ז"ל בשבת (קכז:) בברייתא של אלו הדברים מפרש בדומה לזה.

והנה בקריאת שמע אנחנו ממליכים להקב"ה בשמים ובארץ ובארבע רוחות, (ברכות יג: ואיפסק בשו"ע או"ח סי ס"א ס"ו) אבל כאמור אי אפשר להמליך את הקב"ה רק כשישראל הם באחדות, כמו שפי' רש"י ז"ל על ויהי בישורון מלך, ע"כ תולה התנא מצות קר"ש באכילת כהנים אנשי החסד והשלום דעבדין עובדא דאהרן, אוהב שלום ורודף שלום (אבות פ"א מי"ב וראה בזוה"ק נשא קמה: כהן אתי מסטרא דחסד) [ואפשר עוד לרמז כי אכילה הוא כינוי לזווג כידוע, ומלכות מתכנית בשם תרומה, (עי' זוה"ק ח"ב קלה.), וכהן רמז גם לחכמה, וה' בחכמה יסד ארץ כידוע]

ובזה יבוא הסיום על נכון במימרא דר' יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק, כי שני לוחות מצומדות אחד בין אדם למקום ואחד בין אדם לחבירו, כי אלה העוסקים בתורה עושים השלום

ע״י לימוד התורה וכל נתיבותי׳ שלום, ואלה העוסקים בגמילות חסדים מרבים את השלום ע״י הצדקה וגמילות חסדים, אזי הקב״ה יתן לכל אחד מהצדיקים ש״י עולמות, ולזה בא הסיום של ר׳ שמעון בן חלפתא לא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, כי מצות קר״ש הוא כללות המצוות שבין אדם למקום, שתלוים בקבלת עול מלכות שמים, היינו מצוות לא תעשה שלא להמרות פי המלך, ומצוות עשה שכולם כלולות במצות אהבת השם ואהבת את ה׳ אלקיך כידוע (תיקו״ז כא. נא ע״א), וסיום הששה סדרי משנה כלי מחזיק ברכה אלא השלו׳, היינו כללות מצוות שבין אדם לחבירו ויחדיו יהיו תמים כי נעוץ סופה בתחילתה, ואולי נרמז זה הסמיכות גם בתורה שבכתב (בראשית א, א) בראשית ברא אלקים היינו ענין בין אדם למקום, לעיני כל ישראל (דברים לד, י) היינו ענינים בין אדם לחבירו, ונעוץ סופה בתחילתה והכל אחד.

בסיום ביום ו׳ תמוז תנש״א

אמרתי בד״א קצת דומה לזה, דהנה בסיום המשנה (עוקצין פ״ג מי״ב) מימרא דר׳ יהושע בן לוי דעתיד הקב״ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש״י עולמות, דהנה ש״י בגי׳ עשר פעמים א-ל, וא-ל מרמז על חסד כדכתיב (תהלים נב, ג) חסד אל כל היום, ושמא תאמר שכ״א זוכה לחסד על כך אמרו חז״ל (סוכה מט:) תלמוד לומר מה יקר חסדך אלקים (תהלים לו, ח),יכול אף ירא שמים כן ת״ל וחסד ה׳ מעולם ועד עולם על יראיו (שם קג, יז), וזה ביאור המשנה עתיד הקב״ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש״י עולמות, הן לצדיקים אשר עסקו בתורה בתורת חסד, והן לצדיקים שעסקו בגמילות חסדים, וזהו תלוי ביראה וקר״ש מרמז על יראה כמו שמפרש הרה״ק ר׳ זושא זי״ע מאימתי קורין את שמע, פי׳ באימה קורין את שמע, וע״י קר״ש ביראה זוכים לחסד, וקר״ש מרמז על אהבה כמו שכתב הרמב״ם את הלכות קר״ש בסדר אהבת ה׳, וזה שתלה התנא מצות קר״ש בתרומה כנ״ל דכהן הוא איש החסד ודו״ק.

עוד אפשר לומר עתיד הקב״ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש״י עולמות, דהקב״ה הוא שם הוי׳ ב״ה ינחיל לכל צדיק וצדיק, הוא יסוד ומלכות יוסף ודוד, וע״כ הר״ת לכל צדיק וצדיק ר״ת בגי׳ קכ״ו, ריבוע אדני׳ והוא יחוד קוב״ה ושכינתי׳.

תלמוד בבלי

ברכות

תא ונעברי (לרבן גמליאל) **מהנשיאות, למאן נוקמי, נוקמי לרבי יהושע בעל מעשה הוא, נוקמי' לר' עקיבא דילמא עניש לי' דלית לי' זכות אבות, נוקמי' לר' אלעזר בן עזרי' דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרה וכו'** (ברכות כז:). א"ל דהנה ידוע מה שכתבו חז"ל (תנחומא וישלח ו) כשהלך יעקב לקראת עשיו, שהתקין עצמו לדורון ולתפילה ולמלחמה, וכן מצינו אצל יהודא, ע"כ אפשר לומר דגם כאן רצו שהנשיא שיבחרו יהי' מוכן לאלו ג' דברים, ע"כ אמרו נוקמי' לראב"ע "דאיהו חכם" פי' שיכול להלחם במלחמתה של תורה דהיינו "מלחמה", "ואיהו עשיר", דאזל ופלח לבי קיסר, והוא כנגד דורון, "ואית לי' זכות אבות ולא מצי מעניש לי'" הוא כנגד תפלה, כי לזה צריך זכות אבות כמו שאמרו חז"ל (יבמות סד.) שאינו דומה תפילת צדיק בן צדיק וכו'.

כשחלה ר' יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות אמרו לו תלמידיו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק וכו' (ברכות כח:). עי' במהרש"א שמפרש נר ישראל במצות כמ"ש כי נר מצוה וכו' ועמוד הימיני שהוא היה עמוד של אותו הדור שהציל כמה צדיקים, פטיש החזק בתורה כמ"ש כפטיש יפוצץ סלע וק"ל עכ"ל, ולענ"ד נראה דרצו להפליג גדולתו בכל הג' עמודים שהם נגד ג' אבות, תורה עבודה וגמ"ח, ע"כ אמרו נר ישראל רומז לתורה וישראל רומז ליעקב אבינו ע"ה, עמוד הימיני הוא חסד רומז לאברהם אבינו ע"ה דימין הוא חסד, ופטיש החזק נגד יצחק אבינו ע"ה שהוא כנגד מידת הדין החזקה, וצדיקים ע"י תפלתם שהוא כנגד עבודה מהפכים את מדת הדין לרחמים.

משנה היו לפניו מינין הרבה, ר' יהודא אומר אם יש ביניהן מין שבעה עליו הוא מברך, וחכ"א מברך על איזה מין שירצה, ובגמ' (שם מא.)שירצה היינו שיברך על החביב (ברכות מ:). א"ל בדרך רמז כי ידועים דברי הב"ח ז"ל באו"ח סי' ר"ח שפירות א"י מקבלים קדושה מארץ העליונה היא השכינה, ע"כ מכניסין בנוסח הברכה מעין שלש "ונאכל מפרי' ונשבע מטובה" עי"ש,

וזה יכול להיות הטעם מי שאומר מין שבעה עדיף, כי שבעה רומז למלכות שהיא מדה שביעית כידוע, והיות והיא הנותנת הכח והקדושה בפירות א"י, שא"י בחי' מלכות (זוה"ק ח"ג פד.) ע"כ מן הראוי לברך על מין שבעה, אבל מי שסובר חביב עדיף, יכול להיות טעמו כי הלא המלכות לית לה מגרמי' כלום רק מה שמשפיע לה הזעיר אנפין שהוא בחינת תורה שבכתב הנארג מכ"ב אותיות ע"כ חביב עדיף, כי חביב בגי' כ"ב רמז לכ"ב אותיות התורה שהוא בחינת ז"א.

ב"ש אומרים נר ומזון ובשמים והבדלה וכו', וב"ה אומרים וכו' ובמסקנא לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהיא בתחילה ועל הבדלה שהיא בסוף, לא נחלקו אלא על הנר והבשמים שב"ש אומרים נר ואח"כ בשמים וב"ה אומרים בשמים ואח"כ נר (ברכות נב:). וי"ל דנר רומז על התורה ובשמים על יראה, כמש"כ (ישעי' יא, ג) והריחו ביראת ה', והנה איתא בגמ' (ברכות ח.) אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, ואיתא ג"כ (ברכות לג:) אין לו להקב"ה אלא אוצר של יראת שמים בלבד, ואיזה מהן קודם, וי"ל דבזה נחלקו האמוראים בגמ' (שבת לא:) כאשר עבר ר' יעקב בר אחא, חד אמר ניקום מקמיה דבר אוריין הוא, וחד אמר ניקום מקמיה דבר דחיל חטאין הוא. ושמעתי מספרים שהיה מעשה שלאדם אחד הציעו לבתו שני שידוכים, אחד בחור למדן אבל לא כ"כ ירא"ש, ואחד עם בחור ירא"ש אבל פחות למדן, ושאלו לגאון מתנגד על כך ואמר שיקח את הלמדן, כי המאור שבה יחזירו למוטב, ושאלו לצדיק אחד מהאדמורי"ם ואמר שיקחו את הירא"ש, ובזה אפשר לרמז פה ג"כ בפלוגתא דב"ש וב"ה, כי ב"ש סוברים נר קודם כי העיקר הוא אור התורה, שיהיה למדן אפילו אם אינו כ"כ ירא שמים, כי המאור שבה יחזירו למוטב, וב"ה סוברים כי העיקר הבשמים כמ"ש והריחו ביראת ה', כי העיקר הוא יראת שמים.

מאי מברך ב"ש אומרים שברא "מאור" האש, דחד גוונא איכא בנורא וכו', וב"ה אומרים בורא "מאורי" האש דהרבה גוונין איכא בנורא אדומה לבנה וירקרקת (שם). נ"ל דב"ש מדת הדין כידוע, והנה האש מורה על דין כידוע, ע"כ הם אומרים דחד גוונא איכא בנורא, היינו שהדין הוא דין גמור בלי תערובות חסד, אבל ב"ה מדתם חסד אומרים תלתא גווני איכא בנורא אדומה (גבורה) לבנה (חסד) וירקרקת (רחמים), שגם בדין משותפים החסד והרחמים.

ב"ש אומרים שברא מאור האש לשעבר, וב"ה אומרים בורא מאורי האש (שם). א"ל דב"ש הולכים אחרי תחילת המחשבה, שמתחילה עלה במחשבה לבראו במדת הדין

(רש"י בראשית א, א) וב"ה אומרים בורא שהוא לשון הווה, שהקב"ה ברוב רחמיו שיתף את מדת הרחמים להמתיק את הדין, וממילא נעשה מדת הדין לבחינת בריה חדשה, ע"כ אומרה ג"כ בלשון הווה.

במעשה דבר הדיא שפתר לרבא חלומותיו לרעה. ונענש אח"כ שפתר ג"כ למלך לרעה וא"ל המלך אמטו זוזא דידך חרבו שיראי דמלכא (ברכות נו.). א"ל דהיה זה מדה כנגד מדה, דודאי היה לרבא ביטול תורה ותפלה על ידי הצרות שבאו עליו בפתרון בר הדיא, וזה היה חורבן בשיראי והיינו תורה ותפלה שהם הדברים החשובים דמלכא הוא מלך הכבוד ית"ש.

ועוד א"ל עפ"י מה שדרשו ז"ל (מדרש תהלים כב, כ) על הפסוק (ישעיה מא, יד) אל תיראי תולעת יעקב, שישראל נמשלו לתולעת שאורגת משי בפיה, ע"כ הראו לבר הדיא שבשביל שלא קבל כסף אצל רבא פתר לו לרע וגרם לפסידא דשיראי דמלכא.

בתחילה עלה במחשבה לבראות ב' ולבסוף לא נברא אלא אחד (ברכות סא.). א"ל לענ"ד כי האיש והאשה רמוזים בשמש וירח כמו שמצינו בחלום יוסף (בראשית לג, ט) והנה השמש והירח וגו'. ומתחילה היו שני המאורות הגדולים שוים חמה ולבנה, ובבחינה הזו היה במחשבה לבראות שנים, ואז היו שוים במעלה, כי שניהם היו יציר כפיו של הקב"ה, אכן אחר אשר קטרגה הלבנה ונתמעטה, נברא רק אדם לבדו וחוה נבראה מצלעותיו, ע"כ יש לו מעלה עליה והוא גדול ממנה.

שבת

אמר רבא ידו של אדם חשובה לו כד' אמות על ד' אמות (שבת ה.). א"ל דאי' בגמ' (ברכות ח.) דאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, וידו של אדם היינו נתינת הצדקה חשובה כד' אמות של הלכה, כמש"כ (קהלת ז, יב) בצל החכמה בצל הכסף, ונאמר (משלי יח, טז) ומתן אדם ירחיב לו, (אולי ראיתי את זה באיזה ספר).

כל דיין שדן דין אמת לאמיתו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית (שבת י.). ובגמ' מגילה (דף טו:) על הפסוק (ישעי' כח, ה-ו) ביום ההוא יהי' וכו' ולרוח משפט וליושב על המשפט וכו' דרשינן זה הדן דין אמת לאמיתו, ובתוס' שם (שבת י. ד"ה דין, ובמגילה טו: ד"ה זה הדן) לאפוקי דין מרומה, אע"פ שהדיין דן דין אמת, מ"מ בדין מרומה צריך לחקור העדים בטוב עד שיתבאר האמת ואז ידונו אותו לאמתו.

והנה צ"ב למה אמרו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית מה כאן המדה כנגד מדה, אבל ידוע מספה"ק שנרמז במעשה בראשית

פעמיים אמת, בראשית ברא אלקים ס״ת אמת, וברא אלקים את ג״כ ס״ת אמת, נמצא דמעשה בראשית הוא בחינת אמת לאמיתו פעמיים אמת, ולכן אם הדיין ידון דין אמת שיוציא הדין לאור שגם הבעלי דינים והעדים יגידו אמת, וגם הפסק יהי׳ באמת לפי הנפסק בהלכה בחוש״מ, אזי נחשב לו כאלו נעשה שותף להקב״ה במעשה בראשית, משא״כ אם הבעלי דינים והעדים משקרים אז אינו דין אמת לאמיתו, ואינו כמעשה בראשית שמרומז בו פעמיים אמת.

דא״ר יהודא אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה (משלי כג, יד) בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני (משלי כז, יא) חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר (שבת יד:). א״ל דזה קאי על דוד שאמרו מתנגדיו שחטא באורי׳ ובבת שבע, ושתי הגזירות האלו שזכה שלמה לתקן מורים שלא חטא, או שנתכפר לו כמאמר חז״ל (שבת ל.) מחול לי על אותו עון וכו׳, דהנה עירובין היינו שאסור לטלטל מרשות לרשות, ואילו החטא באשת איש הוא שנכנס לרשות חבירו, ובזה ג״כ יש גזל, ונטילת ידים מורה גם על נקיון משפיכות דמים ככתוב (דברים כא, ז) ידינו לא שפכה את הדם הזה, וא״כ ע״י שתי גזירות שזכה שלמה המלך ע״ה לתקן נודע צדקתו של דוד המלך ע״ה, וזה ואשיבה חורפי דבר, אולי ראיתי את זה.

אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי קיקיון דיונה ולצלוליבא דמי ומדפשקי רבי ועל פום חנותא מדלן יתיה ומפרצידוהי עבדי משחא ובענפוהי נייחן כל בריחי דמערבא, (שבת כא.). עיין בספר שבת של מי ונ״ל בדרך אחרת מדפשקי רבי פירוש בבצעי המים רמז לצדקה וגמ״ח ככתוב (קהלת יא, א) שלח לחמך על פני המים וכן (ישעי׳ לב, כ) אשרי זורעי על כל מים, ועל פום חנותא מדלן יתיה רמז לתפלה כי חנות הוא לשון חן ויחוד התפלה בגימ׳ חן (עיין שער הכוונות) והמלכות היא בחינת חן כמש״כ והוציא את אבן הראשה תשואות חן חן לה והמלכות היא בחינת תפלה כמש״כ ואני תפלה ואמרו בגמ׳ מגילה משבא דוד באת תפלה וז״ש ועל פום חנותא רמז לפה כי תפלה בחינת מלכות הוא בפה ותפילה בחינת בינה היא בלב איזו עבודה שהיא בלב זו תפלה עיין בסה״ק תולדות יעקב יוסף ומפרצידוהי עבדי משחא שמן רומז לחכמה כידוע רמז לחכמת התורה אם כן נרמזו פה כל ג׳ עמודים תורה עבודה (תפלה) וגמ״ח.

הרואה נר חנוכה צריך לברך [היינו אם אין מדליקין עליו בביתו] (שבת כג.). ושמעתי מקשים למה בשאר מצוות כגון סוכה ולולב, תפלין ודומיהם לא תקנו חז״ל שיברך מי שאין לו המצוות האלו, ועלה בדעתי לתרץ דהנה כתוב בספרים הקדושים דלענין קדושת שבת אע״ג

דהקדושה באה מאליו ושבת קביעא וקיימא וע״כ אין מברכין מקדש השבת וישראל אבל בכל זאת צריך לעשות הכנה לקבל קדושת שב״ק ולפי ערך ההכנה אשר יעשה יזכה להמשיך עליו קדושת שבת אבל כתבו עוד בספרים הקדושים דאף מי שלא עשה ההכנה אעפ״י שלא יכול לקבל קדושת שב״ק מצד עצמו יכול בכל זאת לקבל קדושת שבת ע״י הכנת כלל ישראל ובזה פירשו מאמר חז״ל (שבת קיח.) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות דהיינו שתעשה ההכנה שלך לשבת בימי החול ולא תצטרך לבריות שלא תהי׳ סמוך על שולחן אחרים לקבל קדושת שב״ק ע״י כללות ישראל או ע״י הצדיקים והנה נר שבת ונר חנוכה דומים זה לזה כאמרם (שבת כג:) הרגיל בנר ופירש״י נר שבת ונר חנוכה הויין ליה בנים ת״ח.

ולפי זה יבוא הכל על נכון דכמו בשב״ק יכולים לזכות לקדושת שב״ק ע״י כללות ישראל או הצדיקים הוא הדין בחנוכה יכול לזכות אף מי שלא עשה ההכנה בעצמו ולא הדליק בביתו היינו בפנימיותו שפנימיותו חושך ולא אור ולא לקדושת נר חנוכה מ״מ יכול לזכות לקדושת נר חנוכה ע״י כלל ישראל והצדיקים המדליקים בבתיהם וידוע מה שאמרו ז״ל (עיין סוכה ה.) מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה אבל בחנוכה המצוה דוקא למטה מעשרה להאיר המקומות הנמוכים וידוע מאמרם ז״ל על הסומא שהלך עם אבוקה בידו ושאלו אותו על כך ואמר ע״י האבוקה האנשים מצילים אותו מן הפחתים והקוצים (עיין מגילה כד:) ע״כ גם פה ע״י הדלקת נ״ח של כלל ישראל יזכו גם פשוטי העם לאור חנוכה ע״כ תקנו לברך על הראיה.

אמר רבא דרחים רבנן הוי ליה בנין רבנן, דמוקיר רבנן הוי ליה חתנותא רבנן, דחיל רבנן הוא הוי צורבא מרבנן (שבת כג:). ופי׳ מהרש״א ז״ל מעלת מדת האהבה בכ״מ וודאי היא יותר גדולה מן היראה, אלא כיון דכבר הוא רחים רבנן הרי וודאי כבר ת״ח, דאל״כ לא הי׳ אוהב את הרבנן, כדאמרינן בפרק אלו עובריו (פסחים מט:) גדולה שנאה ששונאין ע״ה לת״ח וכו׳ ע״כ שכרו שיהא לו בנין רבנן עכ״ל. ולולא דבריו ז״ל נלענ״ד להיפך, כי הלא עינינו רואות שישנם אנשים שאינם ת״ח ואוהבים ומכבדים ת״ח ומטילים מלאי לכיסם של ת״ח, ומה דאהבה גדולה מיראה, הוא רק מיראת העונש, אבל יראת הרוממות היא גדולה מאהבה כידוע, והיראה מהרבנן הלא היא יראת הרוממות מפני תורתם ולא שיעשו לו רעה ח״ו, ע״כ אפשר לפרש דרחים רבנן היינו מדריגה קטנה, הוו ליה רק בנין רבנן, אבל דדחיל מרבנן,חוץ ממה שיזכה לבנין רבנן, הוא גופי׳ הוו צורבא מרבנן.

מטבע תיקן להם, שווקים תיקן להם, מרחצאות תיקן להם (שבת לג:). א"ל בדרך רמז, כי הנה ידוע דהאדם צריך להכניע את שלש התאוות, אכילה, ממון, נשים. כידוע מהרה"ק מטשערנאביל זי"ע (הובא בילקוט מאורי אור עמ' יט) על הפסוק (ויקרא א, יא) ושחט אותו על ירך המזבח צפונה. ושחט אותו לשחוט את היצה"ר ע"י "ירך" קדושת הברית, ה"מזבח" היינו תאוות אכילה, "צפונה" תאוות ממון וכמ"ש (איוב לז, כב) מצפון זהב אתה. ובשם הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע על הגמ' (שבת קיט:) כל העונה א'מ'ן בכל כוחו. פותחין לו שערי גן עדן, והיינו כל ה"עונה" שמענה עצמו בא'כילה מ'מון נ'שים ר"ת אמן. והנה שלשת הדברים האלו נרמזים במאמרם ז"ל, מטבע תיקן להם שתיקן אותם שלא יהיה להם תאות ממון. שווקים תיקן להם נגד תאות נשים כמאמרם במס' ע"ז (ב:) תיקנתם שווקים להושיב בהם זונות. מרחצאות נגד תאות אכילה דרחיצה היא כשתיה (כדאי' ביומא עו:) ושתיה בכלל אכילה.

הני תלת מילי אשתני שמייהו מכי חרב מקדשא, חצוצרתא שופרא, שופרא חצוצרתא וכו' ערבה צפצפה צפצפה ערבה וכו' פתורא פתורתא פתורתא פתורא (שבת לו.). א"ל דשלשה דברים אלו רומזים על שלושת העמודים תורה עבודה וגמילות חסדים, שופרא רומז על תורה ככתוב במתן תורה (שמות יט, יט) ויהי קול השופר וכו', ערבה רומז לעבודה ככתוב (מלאכי ג, ד) וערבה לד' מנחת יהודה וירושלים וכו', ופתורא רומז על גמילות חסדים להאכיל עניים על שולחנו (עי' ברכות נה.). ושלשתן אישתנו שמייהו מכי חרב מקדשא, היינו שנפלו ממדריגתן, דהנה כאשר היה בית המקדש קיים היה אור תורה גדול והסנהדרין היו בלשכת הגזית שמשם הוראה יוצאה לישראל (ספרי שופטים יז, א), ולא היה כל כך הרבה מחלוקות בישראל, אשר על כן רומז לשון שופר שהוא מלשון משופר כמו (שבת קא, ב) משה שפיר קאמרת, או ענין אמרי שפר, ואישתנו אחר החורבן לחצוצרות המורה על תרועת מלחמה דהיינו שצריך ללבן את השמועות ע"י מלחמתה של תורה וכדאי' בזוה"ק (זח"א כז, א) עה"פ (שמות יא, יד) וימררו את חייהם בעבודה קשה בקושיא, בחומר בקל וחומר, ובלבנים בלבון הלכתא.

או יאמר שופר רומז לתשובה כמו שאמר בפייט שפרו מעשיכם וברית לא תופר. ערבה רומזת לתפילה כי ערבה דומה לשפתיים כידוע. ופתורתא רומז לצדקה. ושלשתן אישתנו שמייהו מכי חרב מקדשא, דהיינו כי בזמן שבית המקדש היה קיים היה קל להגיע לתשובה אמיתית ע"י הכהנים משרתי השם, שעבדו עבודתם בקדושה וטהרה והכניסו הרהורי תשובה בלב ישראל, וע"י

שירי הלויים שעוררו את בעל הקרבן לתשובה עד כלות הנפש כמבואר בספרים, וממילא היו מגיעים לבחינת תשובה מאהבה שזדונות נעשות זכיות (יומא פו, ב). לא כן עכשיו אחרי החורבן נסתם לבנו ומוחנו, ועיקר התשובה מאימת העונש והדין. והנה שופר רומז על תשובה מאהבה שזדונות נעשים זכיות כאמור שפרו מעשיכם, שהמעשים הרעים בעצמם ישתפרו וייהפכו לזכיות. וכדברי מרן מהרי"ד מבעלזא זי"ע על המדרש (ויק"ר כט, ו) בחודש הזה תחדשו מעשיכם בשופר, בחודש הזה שפרו מעשיכם, דחדשו מעשיכם היינו מעשים חדשים, אך שפרו מעשיכם היינו לשפר את המעשים הישנים ע"י תשובה מאהבה שזדונות נעשים כזכיות. אבל משחרב בית המקדש נשתנה שמם לחצוצרות המורה על תשובה מפחד המלחמה והדין ככתוב (במדבר י, ט) וכי תבואו מלחמה בארצכם והרעותם בחצוצרות.

וערבה הרומזת לעבודה, הנה בזמן שביהמ"ק היה קיים ע"י קדושת העבודה היה נקל לטהר את הלב לכוון בתפילה ולהתפלל בלב שלם ובפרט אנשי מעמד שהתפללו על הקרבנות שיקובלו לרצון, אכן עכשיו נשתנה שמם לצפצפה היינו שאנחנו מתפללים בלי כוונה נכונה ורק מצפצפים בפינו.

ופתורא הרומז לצדקה הנה בזמן המקדש היו הרבה נדיבים ושועים שעשו צדקה כמו שלשת האנשים שכלכלו את ירושלים כמוזכר במעשה דבר קמצא (גיטין נו.). אכן כהיום וידל ישראל עד מאוד, ואין בכוחינו לעשות צדקה כהוגן. השם ברחמיו ירחם את שארית ישראל ויעשה עמנו צדקה.

חמרא אפילו בתקופת תמוז קרירא **ליה** (שבת נג.). א"ל בדרך רמז חמור רומז לת"ח יששכר חמור גרם (בראשית מט, יד ועי' בר"ר צט,ט), אפילו בתקופת תמוז שהשמש לוהטת רמז לתאוות הרעות הבוערות באנשים והרחוב בוער באש כמו השמש בתקופת תמוז בכל זאת הוא נשאר בקרירות ויצה"ר לא יכול לחממו בתאוות כי התורה מגינה ומצלת מיצר הרע ונשאר בקדושה.

אמר רבא האי מאן דעבד חביתא חייב משום שבע חטאות תנורא חייב משום שמונה חטאות, וכו' חלתא חייב אחד עשרה, ואי חייטיה לפומיה חייב שלש עשרה חטאות (שבת עד:). בדרך פלא הוא מכוון כמספר הכריכות שאנו עושין בציצית, ז' ח' יא' יג', כמנין ה' אחד, וצ"ע מה הקשר ביניהם.

אולי מספר המלקיות ל"ט ג"כ כנגד ה' אחד, שהמרה נגד רצונו ית', ואולי לר"י דסבר מלקות הוא ארבעים (מכות כב.), הארבעים היא "מ" נגד כנסת ישראל שהיא מדת מלכות, ותרה שבע"פ מתחילה באות מ' מאימתי קורין את שמע, ומסיימת מ"ם בשלו"ם, ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

אחוז בכסא כבודי וחזור להם תשובה (שבת פח:). א"ל דהיינו שאין כבודו של הקב"ה וקילוסו במלאכים שאינם בעלי בחירה ויצה"ר, וההכרח לא ישובח אלא כבודו של הקב"ה וקילוסו מן קרוצי חומר נרדפי היצר שכובשים את יצרם בבחירתם וממליכים את הקב"ה עליהם. וזהו אחוז בכסא כבודי שזהו כבודי לקבל ההמלכה מבני אדם.

כששאל השטן להקב"ה תורה היכן היא, אמר לו הקב"ה נתתיה לארץ, הלך לארץ וכו' עד שא"ל הקב"ה לך אצל בן עמרם (שבת פט.). א"ל עפ"י מעשה הידוע ששאלו תלמידיו להמגיד הגדול ממעזריטש הרה"ק מהרד"ב זי"ע, איך אפשר לקבל יסורין בשמחה, כאמרם ז"ל (ברכות נד. ; ס:) חייב אדם לברך וכו'. וא"ל שילכו ללמוד את זה מהרה"ק ר' זוסיא זי"ע. וכשבאו אליו ואמרו לו שהמגיד שלחם אליו בשביל זה, אמר שהוא לא מבין את זה למה שלחם דווקא אליו, הלא לו אף פעם לא היה לו רע בחייו והאיך הוא יכול לדעת את זה, וידוע כי הרה"ק הר"ר זוסיא זי"ע היה מדוכא ביסורין כל ימיו, רק מגודל אהבתו לד' ובטחונו בו, לא הרגיש כלל ביסורים, וממילא הבינו התלמידים למה שלחם המגיד דווקא אליו.

וכעין זה אפשר לפרש פה דכוונת השטן היה לשאול תורה היכן היא, היינו האיך יהיה קיום להתורה. ואמר לו הקב"ה נתתיה לארץ, דהיינו מי ששפל בעיני עצמו ומקיים "ונפשי כעפר לכל תהיה" כי התורה אינה מתקיימת אלא אצל מי שדעתו שפילה (תנדבא"ז, ח), אבל השטן לא הבין את התשובה והלך לים וכו'. עד שאמר לו הקב"ה לך אצל בן עמרם כי (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאוד וכו', הלך אליו אמר לו, וכי מה אני שנתן לי הקב"ה תורה דהיינו וכי "מה" דהיינו שפלות, האם אני במדריגת מה שיתן לי הקב"ה תורה, כתשובת הרה"ק הר"ר זוסיא זי"ע שלא ידע בכלל את מדריגתו, ע"כ אמר לו הקב"ה הואיל ומעטת את עצמך תקרא על שמך, כי אתה הראוי באמת אליה. (אולי ראיתי באיזה ספר).

פסחים

דאמר רב גידל אמר ר' חייא בר יוסף א"ר יוחנן המקדש משש שעות ולמעלה וכו', אין חוששין לקידושין (פסחים כא:). לעיל דף ז' נאמרה מימרא זו בשם רב וכן הרי"ף גורס אמר רב.

בכל יום אתה ממשיך כמה פרפראות לכבוד עצמך ועכשיו אי אתה ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונך (פסחים כז.). אין הכוונה שיאכל עוד פרפרת ובזה יצא ידי סעודה, אלא ע"י שיאכל הפרפרת יהיה לבו משוך אחר הפת ויאכל עוד סעודה כפרשיז"ל.

רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דמהדר אמרירתא, א"ל מאי דעתך דמרירין טפי, והא חזרת תנן וכו', ואמר רבא מאי חזרת חסא דחס רחמנא עילוון וכו' א"ל הדרי בי (פסחים לט.). אפשר לרמז דמרור רומז על בחינת גבורה מדת הדין, ויש צורך בזה לעולם לבחינת היראה, כש"כ (קהלת ג, יד) והאלקים עשה שיראו מלפניו. ורב היה מהדר אמרירתא דהיינו גבורה שבגבורה. ואמר לו רבא כי גם מידת הדין צריך להיות מתובל בחסד דחס רחמנא עילוון, כי בלי זה לא יוכל העולם לסבול. והודה לדבריו וא"ל הדרא בי.

ואמר רבי בנאה בריה דרבי עולא מפני מה לא נאמר כי טוב בשני בשבת, מפני שנברא בו אור של גיהנום, ואמר ר' אלעזר אע"פ שלא נאמר בו כי טוב חזר וכללו בששי, שנאמר (בראשית א, לא) וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד (פסחים נד.). אפשר לומר בדרך רמז, כי כידוע כי שבעת ימי בראשית הם רומזים נגד שבעת ימי הבנין, (זוה"ק ח"ב רעו ע"א; רא ע"ב) ע"כ יום השני הוא בחי' הדין וספירת גבורה (זוה"ק שם), ובשביל זה לא נאמר בו כי טוב, אבל אם האדם זוכה לתקן בחי' יסוד צדיק שהוא בחי' יום הששי (זוה"ק בשלח סג ע"ב) אזי זוכה הוא להפוך הכל לרחמים, וממילא הוא בחינת טוב ע"כ חזר וכללו בששי.

עוד אפשר לרמז כי כידוע מספה"ק כי בעת הנסיון של יוסף הצדיק עם אשת פוטיפר נתעברה בו נשמת יצחק אבינו ע"ה בכדי שיוכל להתגבר ולעמוד בנסיון, ע"כ מדת הגבורה שהיא בחינת יום הששי חזר וכללו בששי.

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן עתידין צדיקים שיחיו מתים שנאמר (זכרי' ח, ד) עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, ואיש משענתו בידו מרוב ימים, וכתיב ושמת משענתו על פני הנער (פסחים סח.). ולכאורה קשה הלא אחרי שתהי' תחית המתים ע"י הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו ויתקיים הכתוב בלע המות לנצח (ישעיה כה, ח), איזה מתים יצטרכו הצדיקים להחיות, ואפשר לומר כי ידוע הפלוגתא אודות הנשמות המגולגלות בגופים הרבה שלדעת הזוה"ק (זח"א קלא ע"א) רק הגוף האחרון שתיקן מעשיו יקום עיי"ש, ואמנם כתבו בספה"ק ובפרט בקדושת לוי, ובבני יששכר (כסלו טבת מאמר ב' אות כא) שמגודל הרחמנות על שאר הגופים גם הם יקומו והגוף האחרון יהי' כמו אב לגופות הקודמים, ובפרט אי' בבני ישכר שכל מי שקיים מצות הדלקת נר חנוכה יזכה לקום לתחי', ולכאורה קשה עליהם מדברי הזוה"ק.

אכן אפשר לומר כי באמת הקב"ה יחי' רק את הגופים האחרונים המתוקנים, ואכן הצדיקים ההם אחרי

שיקומו לתחי׳ יחיו הם את הגופים שלהם מגילגולים הקודמים, וזהו עתידין צדיקים שיחיו מתים, שיחיו את גופותיהן מגילגולים קודמים, ובזה יובן הרבותא, כי הלא גם אליהו הנביא ואלישע ושאר צדיקים בכל הדורות החיו מתים ומה החידוש בזה, אבל בא להודיענו שזה לא יהי׳ ענין של יחידים, אלא כל הצדיקים עתידים לעשות כן, להחיות גופותיהן מגילגולים הקודמים, וכל זה כתבתי בדרך אפשר ויה״ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו ית״ש.

ראש השנה

ידוע הפלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע, דרבי אליעזר אומר בתשרי עתידין להגאל, ולרבי יהושע בניסן עתידין להגאל(ר״ה יא.), וכתבו על זה כמה פירושים. וגם אני אענה חלקי בע״ה. ויה״ר שלא אכתוב שלא כרצונו.

ואקדים דברי האור החיים הקדוש זי״ע, על הפסוק (במדבר כד, יז) דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל וגו׳. ומפרש הוא ז״ל דאם הגאולה תהיה בבחינת זכו אז תהיה הגאולה בנס מופלא, שלא כדרך הטבע, בבחינת דרך כוכב מיעקב, כמו כוכב שזורח פתאום מן השמים ובאם לאו ח״ו אזי יהיה וקם שבט מישראל כדרך כל הקמים בדרך הטבע עיי״ש.

והנה ידוע דהשם הוי-ה ב״ה מורה על ההנהגה למעלה מדרך הטבע שהקב״ה מהווה כל ההויות ומשדדם כרצונו ושם אלדים בגי׳ הטבע, עיין בבני יששכר ארוכות בזה.

והנה השם הוי-ה ב״ה מיוחד לחדש ניסן שאז הוא מאיר כסדר בבחינת שמחה שהצירוף הוי״ה כסדרן יוצא מר״ת הפסוק (תהלים צו, יא) ישמחו השמים ותגל הארץ ואז הוא רחמים גמורים כידוע, וחודש תשרי שהם ימי דין המיוחסים לשם אלקים (עי׳ תיקוני זהר נז, ב; סז, ב).

והנה לפי זה אם יהיו ישראל ראויים בבחינת זכו, ואז תהיה הגאולה בבחינת דרך כוכב מיעקב, היינו שלא כדרך הטבע אז תהיה הגאולה בחודש ניסן, אבל אם ח״ו לא נהיה ראויים, אז תהיה הגאולה בבחינת וקם שבט מישראל, אז תהיה הגאולה בחודש תשרי שהוא בחינת אלקים בגימ׳ הטבע (עי׳ זוה״ק ח״ב קכ ע״א; וע״ע תיקו״ז נד, א).

אכן נשאר לנו לבאר איך באמת תוכל להיות באופן כזה הגאולה בחודש תשרי שהוא זמן הדין. אבל אפשר לבאר בדרך זה, דהנה איתא ביומא (פה:) רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה, יוהכ״פ מכפר חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר, שאם עשה תשובה יוהכ״פ מכפר ואם לאו אין יוהכ״פ

מכפר. וידוע שכל דברי חז"ל הם בבחינת אלו ואלו דברי אלקים חיים, וגם דעה יחידית מן ההכרח שפעם יפסקו כמוה ככתוב בספרים. ע"כ אפשר שהקב"ה יתן בדעת בי"ד שלמעלה או שלמטה שיפסקו כרבי דיוהכ"פ מכפר, ואם כן כל ישראל יהיו טהורים וקדושים אחרי יוהכ"פ חוץ מאלה שלש הכיתות שהם בוודאי מערב רב, וע"כ יהיו ראויים לגאולה, אבל היות וזה מצד חסד הקב"ה ע"כ יהיה בבחינת וקם שבט מישראל. אכן אם ישראל יהיו ראויים מצד מעשיהם, אז תוכל הגאולה להיות גם בניסן.

ובזה אפשר גם ליתן טעם לשבח על התקיעה הפשוטה שתוקעים במוצאי יוהכ"פ כמנהג רוב המקומות שזה רמז כלפי מעלה שהיות ועבר יוהכ"פ ולפי דעת רבי הוא מכפר על הכל, ע"כ יכול הקב"ה לתקוע בשופר לגאולתינו אכיה"ר.

אמר רב יהודא ד' מיני ארזים הן וכו'. דאמר רבה בר רב הונא עשרה מיני ארזים הם וכו' הני שבעה הוי כי אתא רב דימי אמר הוסיפו עליהם אלונים אלמונים אלמוגים (ר"ה כג.). ועיין בתוספות שמביאים ירושלמי דחשיבי כ"ד מיני ארזים, וא"ל בדרך רמז כי עשר מיני ארזים רומז לעשר ספירות, וד' מיני ארזים רומז לשם הקדוש בן ארבע אותיות, וע"כ כתוב בקרא רק שבע מינים והוסיפו שלשה, כי הספירות נחלקות לג' ראשונות כח"ב, ושבע אחרונות הנקראים מדות חג"ת נהי"ם. והירושלמי שחשיב כ"ד אפשר נגד שם אדנות שיש לו כ"ד צרופים ונגד כ"ד ספרים קישוטי כלה כידוע.

איבעיא להו בית יעזק תנן או בית יזק תנן וכו' (ר"ה כג:). לענ"ד א"ל דיעזק הוא לשון אסיפה, ויעזק כמו יזעק, בדומה לכשב כבש, עיי"ש, ששם היו נאספים כל העדים.

מה תלמוד לומר (במדבר י, י) **אני ד' אלקיכם**, זה בנה אב לכל מקום שנאמר בו זכרונות יהי' מלכיות עמהן (ר"ה לב.). א"ל דהנה מלכיות זכרונות ושופרות הם נגד אברהם יצחק ויעקב. מלכיות נגד אברהם שהמליך את הקב"ה על כל העמים, זכרונות נגד יצחק שאפרו צבור לזכרון, וכמו שאנו אומרים בסיום זכרונות ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור ושופרות נגד יַעֲקב שהיא מדת תפארת ושופר מלשון שפרו מעשיכם כידוע (ויק"ר כט, ו)

והנה יצחק הוא מדת הדין, וצריך להמתיקו ע"י חסד אברהם, ע"כ כל מקום שנאמר בו זכרונות בחינת יצחק יהי' מלכיות בחינת אברהם עמהן. ומדוקדק גם מקור הלימוד אני ד' אלקיכם דזה מורה על שיתוף הרחמים בדין כדרשתם ז"ל (ב"ר יב, טו) על פסוק (בראשית ב, ד) ביום עשות ד' אלקים ארץ ושמים.

יומא

משה עלה בענן ונתכסה בענן ונתקדש בענן (יומא ד.). הא דנקט שלשה לשונות, אפשר לומר דזה רומז על זכות שלשת אבות שבזכותם זכה לקבל התורה, עלה רמז על חסד בחינת אברהם, נתכסה הוא בחינת פחד יצחק שהוא יראה שעיקרה מכוסה בלב, ונתקדש בענן רומז לזכות יעקב כי אתה קדוש הוא נגד יעקב כמש"כ (ישעיה כט, ב,ג) והקדישו את קדוש יעקב וכו'. [עי' טור או"ח סי' קטו]

אמר רב יוסף סמיכה איכא בינייהו (יומא ה.). נ"ל דכ"א דורש ענין הדומה לשמו, רב יוס'ף ס'מיכה, רב נ'חמן תנ'ופה, רב פ'פא פ'רישה ר'בינא רי'בוי.

פלוגתא דרב נחמן ורב ששת אי טומאה דחויה היא בציבור או הותרה היא בציבור (יומא ו:). וא"ל דיש לזה שייכות עם מימרא דריש לקיש בסוף המסכתא (פו:) דאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשים לו כשגגות שנאמר (הושע יד, ב) שובה ישראל וכו', ופרכינן והא אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשים לו כזכיות, שנאמר (יחזקאל לג, יט) ובשוב רשע וגו' עליהם הוא יחיה, ומתרצינן כאן מאהבה כאן מיראה. והנה שורש כל הטומאות הם העוונות, כי עד שלא חטא אדם הראשון לא היה טומאה בעולם, ואחרי כן נהיה אדם כי ימות באוהל (במדבר יט, יד) ע"כ אם כלל ישראל יעשו רק תשובה מיראה, הנה הזדונות נעשים כשגגות ובכל זאת תשובת רבים מתקבלת בכל אופן. אך אז תהיה רק טומאה דחויה בציבור. אכן אם כלל ישראל יזכו בביאת גואל צדק לעשות תשובה מאהבה, וזדונות יהפכו לזכיות, תהיה ההלכה טומאה הותרה בציבור. וד' הטוב יכפר.

והאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין למזרח, ה"מ בעבודה אבל הכא חושבנא בעלמא הוא (יומא יז:). אפשר לדייק למה לא נלך גם בחשבון דרך ימין, וא"ל כי העבודה היא לכפרת ישראל והיא בחינת חסד, כי סליחה היא בחינת חסד, ע"כ הולכים דרך ימין, אכן החשבון הוא בחינת צמצום ודין ע"כ חשב התנא דרך שמאל.

אמר רב הונא כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה, שאול באחת ועלתה לו, דוד בשתים ולא עלתה לו וכו' (יומא כב:). ופי' רש"י כמה סמוך ומובטח ואין צריך לחלות ולדאג מכל רעה מי שהקב"ה בעזרו, שהרי מצינו בשאול שנכשל באחת ועלתה לו לרעה לקנסו במיתה לבטל מלכותו, ודוד נכשל בשתים ולא עלתה לו לרעה ע"כ. ומהרש"א פי' עפ"י מאמר הגמ' הבא לטהר מסייעין אותו מן השמים, והיינו גברא דמריה סייעיה, לפי שהוא בא לטהר והודה על חטאיו וקבל עליו

יסורין כדלקמן, ולפיכך סייעהו מן השמים לשוב בתשובה שלמה, משא"כ שאול דלא מצינו שהודה על חטא זה לפניו ית' ב"ה ולא קבל עליו יסורין ולכך עלתה לו עכ"ל. ולענ"ד אפשר לפרש דהיינו בשביל שדוד הי' נרדף מפני שאול, והאלקים יבקש את הנרדף, (קהלת ג, טו), וגם היה לבו נשבר בקרבו עי"ז וכתיב (ישעי' נז, טו) ואשכון ואת דכא, ולכך עלתה לו.

אמר אביי מריש הוה אמינא הא דתנן בן ביבאי ממונה על הפקיע, אמינא פתילתא כדתנן וכו', כיון דשמענא להא דתניא ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה בפקיע אמינא מאי פקיע נגדא (יומא כג.). והנה בירושלמי שקלים בפרק אלו הן הממונים (ה, א) בן בבי על הפקיע שהיה מזייג פתילות כס"ד דאביי הכא.

ואפשר לומר החילוק בין הירושלמי לתלמודא דידן, לפי מה שראיתי בספרי חסידות, כי תלמוד ירושלמי הוא בחינת לאה, ותלמוד בבלי הוא בחינת רחל. והנה לאה היא בחי' בינה, עולם התשובה, כמש"כ (ישעיה ו, י) ולבבו יבין ושב ורפא לו, ותשובה כזו שהיא מחמת שמבין גדלות הבורא היא תשובה מאהבה וזדונות נעשות לו כזכיות (יומא פו.) וע"כ בתלמוד ירושלמי פקיע הוא פתילתא היינו אור התשובה שמאיר בעבירות ונהפכים לזכיות, ומכתנות עור נהפך להיות כתנות אור, אכן אם אדם לא זוכה לזה אז מיסרין אותו ע"י מידת הדין שלמטה, שהוא בחינת השם אדנות בחינת רחל שישוב עכ"פ תשובה מיראה, ע"כ בתלמוד בבלי שהוא בחינת רחל מפרשים מאי פקיע נגדא היינו רצועת המלקות, וד' יזכנו לשוב מאהבה וימשוך עלינו חסדו.

רבי יוסי הגלילי אומר דרך עילויו היה קרב כיצד דרך עילויו, הראש והרגל החזה והגרה ושתי הדפנות העוקץ ושתי הידים, והכתיב (יחזקאל כד, ד) כל נתח טוב ירך וכתף, ההוא בכחושה, אמר רבא בין תנא דידן ובין ר' יוסי בתר עליויא דבשרא אזלינן, מר אזיל בתר איברא דבישרא ומר אזיל בתר שמנא דבישרא (יומא כה:). הב"ח מגיה כאן דמאמר דרבא צריך להיות לפני קושית הגמ' והכתיב, אחרי מאמר דר' יוסי, והקושיא הוא על ת"ק דמקדים שתי ידים לעוקץ ורגל, ולענ"ד נראה דפשטא דלישנא הקושיא הוא לרבי יוסי ולפי"ז אתי שפיר יותר לגירסת התוס' ישנים דגרסי ברבי יוסי ושתי ידיים העוקץ והרגל, וא"כ קודם כתף לרגל, ושפיר מקשה מהקרא דמקדים ירך לכתף, אכן רש"י גורס להיפך העוקץ והרגל ושתי הידיים, והוא גורס את הקושיא והכתיב וכו' ירך וכתף לפני מימרא דרבא, וא"כ נראה דמפרש ג"כ דהקושיא על ר' יוסי, וא"כ צ"ע מה מקשה דירך מעלה מכתף, הלא ר' יוסי באמת הקדים רגל לכתף, היינו שתי ידים, ובאמת רבינו חננאל גם הוא גורס את הקושיא הזאת מקמי מימרא דרבא, אך

מפירושו נראה כפירוש התוס׳ ישנים לספרים דגרסי רגל מקמי ידים דפריך אכולהו דמדכר ידים ורגל אחרונים, אלמא גרועים הם והכתוב משבחם, אבל לפי״ז אין הקושיא על הקדמת ירך לכתף או להיפך, אבל רש״י ז״ל אומר בפירוש אלמא ירך מעלי מכתף וצ״ע.

תנא מעולם לא שנה אדם בה (בהקטרת הקטורת), מ״ט **אמר רבי חנינא מפני שמעשרת, א״ל רב פפא לאביי מ״ט אילימא משום ישימו קטורה באפך, וכתיב בתרי׳ ברך ה׳ חילו, א״ה עולה נמי דכתיב וכליל על מזבחיך** (יומא כו.). הפי׳ לפי רש״י ז״ל עולה נמי למה אינה מעשרת כמו שכתבו התוספות ישנים, והקשו באמת למה תעשיר כיון דכתיב בה כליל, ע״כ מפרשים כפי׳ ר״ח שבאמת גם היא מעשרת, אלא דהוקשה מדוע לא הפיסו גם בעולה, והתי׳ כי יוכל כ״א להתנדב עולה, ע״כ לא הפיסו עליו בכהנים חדשים.

ונ״ל ליישב פי׳ רש״י ז״ל כי מזה עצמו שתיקנו כהנים חדשים לקטורת מוכח דעולה לא מעשרת, כי אם עולה הי׳ מעשרת לא הי׳ צריך חדשים לקטורת, כי יוכל להיות ע״י עולה וק״ל.

אמר רב אשי אף אנן נמי תנינא ולמנסך אומר לו הגבה ידיך שפעם אחד נסך אחד על רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן שמע מינה (יומא כו:). פי׳ מזה ראי׳ שרק בתמיד של שחר הי׳ ניסוך המים, וצ״ע מסוכה מא: תניא ר׳ אלעזר בר׳ צדוק אומר כך הי׳ מנהגן של אנשי ירושלים שהיו נוטלין כל היום אתרוגיהן וכו׳, ועי׳ בתוס׳ ישנים שמתרצים את זה.

תנא דבי ר׳ ישמעאל ק״ו ומה בגדי זהב שאין כהן נכנס בהם לפני ולפנים טעון טבילה בגדי לבן שנכנס בהם לפני ולפנים אינו דין שיהא טעון טבילה וכו׳ (יומא לב:). א״ל בדרך רמז כי בגדי לבן מרמזים על צדיק הדור מנהיג ישראל שהוא נקי מחטא ונכנס לפני ולפנים לכפר בעד ישראל, ובגדי זהב מרמז על כלל ישראל, וכ״א יש בו מעלה מה שאין בחבירו, בצדיק הדור מעלת הקדושה הגדולה שהוא בבחינת של לפני ולפנים, ואילו כנסת ישראל יש מעלה שכפרתן מרובה, שהקב״ה מוותר להן הרבה כמאמרם ז״ל (תענית ח.) אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא א״כ משים נפשו בכפו, שנאמר (איכה ג, מא) נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים, איני והא אוקים שמואל אמורא עליה ודרש (תהלים עח, לו) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו, ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו, ואעפ״כ והוא רחום יכפר עון וגו׳, ל״ק כאן ביחיד כאן בציבור פי׳ בצבור תפלתם נשמעת ואע״פ שאין לב כולם שלם, וכן מצינו שטומאה דחויה או הותרה בציבור, וכן מה שפירש״י על (דברים ג, כט) **ונשב בגיא**

וגו' ונצמדתם לעכו"ם אעפ"כ ועתה ישראל שמע אל החוקים וגו' והכל מחול לך ואני לא זכיתי לימחל לי, מזה אנו רואים שכלל ישראל כפרתן מרובה, ע"כ צריך טבילה בין הבגדים כי כ"א מרמז על קדושה שאין בחבירו.

הנה יש פלוגתא בין רש"י ותוספות לרמב"ם בסדר עבודת יוהכ"פ (יומא לג:). דלרש"י ותוספות תמיד של בין הערביים קרב אחרי הוצאת כף ומחתה בטבילה חמישית, ואילו להרמב"ם (הל' עבודת יוה"כ ב, ב) תמיד של בין הערביים קרב בטבילה שלישית ואחרי הוצאת כף ומחתה באה רק הקטרת הקטורת והטבת הנרות, עיי"ש.

ואפשר לומר דתלוי פלוגתתם דאם נאמר דכל עבודות יוהכ"פ אפילו תמידים ומוספים כשרים רק בכה"ג או זה רק לכתחילה, ולעיכובא דווקא בעבודות היום ממש. דהנה אפשר לתת טעם למה באמת ציותה התורה שיניח הכף ומחתה בקוה"ק ולעשות עבודות אחרות בינתיים הלא זה נראה כמיעוט דרך ארץ, כמו שכתבו התוספות ישנים בד"ה ומר סדר מקום שכינה לאו אורח ארעא (יומא כו, א), ע"כ אפשר דהקטרת הקטורת לפני ולפנים פעל בפעולתו עת רצון למעלה שתירצה העבודה, ע"כ מיד אחרי שחיטת הפר עוד לפני ההזאות הכניס את המחתה עם הקטורת והניחה שם עד גמר העבודה, והנה אם נאמר דכל מעשה יוהכ"פ הוא רק בכה"ג הוכרח להניח את הכף ומחתה בפנים עד אחרי תמיד של בין הערביים לרצות על העבודה. אכן אם נאמר שרק העבודה המיוחדת ליוהכ"פ מוכרח להיות בכה"ג היה יכול להיות הוצאת כף ומחתה עוד לפני התמיד של בין הערביים. ע"כ אפשר לומר דהרמב"ם יסבור כי כל עבודת יוהכ"פ רק בכה"ג (אם כי הריטב"א כתב בשם הרמב"ם שרק עבודות היום מעכב בכה"ג, הביאו הכסף משנה (בפ"א ה"ב). אכן מסתימת לשון הרמב"ם שכתב (בפ"א ה"ב) "עבודת כל חמש עשרה בהמות אלו הקריבין ביום זה אינה אלא בכהן גדול בלבד", לא משמע הכי). ע"כ היתה הוצאת כף ומחתה רק אחרי תמיד של בין הערביים.

ורש"י ותוספות יוכלו לסבור שהעיכוב רק בעבודת היום שתהיה בכה"ג, ע"כ היתה הוצאת כף ומחתה קודם תמיד של בין הערביים.

אמר רבא העולה היא עולה ראשונה, ומנחה לחביתין, עולה ומנחה וחביתין לנסכים, שום מנחה ונסכים למוספין, זבח ונסכים ומוספין לבזיכין, והתניא בזיכין קודמין למוספין, תנאי היא, אמר אביי מסתברא כמ"ד מוספין קודמין לבזיכין (יומא לד.). הנה יש פלוגתא בפוסקים (שו"ע או"ח סי' רפ"ו ס"ו ובמג"א סק"א) אם מותר לאכול סעודה קודם מוסף, אפשר לומר דזה תלוי בפלוגתא אם בזיכין קודמין למוספין

או מוספין קודמין, כי הבזיכין הם מכשיר לחם הפנים שהוא בחינת סעודת שבת, וע"כ למ"ד מוספין קודמין לבזיכין אסור לאכול קודם מוסף וצריכין קודם להתפלל מוסף, ולמ"ד בזיכין קודמין למוספין, מותר לאכול סעודה קודם מוסף. (ואולי ראיתי כך באיזה מקום).

ת"ר עני עשיר ורשע באין לדין, לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עני הייתי וטרוד במזונתי הייתי, אומרים לו כלום עני הית יותר מהלל וכו' (יומא לה:). ופי' רש"י בד"ה לעני אומרים אם באו לבית דין של מעלה לחייב עניים ע"י הלל, ועשירים ע"י ר' אלעזר, וטרודי היצר ע"י יוסף הצדיק, יש פתחון לבע"ד לחייבם ע"כ, י"ל דרש"י ז"ל רוצה ללמד זכות שאין הכוונה שאת כולם מחיבים, רק שיש פתחון פה לבעה"ד לחיבם, אבל אם ילמדו זכות עליהם אז יזכו בדין.

דתניא 11ונה לפני ה' (ויקרא א, יא), **שיהא צפון כולו פנוי דברי ראב"י** (יומא לז.). פי' רש"י ד"ה צפונה על ירך המזבח: צפונה לשון אויר משמע, הך ה' יתירא אל צפון שהוא האויר הפנוי. אפשר לומר דהוא כעין ה' הידיעה, דהיינו צפון הידוע, הוא צפון העולם שהוא פנוי בלי מחיצה.

תנא שחרית במילואו מקדש ידיו ורגליו מן העליון. ערבית בירידתו מקדש ידיו ורגליו מן התחתון (יומא לז:). א"ל בדרך רמז כי האדם צריך לחשוב ברוממות השם ובשפלות עצמו ובאמצעות שני אלה יזכה לעבוד את הבורא יתברך ולקדש עצמו. אכן ההבדל הוא כי באם האדם הוא בצלילות המוחין הוא יכול לחשוב בגדלות הבורא ולבוא ע"י כך לקדושה והתלהבות, לא כן באם הוא בשפלות וירידה ומוחו אטום, אז העצה היא רק לחשוב בשפלותו.

וזה אפשר לפרש במאמר הנ"ל, שחרית במלואו דהיינו דעת שהוא בצלילות המוחין שהוא בחינת שחרית, והוא במלואו רומז על גדלות המוחין, אז מקדש ידיו ורגליו מן העליון, דהיינו שיזכור גדלות הבורא, ערבית בירידתו דהיינו שהוא בשפלות ונפילה, מקדש ידיו ורגליו מן התחתון היינו לזכור שפלות עצמו.

משנה ואלו לגנאי של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים, של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת וכו', ובגמ' ת"ר בית אבטינס היו בקיאין במעשה הקטורת ולא רצו ללמד שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים והיו יודעין לפטם כמותם ולא ידעו להעלות עשן כמותן, של הללו

מתמר ועולה כמקל, ושל הללו מפציע לכאן ולכאן וכששמעו חכמים בדבר אמרו כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו שנא' (משלי טז, ד)כל פעל ה' למענהו וחזרו בית אבטינס למקומן וכו' (יומא לח.). והקשה הב"ח בהגהותיו למה להם טעם זה תיפוק לי' משום מעלה עשן דהוה לי' ביאה ריקנית ואם חיסר אחת מכל סממני' חייב מיתה כדאי' לקמן נג., ע"כ. והנה בתוס' ישנים פי' שאנשי אלכסנדריא הכירו בעשב שמעלה עשן אבל בעשב שמעלה עשן ואינו מפצע לכאן ולכאן לא הכירוהו, ואפשר להוכיח זאת מהגמ' שכתבו ולא היו יודעין להעלות עשן כמותם, ולא כתבו ולא היו יודעין להעלות עשן כלל, אלא וודאי דיודעין היו להעלות עשן רק לא כמותם.

א"ר אלעזר צדיק מעצמו ורשע מחבירו (לח:). ופירש"י צדיק מעצמו ע"י מעשיו נזכר לטובה, רשע אף ע"י חבירו נזכר לרעה. הקושיא עצומה דהא מרובה מדה טובה ממדת פורעניות, וא"כ היה צריך להיות להיפך דע"י הצדיק יתברכו כל הצדיקים, וע"י הרשע לא יתקלל רשע אחר רק הוא לבדו.

וא"ל דגם כאן מרובה מדה טובה, דהנה כתב הרמב"ם ז"ל (הלכות דעות ו, א) דהאדם בטבעו נמשך אחר סביבתו וחביריו בין לטובה בין להיפך ח"ו. ועל כן כשהאדם הוא צדיק כדי להגביר מעלתו מזכירו הקב"ה לבדו, דהיינו שאומר שמדת צדקו עמדה לו, ולא מכח שאר הצדיקים וזה צדיק מעצמו, אכן אצל הרשע הקב"ה מלמד עליו זכות שחבורת הרשעים האחרים גרמה לו ואינו אשם כל כך, וזהו ורשע מחבירו א"כ מרובה מדה טובה.

אמר ריש לקיש מאי דכתיב (משלי ג, לד)אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן, בא לטמא פותחין לו הבא ליטהר מסייעין אותו (יומא לח:). ולקמן בדף פו: אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשית כשגגות שנאמר (הושע יד, ב) שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך, הא עון מזיד וקא קרי לי' מכשול, איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשית לו כזכיות שנאמר (יחזקאל לג, יט) ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם יחי', ל"ק כאן מאהבה כאן מיראה.

אפשר לומר כי דווקא ריש לקיש היה מסוגל לומר דברים אלו כי הלא היה בעל תשובה כידוע, (ב"מ פד.) וא"כ ראה איך שבבואו לחטוא רק פתחו לו הפתח,[כי ר"ל ידע ללמוד לפני שחטא כפי' ר"ת על מאי אהנית לי התם רבי קרו לי', עיי"ש בתוד"ה אי הדרת] וכשבא לחזור בתשובה סייעו לו מן השמים, וגם ע"י ר' יוחנן שנתן לו אחותו, [כידוע המעשה מהרה"ק בעל ישמח משה אצל החוזה מלובלין זי"ע שאמר החוזה מסייעין אותו בלשון רבים, דקאי על הצדיקים וצריכים גם אנחנו לסייע] וכך אמר בתחילה כששב גדולה

תשובה שזדונות נעשית לו כשגגות, וכשהגיע למדריגה של תשובה אהבה, אמר גדולה תשובה שזונות נעשית לו כזכיות, ומבשרי אחזה גו', ובזה אפשר להבין המימרא דלעיל בדף ט: דמאן דמישתעי בהדי ר"ל בשוק יהבו לי' עיסקא בלא סהדי, דהוא לא היה עושה זאת מחמת גיאות ח"ו, אלא אפשר לומר דר"ל נעשה ריש בריוני ע"י התחברות לרעים רעים, וע"כ התנהג כבעלי תשובה שבמה שנכשלו עושים להם גדרים וסייגים ונזהר מלהתחבר ולדבר עם כל אדם, ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

טרף בקלפי כי היכי דלא ניכוין ולשקול (לט.). פירוש ואם כן אין כאן גורל רק בחירה שבחר בשעיר של ימין לשם, וגורל מעכב כדלקמן.

ועוד יש לומר בדרך עבודה, כי העיקר היא שלא להונות את עצמו, כי זה שגורל היה עולה בימין היה מורה על זכות הכה"ג כי ארבעים שנה ששימש שמעון הצדיק היה הגורל תמיד עולה בימין, ואם יכוין וישקול יחשוב הכה"ג על עצמו מה שאין בו.

אמר ר' יהושע בן קרחה סח לי זקן **אחד פעם אחת הלכתי לשילה והרחתי ריח קטורת מבין כותליה** (יומא לט:) מכאן ראיה חותכת למה שידוע שצדיקים שהחושים שלהם הם זכים מרגישים אם נעשה במקום איזה מצוה או שצדיק התפלל במקום הזה מרגישים שם ריח טוב, כי בדרך הטבע אין השכל הולם, כי לאחר אלף וחמש מאות שנה בערך הרגיש הזקן ריח הקטורת כשהיה בעוד המשכן בשילה.

בגמ' א"ר חנין אמר רב עץ ארז ושני תולעת שקלטתן שלהבת כשרה (יומא מא:). ולא הזכיר אזוב כי אזוב מחמת קטנו אינו רגיל שיקלטו השלהבת, ואפשר לרמז גם כי מי שהוא בבחינת אזוב דהיינו ענוה ניצל משלהבת וק"ל.

מימרא דר' זירא **שחיטת פרה בזר פסולה** (יומא מב.). וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פי"ד מה' פרה אדומה הי"ז) וז"ל כל מעשה הפרה מתחילה ועד סוף אינה אלא ביום ובזכרי כהונה.

אפ"ל בדרך רמז דהנה הפרה היתה אדומה, גוון המורה על עבירות ע"ש הפ' (ישעי' א, יח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, וברש"י כתומים לפני כאודם שנים, וכל מעשיה נעשית בחוץ, כדאיתא במשנה (פרה פ"ג מ"ו) וכל מסעדי' יוצאין להר המשחה, כי העבירה הוא מצד הס"א שהיא מחוץ לגבול הקדושה, רק הכהן הי' מסתכל נוכח פני אוהל מועד בעת עשייתה, נראה לרמז בזה שענין הפרה רומז על בחינת עבירה לשמה, שהמעשה גופא היא מחוץ לגבול הקדושה כמעשה הפרה שמעשי' בחוץ, אך הכוונה

טהורה בלתי לה' לבדו, דע"ז רומז הסתכלות הכהן נכח פני אוהל מועד, או נוכח ההיכל בזמן הבית.

וידוע מה שכתבו בספרי תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע, (דגל מחנה אפרים פר' אחרי ד"ה וכפר הכהן), כי עבירה לשמה יכול לעשות רק צדיק שכבר רוחו נשבר בקרבו והוא טהור מכל מיני תאוות פסולות וזוהמת היצה"ר, רק לו יאתה לעשות עבירה לשמה, אבל לא לבני אדם פשוטים אשר ארס היצה"ר בקרבם, ע"כ אפשר לומר דזה נרמז במימרא דרא' זירא אמר רב ששחיטת פרה בזר פסולה, היינו בני אדם אשר הם עוד בחינות היצה"ר הנקרא א-ל זר, (שבת קה:), להם אסור לעשות עבירה לשמה וק"ל.

עוד אפשר לרמז, דההלכה הוא דאסור לעשות עמה שום מלאכה, וכל המלאכות הנעשית אתה פוסלות אותה, כי עבירה לשמה צריכה להיות בלי שום נגיעה עצמית ח"ו.

אמר אביי היינו תיובתיה אשה מ"ט אלעזר ולא אשה, זר נמי אלעזר ולא זר (יומא מב:). לכאורה היה אפשר למעט אשה מלשחוט ולא כתיב ושחטה, כדלקמן ונתן ולא ונתנה, אך לפי מה שכתבו התוס' לקמן (מג.) ד"ה ונתן אע"ג דכל התורה כולה בלשון זכר נאמרה אפ"ה לא ממעטינן אשה אלא היכא דכתיב איש בהדיא וי"ל דהכי שאני מדשני קרא בדיבורי' דכתיב קודם ולקחו לשון רבים והדר כתיב ונתן להכי דרשינן ולא ונתנה עכ"ד ולפי"ז אתי שפיר ג"כ כאן דלא ילפינן משוחט ולא ושחטה וק"ל.

אש תמיד למאי אתא לכדתניא וכו', לימד על מערכה שניה של קטורת שלא תהא אלא על המזבח החיצון. אש מחתה ומנורה מנין וכו', ת"ל (ויקרא טז, יב)ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ד', איזהו מזבח שמקצתו לפני ד' ואין כולו לפני ד' הוי אומר זה מזבח החיצון (יומא מה:). אפשר לומר בדרך רמז עפ"י מה שפירש הרה"ק מבעלזא זי"ע על מה שאנו אומרים בעל הנסים בחנוכה, והדליקו נרות בחצרות קדשיך. והקשה ז"ל הלא את המנורה הדליקו בהיכל ולא בחצר. ותירץ עפ"י מה שכתוב בעבודת ישראל (ליום הכיפורים) בשם המגיד ממעזריטש זי"ע כי מה שזכה ר' ישמעאל כה"ג לראות השכינה ואמרה לו ישמעאל בני ברכני (ברכות ז.) היה בזכות עבודתו הקדושה של התנא הקנה, אם כי ר' ישמעאל כה"ג היה גם קדוש מצד עצמו, אבל למראה הזה זכה בסיוע עבודתו של התנא הקנה.

ובזה פירש מה שאמרו (יומא עא:) שמעיה ואבטליון לכה"ג שבימיהם, ייתון בני עממיא לשלם דעבדין עובדא דאהרן, היינו שהם בקדושתם עבדו עובדא דאהרן. וזה הפירוש גם כאן כי בזכות הגעגועים ושברון לבם

של קהל ישראל שעמדו בחצר, בזכות זה זכו לנס המנורה בחנוכה. וזה מה שאמר והדליקו נרות בחצרות קדשיך.

וזה אפשר מרמזת לנו הגמרא גם פה, כי כל ההדלקות של המנורה והמחתה לפני ולפנים וקטורת של כל יום, היה על המזבח החיצון, לרמז כי ישראל בקדושתם גורמים שכל העבודות האלו יעלו לרצון ולאו דוקא אלו התלמידי חכמים היושבים על התורה והעבודה, אדרבא דוקא אלו האנשים הטרודים כל היום על המחיה ועל הכלכלה ובאמצע טרדותיהם הגדולים חוטפים ק"ש ותפילה ומתגברים כארי במצוות השם, הם גורמים בקדושתם כל העבודות הנ"ל. ועל כן בא הלימוד של הגמרא איזהו מזבח שמקצתו לפני השם ואין כולו לפני השם הוי אומר זה מזבח החיצון, כי אלו הת"ח יושבי אוהל התורה הם בחינת כולו לפני השם, אך אלו הבע"ב הטרודים במחייתם הם שלשת החלקים טרודים בגשמיות דהיינו: א) אכילה ושתיה. ב) שינה. ג) משא ומתן, ורק הצד הרביעי הוא לפני השם תורה ותפילה. וזהו בחינת מקצתו לפני השם, והם גורמים קדושת כל העבודות הנ"ל.

וזה מסיימת הגמרא ואי כתב רחמנא לפני השם, הוי אמינא דוקא מלפני השם, אבל מהאי גיסא ומהאי גיסא לא צריכא, דהיינו שאל תאמר שרק התורה והעבודה של ישראל הנ"ל גורמים הקדושות הנ"ל, אבל מהאי גיסא ומהאי גיסא דהיינו מה שעוסקים בצרכים הגשמיים לשם שמים זה לא גורם כנ"ל. לא תאמר כך. אלא הכל גורם, כי גם החלק הגשמי נתקדש ע"י שהם מחזיקים לומדי תורה ועושים צדקות.

א"ר אלעזר משום בר קפרא אומר היה רבי מאיר איברי עולה שנתותרו עושה להן מערכה בפני עצמה וסודרן ואפילו בשבת (יומא מו.). ומקשה הגמ' מאי קמ"ל תנינא בכל יום היו שם ארבע מערכות, א"ר אבין לא נצרכה אלא לפסולין, ודוקא שמשלה בהן האור אבל לא משלה בהן האור לא. ואפ"ל בדרך רמז כי כל ישראל הם בחינת עולה, כי מיכאל מקריב נשמות ישראל למעלה (חגיגה יב:) ואפילו אלו שחטאו והם בחינת איברים הפסולים, אם משלה בהן האור, דהיינו אור התורה נעשו לחמו של מזבח ולא ירדו ויעלו לריח ניחוח להשם.

שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטירין עליהן את הקומץ (יומא מז:). ידוע במעשה מהרה"ק בעל עטרת צבי זי"ע שראה אותו אחד מתלמידיו בחלום, ואמר לו כי אינו רוצה ללכת למנוחתו עד שיתקן כל אנשי שלומו הנמצאים בעוה"ז.

וא"ל לפי"ז כי ידוע מספרים כי הקומץ רמז לצדיק, והשיריים הם האנשים הדבקים בו, ואם חסר אפילו אחד מהם, דהיינו שלא בא עדיין לשלימותו, אין מקטירין עליהן את

הקומץ, דהיינו שאין צדיק יכול לבוא למנוחתו, כי מיכאל מקריב את הנפשות של הצדיקים למעלה כמבואר בתוס' (מנחות קי, א ד"ה ומיכאל) על הגמ' ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן יש מי שאומר דהיינו נשמותיהם של צדיקים.

זר ואונן שיכור ובעל מום בקבלה ובהולכה ובזריקה פסול (יומא מט.). א"ל בדרך רמז טעם פסול הנ"ל. כי כתוב בזבחים פ"ד (מו, ב) לשם ששה דברים הזבח נזבח, ואחד מהם לשם השם, היינו שם הוי-ה ב"ה. והנה ארבעה אלה הם מנוגדים לבחינת השם, הראשון הוא הזר, הנה הוא מנוגד לבחינת יו"ד של השם שהוא בחינת חכמה הנקרא קודש. והנה כתיב (ויקרא כב, י) וכל זר לא יאכל קודש, הרי לן שבחינת זר מנוגד לבחינת קודש. השני האונן הוא בעצבות ולא בשמחה הוא מנוגד לבחינת אות ה"א שבשם שהוא בחינת בינה ששם יין המשומר שהוא יין המשמח. שיכור הוא מנוגד לבחינת וא"ו של השם, שהוא בחינת דעת כידוע, והשיכור אין לו דעת מיושבת. ובעל מום הנה הוא מנוגד לאות ה' האחרונה שבשם שהוא בחינת אשה יראת ד' ובחינת כלה, שנאמר עליה (שה"ש ד, ז) כולך יפה רעיתי ומום אין בך.

והתני' משנגנז ארון נגנזה עמו צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן ושקדי' ופרחי' וארגז ששגרו פלשתים דורון לאלקי ישראל שנאמר (ש"א ו, ח)וכלי הזהב אשר השיבותם לו אשם תשימו בארגז מצדו (יומא נב:). ופירש"י אלמא גבי ארון הוה קאי וממילא שמעינן דעמו נגנז, לכאורה א"ל שגנזו את הארון והשאירו את מה שבצידו בחוץ, אלא על כרחך מהכא ראי' שמי שעומד תמיד בצד הארון, היינו שמסתובב בצילו של הצדיק, אזי נגנז עם הארון וזוכה להיות גם בעוה"ב בצל הצדיק.

עירה דם הפר לתוך דם השעיר ונתן את המלא בריקן (יומא נג: במשנה). יש לדייק למה עירה דם הפר לתוך דם השעיר הלא היה לו לערות דם השעיר שהוא המועט לתוך המרובה ולא להיפך, עיין תוספות ישנים שתירצו. ולפיענ"ד אפשר לומר בהקדם דברי מרן הקדוש מבעלזא זי"ע בפירוש הנוסח בעבודת יוהכ"פ שכתב שם שש ועירה דם הפר לתוך דם השעיר, דמאי שנא עבודה זו משאר עבודות שהכה"ג שש על זה, הלא בודאי כל העבודות עשה בשמחה רבה ושש על אמירת השם כמוצא שלל רב.

ותירץ כי הכה"ג היה לבו נשבר משך כל העבודה עד הנה, כי הבדילו ה' מכלל ישראל, ונתן לו קרבן כפרה

לחוד, היינו פרו שהיה משלו וקרבן ישראל הלא היה השעיר, ומי זה גבר יוכל לזכות לפני השם, וכבר אמרו אלמלא בא הקב"ה עם אברהם יצחק ויעקב בדין, אינם יכולים לעמוד וכו' (ערכין יז.). אכן כעת שנצטוה לערב הדמים, דם הפר בתוך דם השעיר נתבטל בתוך כלל ישראל, ונאמר (איוב לו, ה) הן א-ל כביר ולא ימאס, ועל זה נתמלא שמחה. וממילא יובן כבר שהיה צריך לערות דם הפר לתוך דם השעיר אע"פ שדם הפר מרובה כי היה צריך לבטל עצמו אל כלל ישראל.

ובזה אפשר גם ליתן טעם לשבח על שהצריך לערות מזרק מלא לתוך הריקן אם כי כתיב בגמרא הטעם כדי לערבן יפה, הלא היה יכול לערבן ע"י כף. אבל אפשר לומר ג"כ בהקדם דברי מרן הקדוש מבעלזא זי"ע, על הפסוק (שמות ח, כט) וילכו ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה ואהרן כן עשו ומפרש שם רש"י אף משה ואהרן כן עשו, ואמר ז"ל כי כל ישראל כשעשו את הפסח כוונו בזה שיהיה על דעת משה רבינו כאשר צוה אותו השם. וכמו כן משה ואהרן כללו את עצמם בתוך כלל ישראל, וזהו: אף משה ואהרן כן עשו, ולזה היה מערה עוה"פ מזרק מלא לתוך הריקן דהיינו אותו מזרק שהיה בו עד עכשיו דם הפר לרמז שכמו שהמנהיג צריך לבטל את עצמו לכל ישראל, כמו כן כלל ישראל צריך שיבטלו את עצמם אל מנהיג וצדיק הדור.

מאי מצלי רבא בר רב אדא ורבין בר רב אדא תרוייהו משמיה דרב אמרי יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתהא שנה זו וכו' רב אחא ברי' דרבא מסיים בה משמי' דר' יהודא ולא יעדי עביד שולטן מדבית יהודא ולא יהיו עמך ישראל צריכין לפרנס זה מזה וכו' (יומא נג:). ופי' רש"י עביד שולטן עושה ממשלה, ק"ק הלשון עביד שולטן ועושה ממשלה, שנראה כשפת יתר, והיה די לומר שולטן או מושל, אפשר לומר עפ"י מה שאמר הרה"ק מוהר"ר שלמה קלוגר מבראד זצ"ל בהספדו על הרה"ק ר' מאיר מפרמישלאן זי"ע, על מאמר חז"ל (סוטה מט.) משמת ר' מאיר בטלו מושלי משלים, ופי' ז"ל עפ"י דרשת חז"ל (מו"ק טז:) על הפסוק (שמואל ב כג, ג) לי דיבר צור ישראל מושל באדם ומי מושל בי צדיק, שצדיק גוזר והקב"ה מקיים והקב"ה גוזר וצדיק מבטל, וע"כ הצדיק הוא כביכול מושל על הקב"ה, ומשמת רבי מאיר בטלו מושלי משלים, דהיינו צדיקים כאלו שהם מושלי משלים בבחינת צדיק גוזר, וזה אפשר לפרש גם בתפילתו של כה"ג כי לא יעביד עביד שולטן, פירש"י עושה ממשלה, עושה הוא גם לשון כפיה, כמו עשויי אהדדי לצדקה, דהיינו שלא יחסרו בישראל צדיקים כאלו שביכלתם לכוף את הממשלה שלמעלה כביכול, בכדי לבטל גזירות רעות מעל ישראל ולהשפיע להם כל טוב אמן.

לעולם במקדש ראשון ומאי פרוכת פרוכת דבבי (יומא נד.). עיין ברמב"ם הלכות בית הבחירה (פרק ד' הלכה ב') שכתב אבל במקדש ראשון לא היה שם, אלא פרוכת אחת בלבד, שנאמר (שמות כו, לג) והבדילה לכם וגו'. וכתב עליו הכסף משנה דמה שכתב הר"ם ז"ל אבל מקדש ראשון כוונתו למשכן, אבל במקדש ראשון לא היה שם פרוכת רק כותל. ותימה לי מה דחקו לפרש כן, הלא מפורש פה כי היה במקדש ראשון פרוכת דבבי, וצ"ע.

תניא ר' אליעזר הגדול אומר (בראשית ב, ד) **אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים, תולדות השמים משמים נבראו, תולדות הארץ מהארץ נבראו, וחכמים אומרים אלו ואלו מציון נבראו, שנאמר מזמור לאסף אל אלקים דבר ה' ויקרא ארץ וגו' מציון מכלל יופי אלקים הופיע, ממנו מוכלל יופיו של עולם** (יומא נד:). וכתבו בתוס' שם ד"ה אלו ואלו מציון נבראו, פי' שאמצעיתן של עולם והצדדין מציון נבראו ע"כ, ולולי דבריהם ז"ל היה נראה לי כפשוטו דקאי על תולדות השמים והארץ, שתולדות השמים נבראו מציון של מעלה, ותולדות הארץ מציון של מטה, והשם הטוב יכפר.

וכן יעשו לאוהל מועד השוכן אתם בתוך טומאותם (ויקרא טז, טז), **אפילו בשעה שהן טמאים שכינה עמהם** (יומא נו:). צריך לדקדק למה כתבה התוה"ק את זה רק בהזאת אוהל מועד, ולמה לא כתבה את זה מיד אצל הזאות דלפני ולפנים. וא"ל לפי דברי המהרש"א ז"ל שהכוונה שכנסת ישראל בגלות דוגמת אשה נדה, שבעלה אינו פורש ממנה לגמרי אלא דר עמה בבית אחד, נמצאת אומר שחסר רק בחינת היחוד לקרוב בשר שבין איש ואשתו.

והנה קוב"ה וכנסת ישראל דוגמת איש ואשתו ובהמ"ק דירה שלהם, והנה קודש הקדשים הוא כביכול חדר היחוד והזיווג כמ"ש (שה"ש א, יג) בין שדי ילין, ונקרא ג"כ חדר המיטות. וזה אסור באשתו נדה, ע"כ לא כתוב בהזאות דלפני ולפנים השוכן אתם בתוך טומאותם, דבאמת השראת השכינה באופן כזה אין בגלות. אכן באוהל מועד דהוא דוגמת חדר האוכל שהי' שם השולחן והמנורה, שם כתוב השוכן אתם בתוך טומאותם, כדרך שבעל גר עם אשתו נדה. וד' ברחמיו יזכינו לראות בבנין המקדש ביחוד השלם.

דאתמר, ר' יאשיה ור' יונתן, חד אמר מערבין וחד אמר אין מערבין (יומא נז:). הנה נתעוררו המפרשים על הלשון דאתמר, שדרך הגמרא לכתוב על פלוגתת אמוראים.

ולענ"ד אפשר לומר כי פלוגתת ר' יאשיה ור' יונתן מכללא איתמר שהוכיחו מפלוגתתם בענין קללת אב ואם, כמו שמביא רשי"ז"ל, אבל

בפירוש לא שמיע לנו מהם, ע"כ לא הביאה הגמרא פלוגתתם בלשון ברייתא. ובזה מתורץ קושיית התוספות לקמן (נח.) בד"ה ר' יונתן אומר מזה בפני עצמו והשתא תימה מאי קא דחי אפילו תימא לר' יונתן מערבין אם כן כש"כ לר' יאשי' מערבין, והא ע"כ חד מנייהו אמר מערבין. ובזה מתורץ שפיר דבאמת לא שמיע לן דחד מינייהו אמר מערבין.

ת"ר וכפר את מקדש הקודש (ויקרא טז, לג) **זה לפני ולפנים, אהל מועד זה היכל, מזבח כמשמעו, יכפר אלו עזרות, הכהנים כמשמען, עם הקהל אלו ישראל, יכפר אלו הלווים, הושוו כולם לכפרה אחת שכולן מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות דברי ר' יהודא, ר' שמעון אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו, כך דם הפר מכפר על הכהנים מטומאת מקדש וקדשיו, וכשם שוידוי של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות, כך וידוי של פר מכפר על הכהנים בשאר עבירות.** (יומא סא.) ק"ק לשיטת ר' יהודא דהלא טומאת מקדש וקדשיו מיירי בשוגג, כפירש"י, ואיך מתוודה הכה"ג חטאתי עויתי ופשעתי שכולל גם זדונות ופשעים וצ"ע, ושוב ראיתי ברש"י על מילת ופשעיהם (שם, טז) פי' אף הנכנסין מזיד בטומאה, ולא קשה מידי.

שני שעירי יוה"כ מצוותן שיהיו שניהם שווים במראה בקומה **ובדמים** (יומא סב.). אפשר לומר דשני השעירים רומזים על תשובת המשקל, כי שעיר לעזאזל רומז על העבירות, והשעיר לד' רומז על התשובה שצריך לשוב על זה, ולזה צריכין להיות שוים, במראה קומה ודמים שהם מורים על צום קול ממון. דמראה רומז על קול ככתוב (שה"ש ב, יד) הראיני את מראיך השמיעיני את קולך. קומה רומז על צום שע"י הצום נשפל קומתו ונחלש כוחו, ודמים רומז על ממון.

או אפשר לומר להיפך, כי מראה רומז על צום, כי ע"י הצום נכחש מראהו, וקומה מורה על קול כי כל דיבור הוא קומה שלימה כמפורש ע"י הבעש"ט זי"ע עה"פ (שה"ש ה, ו) נפשי יצאה בדברו (עי' דגל מחנה אפרים נח ד"ה צהר תעשה לתיבה), וזה בחינת ג' אבות קול יעקב, צום יצחק, שהתענית נחשב כאלו הקריב דמו על גבי המזבח. ממון אברהם. וזה גם אפשר לומר כנ"ל בהיפך כי תשובה תפילה צדקה, הוא בחינת צום קול ממון, ותשובה הוא בחינת יעקב שבחינתו תורה ואיתא (ויק"ר כה, א) בענין בעל תשובה היה רגיל לקרות דף אחד יקרא שנים, ותפילה הוא במקום עבודה בחינת יצחק, וכמ"ש (הושע יד, ג) ונשלמה פרים שפתינו. וה' הטוב יכפר.

ההוא מיבעי לי׳ כדתניא (במדבר כח, ג) **שנים ליום, כנגד היום אתה אומר כנגד היום או אינו אלא חובת היום, כשהוא אומר את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים הרי חובת היום אמור, ומה אני מקיים שנים ליום כנגד היום, כיצד תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה** (יומא סב:). ופירש״י לא בטבעת שאצל המזבח אלא בשניה לה המשוכה לצד צפון וכו׳, וטעמא דטבעת שניה לא ידענא, ואני שמעתי כדי שתהא הראשונה מסייעתו להאחז בה רגלי הבהמה וכו׳ ע״כ, ואפשר להוסיף עוד בכדי שלא יהי׳ בצל המזבח.

ורב ההוא בהם דכי משחתם בהם מום בם לא ירצו (ויקרא כב) **בעינייהו הוא דלא מירצו, הא ע״י תערובות מירצו** (יומא סד.). ומפרש רשיז״ל דלא הזהירה התורה עליהן אלא כשהן בעצמן. וא״ל בדרך רמז דהנה ידוע דמיכאל מקריב נשמות הצדיקים לפני הקב״ה על מזבח של מעלה (חגיגה יב, ב). והנה הבעל חטא הוא בעל מום ופסול להקרבה, אכן אם הוא מחובר לצדיקים יכול לעלות אתם לרצון לפני השם כמו הבעל מומין, שלא הזהירה התורה עליהם אלא כשהן בעצמן.

ת״ר בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבחוץ הלבין היו שמחין, לא הלבין היו עצבין ומתביישין, התקינו שיהיו קושרין על פתח האולם מבפנים, ועדיין היו מציצין ורואין הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין, התקינו שיהיו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו (יומא סז.). ולכאורה קשה הלא היה טוב שיתביישו מעוונותיהם ועי״כ יעשו תשובה, אלא מכאן ראי׳ ברורה למה שכתבו בספה״ק (עי׳ אור החכמה אות קכג ועוד) כי עצבות אפילו בשביל עוונות ג״כ לא טוב הוא, והעיקר להיות תמיד בשמחה, ועי״ז יעשו תשובה משמחה, השם יזכנו לזה.

קלען במקלעות וכו׳ (יומא סז: במשנה). פרשיז״ל ארבעה בני אדם נושאים שני מוטות והפר והשעיר מורכבין זה על זה וכופפן זה תחת זה כמין קליעה.

ויש לדייק למה הוציאו אותן בצורה זו דוקא. א״ל עפ״י שכתבתי לעיל בשם מרן מהרי״ד מבעלזא זי״ע על לשון התפלה בעבודת יוהכ״פ שש ועירה דם הפר לתוך דם השעיר וכו׳, למה שש הכהן דוקא פה, ותוכן דבריו בקיצור כי הכה״ג היה שמח בזה שקרבנו נכלל בתוך קרבן כלל ישראל והכי נמי פה קלעו הפר והשעיר זה בזה בעת הוצאתן לשריפה שתהיה כפרת הכה״ג מעורבת בכפרת כלל ישראל.

ת״ש בגדי כהונה היוצא בהן למדינה אסור, ובמקדש בין בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה

מותר מפני שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן ש"מ, ובמדינה לא והתני' בעשרים וחמשה בטבת יום הר גריזים הוא דלא למיספד יום שביקשו כותיים את בית אלקינו מאלכסנדרוס מוקדון להחריבו ונתנו להם, באו והודיעו את שמעון הצדיק מה עשה לבש בגדי כהונה ונתעטף בבגדי כהונה ומיקירי ישראל עמו וכו' אי בעית אימא ראויין לבגדי כהונה, ואי בעית אימא (תהלים קיט, קכו) **עת לעשות לה' הפרו תורתיך** (יומא סט.) וידוע שכל פעם שהגמרא אומרת איבעית אימא התירוץ האחרון הוא העיקר, וא"כ קשה אם באמת היה אפשר לסדר את הדבר בבגדי חול הראויין לבגדי כהונה, למה לבש בגדי כהונה, וגם קשה התירוץ ד"עת לעשות לה' הפרו תורתיך", כי הלא אפשר הי' בלי הפרת התורה כתירוץ הראשון.

ואפשר לומר עפ"י דברי הבני יששכר כי כל מצוה פועלת בסגולתה השפעות ברכות וטובות, וכמו כן כל עבירה פועלת בסגולתה דינים ר"ל, והנה אם נשפע שפע ברכות וטובות, אז נשפע לכל העולם וגם לעכו"ם, וכיוצא בזה בעבירה, ואיך אפשר לעשות שיהי' בבחינת נגוף ורפוא, נגוף לעכו"ם ורפוא לישראל, זה רק ע"י עבירה לשמה, כי העבירה מעוררת למעלה דינים, אבל היות והכוונה לשם שמים אז יורדים הדינים על העכו"ם, ונעשה בבחינת נגוף ורפוא טובה לישראל מכח הכוונה הטובה, ורעה לעכו"ם מחמת מעשה העבירה עצמה המעוררת דינים כנ"ל.

והנה פה רצה שמעון הצדיק לעורר בחינת נגוף ורפוא, לעורר דינים על הכותים שהלשינו על ישראל ורצו להחריב את הבית ולהשפילם כמו שהי' באמת אח"כ שנקבום בעקביהם ותלאום בזנבות סוסיהם וכו', ולעורר חן ורחמים אצל המלך על ישראל, ע"כ הוצרך לעשות עבירה לשמה דהיינו ללבוש בגדי כהונה ממש שזה אסור במדינה ולפעול כנ"ל, וזה לא היה יכול לפעול בראויין לבגדי כהונה, ע"כ באמת התי' השני עיקר משום עת לעשות לה' וגו'.

ת"ר דברים שנאמר בהן שש חוטן כפול ששה, משזר שמונה מעיל שנים עשר וכו', מנא לן דאמר קרא ויעשו את הכתנות שש ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש וכו' מאי משמע דהאי שש כיתנא הוא אמר ר' יוסי בר חנינא דאמר קרא בד דבר העולה מן הקרקע בד בד ואימא עמרא, עמרא איפצולי מיפצלא, כיתנא נמי איפצולי מפציל כיתנא אגב לקותיה מפציל (יומא עא:). אפשר לומר בדרך רמז שבד מורה על ישראל שהם בסוד האחדות והם יחידים באומות ככתוב (דברים לב, יב) ה' בדד ינחנו וגו', וכתיב (בראשית מו, כז) כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים, ופירש"י מצאתי

בויק״ר (ד, ו) עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו דכתיב (בראשית לו, ו) ויקח עשיו את נשיו ואת בניו ואת בנתיו ואת כל נפשות ביתו לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה, יעקב שבעים היו לו וקורא אותן הכתוב נפש לפי שהיו עובדין לקל אחד, ע״כ בעבודת היום הפנימיות לבש רק בגדי בד לרמז על האחדות כי הוא תשובה היותר מעולה, כאשר אמר הרה״ק מרן מהרי״ד מבעלזא זי״ע על מה שאמרו ז״ל (מכילתא יתרו פר׳ בחודש השלישי) מקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה, והקשה ז״ל איפה רמוז שביאתן למדבר סיני היו בתשובה, ותי׳ הוא ז״ל כי כתוב (שמות יט, ב) ויחן שם ישראל נגד ההר, ודרשו חז״ל (מכילתא שם) כאיש אחד בלב אחד, ואין לך תשובה גדולה מזו, ע״כ ביום הקדוש יום הנקבע לתשובה וכפרה הוכרח הכל להיות בסוד האחדות.

ומקשה הגמ׳ ואימא עמרא, ומתרץ עמרא איפצולי מיפצלא, רמז על הגויים שהם בפירוד, ומקשינן כיתנא נמי איפצולי מפציל, דהיינו שגם אצל ישראל יש הרבה פעמים פירוד ח״ו, ותי׳ כיתנא אגב לקותיה מפציל, עפ״י מה שאמר הבעש״ט זי״ע על מאמר חז״ל (ע״ז ד.) שדרשו על הפסוק (חבקוק א, יד) ותעשה אדם כדגי הים, מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות, כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, והקשה ז״ל הלא אדם הוא רומז על ישראל כאמרם (יבמות סא.) אתם קרויים אדם וכו׳, ואיך יתכן אצל ישראל דבר כזה, כי לפי״ז ח״ו ישראל יהיו גרועים מהאומות, ותי׳ שכפי שהננו רואים חיות הטורפות שאין אוכלים את מינם, ואיך יתכן זה הלא בחיות הטורפות מוטבע בהם אכזריות הרבה יותר גדולה מאשר בדגים כפי שנראה בחוש, אבל הסיבה הוא כי לחיות הטורפות יש פרנסה ממקום אחר, דהארי טורף בקר, וזאב טורף צאן וכו׳, ואילו דגים אין להם ממה להתפרנס ע״כ מוכרחים הם לאכול את מינם, והליץ בזה בעד ישראל דאם נמצא ביניהם פירוד ח״ו, שאחד יורד לחיי חבירו, זה רק מסיבת הגלות והשיעבוד שהעכו״ם חובלים אותם ומקפחים את פרנסתם, וזה אפשר להעמיס בכוונת התרצן דכיתנא אגב לקותיה מפציל, שהפירוד אצל ישראל הוא רק תוצאה מהמכות והיסורים שסובלים, אבל בעצם שרשם הוא טוב בסוד האחדות.

רבי יוסי בר חנינא רמי כתיב (שמות כה, טז) **בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו, וכתיב** (שמות כז, ז) **והובא את בדיו בטבעות, הא כיצד מתפרקין ואין נשמטין** (יומא עב.). אפשר לומר בדרך רמז כי הארון

רומז לת״ח, ובדי הארון הם תמכין דאורייתא (עי׳ מדרש לקח טוב תרומה עה״כ ועשית בדי עצי שטים), וע״כ הם צריכים להיות דבקים לתלמידי חכמים, כמש״כ (דברים יא, כב) ולדבקה בו ופי׳ רש״י וכי אפשר לומר כן והלא אש אוכלה הוא אלא הדבק בתלמידי חכמים ומעלה אני עליך כאלו נדבקת בו, (ספרי מט), והנה להיות דבוק ממש בת״ח זה דבר קשה מאוד, כמו שאמר היהודי הק׳ מפשיסחא זי״ע כי להיות מחובר לטהור יותר קשה מלהיות טהור בעצמו (עי׳ רמתים צופים לא. אות לד), ע״כ אמר שאפילו אינם דבוקים לגמרי ממש בת״ח, רק מתפרקין ואין נשמטין ממנו לגמרי שפיר מיקרי דבוקים ע״י מה שמחזיקים אותם בכספם ומתקיים בהם (דברים ד, ד) ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כולכם היום.

כדתניא בית יד של בגדי כהונה נארגת בפני עצמה ונדבקת עם הבגד ומגעת עד פיסת היד (יומא עב:). א״ל דענין בגדי כהונה מרמז על ההתדבקות לצדיק, הכהן היינו הצדיק, ובית יד של הבגד היינו האנשים האוחזים ומתדבקים בצדיק כמו בית יד של כלים, ע״כ אמר שאל נחשוב שאלו האנשים צריכים להיות במדריגה של הצדיק ממש כמו גוף אחד, אלא אפי׳ רק אוחזים בצדיק ומפזרים לו ממונם, ג״כ נחשב דהם דבקים בהצדיק, ע״כ לא הי׳ הבית יד של בגדי כהונה נארג ביחד עם הבגד, רק ארגו אותן בפני עצמו ונדבקת עם הבגד, דהיינו דבוק לצדיק, ובאיזה אופן יזכה להתדבק להצדיק, ע״ז בא הרמז ומגעת עד פיסת היד, דהיינו ע״י שהוא מתיר לו פיסת ידו ומפזר ממונו עי״ז הוא דבוק להצדיק ומחובר לטהור טהור.

אמר רחבה אמר רב יהודא שלש ארונות עשה בצלאל, אמצעי של עץ תשעה פנימי של זהב וכו׳ (יומא עב:). א״ל דהנה הארון רומז על עמוד התורה שהוא בחינת יעקב אע״ה והוא בחינת תפארת גופא עמודא דאמצעיתא, והוא ו׳ רבתי הכולל ששה קצוות, ובתוכו נכלל מדת יוסף שהוא וא״ו זעירא כרמוז בואלה תולדות יעקב יוסף כי גוף ובריח חדא חשיבי (עי זוה״ק ח״ג רכג: ; תיקוני זהר קו:), ע״כ היה הארון בפנים של עץ כי עץ רומז על יסוד צדיק (בראשית א, יא) עץ עושה פרי שהוא בחינת ו׳ זעירא והוא נכלל בתוך הארון מדת יעקב.

ר׳ יונתן רמי כתיב פקודי ה׳ ישרים משמחי לב וכתיב אמרת ה׳ צרופה, זכה משמחתו לא זכה צורפתו (יומא עב:). ופרש״י צורפתו ביסורין ובגיהנום. א״ל דגם זה לטיבותא שזכה על ידה לחיי העולם הבא, וכמעשה דאחר (חגיגה טו:), ומזה רואים חשיבות התורה כי אפילו הלומד שלא לשמה התורה לא תזניחנו ותצרפנו ביסורין ובגיהנום כדי שיבוא לחיי העולם הבא.

מתיב רב אדא בר אהבה ואמרי לה כדי, יכול יהא בנו של משוח מלחמה משמש תחתיו כדרך שבנו של כהן גדול משמש תחתיו, תלמוד לומר (שמות כט, ל) **שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבוא אל אהל מועד, מי שראוי לבא אל אהל מועד** (יומא עב:). אפשר לרמז עפ"י מה שכתוב בספרים כי יש שני מיני צדיקים, אחד המדריך את ישראל בנחת, ומשיב לבם לאביהם שבשמים, והשני מוכיחם בדברים קשים ועי"ז מחזירם למוטב, אפשר לומר דהשני הבחינות מרומזים בכה"ג ומשוח מלחמה, דכה"ג הוא בבחינת חסד, ומשוח מלחמה הכוונה להצריכם מוכיח, רק ההבדל ביניהם הוא, שדרכו של הצדיק הראשון המלמד תמיד רק זכות על ישראל ומקרבם, צדיק כזה מותר בנו לאחוז בדרכו, אע"פ שלא הגיע למדריגה זו, אך דרכו של הצדיק השני אסור לבנו לנהוג אחריו באם אינו ראוי לזה, כידוע שהרבה צדיקים אפי' נענשו בגלל שדברו לא טוב על ישראל (עי' פסחים פז:), ע"כ טוב יותר לאחוז בדרך הצדיק הראשון ללמד תמיד זכות על ישראל ולהשפיע להם כל טוב.

עוד אפשר לומר, שהצדיק המתנהג בחסד זוכה לדורותיו אחריו יותר מהצדיק השני, ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו ית"ש.

האוכל והשותה אין מצטרפין (יומא עג: במשנה). הא דלא אמר האוכלין והמשקין אין מצטרפין כלישנא דלעיל דאמר כל האוכלין מצטרפין לככותבת. א"ל משום דאמר לקמן (פ:) ציר שעל גבי ירק מצטרף לככותבת ביוהכ"פ, וכן בנזיר (פסחים מד:) אם שרה פת ביין מצטרף דילפינן ממשרת (במדבר ו, ג). וא"ל דבכהאי גוונא הוי גם יתובא דעתיה, ע"כ אמר האוכל והשותה אין מצטרפין דקים להו לרבנן, דבהכי לא מיתבא דעתיה כדאמר לקמן (פא, א).

ונחש עפר לחמו (ישעיה סה, כה) **רבי אמי ורבי אסי חד אמר אפילו אוכל כל מעדני עולם טועם בהם טעם עפר, וחד אמר אפי' אוכל כל מעדני עולם אין דעתו מיושבת עליו עד שיאכל עפר** (יומא עה.). א"ל דהנה ידוע מאמר חז"ל (תענית ז.) אין דברי תורה מתקיים אלא במי שדעתו שפילה, ונחש רומז על הת"ח כמש"כ לעיל (כב:) כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח, ובאמת גם השפלות באה לו ע"י התורה, כי אורייתא מודעת לי' חוביה (זח"ג כג ע"ב), וכאשר שנינו בבריתא דאבות (פ"ו מ"א) ומלבשתו ענוה וכו', ע"כ חד אמר שכל מה שהוא אוכל טועם בה טעם עפר, דהיינו שהת"ח כל כמה שלומד יותר בא לידי שפלות ביותר, וחד אמר שאין דעתו מתיישבת עליו עד שיאכל עפר, היינו כי כל מה

שילמוד אינו מתיישב ומתקיים בו עד שיאכל עפר, כי התורה נמשלה למים שיורדין ממקום גבוה למקום נמוך (תענית ז.).

כתיב לחם וכתיב שמן וכתיב דבש אמר ר' יוסי בר חנינא לנערים לחם, לזקנים שמן, לתינוקות דבש (יומא עה:). אפשר לרמז בכתוב "לשד" השמן (במדבר יא, ח), ל'ש'ד' ר"ת ל'חם ש'מן ד'בש, אפשר עוד לרמז לנערים לחם, דהיינו תלמוד כמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה פ"ד הי"ג) שהוא הלחם והבשר לדעת את האסור והמותר, לזקנים שמן מרמז לחכמה (מנחות פה:) היינו סתרי תורה, לתינוקות דבש - אגדה להמשיכם לתוי"ש.

רבי יהודא משתכח לי' (לשליו) בי דני (בין החביות), **רב חסדא משתכח לי' בי ציבי**, (מחסן עצים) **רבא מייתי לי' אריסי' כל יומא מדברא** (מהשדה) (יומא עה:).**(ולגירסת הב"ח מאגמא, והיינו שדה של צמחים עי' קידושין סב:) אפשר לומר** דכל אחד הי' לו השפעה מלמעלה בבחינה אחרת לפי מדריגתו, והנה ר' יהודא אמרו עליו חז"ל (ברכות כ.) כי כאשר שלף חד מסאנא אתי מיטרא, כיון דהוי קא מסרי נפשייהו אקדושת השם, איתרחיש לי' ניסא, וזה מדה כנגד מדה כמו שהי' שובר את טבעו למסור נפשו על קדושת השם, כן הקב"ה הכניע את הטבע לפניו.

והנה בחינת ז"א, אדם המקבל השפעתו משם הוא בתוך הטבע, כי ו"ק דז"א הם ששת ימי הבנין, אבל מי שמקבל השפעתו מאימא עילאה דהיינו בינה שהיא בחינת עולם הבא, הוא בבחינת למעלה מדרך הטבע, ע"כ ר' יהודא המציאו לו את השליו בי דני היינו חביות של יין, כי יין מרמז על בינה, יין המשמר בענביו כידוע, ורב חסדא שהיתה השפעתו בבחינת ז"א היו ממציאים לו בי ציבי מחסן העצים, כי הז"א נקרא עץ חיים, עץ המקבל השפעה מאימא עילאה בחינת חיים אהי' הוי' אהי' כידוע מכוונת התפילין, וגם הז"א בחינת הוי' והוי' בהכא"ה יפ"ה הפ"י ופ"ה הפ"ו בגי' "עץ", ע"כ המציאו לו את השליו בי ציבי, ורבא הם אותיות "באר" הוא המלכות קבל השפעתו ע"י המלכות באר בשדה הביא לו האריס השליו מדברא היינו שדה, כי המלכות נקראת חקל תפוחין קדישין כידוע.

ד"א לחם אבירים אכל איש (תהלים עח, כה), **זה יהושע שירד לו מן כנגד כל ישראל וכו'** (עה: עו.).ופרש"י כשעלה משה להר המתין לו יהושע כל מ' יום ושם ירד לו מן כנגד כל ישראל. ופריך ואימא משה וכו' דנין איש מאיש וכו'. נ"ל דהכי פירושו, דוודאי ליהושע לא ירד לו מן כנגד כל ישראל, אלא בזכות משה, ובדיל רבה. אכל תלמידא, כי מנהיג הדור שקול כנגד כל הדור,

וכמו שאמרו (מכילתא בשלח טו, א) שקול משה כנגד כל ישראל. וא"כ למשה ירד כל הזמן מן כנגד כל ישראל, רק עכשיו שמשה היה בהר ירד המן כנגד כל ישראל ליהושע, וא"כ מנא לי' דהכתוב אתי לאשמועינן שירד ליהושע, דילמא אשמועינן שירד למשה כנגד כל ישראל כל ארבעים שנה. ולזה תירץ דנין איש מאיש ואין דנין איש מן האיש.

רב יהודא ורב שמואל בר רב יהודה הוי קיימי אגודא דנהר אמברא דחצדד והוה קאי רמי בר פפא מהך גיסא וכו' (יומא עז:). ולכאורה קשה קצת כי הלא רמי בר פפא הוא אחד מעשרה בניו של רב פפא, ורב פפא הוא תלמידו של רבא כדלעיל (מז:) סבר רב פפא קמי דרבא למימר, וכשמת רב יהודא נולד רבא (קידושין עב:) וא"כ רב יהודא קדם הרבה לבנו של רמי בר פפא, שהי' תלמיד תלמידו. וצ"ל על אחד משלשה פנים, או שרמי בר פפא הנזכר כאן אינו בנו של רב פפא, רק של פפא אחר, או דתרי רב פפא היו, או שרב יהודא הנזכר כאן אינו רב יהודא תלמידו של רב וצ"ע.

מתקיף לה ר' זירא מ"ש אכילה דכל חד וחד בכותבת, ומ"ש שתי' דכל חד וחד בדידיה, א"ל אביי באכילה קים להו לרבנן בכותבת דבהכי מיתבא דעתיה בציר מהכי לא מיתבא דעתיה, בשתי' בדידיה מיתבא דעתיה בדחבריה לא מיתבא דעתיה (יומא פ:). א"ל כי אכילה מרמז על נגלות והלכות שבתורה, כמו שכותב הרמב"ם ז"ל (יסודי התורה פ"ד הי"ג) שהוא הלחם והבשר לדעת את האסור ואת המותר, וזה שוה לכל לגדולים ולקטני הערך, אכן השתי' שהוא מרמז לסודות ופנימיות התורה בבחינת נכנס יין יצא סוד (עירובין סה.), זה משיג כ"א לפי שורש נשמתו, ע"כ בדידיה מיתבא דעתיה בדחבריה לא מיתבא דעתיה.

חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דלילא, וחד לעונש דיממא, וחד לעונש דלילא, וחד לאפנוי למגמר מיני' עינוי ממלאכה בין דיממא ובין דלילא (יומא פא סוף ע"א). ועי' בתוס' ישנים וז"ל לא ידענא אי בעינן בכל דוכתא עונש דיממא ולילא במלאכה כגון שבתות וימים טובים וחוש"מ.

אפשר להסביר קצת את הענין עפ"י התנא דברייתא דלעיל, ועניתם את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו (במדבר כט, ז) יכול יהא מוזהר על תוספות מלאכה, ת"ל (ויקרא כג, כח) וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, על עיצומו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על תוספת מלאכה, וצ"ב לכאורה מהיכי תיתי שיהא מוזהר על התוס' הלא גם בשבת יש תוספת ולא מצינו שיגלה הכתוב שפטור (שחייב) על תוספות מלאכה,

אלא ע"כ משום הדרשא (לקמן ע"ב) דילפי' מהא דכתיב (ויקרא כג, לב) ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש, הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום, א"כ היה אפשר לומר שהוא מוזהר על התוס' בלאו, ע"כ בא הקרא של בעצם היום הזה, שאינו מוזהר רק על עיצומו של יום, וא"כ סד"א שאינו מוזהר רק על היום ולא על הלילה, כי עצם היום הזה משמע רק היום, כמו אצל העומר שג"כ כתיב (ויקרא כג, יד) עד עצם היום הזה, ע"כ צריך קרא על האזהרה ועונש דלילה לחוד, משא"כ בשבתות וימים טובים שלא כתיב בהם הלשון של עצם היום הזה, אזי נכללים היום והלילה בלאו אחד.

דתני חייא בר רב מדיפתי **ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש** וגו', וכי בתשעה מתענין והלא בעשור מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה **בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי** (יומא פא:). שמעתי לפרש שהכוונה כאלו התענה הפסקה של שני ימים ביחד, כי בעשירי ממילא מתענה, אך פשטות הלשון משמע שנחשב לו האכילה של יום התשיעי כתענית של שני ימים תשיעי ועשירי, ושוב מצאתי בשפת אמת שבאמת פירש כן, אבל טעמא בעי למה באמת תהי' האכילה גדולה מן העינוי, א"ל דהעינוי של יוהכ"פ היא תשובה מיראה, וזדונות נעשית לו כשגגות, (יומא פו:) אבל בזה שאוכל בעיוהכ"פ ועושה סעודה ושמח, זה בחינת תשובה מאהבה שזדונות נעשית לו כזכיות, (יומא שם) ע"כ שכרו הוא בכפליים כאלו התענה תשיעי ועשירי. (ועי' שערי תשובה לרבינו יונה שער רביעי אות ט' בגודל שכר השמחה על המצוות, ולכן נתחייבו לקובע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכיפורים)

דתניא בי אומר **על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה יוהכ"פ מכפר, חוץ מפורק עול** (יומא פה:). פי' רש"י כופר בהקב"ה, ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר, שאם עשה תשובה יוהכ"פ מכפר, ואם לא עשה תשובה אין יוהכ"פ מכפר. אפ"ל עפ"י מה דאי' בזוה"ק (אמור עג ע"א) דקוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא, וע"כ הפוגם באחד מהם פוגם בכולם, ולכך שלשת אלו אין מתכפרין בלא תשובה, כי פורק עול כופר בהקב"ה כפירש"י, ומגלה פנים בתורה כמשמעו, ומיפר ברית בשר שמוציא עצמו מכלל ישראל, והשם יזכנו להיות דבוק בקוב"ה ע"י התוה"ק ובאמצעות כלל ישראל אמן.

א"ר על **כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה יום הכיפורים מכפר חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר וכו'** (יומא פה:). א"ל דקוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא (זוה"ק עג ע"א) ומי שכופר באחד מהם כופר כולם, ע"כ מי שכופר בהקב"ה

או מגלה פנים בתורה או מיפר ברית, שמוציא עצמו מהכלל ישראל, הריהו כאילו פגם בכולם, ואין יום הכיפורים מכפר רק כשיעשה תשובה.

שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי שמעת ארבעה חילוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש, אמר שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד עבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו וכו', עבר על לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויוהכ"פ מכפר וכו', עבר על כריתות ומיתות בי"ד ועשה תשובה תשובה ויהכ"פ תולין ויסורין ממרקין וכו', אבל מי שיש בידו חילול השם אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביוהכ"פ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת (יומא פו.). ק"ק מכאן לדברי ר"ת בר"ה (יז. תוס' סד"ה קרקפתא דלא מנח תפלין), וכל הני דשמעתין בשלא עשה תשובה אבל עשה תשובה אמרינן ביומא (שם) דתשובה תולה ומיתה ממרקת, והלא תפילין הוא מצות עשה ומוחלין לו מיד, ואולי אפשר לומר דעבר על עשה שמוחלין לו מיד היינו רק אם עבר לפרקים, אבל זה שלא הניח תפלין מעולם משום דהמצוה בזויה עליו אז הוא בכלל חילול השם וצ"ע.

רבי חמא בר חנינא רמי כתיב (ירמיהו ג, יד) **שובו בנים שובבים דמעיקרא שובבים אתם, וכתיב** (הושע יד, ה) **ארפא משובתם, ל"ק כאן מאהבה כאן מיראה** (יומא פו.). פירש"י השב מאהבה נעקר עונו מתחילתו, ולענ"ד יש לפרש בהיפך דשובו בנים שובבים דמעיקרא שובבים אתם, היינו תשובה מיראה כמו שפירש"י ז"ל בעצמו, מעלה אני עליכם כאלו תחילת החטא ע"י נערות שטות ושובבות, וזה עצמו בחינת שגגות כמו שדרשו חז"ל (ב"מ לג:) עה"פ (ישעי' נח, א) הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם, בית יעקב היינו עמי הארץ, שזדונות נעשות לו כשגגות, והפסוק דארפא משובתם, היינו תשובה מאהבה שהחטא נרפא לגמרי ונעשה כזכיות.

רב הוה פסיק סידרא קמי' רבי עייל אתא ר' חייא הדר לרישא עייל בר קפרא הדר לרישא, אתא ר"ש ברבי הדר לרישא, אתא ר' חנינא ב"ר חמא אמר כולי האי נהדר וניזל, לא הדר, איקפיד ר' חנינא אזל רב לגביה תליסר מעלי יומי דכיפורי ולא איפייס, והיכי עביד הכי והאמר ר' יוסי בר חנינא כל המבקש מטו חבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים, **רב שאני** (יומא פז:) פי' רש"י מחמיר הי' לעצמו, ורבינו חננאל פי' דה"מ אדם בהדי חבירו, אבל תלמיד בהדי רבו שאני כלומר ר' חנינא רבו של רב הוי, ולפירושו קשה דאם הי' רבו למה לא חזר לפסוק בשבילו ואמר כולי האי נהדר וניזל וצ"ע.

סוכה

סוכה המדובללת רואין אם היו הקנים מושכבים אז צילתה מרובה מחמתה, **כשירה** (סוכה כב.).

א״ל לזכותן של ישראל דצל מורה על תורה ומצוות המגינות על האדם כצל, וחמה הם העבירות המעלות חימה, וכל אדם שוקלים זכויותיו ועוונותיו, כמו שכתוב בר״ה (טז:) וברמב״ם (הל׳ תשובה ג, א). ואם הזכיות מרובות הוא צדיק וכשר, ואם ח״ו להיפך הוא רשע. אכן יש אנשים שמתוקף עניים ודלותם ובלבול דעת מתוך צרותיהם לא יכלו לעשות מצוות כהוגן שיכריעו את הכף, וגם העניות והצרות העבירו אותם על דעתם לעשות עבירות רואין אילו לא היתה סוכתו - דהיינו ימי חיי חלדו שעליו מרמזת הסוכה, כי שבעת ימי הסוכה הם כנגד שבעים שנות האדם ככתוב בספרים - מדולדלת ומבולבלת, אז היה צילתה מרובה מחמתה דהיינו שאז היה עושה יותר מצוות וביתר שלימות, וגם לא היה עושה עבירות, וע״י כן היו מכריעים הזכיות כשרה ונחשב לצדיק וישר.

סוכה היכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשירה אפילו אינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה, ובים אפילו אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים ג״כ כשירה (סוכה כג.). א״ל דרוחות העולם מורים על הנסיונות והצרות שעוברים על האדם ואם האדם עומד בנסיונות, הוא צדיק וכשר, אכן ברוח שאינה מצויה דהיינו בבוא גל צרות ח״ו כמו שהי׳ חבלי משיח האחרונים, אז אפילו אם ח״ו אין האדם עומד בנסיון אפשר ללמד עליו זכות, כי בנסיונות בלתי טבעיים לא היה יכול לעמוד, וכמו כן בים המרמז על צרות עצומות כמו שהמשילו חז״ל (יבמות קכא, א) את הצרות לגלים, וכל גל שבא עלי ינענע לו ראשי, הרבה פעמים מתוך תוקף הצרות והנסיונות אינו עומד אף ברוח מצויה דהיינו נסיון קטן, וגם על זה יש ללמד זכות וכשר הוא.

הא כיצד לקח בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין, לקח בבשר דגים יצא הבשר ונכנס הדגים, לקח בדגים יין וכו׳ לקח ביין שמן וכו׳ (סוכה מ:). אפשר לרמז בשר כנגד הה״א אחרונה שהוא דינים, דגים כנגד הוא״ו שכוללת בתוכה הוא״ו זעירא בסוד (בראשית לז, ב) אלה תולדות יעקב יוסף, וזה בחינת יסוד הפרה ורבה בחינת דגים כמש״כ (בראשית מח, טז) וידגו לרוב, יין כנגד הה״א ראשונה, יין המשומר המשמח כידוע כמש״כ (תהלים קד, טו) ויין ישמח לבב אנוש, ושמן כנגד היו״ד שהיא חכמה, כי שמן רומז לחכמה, כמו שאמרו (מנחות פה:) כ״מ שהשמן זית מצוי החכמה מצוי׳, כמש״כ (ש״ב יד, ב) וישלח יואב תקועה וימצא שם אשה חכמה תקועה משום שהשמן זית מצוי שם, תקוע אלפא לשמן וה׳ הטוב יכפר.

ויש להוסיף עוד ד׳גים י׳ין ש׳מן ר״ת ש׳ד׳י׳, שהיסוד מוריד הטפה מבחינת חכמה שהוא ע״ב.

תענית

כי שתיים רעות עשה עמי (ירמיה ב) **אמר ר׳ יוחנן אחת שהיא שקולה כשתים ומאי נינהו ע״ז** (תענית ה:). עיין רש״י ורש״א. ולענ״ד נראה דאחת שהיא שקולה כשתים, היינו שע״י ע״ז עברו על שתי העבירות אנכי ולא יהיה לך, שהם אחת כי בדיבור אחד נאמרו.

הזקן אומר להם דברי כיבושין. ת״ר אם יש זקן אומר זקן ואם לאו וכו׳ אומר אדם של צורה (תענית טז.). עיין רש״י ורש״א, ודוחק. ונלענ״ד לפרש אדם של צורה, היינו בעל מעשים שמהפך החומר לצורה, ודומה לזה שאמרו (פסחים מט:) לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת״ח, לא מצא בת ת״ח ישא בת גדול הדור, ופרשיז״ל שם אנשי מעשה וצדיקים, כלומר שמהפכים את המעשים הגשמיים לרוחניים.

ואולי אפשר להעמיס את זה בדברי המהרש״א שפירש אדם של צורה במילי דעלמא, דהיינו שאף במילי דעלמא הוא אדם של צורה שאינו הולך אחר החומר.

וביתו ריקם מן העבירות (תענית טז.). פרש״י שאין חמס וגזל בביתו. הנה בכל מקום בש״ס פירוש עבירה סתם הוא עריות כגון (שבת לג.) סימן לעבירה הדרוקן או (ברכות כב.) מעשה באחד שתבע אשה לדבר עבירה, ולמה פרשיז״ל כאן גזל וחמס. א״ל דאין הציבור יכולים לדעת סתריו של אדם, אכן גזל ידוע הדבר כי בודאי מקטרג עליו הנגזל וטוען כנגדו, והנסתרות לד׳ אלקינו והנגלות לנו ולבנינו (דברים כט, כח).

או אפשר דלשאר עבירות מהני שיהרהר בתשובה בלבו ומיקרי צדיק, והוא ריקם מן העבירה. אכן לגזל לא מועיל כ״ז עד שיחזיר הגזל לבעליו, ע״כ הקפידא היא רק על גזל שלא יהיה בידי ש״ץ.

או אפשר לומר דמי יאמר זכיתי לבי טהרתי מטומאתי ואני ריקם מעבירה וראוי להיות ש״ץ דזה גיאות ח״ו, ועוד יותר גרוע מעבירה כמאמר החסיד לתלמידיו (חובת הלבבות שער עבודת אלקים פ״ד והמדריגה התשיעית) אלו לא היה בכם חטא הייתי מפחד מכם מדבר היותר גדול מן החטא הוא הגאוה, אך ביתו ריקם מגזל וחמס שפיר יכול להיות.

רבי מני הוה שכיח קמי׳ דר׳ יצחק בן אלישיב א״ל עתירי דבי חמי קא מצערו לי אמר ליעבו ואיעבו, (פי׳ שיהיו עניים, ונהיו עניים) **אמר קא דחקו לי שהם מבקשים ממנו פרנסה, אמר ליעתרו ואיעתרו** פי׳ שיהיו **עשירים ונהיו עשירים אמר לא מיקבלי עלי אינשי ביתי אין אשתי מקובלת עלי שאינה יפה, א״ל מה שמה חנה תתייפי חנה ונתייפת, א״ל קא מגנדרא עלי מתגדלת עלי מתוך גבהות יופיה, א״ל א״כ תחזור חנה לשחרוריתה וחזרה חנה לשחרוריתה ע״כ.** (תענית כג:). אפ״ל עפ״י דברי

מרן החוזה מלובלין זי״ע (בספר זאת זכרון דף ד: ד״ה לשם יחוד) על דברי הזוה״ק (זוה״ק חיי שרה קכב. ב) מאן דאיהו זעיר איהו רב, שיותר טוב להיות שפל באמת ולהכיר בשפלותו מלהיות רב עם התנשאות, א״ל אשה היינו הנשמה ששמה חנה שמעלת חן, כי אחרי פטירת האדם סר חנה, וגם חנה גי׳ ס״ג שמשם שורש הנשמה, והתאונן לפניו שיש לו נשמה נמוכה ללא הארות ומדריגות, א״ל מה שמה, חנה תתייפי חנה היינו שתקבל הארה, א״ל קא מגנדרא עלי, שבא להתנשאות עי״ז, א״ל א״כ תחזור חנה לשחרוריתה, כי העיקר הוא להכיר בשפלותו.

מגילה

וא״ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת (מגילה יט.). א״ל היות והמגילה הוא בחינת יסוד אבא הגנוז בז״א, והנה כתיב בכוונת העלי׳ לספר תורה לכוין בשתי שמות אהי׳ דיודין ודההין, קס״א וקנ״א ועם כ״ח אותיותיהם בגי׳ ספר, והיות והמגילה ג״כ דומה לספר תורה, אמרו חז״ל (מגילה טז:) שמגילה צריכה שרטוט כאמיתה של תורה, ע״כ נקראת המגילה ספר לרמוז על הנ״ל, וכשהוא בנוקבא נקראת אגרת, א״ל כי יש ד׳ אותיות הוי׳ שהם בחינת אבא ואמא ז״א ונוקבא, והם יראה אהבה תורה ומצוות, וידוע כי מצוה היא בחינת עשי׳ שהיא המלכות, והנה איגרת מלא ביו״ד בגי׳ תרי״ג עם הכולל.

יבמות

ויהי רעב בימי דוד שלוש שנים שנה אחר שנה ראשונה אמר להם שמא עובדי עכו״ם יש בכם וכו׳, שניה אמר להם שמא עוברי עבירה יש בכם וכו׳, שלישית אמר להם שמא פוסקי צדקה ברבים יש בכם ואינם נותנים (יבמות עח:). והנה קיי״ל דכל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו שופך דמים (שו״ע יור״ד סי׳ רמז סעיף א בשם הגמ׳ תענית כא. במעשה דנחום איש גם זו) ונמצא שבדק אחרי כל ג׳ ראשי עבירות שהם ע״ז גילוי עריות ושפיכות דמים.

כתובות

א״ל (אביי לרב פפא) **יתמא לא עבדי לך אמך דרדוגי משחא אירישא דרבנן בשעת מעשה** (כתובות יז:). פרשיז״ל יתמא ממנהג הנוהג. אולי א״ל כי רב פפא יתום היה כמובא ביבמות [דף קו.] אביך היכא? א״ל במתא, אמך היכא? א״ל במתא יהיב בהו עיניה ושכיבן, מהקפדת אביי, והיה כמצטער על זה שגרם לו כך.

מוצש"ק בהר תשנ"א

רב ענן הוה רגיל אליהו דהוה אתי גביה דהוה מתני ליה סדר אליהו וכו' והיינו דאמרו סדר אליהו רבא וסדר אליהו זוטא (כתובות ק"ו. מובא בפתיחת הספר תנא דבי אליהו). עיין פירש"י ז"ל סדר אליהו רבא שלמד חוץ לתיבה סדר אליהו זוטא שלמד תוך התיבה ולכאורה זה היה נפקא מינה רק לגבי רב ענן שהי' לו ביעותותא ע"כ החביא עצמו בתוכה אבל מאי נפקא מינה מזה לענין הלמוד שלמד.

וא"ל דהנה ידוע מספרים הקדושים שיש בחינת אור מקיף ובחינת אור פנימי והאור מקיף הוא מחוץ לכלי ואינו מוגבל בכלי והאור פנימי הוא מוגבל בכלי ע"כ הוא קטן יותר במעלה מאור המקיף וא"ל כי מה שלמד מחוץ לתיבה היה בבחינת אור המקיף שאינו מוגבל בכלי ומה שלמד תוך התיבה היה בבחינת אור הפנימי המוגבל תוך הכלי והוא קטן במעלה מאור המקיף וזה לפירוש רש"י ז"ל והנה התוספות פירשו בדרך אחר וז"ל אומר ר"י לפי שהפסיק בלמוד לרב ענן חלקו לשני חלקים ובפעם הראשון למד ממנו יותר מארבע ידות קרי לראשון סדר אליהו רבא ולבתרא קרי זוטא ויש לדייק למה אומרים התוספות הלשון בתרא למה לא קוראים חלק השני כמו שאמרו בפעם הראשון אבל אפשר לרמז כי ידוע מספה"ק שיש חמשה פרצופים המרומזים בשם הוי' ב"ה קיצו של יוד אריך אנפין, יוד אבא ה' ראשונה אמא וא"ו זעיר אנפין וה' אחרונה מלכותא קדישא והנה הז"א כולל בתוכו ארבעה פרצופים הראשונים שמקבל מהם ומשפיע למלכות והנה הז"א נקרא המאור הגדול והמלכות נקראת המאור הקטן וזה אפשר להעמיס בדברי התוספות שהלמוד הראשון הי' בבחינת ז"א הנקרא המאור הגדול ע"כ נקרא אליהו רבא והסדר השני הי' בבחינת פרצוף המלכות ע"כ נקרא סדר אליהו זוטא ע"כ משתמשים התוספות במלת בתרא כידוע מזוה"ק שמלכות נקראת אחרית הימים שהיא אחרונה שבספירות הנקראים ימים.

סוטה

שכר הלוי' אין לו שיעור (סוטה מו:).

ויש להסביר הענין בדרך רמז כי אש"ל ר"ת א'כילה ש'תיה' ל'ינה, הם כנגד שלשה אבות אברהם יצחק יעקב, אכילה כנגד אברהם שהוא הי' מכניס אורחים כידוע, שתי' כנגד יצחק כי השתי' הוא ביין ויין רומז לגבורה, ולוי' כנגד יעקב כי אמר (בראשית כח, כ) "אם יהי' אלקים ושמרני בדרך הזה אשר אני הולך, ויעקב נתברך בנחלה בלי מצרים כדאי' בגמ' (שבת קיח:) כמש"כ (בראשית כח, יד) ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה, ע"כ המצוה שהוא

כנגד יעקב גם הוא צריך להיות בלי מצרים, לפיכך שכר הלוי׳ שהוא כנגד יעקב אין לו שיעור. [מכתבי נכדו שיחי׳]

משמת רבי מאיר בטלו מושלי משלים דרבי מאיר הי׳ דורש תלתא אגדתא תלתא שמעתתא ותלתא מתלי (סוטה מט.). א״ל דכתוב מהאריז״ל והוא מהזוהר ששלמה הע״ה שרתה עליו רוח הקודש וחבר שלשה חבורים (עי׳ זוה״ק ח״ג סד ע״א) שיר השירים (חכמה) קהלת (בינה) משלי (דעת) והנה ידוע דקו ימין הוא חח״ן חכמה חסד נצח, קו שמאל בג״ה בינה גבורה הוד, קו אמצעי דת״י דעת תפארת יסוד, וזה אפשר גם לרמז כאן אצל ר׳ מאיר שדרשותיו היו בבחינה הנ״ל כי אגדתא אמרו חז״ל דאגדה מושכת את לבו של אדם כמים (שבת פז.) ומים ידוע כי רומזים על חסדים וחסד ענף החכמה שמעתתא הלכה הוא דין מצד השמאל גבורה שהוא ענף הבינה ומתלי הוא בבחינת משלי שהוא דעת מקו אמצעי.

קידושין

ת״ר ללמוד תורה ולישא אשה, ילמוד תורה ואח״כ ישא אשה וכו׳, אמר רב יהודא אמר ר׳ שמואל הלכה נושא אשה ואח״כ ילמוד תורה, ר׳ יוחנן אמר ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה, ולא פליגי הא לן והא להו (כט:). עיי״ש בתוד״ה הא בשם ר״ת דבא״י ישא אשה ואח״כ ילמוד תורה, ובבבל ילמוד תורה ואח״כ ישא אשה.

והנה ראיתי ב״בית ישראל״ להה״ק מגור שישא אשה הכוונה ליראת שמים, ע״ש הכתוב (משלי לא א) אשה יראת ה׳, (ראה מגיד דבריו ליעקב אות קכ״ב) שקודם יהי׳ לו יראת שמים ועי״ז ילמוד תורה בטהרה,

ואפשר לפרש בזה התי׳ של הגמרא הא לן והא להו, פי׳ לבני א״י שהוא בחינת מלכות שמים (זוה״ק בראשית לג. ב.) וקל שם לבוא ליראת שמים (ככתוב ירא את ה׳ בני ומלך, ועי׳ בזוה״ק בהר ק״ח ע״א יראת ה׳ ודא מלכות שמים) אזי ישא אשה ואח״כ ילמוד תורה בטהרה, משא״כ בבבל שהוא עמוקה (סנהדרין צ״ג.) וי״ל הכוונה שברוחניות הוא מקום שפל, וקשה לבוא שם ליראת שמים, אזי ילמוד תורה קודם והמאור שבה יחזירנו למוטב (ירושלמי חגיגה פ״א ה״א) ויבוא ליראת השם ע״י התורה (ראה אבות פ״ו, כל העוסק בתורה וכו׳ מלבשתו ענווה ויראה).

רב אסי הוה לי׳ ההיא אמא זקינא והוי אתא מחו״ל לא״י, אתא לקמי׳ דרבי יוחנן אמר לי׳ מהו לצאת מארץ לחוצה לארץ, אמר לי׳ אסור, לקראת אמא מהו א״ל איני יודע, אתרח פורתא, הדר אתא א״ל אסי נתרצית לצאת המקום יחזירך לשלום (קידושין לא:). עי׳ בפי׳ רש״י שם, ולולי דבריו ז״ל הי׳ אפשר לפרש שרבי יוחנן לא נסתפק בהלכה אם

מותר לצאת לקראת אמו, אבל ראה ברוח קדשו שתמות ולא תגיע לא״י, ותהי׳ יציאתו בחנם ע״כ אמר לו אתרח פורתא היינו שימתין פרק זמן, וחשב שבתוך הזמן הזה תמות אמו, ולא יצטרך לצאת מא״י לחו״ל, אבל רב אסי לא הבין כוונתו ע״כ בא אליו עוה״פ, ואז אמר לו רבי יוחנן נתרצית לצאת, לא שחשדו שרוצה לחזור לבבל כמו שפי׳ רש״י, אלא לצאת לקראת אמו, ע״כ א״ל המקום יחזירך לשלום היינו לא״י, כי ראה שהיא תמות, ורב אסי יחזור במהרה כמו שהי׳ באמת.

ת״ר איזהו מ״ע שהזמן גרמא, סוכה לולב שופר ציצית ותפילין (קידושין לג:). יש לדקדק למה הקדים סוכה ולולב לשופר שהוא קודם בזמן, ובכלל למה לא התחיל בציצית ותפילין שהן מצוות תמידיות וצ״ע.

בבא קמא

פרפרת אחת שנשארה לפליטה מכתבי הרה״ח מו״ה שמעון טייטלבוים הי״ד מטארנאליא (כ״ד סיון תש״ד)

שאל ר׳ חנינא בן עגיל את ר׳ חייא בר אבא, מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב, ובדברות האחרונות נאמר בהם טוב, א״ל עד שאתה שואלני למה נאמר בהן טוב, שאלני אם נאמר בהם טוב או לא, שאיני יודע אם נאמר בהם אם לאו, כלך אצל ר׳ תנחום בר חנילאי שהי׳ רגיל אצל ריב״ל שהי׳ בקי באגדה וכו׳ (ב״ק נד:). והנה כל המאמר כולו מוקשה וכבר עמדו עליו המפרשים, ובראשם הפנ״י במקומו בקושיותיו העצומות בכתבו כל קורא ישתומם על ככה, וכי גברא רבא כר׳ חייא בר אבא לא היה יודע חלילה מה שתינוקות של בית רבן יודעים שלא נאמר טוב בדברות הראשונות ובאחרונות כן כתוב, ואי משום שלשון טוב ממש לא כתוב, אמאי קאמר שאינו יודע אם נאמר, ועוד דנראה כפל הלשון שאלני אם נאמר וכו׳ שאיני יודע אם נאמר וכו׳ עכ״ל. עוד הק׳ קושיא גדולה למה שאל ר׳ חנינא בן עגיל רק על השינוי דלמען ייטב לך ולא הקשה על שאר שינויים, כמו זכור ושמור, שוא ושקר, ולא תתאוה, ולכאורה היא קושיא עצומה.

ואמרתי בהבנת הגמ׳ ובפירושה כי מקום הניחו לי, דהנה בבעה״ט פ׳ ואתחנן (ה, טז) כתב י״ז תיבות יתירות דברות אחרונות על הראשונות כמנין טו״ב וזהו מה שכ׳ למען ייטב לך שאינו בראשונות עכ״ל, והנה אם נדייק בגמ׳ נראה דר׳ חנינא בן עגיל, דקדק בלשונו לאמר למה בדברות ראשונות לא נאמר בהם טוב, ולמען ייטב לך, כפי׳ הבעה״ט, והוא שאל על כל השינויים אשר המה במספר טוב־י״ז, וכקושיית הפנ״י באמת, ולא רק על טוב, א״ל עד שאתה שואלני למה נאמר בהם טוב שאלני אם נאמר

בהם טוב אם לא שאיני יודע וכו׳, ופירושו דאי׳ בקידושין (ל.) אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם, שלעולם ישליש אדם שנותיו וכו׳, לפיכך נקראו הראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה, וברש״י שם נקראו ראשונים סופרים כדכתיב ומשפחות סופרים יושבי יעבץ, וא״ו דגחון חציין של אותיות של ס״ת, דרש דרש חציין של תיבות. והתגלח, של פסוקים וכו׳, בעי רב יוסף וא״ו דגחון מהאי גיסא או מהאי גיסא א״ל ניתי ס״ת ואימנינהו מי לא אמר רבב״ח לא זזו משם עד שהביאו ס״ת ומנאום, א״ל אינהו בקיאי בחסרות ויתרות, אנן לא בקיאינן, בעי רב יוסף והתגלח מהאי גיסא או מהאי גיסא, א״ל אביי פסוקי מיהו ליתו לימנינהו, בפסוקי נמי לא בקיאינן ע״כ, והשיב ר׳ חנילאי עד שאתה שואלני למה נאמר בהם טוב שאלני אם נאמר בהם טוב, שאיני יודע אם נאמר, אם השינויים בדברות האחרונות באמת רק במנין טוב הם, כי אנכי לא אוכל לספור האותיות ולא את התיבות ולא את הפסוקים, רק הראשונים שנקראו סופרים המה יכלו לספרם, ע״כ מה מאוד נכון הדבר ששלחו אצל בעלי אגדה שהיה בקי באגדה, כי המה דורשים על כל קוץ וקוץ שבתורה, והם יוכלו לספרם, ובזה סרו כל תלונות הפנ״י כי באמת הק׳ ר״ח מעיקרא על כל הי״ז תיבות אשר המה במנין טו״ב.

וזה פי׳ התוס׳ ב״ב קיג. ד״ה תרוויהו, פעמים שלא היו בקיאים בפסוקים, כוונתם במספר לספרם ודו״ק.

בבא בתרא

ונתתי כדכד שמשותיך וגו׳ (ישעיה נד, יב) **פליגי בה תרי מלאכי דרקיעא, מיכאל וגבריאל, ואמרי לה תרי אמוראי במערבא, יהודה וחזקיה בני ר׳ חייא חד אמר שהם וחד אמר ישפה אמר הקב״ה להוי כדין וכדין.** (ב״ב עה.) עיין בבני יששכר דרוש ארוך ע״ז (מאמרי תמוז אב מאמרי ז׳ נחמתות ג, ב) ואני אענה בזה חלקי קרוב לדרכו בשני אופנים.

אופן אחד, דהנה ידוע הפלוגתא בין הקב״ה וכנסת ישראל (איכ״ר ה, כא) דהקב״ה אומר (זכריה א, ג) שובו אלי ואשובה אליכם, וכנסת ישראל אומרת (איכה ה, כא) השיבנו ד׳ אליך ונשובה. וראיתי כמדומה בספה״ק זרע קודש דתרוויהו אמת, כי מקודם צריך להיות קצת איתערותא דלעילא באפס מה כדי לעורר את ישראל לתשובה, כי בלי עזר מהקב״ה לא יוכלו ישראל לעשות את האיתערותא דלתתא, ואחרי כן באה האיתערותא דלתתא מצד ישראל ומעוררת האיתערותא דלעילא מצד הקב״ה, וכמו האב המלמד את בנו ללכת מחזיק בו קודם קצת ואח״כ מניחו ללכת בעצמו.

והנה ידוע שיוסף הצדיק הוא בחינת צדיק עליון ובנימין הוא בחינת צדיק תחתון, וכמ"ש בקדושת לוי שבחינת צדיק עליון הם הגעגועין וכיסופין שיש להקב"ה על ישראל, וצדיק תחתון הם הכיסופין והגעגועין שיש לישראל אל הקב"ה. וזה בעצמו יכול להיות בחינת האיתערותא דלעילא. והנה השוהם הוא אבן של יוסף הצדיק צדיק עליון שהוא בחינת איתערותא דלעילא, וישפה הוא האבן של בנימין צדיק התחתון שהוא בחינת איתערותא דלתתא.

והנה ידוע פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן שהרמב"ם אומר (הל' תשובה ז, ה) שהגאולה תלויה בתשובה, והרמב"ן (ס' הגאולה השער השלישי) אומר שישראל יגאלו אפילו בלי תשובה. וכעין זה יש מעשה מהרה"ק מקאריץ ורב ייבי שאחד אמר כדעת הרמב"ם, והשני נשבע שישראל לא ישובו ובכל זאת יגאלם הקב"ה.

ובזה פליגי הנך אמוראי ותרין מלאכי, כי מיכאל שהוא משורש החסד שר המים, וכנגדו אמורא בארעא, שכנראה הוא משורש החסדים, ס"ל שהאבן יהיה שוהם, שמורה על איתערותא דלעילא דהיינו שהקב"ה בעצמו יעשה הכל, וגבריאל שהוא דין מצד הגבורות, ואמורא שהוא משרשו מצד הגבורות אומר שהאבן הוא ישפה בחינת איתערותא דלתתא, והכל תלוי בתשובה, וע"ז אמר הקב"ה ליהוי כדין וכדין דהיינו שהשי"ת יעורר אותנו לשוב ולעשות איתערותא דלתתא, ועי"ז יגאלינו במהרה.

אופן ב'. דהנה ידוע מה שכתוב בזה"ק (זח"א עב ע"ב) לא תצפי לרגלא משיחא עד דתחזי קשתא בגוונין נהורין. וכתבו בספה"ק שזה מרמז על תיקון היסוד, שהוא בחינת קשת, כש"כ (בראשית מט, כד) ותשב באיתן קשתו. ובזה תלויה הגאולה, בחינת מקבץ נדחי עם ישראל. ויש עוד בחינה שמקרבת את הגאולה והיא בחינת מלכות כנסת ישראל, היא התפילה. וכמו שאומרים לפני התפילה ד' שפתי תפתח שכתוב בשם אדנות שהיא מלכות כידוע.

והנה אמר דהע"ה בתהלים (קב, יח) פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם תכתב זאת לדור אחרון, ומובא במדרש שאמר הקב"ה לישראל בכו והתפללו לפני וכי אבותיכם לא בתפילה פדיתי אותם, עיי"ש. וגם מצינו שמלך המשיח תהיה בחינתו בחינת תפילה, כמש"כ במגילה (יח.) ומשבא דוד באת תפילה שנאמר (ישעיה נו, ז) והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי.

והנה בחינת תפילה היא כעני בפתח ושואל מתנת חנם אפילו אין לו זכות, כמו שראיתי בשפת אמת על הפסוק (תהלים קב, א) תפילה לעני כי יעטוף, שאין לו זכות רק מתעטף כולו בתפילה, ועל כן אף שלא יכולים לתקן את בחינת היסוד צדיק

בשלימות שקשה מאוד בדור הזה בהתגברות הפריצות והס"א ר"ל, אבל בריבוי תפילה והתעוררות הרחמים ובכיות, אפשר לזכות לגאולה שלימה, וכמו שכתב בספה"ק שכל טיפה מדמעות מכפרת על טיפה אחרת (עי' נועם מגדים משפטים ד"ה מלאתך ודמעך הג').

ובזה פליגי הני מלאכי והני אמוראי, כי מיכאל שהוא שר החסד וכנגדו אמורא בארעא שהם בחי' משפיע כי חסד הוא משפיע אומר שהעיקר תיקון היסוד שהטיפה מהלובן שהוא שורש החסד וקר"י בגימ' ש"י, שהוא עשר פעמים א-ל, שהוא חסד, כש"כ (תהלים נב, ג) חסד א-ל כל היום כידוע. וכן היסוד הוא משפיע ומשפיע הוא בחסד וגבריאל שהוא משורש הגבורות וכנגדו אמורא בארעא אומר שהתיקון הוא ע"י תפילה שהוא בחינת דין, כי תפילה הוא מקבל, וכל מקבל הוא בחינת דין, שהמקבל יש לו בושה מהמשפיע, ובהית לאסתכולי באפיה (ירושלמי ערלה א, ג), ובושה היא יראה, כדדרשו חז"ל (נדרים כ.) עה"פ (שמות ב, יז) ובעבור תהיה יראתו על פניכם זו הבושה, ותפילה צריכה להיות ביראה כש"כ (תהלים ב, יב) עבדו את ד' ביראה, וגם היא במקום עבודה שהוא בחינת יצחק, ע"כ סובר גבריאל שהתיקון הוא ע"י תפילה. וע"כ מיכאל אומר שהאבן היא שוהם היינו בחינת יוסף הצדיק תיקון היסוד. וגבריאל אומר שהאבן היא ישפה שהיא ר"ת "יש - פה" שמרמז על תפילה.

או אפשר לומר גם להיפך כי מיכאל שהוא משורש החסד סובר דהתיקון הוא ע"י תפילה, שהוא בחסד חינם אפילו בלי זכות, וגבריאל שהוא משורש הגבורות סובר שהתיקון הוא ע"י תיקון היסוד שהוא ע"י זכות, וגם שהוא ע"י התגברות על היצר ואז תבוא הגאולה בדין מצד מעשים טובים של ישראל.

ואם שגיתי השם הטוב יכפר בעדי, ויה"ר שיגאלנו במהרה גאולת עולם למען שמו.

סנהדרין

וכן הי' ר' יהודא אומר ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה (סנהדרין כ:). אפשר לפרש להעמיד להם מלך, הוא בחינת מלכיות, ולמחות זרעו של עמלק הוא בחינת זכרונות, כמו שנא' (שמות יז, יד) מחה אמחה את זכר עמלק, לבנות להם בית הבחירה, הוא בחינת שופרות בירושלים קרתא דשופריא.

עוד א"ל על הנ"ל, להעמיד להם מלך בחינת בכל לבבך (דברים ו, ה) כי הלב מלך על האיברים, למחות זרעו של עמלק, היינו הזריעה שזרע עמלק היצה"ר בנפשו היינו

בכל נפשך, ולבנות להם את בית הבחירה היינו מצות מעשיות שהוא בכל מאודך.

עוד י״ל להעמיד להם מלך היינו עמוד גמ״ח, כי הוא פרנס הדור כאמרם ז״ל (ברכות ג:) אצל דהמע״ה כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכים פרנסה וכו׳, להכרית זרעו של עמלק הוא היצה״ר והיינו עמוד העבודה, כי זה הוא בחינת גבורות יצחק, ואיזהו גבור הכובש את יצרו (אבות פ״ד מ״א), לבנות להם בית הבחירה מקום התורה, כי בקודש הקדשים הי׳ הארון, ונאמר (דברים יז, ח) וקמת ועלית אל המקום, ודרשו חז״ל (סנהדרין יד:) מלמד שהמקום גורם.

או אפשר לומר להעמיד להם מלך, זה בחי׳ ישראלים, ויהי בישורון מלך, להכרית זרעו של עמלק, זה בחינת לווים ע״י התחברות לצדיקים לשון וילוו עליך הנלווים אל ה׳, שע״י התחברות לצדיקים זוכים להכרית זרעו של עמלק ולנצח את היצה״ר, ולבנות להם בית הבחירה זה בחינת כהנים הסובבים העבודה בבית השם.

כתיב מרום קיצו (ישעיה לז, כד) **וכתיב מלון קיצו** (מל״ב יט, כג) **מתחילה אחריב דירה שלמטה ואח״כ אחרינו דירה של מעלה** (סנהדרין צד:). ופרש״י ז״ל מרום קיצו דירה של מטה מלון קיצו דירה של מעלה. ולולי דברי רש״י ז״ל הייתי מפרש להיפך מרום קיצו דירה של מעלה במרום, מלון קיצו דירה של מטה ע״ש הכתוב (שה״ש א, יג) בין שדי ילין. וגם כל העוה״ז הוא כמלון עיין נועם אלימלך (פרשת מקץ) עה״פ ויהי כי באנו אל המלון.

זבחים

בזבחים (נח: - נט.) איכא שלש פלוגתות בענין המזבח. לדעת רבי אליעזר בן יעקב כל המזבח בדרום קאי, לדעת ר׳ שמעון כוליה מזבח בצפון קאי, ולדעת ר׳ יהודה ור׳ יוסי המזבח ממוצע ועומד באמצע עזרה כנגד הפתח.

וא״ל כי אלו ואלו דברי אלקים חיים. דהנה שלשת הבתים הם כנגד אברהם יצחק ויעקב, כמאמרם ז״ל (פסחים פח.) לא כאברהם שקראו הר וכו׳, ע״כ, אפשר להיות דבבית הראשון שהוא כנגד אברהם בחינת חסד ימין היה המזבח בדרום, דדרום הוא ימין, ככתוב (תהלים פט, יג) צפון וימין אתה בראתם. ובבית שני שהוא כנגד יצחק בחינת צפון, דין, היה המזבח בצפון. ובבית השלישי המקווה שהוא כנגד יעקב עמודא דאמצעיתא, יהיה המזבח ממוצע ועומד באמצע עזרה. ד׳ ברחמיו יזכינו לראותו בנוי על תלו, אמן.

ודלמא נח גופיה טריפה הווה (זבחים קטז.). והקשו בתוס׳ דהלא חי אח״כ שלש מאות שנים,

ויש לתרץ קושית התוס׳ דלפי ההו״א של הגמ׳ הי׳ יכול להיות טריפה כשיכנס לתיבה,אבל אחרי שברך אותו הקב״ה כמש״כ (בראשית ט, א)ויברך ה׳ את נח, וברכת ה׳ שלמה היא ונתרפא.

מנחות

אפשר משה חי וכתיב וימת שם משה וכו׳ אמר לו ר״ש אפשר ס״ת חסר אות אחת וכתיב לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו וגו׳ אלא עד כאן הקב״ה אומר ומשה אומר וכותב מכאן ואילך הקב״ה אומר ומשה כותב בדמע (מנחות ו.). ולכאורה הקושיא במקומה עומדת איך הי׳ יכול לכתוב בחייו וימת שם משה? וא״ל דהנה על הפסוק (בראשית ב. ז) ויהי האדם לנפש חיה התרגום לרוח ממללא. נמצא דחיות של האדם הוא הדיבור כי בזה הוא נבדל מן הבהמה, ואפשר לומר שניטל ממשה הדיבור ועל כן מכאן ואילך רק משה כותב ולא אומר ואין הפירוש מחמת הצער אלא מפאת כי לא הי׳ יכול לדבר וע״כ הוא נחשב כמת כי ניטלה ממנו נפש החיה והוא רק כותב בדמע ולא אומר. (אולי האיתי זה באיזה ספר)

ישחט את התודה ע״מ לקדש את הלחם (מנחות עח:). א״ל דזבח היינו הצדיק הזובח את יצרו והוא מלא תשובה וחרטה, ולחם היינו האנשים הנלווים אל הצדיק ונותנים לו פרנסתו, וידוע מספה״ק כי כשהצדיק שובר את לבו לפני הקב״ה ועושה תשובה הוא מכניס ע״י זה הרהור תשובה בלבות בני ישראל, ובפרט אלו האנשים הנלווים אליו, ע״כ צריך שיכוין בשחיטת הזבח, היינו כשהצדיק עושה תשובה יהא בכוונתו לקדש את הלחם, היינו להכניס הרהורי תשובה בלבות בני ישראל, המקום ישים חלקינו עמהם.

נדה

חמישה שיעורן טפח שליא, שופר, שדרה, דופן סוכה, והאזוב (נדה כו.) אפשר לומר בדרך רמז שליא היינו תחילת יצירת ראשית התגלות בחינת יו״ד של בראשית - בחוכמתא (זוח״א ג, ב. טו, א) נגד חכמה, שופר היינו שופר הגדול אימא עילאה ה״א ראשונה של השם ״בינה״, שדרה תפארת ישראל העולה עד הדעת מקום המח כלול בחינת יסוד צדיק ח״י חוליות שבשדרה, והוא נגד הוא״ו של השם, דופן סוכה נגד ה״א אחרונה שבשם סוכת דוד הנופלת, אזוב נגד קוצו של יו״ד שהוא קטן מאוד ואין בו השגה כלל.

דאמר רב אושעיא גזירה שמא יוצא הולד ראשו חוץ לפרוזדור (נדה מב:). ופי׳ רש״י דמכי נפק הוי לי׳ כילוד, כדאמרינן בפרק בהמה המקשה (חולין עב.), וממשיל הגמ׳ ההוא דאתא לקמי׳ דרבא אמר לי׳ מהו לממהל בשבתא, א״ל שפיר דמי,

בתר דנפק אמר רבא ס"ד דההוא גברא לא ידע דשרי לממהל בשבתא אזל בתרי' א"ל אימא לי' איזי גופא דעובדא היכי הוה א"ל שמעית ולד דצויץ אפניא דמעלי דשבתא ולא אתיליד עד שבתא, א"ל האי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הוה והוי מילה שלא בזמנה וכל מילה שלא בזמנה אין מחללין עלי' את השבת ע"כ לשון הגמ' שם.

ואפשר לומר בדרך רמז דחז"ל רמזו על בעל תשובה שדבק בתאות העוה"ז והמשילוהו כולד הנמצא במעי אשה כמו שדרשו חז"ל (ילקו"ש תתכ"ח) עה"פ (דברים ד, לד) או הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי וגו' מהו גוי מקרב גוי כאדם שהוא שומט את העובר ממעי הבהמה, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, דהיינו כל עניני עוה"ז הם בבחינת נוקבא, ועבודת השם הוא בבחינת דוכרא, ככתוב בספה"ק, והנה האריכו בספה"ק, בפרט בספה"ק בני יששכר (ניסן מאמר ד, אות יא, רמז.) ובדרך פיקודך בריש ההקדמה, שאם האדם רק מקבל על עצמו במחשבה לשוב לפניו ית"ש, אפי' לא גמר עוד את כל פרטי התשובה במעשה מ"מ בעל תשובה מיתקרי', כמו שאמרו חז"ל (קידושין מט:) המקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור ונמצא רשע גמור אפ"ה מקודשת, דשמא הרהר בתשובה בלבו, עי"ש בבני יששכר ומשם תדרשנו.

ולזה רמזו חז"ל שאם הוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור, דהיינו שהרהר במחשבתו לשוב בתשובה, הרי הוא כילוד, כי בעל תשובה כקטן שנולד דמי, אפי' שלא גמר התשובה במעשה וכל הגוף עוד במעי אשה היינו בעניני עוה"ז, ומייתי הגמ' ההוא עובדא דאתי קמי דרבא ואמר שאם הולד צויץ הרי הוציא ראשו הוי, א"ל שאע"פ שאין בכוחו לשוב לפניו ית"ש אפי' במחשבה אבל מ"מ צועק הוא להקב"ה שיעזרוהו לשוב בתשובה שלימה לפניו, גם זה כבר נחשב כאילו הוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור, ומי שעובד את השי"ת גם פה בעוה"ז הוא דבוק בעוה"ב כמ"ש עולמך תראה בחייך, וגם זה האיש מיתקרי והשי"ת יעזור לו לגמור תשובתו, כן יעזרנו השי"ת לשוב לפניו בתשובה באמת ובלב שלם אכי"ר.

בעזהי״ת

ספר זכרון
עדות לישראל

לשמו ולזכרו
של אבינו רועינו תפארת משפחתנו
הרב החסיד המפורסם גדול בתורה וביראה
כביר החסד והמעש
רבי **ישראל קליין** ז״ל
מבערגסאז — ירושלים
לנו ולזרענו למען ידעו דור אחרון
בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם

חודש שבט תשנ״ז
לפ״ק פעיה״ק ירושלים ת״ו

התודה והברכה

להרה"ג המפו' צמ"ס איש האשכולות

חכם וסופר נודע לשו"ת

הרב ***שלום חיים פרוש*** שליט"א

עבור עבודתו הרבה והמסורה בעריכת הספר

שיצא ברוב פאר והדר

תשואות חן

לה"ה מוה"ר **י.ש. ברייער** הי"ו

ומוה"ר **א. אנדרוזייער** הי"ו

על אדיבותם הרבה שהרשו לי להשתמש

באוסף היודאייקה שברשותם

וחלק גדול מהתמונות נלקחו משם.

יו"ל ע"י שמעון זאב קליין

רח' דובר שלום 11 קרית בעלזא

עיה"ק ירושלים ת"ו

טלפון: 02-5382230 פקס: 02-5388366

עיצוב ועימוד:

דעתון בע"מ

טלפון: 02-5388241

התוכן

פרק ראשון
מראש צורים

עם הספר 7

מבוא 11

אוהעל 17

משפחות **קליין - טייטלבוים**

רבי יצחק קליין / רבי ברוך קליין / חותנו הגאון רבי אברהם יעקב ראזע הרב בקאשוי / (בנו רבי וואלף קליין עליו יסופר בבערגסאז) / חותנו רבי פנחס סאמטארר.

מאד 36

משפחות **טייטלבוים - פלעגמאן**

ר' יוסף צבי טייטלבוים / חותנו הגאון רבי משה יוסף פלעגמאן / בנו ר' דוד יצחק טייטלבוים / (בנו ר' שמעון עליו יסופר בטארנאליא)

צאנז 65

משפחת **הולנדר**

ר' יודל הכהן הולנדר / בנו ר' ישראל הכהן הולנדר / בנו ר' משה הכהן הולנדר (חותנו של ר' וואלף קליין).

מונקאטש 76

משפחת **קרא**

ר' שלמה יוסף קרא / בנו ר' מנדל וואלף קרא (חותנו של ר' משה הכהן הולנדר)

סענטפעטער - טארנאליא..... 90

משפחות גליק - מרמורשטיין

הגאון רבי יצחק גליק בעמח"ס חינוך בית יצחק / חותנו רבי יחיא' ווייס מאירשע / חתנו ר' ניסן יודא מרמורשטיין / חתנו ר' שמעון טייטלבוים (ב"ר דוד יצחק)

בערגסאז..... 123

משפחת קליין

ר' וואלף קליין / בנו ר' בייניש קליין / בנו ר' ישראל קליין.

★ ★ ★

פרק שני
ויתילדו על משפחותם

דברים אחדים..... 293

חלק א'..... 295

מצד אבינו ז"ל

משפחות קליין / טייטלבוים / הולנדר / קרא / גליק / מרמורשטיין.

חלק ב'..... 359

מצד אמנו תחי'

משפחות גרינצווייג / פאלטשעק / ראטה / פריינד / הרצוג.

★ ★ ★

פרק שלישי

זכרון להולכים

זקננו ר' **ניסן יודא מארמארשטיין** ז"ל 379

הגאון רבי **חיים יודא טייטלבוים** זצ"ל אב"ד פוטנאק..... 382

ר' **חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים** ז"ל 385

ר' **מאיר שלמה כהן** ז"ל 388

מרת **יהודית כהן** ע"ה 390

מרת **רבקה בריינדל מילר** ע"ה 392

הב' **יונה בנימין ברוך מילר** ז"ל 405

מרת **אסתר טויבא ברקוביץ** (קליין) ע"ה 409

ר' **מנחם זאב קרא** ז"ל 424

★ ★ ★

פרק רביעי

לזכרון עולם

רשימת היארצייט

משפחת אבינו ז"ל 435

משפחת אמנו תחי' 438

רשימת הקדושים ממשפחתנו שנעקדה"ש

משפחת אבינו ז"ל 441

משפחת אמנו תחי' 443

רשימת קברי אבותינו בביה"ח בארה"ק ובאירופה..... 445
תפלה קודם לימוד משניות ואמירת תהילים..... 449
סדר הלימוד ליום היארצייט..... 450
סדר התפילות בביה"ח..... 464

★ ★ ★

פרק חמישי
מקורות ומסמכים

העתקים מספרים וכת"י..... 477
מכתבים
פרעמענוראנטען
מסמכים שונים

★ ★ ★

פרק שישי
מפתח השמות

מפתח השמות לפי הא־ב..... 537

פרק א

מראש צורים

תיאור תמציתי וקצר, על ראשי בית אבות משפחתינו, חיי הקהילות והישיבות, במקומות מושבותיהם בגליציא, בהונגרי' ובקראפטרוס

עם הספר

מלין קצרים בלב נדכה ונשבר, לכבוד אבינו ז"ל הכ"מ נדבר

צאי לך בעקבות הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים ופירש"י ז"ל "היכה תרעי ותגלי מיד המליקים לך, למיות ביניהם, ולא יחדדו בניך, התבונני בדרכי אבותיך הראשונים שקבלו תורתי ושמרו משמרתי ומצוותי ולכו בדרכיהם".

(שיר השירים א, ח)

"אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי" (תהלים מ, ח). אז כאשר הורמה המצנפת והוסרה העטרה מעל ראשינו, גלה כבוד מביתנו וממולדתנו, אבינו רועינו, תפארת משפחתינו, עלה לשמי מרום, בפתע פתאום, והשיב נשמתו הטהורה, נקי' וברה ליוצרה, בטלית וטוטפת עטור בתפארה, בשבתו בבית ה' ליד הגמרא, תהא נשמתו בצרור החיים צרורה.

הוא אשר הי' שריד לתקופה אשר עברה, רובה נכחדה בימי זעם ועברה, אבותינו ובני משפחותיהם נעקדו ועלו על מוקדה, על קידוש השם הנורא, ונשארו אודים מוצלים מאש המערכה, אחד מעיר ושנים ממשפחה, וגם מאלה אשר נשארו לפליטה להיות לנו למחי', רובם אינם עוד אתנו ושבקו חיים לכל חי. והנה גם אבינו ז"ל אשר אמרנו בצלו נחיה, להיות עבורנו קשר למה שמלפנינו היה, בא השמש בצהריים, בעודנו עומד על משמרתו בארץ החיים, עובד את קונו בבכי ושירות, טרם זכה להגיע לגבורות, נלקח ממנו בעונינו, נפלה עטרת ראשינו. הוא

הלך למנוחות, ואותנו עזב לאנחות, ואף לא הספיק להאציל עלינו ברכות, ולהשאיר עבורינו צוואה בהנהגות נכוחות.

עינינו עינינו ירדו מים, מי יתננו ימים קדמונים, לחזות בזיו פניו המאירים, להתחמם לאור תורתו תפלתו ועבודתו הטהורים, לשאוב ממקור מים חיים, תורה ויראת שמים, מלא חפניים הדרכה וחסידות, אמונה וטוהר המדות. מי יעתיר בעדנו וירבה תפילה, יסוכך עלינו וירעיף ברכות בחמלה. מי ישקנו ממעינו המתגבר, כאשר מדורות הקדמונים הי' מדבר, אמרות וסיפורי צדיקים דברי ימי אבותינו, קורות הדורות מסורת משפחתינו, אשר נצרה בלבבו ושאף להנחילה לנו, אוי מה היה לנו.

כל זאת אבדנו בעוונינו, על זאת דאבה לבנו, במסתרים תבכה נפשינו, בקשנו את שאהבה נפשינו, בקשנו ולא מצאנו.

אבל זאת נחמתינו בעניינו, שמורשתו הרוחנית היא ירושתינו, הנהגתו האישית היא צוואתינו, ודמות דיוקנו של אבינו יעלה תמיד בחלונינו, וכל מה שבימי חייו מסר נפשו עלינו, להשריש אהבתו ויראתו ית"ש בלבבינו, להאמין בה' ובעבדיו הצדיקים אמונה פשוטה וצרופה, ולהתעלות בעבודת ה' תהא נפשינו שואפה, להתמיד להתייגע ולהתעמק בתורה, עשות צדקה וחסד כשורה, לרכוש אהבת ישראל בפשטות המימרא, והכל בענווה ושפלות רוח בלא יוהרא. כל אלה ראינו בו לפנינו, וממנו ניקח לעבוד את ה' כל ימינו.

דרכו הפשוט והתמים, גלמה בתוכה הוד קדומים, מיהודי דור העבר שנהנו מיגיע כפיהם, שעשו מלאכתם עראי ותורתם קבע לנים בעומקה של הלכה ועוסקים בפלפולי דאורייתא ויראת השם נסוכה על פניהם. כל כולו אש להבה, עובד השי"ת ביראה ובאהבה, מתייגע ומתמיד בלימוד התורה, וכל מעיינו בה לחדש בה ולטעום מנועם זיו אורה. עבודתו שבלב זו תפילה - עומד במורא לפני אביו שבשמים, מתלהב מתחנן שופך לב ודמעות כמים. אמונתו פשוטה זכה וטהורה, חסיד אמת בתמימות וענוה יתירה, מתבטל לכל צדיק וכל תלמיד חכם, מקיים "לא

תסור מכל אשר יורוך" השופט שבימיכם, שותה בצמא את דבריהם, וחרד לכל מוצא שפתותיהם.

מרבה בצדקה וחסד להיטיב עם הבריות, במסירות נפש ומבלי חשבונות או נגיעות עצמיות. מהדר ומחבב את המצוות, מכבד ומענג ימים טובים ושבתות. מאמין בביאת המשיח בכל ימיו, מצפה לישועת השם ולהתגלות רחמיו. ועם כל זאת מתהלך בצידי הדרכים, אינו מכיר בערכו ולא מחזיק טיבותא לנפשיה.

לכן אמרנו והניעונו רעיונינו, להעלות עלי גליון את אשר תשיג ידינו, אפס קצהו מעט מן המעט אשר עדיין נשאר אצור בזכרונינו, ממעשיו ומעשה אבותיו, ואשר גם מעט נשאר בכתוביו, מה שרשם אבינו ז"ל הכ"מ ברשימותיו, למען יעמדו ימים רבים למשמרת ליוצאי חלציו. אמרנו הנה באנו במגילת ספר, לקיים למען תספר, תכתב זאת לדור אחרון בנים יולדו, יקומו ויספרו לבניהם את אשר הי' לפניהם יכירו וידעו, להיות מוסר השכל ומורה דרך לדורותיהם, להם וגם לשאר בני משפחתינו העניפה בלעה"ר, אשר טפחם וריבם אחרי המלחמה בגפו, להקים ולכונן מחדש את אשר נהרס עד היסוד בחורבן הנורא הי"ד. וזאת הי' כל שאיפתו הטהורה כל ימיו, לראותם הולכים בדרכיו ודרכי אבותיו, לעשות נחת רוח להבורא ית"ש כפי אשר ביטא זאת תמיד בדרשותיו, בכל עתות שמחה של משפחתו ובניו.

ובזאת מלבד החובה שלנו, מכבדו במותו, הרי בכך נתקיים צוואתו, אשר לא הספיק לכתוב אותה, יהא ספרו — קורות חייו מילדותו-כאשר נותר יתום קטן-ועד יומו האחרון — מורשה וצוואה לדורות לזכרון.

ואעפ"י שאיננו מתיימרים לומר כי המלאכה הושלמה, להוציא מתח"י דבר שלם בתיאור קומתם השלימה, ממדרגותיהם המאירים במלא זוהר החמה, של אבותינו ואבות אבותינו מימים ימימה, מכל מקום לא נמנענו לכתוב עד כמה שידינו מגעת, בבחי' טוב מעט לצדיק ואת כל אשר בידך תעש.

וזאת למודעי! כי ספר זה מיועד בעיקר אך ורק לבני משפחתינו, שאליהם מכוונת מטרתינו, ואין אנו באים להיות בין מחברי ספרים וכותבי תולדות וסיפורים, שיהיו בבתי המדרשות מתבדרים.

כי לבנו ההומים רגשות העולים על גדותיהם, התרפקות בנים המתגעגעים ומשתוקקים למעשי אבותיהם, הם אשר מבטאים בזה את מסעידם ומוצאיהם, זכרון ימי עולם ומעשידם, ודור לדור יגידו צדקותידם, ללמוד וללכת באורחותידם, להיות לנו למורשה, למען תהי' יראתו על פנינו זו הבושה, לומר מתי יגיעו מעשינו למעשי אבותינו בקדושה, ולא יבושו בנו בזה ובבא, עדי במהרה נזכה לקיום הנבואה, "הקיצו ורננו שוכני עפר" (ישעידהו כו, יט) בתחיית מתי עמך ישראל ברחמים רבים בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

הכותב בדמע

בנו המו"ל

שמעון זאב קליין

בשם כל המשפחה

מבוא כללי

מדינת הונגריה עברה גלגולים שונים של שלטון, תחילתה תחת שלטון הקיסרות הרומית, זו שלטה מאות שנים שם, עם נפילת קיסרות זו, הפכה להיות מרכז לשבטי ההונים, ורק לפני למעלה מאלף שנים נוסדה כמדינה עצמאית, זו התקיימה עד שנת רפ"ו (1526) כאשר גברה יד טורקיה וחלק גדול מהונגריה נפל תחת שלטונם של הטורקים.

לאחר תקופה ארוכה של מלחמות - שנמשכה 160 שנה - עלה בידי הקיסרים לבית הבסבורג מאוסטריה לגרש את הטורקים, ואוסטריה היתה למעשה שליטה על הונגריה,

ברם ההונגרים לא היו שבעי רצון משלטונה של אוסטריה, ובשנת תר"ח (1848) פרץ המרד הלאומי ההונגרי בראשות קושוט, ואם כי המרד דוכא, הרי מאז נאלצה אוסטריה להתחשב בהונגרים .

בשנת תרכ"ז (1867) נוסדה הממלכה האוסטרו־הונגרית, נחתם בין השתים הסכם, שעל פיו היה הקיסר האוסטרי שליט שני העמים יחדיו, אך הונגריה זכתה בעצמאות מסויימת בשטחיה, עם ייסוד פרלמנט נפרד משלה, ללא כל קשר עם הפרלמנט האוסטרי.

עם תום מלחמת העולם הראשונה, כאשר הקיסרות האוסטרו־הונגרית נתפרקה, איבדה הונגריה שטחים רבים, שבחלקם סופחו לרומניה, לצ'כוסלבקיה, ליגוסלביה ולאוסטריה, כך שהונגריה נותרה מדינה קטנה עם גבולות מצומצמים ביותר.

לפני מלחמת העולם השניה, כאשר הונגריה נעשתה לבעלת בריתה של גרמניה הנאצית, קיבלה בחזרה חלקים מהשטחים שנלקחו ממנה בתום מלחמת העולם הראשונה.

מדינת הונגריה - אויברלנד ואונטרלנד

אחד הדברים המעניינים ביותר שהיה למדינה זו, הוא החלוקה בין האיזורים השונים, רישומה של חלוקה זו ניכר בעיקר בקרב התושבים היהודים שהתגוררו בהונגריה, האיזורים במערב ובצפון מערב הונגריה - בורגנלנד וסלובקיה - נקראו בשם אויברלנד (הגליל העליון), ואילו האיזורים בצפון מזרח הונגריה - קארפטורוס ומארמורש - נקראו בשם אונטרלנד (הגליל התחתון).

יהודי אויברלנד הושפעו באורח חייהם ובמנהגיהם מיהודי אשכנז, אוסטריה, בוהמיה ומוריביה, הן בנוסח התפלה שהיה נוסח אשכנז, הן בשפתם שהיתה אידיש-דייטש, וכן שפת המדינה - הונגרית, ואף לבושם לא היה שונה מרוב אזרחי המדינה.

לעומת זאת יהודי אונטרלנד גברה השפעתם של יהודי מזרח אירופה, נוסח התפלה היה נוסח ספרד, השפה המדוברת היתה בעיקר אידיש, ואילו הלבוש היה לבוש יהודי מיוחד, כך שהיו שונים בלבושם מאזרחי המדינה.

באונטרלנד נתנה החסידות את אותותיה בכל שטחי החיים,ויהודיה היו חסידים של האדמורי"ם השונים, הן אותם שהתגוררו בה, והן אדמור"י גליציה המפורסמים מבעלזא, צאנז ועוד.

הישיבות הראשונות שנוסדו בהונגריה היו באויברלנד, והמרכזית שהיתה מפורסמת ביותר היא כמובן ישיבת פרשבורג, ברבות השנים למדו בישיבות אלו גם תלמידים מאונטרלנד שבהופעתן שם תרמו לאוירה אוהדת לחסידות, היו גם ישיבות שהעומדים בראשם התקרבו לאדמורי"ם ונסעו אליהם.

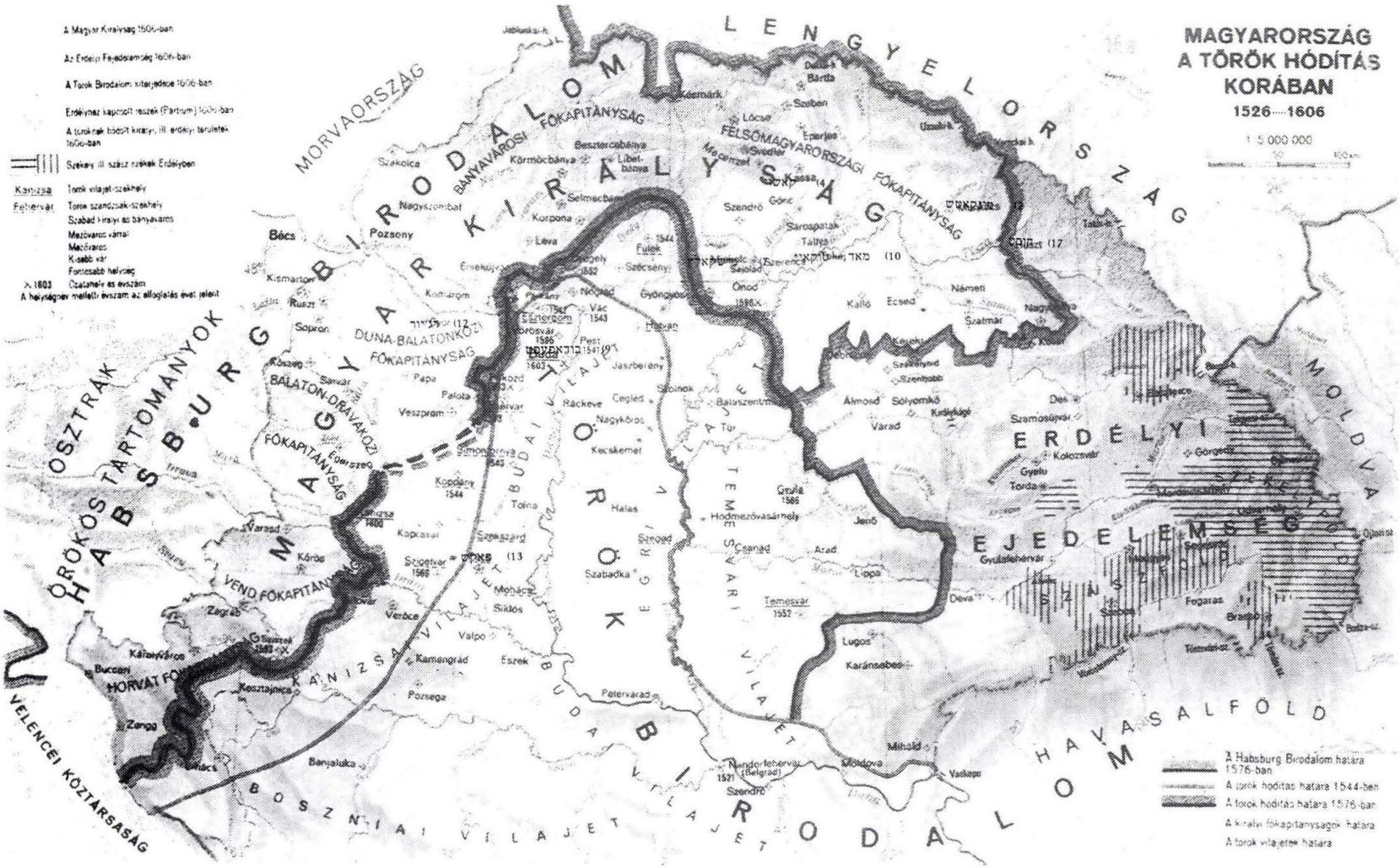
קנאת סופרים תרבה חכמה, וגם באונטרלנד נוסדו ישיבות גדולות ברוח החסידות, באונגוואר, בערגסאז - כמו שיסופר עליה להלן - חוסט, מונקטאש, סעליש, סיגעט ועוד.

כאמור הורחבו גבולותיה של הונגריה סמוך למלחמת העולם השניה, אזורי קארפאטורוס, ומארמורש סופחו להונגריה, אולם לאחר המלחמה כאשר השתלטו הקומוניסטים, נכללו אזורים אלו בגבולותיה של אוקראינה.

בסיכום יהדות הונגריה שהיתה מרכז עולמי לתורה ויראה טהורה, תמימות ופשטות זוך של אמונה, עשיית חסד במסירות נפש ובאהבת ישראל שלימה, עלתה ברובה על המוקד בימי עברה, לרבות חלק גדול מישיבותיה ורבותיהן הי"ד, האודים המוצלים מאש כולל גדולים וצדיקים רבנים ואדמורי"ם, מהם שעלו לארץ ישראל והקימו שם מרכזי תורה, ומהם שהיגרו לארצות הברית, מקום שם יסדו קהלות ומוסדות תורה לתפארת, גולה אחר גולה גלתה התורה בצפיה לגאולת ישראל בביאת משיח צדקנו ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

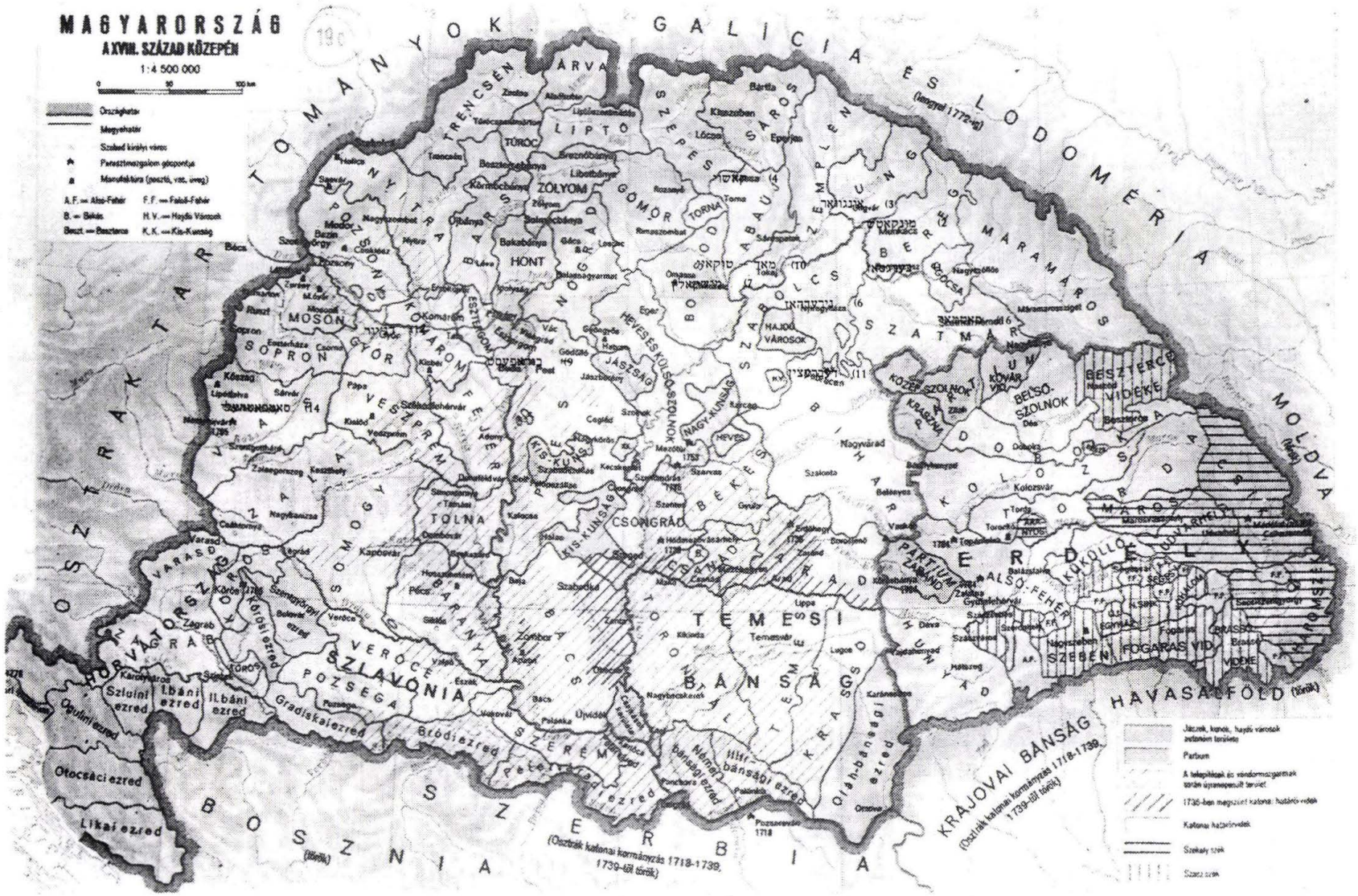

מפת הונגריה במאה ה־15 — קהילה יהודית

מפת הונגריה בתקופת הכיבוש התורכי

(1600—1526)

מפת הונגריה במאה ה־18

פרק ראשון
מראש צורים

אוהעל
מבצר עוז לתורה ולחסידות

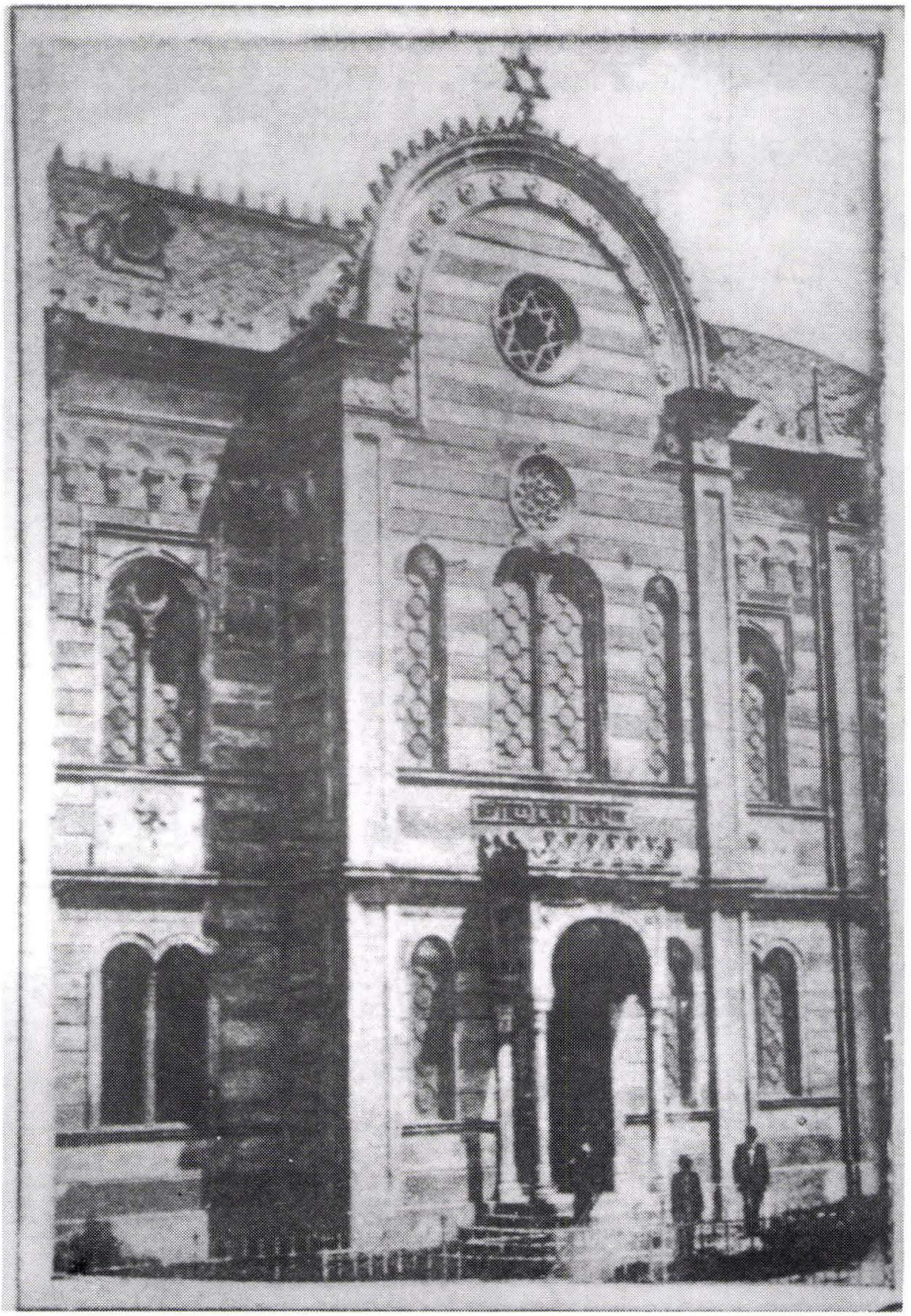
שאטוראליא - אוהיאי SATORALJAUJHELY

"אהליך יעקב משכנותיך ישראל", כך כינה **מרן החת"ם סופר זי"ע** את אוהעל, בתשובה ששיגר לרבה הגדול והקדוש בעל "ישמח משה" זי"ע (שו"ת חתם סופר חלק אורח חיים סי' קצ"ז).

מקומה של העיר הוא במרכז מחוז זאמפלאן־סמוך לגבול צ'כסלובקיה - בצפון מזרחה של הונגריה. מחוז זאמפלאן נודע בכרמי־יין מובחרים ומשובחים ביותר, ורוב פרנסתם של היהודים שהתגוררו בו, היה ממסחר היין, ששמו נודע בעולם בטיבו ובטעמו הערב.

תחילת ישוב היהודים במחוז זה היתה לאחר הפרעות האיומות של שנת ת"ח־ת"ט בווהלין ובפולין, כאשר יהודים רבים נמלטו משם, בגלל חמת המציק וחרבו שהפיל בהם חללים לאלפים הי"ד, למרות זאת ארכה התפתחות הקהילות במחוז זה שנים, והתנהלה באיטיות שלב אחרי שלב.

בסביבות שנת תקל"ב נוסדה באוהעל החברה קדישא, אם כי הקהילה עצמה החלה להתארגן בשנת תק"כ בערך. בפנקס החברה קדישא נזכר לטובה ולשבח "הרב הגדול המוכיח מוהר"ר נפתלי צבי בהמנוח הרב המאור הגדול מו' שמשון ז"ל, אשר עבר במדינה זו להוכיח במישור עם ה', ונתארח גם פה קהילה זו, והוא העיר את האנשים היקרים בשמות וכו' , להתחבר יחד למצוה זו (ייסוד החברה קדישא) ואזרו חיל והיטו אוזן למוכיח, וזכות הרבים תלוי בו".

ביהכנ"ס המפואר באוהעל

הרב **רבי נפתלי צבי** - הנודע בשם **רבי נפתלי מוכיח** - ייסד שם את החברה קדישא, אך כפי האמור שם "ובעו"ה לעצמו תיקן כי רגלוהי דבר נש מובילין, ואלקים דבר ויקרא אותו נעלה אל האלקים ביום י"ד סיון שנת **תקב"ל** ברחמים את תפלתינו ומנוחתו כבוד פה קהילתינו".

חותמו היה טבוע על קהילת אוהעל, ובפנקס הח"ק נאמר כי תיקנו "שבכל שנה ביום הזכרון שלו ידליקו נר בבית הכנסת עבור נשמתו, ואחד מבני החבורה יאמר קדיש ויתפלל עליו נוסח קל מלא רחמים, וידרו נדרים עבורו כאשר קיבלו עליהם מאז, כי בחבורתו נרפא לנו ונלכד בשחיתותינו, זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו, ויבוא משיחנו לקבץ נדחינו, וישיב שכינתו בתוכנו".

אחרי פטירתו נתקבל לרב הרב **רבי שמואל שמעיה ווייל**, הנזכר בשו"ת "אמרי יואב" להגאון רבי יואב אב"ד סאטנוב זצ"ל, את מקומו מילא **הרב רבי פנחס** שהיה לפני כן אב"ד בקהילת הומנא, שם סבל רדיפות שונות (וראה: שו"ת כתר כהונה להגאן רבי יצחק כ"ץ אב"ד פינטשוב סי' נ"ו אודות גט שסידר אב"ד הומנא, וקמו עליו עוררין, ואילו ה"כתר כהונה" מגן עליו ומכשיר את הגט). אמנם גם באוהעל לא מצא מנוחה, ונאלץ לעזוב אותה,

אז נבחר לכהן כרב הגאון **רבי צבי הירש מייזלעס**, הנזכר אף הוא בפנקס הח"ק בהערצה רבה, ומוכתר בתואר הגאון הגדול, בנוסף לכך צויין שבחו בכך שתיקן תקנות חדשות-בשנת תקס"ו-והועתקו שם בסדר א-ב, וכן שלש תקנות בסדר אותיות שמו צב"י. רבי צבי הירש עזב את אוהעל ונתקבל לאב"ד מטערסדארף.

מצבת הגאון רבי שמעי׳ אב״ד אוהל

הגאון הקדוש בעל "ישמח משה" זי"ע

שמה של אוהעל קשור קשר אמיץ כתאמי־צביה בשמו של רבה, גאון ישראל ותפארתו **רבינו משה טייטלבוים בעל ישמח משה זצוק"ל**. בזכותה נתפרסמה אוהעל בכל העולם, ועל ידו ובזכותו הושרשה בה דרך החסידות, כפי שקיבלה מרבו רבן של כל ישראל **החוזה מלובלין** זי"ע.

מצבת קודש הרה"ק
בעל ה"ישמח משה" זי"ע

אשר בצילו הסתופף, דבק בו, וממנו יתד ופינה להפצת תורת אור שבעת הימים רבינו **הבעש"ט הק' זי"ע** במדינת הונגריה.

שער הכניסה לאוהל שעל הציון
של ה"ישמח משה" זי"ע

בשנת תקס"ח הוכתר כרבה של אוהעל, ובשבת נחמו נשא בה את דרשתו הראשונה, ואם כי כבר במקום רבנותו הקודמת בשינאווא שבגליציה, הלך שמו לפניו, ותורה יבקשו מפיהו, כפי שנראה מספרו שו"ת "השיב משה", אך באוהעל הפך להיות תל תלפיות, שהכל פונים אליו.

הרביץ בה תורה לתלמידים, כפי שהיה נהוג באותן השנים, בשיעורים שנתן בבית המדרש, והורה לעם דרך ה', בעבודתו הקדושה, בתורתו שהאירה לעולם, ונתקדש שמו הגדול על ידי ברכותיו ותפלותיו, כך היתה העיר אוהעל מבצר עוז לתורה ולחסידות.

ג"ל שנים נמשכה מלכותו ובכ"ח תמוז תר"א נסתלק לגבהי מרומים, ומנוחתו כבוד באוהעל, מספר שנים בלבד מילא מקומו כרבה של אוהעל נכדו הגה"ק רבי יקותיאל יהודה זי"ע בעל "ייטב לב", אך נאלץ לעזוב את אוהעל, בגלל התנגדות להנהגה חסידית שהיתה בקהילה זו.

רבני אוהעל

בשנת תרי"ב נתקבל הגאון **רבי ירמיה לעוו זצ"ל** בעל "דברי ירמיה" כרב באוהעל, ואילו ה"**ייטב לב**" נבחר בשנת תרי"ח לכהן כרבה של סיגעט.

רבי ירמיה היה בנו של הגאון **רבי בנימין וולף לעוו** זצ"ל רבה של וערבוי בעל "**שערי תורה**", בבואו לאוהעל יסד בה ישיבה לתפארת, ורומם קרנה של תורה. לאחר פטירתו בי"ז ניסן תרל"ד, מילא מקומו ברבנות בנו הגאון **רבי אלעזר זצ"ל** בעל שו"ת "פקודת אלעזר", והנהיג נשיאותו ביד רמה, ואף הרחיב גבוליו בתלמידים, אך זמן מה לאחר שהתפלגה הקהילה עזב את אוהעל ונבחר לרבה של אונגוואר. נפטר באונגוואר ח' כסלו תרע"א ומנ"כ באוהעל.

בשנת תרנ"ב יסדו החסידים קהילה נפרדת בשם: קהל עדת

מצבת הגאון רבי ירמי׳ לעוו
אב״ד אוהל

מצבת הגאון רבי אלעזר לעוו ז״ל
אב״ד אוהל ואונגוואר בביה״ח
באוהל

אורטודוקסים־ספרדים והכתירו עליהם את **הגה״צ רבי משה יוסף טייטלבוים זצ״ל־בנו של ה״ייטב לב״** כרבה של הקהילה, ובכך חזרה עטרה ליושנה, ועל כסא הרבנות באוהל המשיך להנהיג נינו ונכדו של ה״ישמח משה״.

בכתב הרבנות הודגש היותו צאצא לבעל ה"ישמח משה" ולנכדו ה"ייטב לב", ובין החותמים, ראשי ונכבדי הקהילה, מופיעה חתימת זקננו הרבני **רבי וואלף קליין ז"ל**, אך רבנות רבי משה יוסף לא נמשכה שנים רבות כי בכ"ד טבת תרנ"ז נפטר באופן פתאומי בטשאבא והובא למנוחות ליד אביו ה"ייטב לב" בסיגעט, ובנו **הגה"צ רבי ברכיה זצ"ל** נתמנה למלאות מקום אביו.

קהילת אוהעל התקיימה - בהנהגה של מספר רבנים - עד שעלה עליה הכורת בשנת תש"ד הי"ד.

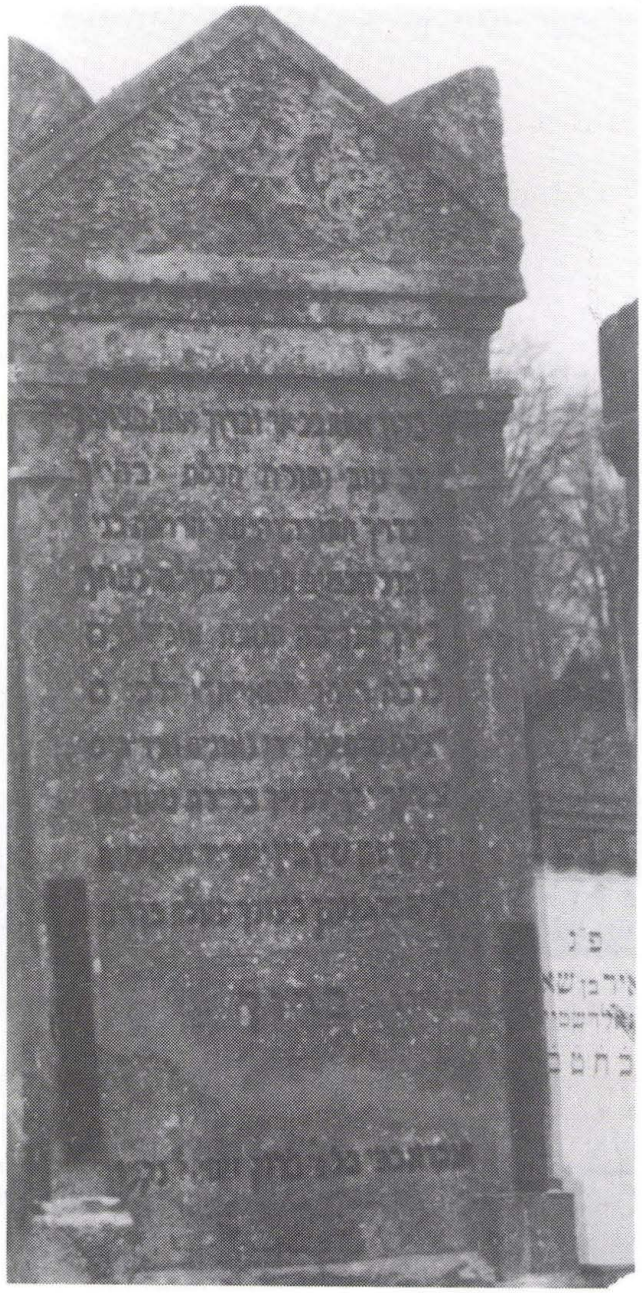

בנין בית החולים היהודי — באוהעל

משפחות: קליין־טייטלבוים

זקננו הרבני החסיד רבי ברוך קליין ז״ל מאוהעל

רבי ברוך נולד בשנת תקצ״ח לאביו **רבי יצחק** באוהעל המעטירה, בבית של תורה וחסידות.

מצבת זקנינו רבי ברוך קליין ז״ל בביה״ח באוהעל

פ״נ

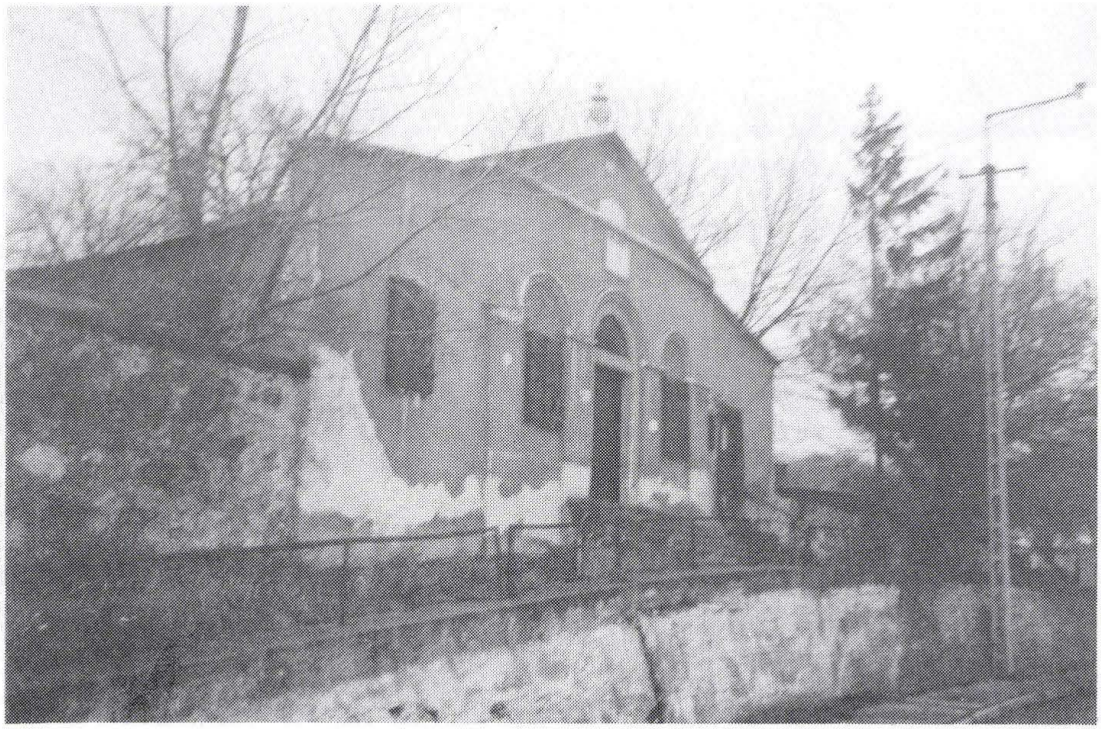
ב רוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך
ר ב טוב ותורה סגלת בחייך
ו בדרך התורה והישר הדרכת בניך
כ בוד חכמים תנחל בעולם נצחך
ב ידך הנדיבה תמכת אומללים
נ דבת רוחך תפארתך ולבנים
י צקת מים על ידי גאונים וצדיקים
צ דקך ילך לפניך בדירת מעונים
ח לקך בגן עדן בין ישרים ותמימים
ק נית בחכמתך בעודך פעלת בחיים

מוה״ר **ברוך**
בן מוה״ר יצחק ז״ל
הנקרא בפי כל ר׳ ברוך זשארינקער
נולד.....
נפטר בשם טוב י״ד אדר ב׳ תרצ״ב

ר' יצחק שהיה נקרא **ר' יצחק זשארינקער** על שם השכונה באוהעל בה גר, היה ת"ח גדול מחסידי ה"**ישמח משה**" **והגה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא**, מחשובי וטובי העיר ושמו נזכר בפנקס התמנות החברא קדישא באוהעל בשנת תקצ"ד.

רבי ברוך קיבל תורה מהגה"ק בעל "**ייטב לב**" זי"ע, שבחר בו ללמוד עם בנו הגה"צ רבי משה יוסף זצ"ל - לימים רבה של אוהעל - בתורת חזר־בחור (שותף לחזרה) - בהיותו נודע בחריפותו הרבה כתלמיד חכם מופלג, וכך עלה ונתעלה בתורה ובחסידות, עד שהיה לכלי מפואר אשר קנה לו שם בין גדולי הלומדים.

יש לציין את יחסי הידידות ששררו בין רבי ברוך לרעו הגה"צ רבי משה יוסף, כידוע היה רבי משה יוסף חתנו של **הרה"ק רבי דוד מקשאנוב זצ"ל בנו של מרן ה"דברי חיים" זי"ע**. כשנסע לחתונתו השתוקק מאד, שרבי ברוך רעו יהיה עמו בשעת שמחת הנישואין, אך משום מה לא יכול היה הלה לנסוע לחתונה, כאשר ליוה אותו לרכבת התרגש רבי משה יוסף

הכניסה לביה"ח החדש באוהעל

ביותר, על שלא יוכל להשתתף בשמחתו, ובכדי להראות לו עד כמה הוא קשור אליו נתן לו צביטה בזרועו באמרו: כעת תזכור כל ימיך שלא היית בחתונתי!

בהגיע רבי ברוך לפרקו נלקח להיות חתנו של **הגאון רבי אברהם יעקב ראזע זצ"ל** - דומ"ץ קהל יראים בקאשוי- שהיה גר אז באוהעל, (ראה עליו להלן באריכות) לבתו החשובה והצ' **מרת אדל** ממנה נולד לו זקננו **ר' זאב**. לדאבון לב לא האריכה ימים ונפטרה בצעירותה, ומנוחתה כבוד באוהעל רבי ברוך נשא אשה בזוו"ש ממנה נולדו לו שאר יו"ח.

מראה כללי של ביה"ח החדש באוהעל

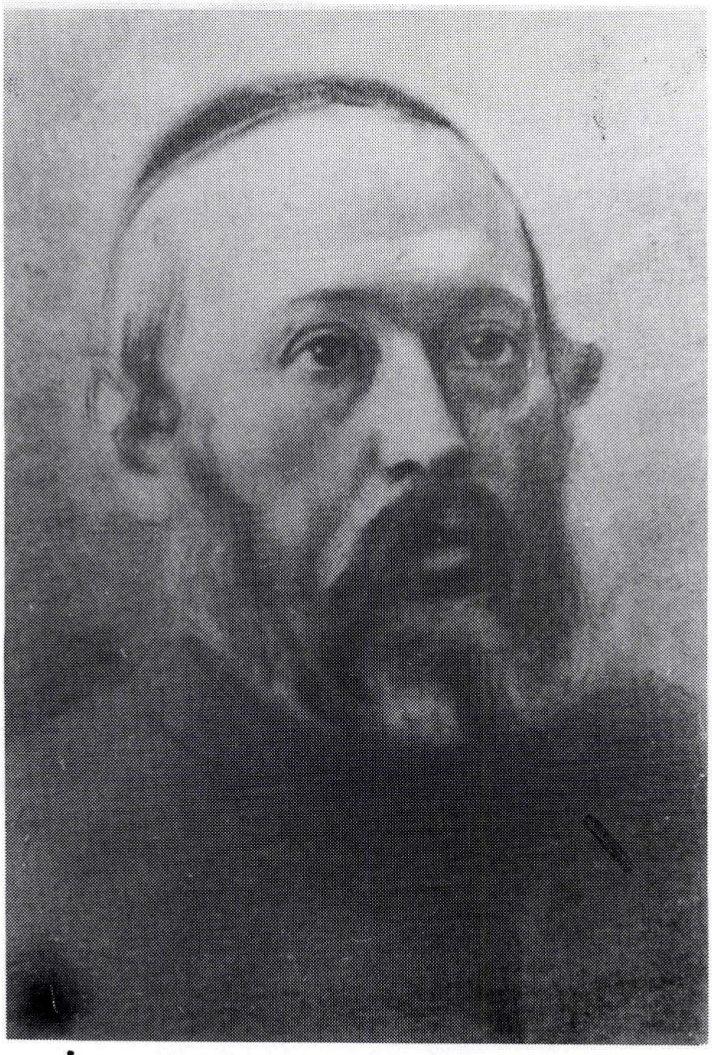
רבי ברוך הסתופף בצלו של הגה"ק **רבי יצחק אייזיק מקומרנא זי"ע** שחיבבו והעריכו ביותר, ולאחר הסתלקותו המשיך להתדבק בבנו הרה"ק **רבי אליעזר צבי זצ"ל** בעל "**בן ביתי**" ובנכדו הרה"ק **רבי יעקב משה זצ"ל**, והנהגתו היתה בדרכם הנעלית של הדבקים באותו צדיק, שעסקו ברזי תורה. שמו הלך לפניו באוהעל ובהגיעו לשנות השיבה, כאשר כבר קשתה עליו ההליכה לביהכנ"ס, התקיים מנין קבוע בביתו, עליו נמנו חסידים ואנשי מעשה, וכמו"כ התוועדו בביתו מדי שבת בסעודה שלישית חסידים ונקיי הדעת מהעיר שהעריכוהו והעריצוהו.

זכה לאריכות ימים ונפטר בפורים י"ד אדר ב' תרצ"ב בשנת הצ"ד לחייו ומנוחתו כבוד באוהעל.

בין השבחים הרבים שצויינו על מצבתו, מוצאים אנו הדגשה של מעשי הצדקה והחסד הרבים שעשה, וכן שיצק מים על ידי גאונים וצדיקים, וחלקו בגן עדן בין ישרים ותמימים, קנה בחכמתו בעודו פעל בחיים,

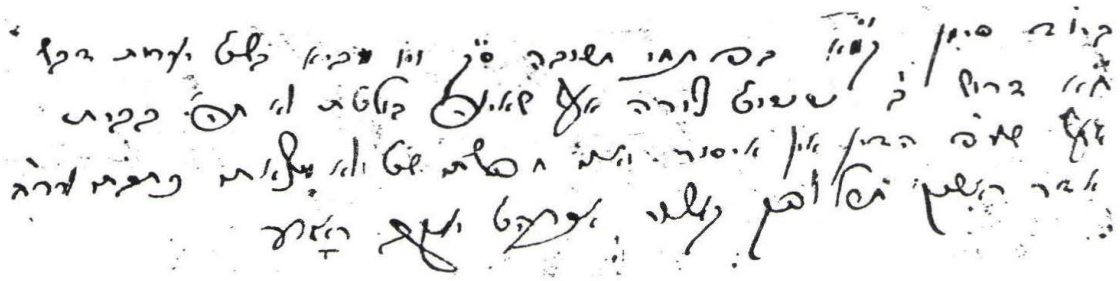
זקננו הגאון רבי אברהם יעקב ראזע זצ"ל
אב"ד קהל היראים בקאשוי

באוהעל המעטירה, התגורר **הגאון הצדיק רבי אברהם יעקב ראזע זצ"ל** - גאון מפורסם וצדיק תמים (ראה: מליצי אש, מלואים והשמטות אחרי

תמונת הגאון רבי אברהם יעקב ראזע ז"ל
אב"ד קהל היראים בקאשוי

חודש סיון אות קפ"ד עמ' קמ"ז) ששקד כל ימיו על התורה ועל העבודה מתוך דוחק רב, וכך המית עצמו באהלה של תורה, ואם כי היה נחבא אל הכלים, הרי כאשר פרצה מחלוקת הקהילות, ובהוראת גדולי הדור הוקמו קהילות נפרדות ליראים, נקרא אחר כבוד לכהן כרבה של הקהילה שזה עתה נתייסדה בקאשוי - היה זה בשנת תרכ"ו.

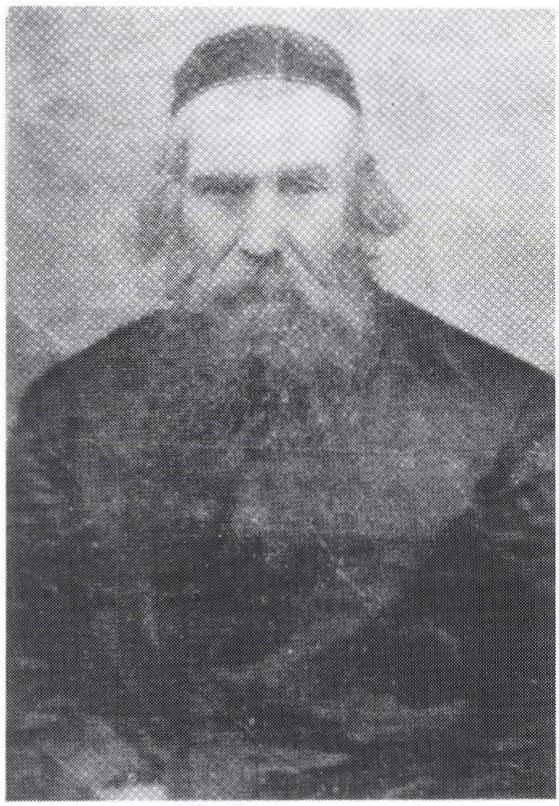

תשובה בהלכה בכת"י של הגאון רבי אברהם יעקב ראזע ז"ל אב"ד בקאשוי

רבי אברהם יעקב הרביץ תורה בקהילתו, והרבה למסור שיעורים כסדרן, כשהוא זוכה להתחבב על בני קהילתו שהעריכו מאוד את תורתו ויראתו המופלגים. קהילת הנאולוגים נתמלאה קנאה בהצלחת קהילת היראים, שלמרות שנתחדשה זה מקרוב, זכתה לשגשג הודות לרבם הגאון, והחליטה למנות אף היא רב לקהילה, מגאליציה הביאו רב תמים, שלא התמצא במחלוקת בין האוטודוכסים והנאולוגים, והלה הכריז מלחמה נגד הרב של היראים ואסר את הוראתו. מובן מאליו שהדבר גרם לסערה גדולה, ולאחר התערבות של רבני הסביבה, החליטו לבחור שלשה מגדולי הרבנים במדינה, שיערכו דין תורה בין שתי הקהילות.

שלשת הרבנים היו, הגאון **רבי צבי הירש ווייס אב"ד סאבראנץ**, הגאון **רבי שמעון פונפעדער אב"ד טאקאי**, והגאון **רבי דוד לייב זילברשטיין רבה של וויצען**, בעל "שבילי דוד", שנתמנה לעמוד בראשם. בהיות דין תורה זה ראשון מסוגו, עורר בשעתו התענינות רבה - לא רק בהונגריה אלא גם בפולין ובגליציה, וכאשר נתפרסמה הכרעתם של שלשת הרבנים, שהיו מגדולי הפוסקים, שעודדו את קהל היראים ואת רבם הגאון רבי אברהם יעקב ראזע, והורו להם לקיים מוסדות עצמאיים, ולהיפרד

לחלוטין מהמתחדשים, עשה הדבר רושם רב ברחבי המדינה, הרוחות שקטו לאחר ההוראה המפורשת של דין תורה זה, שבו היה פעיל במיוחד רבה של וייצען - אביו של הגאון בעל "מעשי למלך" רבי ישעיה זילברשטיין, וקרנו של הגאון רבי אברהם יעקב עלתה ביותר.

הגאון המפורסם רבי שרגא צבי טננבוים זצ"ל רבה של טשאט בעל "נטע שורק"

רבי אברהם יעקב זכה להעמיד דור ישרים, חתנו הראשון היה הגאון המפורסם **רבי שרגא צבי טננבוים זצ"ל** רבה של טשאט בעל "**נטע שורק**" ג' חלקים, שו"ת על התורה ועל סוגיות הש"ס, שהיה מפורסם כאחד מגאוני דורו.חתנו זקננו הרבני החסיד **רבי ברוך קליין זצ"ל**, ששמו הלך לפניו כאמור בין גדולי הלומדים.חתנו הרבני החסיד **רבי משה גולדשטיין זצ"ל**, מחשובי תלמידי הגאון רבי יהודה אסאד זצ"ל ומנכבדי קהל היראים בקאשוי.

בנו הרבני החסיד **רבי יוסף זצ"ל**, אף הוא מחשובי הלומדים.

הגאון רבי אברהם יעקב נפטר בערב פסח תרל"ג, ונטמן בבית החיים הישן - שהיה עוד משותף לשתי הקהילות. אחריו נבחר רבה של הקהילה הגאון **רבי משה יונגרייז זצ"ל** - בן אחיו של ה"מנוחת אשר" מטשענגער זצ"ל.

ספר

שאלות ותשובות

נטע שורק

על ד' חלקי ש"ע מחוטבות, אחת אל אחת משולבות, הלכות נדולות וקביעות, דברים נחמדים כמור וקציעות. חידושים ושושנים כחבצלת השרון, יציצו ויפריחו מהארז אשר בלבנון. לכו נא הנברים, אכלו מעדנים, ושתו ממתקים, מבאר מים חיים. הוא הבאר חפרה שר התורה, לעם ה' דבר הלכה הורה. הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשון, הגאון המובהק חד מבעלי תריסין.

ה"ה מרן בקש"ת מו"ה **שרגא צבי טענענבוים** זצוק"ל אבדק"ק סענדרא וק"ק מעזא־טשאמה מדינת אונגארן יע"א.

והוא חיבור השלישי מספרי נטע שורק

הוצאת לניסדים ע"י מחן המחבר, כתלמי נתקדמתו מדבר.

והחפץ בברכה להשיג ספרי דבי רב יפנה להמלאי"ו

Rabbiner Josef Altman

Mező-Csáth

Comit. Borsod (Ungarn.)

מונקאטש,

בדפוס של ה"ה הרבני המופלג הנגיד מו"ה **צבי יעקב קאהן** נ"י חתן המנוח מו"ה **מנחם** בלייער ז"ל ושותפו הנגיד מו"ה **מנחם קליין** נ"י:

(אשר לפנים היו בשם בלייער עם קאהן)

בשנת בונה ירושלים לפ"ק.

Druck von KOHN & KLEIN, MUNKÁCS 1899.

שער ספר "נטע שורק" להגאון רבי שרגא צבי טננבוים זצ"ל אב"ד טשאטה

חתנו של הגאון רבי אברהם יעקב זצ"ל אב"ד בקאשוי

זקננו הגאוה"ק רבי פנחס אריה הכהן (הארטשטיין) ראפפורט, הנקרא רבי פנחס סאמטערער, חותנו של הגאון רבי אברהם יעקב ראזע

הוא היה בנו של רבי יעקב הכהן רפפורט, נכד הגה"ק בעל סמיכת חכמים, וחתנו של הרה"צ רבי מיכל מסאמטער (כפר בהונגרי' ע"י העלמעץ) ועל שמו היה נקרא בשם סאמטער.

התגורר באוהעל, הוא הי' מבני היכלא של הרה"ק בעל ה"ישמח משה", ומסופר, כי פעם חיכה עליו ה"ישמח משה" בעת סעודת רעוא דרעווין, באומרו כי לא יוכל לזמר "בני היכלא" טרם יבוא ר' פנחס, כי הלא הוא אחד מבני היכלא.

כמו"כ הי' ה"בעל תוקע" אצל הרה"ק בעל ה"ישמח משה", והרה"ק הנ"ל למד אתו את כוונת התקיעות בחודש אלול, מסופר, כי פעם בעת שלמדו את כוונת התקיעות הכיר הרה"ק בעל ה"ישמח משה" כי ר' פנחס אין ראשו עמו מחמת דאגה, וכאשר שאלו לפשר הדבר, אמר כי הכין הרבה יין למכירה, ועדיין לא בא אליו שום קונה, הבטיחו הרה"ק כי יבוא אליו קונה לקנות אצלו את סחורתו, וכן היה, אך הלה לא לקח מיד את היין אלא סיכם עמו על זמן שאז יבוא ליקח את היין, וכאשר הגיע הזמן והקונה לא בא שוב התחיל לדאוג על זה של בא הקונה, הרגיעו הרה"ק באמרו אליו, הקונה הזה בודאי לא יבוא אליך שוב לקבל את סחורתו והרי שלך לפניך.

עוד מסופר, כי פעם אחת התלהב הרה"ק בעל ה"ישמח משה" בעת התקיעות, וכאשר כיסה את ראשו בטליתו, כיסה גם את ראש בעל התוקע ר' פנחס, והם, מרוב התעמקותם בכוונת התקיעות, לא הבחינו בכך, הרה"ק בעל ה"ייטב לב" שהי' עדיין ילד, נדחף אף הוא עמהם תחת הטלית וצעק: **זקיני ור' פנחס אכן פורחים בשמים, אולם הקהל אינם שומעים התקיעות.**

אחרי פטירת רבו ה"ישמח משה" דבקה נפשו בנכדו ממלא מקומו הרה"ק בעל ה"ייטב לב", שחיבבו ביותר.

בעת שהוכרח ה"ייטב לב" להעתיק משכנו מאוהעל לסטראפקוב, בגלל הלשנה, הי' זה ר' פנחס סאמטערער שליווהו לשם, ורבו החזיק לו טובה על כך כל ימיו.

מנ"כ של ר' פנחס באוהעל בקרבת מקום לאוהל רבו בעל ה"ישמח משה", וה"ייטב לב" ציוה לכתוב על מצבתו תוארים ושבחים גדולים.

בספרו "ייטב פנים" מביא דבר תורה שאמר ר' פנחס בעת שעשה סיום על ששה סדרי משנה בע"פ.

מצבת הרה"ק בעל ה"ישמח משה" זי"ע וע"י ז' הרבנית ע"ה
בצד שמאל מצבת הרה"ק ר' סענדר מקאמרנא ז"ל

מיו"ח של רבי **ברוך קליין**:

(מזווג ראשון)

בתו מרת **גיטל** ע"ה נפ' ללא זש"ק

בנו זקננו ר' **זאב** קליין ע"ה

בנו ר' **מרדכי**, גר במישקולץ ונפ' ללא זש"ק

(מזווג שני)

בתו **מרת אדל** (שקראה ע"ש ז' בזוו"ר), בעלה **ר' חיים אהרן ריינער** ע"ה הי"ד ממישקולץ, נעקדה"ש כ"ב סיון תש"ד עם כל משפחתו.

בנם **ר' שרגא צבי ריינער**-מישקולץ ע"ה הי"ד, נהרג אחרי השואה במישקולץ עם כל משפחתו ושם מ"כ

מיו"ח: נשאר בחיים: בנו **ר' יונה ריינער** הי"ו כעת בלונדון.

יו"ח של ר' **משה גולדשטיין**:

חתנו ר' **נתן** פרנקפורטר

בנו ר' **דוד** גולדשטיין

חתנו ר' **יוסף דוב** פישהאף

ר' **יוסף יצחק** לרנר (חתנו של ר' י. ד. פישהאף)

יו"ח של ר' **יוסף ראזע**:

בנו **ר' זלמן ראזע**

מיו"ח: חתנו ר' **יצחק שיינוואלד** (אביו של ר' בנימין שיינוואלד הי"ו) הגר בנתניה

בנו ר' **פייבל הערץ ראזע** (חותנו של ר' ירוחם פרידמן הי"ו) הגר בארה"ב

בנו ר' **שלום אלי' ראזע**

חתנו ר' **מרדכי הכהן רובין**

מאד
תל תלפיות לתורה

MAD

במרכזו של מחוז הנקרא בשם ה"עדיעלעך" בצפונה של הונגריה היתה עיירה קטנה בשם: **מאד**, ולמרות היותה קטנה, זכתה לפרסום גדול ביותר, הודות לגדולי התורה שהתגוררו בה והפיצו תורתם ברחבי תבל, והעמידו בישיבותיה תלמידים רבים, שאף הם כיהנו בערים גדולות כרבנים ופרסמו את שמה כך שנודעה בעולם בשם: תל תלפיות לתורה ויראה טהורה.

כביש הכניסה לעיר מאד

מחוז העדיעלעך היה מבורך בכרמי יין המובחרים ביותר בעולם, וכבר בשנת שצ"ו - כלומר לפני למעלה משלש מאות וחמישים שנה, הוא נזכר בשו"ת הב"ח החדשות (הלכות יין נסך סימן כ"ט) כאשר הגיעו לשם יהודים מגליציה, לעסוק במסחר היין, שהובילו אותו לק"ק זמיגראד שבגליציה.

קהילת מאד היתה מצוינת ברבניה הגדולים שפרסמו את שמה, אך גם בעלי־הבתים שבה היו תלמידי חכמים נעלים ביותר, ועדות לכך מוסדות התורה והחסד שהקימו בה עוד בתחילת ישיבתם, בפנקסי הקהילה צויין כי בשנת תקכ"ט נתייסדה החברא קדישא, בשנת תקנ"ג מוצאים אנו " פנקס דחברא קדישא נר למאור להעלות נר תמיד" בחתימת רבה הראשון של מאד **הגאון רבי משה וואהל זצ"ל**, **מגזע השר רבי שאול וואהל זצ"ל**, בתאריך י"ג למנין בני ישראל־כ"ח ניסן־בשנת **וגנותי על** העיר הזאת לפרט־תקנ"ג־ובו תקנות החברא קדישא השונות.

בית הכנסת המפואר במאד

בשנת תקנ"ח נבנה במאד בית הכנסת המפואר שלה, שהיה מיוחד בתפארתו, וכפי שנרשם ברשימות היו ראשי התורמים לבנינו המשפחות החשובות: **טייטלבוים, פלעגמאן ובריר**. והאבנים שמהם נבנה, נחצבו מהמחצבות שהיו בסביבה, והובאו לאתר הבניה על ידי נשים צדקניות בעזרת ילדיהן.

לחנוכת הבית של בית הכנסת שהתקיימה בהוד והדר, הוזמן להשתתף הגאון **רבי זאב וואלף באסקוויץ זצ"ל** רבה של באניהאד בעל "סדר משנה" על הרמב"ם, בנו של הגאון המפורסם בעל "מחצית השקל" זצ"ל שהיה ידידו הקרוב של הרב, ובנו הגאון **רבי שמעון** היה מתושבי מאד, ואף נשא דרשה לכבוד המאורע.

מראה כללי מעיר מאד
מלפנים נראה ביה"ח העתיק ומאחוריו הבתים והרי הכרמים

בשנים מאוחרות יותר נוסדו חברות נוספות וחשובות כמו "חברת ביקור חולים" בשנת תקפ"ז, "חברת תלמוד תורה" בשנת תרי"ד, "חברת סנדקאות" להכנת צרכי ברית מילה בשנת תרל"ד, ו"חברת עץ חיים" לשיעורים בבית המדרש בשנת תרל"ה, כך שקהילה זו יכלה להתפאר במוסדותיה הנעלים.

רבני מאד

הרב הראשון של מאד - בשנת תק"ל - היה הגאון **רבי משה ברבי אליעזר ליפמן וואהל זצ"ל**, נולד באושפצין שבגליציה והגיע למאד בהיותו צעיר לימים, נודע בצדקותו ויראתו המופלאה. מקובל כי סניגורן של ישראל ה"**קדושת לוי**" **מברדיטשוב** זי"ע ביקר במאד. הרב התנצל לפניו כי הוא מיראי הוראה, וחושש הוא לפסוק בהלכות איסור והיתר, לאחר

שה"קדושת לוי" תהה על קנקנו ומצאו מלא וגדוש בכל מכמני ההלכה, וידיו רב לו להורות כגדול בתורה, נתן לו כתב־סמיכה בו כתב לו: "**ב"ה מבטיחך אני שלא תאמר על אסור מותר, ועל מותר אסור, על טהור טמא ועל טמא טהור, על זכאי חייב ועל חייב זכאי, הק' לוי יצחק בן שרה שאשא**".

לאחר מכן נתפרסם כפוסק מובהק, ושמו יצא לתהילה ברחבי המדינה, ונקיימה בו ברכתו של אותו צדיק.

מצבות רבני מאד
משמאל: הג"ר משה וואהל, מימין: בנו הג"ר ישראל עוזר וואהל

ברם כעבור תקופה מסוימת קפץ עליו רוגזו של רב סמוך, שערער על גט שסידר, בו כינה את שם העיר מאד, אך גאון הדור בעל "נודע ביהודה" יצא להגנתו (ראה: שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא אבן העזר סימן קט"ו) שהכשיר את הגט, אך הורה שמכאן ולהבא לא יסדרו בעיר מאד גיטין, ואכן העיד רבה האחרון של מאד **הרה"ג רבי אליעזר עהרענרייך שליט"א** כי בעיר זו לא סידרו גיטין, אלא רק בעיר הסמוכה קערעסטיר, משום שיש בה נהר - באדראג.

רבי משה וואהל נפטר בכ"ד מנחם אב תקנ"ט, ומ"כ בעירו מאד.

את מקומו מילא ברבנות הגאון **רבי צבי הירש זצ"ל**, מגדולי תלמידי הרה"ק **רבי מנחם מנדל מרימינוב זי"ע**, שכיהן שם כרב עד שנת תקס"ט.

אחריו מילא מקומו ברבנות מאד הג"מ רבי ישראל עוזר וואהל זצ"ל, בנו של הרב הראשון הג"מ רבי משה וואהל הנ"ל.

בתקופת רבנותו - בשנת תקע"ה נוסד לראשונה במאד מנין חסידי, והחסיד הנגיד **רבי חיים צארטליס** - מחסידיו הנאמנים של **הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימינוב זי"ע**, ששיגר אליו את האגרת המפורסמת שלו נגד מלבושי נכרים וכו' בשנת תקע"ב - קיבל רשות מראשי הקהל עבור המקוה אשר עשה, שיתפללו בבית מדרש זה בנוסח ספרד לדורי דורות (ראה: תולדות קול אריה, מדור כתבי קודש מכתב ד' וה').

לאחר פטירת רבי ישראל עוזר וואהל נתעטר בכתר רבנות מאד הגאון **רבי עמרם חסידא זצוק"ל**, הנודע בקדושתו ובצדקתו, אך כעבור שש שנים עזב את העיר ועלה לארץ ישראל, **מרן החתם סופר זי"ע** שלח אליו את תשובתו הידועה בענין ההילולא בל"ג בעומר (ראה: שו"ת חתם סופר יורה דעה סימן רל"ג) ומנוחתו כבוד בעיה"ק צפת ת"ו, שם נסתלק בט"ו מרחשון תק"ץ. בש"ס ירושלמי שנדפס בוילנא נדפסו הגהותיו, וכן בהגדה של פסח עם פירוש "ערבי פסחים" לנכדו הגאון רבי עמרם בלום זצ"ל בעל "בית שערים" צורף קונטרס מתולדות וחידושי רבי עמרם חסידא, בדרשות החתם סופר (דפים ש"ל-של"ב) נדפס הספד מר עליו שהספידו החתם סופר, ובו דברים נוראים אודותיו.

בחמשת השנים תקפ"ו-תקצ"א לא היה במאד רב, אלא **חתנו של הגאון רבי עמרם חסידא הגה"צ רבי אלימלך זצ""ל** שימש כמו"ץ וכמנהיג הישיבה שהיתה שם.

בשנת תקצ"א נבחר לרב הגאון **רבי יצחק נתן ליפשיץ זצ"ל** - בנו של הרב הגביר הצדיק **רבי אליעזר ז"ל מחנטשין** שבפולין, שהיה מחסידיו

תיזוכה וירן רבינו החתם סופר זי"ע
ויחי שנותיו.

הנאמנים של הרה"ק **רבי נפתלי צבי מרופשיץ זי"ע**, שבירכו כי יזכה לבן שיהיה גדול הדור, וברכתו נתקיימה בבנו זה.

רבי יצחק נתן היה חתנו של הגאון **רבי בנימין וואלף לעוו זצ"ל** רבה של וועריבוי בעל "שערי תורה". בטרם עלה לכהן כרבה של מאד, קיבל שתי הצעות של רבנות, האחת היתה מקהילת ראאב והשניה מקהילת מאד. על הכרעתו לקבל את ההצעה השניה מסופר כי כאשר נסתיימו שנות ה"קעסט" שנתן לו חותנו, התלבט בקשר לפרנסתו. בהיותו צנוע ועניו לא רצה להיות רב ומורה הוראה, מאידך חשש להיכנס לעולם המסחר, מתוך חשקו הגדול לעסוק בתורה. החליט בנפשו לנסוע אל **הרבי ר' מאיר מפרמישלאן זי"ע**, שיורה לו מה לעשות. אותו צדיק ענה לו בפסוק: כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט (שמואל א' י"ד ו). רבי יצחק נתן לא הבין אז את התשובה, וחשב כי אינה אלא ברכה, אך כעבור זמן קצר, כשהציעו לפניו את שתי ההצעות, נזכר בפסוק שאמר לו הצדיק, וראה את רוח קדשו שרמז לו על ראאב ועל מאד - ברב או במעט - והתבונן שהרבי באמרו או במעט היה נשמע כמו שאמר במאד, ולפיכך הכריע לענות בחיוב על הצעת רבנות מאד.

בתקופת רבנותו שם העמיד הרבה תלמידים גדולי תורה, ובראשם **הגאון בעל "קול אריה" זצ"ל** - אשר לימים כיהן ברבנות מאד - ועל ידו נתפרסמה הישיבה שעמד בראשה, בהיותו נודע בגאונותו כמעמיק ומפלפל בחריפות רבה.

בשנת תקצ"ז נתעורר סכסוך בינו ובין הקהילה אודות גובה שכירותו, ומרן **החתם סופר** זי"ע ניצב לצדו (ראה: שו"ת חתם סופר חושן משפט סימן ה) והטיף לראשי הקהילה מוסר על סירובם להיענות לרבם, בהגדירו אותו: "גברא רבא, תלמיד חכם מופלג, תמים דעים, איש שלם, ענוותן ושפל ברך".

כאשר נפטר חותנו זקינו הגאון בעל "שמן רוקח" זצ"ל שהיה רבה של סאנטוב, ורבי יצחק נתן נקרא למלא את מקומו עזב את מאד ועבר

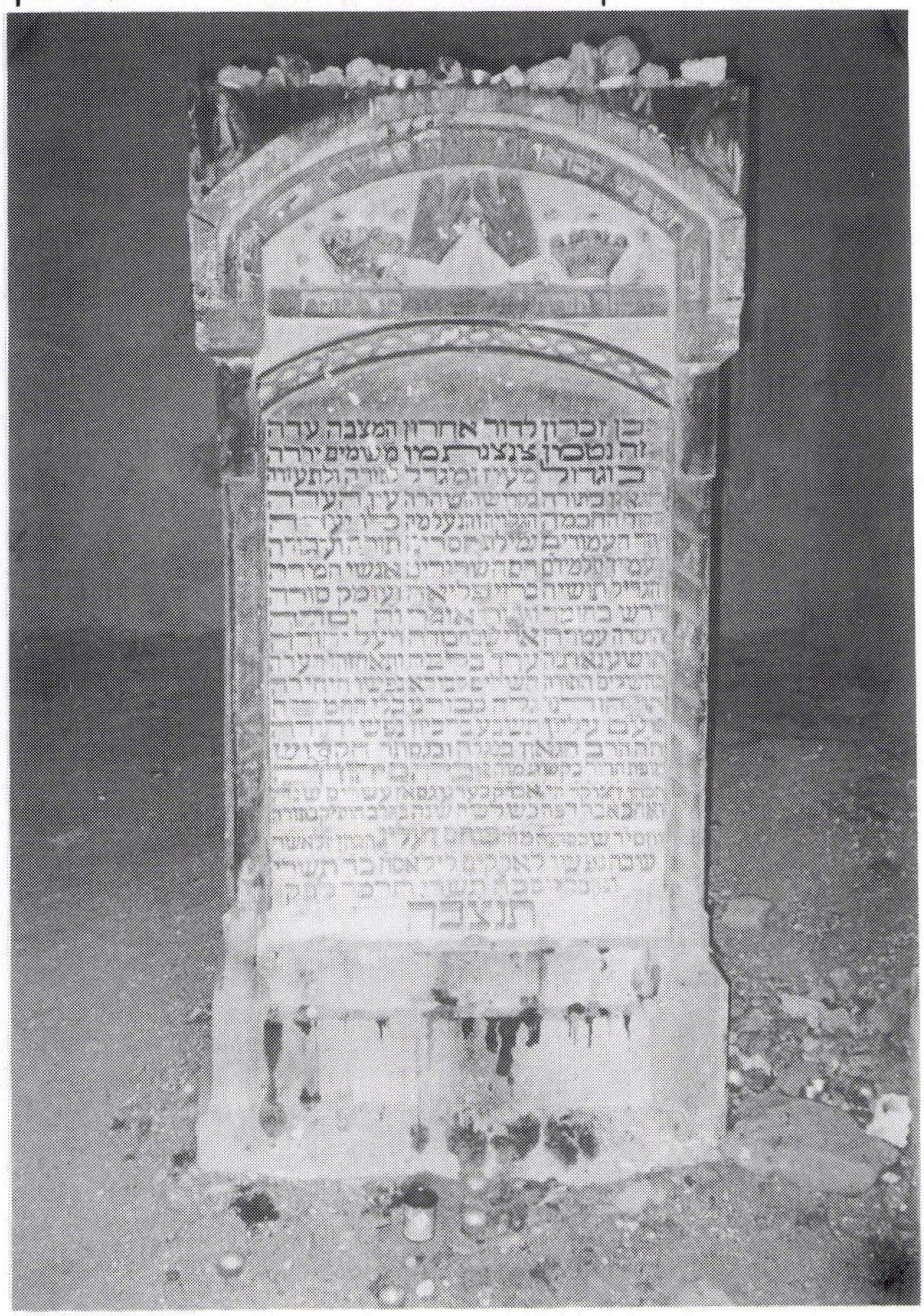
לסאנטוב, שם נסתלק בי"א אדר תרל"ד ושם מנוחתו כבוד.

קהילת מאד נותרה ללא רב עד שנת תר"ג, כאשר נבחר הגאון **רבי נתן פייטל ריניץ זצ"ל** לכהן כרבה. גאון זה רומם קרנה של תורה, וישיבתו

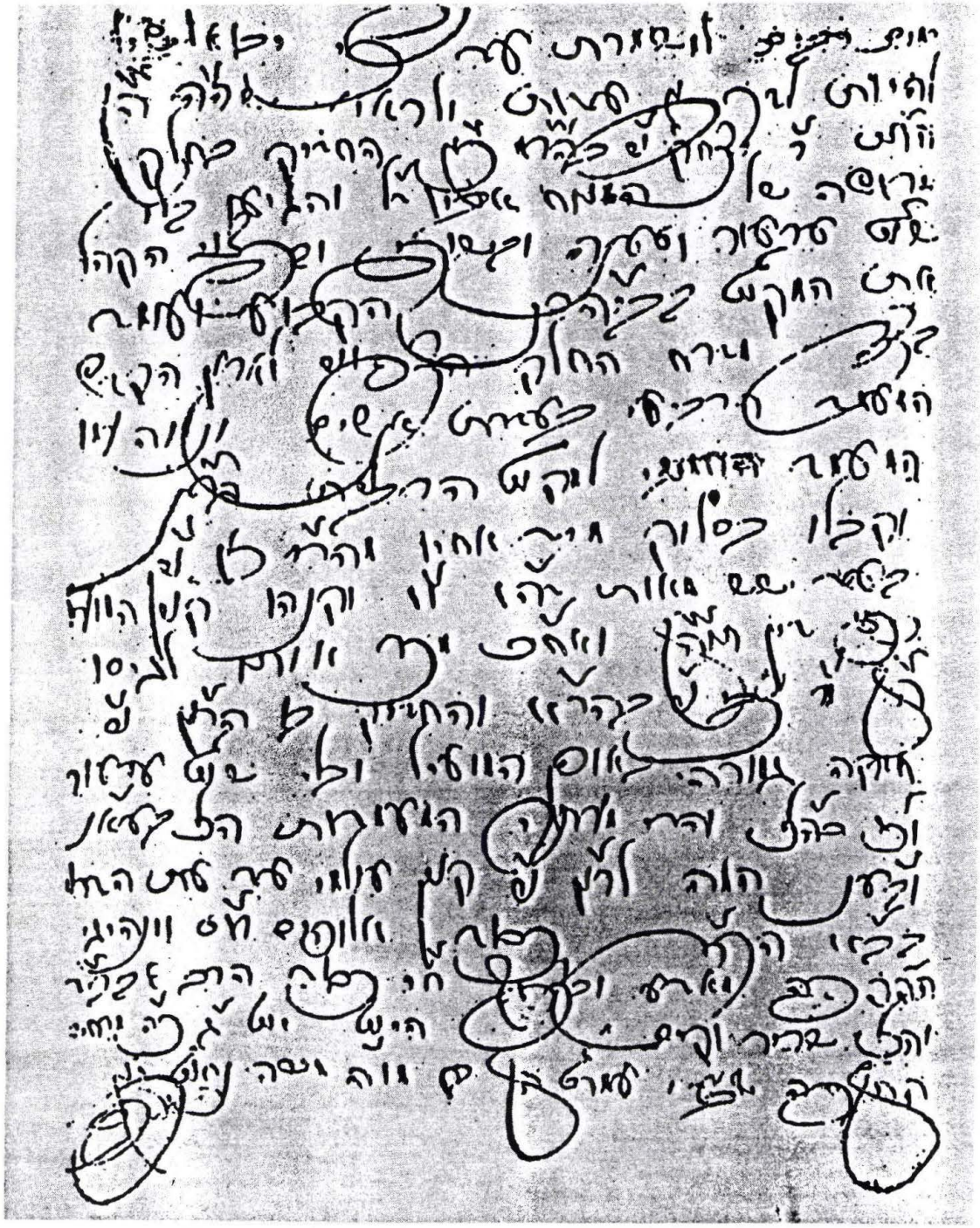
מצבת הגאון רבי נתן פייטל ריניטץ זצ"ל אבד"ק מאד

היתה מפורסמת לתהילה, רבנותו נמשכה י"ט שנים ובט' ניסן תרכ"ב נסתלק לבית עולמו, ומצא את מנוחתו במאד בחלקת הנפלים בהתאם לצוואתו. **הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע** הספידו "והעיר קינה גדולה בקול מר צורח, וגילה כי חלם באותו לילה שעליו להשכים קום על מנת להספיד אחד מל"ו הצדיקים שבדור שנפטר באותו לילה, וכשקם בבקר

מצבת הג"ר אברהם יהודא הכהן זצ"ל בעל "קול אריה" אבד"ק מאד

ראה עגלה מעיר מאד, בבקשה שיבוא להספיד את הרב מרא דאתרא".

כתב מכירת מקום מושב בביהכנ"ס
שנכתב ונחתם בידי הגאון רבי עמרם חסידא זצ"ל אבד"ק מאד

לאחר שנתים נבחר למלא מקומו הגאון **רבי עמרם בלום זצ"ל בעל "בית שערים"** - בן בתו של הגאון הצדיק **רבי עמרם חסידא**, שכיהן שם עד שנת תרמ"א, כאשר עבר למלא את מקומו של המהר"ם שיק זצ"ל כרבה של חוסט. על מקומו כרבה של מאד, נבחר יליד העיר מאד, הגאון הצדיק המפורסם **בעל "קול אריה" זצ"ל**, שפרסם שמה של מאד ברחבי תבל

מצבת הג"ר נפתלי הכהן ז"ל בעל "בית נפתלי" אבד"ק מאד

בישיבתו המפורסמת. אך כעבור שלש שנים נסתלק בכ"ד תשרי תרמ"ד ואת מקומו מילא בנו בכורו הגאון **רבי נפתלי זצ"ל בעל "בית נפתלי"** שו"ת ועל התורה. בימיו עלתה ופרחה הישיבה שעמד בראשה וזכה להעמיד תלמידים גדולי תורה שישבו על מדין, ביניהם גאונים מפורסמים ובעלי הוראה. י"ג שנים הנהיג רבנותו עד לפטירתו בשנת החמישים לחייו, נסתלק בי"ב כסלו תרנ"ז מנוחתו כבוד במאד באהל אביו ה"קול אריה". מאחר שיוצאי חלציו היו עדיין צעירים, ואילו חתנו **הגאון רבי חיים צבי עהרנרייך** מיאן לקבל על עצמו את הרבנות, והסכים רק לשמש כדיין, חלה בעיר ירידה בשטחים רבים.

הגאון רבי מרדכי לייב וינקלר זצ"ל
אב"ד מאד

כעבור שלש שנים בשנת תר"ס נבחר הגאון **רבי מרדכי יהודה וינקלר זצ"ל** לרבה של מאד. גאון וצדיק זה הנודע בשערי ההלכה כאחד מגאוני דורו, וספריו שו"ת **"לבושי מרדכי"** משמשים כאבני יסוד לפסקי הלכה, הרבה גבולו בתלמידים ,והיה אחד המיוחד מגדולי מרביצי התורה שבדור, ומתלמידיו היו מגאוני הדור.

ל"ב שנים הנהיג את רבנות מאד וביום המר י"ז בתמוז תרצ"ב נסתלק לבית עולמו כשהיה זקן ושבע ימים בן פ"ח שנים, ומנוחתו כבוד במאד. על פי צוואתו נתמנה הגאון **רבי חיים צבי עהרנרייך זצ"ל - חתנו של הגאון בעל "בית נפתלי"** לרבה של מאד, בהכתירו אותו: "אחד מגדולי המורים מומחים בכל צדדי ש"ס ופוסקים ושו"ע ובספרי שו"ת כידוע ומפורסם בעולם".

רבי חיים צבי רומם את קרן הישיבה שנקראה בשם "לבושי מרדכי"

מצבת הגה"ק בעל
"לבושי מרדכי" זצ"ל
רבה של מאד

על שם רבה הגדול, והנהיג את מאד לתפארת, ושמו יצא לתהילה בספריו המופלאים "קצה המטה" על "מטה אפרים", "שערי חיים" על "שערי אפרים" ושו"ת "קב חיים", אך למרבה הצער שימש ברבנות מספר שנים בלבד ובי"ח כסלו תרצ"ז נפטר, ומנוחתו כבוד באהל בעל "לבושי מרדכי" במאד. את מקומו מילא בנו הגדול הגאון **רבי משה לייב עהרנרייך הי"ד** שלאחר שבע שנים עלה על המוקד במחנה עבודה בגרמניה ולא

נותר אחד מצאצאיו כי כולם ניספו בשואה הי"ד.

לאחר המלחמה היה אחיו יבלחט"א הרה"ג רבי אליעזר שליט"א השריד היחידי לבני רבי חיים צבי הרב האחרון ממאד, וכיום זוכה בארה"ב עם צאצאיו הי"ו לפרסם תורת אבותיו הגאונים והצדיקים ממשפחת ה"קול אריה" זי"ע.

הגאון רבי משה יוסף פלעגמאן זצ"ל

בין המאורות שהאירו את קהילת מאד היה הגאון הצדיק המפורסם **רבי משה יוסף פלעגמאן זצ"ל** שכיהן כדיין מובהק במאד. רבי משה יוסף נולד באונסדארף בשנת תקמ"ח לאביו הנגיד המהולל **רבי יואל ז"ל** והיה תלמידו המובהק של הגאון **רבי יקותיאל זאב זצ"ל** ריש מתיבתא דקהילת קראלי **בעל "עמק המלך"** על הרמב"ם. בעודו בחור צעיר לימים הוסמך להוראה על ידי רבו הגאון.

שמעו כגדול בתורה נתפרסם ורבים התאוו לקחתו לחתן. מכולם זכה בו הגביר המפורסם והנכבד ממאד **הרבני מוה"ר שלום טייטלבוים ז"ל**, מחשובי העיר מאד, שלקחו כחתן לבתו, והסמיכו על שולחנו. העידו עליו כי "שם לילות כימים להגות בתורת ה', והיה הולך וגדול בחכמה ויראה, וגם בנסתר ידו הדה, ובחכמת הקבלה לו יד ושם" (תולדות גאוני הגר יג, א).

תושבי מאד, שהתפעלו מגדלותו בתורה ושקידתו המופלאה בנוסף לצדקותו והנהגותיו בקדושה, בחרו בו להורות להם הלכה ומינו אותו כדיין מובהק, ושמו יצא לתהילה כאחד מגדולי המורים הגאונים. כמו כן החזיק ישיבה עם תלמידים חריפים ביותר, שגדלו ועשו פרי ברכה על ידו.

הוא עצמו הרבה לחדש חידושים חריפים בש"ס ובהלכות, ואף חיבר קונטרסים מופלאים,אך לצערנו נשרפו כולם בשריפה שפרצה במאד.

למצער נותרה בידי צאצאיו שארית ברכה, המוכיחה את גדלותו בהלכה ובפלפול, בנוסף לבקיאותו המבהילה ורחבות דעתו ליישב ענינים קשים בדברי הפוסקים.

החליף שו"ת עם גאוני דורו שהעריכוהו ביותר, ומדבריו נזכרים לשבח בשו"ת חתם סופר חושן משפט סימן ד, ושו"ת "אמרי אש" להגאון האדיר רבי מאיר א"ש רבה של אונגוואר חלק יורה דעה סימן כ"א (אודות דיני טריפות שהתווכח עם רבה של מאד הגאון רבי נתן פייטל זצ"ל).

חיבה יתירה נודעה להגאון רבי משה יוסף זצ"ל מהגה"ק **בעל "ישמח משה" זי"ע**. כשהגיעה בתו הגדולה לפרקה, הציע לו רבו שידוך נכבד עבורה את בן אחותו, הוא זקננו הרבני החסיד המפואר **רבי יוסף צבי טייטלבוים ז"ל**. רבי משה יוסף נענה להצעתו והתנאים נערכו עוד בחיי ה"ישמח משה". אחרי נישואיו עבר רבי יוסף צבי להתגורר אצל חמיו במאד.

מצבת איש צדיק תמים
שם בתורה לילות כימים
העמיד תלמידים רבים
יראת ה' היא אמונתו
והורה דת א־ל בקהילתו
סביר וגמיר בתורתו
פאר משפחתו והדרתו
הדיין המצויין
מו"ה **משה יוסף**
במו"ה **יואל פלעגמאן**
נפטר ט' סיון כת"ר לפ"ק
תנצב"ה

רבי משה יוסף נסתלק בט' סיון תר"כ ומנוחתו כבוד בעירו מאד, על מצבתו נחקק: ←

הגאון רבי נתן פייטל ריינין זצ"ל רבה של מאד הספידו תמרורים ועורר עליו קינה ונהי.

הותיר אחריו משפחה לתפארת, נכדי רבי יוסף צבי חתנו, וצאצאי בניו תלמידי חכמים חסידים ואנשי מעשה, נגידי ארץ ונדיבי לב שניצבו בראשות הקהילה והיו ראשונים לצדקה וחסד ועד היום נודעת משפחת פלעגמאן לתהילה, בפעלה הרב לתורה וחסד ברחבי תבל.

יו"ח של הגאון רבי **משה יוסף פלעגמאן** זצ"ל

א) בנו ר' **אברהם חיים פלעגמאן**, ז' מרת **שיינדל** ע"ה,

יו"ח: בנו ר' **יצחק פלעגמאן** ע"ה,

בנו ר' **יעקב פלעגמאן** ע"ה,

בנו ר' **שלו' פלעגמאן** ז' מרת **מלכה** (ב"ר **יצחק פלעגמאן**, בת אחיו) ע"ה,

ב) בנו ר' **יצחק פלעגמאן** ע"ה,

יו"ח: בנו ר' **אברהם חיים פלעגמאן**, נפ' במאד ושם מנ"כ, ז' מרת **שרה** (ברויאר) ממאד.

בנו ר' **נתן נטע פלעגמאן**, נעקדה"ש באוישוויץ,

ג) בתו זקנתנו מרת **חנה** א"ז ר' **יוסף צבי טייטלבוים** ז"ל,

(יו"ח ראה ביו"ח של ריי"צ טייטלבוים).

יו"ח של ר' **אברהם חיים פלעגמאן** ב"ר יצחק ע"ה

בנו ר' **משה פלעגמאן**, ז' מרת **ליבא** (שטרן - ליפנא) ע"ה.

בנו ר' **שמעון פלעגמאן**, ז' מרת **גיטל** (ב"ר **חיים פליישמאן** מקלנוורדיין) נעקדה"ש באוישוויץ.

בנו הבחור **נתן נטע פלעגמאן**, נפ' בסיביר.

יו"ח של ר' **משה פלעגמאן** ב"ר **אברהם חיים** ע"ה

א) בנו ר' **דוד** הי"ו, ז' מרת **חנה** ע"ה (ב"ר שמוא' מאיר שאהנפלד ממונקאטש) נפ' י"ג אדר תשנ"א ומ"כ בפתח תקוה.

יו"ח: בנו ר' **משה פלעגמאן** הי"ו (לארנץ),

בנו ר׳ **אהרן יעקב פלעגמאן** הי״ו (מאנסי),

בתו מרת **פייגא ליבא** בעלה ר׳ **שמוא׳ ווייסמן** הי״ו (קיו גארדן הילס).

בתו מרת **חי׳ שרה.**

ב) בנו ר׳ **יצחק פלעגמאן** הי״ו, ז׳ בילא ע״ה (בת למשפ׳ גראס מדעבערצין),

יו״ח:

בנו ר׳ **משה** ומשפ׳ הי״ו

בנו ר׳ **אברהם** ומשפ׳ הי״ו,

בתו מרת **ליבא** בעלה ר׳ מ. **קרקובסקי** הי״ו,

בתו מרת **שיינדל** בעלה ר׳ **אליעזר קחמוביץ** הי״ו

ג) בתו מרת **טויבא** בעלה ר׳ **וואלף סלומון** ע״ה.

יו״ח:

בנם **משה.**

זקננו הרבני החסיד רבי יוסף צבי טייטלבוים ז"ל ממאד

ר' **יוסף צבי** נולד בשנת תקפ"א בזבארוב לאביו הגאון החסיד **רבי שמואל פרידמן מזבארוב זצ"ל**. ולאמו הצדקנית בת הגאה"ק **רבי צבי הירש מזבארוב זצ"ל**, אבי ה"**ישמח משה" זצ"ל**. בעודנו בגיל רך נתייתם מאביו ודודו, אחי אמו, הגה"ק ה"ישמח משה" לקחו לביתו וגידלו כבן. והורה עליו לשנות את שם משפחתו מפרידמן לטייטלבוים. (וכמו שחרות על מצבתו של רבי יוסף צבי ז"ל - גדל על ברכי אחי אמו הגה"ק ר"מ ט"ב מאוהעל זצל"ה).כפי שמסופר, הגה"ק ה"ישמח משה" זצ"ל הכיר טובה

פ.נ.

הישר באדם תם ומתמם

הרבני המופלג ירא את ה'
מנעוריו

יוסף צבי

בהמנוח מו"ה שמואל
טייטעלבוים ז"ל

גדל על ברכי אחי אמו
הגאה"ק מוה"מ ט"ב זצוק"ל

זכה להיות חתנא דרבינו

יראת ה' היה מעוזו, אמת
ויושר חתולתו

יתר מהונו וכוחו שחר בעד
יוצאי ירכו

לגדלם על התורה שם לו
למטרה

לדאבון לב ואנחה נפטר בש"ש

בעלות המנחה ח' תשרי

ונקבר למחרתו בעיה"כ
תרנ"ב לפ"ק

יפוזו זרועך בעד בניך

צרכם לספק יגיע כפך

טובתך בל דרשת

בעבורם כל פעלת

ת.נ.צ.ב.ה.

בכך לאחותו על שהיא גדלתו כשנתייתם הוא מאמו בצעירותו.

כשהגיע רבי יוסף צבי לפרקו, הציע דודו הגה"ק ה"ישמח משה" זצ"ל להגאון **רבי משה יוסף פלעגמאן זצ"ל** דומ"ץ בעיר מאד שיקחהו לחתן לבתו הבכורה מרת **חנה**, ואכן נתקבלה ההצעה ובאו בקשרי השידוכין. אך בינתים נסתלק ה"ישמח משה" ורק לאחר פטירתו נערכו הנישואין בשנת תר"ג, ורבי יוסף צבי נעשה חתנו של אותו גאון שהיה נודע בגדלות תורתו, ובצדקת מעשיו, אשר ידיו רב לו בנגלה ונסתר יחדיו, וזכה להתחבב על גאוני דורו **החת"ם סופר** (ראה שו"ת חתם סופר חושן משפט סימן פ') **והמהר"ם אש** (ראה שו"ת אמרי אש חלק יורה דעה סימן כ"א) וכאמור בעל "**ישמח משה**".הוא עבר להתגורר במאד עיר מגורי חותנו והיה מחשובי הת"ח והבע"ב בעיר.**רבי יוסף צבי** נפטר בעיר מאד בשבת שובה ח' תשרי תרנ"ב, בשנת השבעים לחייו, ושם מנוחתו כבוד.

מיו"ח של ר' יוסף צבי טייטלבוים

בנו ר' **שמואל** נולד תר"ו (15 ינואר 1846)

בנו זקננו ר' **דוד יצחק**

בנו הב' **שלום** נפטר בבחרותו י"ז חשון תרל"ה

זקננו הרבני החסיד רבי דוד יצחק טייטלבוים ז"ל מערדעבניא

רבי דוד יצחק נולד במאד לאביו **רבי יוסף צבי**. בילדותו למד במאד וכשנתגדל שלחו אביו ללמוד בישיבתו של **הגאון בעמח"ס "קול אריה"** שהיה אז רב בבערגסאז. וכך עלה נתעלה ונהיה לאוצר בלום בתורה, ביראה ובחסידות, חריף ובקי נפלא (וכפי שנכתב על מצבתו) התמדתו ויגיעתו בתורה לא ידעה גבול.

עדות בכתב על גדלותו ושקידתו בתורה בנעוריו כותב בנו הרה"ג **רבי חיים לייב זצ"ל** רבה של פוטנאק, מה ששמע מרעו של אביו, הוא הגאון בעל "**בית נפתלי**" רבה של מאד בנו של ה"קול אריה", שאצלו למד בישיבתו: כי בשחר טל ילדותם במאד למדו יחד בחברותא - **רבי דוד יצחק** ובעל "**בית נפתלי**", וכאשר עבר ה"קול אריה" לכהן ברבנות

כביש הכניסה לעיירת ערדעבניא

בערגסאז, שלח הרבני החסיד המפואר רבי יוסף צבי את בנו הנער הצעיר דוד יצחק ללמוד בישיבתו של ה"קול אריה", ושהה שם חמש שנים רצופות ללא הפסק, ולא נסע להוריו אפילו בין הזמנים, ובאותן השנים למדו שוב בחברותא, והיתה ביניהם אהבה כאהבת אחים, והתמדת לימודם היתה עד להפליא.

רבי חיים לייב ממשיך במכתבו (ראה: נפתלי שבע רצון עמ' מב־מו) אודות האהבה העזה שהיתה בין "מורי - ה"בית נפתלי" ואאמ"ו - רבי דוד יצחק - הרב החריף עצום ז"ל וסיפר לי אאמו"ר ז"ל שכל משך הזמן שהיה בישיבה שם לא שכב בלילה עד שלא הגיעה שעה 2 אחר חצות, והיה זאת הסכמה בלבו כל כך עד שלפעמים שהיה מרגיש איזה חולשה בגופו, ולא היתה דעתו צלולה אל הלימוד, בכל זאת לא הלך לשכב והמתין עד ששמע צלצול השעון שעה 2, ברית אהבתם של - אביו עם רבו - לא שבתה גם אחרי אשר נפרדו איש מרעהו, וכל אחד הלך לדרכו, ועשו במים עזים של החיים נתיבה לבנות להם בית במקומות מושבותיהם".

מראה כללי של עיירת ערדעבעניא

בתשובות שכתב הגאון בעל "בית נפתלי" לרעו זה (ראה: שו"ת בית נפתלי סימן כ"ב וסימן צ"ד) הוא מתארהו בתוארים גדולים ומופלגים בהדגשת היותו "רעי מנוער".

כשהגיע רבי דוד יצחק לפרקו נשא את **מרת חוה** בת הרבני החשוב ת"ח מופלג בתורה וביראה, **ר' חיים יהודה גראד** מערדעבעניא, והמשיך לשבת עה"ת והעבודה בערדעבעניא, ואף שהיה נהנה מיגיע כפיו והתפרנס מבית מזיגה שהחזיק, ישב כל היום ועסק בתורה, עד שהיה לשיחה אף בפי הגויים כי כאשר באים לבית המזיגה מוצאים את ר' דוד יצחק יושב ושקוע בערימה של ספרים. הוא הרבה להתכתב בחידושי

מצבת זקנתנו
מרת חוה טייטלבוים ע"ה
בערדעבניא

פ'נ'
האשה החשובה והצדקת
מרת
חוה
בת מוה"ר **חיים יהודא** ז"ל
אשת מוה"ר **דוד ט"ב** שליט"א
מ נעוריה נפלאת צדקתה ותומתה
ר דוף צדקה וחסד כל מגמתה
ת ענוגי תבל מאסה וכל מחמדיה
ח פץ בעלה עשות חגרה בעוז מתניה
ו מכחה שחרה בעד בניה ילדיה
ה אמונים על התורה אהבה מעודיה
ע מלה ויגעה חכמתה בנתה ביתה
ה וי לנו כי באה השמש בגבורתה
הלכה למנוחות ביום שנשתברו בו הלוחות
י"ז תמוז תרס"ח לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה

תורה עם גאוני דורו.

זכה להקים בית נאמן בתורה ובחסידות לתפארת, בנים וחתנין ת"ח וגדולי תורה ויראה ביניהם: בנו הגאון המפורסם ר' **חיים יודא טייטלבוים אב"ד פוטנאק** ובנו ת"ח מופלג רבי **שמעון** והי' פאר קהילתו בערדעבעניא.

לאחר שנתאלמן מז' מרת חוה (ממנה נולדו לו כל יו"ח), שנפטרה ביום י"ז בתמוז תרס"ח, נשא בזוו"ש את מרת בלומא דייטש שהאריכה ימים ועלתה לארה"ק ונפטרה כשהיא זקינה מופלגת יותר ממאה שנה, ומנוחתה כבוד בבית החיים שומרי שבת זכרון מאיר־בני ברק.

רבי דוד יצחק בהנהגתו המיוחדת והקפדתו על כל קוץ ותג ומנהג ישראל, לא וויתר על תקיעת שופר של חודש אלול אף בימי חוליו. כאשר שהה בבית החולים בבודפעסט דרש להביא לו לשם את השופר ואחר

מצבת זקננו
ר' חיים יודא גראד ז"ל
בערדעבעניא

פ"נ
איש תם וישר
הרבני המופלג בתורה
ויראה טהורה ב.ק.ש.ת.
מוה"ר
חיים יהודא
בן מוה"ר **יצחק** ז"ל נפטר
י"ד כסלו תרל"ז לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.

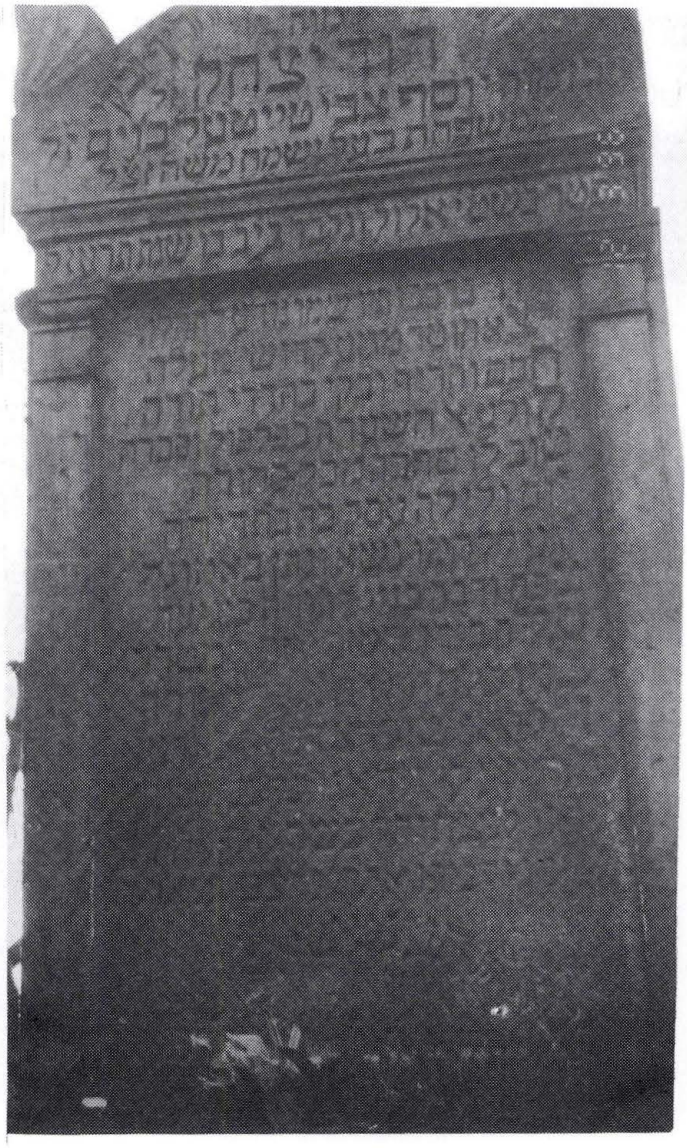
שתקע בו, אחרי התפילה, יצאה נפשו ונפטר שם בביה"ח ביום י' לחודש אלול שנת תרע"ז, הובל למנוחות לערדעבעניא ביום י"ב אלול ושם מנוחתו כבוד. תנצב"ה.

יו"ח של ר' **דוד יצחק טייטלבוים**

בתו **פערל** אשת הר"ר **פנחס יעקב זלצר** ממאד

בנו הילד **משה** נפטר לאחר כמה חדשים

בנו הגאון רבי **חיים יהודא** הי"ד (האבד"ק פוטנאק ז' גיטל הי"ד בת הג"ר **מאיר טננבוים** אב"ד פוטנאק). - נעקדה"ש באושוויץ סיון תש"ד, היא"צ נקבע ליום כ' בסיון.

פ"נ
הרבני הגדול בתורה החריף ובקי
מו"ה
דוד יצחק ז"ל
בן מו"ה **יוסף צבי** טייטלבוים ז"ל
ממשפחת בעל "**ישמח משה**" זצ"ל
נפטר בש"ט י' אלול ונקבר בי"ב
בו שנת תרע"ז לפ"ק
דוד ברבבותיו שמו נודע לתהילה
יצ א חוטר מגזע קדושי מעלה
ח כם וחריף ובקי בחדרי תורה
ק ולע אל השערה בפלפול וסברה
ט וב לו סחרה מכל סחורה
י ום ולילה עסק בה בתדירה
י גע ללחמו נשא ונתן באמונה
ט פח ורבה בניו לתורה וביגיעה
ע לה בידו אשר שם למטרה
ב ניו כלם יראים מופלגי תורה
ו י להאי שופרא דבלי ארעא
מ ר יזעקו וידאגו כל בני חבורא
ז כרו לנצח יהל כשרגא דנהורא
ל בניו לביתו אחריו לצבי תפארה
ושם אמו הענטשא צביה
ת.נ.צ.ב.ה.

בנו ר' **טובי'** הי"ד מניר באטור נעקדה"ש בשואה ביום ג' סיון

בנו ר' **שמעון** (ה"ה זקננו עליו יסופר באות ה')

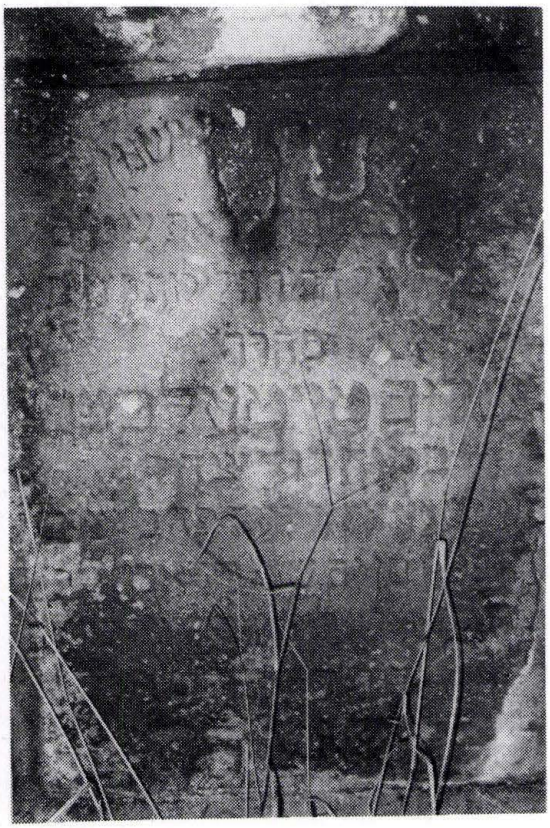
בנו ר' **אברהם יקותיאל** הי"ד מטאללא (מחוז זעמפלען) נפטר כ"ט שבט ער"ח אדר תש"ד ומנוחתו כבוד בבודאפעסט. (ז' **מרת חיה** ב"ר **פנחס הכהן** נעקדה"ש ט"ו סיון תש"ד באושוויץ).

בנו הבחור **שלום** נפטר בערדעבעניא

מיו"ח של הגאון ר' **חיים יהודה טייטלבוים** אב"ד פוטנאק (בנו של ר' **דוד יצחק**)

בתו מרת **הינדא קריינטשא** הי"ד אשתו מזוו"ר של הרה"ג **חנניא יו"ט ליפא גרוסמן** שליט"א ממישקולץ הגר בפתח תקוה.

יו"ח: ב' **יוסף**, ב' **מרדכי דוד**, ב' **משה**, ב' **טשארנא חוה** הי"ד, נעקדה"ש עם אבידהם הגרח"י באושוויץ בשנת תש"ד היא"צ נקבע ליום כ' בסיון.

מצבת הב' שלום
בהרה"ח ר' דוד יצחק טייטלבוים ז"ל
בערדעבניא

נותר בחיים - ב' הר"ר **מאיר גרוסמן** הי"ו מירושלים

בתו מרת **דבורה** ובעלה ר' **וואלף גראס** הי"ד נפ' בגיטו אושוויץ

בנו ר' **עמרם** ומשפ' הי"ד

בנו ר' **יעקב** רב בקאבא ומשפ' הי"ד

בנו הב' **דוד יצחק** הי"ד

מיו"ח של ר' **טובי' טייטלבוים** (בנו של ר' דוד יצחק) וז' **רבקה** (ב"ר **אברהם יודא** פרנקפורט)

הרבני המופלג מוה"ר טובי' טייטלבוים ז"ל
ב"ר דוד יצחק ז"ל

א) בתו מרת **חוה** ע"ה ובעלה ר' **מנחם מנדל גליק** הי"ו מבורו פארק

יו"ח: ר' **טובי'**, ז' מרת **ריזל** (לעפקאוויטש) ויו"ח הי"ו.

ר' **דוד**, ז' מרת **חנה** (הארנשטיין) ויו"ח הי"ו.

ר' **יצחק**, ז' מרת **עטל** (ליבערמאנן) ויו"ח הי"ו.

ב) בתו מרת **הענטשא רייזא** ע"ה (נפ' ז' סיון ברמת גן) ובעלה ר' **חיים ווייטמן** ע"ה מרמת גן,

יו"ח: ר' **טובי' צבי ווייטמן** ומשפ' הי"ו,

ר' **אהרן ווייטמן** ומשפ' הי"ו,

ג) בתו מרת **גיטל** ובעלה ר' **פישל לייזרוק** הי"ו,

יו"ח: בנם ר' **טובי'** ומשפ' הי"ו,

בנם ר' **איסר** ומשפ' הי"ו,

ד) בתו מרת **פערל** ובעלה ר' **זאב דראה** הי"ו מבורו פארק,

יו"ח: בתם מרת **רבקה** ובעלה ר' **אליעזר פרידמן** הי"ו, (ויו"ח ראה ביו"ח של משפ' **מרמורשטיין**)

בנם ר' **טובי'** וז' מרת **ליבא** דראה הי"ו מבורו פארק.

יו"ח: בנם ר' **יקותיא' יהודא**, ז' מרת **אסתר** (פייגנבוים) ויו"ח הי"ו.

בנם ר' **משה יוסף**, ז' מרת **שאשא** (שרייבר מלוגאנו) ויו"ח הי"ו.

בנם ר' **אברהם יעקב**, ז' מרת **שרה** (פלדהיים ממאנסי) ויו"ח הי"ו.

רבקה, חי', דוד יצחק.

בנם ר' **משה** וז' מרת **רבקה דראה** ממאנסי,

יו"ח: בנם ר' **לוי יצחק**, זז' מרת **ליבא** (פישמאן).

הכלה **חוה**, החתן **חיים מאיר ביקעל**.

יעקב, גבריאל טובי', חנה מלכה, לאה גיטל.

בנם ר' **בנימין** וז' מרת **אסתר דראה** מבורו פארק

יו"ח: **שושנה מאטיל, רחל, משה הלל, חיים דוב, יהודא טובי', חי' רבקה, מאיר צבי**.

ה) בנו ר' **דוד יצחק טייטלבוים** הי"ו זז' מרת **פייגא** שתחי' מדטרויט

יו"ח: **פערל** ע"ה נפ' בת חמש שנים,

מרת **רבקה** תחי',

מרת **לאה** בעלה ר' **חיים פעלדער** הי"ו,

מרת **חנה** בעלה ר' **אברהם יודא גרינפלד** הי"ו,

מרת **חוה** בעלה ר' **דוד יהודא גרונר** הי"ו,

מרת **אסתר** בעלה ר' **ישראל ענדלער** הי"ו

הבחור **יוסף טובי'** ע"ה, נפטר בן י"ד שנים,

הבחור **אברהם שמואל זאנוויל** הי"ו,

ו) בתו מרת **חנה** ובעלה ר' **יצחק אייזיק רובינפלד** ע"ה

ז) בתו מרת **פעסיל** ובעלה ר' **ישראל לסמן** הי"ו ממיאמי

★ ★ ★

מיו"ח של ר' **אברהם יקותיאל טייטלבוים** (בנו של ר' **דוד יצחק**)

א) בנו ר' **פנחס** ע"ה נפ' בטאללויא שבהונגרי' ושם מנ"כ, וז' **נעמי טייטלבוים** מחיפה,

ויו"ח: בנם ר' **יקותיאל** וז' ויו"ח,

בתם **לאה**,

ב) בנו ר' **דוד יצחק** וז' **איידל** ע"ה טייטלבוים מצפת,

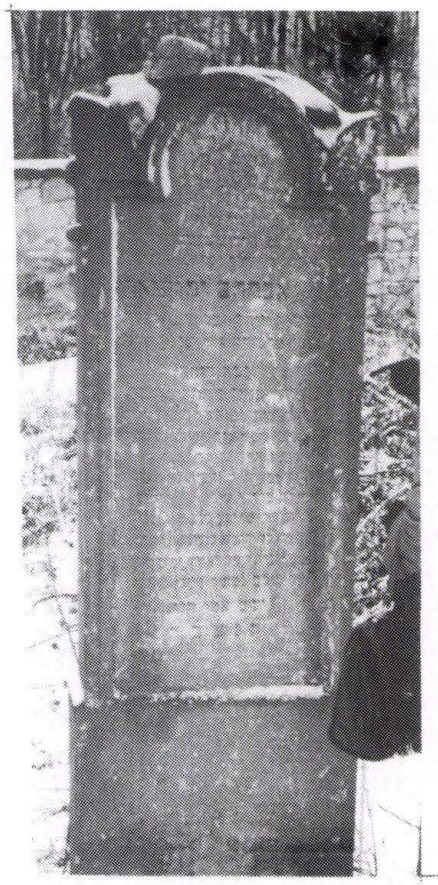
ויו"ח: בתם מרת חי' **שרה** ובעלה ר' **מרדכי לפקוביץ** הי"ו ויו"ח מבני ברק

בתם מרת **דבורה איידל** ובעלה ר' **שלמה זלמן פולק** ויו"ח הי"ו מבני ברק

בתם מרת **פרומט** ובעלה ר' **בנימין אדלר** ויו"ח הי"ו מבני ברק

בנם מוה"ר **אברהם יקותיאל** טייטלבוים וז' **רבקה** ויו"ח הי"ו מבני ברק.

★ ★ ★

פ.נ.
איש יקר ונכבד גדול בתורה ובמעלות
ענף עץ אבות קדושים בשרשרת היוחסין
ממשפחת אור עולם בעל ישמח משה זי"ע
מו"ה אברהם יקותיאל
בן דוד יצחק זצ"ל טייטלבוים
נפטר ערב ר"ח אדר שנת תש"ד לפ"ק
א רז אדיר גבה קומה
ב ין גדולי פניני תורה מה רמה
ר ץ לעשות מצוה קלה כחמורה
ה וי אותנו עזב והוא הלך למנוחה
מ לא פרי הדר שוקד נאמן לעזרה
יק רת מפעליו למזכרת נצח נכתבה
ו צדקת פזרונו עולה על כולנה
ת הלוכות קדשו נטע בלב בניו ובנותיו
י קר מזולל הוציא בנעימות דברותיו
א בינו: זכרונך פה לאורך ימים מבורכת
ל עד עולם נפשך בעדן מתהלכת
ושם אמו חוה
ת.נ.צ.ב.ה.

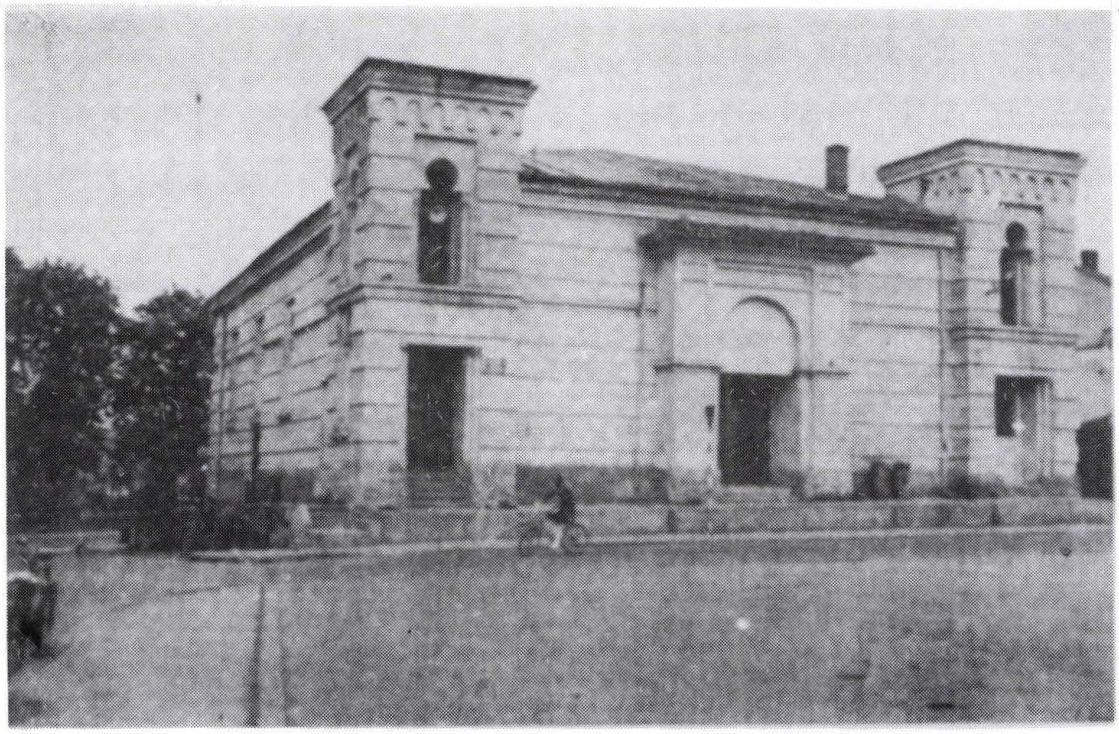
מצבת ר' אברהם טייטלבוים ז"ל בבודאפעסט

צאנז
קרית מלך רב לחסידות בגליציה והונגריה

צאנז עיירה גאליציאית במחוז קראקא, קנתה את שמה בזכות רבן של ישראל **ה"דברי חיים" זי"ע**, כידוע הורה הרבי ר' **מאיר מפרמישלאן זי"ע** לכנות אותה בשם זה: **צאנז**, ולא בשמה המקורי **סאנז**, באמרו כי עיר זו נקראת באות **צ'** בגלל היותה משכן **לצדיק הדור**.

תחילת התישבות היהודים בה בשנת ש"ס, היתה על אפם וחמתם של הגויים, אך לאט־לאט גדלה שם הקהילה היהודית, ובידינו רק ידיעות ספורות על רבנים שכיהנו בה, ביניהם היה הגאון רבי משה יהושע הלוי הורביץ שכיהן לאחר מכן ברבנות ירוסלב והורודנא.

בצאנז נולד גם הגאון המקובל **רבי חיים צאנזר**, שהתפרסם כגדול חכמי

ביהכנ"ס של העיר צאנז

ה"קלויז" בבראדי המעטירה, אך כאמור שמה של צאנז נודע לתהלה בזכות רבה הקדוש בעל "דברי חיים".

זקננו הרבני הנגיד החסיד המפואר
רבי יודל הכהן הולנדר מצאנז ז"ל

שמו של ר' יודל חרות בעט של זהב בדברי ימיה של צאנז, הודות להשתדלותו וחלקו הרב, הנזקף לזכותו, בכהונת רבנותו של אותו גאון וקדוש בצאנז.

ר' יודא יודל נולד לאביו הרבני החסיד הנגיד המפורסם לתהילה **רבי אליעזר ליזר הכהן**, מיחוסי כהונה, עתיר היחס מגזע **המהרש"ל**, **המגיני שלמה**, **החכם צבי** ועוד. גיסו של הגאון המפורסם **רבי ברוך פרנקל תאומים בעל "ברוך טעם"** אב"ד לייפניק - חותנו של בעל "**דברי חיים**" - בהיותם חתניו של הנגיד המהולל **רבי יודל פרנס מוישניצא**.

ר' יודל עלה ונתעלה במעלות התורה והחסידות ונהי' לכלי מפואר ואוצר בלום בתורה וביראה וכשהגיע לפרקו זכה להיות חתנו של הצדיק הנסתר **רבי מתתיהו זצ"ל**, שהתגורר בכפר ליד דראהביטש, ונודע כגדול בתורה, ועשירותו היתה מופלגת עד שהממשלה הכירה בשטרות שהיו בחתימתו בתורת כסף רשמי. פזרנותו לצדקה היתה לאין ערוך, זכה להעמיד דור ישרים חשובים נכבדים. שבעה בנים תלמידי חכמים נודעים, שהיו נשואים למשפחות נכבדות ביותר, ובת אחת שנישאה להגאון **רבי יעקב פרנקל-תאומים** רבה של צעשינוב, בנו של הגה"ק רבי יהושע העשיל מקאמרנא זצ"ל.

אחיו הצעיר של רבי יודל, רבי יצחק נותר יתום מהוריו בקטנותו, ורבינו ה"**דברי חיים**" גידלו בביתו, ואף השיאו אשה. נתברך על ידי ה"דברי חיים" בעשירות, והתגורר בצירץ, וביתו שימש אכסניה לרבינו כאשר היה עובר דרך שם.

ר' יודל התיישב בצאנז, ובמשך השנים קנה לו מעמד בכותל המזרח של הקהילה בתורתו ויראתו ומעשי החסד וצדקותיו הגדולים, עד שנבחר לראש הקהל בקהילה קדושה זו.

מצבת הרה"ק בעל ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע

באותה תקופה כיהן הגאון **רבי ברוך לנדא** כרב הגליל, בכ"ב שבט תקפ"ח חתמו ראשי קהילת צאנז על כתב התמנות שנשלח לרבינו ה"דברי חיים" ובו נתמנה: "כמורה צדק לעדתינו בהוראת איסור והיתר, ולהורות לנו בדרכי ה' אשר נלכה בה, ואת המעשה אשר נעשה, ולדרוש לנו מדי שבת בשבתו בתוכחת מוסר, ולקבוע עתים לתורה אחד המרבה ואחד הממעיט, וביחוד עם בחורי חמד בספרא וספרי ובהלכות שונות, על כן עלה במוסכם כולנו פה אחד מאתנו הח"מ לקבל את כבוד הרב המאוה"ג החריף ה' חיים הלברשטאם נ"י אב"ד דק"ק רודניק דקרייז רישא, להיות לנו פה קהילתינו למורה צדק הנ"ל, והקרייז הסרים למשמעתינו, ולדרוש ברבים בביהכנ"ס ובביהמ"ד הגדול דפה, ולהשגיח על כל עניני עסקי הקהילה, ולשמוע ולצוות דברי פי חכם חן".

על כתב זה חתמו י"ד איש מטובי הקהל וביניהם **רבי אליעזר ליזר כ"ץ האללענדער** - אביו של **רבי יודל**, שפעל במסירות לקבלת ה"דברי חיים" כרב. שני הדיינים באו אף הם על החתום, וחשיבות מיוחדת נודעת לחתימתו של הרב הצדיק **רבי אשר זלקא**, מתלמידי **הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק והחוזה מלובלין** זי"ע שכיהן כדיין בצאנז.

למרות הכתב, קמו מתנגדים לרבינו, וכך כתב - כעבור כמה חדשים - במ"ד למנין בני ישראל כ"ט אייר תקפ"ח מכתב" "לכבוד אהובי ידידי מחו' הרבני הנגיד המושלם המופלא מו"ה יודל נר"י" בו התאונן על "כתב מאיש רשע בליעל אשר כתב דברי נרגן מתלהמים עלי לקהלתכם, הנה באמת מי שיראת ה' בלבו בודאי לא שעה לדברי הבליעל הזה, כי ניכרין דברי אמת, אבל שקר אין לו מקום, אך ידעתי כי יש בקהילתכם אנשי לצון בני בליעל אשר זה כל מאוים לתת בי דופי וכו', לזה אני שולח למע"כ מכתב מהגאון דק"ק פרעמישלא כ"י ממש, ובזה יראה נכוחה שדברי הבליעל הוא שקר".

בהמשך המכתב מופיע קטע בו מתנצל רבן של ישראל על השתדלותו להוכיח את צדקתו, כי מה שעשה לא היה בשביל כבוד, ולא שחפץ הוא

ביה"ח בצאנז והאוהל שעל ציון ה"דברי חיים" זי"ע

ברבנות, ואף לא בגלל פרנסה, אלא אך ורק "להפיר דברי הבליעל ולהראות לאנשי לצון דקהלתכם, כי לא טוב עשו שחיללו שם שמים ודברו עלי כזבים וקיבלו דברי איש ריבי" ומכל שורה ושורה ניכרת גדלותו וצדקותו, והיותו עניו מכל האדם זי"ע.

בסופו של דבר, נתגלגלה הזכות על ידי **רבי יודל** ועמלו לא היה לשוא, ובשנת תק"צ הגיע אותו גאון וצדיק רבן של ישראל לכהן ברבנות צאנז. כמה נחמדים היו דברי רבי יודל בקבלת פני הצדיק, שהסביר את מיעוט הנוכחים בכך שמאחר שלוחות הראשונות שניתנו בקולות וברקים נשתברו, ואילו לוחות השניות שניתנו בחשאי נתקיימו, וכיון שכל רצוננו הוא שרבינו יאריך ימים בקהילתינו, החלטנו להסתפק בקבלת פנים צנועה.

ואכן זכתה העיר וזכו יושביה ששמו הקדוש של הענק שבדור יתנוסס עליה לתפארת, וזכותו של ר' יודל אף היא נצחית, ומסירות נפשו עומדת לעד. שנה שלימה התגורר רבינו בדירתו של ר' יודל, והוא סיפק לו מזונותיו ופרנסתו בכבוד.

מסופר כי רבי יודל העמיד במבחן את רבינו. כאשר ביקש מאחד הגבירים מידידיו שילך אל הרב לתבוע אותו לדין תורה, וכשנקרא על ידי הרב לבוא לדין תורה, היתה תשובתו שאינו פנוי! רבינו לא נרתע ושלח לקרוא לו שנית, ושוב חזרה אותה תשובה, בפעם השלישית הזהירו רבינו שיוציא עליו כתב סירוב. כעת מיהר רבי יודל לבוא אל הרב וביקש סליחתו, שכן כונתו היתה לנסותו, מאחר שהוא זה שהשתדל עבורו ולמען רבנותו, רצה לדעת אם לא ישא לו פנים, ואכן כעת יכירו כולם בגדלותו של הרב ובטוהר לבבו.

המתנגדים המשיכו לחפש עלילות, וכאשר הכשיר גט שפסל רב הגליל **רבי ברוך לנדא**, פנו לרבה של סטרי הגאון **רבי ענזיל**, אם כי תחילה הסכים רבי ענזיל אתם ופסל אף הוא את הגט, הרי לאחר שקיבל הסבר מרבינו ביטל את דעתו, והודה שהצדק עם רבינו. שאלה זו נשלחה לגאון דורו **בעל** ה"**חוות דעת**" מליסא, ואף הוא הסכים עם פסקו של רבינו. עוד

העיד עליו כי עוד בצעירותו, מיד לאחר נישואיו של רבינו לבתו של ה"ברוך טעם", גילה לו ה"ברוך טעם" כי חתנו זה עתיד להיות מגדולי הדור הבא, ועליו יסמכו כל ישראל, אגרת תשובה זו פרסמה את גדלותו וצדקותו של רבינו, והיא נזכרת בתשובה בשו"ת "דברי חיים" (**רי"א חושן משפט סימן ה'**) בה ציין כי הגאון מליסא "**בעצמו כתב עלי דברי שבח, ותיארני בתואר גאון, זה לערך ח"י שנה, כאשר הוא עדיין בכתובים בהעתק אצל יחס' דפה קהילתינו**".רבי יודל מצא את מקום מנוחתו בסמוך לאהלו של ה"דברי חיים" בצאנז, וכך כותב ברשימתו רבי שמואל מאיר הכהן הולנדר רבה של אמסנא בעל "שם הכהן" אודות מקום קברו "אצל החלון של האהל מבחוץ, קבור הראש הקהל, הגאון הגביר האדיר ר' יודל הכהן האלענדער ש"ב של הה"צ ז"ל", במותו כמו בחייו לא נפרד מרבינו ה"דברי חיים".

זקננו הרבני החסיד רבי ישראל הכהן הולנדר ז"ל

רבי ישראל נולד לאביו **רבי יודל** בצאנז וגדל בבית זה של תורה וחסידות בית ועד לחכמים. הוא ספג בקרבו האוירה הקדושה, בקרבתו של **הגה"ק ה"דברי חיים" זיע"א**, והיה חביב מאוד אצל הגה"ק אשר קראו "**מיין ישראל'צי**", והחשיב אותו לכהן מיוחס. כשעשו פדיון הבן בביתו, בחר בו להיות הכהן. נודע בצדקתו וביושר הנהגתו, מלבד היותו תלמיד חכם וחסיד מופלג, הי' מחשובי ונגידי הקהילה בצאנז ותורה וגדולה התאחדו על שולחנו התפרסם במעשי הצדקה והחסד למופת. זכה להעמיד דור ישרים שהמשיכו את תפארת המשפחה הרוממה, ומנוחתו כבוד בצאנז.

זקננו הרבני החסיד רבי משה הכהן הולנדר ז"ל

עטרת זקנים בני בנים, כך היה **רבי משה** - הנכבד תפארת לזקנו ולאביו. נולד לאביו **ר' ישראל בצאנז** והתחנך על ברכי אביו וזקנו שהנחילו לו

את מורשתם הגדולה בתורה, ביראה ובחסידות, ונעשה לכלי מפואר.

כשהגיע לפרקו נשא לאשה את בתו של הנגיד והחסיד מגזע היחס משפחת קרא - **רבי מנחם זאב קרא ממונקאטש**. לאחר נשואיו עבר להתגורר בבערגסאז (הקרובה למונקאטש) וחיש מהר תפס מקום נכבד בכותל המזרח של הקהילה בבערגסאז.

רבי משה הכהן הולנדר ז"ל

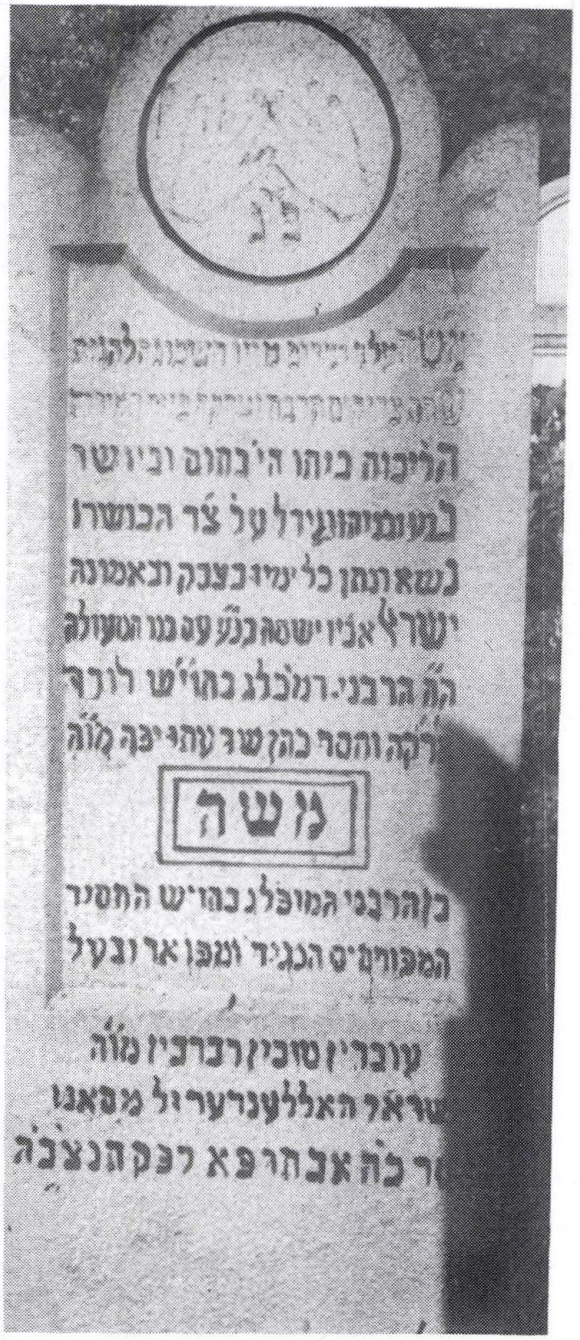
רבי משה היה דמות מופת של תלמיד חכם וחסיד מופלג, בלהט ובהתלהבות. אישיות בולטת באצילות ופקחות בעל הדרת פנים וחן נסוך עליו, כולו אומר כבוד נודע בשערים בצדקתו ובמעשיו הטובים, הנהגתו במשא ומתן באמונה היתה למופת, היה דבוק בצדיקים, ומופלא בצדקה וחסד, נפטר בבערגסאז כ"ה מנחם אב תרפ"א ומנוחתו כבוד שם.

על מצבתו חקקו: **משה עלה למרום מזיו השכינה ליהנות**, שרת צדיקים הרבה וצדקה פיזר תמידות, הליכות ביתו היה בתמים וביושר, בניו ובנותיו גידל על צד הכושר, נשא ונתן כל ימיו בצדקה ובאמונה, **ישראל אביו ישמח בגן עדן עם בנו המעולה**, כהן שדעתו יפה מו"ה **משה** בן הרבני המופלג בתוי"ש החסיד המפורסם, הנגיד המפואר ובעל עובדין טבין רברבין מו"ה **ישראל** האללענדער ז"ל מ**סאנז**".

חתנו היה זקננו הרבני החסיד **רבי וואלף קליין** הי"ד. (שעבר להתגורר בבערגסאז מעיר מולדתו אוהעל).

זוגתו הצדקנית מרת **יוטא** ע"ה בתו של ר' **מנדל וואלף קרא ממונקאטש**, היתה מפורסמת בצדקתה ואצילות מדותיה ועל מצבתה חקקו שזכרה את בוראה מימי ילדותה, ואת ה' עבדה בתפלותיה, נפטרה ח' אייר תרפ"ז ומנוחתה כבוד בבערגסאז ליד בעלה הנעלה רבי משה.

מצבת זקננו ר' משה הכהן הולנדר ז"ל בבערגסאז

פ"ג

מ שה עלה למרום מזיו השכינה להנות

ש רת צדיקים הרבה וצדקה פזר תמידות

ה ליכות ביתו הי' בתמים וביושר

ב ניו ובנותיו גידל על צד הכושר

נ שא ונתן כל ימיו בצדק ובאמונה

י שראל אביו ישמח בג"ע עם בנו המעולה

ה"ה הרבני המופלג בתוי"ש רודף צדקה וחסד

כהן שדעתו יפה

מו"ה משה

בן הרבני המופלג בתוי"ש החסיד המפורסם

הנגיד המפואר ובעל עובדין טובין רברבין

מוה"ר **ישראל האללענדער** ז"ל מ**סאנז**

נפטר כ"ה אב תרפ"א לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

צאצאי ר' **משה הכהן הולנדר**

בנו ר' **אהרן** הי"ד נעקדה"ש באושויץ

בתו זקנתנו מרת **האדיע עטיל** ע"ה (אשת ר' **זאב** קליין הי"ד)

בנו ר' **שלמה יוסף** ז"ל וז' מרת **לאה** ב"ר **חיים** ע"ה הי"ד נעקה"ש באושוויץ

מצבת ז' מרת יוטא הולנדר ע"ה בבערגסאז

פ"ט
י די' אמונה לעני פרשה
ו דרך צדקה וחסד שמרה
ט ובת שכל לבעלה עטרת
א שת לפידות מעשי' כקטורת
ב יתה לה' בחכמה בנתה
ת מכה רבנן ואותם יקרה
מ תן בסתר להם פזרה
נ דיב לבה בשערים נודעה
ח כמת לב בספרים מלומדה
מ דותי' ומעלותי' לה לתפארה
ז כרה בוראה מימי ילדותי'
א ת ה' עבדה בתפלותי'
האשה יראת ה' החשובה וצנועה
מרת **יוטא** ע"ה
אשת הרבני מוה"ר משה האללענדער ז"ל
ושם אמה רבקה חי'
נפטרה בש"ט י' אייר כ"ג למב"י תרפ"ז
לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.

בנו ר' **יצחק אייזיק** ז"ל וז' מרת **שרה** ב"ר **יודא לייבוש** ע"ה נפ' בירושלם

בתו מרת **פרידא** (ברגר) נעקדה"ש באושויץ

פ"נ
היקר באדם
מוה"ר **יצחק אייזיק**
ב"ר משה הכהן
הולנדר ז"ל
י מיו הקדיש על כשרות להשגיח
צ דקות עשה בממון וכח
ח ן בעיני כל מצא כנח
ק רבן זרעו הועל לניחוח
נפטר בש"ט כ"ח תמוז תשכ"ח
ת נ צ ב"ה

(בהר המנוחות
ח"ק פרושים גוש ז' חלקה ג'
שורה שלישית מהמדרגות
שורה 11-10 מצד הכביש למטה.)

מרת **שרה**
בת מו"ה יהודה לייביש
אשת מו"ה יצחק אייזיק
הולנדר ז"ל
ש כנה בין גויים ושמרה תורה וחוקים
ר עות רבות וצרות היו מנת חייה
ה קריבה על מזבח ק"ה בניה ונכדיה
נפטרה כ"ה תשרי תשל"ז
ת נ צ ב "ה

(בהר המנוחות
ח"ק פרושים גוש ז' חלקה ג'

מונקאטש
שילוב תורה וחסידות

MUKACEVO

משפחת קרא עתירת היחוס מדורי דורות

בצפון מזרח הונגריה, בין הרי הקרפטים, שהם כעין גבול טבעי בין גאליציא ורוסיה הקרפטית, שוכנת העיר מונקאטש, שזכתה להתפרסם בזכות רבניה שהיו גדולי תורה ויראה, היישוב היהודי בה היה לאחרונה גדול, והגיע ליותר ממחצית התושבים.

קהילת מונקאטש היתה הקהילה החשובה ביותר, במחוז הנקרא בשם מחוז בערג. בשנת תק"ן נבחר לרב שם הגאון **רבי אברהם גאטסמאן זצ""ל**, שהיה מפורסם כגדול בתורה, והחליף שו"ת עם גאוני הדור, **המהר"ם ברבי** רבה של פרשבורג, ובעל "**נודע ביהודה**" רבה של פראג (שו"ת נודע ביהודה תניינא סימן קמ"ד). כמו כן היה קשור בקשרי הלכה עם מחותנו הגאון **רבי ירמיה ממאטרסדורף**, אשר מזכירו בספרו "מודעה רבא" והביא שם תשובתו, אשר זכתה במיוחד להערכת רבה של לבוב הגאון **רבי צבי רוזאניש**.

רבי אברהם תיקן במונקאטש תקנות חשובות, ועל מצבתו חרתו "השאיר שמו לברכה בכמה תיקונים וחבורות קדושות אשר ידו יסדה" ומלבד היותו רבה של הקהילה, היתה מצודתו פרושה על כל הקהילות האחרות שהיו באותו מחוז, ודאג לכל צרכיהם הרוחניים, נפטר בי"ט טבת תקע"ד ומנוחתו כבוד שם.

בעל "מליצי אש" מגדירו בערכו (י"ט טבת סימן שצה) "גאון מופלג וצדיק קדוש עליון, באש קודש התלהבות גדול תיקן שם תקנות גדולות, והניח יסוד חזק וחומה בצורה בענין היהדות - החרדים והחסידים בעדתו".

ביהכנ"ס המפואר במונקאטש

עוד בחייו כיהן כאב"ד הגאון **רבי צבי אביגדור אשכנזי זצ"ל** - נכדו של בעל "טהרת הקודש" על זבחים-מנחות, הגאון **רבי יצחק אשכנזי** אשר החליף שו"ת עם **מרן החת"ם סופר זצוק"ל** שהעריכו ביותר בהיותו נודע בגאונותו ובחריפותו.

באותו תקופה כיהן במונקאטש הגאון **רבי יהודה כהנא זצ"ל** - אחיו של בעל "קצות החושן" בעל "**קונטרס הספיקות**" ו"**תרומת הכרי**".

בשנת תקפ"ד נפטר רבי צבי אביגדור, וכעבור שנה באלול תקפ"ה נבחר הגה"ק **רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע** בעל "**בני יששכר**" לרבה של מונקאטש, ומאז עלה בעיר קרנה של החסידות, ושולבו בקהילה תורה וחסידות כאחד. תקופת רבנותו נמשכה רק ארבע שנים, כי בשנת תקפ"ט נבחר לרבה של דינוב ועזב את מונקאטש, אך הטביע את חותמו - חותם הגאונות והחסידות על עיר זו, באמצעות מוסדות שונים שנוסדו ביזמתו הברוכה.

גולת הכותרת של פעולותיו במונקאטש, היתה החברה "**תמכין דאורייתא**", אותה יסד בשנת תקפ"ח (**טוב לישראל** לפ"ק) כפי שנרשם בקונטרס שחיבר בשם "כך דרכה של תורה", והוא תקנות חברת "תמכין דאורייתא", בו סוקר אותו גאון וצדיק את יסוד תלמודי תורה, בנוסף לדברי התעוררות ללימוד התורה וגודל חשיבותו.

ה"**בני יששכר**" הקדים רפואה למכת ההשכלה בחברה זו, שמטרתה היתה סיוע לילדי העניים,שלא היה להם כסף לשלם שכר לימוד, והחברה דאגה לשלם עבורם.

קונטרס זה הוא תורה שלימה, בהיותו כולל הלכות והנהגות, ובנוסף לכך שמות החברים שנדרשו לשלם מעין מס חבר על כניסתם אליה, והכל בלשון חכמים ושפה מליצית.

זקננו הרבני החסיד מוה"ר רבי יונה בינוש קרא
ובניו זקננו רבי שלמה יוסף ואחיו רבי שמואל קרא

בין החברים שנמנו לדבר מצוה זו כלולים הנדיבים המהוללים **רבי יונה בינוש קרא** ובניו, אשר יחוס משפחתם משתלשל עד תקופת הגאונים, ולמעלה בקודש התנא הגדול **רבי חנינא קרא**, מצאצאי התנא הגדול **רבי נחוניא בן הקנה**.

מהענין לציין כיצד מתאר אותם ה"**בני יששכר**" בקונטרסו "תפארת בנים אבותם, ה"ה התורני הקצין הותיק מה"ו **יונה ביניש** אבי הבנים הנ"ל (רבי שמואל ורבי שלמה יוסף) אשר נשא ק"ו בעצמו וכו', ובכן נשאו לבו להיות כאחד מבני החבורה, נעשה יום הנ"ל בהסכמת החבורה, וכבר סילק כל אשר הושת עליו מן בני החבורה".

לפניו נזכרים בנו הצעיר "ושמואל בקוראי שמו, הוא ניהו האברך היקר הותיק ב"ש מו"ה **שמואל** בן מו"ה **יונה ביניש** נ"י" ואחריו "את לרבות אחיו הגדול, אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים, הוא ניהו הרבני היקר הקצין הותיק מה"ו **שלמה יוסף** אח הגדול של מהר"ש הנ"ל אשר נשאו לבו ונדבה רוחו גם אותו בזמן הנועד בישיבת ואסיפת חברים מקשיבים בחולו של מועד חג הפסח טוב לישראל לפ"ק (תקפ"ח) ובא לתוך החבורה, וקיבלו אותו בסבר פנים יפות, וכבר סילק כל אשר העריכו אותו, ובכן יהי רצון מלפני השי"ת להרבות גבולו בעושר ונכסים ובנים וב"ב עוסקים בתורה, ויזכה לזמן הנועד קיבוץ גליותינו במהרה בימינו אמן".

רבי שלמה יוסף היה מחשובי הנגידים במונקאטש, וכשנקראה בשנת תר"ח ועידה כל ארצית של יהודי הונגריה, ייצג את קהילת מונקאטש רבי שלמה יוסף, ואתו היה נציג נוסף רבי פייבל פריד.

מפורסם היה בפזרנותו לצדקה ושמו מופיע בכמה ספרים ברשימות

בעזהשי"ת

תקנות תמכין דאוריון

הלא המה התקנות אשר נמצאו בפנקס החבורה תמכין
דאוריתא בק"ק מונקאטש אשר יסד והיקן ה"ה הרב הגאון
הקדוש איש אלקים לו דומי, תהלה רבן שכבה"ג מוהר"ר צבי
אלימלך שפירא זצוקלה"ה זי"ע המפורסם בהיבוריו הקדושים
בכל תפוצות ישראל אבד"ק דינוב ומלפנים בישראל אבדפק ק
מונקאטש ובעצם כתב יד קדשו כתב את הפנקס כמבואר הכל
בהקדמה, גם הדפסנו בסופו כתחב כי"ק מרן הגה"ק הנ"ל אשר
נמצא פה עירינו:

ואחרי אשר ההתקנות הקדושות האלו המה לנו למורשה
ונתונים נתונים המה לנו ולחבורתינו מהמחבר הגאון הקדוש הנ"ל
זי"ע לכן נבקש ונזהיר שהלילה והלילה להדפיס אותם עוד הפעם
מבלי רשותינו:

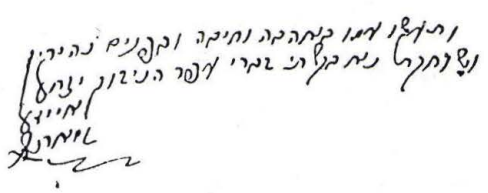
הנ"ל פה ק"ק **תמכין דאוריתא**

ולעולם מכולו עוד נזהרה בימיכו חמן:

יש שכר לפעולתו. מכרו חתו ופעולתו לפכיו. ה"ה הרבני היקר המופלא נעים ונבר כ"ם מוהו' **ישכר בעריל** נזוהו' **אהרן**. חסר נמחו לבו ונדבה רוחו להיות גם הוא נמנה מן בני החבורה הכ"ל. ובכן יה"ר מלפני מלך מלכי המלכים ומחדוכי החדוכים. כחול יחריך יחים ומכים. ויתרבה גבולו בכים ובני בכים. זעוסר וככסים ומחוקים. ובכל חסר יפנה יכליח בכל עדכים. ויזכה להזמן המקוות לישראל. וילחו בשחוק משחקים. זקכים וזקנות בחורות יוסלים בכים וב"ב. ב"ב חמן:

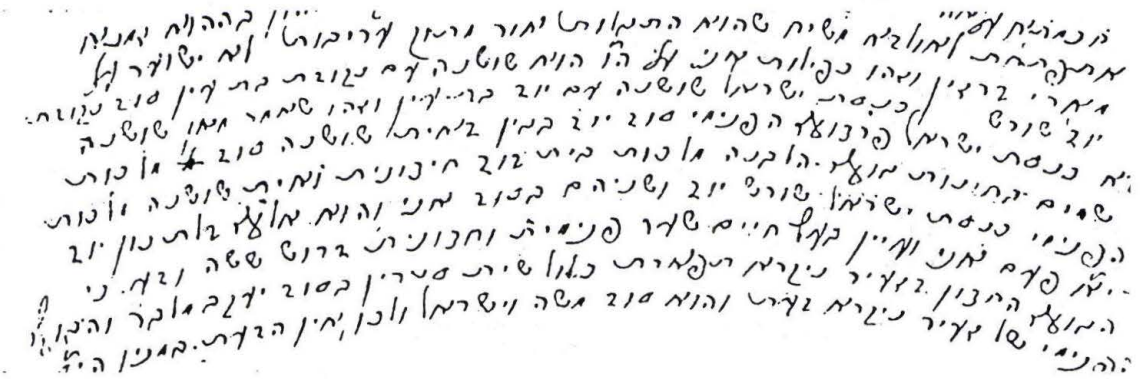
מוצאי מלח **חיים**. הוא כיהו החורכי הקלין היקר מוהו' **חיים** בן מוהו' **נדלי** חסר כעופל גם הוא לעוסי מלוה בשעתה להיות נמנה עם בני החבורה הכ"ל. ובכן יה"ר לפני היודע ומחשבות יכלם כפעלו בעוסר וככסים בתעלומות. ובכיו וב"ב ומודלים בירחת ד' וחיחות. ובחורה ומלות בידים רעות. ויזכה להזמן ועת חסר הבורח ית"ם יחבור חמות. לבקוס בקמת עמו ובקמת חורהו. מן כל החמות. בזהרה בימיכו חמן:

ושמואל בקורחי שמו. הוא כיהו החבדק היקר הותיק כ"ם מוהו' **שמואל** בן מוהו' **יונה ביניש** כי. חסר נמחו לבו ונדבה רוחו גם חותו לקרבה חל המלחכה להיות כחד מן בני החבורה הכ"ל. ובכן יה"ר מלפני המחי כל החיים. יתן לו עוסר

חתימת יד קדשו של רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זצ"ל

החותמים שנתנו דמי קדימה להדפסת ספרים. ידוע היה כחסידו הנלהב של הרה"ק **רבי יצחק אייזיק מקומרנא זי"ע.** מספרים כי פעם קם לו מתחרה גוי שפתח חנות בגדים מפוארת מול בית מסחרו המפואר, והלה הצליח למשוך את רוב הקונים של רבי שלמה יוסף, לאחר שאשתו הפצירה בו, נסע ר' שלמה יוסף לרבו מקומרנא, לפורים, להזכיר את הצרה שהיתה לו, בגלל הגוי שפגע בפרנסתו.

כתי"ק של רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זצ"ל

כשישב הצדיק בסעודת פורים, והיתה בדיחא דעתיה, כשהשטריימל שלו שמוט על מצחו, נענה ואמר: **שלמה יוסף!** עליך להעמיד כמה מדות גדולות של מי דבש עכשיו, כי כעת היתה מפלה גדולה לאותו גוי שהתחרה עמך, כי ירה בעצמו ונהרג. ואכן כשחזר ר' שלמה יוסף לביתו נודע לו כל הסיפור, כי באותה שעה שהרבי אמר לו מה שאמר, היה המאורע המופלא הזה, כן יאבדו כל אויביך ה'.

ידוע הוא הסיפור מכ"ק **מרן אדמו"ר מהר"י זיע"א** מבעלזא כשביקר במונקאטש בשנת תרכ"ו ושהה שם שתי שבתות, נכנס רבי **שלמה יוסף** עם קויטל. והנה מסחרו של ר' שלמה יוסף היה בנסירת עצים ובהסתמך על שטר מכירה לנכרי - שהתיר מרן ה"דברי חיים" זי"ע ועבדו גויים בשבת. מרן המהר"י זי"ע התבונן בקויטל ונענה ואמר לו: "איני מפקפק

בכשרות השטר מכירה שלך, שבודאי נעשה כדין וכהלכה, אבל אני מבקשך שלמרות הכל תפסיק את העבודה בשבת". לאחר מכן חזר עוד פעם על הדברים והוסיף: "כי אי אפשר לדעת אך סדנא דארעא חד הוא". מובן שדברי קדשו לא היו מובנים, אך ר' שלמה יוסף קיים: "מצוה לשמוע דברי חכמים", וציית למרן מבעלזא זי"ע והפסיק מאז את עבודת הנכרים בשבת.

ציוני רבוה"ק בביה"ח בבעלזא

ומאז נתקרב מאוד אל מרן מהר"י זצלל"ה, ונסע מפעם לפעם להסתופף בצלו של מרן מבעלזא. באחרית ימיו חלה כשהגיע לבעלזא ונפטר שם ומקום מנוחתו לא רחוק מהציונים הק' של רבותינו הצדיקים זי"ע. באותה שעה הובנו דברי קדשו של מרן מהר"י שאמר שנים לפני כן: "סדנא דארעא חד הוא". כי ראה ברוח קדשו שר' שלמה יוסף ימצא מנוחתו בבעלזא סמוך לקברי הצדיקים, ומאחר שלא רצה שייטמן לידו אדם הסומך על ההיתר מכירה, לפיכך ביקשו שיפסיק את העבודה בשבת, ובכך זכה רבי שלמה יוסף למה שזכה.

כדאי להעתיק את דברי קדשו של כ"ק מרן אדמו"ר מהר"י זיע"א בפ' תשא בו הוא מגלה דעתו הק' בענין זה בפסוק "לדעת כי אני ה' מקדשכם". פירשיז"ל לדעת האומות בה כי אני ה' מקדשכם. והוא לפלא מה נ"מ שידעו האומות. ופי' רבינו הק' מרן מהר"י ז"ל דהנה ישנם בעוה"ר כמה אנשים שהם בעצמם שומרים את השבת אבל בהנכסים שלהם עושים המשרתים כל העבודות, ואינם יודעים כלל אם בעל הבית יש לו היום שבת או לא, אבל אם המשרתים נחים בשבת מכל העבודות אז גם הם יודעים שיש שבת בעולם אשר אסור לעבוד בו שום עבודה בשביל ישראל בנכסיו, ע"כ אמר הכתוב "אך את שבתותי תשמרו וכו' לדעת כי אני ה' מקדשכם". ופירשיז"ל שהאומות ידעו ג"כ. דהיינו שישמור את השבת מכל וכל, שאף המשרתים שלו, שהם מאו"ה, ידעו שיש שבת בעולם שאסור לישראל לעשות בו מלאכה אפי' ע"י המשרתים. עכד"ק.

שטיבל דחסידי בעלזא בק"ק מונקאטש

זקננו הרבני החסיד מוה"ר מנחם זאב קרא (שנקרא ר' מנדל וואלף)

רבי מנחם זאב - הנקרא ר' מנדל וואלף, נולד לאביו רבי שלמה יוסף במונקאטש ונתגדל בבית זה שנתאחדו שם תורה וגדולה וחסידות לשם ולתפארת. היה תלמיד חכם גדול, ויד לו בחכמת הנסתר. זכה לחיבה יתירה **מהרה"ק רבי יצחק אייזיק מקומרנא זי"ע**, שבחר את ביתו לקבוע בו מקום אכסניתו בכל שנה אחרי חג השבועות, כשהיה מגיע למונקאטש.

פעם אחת שהה במונקאטש ששה שבועות, וכאמור מקום אכסנייתו היה בבית הנגיד **רבי מנדל וואלף**, והנה הגיעה משלחת חשובה מאנשי העיר וורצקי הסמוכה, וביקשו מהרבי ר' יצחק אייזיק זצ"ל שיבוא לשבות בעירם וורצקי בשבת הקרובה, אותו צדיק נענה לבקשתם והבטיח לבוא לשבת.

ביום חמישי נתאספו אנשי העיר מונקאטש לקבלת ברכת הפרידה מהרבי, ליד הבית ניצבו העגלות כשהן טעונות והכל היה מוכן לנסיעה, אמנם כאשר נפרד ממנו בעל האכסניה רבי מנדל וואלף ורעייתו, שטחה האשה את בקשתה, כי היות ובנה עורך ברית מילה בשבת הקרובה, לפיכך מבקשם בעלה והיא שהרבי ישאר במונקאטש בשבת, והרבי יתכבד בסנדקאות.

רבי יצחק אייזיק ישב כשהוא מהרהר, ופניו הק' נשתנו לכמה גוונין. לפתע פתח ואמר כי הזוה"ק בפרשת נח (ע,ב) מבאר כי בכניסה לבית נדרשת הסכמתו של הבעל, ואילו ביציאה חייבים לקבל הסכמתה של האשה, ומאחר שכאן בעלת הבית אינה מסכימה שניסע מביתה, מוכרחים אנו לשבות השבת פה במונקאטש, בכדי לקיים את דברי הזוהר הקדוש! למרות שכבר נעשו כל ההכנות בוורצקי לבואנו לשבת לשם,

ואף שייגרם להפסד ממון, בנוסף לצערם של החסידים בוורצקי, הרי מוטל עלינו לשמוע ולקיים מה שהורו לנו חז"ל.

ובגודל אהבתו של אותו צדיק אליו, נתן בידו מכתב בו כתב: "**כי יהיה עמו לחלקו בזה ובבא**". בי' אייר תרל"ד נסתלק הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקומרנא. לפני הסתלקותו לא הניחו לאיש להיכנס לביתו, זולת רבי מנחם זאב ומשפחתו שקיבלו רשות להיות שם, וזכו להתברך מפי קדשו בטרם שעלתה נשמתו למרום.

בשנת תרמ"א נתקבל לרב במונקאטש הרה"ק **רבי שלמה שפירא זי"ע**, שהחזיר ליושנה עטרת רבנות זקינו ה"בני יששכר" זי"ע - שהיה כאמור רבה של מונקאטש משך כמה שנים. ואם כי רבי מנחם זאב היה דבוק בהרה"ק מקומרנא נמנה על מקורבי רבה של מונקאטש, וקירבה זו נמשכה גם לאחר פטירת הרב - בכ"א סיון תרנ"ג - כאשר עלה על כס הרבנות ומילא מקומו בנו הרה"ק **רבי צבי הירש זי"ע** בעל "**דרכי תשובה**" ו"באר לחי רואי" על תיקוני זוהר.

מימין: רבי צבי שפירא - בעל דרכי תשובה

ולידו רבי אברהם חיים הורוביץ - אב"ד פלאנטשע

מצבת בעל ה"דרכי תשובה"

מצבת רבי שלמה שפירא מלאנצהוט

מהראוי לציין דבר פלא, כי לפני פטירתו של רבי מנדל וואלף ציוה על בניו, שיתנו בידו את המכתב מהרה"ק רבי יצחק אייזיק מקומרנא שבו הבטיחו כי יהיה עמו לחלקו בעולם הבא. ולפני הלוי' כשרצו לקיים בקשתו באה רעיתו הצדקנית **מרת רבקה חיה** בטענה באמרה שגם לה יש חלק במכתב, ורצונה שלאחר אריכות ימיה ושנותיה יהיה בידיה לזכות בעלמא דקשוט. באותה שעה כיהן כבר הגאון בעל "דרכי תשובה" כרב והושיב בית דין מיוחד שפסק כי יחלקו את המכתב לשני חלקים, והחלק האחד יימסר עם ר' מנחם זאב בקברו, ואילו החלק השני ישאר עבורה. וכשנפטרה אותה צדיקת השתתף הגאון הק' בעל "דרכי תשובה" בהלויתה באמרו שאם כי אין דרכו להשתתף בלויה של אשה יצא הפעם מגדרו וטעמו עמו כפי שאמר בשעת ההלויה **כי על זכויותיה ניצבת ועומדת חצי קהילה זו!** (אויפן זכות פון די אידענע איז געשטאנען די האלבע שטאט).

רבי מנדל וואלף ורעיתו זכו להעמיד דור ישרים יבורך תלמידי חכמים ואנשי מעשה, שהיו חשובי ונכבדי קהילת מונקאטש. ושמם נודע

במקום מרפא: רבי יעקב משה ספרין מקומרנא (במרכז מורה באצבע), בנו רבי שלום, וביניהם בעל חקל יצחק מספינקא

לתפארת הן בתורה וביראת שמים ובמדות טובות, והן בצדקת פזרונם כבעלי חסד מובהקים.

צאצאי משפחת קרא

ר' **שלמה יוסף קרא** ממונקאטש ז' מרת נעכא

יו"ח: בנו ר' **מנדל וואלף** קרא ז' מרת **רבקה** חי', ולהם חמשה ילדים

יו"ח: א) ר' **שלמה יוסף** מבערגסאז וז' מרת **צביא פייגה**

יו"ח: ר' **חיים**, ר' **יצחק יהודא אייזיק**, ר' **ישראל עוזר**, מרת **גיטל**

הרה"ח ר' שלמה יוסף קרא ז"ל מבערגסאז

יו"ח של ר' **יהודא יצחק אייזיק** ב"ר **שלמה יוסף**: ר' **מנחם זאב** מבערגסאז - ירושלם נפטר כ"ה ניסן תשנ"ו ומנ"כ בהר המנוחות בירושלים, הב' **ישעי'**, מרת **חיה**

ב) ר' **יהודה**

ג) ר' **שמואל**

ד) מרת **יוטא** אשת ר' משה הולנדר

יו"ח: ר' **אהרן**

ר' **יצחק אייזיק** נפ' בירושלם

ר' **שלמה יוסף**

מרת **האדיע עטיל** אשת ר' זאב קליין

מרת **פריידא ברגר**

ה) מרת **פריידא** אשת ר' **חיים אלעזר הארטשטיין**

מיו"ח: חתנו ר' **אהרן שמואל שווארץ**

אביו של ר' **בערל שווארץ** ממאנטריאל

חתנו של ר"ב שווארץ הוא ר' **יודא בוימגארטין** מלונדון

פ"נ
ש מו כשמן תורק לטובה
ל מד תורה באהבה
מ תאבק בעפר רגלי צדיקים
ה נכבד ודבריו מזוקקים
י שר הולך ונאמן רוח
ו לכל רואיו ביקרתו הפריח
ס בר פנים ותום יראתו
פ רי צדקותיו וחסידתו
ה"ה הרבני החסיד הנכבד וישיש הנגיד
מו"ה **שלמה יוסף** ז"ל
בהרבני החסיד הנגיד
מו"ה מנחם זאב קרא ז"ל
נפטר יום ג' שופטים כ"ח אב תרפ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.

מצבת דודנו ר' שלמה יוסף קרא ז"ל בבערגסאז

(אחיה של זקנתנו מרת יוטא ע"ה)

קהילת סענטפעטר - לשם ולתהלה

עם רבה הגאון הצדיק קדוש עליון רבי יצחק גליק זצוק"ל

בעל "חינוך בית יצחק"

שאיוסענטפעטער - SAJOSZENTPETER

שמה של העיירה סאנטפעטער עיירה השוכנת כ - 9 ק"מ ממישקולץ, יצא לשם ולתהלה, בזכות רבה הגדול שהיה גאון מפורסם וצדיק בכל הנהגותיו, הוא הגאון הקדוש **רבי יצחק גליק זצוק"ל**, בעל "**חינוך בית יצחק**" על התורה ושו"ת. נולד בברעזווא בשנת תקצ"ה לאביו הרב הצדיק **רבי משה אהרן זצ"ל**, שהיה תלמיד חכם גדול ומפורסם בכל הסביבה בצדקותו, ונקרא שמו בישראל על שם זקינו

בית הכנסת המפואר בסענפעטער

אבי־אביו הצדיק **רבי יצחק מזל ז"ל**. נתייתם בקטנותו מאביו, ואמו הצדקנית מרת ברריינדיל מסרה נפשה לפרנס את עולליה היתומים, ולגדלם לתורה (ראה ספרו על התורה חינוך בית יצחק פרשת וישלח דף ל"ו, שם הזכירה לשבח).

מצבת הגאון
רבי יהודה אסאד זצ"ל

רבו הראשון היה הגאון הצדיק **רבי ישראל הרואה זצ"ל** רבה של סאבטיטש, מגדולי תלמידי מרן **החת"ם סופר זצוק"ל**, ושם עלה ונתעלה בתורה וביראת שמים, לאחר מכן קיבל תורה מרבה של סערדהעלי הגאון הצדיק **רבי יהודה אסאד זצוק"ל**, שהשתעשע אתו בתורה, לאחר שמצא אותו כלי מפואר, בהיותו עושה לילות כימים בהתמדה גדולה יומם ולילה ללא הרף, וניכר היה בתורתו, כי עתיד הוא להיות כאחד הגדולים אשר בארץ

בהגיעו לפרקו בחר בו לחתן הצדיק המפורסם **רבי יחיאל ווייס זצ"ל**, הנודע בשמו על שם עירו אירשא, (להלן ראה תולדות חייו) חותנו כלכל אותו למעלה משנתים, ובינתיים הלך שמו לפניו כגאון. ובשנת כת"ר - והוא רק אברך צעיר בשנת הכ"ה לחייו - נלקח אחר כבוד לכהן כרבה של העיר **פעלדיהאז**, מקום שם הרביץ תורה עד שנת תרכ"ט, כאשר נפלגה הארץ בעקבות רצונם הרע של המתחדשים לשלוח יד בקדשים, ואז נתפרדה החבילה ונוסדו הקהילות הנפרדות שהצילו את מדינת הונגריה מצפורני המשכילים המשחיתים.

בעזהי"

ספר

שאלות ותשובות

חינוך בית יצחק

על ארבע חלקו ש"ע וסוגיות הש"ס

חברו הרב הגאון הגדול המפורסם בדור שלפנינו כקש"ת

מוה"ר **יצחק גליק** זצללה"ה האבדק"ק

ס' פעטער יצ"ו.

בעהח"ס חינוך בית יצחק עה"ת ועוד בכתובים

הוצאתיו לאור בחמלת השי"ת עלי

בית יצחק

שו"ת הינוך

הק' **ישראל מאיר גליק** רוים בק"ק קעזמארק יצ"ו

בן המחבר זצללה"ה

בדפוס המשובח של הרבני הנגיד ירו"ש

מוה"ה **שלמה הלוי הימליך** נ"י

בק"ק שימלעול סילוואניע יע"א.

[רומאניע]

בשנת **תרצ"ן** לפ"ק

Tip. Alexandru Heimlich

Şimleul-Silvaniei

1936

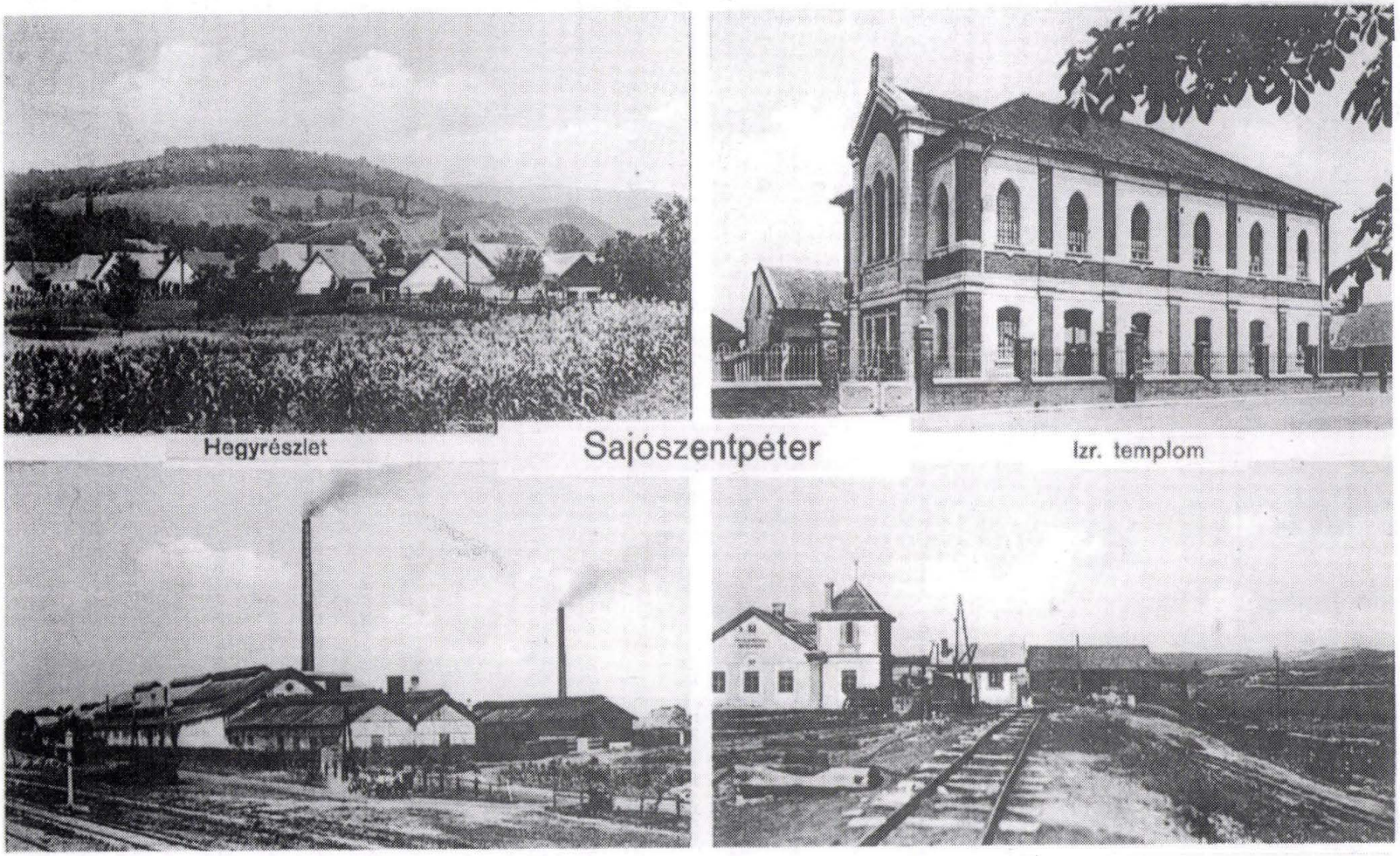
הגאון רבי יצחק נרדף על צואר בפעלדיהאז, ולכן כאשר פנתה אליו קהילת **סענטפעטער** בבקשה להיות להם רועה נאמן, לאחר שרבם הגאון הצדיק **רבי חיים סופר זצ"ל** בעל "**מחנה חיים**" עבר למונקאטש לכהן כאב"ד שם, נענה להם וקיבל את הרבנות בסענטפעטר שהיתה קהילה אורטודוקסית שהתנהלה כולה על טהרת הקודש.

בדרכו לסענטפעטר עבר דרך מישקאלץ, ושם נערך לכבודו קבלת פנים וכל בני קהילתו מסענפעטר, יצאו לקראתו עד מישקאלץ ועמהם בני החברה דתורת חסד במישקאלץ, ומקרוב ומרחוק נהרו לכבודו. היה זה ביום שהוכפל בו כי טוב לסדר "וישלח יעקב מלאכים" בשנת תר"ל, ורבינו יצחק כיבדם בדרשתו (ראה: "חינוך בית יצחק" על התורה חלק א לח,ב)

מיד בבואו למקום רבנותו יסד ישיבה לתפארת, ותלמידיו היו מטובי הלומדים ומהמשפחות הנכבדות ביותר, ובתוכם מצאצאי גדולי הדור, כמו **בנו של ה"מחנה חיים"** (ראה שו"ת "חינוך בית יצחק" אבן העזר סימן י"א) למרות שהיה כל ימיו חלש וסבל יסורים ומכאובים, הרביץ תורה במסירות נפש, ולא מנע עצמו מישיבתו אפילו יום אחד. חפץ ה' הצליח בידו וזכה להעמיד תלמידים שהיו גדולי תורה ומורי הוראה בישראל.

נהג רבנותו ברמה, ובדרשותיו הלהיב את השומעים לאהבת השי"ת ויראתו. נודע בענותנותו המופלגה והיותו איש אמת אשר אהבתה היתה תקועה בלבו. התנהג בחסידות ודבק בצדיקי הדור, ובמיוחד ברבן של ישראל בעל "דברי חיים" מצאנז זי"ע (ראה שו"ת חינוך בית יצחק חלק אבן העזר סימן כ' בו הפנה אליו שאלה אודות שינוי השם לגיסו שלא היו לו בנים עיי"ש).

בדרשותיו בנה יסודות רעיונו על ספרי החסידות אשר שתה בצמא את דבריהם הקדושים, בספרו על התורה נדפסו הספרים שנשא על צדיקי דורו ה"**דברי חיים**". ה"**ייטב לב**", הרה"ק **רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב**, הרה"ק

גלויה מסנטפעטער — בצד ימין למעלה ביהכנ״ס המפואר

רבי **חנוך העניך מאלעסק** בעל "**לב שמח**", הרה"ק **רבי משולם פייש מטאהש**, הרה"ק **רבי מנחם מענדל מדעש**, וגאוני הדור ה"**שואל ומשיב**" ה"**קול אריה**" ה"**מחנה חיים**". ה"**שבילי דוד**" ועוד. זכר צדיקים לברכה.

עמד בפרץ להגן על צאן מרעיתו, וכשהעלילו את עלילת הדם בשנת תרמ"ב, אותה עלילה הידועה בשם טיסא עסלאר, עורר את הציבור לשוב בתשובה, בהדגישו כי כל הצרות מקורן ברצון להתדמות אל גויי הארצות, ובדרשתו הנלהבה בליל כל נדרי תרמ"ד - כאשר הספיד את מרן ה"ייטב לב" זי"ע, הזכיר מה שכתב אותו צדיק בעת העלילה לקהילת סענטפעטר: "בטחו בה' עדי עד".

עבד את קונו בפנימיות הנשמה, ובתפלותיו שפך דמעות כמים, הוכיח במישור נגד כל פרצות הזמן, ולחם מלחמות השי"ת במתחדשים ובדעותיהם. כל גדולי דורו העריכוהו ביותר, נשא ונתן עמהם בהלכה, ואף הם הפנו אליו שאלותיהם. נודע בעולם כפוסק מובהק אשר הוראותיו הן מקוריות ביותר, וכך הורה לכל הרבנים ומורי ההוראה, שלא יורו רק על סמך ספרי האחרונים, אלא תחילה יעיינו במקורות ההלכה.

פזר נתן לאביונים, והחיה לב נדכאים, תמך ועודד את עניי ארץ ישראל, כל ימיו הצטער בצערן של ישראל, והתמרמר בייחוד על השפלת קרנה של תורה. כל מעשיו היו לשמו ית' לעשות נחת רוח לפניו ית"ש. ח"י שנים הנהיג את קהילתו, שהיתה למופת לכל הקהילות הקרובות והרחוקות. בחורף שנת תרמ"ח נחלש מאד ונפל למשכב על ערש דוי, ולא מצאו הרופאים תרופה לחליו. אך הוא קיים בנפשו: "זאת התורה אדם כי ימות באהל", אפילו בימיו האחרונים, ובשכבו על מטתו, החזיק את הגמרא בידו ועסק בתורה מתוך חולשה ויסורים. אף ביומו האחרון ריחש בשפתיו ושמעו שחוזר בעל פה על תלמודו!

בליל ז' טבת תרמ"ח נשבה ארון האלקים ושקעה חמה שלא בעונתה בשנת ג"ן לחייו, בהיותו במיטב שנותיו. הובא לקבורה בס'-פעטער,

למחרת בערב שבת קודש פרשת ויגש ח' טבת, במעמד גדול וחשוב, וביכו אותו כל תושבי עירו. הספידו הגה"צ **רבי פייבל פלויט זצ"ל** בעל **ליקוטי חבר בן חיים**, רבה של שוראן, שקונן על ספינה שאבדה קברניטה, ואוי לה לקהילת ספעטער שאבדה מנהיגה, וצדיק כי אבד לדורו אבד.

לא נאמרה בו מיתה, כי הניח אחריו זרע ברוכי ה' בנים וחתנים גאונים וצדיקים, ואת מקומו ברבנות מילא חתנו הגאון הצדיק המפורסם **רבי חיים פריד זצ"ל**, שהוציא לאור את ספרו של חותנו "חינוך בית יצחק" על התורה, והנהיג עדתו כארבעים שנה, נפטר ה' תמוז תרפ"ז.

פ"נ
הרב הגאון
המפורסם צדיק יס"ע
כקש"ת מו"ה **יצחק** בן הרב
הצדיק מו"ה **משה אהרן** זצ"ל ה"ה אב"ד
דפה קהלתנו תע"א נפטר בש"ט ביום ז' טבת
ונגנז ארון הקודש ביום ח' בו שנת תרח"ם לפ"ק

י רא את ה' היה מנעוריו
צ דיק תמים בכל דרכיו
ח סיד ועניו בכל מעשיו
ק דוש יאמר לו במקהלותיו
ג און ועוז התאזר בקדושים
ל צאת לישע בני עמינו
י ד לו ושם בגדולים ואילי תרשישים
ק רן התורה להרים דת קדשנו
ב עיר פעלעדיהאז שמשו זרחה
נ וגה צדקתו למרחק הופיע
ב קרית סענפעטער הוסיף ברכה
ר ב תורה ומוסר במקהלות הביע
י ומם ולילה בתורת ה' הגיגתו
י שיבה הנהיג כל עוד בו נשמתו
נ שארו אחריו ברכה רובי תורתו
ד בר קדשו לעד בספר יוחק
ל זכר עולם ישאר בית יצחק

ת נ צ ב ה

מימין מצבת הרבנית רייזל ע"ה אשת הגאון ר' יצחק גליק ז"ל אב"ד סענפעטער
משמאל מצבת בתה אשת ר' חיים פריד ז"ל

פ"ט
אשת חיל הרבנית הצדקת
מר' **רייזל** ז"ל בת הצדיק ר' **יחיאל** מאירשא ז"ל
ושם אמה הצד' **רחל** ע"ה
אלמנת רבנו הגאון ר' **יצחק גליק**
נפטרה בש"ק ב' אלול תרנ"ח לפ"ק

ר בתי בנשים צנועה וישרה
י ראת ה' מאד מצותי' שמרה
ז והר חכמתה בביתה האירה
ל וית חן לבעלה עטרת תפארה
ב טח בה לבו לימינו עזרה
ת ורתו ועבודתו בנפשה נצרה
י מים לא האריכה לצדו שנותי'
ח יתה מנגד השליכה בעד בניה
י ראים ושלמים גדלה על ברכיה
א שרי לה חצבה שבעה עמודיה
ל ברכה עבר שמה לזרעה אחריה

ת.נ.צ.ב.ה.

בשנת תרצ"ו הוציא לאור בנו הגה"צ **רבי ישראל מאיר גליק זצ"ל** דומ"ץ בק"ק קעזמארק את השו"ת של אביו שו"ת "חינוך בית יצחק", ובו גם העלה בקצרה את תולדות אביו הגדול זצוק"ל.

חתנו השני של רבינו יצחק היה הרב הגדול בתורה החריף ובקי מוה"ר **ניסן יהודה מארמרשטיין** זצ"ל עליו יסופר להלן.

לזכר עולם יהיה צדיק, ופעולתו בעירו עשתה פירות ופירי פירות, ושמו יכון לעד.

רעיתו הרבנית הצדקנית מרת **רייזל** ע"ה - בתו של הצדיק רבי **יחיאל מאירשא** נפטרה בשבת קודש ב' אלול תרנ"ח ומנוחתה כבוד ליד בעלה הגאון זצוק"ל.

חותנו של ה"חינוך בית יצחק"
הצדיק המפורסם רבי יחיאל ווייס זצ"ל מאירשא

איש צדיק וחסיד היה הרה"צ רבי יחיאל זצ"ל. נחשב כחד בדרא במצות הכנסת אורחים, בהיות ביתו פתוח לרווחה, כביתו של אברהם אבינו ע"ה, והעיד עליו הרה"ק **רבי יצחק אייזיק מקומרנא זי"ע** כי זכה לגילוי אליהו. על כך שמורה בקרב יוצאי חלציו מסורת מופלאה, הקשורה עם מעשה פלא שאירע לרבי יחיאל. היה זה כאשר אירס את בתו השלישית עם תלמיד חכם מופלג - מי שעתיד היה להיות רבה של קהילת טעלגעד, הגאון **רבי מרדכי פישל** - החתן היה מפורסם כבקי ברוב חלקי הש"ס כבר בבחרותו, וכנהוג אז, הבטיח לו רבי יחיאל סכום גדול בתור נדוניה. אמנם כשהגיע זמן החתונה, לא היה בידו הסכום הנכבד, ולפיכך נמנע לקבוע את מועד החתונה, מתוך צפיה לישועת השי"ת שימציא לו את הכסף שיוכל לעמוד בהתחייבותו, ולהשיא את בתו החשובה לחתנו הגדול בתורה. כשראה החתן שאינו מדבר כלל על זמן

החתונה, החליט לנסוע לחותנו, על מנת לקבוע עמו את המועד. ונסע אליו לשבת, ומובן מאליו שנתקבל בכבוד, אך כיון שהשעה היתה סמוכה לשבת הזדרזו כולם להכין עצמם לשבת ועמדו לצאת לבית המדרש להתפלל.

רבי יחיאל והחתן יחד עם האורחים הרבים שהתאכסנו אצלו הלכו לביהמ"ד, ואשת ר' יחיאל נעמדה להדליק הנרות לכבוד שבת. ושוב נפתחה הדלת ונכנס אורח שהגיע זה עתה. חזות פניו הוכיחה שהוא בעל אחוזה עשיר. הוא התקבל על ידה בסבר פנים יפות, והודיעה לו שהוא אורח רצוי. כשראתה שדבק בו אבק הדרכים הראתה לו את מקום הרחצה, ואכן תוך כמה דקות מיהר אף הוא לבית המדרש. לאחר התפלה חזרו כולם לביתו של רבי יחיאל, והסבו לסעודת שבת, כשהחתן אינו פוסק לומר דברי תורה בהלכה ובאגדה, האורח התעניין אודות הבחור המושלם, ולאחר חקירה ודרישה הוברר לו שבעל הבית אינו מסוגל לתת את הנדוניה שהבטיח לתת.

עם צאת השבת פנה האורח העשיר לאשתו של ר' יחיאל בהצעה להלוות לה את הסכום הנדרש להם כדי שיוכלו לקבוע מועד החתונה, אולם היא הפנתה אותו לבעלה. בתחילה סירב רבי יחיאל, כי מעולם לא נטל פרוטה מאיש, אך כשהלה עמד על שלו, וטען כי זו רק הלואה, נטל ר' יחיאל את הסכום של אלפי המטבעות ממנו, ונתן לו שטר בו התחייב להחזיר לו את הכסף כשירחיב לו השי"ת.

נישואי הבת עם החתן המופלג נערכו בזמן שנקבע ובאמת הרחיב השי"ת לר' יחיאל, והיה בידו לפרוע את מה שהוא חשב בתור הלואה, אבל נקפו הימים ואין קול ואין קשב, אותו בעל האחוזה לא הגיע לקבל את חובו.

ר' יחיאל שכתובתו של המלוה היתה בידו, מיהר לנסוע לשם. אך למרבה הפלא לא הכיר אף אחד במקום את השם של העשיר שהתאכסן בביתו,וגם לאחרי חקירות ודרישות רבות לא עלה בידו למצוא את האיש

עד שבאישון לילה גילו לו בחלום כי לא היה זה אחר אלא אליהו הנביא זכור לטוב, וכפי הנראה שלסיפור זה התכוון הרה"ק מקומרנא כשהעיד עליו שזכה לגילוי אליהו. הסיפור נתפרסם ונדפס בשנת תרס"ט בבטאון חרדי באונגריה וידי לנס.

אותו צדיק רבי יחיאל זכה לבנים תלמידי חכמים מפורסמים, ומלבד חתנו רבי **יצחק גליק** ה"**חינוך בית יצחק**" אב"ד סענטפעטר היו כאמור חתניו רבי **מרדכי פישל** רבה של טעלעגאד, וכן הגאון **רבי זוסמן סופר זצ"ל**, מי שהיה אב"ד דעברצין ולאחר מכן רב ומגיד של חברת ש"ס דק"ק בודפעסט.

רבי יחיאל נפטר בו' טבת תרנ"א ומנוחתו כבוד בק"ק סענטפעטער,

מצבת זקננו רבי יחיאל מאירשא ז"ל בסענטפעטער

פ"נ
איש יקר ונעלה לו נאוה תהלה
זקן בא בימים נכבד ונשוא פנים
הצדיק המפורסם ערוגת הבושם
מו"ה **יחיאל** ז"ל
בן כ"ה ר' **דוד** ז"ל מאירשא
ושם אמו **פערל** ע"ה
י ראה ה' מראשיתו לאחריתו
ח רד וירא לדבר ה' ולתורתו
י מי חייו פעלו וצדקתו
א שרי חלקו וגורלו לו ולנשמתו
ל חיי עד בגן עדן תהי מנוחתו
נפטר ביום ו טבת תרנ"א לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.

ועל מצבתו חקקו: "פ"נ איש יקר ונעלה, לו נאוה תהלה, זקן בא בימים נכבד ונשוא פנים, הצדיק המפורסם ערוגת הבושם מוה"ר יחיאל ז"ל מאירשא, בן כה"ר דוד ז"ל מאירשא ושם אמו פעריל ע"ה, ירא ה' היה מראשיתו לאחריתו חרד וירא לדבר ה' ותורתו, ימי חייו יגידו פעלו וצדקתו, אשרי חלקו וגורלו לו ולנשמתו לחיי עד בגן עדן תהא מנוחתו, נפטר ביום ו' בטבת תרנ"א לפ"ק תנצב"ה".

זכרו של רבי יחיאל יכון לעד בזכות צדקתו ותום לבבו, ונתקיים בו: "עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם" (משלי יז.ו).

צאצאי בעל "חינוך בית יצחק"

א) בנו ר' **משה אהרן גליק** ז"ל (חתן הגה"צ רבי מרדכי פישל אבד"ק מ' טעלעגראד)

יוצ"ח: ר' **יצחק**,

ר' **יחיאל**,

ר' **שרגא**,

ר' **אליעזר זוסמן**.

ב) בנו הגה"צ רבי **ישראל מאיר גליק** זצ"ל אב"ד קעזמארק בעמ"ס "**אמרי ישראל**" (חתן הגה"צ רבי **אברהם גרינברג** אבד"ק קעזמארק)

יוצ"ח: בנו מוה"ר **יצחק**,

בנו מוה"ר **צבי זאב**

בנו מוה"ר **יחיאל**

בתו מרת **בריינדל** ובעלה מוה"ר **יצחק אייזיק אלתר פרידמן**

בתו מרת **יוטל** ובעלה מוה"ר **יחיא' מיכל גאלדבערגער**

בתו מרת **רייזל** ובעלה מוה"ר **משה זאב ראזנבערג** זצ"ל רב דק"ק קאבא

בתו מרת **פערל** ובעלה מוה"ר **דוד יחזקאל הלוי יונגרייז** זצ"ל

בתו מרת **אסתר** ובעלה מוה"ר **יצחק איזיק היימליך**

בתו מרת **יהודית** ובעלה מוה"ר **משה יעקב ויטריאל**

ג) בנו הגה"צ ר' **יעקב גליק** זצ"ל

יוצ"ח: בנו ר' **יצחק**,

בנו ר' **משה אהרן**,

בנו ר' **אלימלך**,

חתנו ר' **מנחם צימרמן** משאסבורג,

חתנו ר' **דוד קעפעש**,

חתנו ר' **יהושע שאללמאן** מבאד הוניאד,

חתנו ר' **אברהם פאללאק** מטעמעשוואר.

ד) בנו הגה"צ ר' **מנחם גליק** מערלוי זצ"ל

יוצ"ח: חתנו ר' **צבי יחיאל הירש**,

בנו ר' **יצחק**,

בנו ר' **יחיאל**,

בנו ר' **משה אהרן**,

בנו ר' **אברהם רפאל**.

ה) בתו מרת **סערל** אשת הגה"צ המפו' רבי **חיים פריעד** זצ"ל מ"מ ברבנות ס' פעטער

מצבת הרה"ג ר' חיים פריד ז"ל

אב"ד סענפעטר

יוצ"ח: בנה ר' **יחיאל א' מנחם**

בנה ר' **זלמן**

בנה ר' **יוסף**

חתנה ר' **משה חיים גרינפלד**

ו) בתו זקנתינו מרת **בריינדל** א"ז הרב הגדול בתורה ר' **ניסן יהודה מארמארשטיין** ע"ה (להלן בפרק טארנאללא)

ז) מרת **אסתר** אשת מוה"ר **חיים יוסף הלוי יונגרייז** (בהג"ר שמוא' דוד הלוי יונגרייז אבד"ק פ' יארמיט בעשו"ת מהרשד"ה) לא האריך ימים ונקטף באבו ואלמנתו נישאה בזוו"ש להרבני מוה"ר **צבי** וואהרמאן ונולד להם בן ה"ה מוה"ר **יצחק** וואהרמאן מטארנאללא.

ח) מרת **ליבא** אשת מוה"ר **יהודה קליין** מטערצאל

יו"ח: בנה מוה"ר **יצחק**,

בנה מוה"ר **אברהם אבא** מטשארנא,

בנה מוה"ר **יחיא'** מנירעדהאז,

בנה מוה"ר **אליעזר זוסמן** מטארקאד,

בנה מוה"ר **משה אהרן**,

בנה מוה"ר **עמרם**,

בנה מוה"ר **יחזקאל ניסן**,

חתנה ר' **יצחק מרמורשטיין** מטארנאליא,

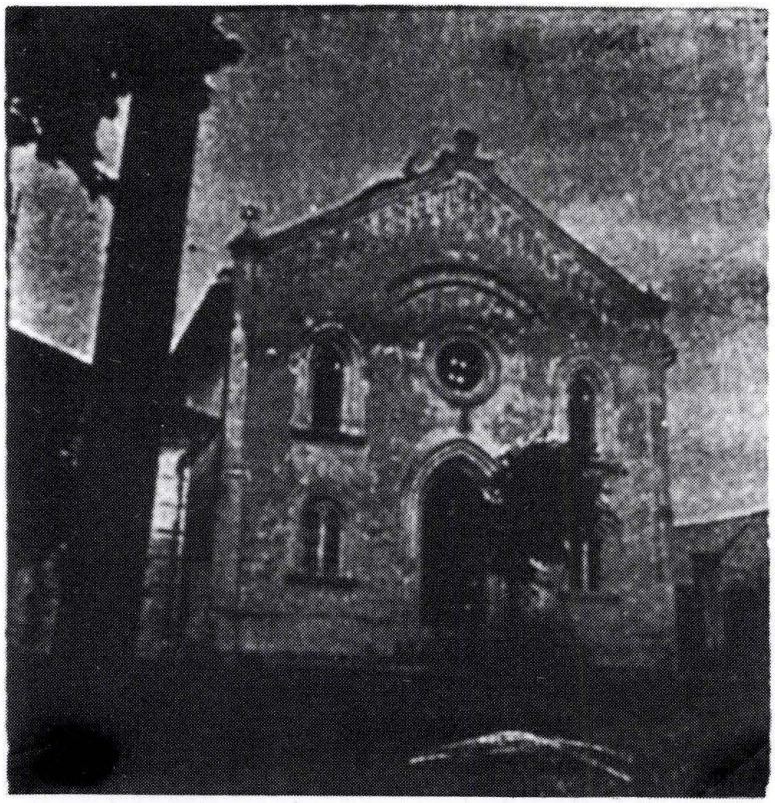
חתנה מוה"ר **אשר דוד שפיגעל** מב' אופאלו,

חתנה מוה"ר **יואל אלטר יודא לעבאוויטש**,

חתנה מוה"ר **חיים ברוך קינד** ז"ל

קהילת טארנאליא
ישרת דרך לתורה ולתעודה

TORNALUAI - SAFARIKOVO

בית הכנסת הגדול בטארנאליא

הרב הגדול בתורה וביראה זקננו רבי ניסן יהודה מרמורשטיין ז"ל

העיירה טארנאליא נמצאת בחלק הדרומי של סלובקיה, בקרבת הגבול ההונגרי, לא הרחק מפוטנאק ומישקולץ כיום היא נחשבת לחלק מצ'כסלובקיה, ושמה הוא כיום **שפריקובו** -SAFARIKOVO. ישוב היהודים בה החל בערך בשנת תר"י, אך התפתחות הרוחנית בה החלה מספר שנים לאחר מכן, כאשר התיישב בה זקננו הרב הגדול בתורה וביראה, תלמיד חכם מופלג מוה"ר **רבי ניסן יהודא מרמורשטיין** חתנו של הגאון

הצדיק רבי **יצחק גליק** בעל "**חינוך בית יצחק**" זצ"ל. כך מעיד עליו חוקר תולדות העיירה, שלא היה נמנה על הציבור החרדי בה "דחיפה חזקה לחיים הדתיים נתן הצעיר ניסן יהודה מרמורשטיין שהשתקע בטורנלה, הוא היה אדם טוב לב ונעים הליכות, והצטיין בבקיאותו הגדולה בתלמוד "**וכך זכה ששם שמים יתאהב על ידו, עד שרחוקים אף הם הודו במדותיו הטובות ובנועם הליכותיו.**

בית המדרש ותלמוד תורה בטארנאליא

נודע בחריפותו בפלפול ובסברא, ואף נשא ונתן בהלכה עם גאוני דורו. לדוגמא על גדלותו בתורה ניתן לראות בתשובה שקיבל מהגאון המפורסם רבי אברהם יצחק גליק זצ"ל רבה של טאלטשווא, (בעל "יד יצחק" שלשה חלקים, ובעל "באר יצחק" על גיטין - שני חלקים - ועל חולין (ראה: יד יצחק חלק ג סימן צג)) שאותו גאון מפלפל עמו בשאלה להלכה אודות עשיית סודה לצורך ישראל על ידי נכרי ביום טוב, ובנידון זה דן גם שם סימן צ"ב בתשובה לרבה של טארנאללא הגאון **רבי חיים אפרים באלאיטי זצ"ל בעל** "**חמודי אפרים**" חותנו של הגאון **רבי ישראל וועלץ זצ"ל**.

חותנו הגאון בעמח"ס חינוך בית יצחק רצה מאוד שיקבל עליו רבנות אבל הוא לא הסכים וה' הצליח דרכו ונעשה עשיר (מסחרו הי' בעצי היער וביח"ר למי סודה.) רוב אורחי העיר טארנאליא היו מאוכלי שולחנו עשה מלאכתו ארעי ותורתו קבע ובהיותו ת"ח גדול וחריף, למד בחברותא עם הדומ"צ דשם וגם מלא מקומו כשלא הי' הדומ"צ בעיר.

לדאבון לב נפטר במבחר ימיו בערב ש"ק פרשת בשלח י"ד שבט תרס"ט והספידו המרא דאתרא, ההספד נדפס בספרו "חמודי אפרים" (פרשת בשלח) ומהספדו של אדם ניכר כי אדם גדול היה שכן קונן עליו "היה תלמיד חכם גדול וחריף, איש יקר ערך, חכם מפורסם מקהילתנו, אשר יותר מעשרים שנה עמד לצבי תפארת בתוכינו, ואיך מסר נפשו בעניני הציבור ולחם בכל עוז נגד המתחדשים".

הותיר אחריו בנים וחתנים תלמידי חכמים חשובים ואנשי מעשה הידועים ומפורסמים בתורתם ויראתם אשר בנו ביתם ממשפחות גדולי הרבנים.

יו"ח של ר' ניסן יהודה מארמארשטיין

א) הב' **יחזקאל עזריאל** (נקטף באבו)

ב) ר' **יצחק מרמורשטיין** היה דר בטארנאליא ונפטר ללא זש"ק ר"ל

ג) ר' **צבי הירש מרמורשטיין** לאחר נישואיו התגורר בפרעשאוו ז' מרת **טעמרל** (בת ר' שמחה הכהן לענץ)

ד) ר' **מרדכי מרמורשטיין** ז' מרת **בלומא** בת הגה"צ רבי **אשר לעמיל שפיצר** אבד"ק קירכדארף והיה גר בטארנאליא

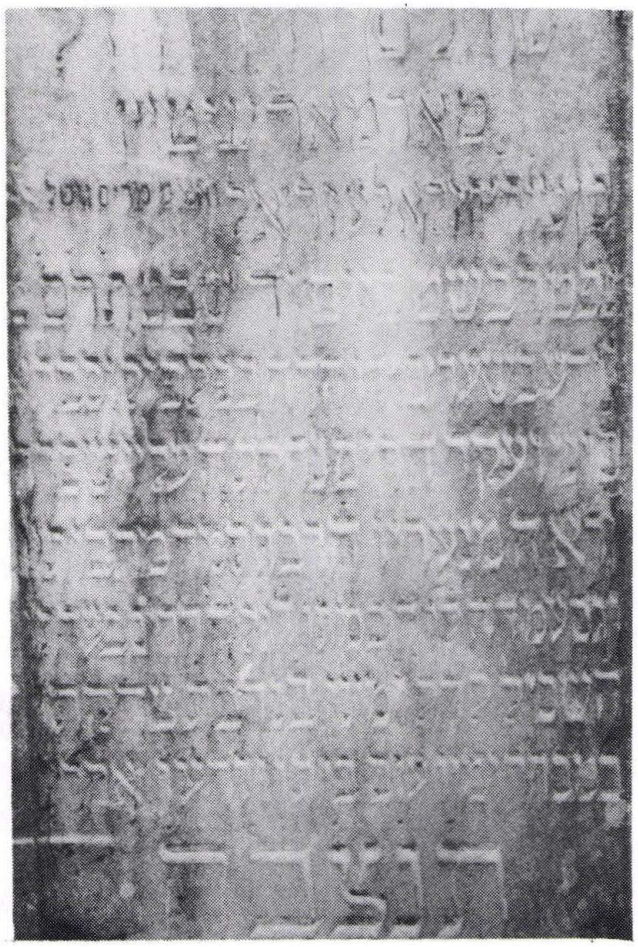
ה) זקנתנו מרת **גאלדא** א"ז מוה"ר **שמעון טייטלבוים**

ו) מרת **בלומא** אשת מוה"ר **שמעון שרייבר** ז"ל מאזד יצ"ו (ע"י מישקולץ)
(בן הגאון ר' **משה שרייבר** בן הגאון **הכתב סופר**) נעקדה"ש ביום כ' סיון תש"ד

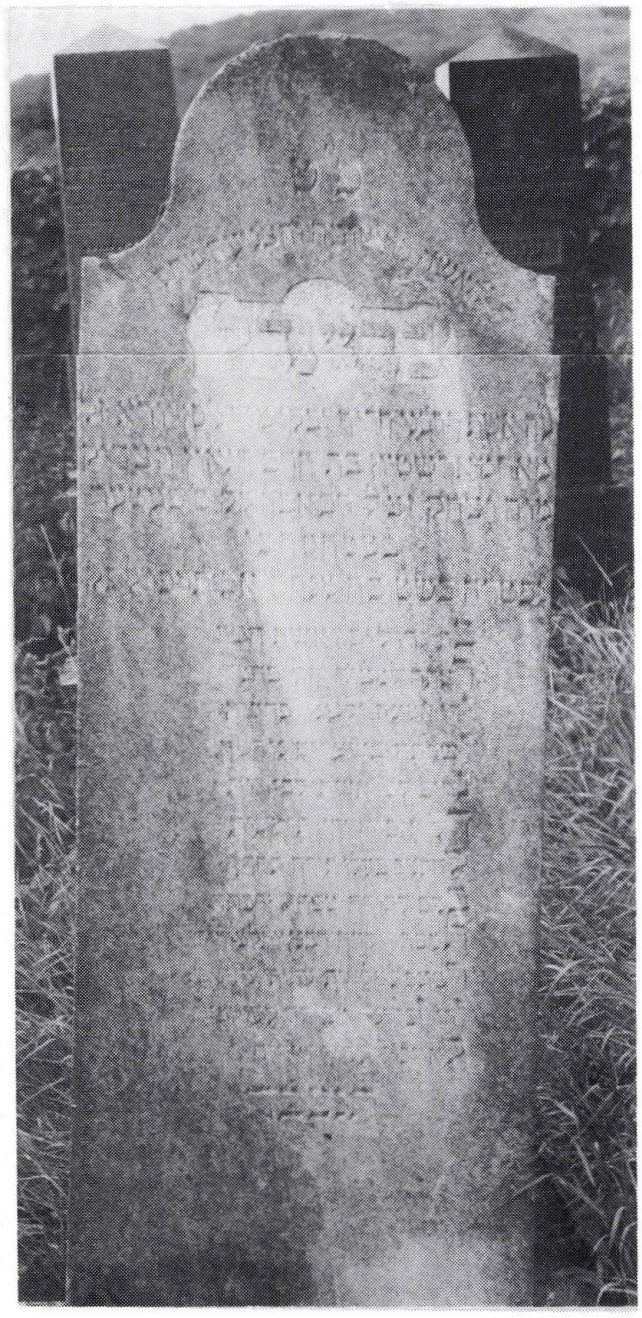
ז) מרת **חי' רחל** אשת מוה"ר **אליעזר לענץ** ז"ל (בן מוה"ר שמחה לענץ ע"ה
וז' מרת **חנה** ע"ה)

היתה גרה בטארנאליא היתה צדקנית גדולה חלקה הרבה אוכל לעניי העיר בכל עת מצוא, עסקה באמירת תהלים בשעות הבוקר קודם אור היום כשעמדה להשגיח על מסחר התבואה ובעלה הי' בבית המדרש. צמה עם בעלה בכל יום ב' וה' בימי השובבי"ם עד מנחה גדולה.

בתה היחידה היא מרת **חנה** שתחי' אשת הרבני הח' רבי **פרץ פריעדמאן** שליט"א

פ. ט.
איש יקר מאוד נעלה
החריף ומופלג
גדול בתורה וביראה
מו"ה **ניסן יהודה** ז"ל מארמארשטיין
בן מוה"ר יחזקאל עזריאל ואמ"מ
מרים גיטל ז"ל
נפטר בש"ט ביום י"ד שבט תרס"ט
נ' ודע בשערים י'דו הרב בפלפול
וסברא
ס' יני ועוקר הרים נ'חלת ה' עליו
שפרה
י' רא ה' מנעוריו ה'רבה למד מרבותיו
ו' גם עמדה לו חכמתו **ד'**גל להרים
בעדתו
ה' שכיל לדל ימינו **ב'**נדבת צדקותיו
במבחר ימיו עזב ביתו וזרעו אחריו
תנצב"ה

פ״ט

האשה החשובה והצנועה מרת

בריינדל

ע״ה אשת הרבני חריף ובקי מו״ה ניסן יודא ז״ל

מארמארשטיין בת הרב הגאון הצדיק

מוה״ר יצחק זצ״ל

רב ואב״ד ק״ק ס׳ פעטער

מח״ס חב״י

נפטרה בש״ט כ״ח מנחם אב תרפ״ו לפ״ק

ב ת גדולים ואשת חבר

ר צתה למצוה קל כחומר

י די׳ אמונה ולעני פרשה

י שרותה בשערים נודעה

נ דיבת לב אשת לפידות

ד ל ואביון ידי׳ תומכות

ל חתנים בעלי תורה בחרה

ב נים לתורה טפחה ורבתה

ת מכה ויקרה רבנן ותלמידים

ר צונם למלאות עתותי׳ נתונים

י הי׳ ז כרונה מבורך לעולמים

ל א יסור לדור דורים

תנצב״ה

בריינדל בת רייזל

מיו״ח של ר׳ יחזקא׳ עזריא׳ מרמורשטיין
אביו של ר׳ ניסן יודא מרמורשטיין

בנו ר׳ **אברהם מרמורשטיין**, היה שוחט בזמשבור מחוז קלוזנבורג.

א) ר׳ **אהרן זעליג**

בנו ר' **שלמה זלמן מארמורשטיין** מירושלים.

ב), ר' **יחזקאל מרמורשטיין** בשמקוט, (ובנו הוא ר' **אברהם** שגר עתה בבני ברק),

ג), ר' **יצחק אייזיק מרמורשטיין** מקלוזנבורג (עלה לירושלים ובסוף ימיו עבר לחיפה ושם מנו"כ)

בנו הוא ר' **אברהם מרמורשטיין** שגר עתה בחיפה

ד) ר' **שמשון מרמורשטיין** הי' גר בקלויזנבורג

בתו מרת **חי' הירש** ובעלה ר' **ישעי'** מירושלים.

יו"ח של ר' **שמעון שרייבר** חתן ר' **ניסן יודא מארמורשטיין** ע"ה

בנו הר"ר **ניסן יהודה לייב שרייבר**. נולד ביום ר"ח אב תרס"ט. היה ת"ח מובהק. הקים בית בעיר אוזד. נולדו לו שם שני ילדים. עבר את כל מדורי שנות האימה. איבד את אשתו וילדיו. זכה לעלות לארץ. סבל יסורים רבים ונפטר לאחר מחלה ביום ט' סיון תש"ך בעיר בני ברק.

בנו הר"ר **אברהם שמואל בנימין** (וולווי) שרייבר. נולד ביום ה' אלול תר"ע. יום הזכרון ביום כ' בסיון.

בנו ר' **אלימלך** שרייבר. נולד ביום ט"ו תשרי תרע"ז. בעת שנות האימה נדד ברחבי אירופה ואפריקה תוך כדי בריחה מאימי הימים ההם ובדרך לא דרך הגיע בסופו של דבר לארץ. זכה להקים משפחה. עם זוגתו מרת **שרה שרייבר** בת הר"ר **אברהם** לבית **רוזנר** מהעיר פשמישל - גליציה. [חי מרבית שנותיו באה"ק בעיר חיפה, שם עבד בדואר. בימיו האחרונים היה גר בירושלים ונפטר ביום י"ח בתשרי תשנ"ג. ומ"כ בהר המנוחות הר תמיר ירושלים]

בנו ר' **משה שרייבר** - ארה"ב.

יו"ח: **עמיחי דורון**, **נעם בנימין**,

בנו ר' **שמעון סופר** - ארה"ב,

יו"ח: **יהודית**, **תמר**

בנו ר' **אברהם שרייבר** - ירושלים שם אשתו מרת **צילה שרייבר** בת

הר"ר **ישראל דוד מילר** (הורוביץ) מגאלאנטע ושם אימה מרת **ייטי** מגאלאנטע [לבית אינוולד]

יו"ח: **יצחק אהרן, חדוה שושנה.**

יו"ח של ר' **אליעזר לענץ** ע"ה (בן מוה"ר **שמחה לענץ** וז' מרת **חנה** ע"ה) **חתנו של ר' ניסן יודא מרמורשטיין**

בתו מרת **חנה** ובעלה ר' **פרץ פרידמן** בן הרה"ג מוה"ר **יצחק פרידמאן** אבדק"ק לובלוי - וטירנוי בן הרה"ג מוה"ר **שמעון יהודא פרידמאן** זצ"ל אבדק"ק לובלוי וז' הרבנית מרת **ריזל** ע"ה ושם אמו הרבנית מרת **שרה פרידמן** ע"ה בת מוה"ר **מרדכי דוד הלוי** ע"ה וז' מרת **אסתר נעכא גאלדבערגער** ע"ה.

בתם מרת **חי' רחל** ובעלה ר' **שמואל משה ליכטנשטיין** הי"ו

יו"ח: בנם ר' **שמעון יודא** הי"ו

בנם ר' **יעקב שלמה** וז' מרת **אסתר גיטל** ויו"ח הי"ו

בתם מרת **אסתר בריינדל** ובעלה ר' **חיים צבי בראך** ויו"ח הי"ו

בנם ר' **ישעי' אלכסנדר** וז' מרת **אסתר רויזא** ויו"ח הי"ו

בנם ר' **אליעזר** הי"ו

בנם ר' **יהושע** וז' מרת **חנה רות** ויו"ח הי"ו

בנם ר' **יצחק** וז' מרת **לאה** הי"ו

יו"ח: בתם מרת **פיגא** ובעלה ר' **שלמה בערקאוויטש** ויו"ח הי"ו

בנם ר' **יקותיאל ניסן יודא** וז' מרת **חנה טויבא** ויו"ח הי"ו

בתם מרת **ריזל** ובעלה ר' **משה לעפקאוויטש** הי"ו

בתם מרת **בלומא** והחתן **מנחם הערצאג** הי"ו

ב' **שרה**, ב' **משה**, ב' **שמחה**, ב' **הינדל**, ב' **חי' רחל**, ב' **אסתר נעכא** הי"ו

בתם מרת **שרה רחל** ובעלה ר' **אברהם יצחק הכהן פראנצאז** הי"ו

יו"ח: בתם מרת **ריזל** ובעלה ר' **יוסף משה פריינד** הי"ו

בנם ר' **חיים יודא** וז' **גנענדיל יהודית** הי"ו

בנם ר' **מרדכי דוד** וז' **שרה פרומט** הי"ו

ב' **פנחס**, ב' **שמחה**, ב' **גיטל**, ב' **יואל**, ב' **ניסן אליעזר** הי"ו

בנם ר' **אליעזר** וז' מרת **רבקה** הי"ו

יו"ח: בנם ר' **חיים דוד** וז' מרת **הענדל חנה** הי"ו

בתם מרת **לאה** ובעלה ר' **לוי יצחק ראזענבערג** הי"ו

ב' **חי' רחל**, ב' **יחזקא'**, ב' **הינדא** הי"ו

בנם ר' **שמחה** וז' מרת **מרים** הי"ו

יו"ח:

בתם מרת **אסתר** ובעלה ר' **משה יוסף יוזפא גלויבער** הי"ו

בתם **בריינדל** והחתן **יעקב משה פרידמאן** הי"ו

ב' **שרה**, ב' **ברכה**, ב' **ריזל**, ב' **גיטל צארטיל**, ב' **חי' רחל** הי"ו

★ ★ ★

זקננו הרבני החסיד רבי **שמעון טייטלבוים** ז"ל הי"ד
מטארנאליא

הרבני החסיד ר' שמעון טייטלבוים הי"ד
מטארנאליא

זקננו הרבני החסיד **רבי שמעון** נולד לאביו **רבי דוד יצחק טייטלבוים** ביום (11.4.1879) ניסן תרל"ט בערדעבעניא. בצעירותו למד בישיבתו של הגאון בעל "**בית נפתלי**" במאד, וכשנתגדל נסע ללמוד תורה בישיבתו של הגאון הצדיק המפורסם **רבי שמחה בונם סופר זצ"ל** בעל "**שבט סופר**" רבה של פרשבורג, שם היה לתלמידו המובהק, וזכה לקירוב מיוחד מרבו וחיבה יתירה הראה לו לר' שמעון הי"ד, למד בחברותא עם בנו של ה"שבט סופר" הגאון **רבי עקיבא סופר** בעל **דעת סופר** אב"ד פרשבורג. לפני סיימו את לימודו בישיבה נכנס לרבו ה"**שבט סופר**" והראה לו

הגאון רבי שמחה בונם סופר
בעל ה"שבט סופר" זצ"ל

קונטרס פלפולים וח"ת עמוקים שרשם על לימוד הסוגיות בישיבה, ה"שבט סופר" עיין בכתביו והתפעל מהם ומגודל חביבותו העניק לו רבו סכום גדול של עשרים כתרים זהב כאות הוקרה על חידושי תורתו.

רבי שמעון הי' גדול בתורה ונודע בחריפותו הרבה, יחד עם זאת היה מופלג ביראה טהורה, והצטיין בפקחותו ובאצילות מדותיו, נודע בהנהגתו המיוחדת ביראת שמים מופלגת, בהתמדתו ובאהבת התורה שיקדה בו.

כשהגיע לפרקו נשא לאשה את הצדקנית **מרת גאלדא** ע"ה בתו של הרב הגאון החסיד **רבי ניסן יהודה מרמורשטיין ז"ל** מטארנאליא, שהשתעשע עם חתנו זה בדברי תורה, והעריכו כ"כלי מפואר", תואר זה ניתן לו ע"י דודו הגאון **רבי ישראל מאיר גליק זצ"ל** עליו: "החכם השלם" (ראה שו"ת חינוך בית יצחק בהקדמה).

הוא התיישב בטארנליא אצל חותנו, והקים שם בעיר את עולה של תורה. הפיח רוח חיים בכל עניני היהדות ופעל רבות לביצור חומת הדת. יסד בשנת תר"ע תלמוד תורה ודאג לקיומו במסירות נפש. עמד בראש חברת תלמוד תורה עד יומו האחרון. כשמלאו כ"ה שנים לייסוד התלמוד תורה, בשנת תרצ"ה, חגגו בקהילה את "חג חצי־היובל", וערכו

הגאון רבי עקיבא סופר
בעל ה"דעת סופר"

סיום מסכת ברוב עם, כשהכל מעלים על נס את פועלו המבורך של רבי שמעון.הוא גם קיים מנין מיוחד לחסידים בבנין הת"ת בו התפללו בשבת, וסעודה שלישית היה נוהג לערוך בביתו בחבורת חסידים אנשי מעשה מהעיר, והשמיע בפניהם ד"ת.עיסוקו היה במסחר העורות ולאחמ"כ במסחר היין, בד בבד עם ניהול עסקי המסחר המסובכים שקד על התורה בלי הרף.

אשתו הצדיקת היתה עזר כנגדו, במעשי צדקה וחסד שהרבתה לעשות עם דלים ונדכאים וביחוד בחסד של אמת בהיותה יו"ר נשי החברה קדישא בקהילה.

זכו להקים בית לתפארת בנין וחתנין ת"ח ויראי ה', אך עם עלות הכורת על יהדות אירופה, הועלו ר' שמעון ורעייתו ורוב משפחתו הענפה על המוקד באושוויץ עקדה"ש הי"ד - ביום כ"ד בסיון תש"ד.

מיו"ח של ר' שמעון טייטלבוים

מרת רייזל - א"ז ר' **יונה בנימין קליין** (בזוו"ר) נפטרה בבערגסאז.

ר' יוסף צבי טייטלבוים וזוגתו מרת **גליקל** בת הגה"צ ר' **אברהם אליעזר וויס** זצ"ל אב"ד טאפאלטשיין בניהם אשר ,דוד יצחק.

מרת חוה - א"ז ר' **יונה בנימין קליין** (בזוו"ש) — נעקדה"ש באושוויץ הי"ד עם ילדי' משה , גיטל בלומא הי"ד

.**ר' ניסן יהודא טייטלבוים** וזוגתו רחל ב"ר זאנוויל — בניהם: שיינדל, דוד יצחק, נעקדה"ש באושוויץ הי"ד

.**ר' יחיאל טייטלבוים** וזוגתו **חי'** בת הגה"צ אב"ד פערעטשין זצ"ל (נשארה בחיים אחר השואה ונפטרה בארה"ב והועלתה לאה"ק ומ"כ בהר הזיתים). יו"ח: הינדא, משה, דוד יצחק, ניסן יודא, נעקדה"ש ביום כ"ד סיון באושוויץ

.**ר' חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים** ע"ה

מרת **סערל** (נעקדה"ש באושוויץ הי"ד) בעלה ר' **שלמה יוסף רוזנבוים** בן הגאון רבי **משה חיים רוזנבוים** אב"ד קליינווארדיין נשאר בחיים אחר השואה ונפטר בפאריז ביום ו' שבט תשמ"א ומ"כ בירושלים.

מרת יהודית - אשת ר' **מאיר שלמה כהן** ע"ה

מיו"ח שנשארו בחיים לאחר השואה הם:

בנו מוה"ר **חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים** נפטר י"ח שבט תשנ"ב בירושלים

בתו **מרת יהודית** ע"ה אשת מוה"ר **מאיר שלמה כהן** נפטרה י"ח סיון תשנ"ב בירושלים

נכדיו יו"ח של חתנו מוה"ר **יונה בנימין קליין** ז"ל (שנפטר בחייו)

מוה"ר **ישראל קליין** נפטר כ"א שבט תשנ"ו בירושלים

מרת **רבקה בריינדל** (מילר) נפטרה כ"ז שבט תשנ"א בירושלים

מרת **יוטא רייזל** (רכניצר) שתחי' לאויט"א

יו"ח של ר' חנניה יו"ט ליפא טייטלבוים ז"ל
ותבלחט"א ז' מרת פערל תחי' ב"ר יהודה כהנא ז"ל

בתו **שושנה רייזל** ובעלה ר' **ישעי' עזריאל פרידמן** בהרה"ח **אליעזר** הי"ו

יו"ח: ב' ר' **שמעון יחיאל**

ב' **ליבא** ובעלה ר' **בנימין טובי'** ב"ר **משה יוסף שטיין**

ב' **באשא הדס** ובעלה ר' **יחזקא' שיינברגר**

ב' **מלכה** ובעלה ר' **ישראל זאב רוזנפלד** ב"ר **צבי**

ב' **רחל**, ב' **גאלדא**, ב' **נחמן**, ב' **אשר לעמל**

בתו **מלכה** ובעלה ר' **ישראל חיים הס** בן הרה"ח **דוד אריה** (לייבוש)

יו"ח:

ב' ר' **שמעון** וז' **חיה ליבא** בת ר' **יודל פרוכטר**

ב' **בראנה** ובעלה ר' **אפרים דוד שמואל ברייער** נכד ה"**משנת שכיר**"

ב' ר' **משה יוסף** וז' **פייגה רויזא** בת ר'**יחיאל דוד בירנבוים** מקרית צאנז נתניה

ב' ר' **גדליהו** וז' **מלכה שרה** בת ר' **זאב יודא הולנדר**

ב' ר' **דוד אריה** וז' **רבקה מרים** בת ר' **אליעזר ווייס**

ב' **אלטע שרה** ובעלה ר' **חיים מאיר זיידה**

ב' **יהודה**, ב' **שמואל**

בתו **גאלדא** (זהבה) ובעלה ר' **צבי לוריא** הי"ו בן הרה"ח ר' **אהרן יוסף** ע"ה

יו"ח: ב' **אלטע שרה רחל** ובעלה ר' **שמעון חיים שטיינר** בן ר' **טובי' יואל**

ב' **לאה** ובעלה ר' **שמואל מאיר הולנדר** בן ר' **זאב יהודא**

ב' ר' **יהודא** וז' **פריידא** בת ר' **משה קליין**

ב' ר' **שמואל** וז' **יוטל ביילא** בת ר' **פסח ליבוביץ**

ב' ר' **שמעון** וז' **רחל** בת ר' **יהודה הכהן דויטש** בעמח"ס **ילקוט רועים**

ב' **בלומא** ובעלה ר' **יהושע ווייס**

ב' **חוה** ובעלה ר' **יקותיאל זילברשלג**

ב' ר' **חיים מאיר** וז' **סימא באבצי** בת ר' **נחמן דוד ברקוביץ**

ב' **פריידא מילכה**, ב' **מרגלית**

בנו ר' **שמעון** וז' **דבורה** בת הרה"ח **מרדכי עזריאל אופנהיים** ז"ל

יו"ח: ב' ר' **ישראל אברהם** וז' **רבקה** בת ר' **משה אהרן הורוביץ**

ב' **בריינדל** ובעלה ר' **חיים יעקב זיגלמן** ב"ר **צבי**

ב' **רחל רעכל** ובעלה ר' **משה אלכסנדר זושא שווייצר** ב"ר **יעקב דוד**

ב' ר' **יהודה דוד יצחק** וז' **נעכא** ב"ר **שלמה שטראוס**

ב' **אסתר** ובעלה ר' **מרדכי פנחס יוסף טרום** ב"ר **אפרים ישכר דוב**

ב' **איטא**, ב' **גאלדא**, ב' **פעסל**, ב' **מלכה**, ב' **חנניה יו"ט ליפא**, ב' **אהרן**

בתו איטא ובעלה ר׳ יוסף שיף בהרה״ח ר׳ אלעזר הי״ו

יו״ח:

ב׳ ר׳ מנשה יצחק מאיר וז׳ מרים פיגא בת ר׳ משה וועבער

ב׳ רחל ובעלה ר׳ מאיר פולק ב״ר אלתר יהושע ז״ל

ב׳ חי׳ ובעלה ר׳ ישראל גרינוואלד ב״ר חיים

ב׳ ר׳ שמעון וז׳ שלאמצא בת ר׳ משה יוסף מוסקוביץ משאץ

ב׳ סערקא מרים הינדא ובעלה ר׳ משה יצחק גראס ב״ר צבי דוב

ב׳ גאלדא, ב׳ רבקה שיינדל, ב׳ יהודה, ב׳ שלמה, ב׳ אהרן, ב׳ שרה נחמה, ב׳ אלימלך, ב׳ יוטא פיגא

בתו חוה ובעלה ר׳ יעקב ויזל ב״ר יוסף יו״ט הלוי

יו״ח:

ב׳ גאלדא ובעלה ר׳ מרדכי פרנקל ב״ר משה יודא

ב׳ חיים מאיר, ב׳ גיטל פיגא, ב׳ רחל, ב׳ משה דוד, ב׳ שמעון, ב׳ אייזיק יהודה, ב׳ יצחק, ב׳ אפרים פישל, ב׳ מרגלית, ב׳ יוסף, ב׳ מלכה, ב׳ חנני׳ יו״ט ליפא

יו"ח של ר' מאיר שלמה כהן ז"ל נפטר כ"ה שבט תשט"ז
וז' מרת יהודית ב"ר שמעון ע"ה נפטרה י"ח ניסן תשמ"ב

בנו ר' **ניסן יהודא כהן** ז' **מלכה** ב"ר **ישראל גרוס**

יו"ח:

ב' ר' **מאיר שלמה** ז' **מרים** ב"ר **יעקב הרשטיק** ויו"ח

ב' ר' **משה זאב** ז' **חי' אסתר** ב"ר **אברהם רכניצר**

ב' ר' **ברוך** ז' **רות** ב"ר **ישעי' ישכר גליק**

ב' **רעלא חוה** החתן **לוי ברנשטיין**

ב' **גאלדא**, ב' **שרה לאה**, ב' **בריינדל**, ב' **יחיא' יהושע**, ב' **יעקב יוסף**, ב' **יהודית**, ב' **רבקה**, ב' **רחל**, ב' **גיטל**, ב' **אסתר**.

בתו **רבקה** ובעלה ר' **יעקב אהרנפלד** ב"ר **חיים**

יו"ח:

ב' **גאלדא** בעלה ר' **נתן חיים** ווייס ויו"ח

ב' ר' **מאיר שלמה** ז' **צפורה חי'** ב"ר **יונה צאלר** ויו"ח

ב' ר' **משה צבי** ז' **מלכה** ב"ר **מאיר טודרוס שטרנברג** ויו"ח

ב' ר' **ישראל** ז' **ריזל בלומא** ב"ר **פנחס יוחנן הברפלד**

ב' **אסתר** החתן **אהרן רכניצר** ב"ר **אברהם**

ב' **שמעון יחיא'**, ב' **נחום**, ב' **דוד יצחק**, ב' **שמואל**, ב' **ניסן יהודא**, ב' **יהודית**, ב' **דבורה בלומא**, ב' **מערל בילא**.

בנו ר' יוסף צבי כהן ז' מרת מרגלית ב"ר יצחק ברים

יו"ח:

ב' גיטל

ב' רבקה גאלדא ובעלה ר' ישראל יעקב פלברבוים

ב' מאיר שלמה, ב' אהרן נתן, ב' שמעון, ב' יהודית, ב' לאה, ב' יחיאל יהושע, ב' דבורה חנה, ב' שמואל, ב' משה זאב, ב' אלימלך.

בתו גאלדא ובעלה ר' שמואל הלטובסקי

יו"ח:

ב' ר' מאיר שלמה וז' חי' גיטל ב"ר חיים אברהם דובער שווארץ

ב' יוטא ובעלה ר' בן ציון גרמן

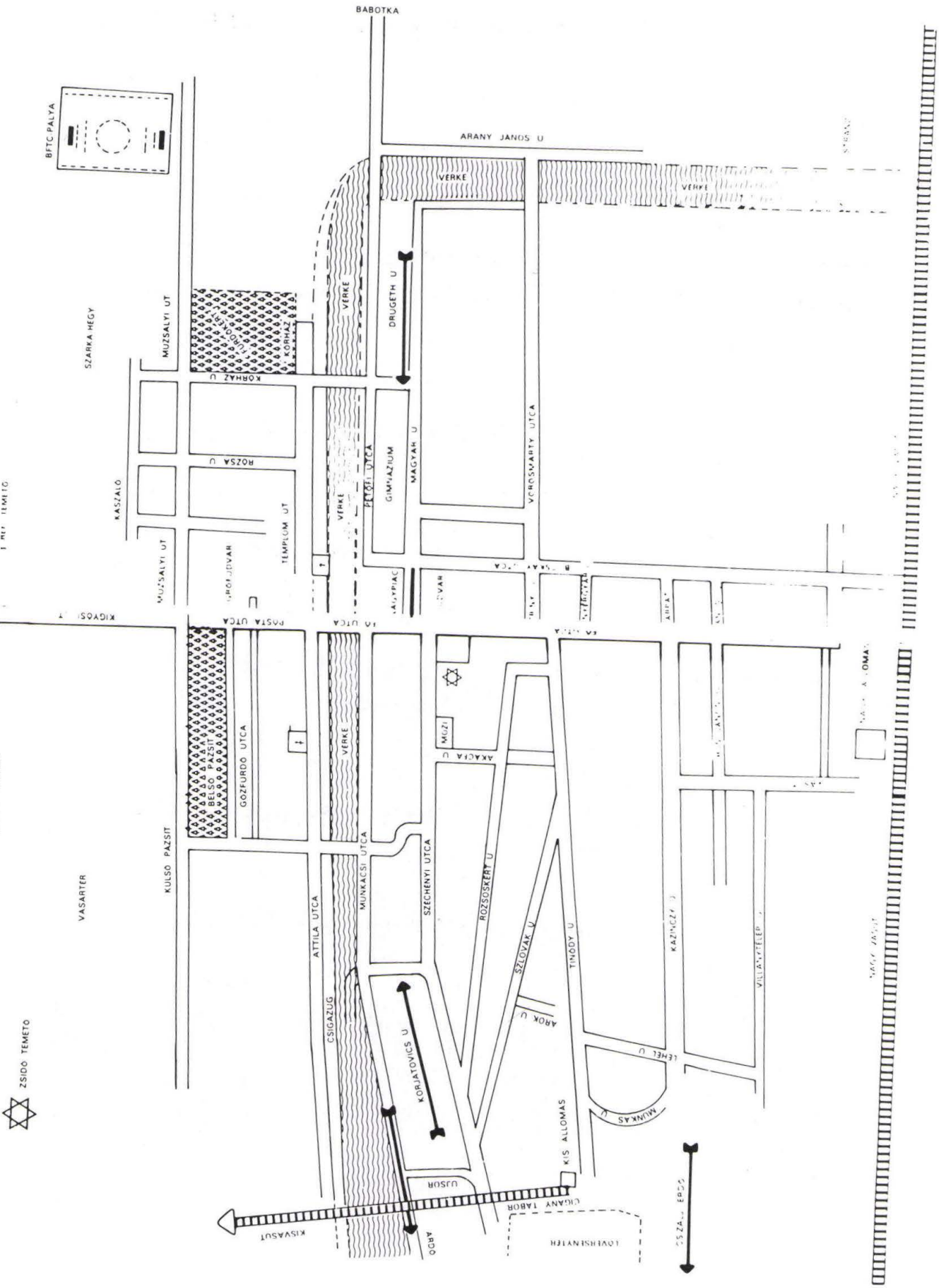
ב' חיים מרדכי, ב' יהודית, ב' אליעזר שמעון, ב' צפורה, ב' טויבא רבקה, ב' משה זאב, ב' אסתר ב' הינדא צירל.

בתו מרים סערל ובעלה ר' אלעזר מנחם לסקר

יו"ח:

ב' חוה זלאטא ובעלה ר' ישראל גליק

ב' חנה

BABOTKA
ARANY JANOS U
BFTC PALYA
SZARKA HEGY
MUZSALYI UT
KORHAZ U
ROZSA U
KASZALO
TEMPLOM UT
VERKE
DRUGETH U
MAGYAR U
GIMNAZIUM
VEROSMARTY UTCA
POSTA UTCA
GOZFURDO UTCA
BELSO PAZSIT
KULSO PAZSIT
VASARTER
ATTILA UTCA
CSIGAZUG
MUNKACSI UTCA
SZECHENYI UTCA
ROZSOSKERT U
AKACFA U
MUZI
SZLOVAK U
TINODY U
KAZINCZY U
KORJATOVICS U
KIS ALLOMAS
USOR
KISVASUT
ZSIDO TEMETO

בערגסאז
עיר ואם בישראל
BEREGOVO

העיר בערגסאז, כיום ברגובו, שוכנת במחוז בערעג, ומשמשת כעיר הבירה שלו. כשלושים ק"מ מהעיר מונקאטש. בבערגסאז התקיימה קהילה יהודית חשובה ונכבדה, עתיקת יומין, מן הקהילות הוותיקות ביותר בכל חבל ארץ הקארפאטים, אשר חותמו של בעל ה"חתם סופר" הק' היה טבוע עליה וניכר בה בכל תחומי החיים, הציבוריים והפרטיים כאחד.

עד סוף מלחמת העולם הראשונה השתייכה בערגסאז לחלק ההונגרי של הקיסרות האוסטרית־הונגרית. עם הכרזת מדינת צ'כסלובקיה (1919), נכללה בה גם בערגסאז ושמה הוסב לברגובו. בשנת 1938 צורפה העיר

ביהכנ"ס המפואר בק"ק בערגסאז

בלחץ הגרמנים להונגריה, ובשנת 1945 נכבשה בידי הרוסים יחד עם כל חבל קרפטורוס. כיום היא שייכת למדינת אוקראינה.

ישוב היהודי בבערגסאז התחילה בראשית המאה השמונה עשרה, עת הוסר האיסור על יהודים להתגורר בה, מני אז החלו היהודים, רובם מפולין, להגר אליה, והקהילה התפתחה במהירות. תנופת ההתפתחות

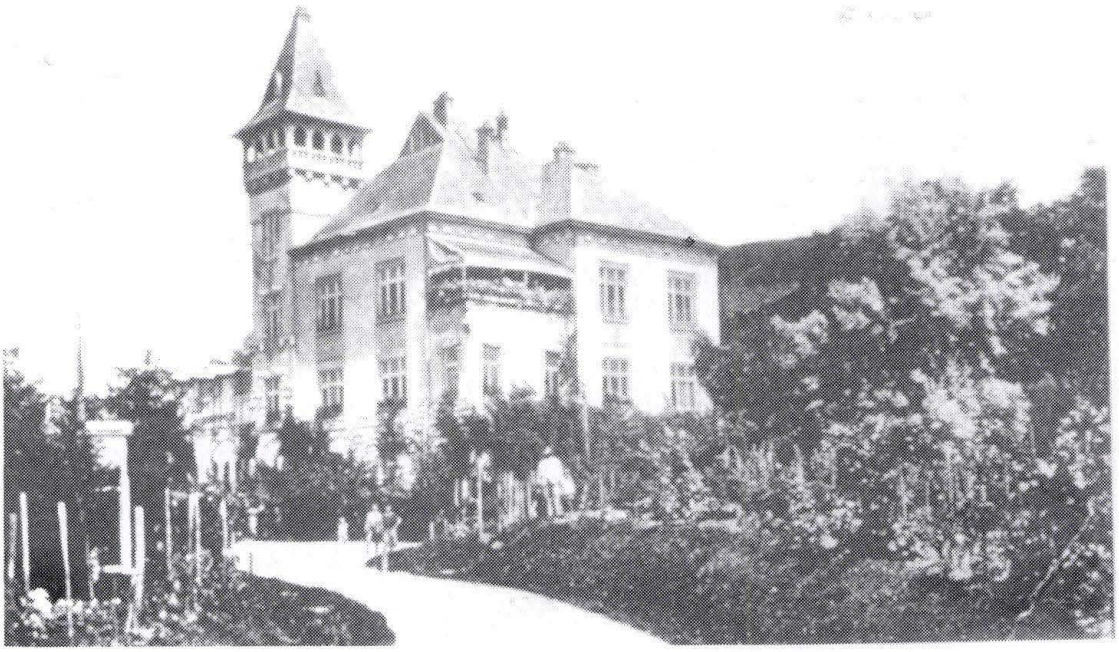

למעלה שוק הדגים הישן, למטה מרכז העיר בערגסאז

של העיר כולה הגיעה לשיאה, בתקופה שבה נכלל חבל הקארפאטים בתחומי הריפובליקה הצ'כוסלובקית. במפקד האוכלוסין שנערך בשנת תר"ץ (1930) התגוררו בבערגסאז כשמונה עשר אלף תושבים, ומכללם 5,680 יהודים.

חוק שוויון הזכויות במונרכיה האוסטרית־הונגרית משנת 1867 הסיר מעל היהודים את ההגבלות, שחסמו את דרכם להצלחה כלכלית

למעלה בנין היקב הממשלתי, למטה ככר הגדולה בבערגסאז

וחברתית. בתוך זמן קצר נעשו היהודים הגורם החשוב ביותר בכלכלת המדינה כסוחרים, בנקאים ותעשיינים, בפיתוח תרבותה כסופרים וכאמנים ואף הגיעו לעמדות מדיניות חשובות, כצירים בפרלמנט, כחברים בעיריות וכראשי מפלגות.

גם בברגובו שלטו היהודים במסחר ובמקצועות החופשיים, יסדו בתי חרושת ורכשו אחוזות וכרמים. לשיא השפעתם הגיעו היהודים בתקופת הרפובליקה של מסריק. ואף־על־פי שההתעשרות וההתקדמות בחברה הביאו במידה מסויימת להתרחקות ולהתבוללות, לא סרו יהודי ברגובו, בדרך־כלל, מדרך המסורת. ובתקופת הזוהר של הקהילה, כבימי שקיעתה, נודעה הקהילה בכל סביבותיה במוסדות התורה והתפילה שבה.

הגאון רבי יצחק ראכליטץ זצ"ל

אחד מהרבנים הראשונים אשר כיהנו פאר ברבנות העיר היה **רבי יצחק ראכליטץ**, אשר מוצאו מגזע אראלים ותרשישים, מצאצאי **המהר"ל מפראג** ולמעלה בקודש. בצעירותו, כאשר היה כבר תלמיד חכם מופלג, נסע רבי יצחק לפרשבורג, כדי לקבל פני גדול הדור מרן בעל **ה"חתם סופר"** הק', במטרה לקבל ממנו סמיכת חכמים. ואמנם, בבואו לפני ה"חתם סופר", זכה רבי יצחק לקבל ממנו הורמנא להורות ולדון.

רבי יצחק היה רועה נאמן בכמה קהילות במשך ארבעים שנה. בראשית דרכו כיהן ברבנות קהילת טאש, במשך כתשע עשרה שנה, ובסוף ימיו היה לרב ואב"ד קהילת בערגסאז במשך עשרים ואחת שנים.

רבי יצחק עלה על כס הרבנות בבערגסאז בשנת תקצ"ח. קשה לתאר במילים פשוטות את גודל מעלת צדקותו ואת עוצמת התמדתו בתורה. רבי יצחק היה עניו ושפל רוח, חי חיי דחקות ואת רוב כספו, המשכורת שקיבל מקופת הקהילה, חילק לעניי ואביוני העיר.

השאיר חידושי תורה רבים, כמה חיבורים אשר נותרו בכתב ידו ולא

זכו לצאת לאור. בשנות השואה, בעת חורבן קהילת בערגסאז נאבדו הכתבים הקדושים.

רבי יצחק ראכליטץ נפטר בשנת תרי"ט ומנוחתו כבוד בביה"ח של קהילת בערגסאז. זמן קצר לפני פטירתו ציווה על בני ביתו שלא יכתבו על מצבתו שום תארים, וכמו כן ציווה אותם וביקשם שידאגו לכך שידונוהו בארבע מיתות בית דין. בהלוויתו ספדו לו גאוני ארץ שחיו בימיו: **רבי אפרים פישל הורוויץ** אב"ד מונקאטש, **רבי מנחם א"ש** אב"ד אונגוואר, **רבי שמואל שמעלקי קליין** אב"ד סעליש **ורבי אשר אנשיל יונגרייז** אב"ד טשענגער.

הגאון רבי אברהם יהודה לייב הכהן שווארץ זצ"ל

חותמו הטהור של הגאון הקדוש **רבי אברהם יהודה הכהן שוורץ זצוק"ל בעל "קול אריה"**, היה טבוע על בערגסאז, בה כיהן כרב אב"ד עשרים שנה, העמיד תלמידים רבים בישיבה שיסד בה, רבי אברהם יהודה לייב נתקבל לאב"ד בקהילת בערגסאז, כשנתיים לאחר פטירת רבי יצחק ראכליטץ, בשנת תרכ"א.

רבי אברהם יהודה לייב נולד בשנת תקפ"ד (1824) בה'מאד שבצפון הונגריה, לאביו ר' פנחס זעליג הכהן שווארץ. זכה לקבל תורה מרבן של ישראל בעל **ה"חתם סופר" זי"ע**, בהיותו רק כבן י"ד שנים, ולמרות צעירותו היה חביב בעיני רבו הגדול, שקירבו ביותר, עד שבעת אמירת השיעור עמד אצלו.

לאחר הסתלקות מרן החתם סופר זי"ע - והוא רק בשנת הט"ו לחייו, עזב את פרשבורג ונסע לווערבוי, לישיבתו של הגאון האדיר **רבי בנימין וואלף לעוו זצוק"ל בעל "שערי תורה"**. רבו זה עיטר אותו בסמיכת חכמים והכתירו בתארים רמים, תוך כדי הבטחה שעתיד הוא להיות רבה של עיר מולדתו מאד - ואכן כעבור למעלה מארבעים שנה נתקיימה בו

הבטחה זו, כאשר נקרא לכהן כאב"ד מאד.

עוד בצעירותו לאחר שש שנים שהיה סמוך על שולחן חותנו הרב הנגיד הצדיק רבי משה לייב גינצלער ז"ל באוהעל, החל בהרבצת תורה לתלמידים מופלגים וחריפים בעיר מולדתו מאד. כבר אז נתפרסם בעולם בחריפותו ובחסידותו, שמו נודע כאחד הגדולים והועד עליו כי בקי הוא בעל פה ברוב דיבורי התוספות שבש"ס. בשנות השלשים לחייו, נבחר לרבה של בערגסאז, ואם כי קהילות רבות שיחרו לפתחו, נענה להפצרתם של ראשי קהילה זו, והסכים להתעטר בכתר רבנותה.

מרן ה"חתם סופר" זי"ע וחתימת יד קדשו

הסכמתו ניתנה בין היתר לאחר שבכתב הרבנות שלו התחייבו ראשי הקהילה, כלשונם: "הקהל יצ"ו דפה קיבלו עלידהם ברצונם הטוב, למען יגדיל תורה ויאדיר, להחזיק לערך עשרים בחורים להטריפם לחם חוקם שילמדו תורת ה' תמימה במשיבת נפש".

על כתב הרבנות שנכתב ביום א' פרשת עקב תרכ"א חתמו נ"ה ראשי

הקהילה, ותוך זמן קצר נודע שמו לתהלה בתור: "הגאון מבערגסאז". נהרו אליו תלמידים רבים ממדינות שונות, שזכו לקבל תורה מפיו בשיעוריו החריפים מדי יום ביומו, כעדות תלמידיו ששמעו: "קול חוצב להבות אש לימוד הלכה ותוספות, כארי שאג וכלביא התנשא בנשאו סברות עמוקות מבאר מים חיים, מי כמוהו מורה ומנהל צאן קדשים".

מלבד ישיבתו שפרחה ועלתה בתלמידים גדולי תורה, השיב לשואלים שדפקו על פתחו בדבר ה' זו הלכה בחריפות ובקיאות נפלאה כל רז לא אניס ליה. תשובותיו הלא הם כתובים על ספרו שו"ת "קול אריה", אשר העתיקו תלמידיו, והם רק מקצת דברים ששמעו מפיו הקדוש והועלו עלי ספר, להורות לרבים את המעשה אשר יעשו.

במשך עשרים שנות כהונתו בבערגסאז, רומם קרן הקהילה הקדושה בהנהגתו ובתורתו, וכאשר נאספו גדולי הרבנים גאוני וצדיקי המדינה, במיהאלאויץ ובפעסט להתקין תקנות נגד המתחדשים, היה הגאון הצדיק

ביהכנ"ס המפואר בק"ק בערגסאז

בעל "קול אריה" מראשי הלוחמים מלחמת השי"ת, כנגד המהרסים, ונתקבלו דבריו הקדושים בקרב ראשי אלפי ישראל.

אותו גאון וקדוש דבק בצדיקי הדור והסתופף בצלם, בין היתר נסע **להרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע** וכן נסע **להרה"ק רבי אשר ישעיה מרופשיץ זי"ע**, ואף נהג למסור מה ששמע מפי קדשו. (ראה בהקדמת ספרו "קול אריה").

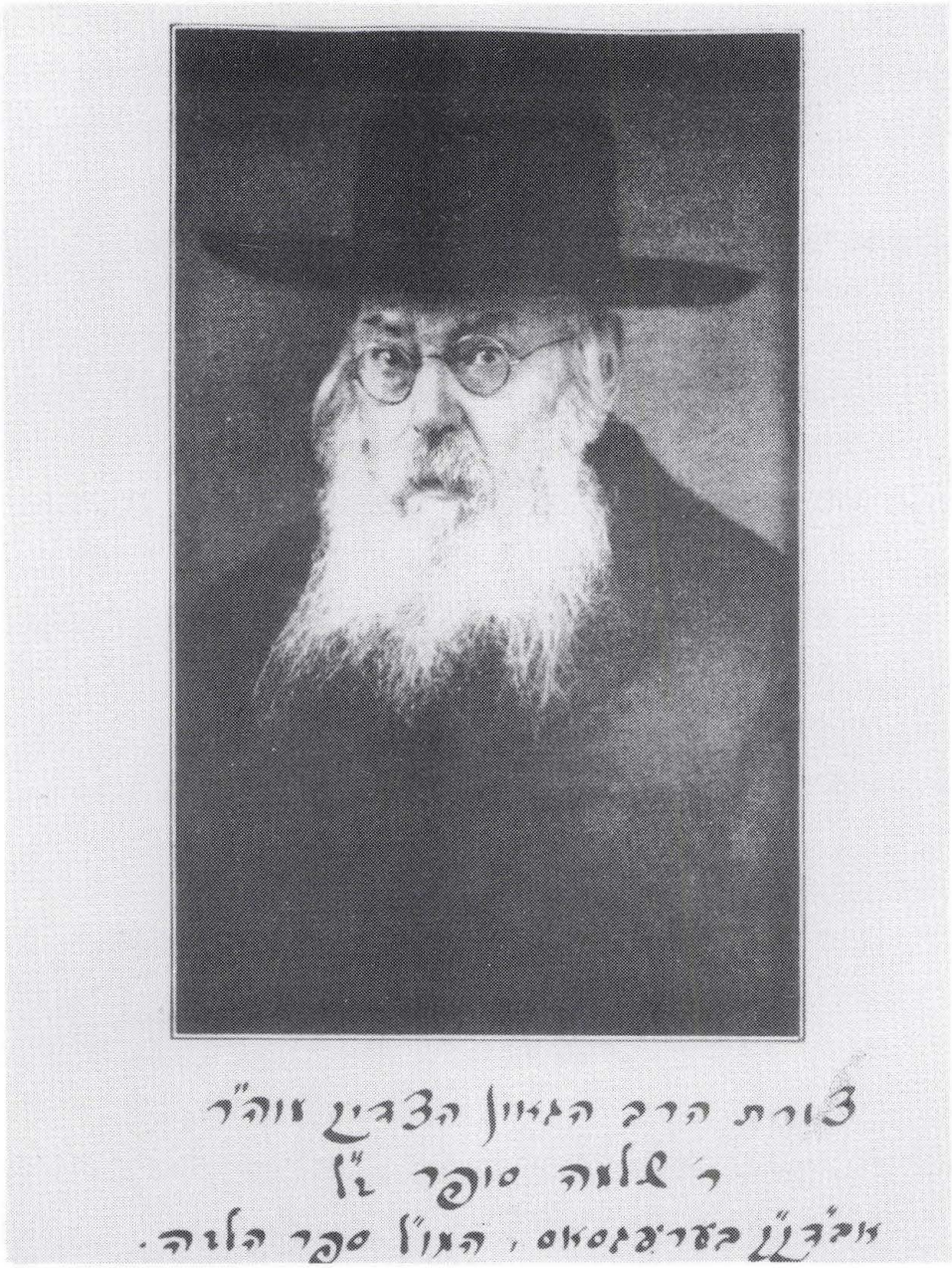
דבק במיוחד ברבן של ישראל **בעל "דברי חיים" מצאנז זי"ע** ונסע אליו לחג השבועות כ"ו פעמים כסדרן, מלבד שבתות וימים טובים אחרים שלא כסדרן. בקדושתו ובחסידותו הטביע חותמו - חותם החסידות, על קהילתו - בערגסאז, ואף בשעה שעזב את בערגסאז, כאשר נבחר לכהן כרבה של מאד בשנת תרמ"א, נותרה השפעתו ורוחו הטהורה על ציבור היראים.

הגאון רבי שלמה סופר זצ"ל

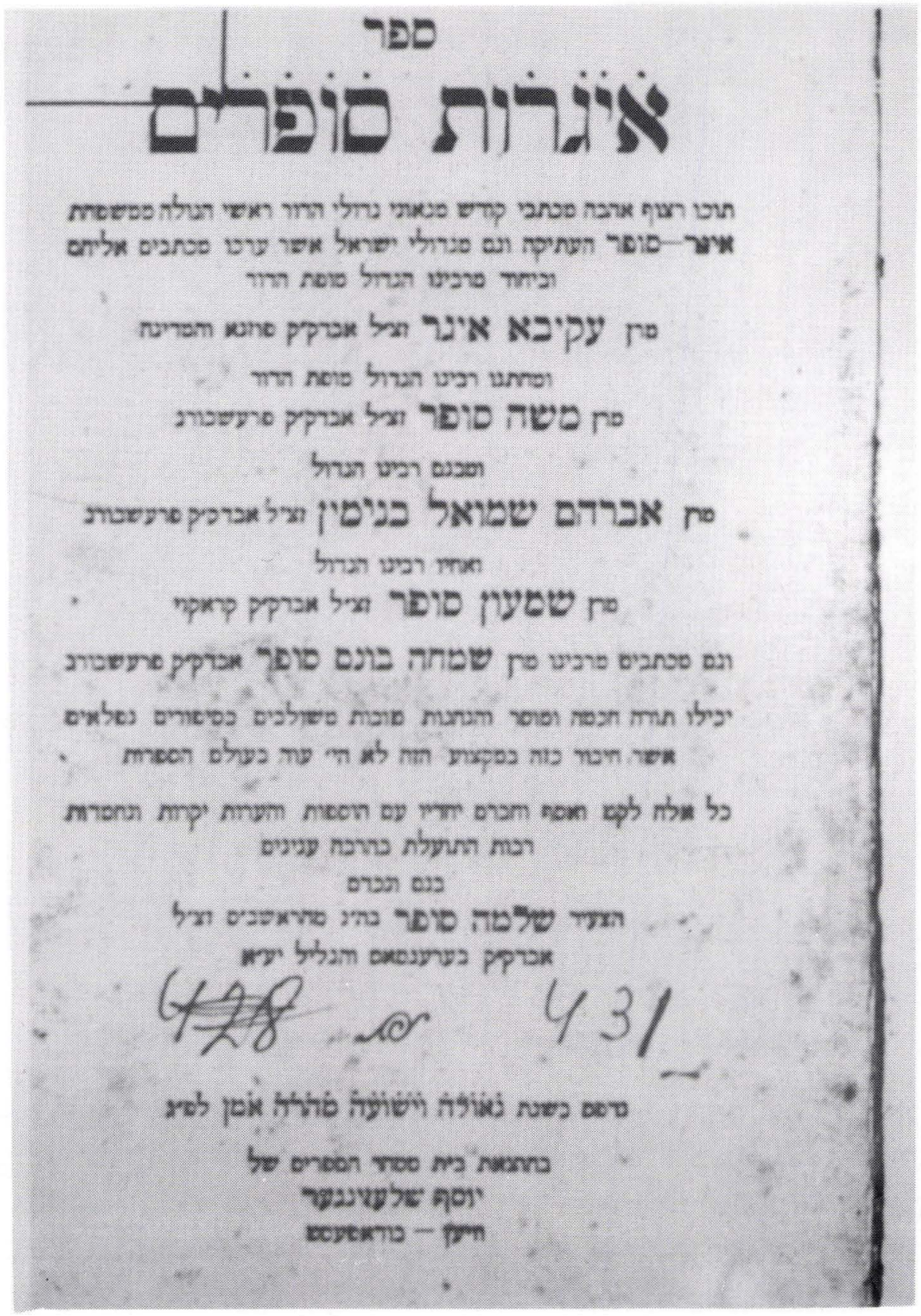
בשנים תרמ"ד - תר"ץ כיהן כרבה של בערגסאז **הגאון רבי שלמה סופר זצ"ל** בנו של **מרן ה"כתב סופר" זי"ע**, הנודע בחיבוריו חוט המשולש ואגרות סופרים, ואף הוא הנהיג ישיבה בשיטת פרשבורג. זמן קצר לאחר שעזב רבי אברהם יהודה לייב הכהן שווארץ את העיר בערגסאז, נתמנה רבי שלמה סופר, נכדו של מרן בעל **ה"חתם סופר"**, לכהן פאר ברבנות הקהילה.

כחמש שנים לפני הבחרו לרב קהילת בערגסאז, נתקבל רבי שלמה על ידי קהילת דערעטשקע לכהן בה כאב"ד, ובכהונה זו המשיך עד אשר התבקש ונענה לבקשתם של ראשי קהילת בערגסאז, בשנת תרמ"ד, לשבת על כס הרבנות בעירם.

במשך ארבעים ושש שנות כהונתו של רבי שלמה סופר התפתחה קהילת בערגסאז והיתה לאחת הקהילות המרכזיות בקארפאטורוס. רבי

שלמה פעל גדולות ונצורות בכל השטחים שידו הגיעה אליהם. אם מחפשים את הסיבה להצלחתו המיוחדת אפשר למצוא כמה וכמה, אולם העיקרית שבהם היתה הכישורים המיוחדים שבהם ניחון, וכן מידותיו התרומיות וסגולותיו הנעלות, אשר העמידוהו בשורה הראשונה של רבני הונגריה הדגולים והמפורסמים. מלבד אלה נודעה לרבי שלמה סופר השפעה רבה בהכרעות ציבוריות ובהכוונת החיים הרוחניים של

ספר

אגרות סופרים

תוכן רצוף אהבה מכתבי קדש מגאוני גדולי הדור ראשי העולה ממשפחת
אשר—סופר העתיקה וגם מגדולי ישראל אשר ערכו מכתבים אליהם
וכיחד מרכיבו הגדול מושת הדור

מרן **עקיבא איגר** זצ"ל אבדק"ק פוזנא והמדינה

ומחתנו רכיבו הגדול מושת הדור

מרן **משה סופר** זצ"ל אבדק"ק פרעשבורג

ומכנם רכיבו הגדול

מרן **אברהם שמואל בנימין** זצ"ל אבדק"ק פרעשבורג

ואחיו רכיבו הגדול

מרן **שמעון סופר** זצ"ל אבדק"ק קראקי

וגם מכתבים מרכיבו מרן **שמחה בונם סופר** אבדק"ק פרעשבורג

יכילו תורה וחכמה ומוסר והנהגות פובות משולבים בכסופים נפלאים
אשר חיבור כזה בפקנות הזה לא הי' עוד בעולם הספרות

כל אלה לקט ומסף וחברם יחדיו עם הוספות והערות יקרות ונחמדות
רבות התעלת בורכת עניגים
בנם וכברם
הצעיר **שלמה סופר** בהיו פרעשבורג וצל
אבדק"ק בערעגסאם והגליל יע"א

428 ~ 431

פרסם בשנת גאולה וישועה פהרה אמן לפ"ק

בהוצאת בית מפר הספרים של
יוסף שלעזינגער
חיפא — בראשפעם

שער ספר "אגרות סופרים"

קהילתו וקהילות אחרות בשל היותו נצר מגזע תרשישים, בן אחר בן למאורה של גולת הונגריה מרן בעל ה"חתם סופר".

תחומי פעילותו של רבי שלמה סופר היו רבים, החל משמירת חינוך הבנים והבנות על טהרת הקודש, וחיזוק עניני הדת השונים, וכלה במלחמה נחרצת נגד כל נסיון הרוחות הרעות לחדור מבעד לחומת היהדות החסונה. אולם גולת הכותרת, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, בכל פעילותו הענפה, היתה ישיבתו המפוארת. כל ימיו שקד רבי שלמה על פיתוחה וחיזוק יסודותיה הלמדניים ההלכתיים והמוסריים של הישיבה. ואכן, ברבות השנים, יצאו לישיבה מוניטין רבים בכל העולם, בשיגשוגה והצלחתה הגדולה עד למאוד.

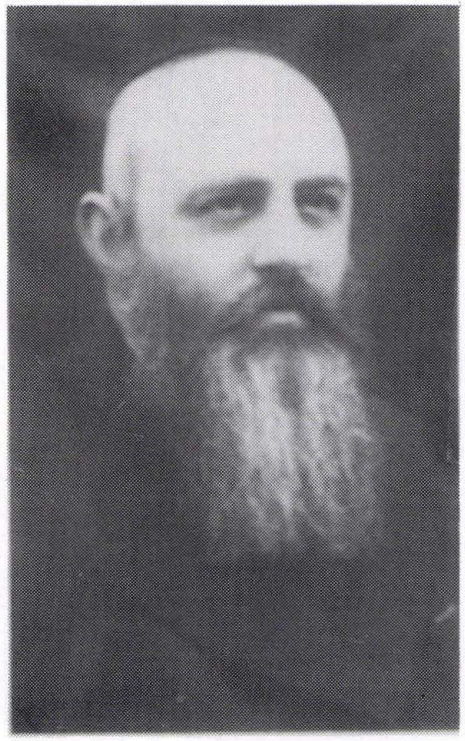
הגאון רבי שלמה סופר אב"ד בערגסאז,
מימינו: רבי משה דייטש אב"ד סאבאדקא,

אחרי פטירת הגאון רבי שלמה בשנת תר"ץ, מילא מקומו חתנו הרב הגאון **רבי אברהם שלמה הירש הי"ד**, והישיבה המשיכה להתקיים, אם כי נצטמצם מספר תלמידיה, עד לשנות השואה.

רבי שלמה העשיר את עולם התורה בשני חיבוריו הנפלאים אותם כינה בשמות "**חוט המשולש**" ו "**אגרות סופרים**". מלבד כתיבת והוצאת ספריו לאור, עסק רבי שלמה גם בהוצאה לאור של כמה מספריו של אביו בעל ה"כתב סופר". רבי שלמה סופר נפטר ביום י"ח לחודש אדר תר"ץ.

עם פטירתו של הגאון רבי שלמה סופר ז"ל נוצר מצב משונה מאד בקהילה: חלק רצה שחתנו, הרב שלמה הירש, ישב על כסאו וחלק אחר התנגד לו. לפיכך התפלגה הקהילה לשתיים, ומכיון שחוק המדינה אסר על קיומן של שתי קהילות בנות אותו זרם, נאלצו דוקא החרדים להתארגן כקהילה נאולוגית.

רבי אברהם שלמה הירש הי"ד

הגאון רבי אברהם שלמה הירש ז"ל

רבי אברהם שלמה הירש היה בנו של **רבי יצחק חנוך**, אשר כיהן, בראשית דרכו כרבה של העיירה טאלדיעש השוכנת במחוז זיבנבירגן, ולאחר מכן עבר לבודאפעסט כאשר נתמנה לתפקיד רב בית הכנסת בטעלעקי פלאץ בעיר.

בימי נעוריו למד רבי אברהם שלמה אצל **רבי שלמה זלמן עהרנרייך, אב"ד שאמלוי**, וכבר אז היה ניכר עליו כי נועד לגדולות. רבי אברהם שלמה התבלט מכל חבריו בגודש ידיעותיו וחריפות שכלו, והכל היו מנבאים לו עתיד מזהיר. לאחר הבר מצוה, עבר רבי אברהם שלמה ללמוד בעיר פרשבורג בישיבתו של **רבי עקיבא סופר**, נכדו של מרן בעל ה"חתם סופר". גם רבו, רבי עקיבא סופר, העריך מאוד את כשרונותיו הברוכים ואת מידותיו התרומיות, אשר אך מעטים כמותם נמצאו בין תלמידי הישיבה.

רבי אברהם שלמה יגע בתורה בשקידה ובהתמדה בעשותו את לילותיו כימים, ועד מהרה התבלט מאוד בין תלמידי הישיבה, בהישגיו המרשימים ובסברותיו הישרות. כעבור כמה שנים, כאשר חלקים

חשובים מכל הש"ס והפוסקים היו חרותים במוחו של רבי אברהם שלמה וכמונחים בקופסה, סמכו רבו, ראש הישיבה, רבי עקיבא סופר, והעניק לו התרת הוראה.

הגאון רבי אברהם שלמה הירש "המגיד" אב"ד בערגסאז

לאחר שזכה רבי אברהם שלמה לקבל סמיכה להוראה מרבי עקיבא סופר, החליט לצאת לפולין כדי לקבל סמיכת חכמים גם מגדולי רבניה. ואכן, מבוקשו עלה בידו, לאחר שנתקבל בסבר פנים יפות עמד בכל המבחנים וזכה לסמיכתם של רבני פולין. לאחר ששב רבי אברהם שלמה עם תעודות הסמיכה שקיבל בפולין עשה שימוש בבית הדין בפרשבורג, ורכש שם נסיון וידע רב בניהול ענייני הרבנות המסועפים.

כשהגיע רבי אברהם שלמה הירש לפרקו נשא את הרבנית חוה לאה, בתו של **רבי שלמה סופר אב"ד בערגסאז**. רבי אברהם שלמה עבר לגור בעיר מגוריו של חותנו, ובהיותו סמוך על שלחנו הכניסו חמיו לפני ולפנים בענייני הרבנות. באותם הימים, כאשר מעורב היה בעובי הקורה בכל ענייני העיר, עמד רבי אברהם שלמה על דרכי ההוראה והנהגת הציבור של חותנו הגאון ולמד ממנו רבות. גם בבואו לבערגסאז נתגלו עד מהרה כשרונותיו הברוכים של רבי אברהם שלמה והוא נתבקש

לנהל את ישיבתו הרמה של חותנו, והעמיד תלמידים רבים, אותם הנחה בדרכי הלימוד. באותה תקופה נתמנה גם לתפקיד **מגיד ודרשן דמתא**, והיה משמיע את דרשותיו הנפלאות ברבים, אשר רבים נהרו לשמוע את לקחן ונתפרסם בשם ה"מגיד". הכל היו שבעי רצון מרבי אברהם שלמה, ונהגו לומר עליו: "חן הוצק בשפתותיו".

לאחר פטירת חותנו, רבי שלמה סופר, בשנת תר"ץ, נבחר רבי אברהם שלמה למלא את מקומו כרב ואב"ד העיר בערגסאז. הכל ראו בו ממשיך דרכו הטבעי והנאמן ביותר של חותנו הגדול. לרבי אברהם שלמה לא היו כל קשיי הסתגלות למשרה הרמה החדשה. עובדת היותו מקורב, מאז נישואיו ועד לפטירתו של חמיו, לניהול ענייניה הרוחניים של העיר, איפשרה לו להיות ממשיך אמיתי לפועליו הברוכים של הרב הקודם, ולא היה לו כל צורך ביציקת יסודות חדשים לניהול החיים הקהילתיים על פי רוחו.

רבי אברהם שלמה השכיל לנהל את עדתו בדרכי נועם וכל ימיו עסק בטיפוח והידוק היחסים בינו לבין בני קהילתו. בדרך זו הגיע להישגים מרשימים בכל התחומים שבהם פעל, מחינוך ועד לחסימת דרכם של פורקי העול. בד בבד עם היותו רב ואב"ד העיר, תפקיד אשר העסיקו יומם ולילה, עסק גם בניהול הישיבה בכוחות עצמו, ומעולם לא נתן לעניני הציבור שיבואו על חשבון שיעוריו בישיבה.

כאשר כלאו אנשי הגיסטאפו את יהודי העיר בערגסאז בגיטו, היה רבי אברהם שלמה היחיד שנהנה מחופש תנועה אל מעבר לגבולות הגיטו. יחסם המיוחד של השלטונות ההונגריים כלפיו נבע מהיותו לוחם במלחמת העולם הראשונה. רבי אברהם שלמה ניצל את זכותו זאת, ועסק בכל עת שהייתם של היהודים בתחומי הגיטו, בסיוע לחולים ולרעבים, בהספקת מזון ותרופות, מתוך מסירות נפש. בידיו של רבי אברהם שלמה היו מצויות תעודות הצלה, ניתנה לו האפשרות לנוע חופשי, לצאת את גבולות הארץ ולהגיע אל ארץ מבטחים, אולם הוא

סירב להפקיר את עדתו בעת סער ומצוק, והעדיף ללכת עמם עד הסוף המר והנורא באושוויץ.

רבי אברהם שלמה הירש נשלח במשלוח הראשון שיצא את שערי גיטו בערגסאז בדרכו האחרונה אל המוות באושוויץ, וביום כ"ד לחודש אייר שנת תש"ד, מסר את נפשו על קידוש ה' יחד עם עוד רבים מבני קהילתו שהומתו באכזריות בתאי הגאזים.

הרבנים האחרונים של בערגסאז

הגאון המפורסם רבי אליעזר צוקער זצ"ל - ראב"ד בערגסאז

הגה"צ רבי אליעזר צוקער ז"ל אב"ד בערגסאז

יליד רישא שבגאל-יציא, נולד לאביו הנגיד הרב החסיד המופלג בתורה ויראת שמים **מו"ה שלום דוב המכונה ר' בערקי ז"ל**, שהיה מסתופף בצל קדשו של **רבינו ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע**. וכשנסע לצאנז לקח עמו את בנו שזכה לקירבה מיוחדת וחיבה יתירה בצאנז, ונודע בשם העלוי מרישא.

כשהגיע לפרקו אמר ה"דברי חיים" להגאון רבי יהודה ליב הכהן שוואַרץ בעל "קול אריה" זצוק"ל, שכיהן אז כרבה של בערגסאז: "הרב מבערגסאז, אני מייעץ את כבודו ליקח חתן לבתו את הבחור אליעזר בנו של הנגיד ר' בערקי צוקער

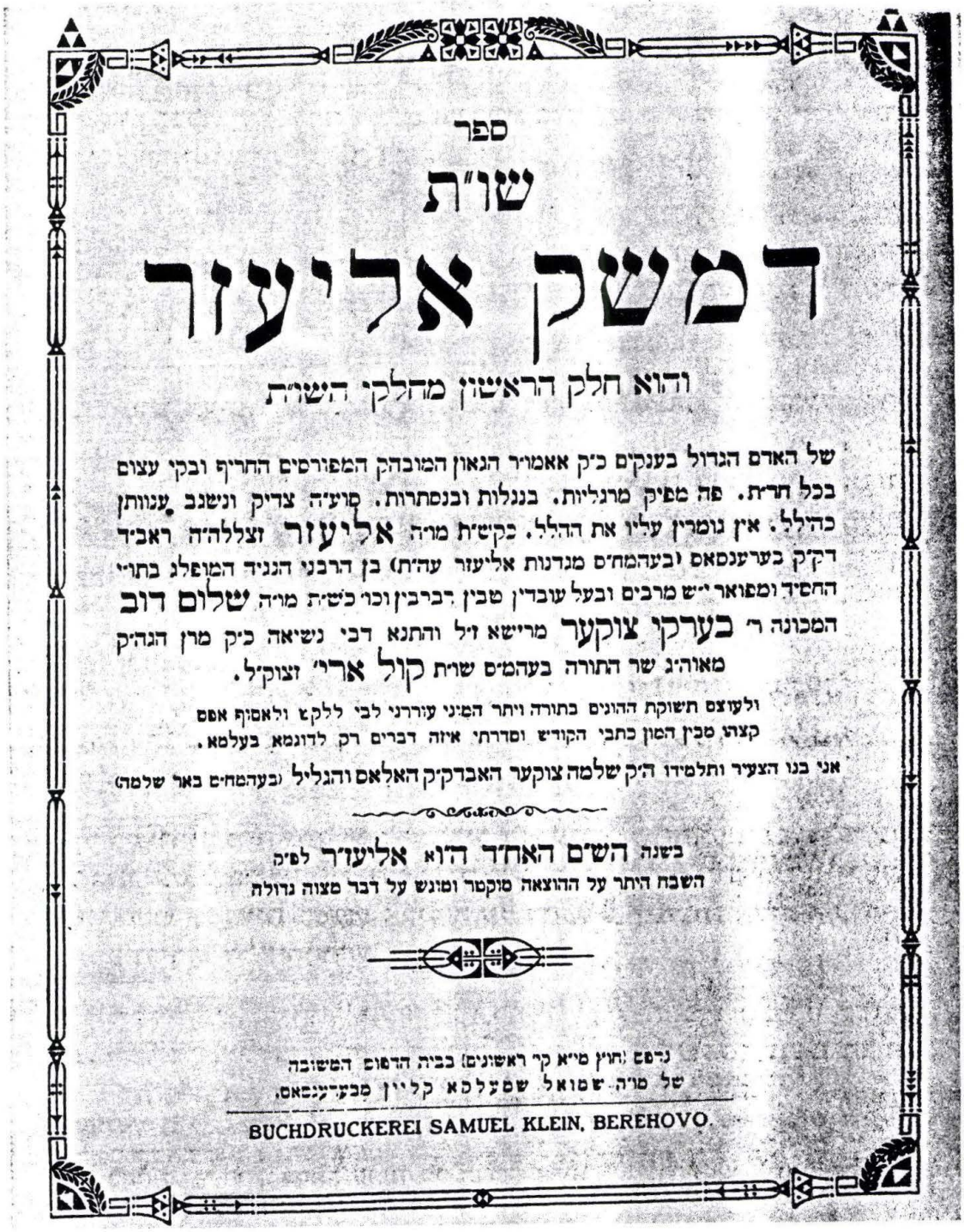
מרישא, שהוא עילוי וחריף עצום, ולדעתי זהו זיווג מהשמים". ואכן נגמר הדבר בכי טוב, ושם בצאנז נכתבו התנאים ונעשו קשרי השידוכין.

לאחר נישואיו היה סמוך על שולחן חותנו הגדול במשך שמונה שנים רצופות. בבית חותנו עלה ונתעלה מאד, כי חותנו למד עמו בצוותא חדא ימים ולילות. חותנו התפאר בו מאד, ובעודו אברך צעיר לימים, בשנות העשרים, העיד עליו שהוא סומך על הוראותיו כאחד מגדולי הדור המובהקים.!

מצבות הגאון רבי אליעזר צוקער זצ"ל אב"ד בערגסאז
ומחברתו הרבנית הצ' רבקה ע"ה בביה"ח בבערגסאז

לאחר פטירת חותנו שכיהן באחרית ימיו כרבה של מאד, בחרה בו קהילת בערגסאז להיות ראב"ד בערגסאז, כאות הערצה לחותנו, ומתוך הערכה לגדלותו של הגאון רבי אליעזר.

ספר

שו"ת

דמשק אליעזר

והוא חלק הראשון מחלקי השו"ת

של האדם הגדול בענקים כ"ק אאמו"ר הגאון המובהק המפורסם החריף ובקי עצום בכל תו"ת. פה מפיק מרגליות. בנגלות ובנסתרות. סוע"ה צדיק ונשגב בעוותן כהילל. אין נומרין עליו את ההלל. בקש"ת מו"ה **אליעזר** זצללה"ה ראב"ד דק"ק בערעגסאס (בעהמח"ס מנדנות אליעזר עה"ת) בן הרבני הגניד המופלג בתורי החס"ד ומפואר י"ש מרבים ובעל עובדין טבין דברבין וכו' כש"ת מו"ה **שלום דוב** המכונה ר' **בערקי צוקער** מריש"א זי"ל והתנא דבי נשיאה כ"ק מרן הגה"ק מאוה"ג שר התורה בעהמ"ס שו"ת **קול אריי** זצוק"ל.

ולעוצם תשוקת ההונים בתורה ויתר המיני עזרני לבי ללקט ולאסוף אפס קצתו מבין המון כתבי הקודש וסדרתי איזה דברים רק לדוגמא בעלמא.

אני בנו הצעיר ותלמידו הק' שלמה צוקער האברק"ק האלאס והגליל (בעהמח"ס באר שלמה)

בשנה **השם האחד הוא אליעזר** לפ"ק

השבח היתר על ההוצאה מוקטר ומונח על דבר מצוה גדולה

נדפס (תון מ"א קי ראשונים) בבית הדפוס המשובח
של מו"ה שמואל שמעלקא קליין מבערעזאס.

BUCHDRUCKEREI SAMUEL KLEIN, BEREHOVO.

שער הספר שו"ת "דמשק אליעזר"
מהגאון רבי אליעזר צוקער זצ"ל
אב"ד בערגסאז

כיהן ל"ה שנה כראב"ד בערגסאז, משנת תרמ"ה עד לפטירתו י' שבט תר"פ, ושמו יצא לתהלה כשר התורה וכאחד מגדולי הדור. נודע כצדיק ועניו וכעמוד ההוראה.

כל ימיו היה מזכיר בשמחה שזכה להיות בצאנז מספר פעמים, ולחזות בעבודת הקודש של אותו גאון וצדיק **ה"דברי חיים" זי"ע**. מלבד זאת היה דבוק בצדיקי דורו הרה"ק **רבי שלמה ממונקאטש זי"ע ובנו הרה"ק בעל "דרכי תשובה" זי"ע** שהעריכוהו ביותר.

גיסו הגאון בעל "בית נפתלי" רבה של מאד זצ"ל נשא ונתן עמו בהלכה, כפי שמובא בספרו שו"ת "בית נפתלי", ולמרות שהיה עדיין צעיר לימים מתארהו בתוארים חשובים כמו: "חריף עצום, עושה פלא". (ראה: אילה שלוחה וכתבי הר"ן סי' ל"ג ועוד).

נפטר בערב ש"ק פרשת בשלח י' שבט תר"פ, והותיר אחריו ברכה. ה"ה ספרו "מגדנות אליעזר" על התורה, שו"ת "דמשק אליעזר ו"מתוק מדבש" על המועדים.

בנו הגאון הגדול רבי חיים צוקער הי"ד
הראב"ד האחרון של בערגסאז

רבי חיים צוקער נולד לאביו הגאון רבי אליעזר זצ"ל ולאמו הצדקנית ע"ה בתו של הגאון הקדוש בעל "קול אריה" זצוק"ל, בחול המועד סוכות כ' תשרי תר"מ. היה בבחינת "ברא כרעא דאבוה". חריף עצום ובקי נפלא, ובעודו בחור נודע ונתפרסם בגאונותו ובחריפותו העצומה.

כשהגיע לפרקו, נשא לאשה - בשנת תר"ס - את נכדתו של הרה"ק **רבי הערצקא זצוק"ל** מראצפערט בת בנו הרה"ח **רבי יעקב פרץ זילברמן זצ"ל**, שלמרות היותו סוחר, הרבה לעסוק בתורה והיה עובד השי"ת בעבודת התפלה מתוך דמעות והתלהבות עצומה, ונודע כבעל צדקה מפורסם.

בעזהשי"ת

ספר

טל חיים

חלק ראשון

על התורה ונ"ך וש"ס

אשר השאיר אחריו ברכה האדם הגדול בענקים הגאון המובהק המפורסם חריף עצום, פה מפיק מרגליות, סוע"ה בנגלה ובנסתר, צדיק ונשגב חו"פ וכו' כקש"ת

מו"ה חיים צוקער

זצללה"ה הי"ד

שהי' אבד"ק האלאס יצ"ו וראב"ד דק"ק בערעגסאז יצ"ו

בן הגאון המובהק המפורסם חו"ב עצום, פה מפיק מרגליות בנגלה ובנסתר סוע"ה צדיק ונשגב חו"פ וכו', כקש"ת

מו"ה אליעזר צוקער זצללה"ה ראבד"ק בערעגסאז יצ"ו

בעהמח"ס מגדנות אליעזר עה"ת, ומתוק מדבש על המועדים, ושו"ת דמשק אליעזר

חתן הגאה"ק שר התורה מאור הגולה

בעהמח"ס שו"ת קול ארי' זצללה"ה

שהי' אב"ד דק"ק בערעגסאז ובסוף ימיו בק"ק מאד יצ"ו

שנת תשמ"ה לפ"ק

לאחר נישואיו בשבתו סמוך על שולחן חותנו, שקד על תלמודו ימים ולילות, והרבה לחדש חידושי תורה ולהעלותם על הכתב. נשא ונתן בהלכה עם כל גדולי דורו, וכבר בצעירותו היתה לו תיבה מלאה חידושי תורה בכל מקצועות הש"ס. חס על כל רגע, ונזהר מאד בדיבורו, כדי שלא לבטל מזמנו, כדרכו לשוחח רק בדברי תורה. העידו עליו כי עלה בחריפותו על אביו שהיה גאון מפורסם, ואם כי היה בשנות העשרים לחייו היתה לו ידיעה עצומה בחכמת הנסתר. נהג להתפלל בסידור האריז"ל, והגאון המפורסם **רבי שמואל ענגל זצוק"ל**, רבה של ראדמישלא התבטא אודותיו, כי אינו יודע אם יש בדורו בקי כמותו בכתבי האריז"ל!

בשנת תרס"ב, בהיותו בן כ"ב שנים בלבד, נתקבל לרבה של קהילת האלאס והעמיד שם ישיבה ובה צעירים מופלגים בתורה, שעלו ונתעלו לתפארת על ידו. ניהל עדתו בתבונה ובנחת, וזכה לאהדה רבה בקרב הציבור שבעירו.

בשנת תרס"ט חיפשו ראשי קהילת קאשוי רב גדול מגדולי הדור שיכהן בקהילתם כראב"ד. כדי לברר מי מתאים ביותר לכהן בקהילתם החליטו להציע כמה שאלות חמורות וקושיות עצומות לכמה רבנים מפורסמים, ועל סמך תשובותיהם יחליטו במי לבחור כרב בקאשוי.

גם לידי הגאון רבי חיים צוקער הגיעה פנייתם של קהילת קאשוי ומיד למחרת שלח את תשובתו. כשהגיעה תשובתו התפעלו ביותר הימנה, ולאחר ששאלו את נשיא לשכת האורתודוכסים הרה"ג רבי אברהם פרנקל זצ"ל, שהיה ידוע כחכם מופלג נבחר לרבה של קאשוי, אך נמנע מלנסוע לשם על פי הוראת אביו שביקשו להשאר בהאלאס.

כעבור שלש שנים, בשנת תרפ"ג, לאחר הסתלקות אביו הגאון ר' אליעזר נקרא רבי חיים למלא את מקומו. רבנותו כראב"ד בבערגסאז היתה לתפארת, ופעל שם רבות לחיזוק הדת. בין היתר מסר בשבתות שיעורים כסדרן לבעלי בתים. שיעוריו נאמרו בחומש ורש"י בתוספת המפרשים ועליהם חידושיו העמוקים, כמו כן אמר שיעורים במשניות.

היה פה מפיק מרגליות, ורבים באו להנות משיעוריו.

בנוסף לכך כיתת רגליו לאסוף כספים עבור נצרכים ובני טובים, וכך שהיה שלם בכל שלשת העמודים: תורה, עבודה וגמילות חסדים, כאביו זצ"ל היה דבוק באדמורי"ם ממונקאטש זצ"ל שהעריצוהו ביותר והעידו עליו כי כל רז לא אניס ליה.

למרבה הצער נספה על קידוש השם בכ"ה אייר תש"ד באושוויץ, הי"ד.

הגאון החסיד רבי אשר שטיינמץ הי"ד רבה של קהל עדת יראים

בערגסאז זכתה להתעורר מחדש וביתר שאת, בשנת תרח"ץ, עם קבלת הגה"ח **רבי אשר שטיינמץ זצ"ל** כרבה של קהל עדת יראים.

רבי אשר נולד בשנת תרנ"ח בעיר טעטש. אביו היה רבי חיים שטיינמעץ, בן למשפחה מיוחסת מצאצאי ר' נפתלי הירץ שטיינמעץ, מגדולי חסידי צאנז ושינאווע, אשר התגורר בטעטש משנת השבעים של המאה הי"ט . בצעירותו למד רבי אשר אצל **ר' דוד יצחק מטעטש**, וכשהתבגר והיה לבחור נסע ללמוד בישיבתו של **בעל ה"עצי חיים" בסיגעט**. בלומדו בישיבת סיגעט התפרסם רבי אשר כעילוי עצום, חכם מופלג, עמקן חריף וחרוץ.

כשהגיע רבי אשר לפירקו נשא לאשה את בתו של **רבי ישראל פריינד**, אשר כיהן באותה עת כרבה של קהילת **רודנא**. רבי ישראל היה בנו של **רבי אברהם יהושע פריינד** הרב ואדמו"ר מאינטערדאם ונאסאד. מאוחר יותר נתמנה רבי ישראל פריינד לכהן כרבה של קהילת הוניאד.

כאשר נתקבל חותנו לכהונת הרבנות בהוניאד, נתמנה רבי אשר למלא את מקומו בקהילת רודנא. על אף היות רבי אשר צעיר לימים

רבי אשר שטיינמעץ אב"ד דקה"י בערגסאז בחברת תלמידיו

עדיין, נתבקש על ידי נכבדי הקהילה לתפוס את מקומו של חמיו, מאחר וכוחו הרב וכשרונותיו הבלתי מצויים היו ידועים להם, והם תלו בו תקוות רבות. שמו של רבי אשר, רבה הצעיר של רודנא, יצא לתהילה

והתפרסם ברחבי המדינה, והוא נתבקש לעמוד בראש בית דין שתפקידו היה לפסוק בדיני תורה מסובכים ומורכבים. בהיותו בעיירה רודנא ניהל רבי אשר ישיבה לבחורים מצטיינים, ובה למדו כחמישים תלמידים.

כפי שהזכרנו לעיל, התמנות הגאון רבי אברהם שלמה הירש שהיה נקרא "המגיד" למלאות את מקום חותנו הגאון רבי שלמה סופר על כס הרבנות לא היתה לפי רוחם של חלק גדול מהחסידים היראים בבערגסאז, ולכן בחרו והזמינו את הגאון רבי אשר שטיינמעץ לבוא לכהן פאר בקהילתם, והתארגנו כקהילה נפרדת. רבי אשר ניאות לבקשתם, וזמן קצר לאחר מכן הגיע אל העיר.

מיד בבואו התלכדו מסביבו הקהילה החסידית כולה, הם ראו אותו כרבם, בהיותו גאון וצדיק מפורסם, חכם מופלג ומנהיג רוחני בחסד עליון, ותלמיד מובהק של **בעל "עצי חיים" מסיגט** זי"ע.בשנת תרצ"ו כשנה לאחר עלותו על כס רבנות הקהילה, יסד ישיבה בבערגסאז ישיבת "בית אשר" שהצליחה בצורה בלתי רגילה, ותוך זמן קצר מנתה כמאה וחמישים תלמידים.

הישיבה התנהלה ברוח החסידות, הבחורים טבלו יום יום במקוה לפני התפילה ברובם לבשו לבוש חסידי והתפללו באבנטים. בהזדמנויות שונות נסע רבי אשר שטיינמעץ עם קבוצות של תלמידים להסתופף בצל צדיקים.

קשר הדוק ולבבי נוצר בינו ובין תלמידיו, בהיותו בעל קסם אישי מיוחד, שיעוריו החריפים בעיון ובבקיאות, ונועם תפילותיו שמשך את לב תלמידיו ועורר בקרבם יראת שמים מיוחדת במינה, הביא להערכתם הגדולה של התלמידים כלפיו.

בנוסף לכך נודע במסירוונו לתלמידיו, בהם השקיע עמל רב ומאמצים ללא גבול. מתוך שאיפה להעלות את רמת הלימוד, טיפח את

תלמידי ישיבת "בית אשר" בק"ק בערגסאז — קיץ ת"ש
(בצד שמאל נראים אאמו"ר ז"ל ואחיו דודינו הב' דוד יצחק הי"ד)

תעודה לתלמידי "הישיבה הרמה" בבערגסאז

כשרונותיהם תוך כדי רכישת בקיאות מקיפה בש"ס וידע רחב בהלכה ובפסק.

שיעוריו התנהלו בשיטת הלימוד הנהוגה בישיבות ההונגריות, בלימוד על הדף בעיון ובבקיאות, אולם מלבד זאת שם דגש חשוב על לימוד שולחן ערוך יורה דעה, תוך כדי קביעת זמנים לכל חלק מההלכות, בתחילה למדו הלכות מליחה, לאחר מכן הלכות בשר בחלב, ולבסוף הלכות תערובות. כשהוא מקפיד לערוך בחינות על כל חלק מלימודם, כך שלאחר כמה "זמנים" היו תלמידיו ראויים להוראה בהלכות איסור והיתר.

אחד משיעוריו הקבועים היה בשעה 4 לפנות בוקר, ועל אף השעה המוקדמת, לא נעדר אף אחד מהתלמידים, בהיותם קשורים אליו בעבותות אהבה, וכך פרחה ועלתה הישיבה בבערגסאז, ושמה הטוב הגיע למרחקים.

בהיותו טרוד בבעיות הקהילה כרב אב"ד, ניצב לימינו בנו **רבי שלמה זלמן לייב**, ובשעת הצורך מילא מקום אביו במסירת השיעורים.

הישיבה התקיימה אף בתחילת השואה, כאשר החלו הרדיפות. ובאותה תקופה - בשנת תש"ג - עלה בידי הרב וראש הישיבה רבי אשר לפרסם את ספרו "**מקוה ישראל**" - החלק הראשון בלבד - על מסכת מקואות, אשר עורר רושם רב בעולם התורה. וצירף אליו את חידושי חותנו רבה של הוניאד, וכן מחידושי חותנו-זקינו **הגאון הצדיק רבי אברהם יהושע זצ"ל רבה של נאסאד**.

בכ"ה באייר תש"ד נשלח עם קהילתו וישיבתו לאושוויץ, שם עלו על המוקד הי"ד.

זקננו הרבני החסיד רבי זאב קליין הי"ד
(הידוע בפי כולם בשמו רבי וואלף)

הרה"ח ר' וואלף קליין ז"ל מבערגסאז

דמות מיוחדת ונכבדה היה **רבי וואלף קליין**, בהנהגתו המופלאה שכולה חסד, פיאר את קהילתו **בערגסאז, נולד באוהעל ב' מנ"א בשנת תרכ"ח לאביו הרב החסיד רבי ברוך.**

אמו הצדקנית מרת **אדל** ע"ה, היתה בתו של הגאון **רבי אברהם יעקב ראזע** זצ"ל רבה של הקהילה קהל יראים בקאשוי. כשנפטרה אמו בדמי ימיה, היה ילד רך כבן שלש שנים. דודו הגאון רבי שרגא צבי טננבוים זצ"ל רבה של טשאטה בעל שו"ת "נטע שורק" ודודתו הרבנית "אחות אמו" לקחוהו וגידלוהו לתפארת.

מצבת ציון מרן ה"ערוגת הבשם" זצ"ל

קיבל תורה מדודו - שהיה מגאוני הדור בחריפותו וספרו שו"ת "**נטע שורק**" ג' חלקים מפורסם בעולם. כשנתגדל נסע ללמוד בישיבתו של הגה"ק רבי משה גרינוואלד מחוסט בעמח"ס "ערוגת הבושם", וקנה לו שלימות בתורה, וביראה ובחסידות כאחד מחשובי התלמידים של בעל "**ערוגת הבושם**".

כשהגיע לפרקו בחר בו החסיד הנגיד מגזע היחס **מוה"ר משה הכהן הולנדר** (עליו סופר באות ג') לחתן עבור

אדמו"י קומרנא

חתי"ק הה"ק רבי אליעזר צבי מקאמרנא ואחריו באעה"ח מ"מ הה"ק רבי יעקב
משה מקאמארנא ומאושר ע"י חתימת זקננו ר' משה הולנדר

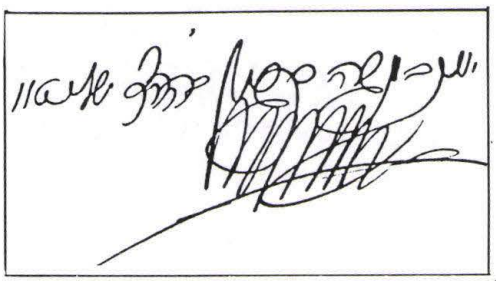
בתו מרת **האדיע עטיל** וכך המשיך לעסוק בתורה ובד"א באוהעל.

שמו של רבי וואלף מופיע כשהוא נמנה על חותמי כתב הרבנות של הגה"צ רבי משה יוסף טייטלבוים זצ"ל באוהעל.

רבי יעקב משה מקאמארנא

כנראה שלאחר תקופה עבר להתגורר בבערגסאז העיר, אליה הגיע גם חותנו ר' **משה הולנדר** מצאנז כדי להתגורר בה, ומיד קנה לו מעמד מאוד נכבד בעיר ונחשב לתלמיד חכם גדול וחסיד מופלג. הסתופף בצל צדיקים וביחוד היה מקורב ל**האדמורי"ם מקאמרנא** הרה"ק **רבי יעקב משה** ומ"מ**רבי ברוך** והיה מחשובי הבע"ב ועמודי התווך בקהל היראים והחסידים של **הגה"צ מראדנא** זצ"ל ובבית מדרשו קבע מקום תפילתו. ואם כי עסק במסחר בחנות רהיטים שהיתה לו, הלך שמו לפניו בידיעותיו, ועל כולם כאיש חסד שהצטיין במיוחד בהכנסת אורחים בצורה בלתי רגילה.

חתי"ק של רבי יעקב משה מקאמארנא

בחורי הישיבה שסעדו על שולחנו "טעג" כמקובל בימים ההם קבלו בנוסף ברוחב לב לאחר הסעודה חבילות מזון לקחת אתם לישיבה.

רבי וואלף נודע לתהילה בהנהגתו הישרה, וזכה להאהיב שם שמים על הבריות, יושרו והגינותו היו לשם דבר גם בקרב הסוחרים שאינם מבני־ברית, ובגודל הערצתם מינו אותו ליושב ראש ארגון הסוחרים בבערגסאז.

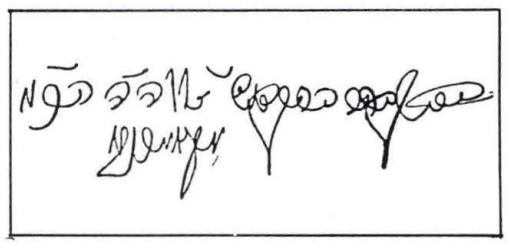

רבי חיים יעקב מקאמארנא –ירושלים

ביתו היה פתוח לרווחה, וכל מי שנקלע לעיר ידע כי ממתינה לו אכסניה מעולה בביתו. עסק רבות לטובת רפואת חולים שהגיעו לבערגסאז. כיבד ביותר לומדי תורה בכלל ובחורי הישיבה בפרט, שאכלו על שולחנו, והגדיל עשות צדקה במתן בסתר. קירב במסירות מופלאה בנם של קדושים כמו הצדיקים: נכדי קומרנא, בערטש, סטרופקוב ועוד. רבותיו האדמורי"ם מקומרנא רבי יעקב משה זצ"ל ובנו רבי ברוך זצ"ל התאכסנו בביתו, ועד

רבי ברוך מקאמארנא

חתי"ק של רבי ברוך מקאמארנא

היום־לאחר החורבן והשואה־מרבים צאצאי הצדיקים להרבות בשבחו, ואינם פוסקים להללו על דאגתו להם לספק כל צרכיהם ולהיות להם לעזר בצורה בלתי רגילה בדרך כבוד.

רעיתו החשובה והצדקנית מרת **האדיע עטיל** ע"ה נפטרה לאחר תפילת מוסף בבית המדרש ביום ב' דראש השנה תרח"ץ, כפי שמצויין על

האדמו"ר מסטראפקוב – ירושלים זצ"ל
עם יבלחט"א כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא

Grand Rabbi of STROPKOW
Chaskel S. LIPSHITZ-HALBERSTAM
JERUSALEM ISRAEL
23 GEULA Str. TEL. 23444

יחזקא"ל שרגא ליפשיץ הלברשטאם
מסטראפקוב
עיה"ק ירושלם תובב"א
רחוב גאולה 23, טל. 23444

בס"ד יום ... עיה"ק ירושלם תובב"א

...

...

...

מצבתה בבערגסאז: "עלתה נשמתה בטהרה, אחרי שפכה שיחה ותפלתה בציבור".

רבי וואלף האריך ימים עד שנלקח לגיא ההריגה באושוויץ בשנת תש"ד, ובדרכו לשם עלתה נשמתו הטהורה והמזוככת למרום הי"ד ותנצב"ה. היא"צ נקבע ליום כ"ד סיון.

מצבת ז' מרת האדיע עטיל קליין ע"ה בבערגסאז

פ"ט
ה אשה הגדולה משכלת ומלומדת
א שת לפידות ואם נאמנת
ד ורות ישרים גדלה ברוח התורה
י די' פרשה עשות צדקה כשורה
ע סקה באין מספר לטובת זולתה
ע טרת אהובה לכל בני משפחתה
ט הורה נשמתה בהפרדה מגויתה
ל יום הזכרון עת בא פקודתה
ה אשה היקרה והחשובה חכמת לב
מ' **האדיע עטיל** ע"ה
אשת ר' זאב קליין נ"י
עלתה נשמתה בטהרה
אחרי שפכה שיחה ותפלתה בציבור
ביום ב' דראש השנה שנת תרח"ץ
ושם אמה יוטא ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ח של ר' וואלף קליין

בנו מוה"ר יונה בנימין (ביניש) קליין ז"ל נפטר בחייו.

בנו הבחור ישראל קליין ז"ל שנפטר בחייו בבחרותו בן כ"א שנים, ביום לידתו, ובאותו בית בו נולד

ישראל אשר בך אתפאר
פ"נ
י ום לידתו כי בא שמשו
ש ושן נחמד נקטף עודו באבו
ר וחו הנדיב להוריו עטרת
א רחות חייו לשם ולתפארת
ל הקשיב לקח נפשו נכספה
ב חור כארזים ודעתו יפה
נ שמתו יצאה כ"ה לספירה
ז כה וברה עלתה השמימה
א הה צעקה שבר תאני' ואני־ה
ב כי ואבל כבד לכל המשפחה
ה"ה הבחור החשוב הירא המופלא

נולד תרס"ג
י' אייך
נפטר תרפ"ה

כמר **ישראל קליין** ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

זקננו הרבני החסיד רבי יונה בנימין (בייניש) קליין ז"ל מבערגסאז

לרבי וואלף איש החסד נולד בן בכ' טבת תרנ"ו, ונקרא שמו בישראל **יונה בנימין**. כאשר גדל גלה למקום תורה, תחילה לישיבתו הגדולה של **הגה"ק רבי שמואל רוזנבערג זצ"ל** בעל "**באר שמואל**" רבה של אונסדורף, שהרביץ תורה לאלפים, ושם עלה ונתעלה לתלמיד חכם מפואר. לאחר מכן נסע לפרשבורג לישיבה המפורסמת של **הגאון הצדיק רבי עקיבא סופר זצ"ל** רבה של פרשבורג שהחשיבו ביותר והשתעשע עמו בדברי תורה.

הגאון רבי עקיבא סופר זצ"ל מפרשבורג

כשהגיע לפרקו נשא לאשה את זוגתו מרת **רייזל** ע"ה בתו של הרבני החסיד **רבי שמעון טייטלבוים** הי"ד מחשובי ונכבדי העיר טארנאליא, תלמיד חכם מפורסם מתלמידיו הקרובים של הגאון הצדיק בעל "**שבט סופר**" זצ"ל רבה של פרשבורג שחיבבו והוקירו ביותר.

רבי יונה בנימין בנה ביתו על אדני התורה, היראה והחסידות ונודע בהנהגת ביתו המיוחדת בהקפדה וזהירות יתירה על כל דבר ברוח ישראל סבא.

למרבה הצער לא האריכה זוגתו רייזל ימים ונפטרה בצעירותה - בשנת הכ"ד לחייה - במוצאי יום הכפורים י"א תשרי תרפ"ט, כשהיא מותירה אחריה שלשה יתומים רכים, בנה בכורה **הבחור דוד יצחק הי"ד**, בנה **אבינו מוה"ר ישראל ז"ל**, ובתה **מרת רבקה בריינדל ע"ה** - אשת יבלחט"א **הרה"ח ר' יהודה יואל מילר הי"ו** - שנפטרה בעיה"ק ירושלים ת"ו, ומנוחתה כבוד בהר המנוחות. (עליהם

יסופר להלן באריכות על כל אחד)

פ"ט
האשה החשובה הצדיקת
מרת **רייזל** ע"ה
בת מו"ה שמעון טייטלבוים נ"י
אשת מו"ה יונה בנימין קליין נ"י
ר כה וענוגה בת טובים
י מי' לא ארכו הובלה לקברים
ז עק ויליל נהי על כל עברים
ל בעל נעורה העטרה נפלה פלאים
ט פיה חמודיה עוללי טפוחים
י תומים מאמם עזובים נטושים
י בכו תמרורים ויאנחו ההורים
ט יעתם נשמה למות הביאו ביכורים
"**על**" אבדה חמי' וחמותה מר נואקים
ב תם היתה נפשם בנפשה דבוקים
ו י להאי שופרא כי תבלה ברגבים
מ ספרים מהללים מעשי' בשוקים
ע וז והדר לבושה שנים ועדנים
ה שלימה נפשה כבת מאה בכ"ד שנים
עלתה נשמתה בטהרה בש"ט מוצאי יום הכפורים
שנת תרפ"ט
ושם אמה גאלדע תחי'
ת.נ.צ.ב.ה.

מרת **רייזל** ע"ה נטמנה בבערגסאז, ועל מצבתה צוינו שבחיה המופלאים תוך כדי ההדגשה כי "השלימה נפשה כבת מאה בכ"ד שנים".

וכאן המקום להקדיש כמה שורות לזכרו של הבחור, אוצר כלי חמדה, כמר **דוד יצחק** הי"ד. הוא היה מחשובי תלמידי הישיבה בבערגסאז, מפארי גידולי', מופלג בתורה וביראה, שופע חכמה ופקחות מושלם בכל

המעלות, והיה לשם דבר בכשרונותיו המזהירים בכל העניינים וספרא רבא. ובכל התוועדות עם חבריו תלמידי הישיבה היה משפיע תורה וחסידות. היה מאיר פניו לכל אחד ורבים נהנו ממנו עצה ותושיה. הוא הגלה עם הגולה בעלות הכורת בשנות הזעם למחנות הריכוז ונפטר שם במחנה דארנהאוי כשעל ידו עומד אחיו אבינו **ר' ישראל** ז"ל ביום ב' דפסח תש"ד.

חותנו **רבי שמעון**, שחיבב ביותר את חתנו, לא רצה לוותר עליו ולכן פנה לבתו הצעירה מרת **חוה** ע"ה וביקש ממנה שתקבל על עצמה להינשא לו, ולגדל את היתומים הרכים שהשאירה אחותה, והיא ברוב צדקתה הסכימה, ואם כי היתה צעירה מוצלחת ביותר, נישאה לו והיתה לאם מסורה ליתומים.

על מדותיה המופלאות ניתן לעמוד מהנהגתה לכבד במיוחד את הורי בעלה, אביו **רבי וואלף** ואמו מרת **האדיע עטיל** ע"ה, שהיו גרים באותו בית.

בהיותה אשת חיל היתה לעזר רב לחמיה ולחמותה. רבי וואלף ובנו ניהלו יחד חנות של רהיטים ושטיחים, והיא עזרה להם בחנות. גם כאשר נפטר בעלה בדמי ימיו והיא נותרה אלמנה, המשיכה בעצמה לשאת את עול פרנסת המשפחה, לרבות חותנה שכבר היה זקן, וניהלה לבדה את העסק עד תקופת השואה.

רבי יונה בנימין הצטיין במצות כיבוד אב ואם, אותה קיים במסירות ובהקפדה מופלגת. ואף הוריו הפליאו זאת, כפי שנחרת על מצבתו: 'מאד כיבד הורים' דוגמא אחת מני רבות, שסופרה אודותיו כי בהיותו בא בשנים ובעל בעמיו שהה לילה שלם בבית אמו, היה זה באחד מלילות החורף, אמו כבר הלכה לישון ובשכבה קראה לבנה ר' ביינוש שנדמה לה שמישהוא הולך על הבוידעם (העלי') ושיעלה לבדוק זאת.לצורך כך היה צריך לצאת החוצה בקור ולטפס אל העלי', ר' ביניש לא היסס יצא החוצה ועלה וירד והרגיעה שאין אף אחד שם. לאחר זמן קצר, שוב, בקשה ממנו שיעלה לבדוק כי נדמה לה שמאן דהוא מסתובב על הבוידעם, ושוב עלה וירד והרגיעה. ככה נשנה הדבר חמש פעמים שעלה וירד באמצע הלילה, בקור העז

מבלי להתרעם, והרגיעה בנחת עד שנחה דעתה, שאף אחד לא נמצא למעלה.

רבי יונה בנימין היה ידוע בשמו **ר' ביניש**, ושמו הלך לפניו כמופלג בתורה ויחד עם זה ככליל המעלות והמדות. ידיעותיו הרחבות, פקחותו ואצילותו, לרבות כשרונותיו המזהירים הקנו לו שם טוב בציבור, וזכה למעמד נכבד ביותר בעיר.

סיפר לנו **הגה"צ האדמו"ר מסטראפקוב - ירושלים זצ"ל**, שהיה גר בבערגסאז בשכנות עם זקננו רבי ביינוש ז"ל (היה נקרא אז הרב מיאבלונקא), שהיה לו שיעור קבוע אתו בצוותא כל יום בבוקר, כאשר למדו הי' כבר ר' ביינוש אחרי התפילה, ואילו הוא, האדמו"ר מסטראפקוב, היה עדיין לפני התפילה, כך למדו שעה ארוכה, אחד מן השיעורים שלמדו בתקופה מסויימת היה בספר חובות הלבבות בשער היחוד.

בייחוד הצטיין במדתו של אהרן הכהן: אוהב שלום ורודף שלום. ולמרות היות עירו בערגסאז ידועה כמקום שרבתה בו המחלוקת, העידו עליו בשעת פטירתו, כי היה נאהב על כל תושבי העיר מכל החוגים והשכבות, ולא היה אפילו אחד שלא היה אוהבו וידידו.

רבי יונה בנימין עצמו לא זכה אף הוא לאריכות ימים, ונפטר בשנת המ"ג לחייו בליל שבת שובה ו' תשרי תרצ"ט.

בשנתו האחרונה קיבל פני צדיק דורנו **כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א זי"ע מבעלזא**, ששהה בשבת נחמו תרח"ץ בסקאליא, ואז נסע להסתופף בצלו, (בצוותא עם ידידו וידיד אבינו ז"ל להבחלח"ט מוה"ר לייב פרידמן הי"ו מבערגסאז כעת בניו יורק).

זמן מועט לאחר מכן חלה וכאמור נפטר בשבת שובה. בשעת יציאת הנשמה היו כל חדרי ביתו מלאים מאנשי העיר שנתקבצו להיות עמו בהפרדו מן העולם, ובתוכם נכחו הרה"ק רבי אהרן ראטה זצ"ל בעל "**שומר אמונים**" ובנו יבלחט"א האדמו"ר מבערגסאז **רבי אברהם חיים שליט"א**.

הה"ק רבי אהרן ראטה זצ"ל
עם הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל

מסופר כי החווה בידו לפני פטירתו שהמשרתת הערלית תעזוב את החדר בכדי שלא תהיה נוכחת בשעת יציאת הנשמה הטהורה, ומאחר שהיה לו בביתו בהשאלה השטריימל שחבש **הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע**, ביקש שיביאו לו אותו, וחבשו על ראשו וכך יצאה נשמתו בטהרה.

הובא למנוחות בעירו בערגסאז, והכל קוננו על האבידה הקשה, כי נקטף באיבו "בן חכם יחיד לאביו זקן ונשוא פנים - ישר באדם במעלות תמים - ותיק וחסיד ירא וחרד עניו ובן טובים" (מתוך נוסח מצבתו).

כאמור נותרה האלמנה הצעירה עם צאצאיה הרכים, והמשיכה לבדה לשאת את עול קיום המשפחה. ובמסירות נפש חינכה את היתומים ליראת שמים טהורה, בהקפדה על כל תג ותג שבהלכה, ונודעה בפעילות החסד שפעלה בכל כוחה.

מסופר כי כאשר הובילו יהודים־בתקופת השואה־למחנות עבודה דרך בערגסאז, דאגה להמציא להם מזון שבישלה עבורם, תוך כדי מסירות נפש.

נספתה על קידוש השם באושויץ עם בנה הילד **משה**, ובתה הילדה **גיטל בלומא** הקטנים הי"ד, ונותרה בחיים להבלח"ט בתה מרת **יוטא רייזל** תחי' הנשואה ל**הרה"ח רבי שמעון יצחק רכניצר שליט"א** בירושלים.

יו"ח של מוה"ר יונה בנימין קליין ז"ל

(מזוו"ר עם מרת רייזל ע"ה)

הב' **דוד יצחק** הי"ד - נפטר במחנה דארנהאוי ביום ב' דפסח תש"ד

מוה"ר **ישראל** ז"ל - נפטר כ"א בשבט תשנ"ו - ירושלים

מרת **רבקה בריינדל** ע"ה (אשת מוה"ר יהודה יואל מילר שליט"א)
- נפטרה כ"ז בשבט תשנ"א - ירושלים

(מזוו"ש עם מרת חוה הי"ד)

מרת **יוטא רייזל** תחי' (אשת מוה"ר שמעון יצחק רכניצר שליט"א)

הילד **ברוך** ע"ה - נפטר בגיל חמש בבערגסאז בשנת תרפ"ח

הילד **משה** הי"ד

הילדה **גיטל בלומא** הי"ד

נהרגו ונשרפו עקה"ש באושוויץ עם אמם מרת **חוה** הי"ד ביום כ"ה באייר תש"ד

פ נ
איש אלוב לבריות
מה יונה בנימין ביניש יז
בן מוה זאב ני קליין
ושם אמו האדיע עטל עה
נפטר בן מב שנים
ו תשרי ש תרצט לפק
ת נ צ ב ה

פ״נ

איש אהוב לבריות

מו״ה **יונה בנימין ביינוש** ז״ל

בן מו״ה זאב נ״י קליין

ושם אמו האדיע עטיל ע״ה

נפטר בן מ״ב שנים

ו׳ תשרי ש׳ תרצ״ט לפ״ק

י שר באדם במעלות תמים מאוד כבד הורים

ו תיק וחסיד ירא וחרד עניו ובן טובים

נ קי כפים קבע עתים לתורה לילות וימים

ה ון ורכוש שלם בעד בניו בשכר למודים

בני ו לתורה גדל חפצו לראות דור ישרים

מ פתו אכלו רעבים תמך עניים דלים ורשים

י מיו חרוצים באבו נקטף והובל לקברים

נ שארו יתומים עוללי טפוחים ואשת נעורים

בן חכם יחיד לאביו זקן ונשוא פנים

ז כות **אב** ות תעמוד ותמליץ בעד הנשארים

ת.נ.צ.ב.ה.

אבינו מורינו הרב החסיד רבי ישראל זצ"ל הכ"מ

ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מ"ט, ג)

פסוק זה כפירושו של הרד"ק תואם את יריעת חייו של אבינו ז"ל במשך למעלה משבעים שנה, החל מבואו לעולם ביום השבת, אשר כדבריהם ז"ל (שבת קנ"ו ע"א) וקדישא רבא יתקרי, ופירש"י "שיהא פרוש וקדוש דכתיב (שמות כ', י"א) ויקדשהו", עד צאתו כשהוא עטוף בטלית ומעוטר בתפלין הנקראים פאר במקום קדוש בבית המדרש, כך ששליחותו נסתיימה בקדושה, והחזיר את פקדונו בטהרה. וכך כותב הרד"ק: "ויאמר לי עבדי אתה - שאתה מזומן לשליחותי כעבד לאדון, שאמרתי הנני שלחני, ישראל - יאמר בכלל ופרט, אתה ישראל שאתפאר בך כאדון המתפאר בעבדו הנאמן"

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא התבטא בשעת ניחום אבלים, כי לר' ישראל היה פשט נוסף על פירושו של רש"י על הפסוק: ימים יוצרו ולו אחד בהם (תהלים קל"ט, ט"ז) "ולפי המקרא שהוא נקרא ולו, כך פירושו: ימים יוצרו, הראהו ימים העתידים להבראות, ולחלקו בורר אחד את יום השבת, דבר אחר זה יום הכפורים לסליחה", (ומקורו תנא דבי אליהו רבא פרק א'), ובנוסף לשני הפירושים של רש"י, הוסיף פירוש משלו, על ולו אחד בהם, והוא על פי דבריהם ז"ל במשנה: ושוב יום אחד לפני מיתתך (אבות ב, י).

כל ימיו היו חטיבה אחת של שליחות, שתחילתה ביום אחד - ביום השבת עם לידתו, והמשכה בשינון מסכת היום הקדוש - יום הכפורים, עד סיומה בתשובה, עת ששב כבכל יום בבחינת: ושוב יום אחד לפני מיתתך, כך שתמיד ניצב בהרגשת שליחות של עבד האומר לאדונו: הנני שלחני. (וכידוע היה לומד תמיד מסכת יומא ומסיימה מדי חודש).

יתר על כן, מרגלא בפומיה חידוש שחידש אודות ההליכה ברחוב כשהעינים מופנות למטה אל הארץ, כי בכך יזכור שסופו לעפר, ומלבד חובת שמירת העינים שלא לראות מה שאין צריכים לראות, יש בזה גם

ענין של יזכיר לו יום המיתה (ברכות ה, א) באופן שכל ימיו היו בתשובה, ובודאי ניתן לקרוא עליו את סיומו של הפסוק: ישראל אשר בך אתפאר, וכפירוש האמור: אתה ישראל שאתפאר בך, כאדון המתפאר בעבדו הנאמן, בהיותו עבד נאמן לקונו מבואו ועד צאתו לתהלה ותפארת.

פרק ראשון

ילדותו

בשבת קודש כ"ו בתמוז - שבת שמברכים בו את חודש מנחם אב - תרפ"ה נולד בבערגסאז לאביו הרבני החסיד רבי יונה בנימין ביינוש, בנו של הרבני החסיד רבי זאב וואלף קליין, ולאמו הצדיקת מרת ריזל - בתו של הרבני החסיד רבי שמעון טייטלבוים, ונקרא שמו על שם דודו ישראל ע"ה (שהי' נקרא ע"ש זקנו הרבני החסיד המפורסם רבי ישראל הכהן הולנדר מצאנז ע"ה) שנפטר באותה שנה.

נתייתם בילדותו כשנפטרה עליו אמו הצדיקת במוצאי יום הכפורים תרפ"ט, והוא ילד קטן בגיל של למעלה משלש שנים, וכשגדל קצת והתחיל ללמוד משניות קיבל על עצמו לשנן את פרקי המשניות המסוגלים לטובת הנשמה והם: פרק כ"ד במסכת כלים, שיש בו י"ז משניות כמנין טוב, וכל משנה ומשנה מהן מסתיימת טהור מכלום, או טהורה מכלום, וסיום הפרק הוא: בין מבפנים, בין מבחוץ טהור, ומקובל בשם הרה"ק מרוז'ין זי"ע כסגולה לעליית הנשמה, וכן פרק ז' במקואות (ראה: מעשה אורג מקואות שם, להרה"ק מקומרנא זי"ע "קבלנו מרבותינו שקיבלו מרבן ורבן מאליהו זכור לטוב, שבפרק זה מעלין הנשמה של הנפטר למקומה, ולכן כל אחד ילמוד בו לתקן נשמת אביו ואמו וקרוביו ואוהביו ביארצייט וכיוצא וכו').

בשקדנותו המופלאה עלה בידו לדעת על פה את שני הפרקים, והיה חוזר ומשנן אותם בכל עת לעילוי נשמת אמו.

למד בתלמוד תורה החסידי "יסודי התורה" שהתקיים בבערגסאז, אצל המלמד ר' בערל ואח"כ אצל המלמד הידוע ר' מרדכי, שהועידו לגדולות, וכבר בטל ילדותו היתה התנהגותו למופת, בהיות ניכרת עליו יראתו הטהורה ואמונתו התמימה, וכמאמרם ז"ל: בוצין, בוצין מקטפיה ידיע (ברכות מ"ח, א') ופירש"י "כלומר, משעה שהוא חונט ויוצא מתוך השרף ניכר אם יהיה טוב".

תקופה מסוימת לאחר שנתייתם, שהה בטורנלא בבית זקינו אבי אמו הרבני החסיד ר' שמעון טייטלבוים.

תלמוד תורה החסידי "יסודי התורה" בבערגסאז

פרק שני

אשרי מי שעמלו בתורה

בתחילת ימי בחרותו, נכנס לישיבה שהתקיימה בבערגסאז, וקיבל תורה מפי הגאון החסיד המפורסם רבי אשר שטיינמץ הי"ד שהרביץ בה תורה וכיהן כאב"ד קהל יראים דבערגסאז, חתן הגאון הצדיק רבי ישראל פריינד זצ"ל אב"ד הוניאד, בנו של הגה"ק רבי אברהם יהושע זצוק"ל רבה של נאסאד - אינטרדאם.

כפי שהוזכר לעיל היתה ישיבה גדולה עם מאות בחורים בדרך החסידות, ביניהם למדו שם עמו הגה"ח ר' משה ווייס זצ"ל ולהבחל"ח ר' משה נחום ואחיו ר' מאיר גראס ר' ישעי' פרידמאן ועוד כמה בחורים מחסידי בעלזא, בישיבה זו עלה ונתעלה בהתמדתו שהיתה מפורסמת, וכפי שחבריו העידו עליו, היתה שקידתו בלתי רגילה, ממש לא פסק פומיה מגירסא, ולא זז מהגמרא עד קרוב לחצות, ובהשכמת הבוקר היה מעשרה הראשונים שהשכימו לשמוע את השיעור של ראש הישיבה, כהגדרתם: כל כולו היה תורה.

בד בבד עם היותו שוקד על תלמודו, התבלט ביראת שמים שלו ובעבודת התפלה בהתלהבות, ואשרי ילדותו שלא ביישה את זקנותו.

בתחילת שנת תרצ"ט - בו' בתשרי - כשהוא בחור צעיר כבן י"ד בלבד, הפך להיות יתום כפול, כאשר נלקח ממנו גם אביו הנעלה הרבני החסיד רבי יונה בנימין ביינוש ז"ל שנפטר אז לאחר מחלה, ולמרות האסון הכבד המשיך לשקוד על תורתו, כשהוא מקיים בנפשו: לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי (תהלים קיט, צ"ב).

בנוסף על צערו הפרטי תקפוהו הצרות בתוך כלל אחב"י בפרוץ מלחמת העולם השני', אולם למרות העננים הכבדים שכיסו את שמי אירופה, ועל אף השמועות המבהילות אודות החורבן הנורא שהביא

הצורר הנאצי ימ"ש על היהודים בארצות מזרח אירופה השכינות, לא הסיח דעתו מתלמידו, ומעולם לא נראה בקרב החבורות שעמדו ושוחחו אודות החדשות המרעישות, אלא אדרבה, ככל אשר מצב המלחמה הלך והחמיר, והסכנה מצד צוררי היהודים הלכה וגברה היתה התמדתו העצומה מתחזקת ביתר שאת וביתר עוז ולא שינה כל שהוא מסדרי לימודיו התמידים.

פעם אחת התבדחו עליו חביריו בנסיון להוציאו משלוותו : ישראל! האם שמעת מה מתרחש בסביבתינו? הרוסים הידועים בשנאתם ליהודים ולידהדות פלשו לארצינו ועוד מעט עומדים הם בשערי עירינו... "אדרבה, - הגיב, - אם כן צריכים להרבות יותר בלימוד התורה שהיא "מגנא ומצלא"!

תואם לו ביותר מאמרם ז"ל (תנא דבי אליהו רבא פרק י"ג) קרא אדם תורה נביאים וכתובים בילדותו, והזקין וכופל את מעשיו, ושנה משנה

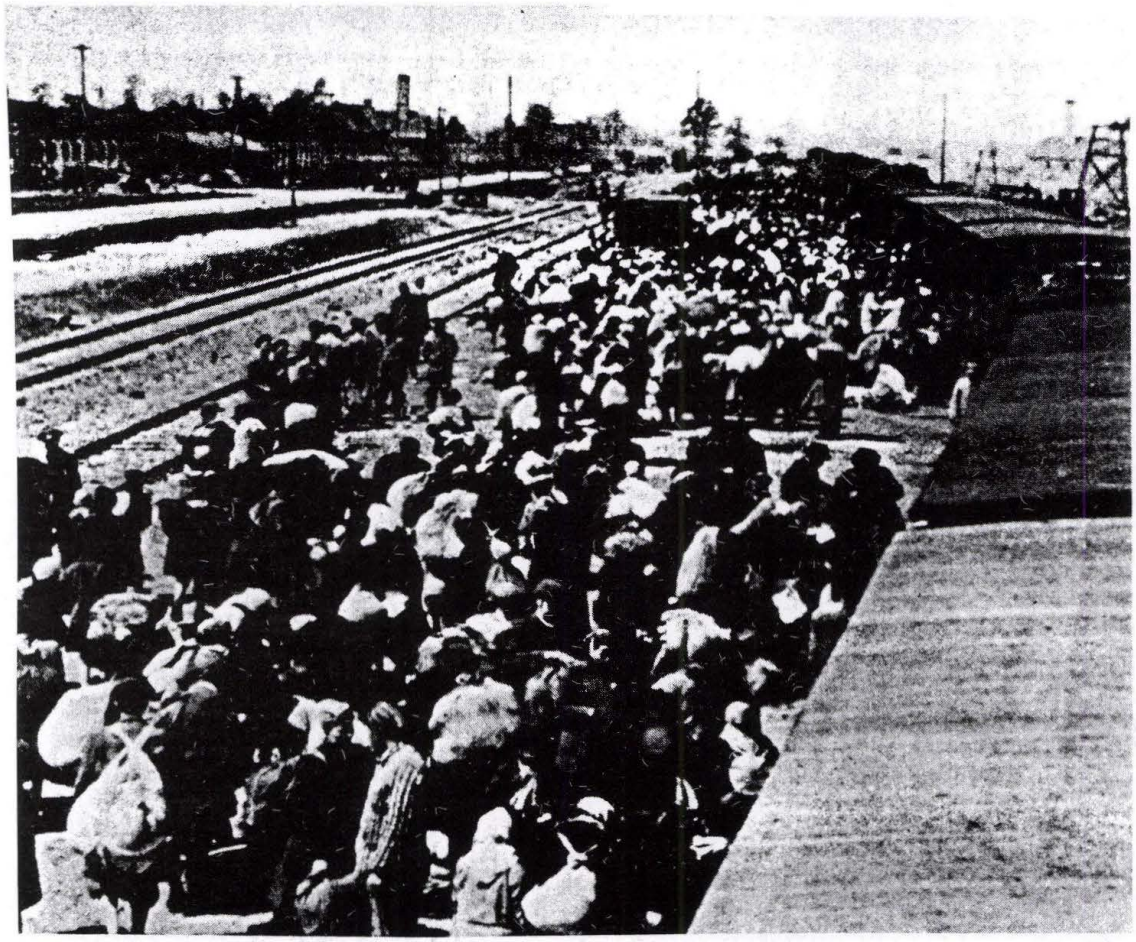
ביה"ח בבערגסאז

ומדרש הלכות ואגדות, עליו הוא אומר (תהלים קל"ג, א) הנה מה טוב ומה נעים וגו', בהיות עמלו בתורה בבחרותו ובזקנותו, ולפיכך ניתן לומר עליו : אשרי מי שגדלו בתורה, ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וכו' (ברכות י"ז, א').

פרק שלישי

השואה האיומה - אוד מוצל מאש

לאחר מלחמת העולם הראשונה, משנת תרע"ט (1919) היתה בערגסאז בשליטת מדינת צ'כוסלובקיה, ושמה הוסב לברגובו, כתוצאה

יהודי קארפאטורוס־מארמארוש במלכודת הנאצית

מהסכם וינה, שנחתם בלחץ גרמניה הנאצית בשנת תרצ"ח (1938), לפיה קיבלו הגרמנים את חבל הסודטים, ואילו דרום - סלובקיה, וקרפטו - רוסיה ברחובו צורפו להונגריה, בערגסאז הפכה איפוא להיות חלק מהונגריה. מיד עם סיפוחה של בערגסאז להונגריה, החלו הגזירות על היהודים, אותן גזרה הממשלה, במטרה להשפיל את היהודים ולרושש אותם, הביטוי המעשי לרדיפות שרדף השלטון ההונגרי, התבטא בגיוס היהודים לעבודת פרך, כתחליף לשירות הצבאי.

במשך שלש שנים נמשך מצב זה עד שנת תש"א (1941) בה החלה תקופת ההשמדה אשר כילתה את יהדות הונגריה המפוארת, בהותירה אחד מעיר ושנים ממשפחה בלבד.

גורלה של קהילת בערגסאז היתה דומה ליתר קהילות הונגרי', תחילה נעצרו כל היהודים שלא יכלו להציג תעודת אזרחות הונגרית, בחלקם - כמאתים וחמישים מהם הועברו לידי הגרמנים בפולין, ואילו בסוף

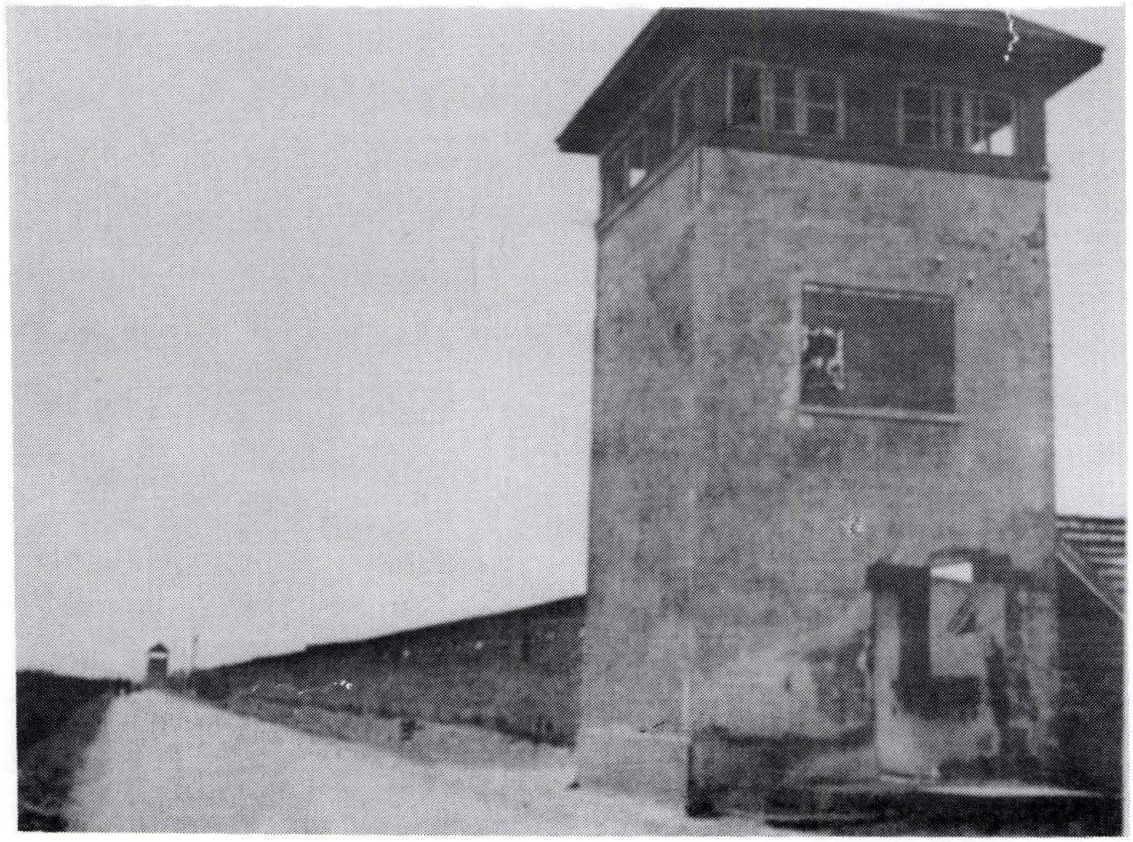

חוטים חשמליים מסביב המחנות

תש"ב - תחילת תש"ג (סוף 1942) גוייסו לעבודת - כפיה כל הגברים בקהילה ונשלחו לאוקריינה, לבניית ביצורים ולעבודת פרך למען הגרמנים הנאצים.

הללו הועברו תחת פיקוחם של חיילי הצבא ההונגרי, שגילו כלפיהם אכזריות נוראה, הוטל עליהם לעסוק בפינוי שדות מוקשים, כשהם נשלחים לעבור את השדות ברגל וברכב, בכדי לפוצץ בגופם את המוקשים.

בחורף תש"ג (תחילת 1943) בעקבות מתקפת הצבא האדום, נסוגו צבאות הציר מאוקריינה, כשהם מאלצים כאלפיים יהודים מעובדי הכפיה להתלוות אליהם בנסיגתם, הללו הוצעדו בקור ובשלג כאלף קילומטר, ומלבד הקור הכבד שהפיל חללים רבים שקפאו מקור, הרי בגלל התנאים האיומים וחוסר תזונה פרצה ביניהם מגיפה טיפוס -

מגדל השמירה במחנות

הבהרות ר"ל, שעשתה בהם שמות, בדרכים אכזריות הומתו רבבות יהודים מעובדי הכפיה, ביניהם מאות מבני קהילת בערגסאז, גם בקרב אלו שלא נסוגו עם הצבא ההונגרי ונפלו בשבי הרוסים, נספו רבים מאד במחנות השבויים בידי הרוסים, וכך נתקיימה ביהודים האומללים התוכחה האיומה להיות עשוקים ורצוצים מכל צד.

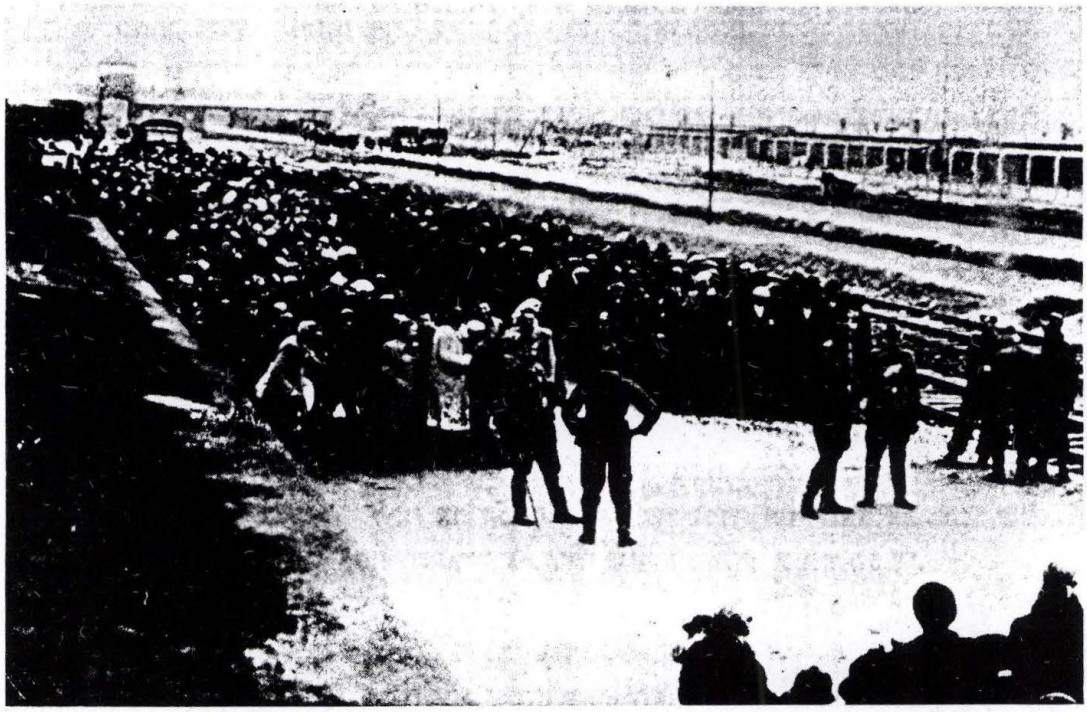
בראשית שנת תש"ד (1944) לא נותרו בבערגסאז אלא זקנים, נשים וילדים, ואם כי בכל החזיתות ספגו הנאצים מהלומות קשות, ונאלצו לסגת בכל מקום ומקום, הרי כלפי יהדות הונגריה הצליח מעשה שטן, ובסוף אותו חורף ב - 19 במרץ 1944 עלה בידי המרצחים לכבוש את

המסע בקרונות רכבת להובלת בהמות

הונגריה, ובעוה"ר כבר נגזרה גזירה.

הגיסטאפו הנאצי נכנס לעיר בערגסאז בערב שבת הגדול, ובעיצומה של אותה שבת הוקמה מועצת היהודים - יודנראט - ומבול של גזירות רעות ניתך על התושבים שנשארו בעיר.

לחיים או ל... ע"י הזזת אצבע של הצורר ד"ר מנגלה שר"י

ראשית, הוטל עוצר כבד עליהם, ומדי ערב משש בערב עד שש בבוקר נאסרה היציאה מהבית, כמו כן נאסר עליהם לעזוב את תחומי העיר, כל כלי הרכב הוחרמו, קשר הטלפוני נותק לגמרי, התושבים היהודים נצטוו לענוד את הטלאי הצהוב - אות הקלון, ולערוך מפקד מדוייק של האוכלוסיה היהודית.

בשבת "אחרון של פסח", נלקחו מבתיהם כשנים עשר אלף איש, כל אנשי הקהילה והסביבה, והועברו לבית חרושת ללבנים, ללא מים וללא כל שירותים ושם נדחפו והוחזקו כשהם דחוסים ללא אויר לנשימה, כך הוחזקו בפיקוחם של הצוררים הגרמנים ימ"ש וכעבור כמה ימים הופרדו

הזקנים, הנשים והילדים מן הכשרים לעבודה, ואת הראשונים העמיסו בקרונות רכבת שהובילום לשריפה באושוויץ, בשני משלוחים בין פסח לעצרת בימי ספירת העומר תש"ד הועלו על המוקד יהודי בערגסאז, כשרק יחידים ניצלו, ומהלב מתפרצת הזעקה: אבינו מלכנו נקום לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך, ונקיתי דמם לא נקיתי.

שער הכניסה לאוישוויץ-בירקנאו

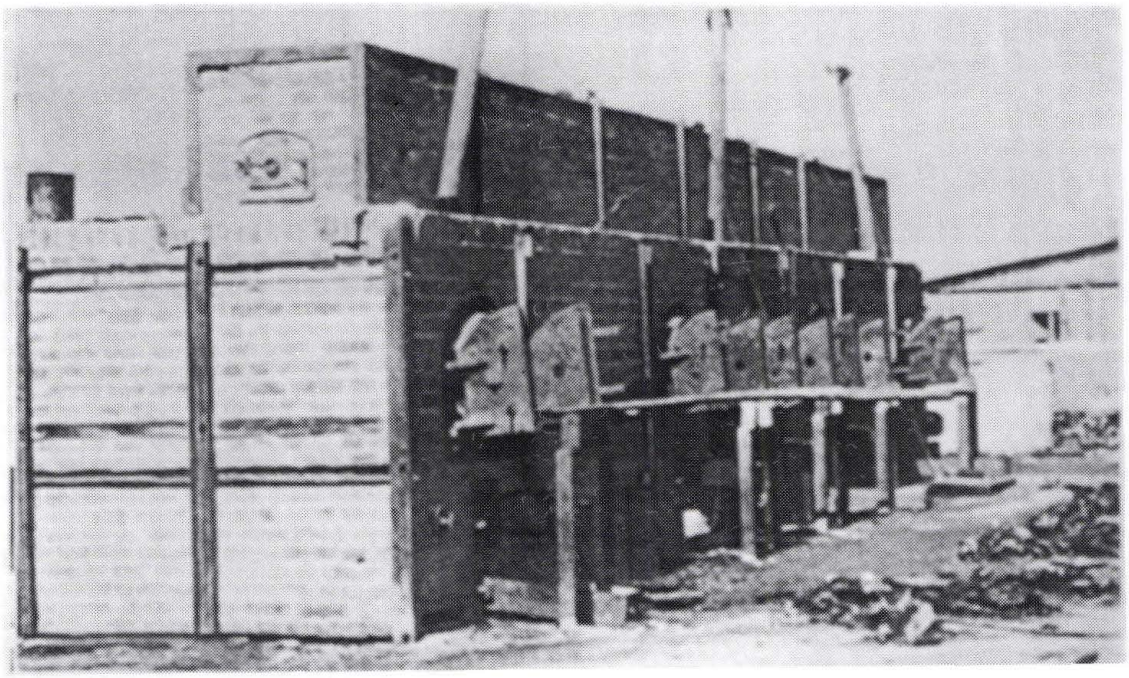
אבינו מורנו ז"ל היה אז בחור צעיר בשנת הח"י לחייו, כאמור שקד על תלמודו בישיבת הגאון החסיד רבי אשר שטיינמץ הי"ד, רבה של הקהילה החרדית בבערגסאז, אשר ניהל את ישיבתו במסירות נפש עד שנשלח עם תלמידי הישיבה לכבשן והועלו על המוקד הי"ד.

זכה אבינו ז"ל, ונמנה בין אותם יחידי סגולה שבחרה בהם ההשגחה העליונה להיות אודים מוצלים מן האש, ולהמלט מתחת צפורני חיות טרף הנאצי ימ"ש, שנה שלימה שהה תחת הצורר הנאצי ימ"ש, בחודש אייר תש"ד הגיע למחנה ההשמדה הנורא אוישוויץ, ושהה שם עד ערב שבועות, ומשם נלקח למחנה וואלזבערג, וביום ב' אדר חיסלו שם את

הלאגער והנותרים הועברו למחנה החולים בדארנהאוי (בשלעזיען ע"י ברסלויא), שם שהה עד שחרורם ע"י האמריקאים (ב - 9 במאי 1945) אייר תש"ה.

קשה לתאר הסבל והעינוי שהיו מנת חלקו משך אותו שנה, אבינו ז"ל סיכם הכל במשפט קצר : הייתי שנה שלמה בגיהנום! נתקיים בי מאמר חז"ל (עדיות ב', י): "משפט רשעים בגיהנום שנים עשר חודש"...

"הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל", דבר זה חזה אבינו ז"ל בחוש בעת שהסיעו אותו ברכבת למחנה ההשמדה אוישוויץ, הגרמנים דחסו המוני יהודים לתוך קרונות משא עד שנתמלאו לאפס מקום, באין ברירה התישב על מדרגות הקרון מבחוץ כאשר רגליו תלויות באויר, ישיבתו שם היתה כרוכה בסכנת נפשות ממש, לו הי'נופל מהמדרגות הי' נדרס תחת גלגלי הרכבת, אבינו הי' עייף ויגע וגופו נחלש מאוד, ולמרות שהחזיק את עצמו בכל כוחו, ומדי פעם נרדם ונתנמנם בדרך, ובכל זאת בנסי נסים נשאר יושב על המדרגה ולא נפל תחת גלגלי הרכבת.

תאי הגזים באוישוויץ

הוא קיים בנפשו: "הן יקטלני לו אייחל" (איוב י"ג, ט"ו) וכפירוש רש"י ז"ל: "הלא אם יקטלני איני נפרד ממנו, ותמיד לו אייחל", גם בזמנים הקשים ביותר לא הפסיק לעבוד את קונו ולייחל לו.

לימים סיפר שבעת הנסיעה המסוכנת הנזכרת שינן לעצמו את המשנה (זבחים ד', ו): "לשם ששה דברים הזבח נזבח, לשם זבח, לשם זובח, לשם השם, לשם אישים, לשם ריח, לשם ניחוח, והחטאת והאשם לשם חטא, אמר ר' יוסי אף מי שלא היה בליבו לשם אחד מכל אלו, כשר, שהוא תנאי בית דין שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד", ובלימוד משנה זו הכין עצמו לקראת הבאות בידעו לאן מוליכים אותם רח"ל ולקבל ע"ע דין שמים באהבה עקה"ש.

משנה זו נהגו צדיקים ואנשי מעשה ללמוד ולשנן בעת האכילה, כדי שהאכילה תעלה לרצון בבחינת קרבן הנקרב על גבי המזבח, שהרי בזמן שאין ביהמ"ק קיים, שלחנו של אדם מכפר עליו (ברכות נ"ה, ב; וראה שלחן הטהור רי"ז), אותה משנה שימשה לגביו כהכנה להעלות את עצמו כקרבן על מזבח ה', ועורר אחרים אתו עמו שיכשירו את עצמם להיות ראויים לקרבן בהעלותם על המוקד, אשה ריח נחוח לה'.

גם בהיותו בגיא צלמות היה דבוק בקונו, וניצל כל רגע פנוי ללמוד תורה, כשהוא מטפס על עץ גבוה שלא יראו אותו, ושם בין הענפים היה משנן משניות בעל פה, כל הנהגתו היתה באמונה ובטחון בעמקי הגידנום באושוויץ, כשהוא מחזק את כל האנשים לקבל הכל באהבה.

ידוע מאמרו של כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א מבעלזא זי"ע, כי על כל אחד שניצל מהשואה, שמרו שני מלאכים, ואכן היה אוד מוצל מאש - פשוטו כמשמעו - ומלאכי מעלה שמרו עליו להצילו ממות - להחיות עם רב.

פרק רביעי

נישואיו אחר השחרור - בית ישראל ברכו את השם

לאחר שנשתחרר אבינו ז"ל מעמק הבכא, ע"י האמריקאים באדמת גרמניה, קיים מה שנאמר: חכם לב יקח מצוות (משלי י, ח וי', שמות רבה כ, י"ט), ובעוד שכולם היו עסוקים למצוא טרף ומזון לאחר כל התלאות שסבלו, וביקשו להשביע את רעבונם, כשכל מעיינם לדאוג עבור החיים הגשמיים, ולבסס את הקיום בעתיד, היתה נפשו שוקקה להשלים ולמלאת את מה שהחסיר בתקופת השואה ברוחניות, וכאשר זכה לראות עולם חדש ההולך ונבנה לאחר החורבן הנורא (עי' בראשית רבה ל, ח: כל מי שנאמר בו היה, ראה עולם חדש, וע"ע יפה תואר שם) וביראתו הטהורה היתה ראשית דרכו לקיים: ראשית חכמה יראת ה', והלך ללמוד בסערדהעל בישיבה שיסד אז רבה של סערדהעל הגאון החסיד רבי משה ניישלאס שליט"א, שם שקד על תלמודו בהתמדה רבה ובחשק עז תקופה של שני זמנים, כשהוא רוכש בקיאות רבה בש"ס ופוסקים, והתורה היתה שעשועיו מדי יום ביומו.

כאן המקום להזכיר את אשר הי' רגיל תמיד לספר על הכרת הטוב שהוא חייב לדודתו אחות אמו הא' הצדקנית מרת יהודית ע"ה שהיא היתה שליחת ההשגחה העליונה להצלת חייו, מיד אחרי שחרורם בגרמניה, נסעו כמו כל הפליטים חזרה לביתם בבערגסאז לראות מה נשאר שם ולחפש אחרי הנותרים... ומצאו את החורבן הנורא הכל שומם ועזוב... ושמו פניהם חזרה בפחי נפש, אז כבר חזרה בערגסאז להיות בשליטת הרוסים ועמדו לסגור את הגבולות אין יוצא ואין בא, הם מהרו להשיג עוד את הרכבת האחרונה שיצאה מטשאפ, שם הי' הגבול עם הונגרי', ואז עכבו בעדם לעצרם, משראתה דודתו הצדקת מרת יהודית ע"ה שהם עלולים להפסיד את הרכבת פרצה בקולות ובצעקות, במר נפשה היא בכתה ואמרה שאחרי כל מה שעבר עליהם עוד מבקשים

את נפשם, וכך אחזה בידו בכוח וסחבה אותו במנוסה לעבר הרכבת, וברגע האחרון הצליח יחד עם דודתו לצאת את בערגסאז חזרה לגרמניה תחת חסות האמריקאים.

בהיותו בגרמניה זכה להקים ביתו, בחודש אלול בשנת תש"ו התקיימו נשואיו עם רעיתו הצדקנית שתבלחט"א מרת הינדל לאה תחי' בתו של הרבני החסיד ר' יונתן בנימין גרינצווייג ז"ל - שהיתה במשך יובל שנים עזר כנגדו, ועמדה תמיד לימינו במסירות מופלאה, וחלקה רב בכל מעשיו הטובים ובהתעלותו בתורה וחסד וכל מדה טובה, וכמאמר התנא רבי עקיבא (כתובות ס"ג ע"א) שלי ושלכם שלה הוא, השי"ת יאריך ימיה ושנותיה בטוב ובנעימים.

נישואיהם נערכו בגרמניה, במחנה אשווגה ליד קעלין, ולא יאמן כיצד חיו בדירה של חדר אחד, בבנין בו התגוררו בעבר הגרמנים, שנמלטו הימנו לאחר הכיבוש האמריקני, יחד אתם גרו שם חמש משפחות שהשתמשו כולם במטבח אחד שהיה משותף לכולם, ולמרות התנאים הקשים, הפליאו רבים את האחדות ששררה שם, יחד עם שלוות הנפש שהיתה מנת חלקם, כשהם חיים בידידות ומתוך כבוד הדדי שרחשו כל חמשת המשפחות זו לזו.

שם נולדו להם יו"ח ר' יונתן בנימין הבכור ואחיו ר' שמעון זאב הי"ו.

בזהירותו המופלאה של אבינו בעניני כשרות, לא אכל בשר תקופה ארוכה, לאחר שלא רצה לסמוך על השחיטה שהתקיימה שם, ורק כאשר הגיע שוחט מומחה וירא השי"ת מרבים כנדרש, הנודע בשמו ר' שמואל גוטליב שליט"א, הכניס לביתו בשר שנשחט על ידי אותו שוחט בהידורי כשרות.

מסירות נפשו על קיום מצוות היתה להפליא, מעולם לא היה מוכן לשום פשרה בקיום המצוות, סיפור אופייני הוא ענין פדיון הבן לבנו בכורו ר' יונתן הי"ו. בנו בכורו נולד בהיותו במחנה אשווגה, באותו עת

לא הי' בנמצא שם כהן, אך דבר כזה לא יפריע מיהודי כאבינו ז"ל לקיים מצות פדיון הבן בזמנו, הוא קם ונסע למינכן, מרחק של חמש מאות קילומטר, וחיפש שם כהן שיפדה את בנו, פרנסתו לא היתה מצויה באותה עת, והוא ובני ביתו חיו חיי עניות ודחקות, וכמובן שלא השיגה ידו לשלם עבור הנסיעה ולקנות חמשת השקלים לפדות את בנו, ללא היסוס מכר את שעונו וכמו כן מסרה לה אמינו תחי' את טבעתה למכרה, וכך השיג את הכסף לקיים את המצוה בשמחה רבה.

גם כאשר בנה את ביתו, ולמרות שלא היו לו אמצעים לכלכל את משפחתו, המשיך לשבת על התורה ועל העבודה במסירות נפש, לימודו היה ב"כולל" שהוקם במיוחד עבור פליטי החרב, ושותפו ללימוד היה הרב הגאון החסיד רבי משה ווייס זצ"ל - לימים ראש הכולל דחסידי בעלזא באר"י, ומחבר כמה ספרים חשובים - וכך המית עצמו באהלה של תורה, אם כי רבים וטובים פנו אז תיכף לעסוק במסחר.

הרה"ג החסיד ר"מ ווייס (יושב בצד ימין)

ועל כגון דא אפשר להמליץ מאמרם ז"ל אף חכמתי עמדה לי (קהלת ב', ג) חכמה שלמדתי באף היא שעמדה לי (מד"ר קהלת, ורמב"ם הל' ת"ת).

עם עזיבתם של פליטי השואה את גרמניה הציעו לו בתוך הרבה משפחות ממכריו להגר לארה"ב וכבר המציאו לו את המסמכים

הדרושים לכך, בתקופה זו היגרו רבים לארצות הברית, שם היה יותר קל להסתדר בעניני הפרנסה, אך הוא סרב לשמוע על אפשרות זו, ונימוקו עמו, כי העיקר הוא חינוך הילדים לתורה ויראת שמים, ואת זה ניתן להשיג רק בארץ ישראל ולא בארה"ב, זאת גם לאחר שהגיעו שמועות על החיים הגשמיים הקשים בארץ ישראל, למרות הכל היו צעדיו מכוונים אך ורק לעליה לארץ ישראל, (ואת הניירות על זכות ההגירה לארה"ב שקבל עבורו מסרם לחבירו שלא השיגם והלה נסע לארה"ב על שמו).

פרק חמישי

יסורי ארץ ישראל

אחרי מאמצים וטלטולי דרך זכו להגיע עם שני ילדיהם בספינה לארץ ישראל בשנת תש"ט, מיד לאחר שנסתיימה המלחמה שהתנהלה שם בשנת תש"ח, ואכן נתקיים בו מאמרם ז"ל (ברכות ה, ע"א) שארץ ישראל נקנית ביסורים, יסורים אלו , החלו מהרגע הראשון בו דרכו רגליו על אדמתה, כאשר הועברו להתגורר במעברה שהיתה בבית־ליד, בשבתם במעברה סבלו מתנאי דיור קשים של הדיור, ובנוסף לדלות ששררה בביתם, כתוצאה מחסרון אמצעי הקיום, עוד רעבו בגלל שלא ניתן היה לסמוך על הכשרות שם.

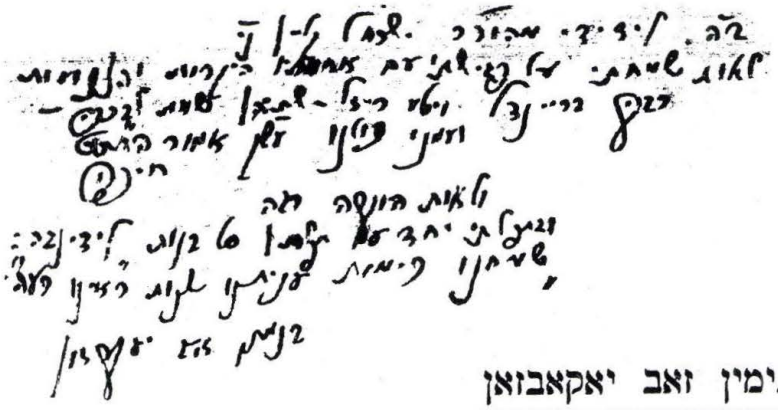
אבינו ז"ל
בהגיעו לאר"י

אחיותיו של אבינו שעברו ג"כ את מחנות ההשמדה וניצלו בחסדי השי"ת הגיעו אחרי השחרור לשוודיה, ושהו במוסד הנודע לשם ולתהלה שהוקם עבור הנערות פליטות השואה ע"י הרב הגדול המחנך הדגול כביר המעש והפעלים רבי בנימין זאב יעקובזון זצ"ל, ה"ה מרת רבקה

ברוינדל ע"ה שנישאה אחר כך לבעלה יבלחט"א הרה"ח ר' יהודא יואל מילר הי"ו, ותבלחט"א מרת יוטא רייזל תחי' שנישאה אף היא אח"כ לבעלה הרה"ח ר' שמעון יצחק רכניצר הי"ו. הן עלו לארץ ישראל עוד עם הרב יעקובזון זצ"ל ושהו בתחילה בחיפה בבית חלוצות ועל

תמונת מעברה מהימים ההם

בנימין זאב יאקאבזאן

פירות מפוזרין

ב"ה

לידידי מוה"ר ישראל קליין נ"י

לאור שאחתי על פגישתו עם אחיותיו היקרות והצנועות רבקה ברוינדל ויטא רייזל - שתיהן שוות לברכה - ומאמו כולנו עש"ק אמור התש"ס חיפה

ולאות הוקרה רבה ובהפלתי יחד עם תפלתן של 60 בנות "לידניקה" "שאחנו כיאות עניתנו שנות ראינו רעה"

בנימין זאב יעקבזון

קול ששון	בעה"ת	וקול שמחה
קול חתן	נעלה את ירושלים על ראש שמחתנו	וקול כלה
	בזימון טוב ובמזל טוב	

מתכבדים אנו בזה להזמין את מע"כ וב"ב הי"ו להשתתף ולקחת חבל
בשמחת כלולת בניהו ה"ה

החתן הבחור המופלג — הכלה הבתולה והמהוללה

שמעון ריצחק יחי' — עב"ג — **יוטה ריזל** תחי'

בן הרר"ר יונה בנימין קליין זצ"ל מברנוביז — בת הרר"ר יונה בנימין קליין זצ"ל מברנוביז

החופה תתקיים אי"ה בשעטו"מ ביום ה' י"ד אלול תשי"ב (4.9.52 למס')
בשעה 5 אחה"צ בגן „בנות ירושלם" ע"י בתי הונגרים.

אירי החתן — את הכלה

מאיר דב דבריבר ורעיתו — **ישראל קליין ורעיתו**

המזון למנוקים: רבניצר-קליין ירושלם גן בנות ירושלם

בסימן טוב	בעזהי"ת	ובמזל טוב
קול ששון	אעלה את ירושלים על ראש שמחתי	וקול שמחה
קול חתן		וקול כלה

מתכבדים אנו בזה להזמין כב' וב"ב לקחת חבל בשמחת כלולת

ההתן — הכלה

יהודא יואל הי"ו — עב"ג — **רבקה בראנדל** תחי'

בן מוהר"ר שרגא פייביש מילר ז"ל — בת מוהר"ר יונה בנימין קליין ז"ל

שתתקיים אי"ה בשטו"מ ביום ג' ס' שמיני י"ט אדר ב' תשי"א בשעה 5 אחה"צ
בהדר לתוך בנות «בנות ירושלם» רחוב החבשים ירושלם

סדר החתן — אירי הכלה

הרב שמואל שרגא שניטצלר — **ישראל קליין ורעיתו**

מלפנים אבד"ק בעקעשקאנא, לעת נוכחית ירושלם תובב"א — ירושלם

ידי פלאי ההשגחה העליונה נודע להם שאחיהם נותר בין החיים ויצרו עמו קשר. אבינו ז"ל דאג למצוא להן את זיווגידהן ולהשיאן ולספק צרכיהן ולצורך כך משכנו אבינו ז"ל ותבלחט"א אימנו תחי' את הפמוטים והתכשיטים שלהם למשך שנה עד שפרעו ההלואות.

בשבת הראשונה עם הגיעו לא"י - היתה זו שבת פרשת אמור - עוד לפני נישואיהן הזמינו אחיותיו את אבינו ז"ל לשבות שבת בבית החלוצות, מקום בו התגוררו, ומה מרגשת היתה פגישתם עם עליתו של אבינו ז"ל לחיפה , אותה שבת נותרה חקוקה אצל אלו ששהו שם, כתוצאה מזמירות השבת שהשמיע אבינו, כשכל הנוכחים ניצבים פעורי פה בהתרגשות בלתי רגילה, שהותירה בהם את הרושם הכביר שלא נשכח מהם במשך תקופה ארוכה (במיוחד לאחר שזמן רב בתקופת השואה לא זכו לראות שלחן שבת במשפחה).

לאחר תקופה ששהו במעברה - מחנה העולים - הגיעו לירושלים - שהיתה משאת נפש אבינו - ונתגלגל הדבר בזכות זקינו וזקינתו של דודנו ר' דוד גרינצווייג הי"ו, ה"ה הרבני המופלג מוה"ר קלונימוס קלמן דייטש ז"ל, שהשתדל עבורם לשכור דירה בירושלים, ובינתים התאכסנו בבית דודנו ר' חיים לייב פורגס הי"ו, עד שעלה בידם להשיג מחסן בלי מים ובלי מאור האלעקטרי, תמורת חמישים לירות.

מהראוי להדגיש כי מחסן זה ששימש למשפחה כמקום דיור, נותר לאחר עזיבתם מקום שמם, כי לא נמצא אפילו אדם אחד שירצה להתגורר שם.

רגילים היו במשפחה לספר אודות הנס שאירע במחסן זה לבנם ר' שמעון וואלף שליט"א, בהיותו תינוק המוטל בעריסה, כי פעם אחת שמעו אותו בוכה בלי הרף וכשניגשו להוציאו מהעריסה אירעה מפולת וחלק מהתקרה נפל לתוך העריסה, והיה זה נס גלוי שהתינוק כבר לא היה שם.

סאת היסורים בה התנסו הורינו לא שלמה עדיין, וגם כאשר רווח למשפחה ושכרו דירה אחרת בשכונת הבוכרים, היתה זו שוב ללא מים וללא שירותים, אך כאן "זכו" לאור האלקטרי, אמנם נתקיים בהם הכתוב בקינתו של ירמיה הנביא: מימינו בכסף שתינו (איכה ה, ד) כי היו זקוקים לרכוש את כמויות המים בכסף, ולסחוב את הדליים שנמכרו להם בסוף הרחוב עד לדירה, ובמצב כזה חיו עם ארבע ילדים קטנים כשצריך לסחוב תמיד מים לכביסה ולנקיון בתנאים קשים, וגם היה עליהם להיטלטל בכל עת הצורך לקצה הרחוב - שם היו שירותים ציבוריים. (מאחר שהדירה היתה ללא שירותים).

אמנם מעולם לא התלונן אבינו על סבלו הקשה, אלא קיבל את הכל באהבה, כשהוא מודה להשי"ת על כל מה שהשי"ת נותן לו, ומאידך היתה דעתו נתונה לעזור לאחרים ולדאוג לסיפוק צרכיהם בהרחבה, ולשם כך עסק כל ימיו בצדקה וחסד, והכל בהצנע לכת ובסתר, מבלי שירגישו בכך, ובדירה זו אף הכניסו אורחים וערכו שמחת שבע ברכות ליתומות פליטות השואה.

רק כעבור שנים רווח להם, כשאחרי מאמצים מרובים עלה בידם לרכוש דירה ברחוב חגי, ופיהם היה מלא שבח והודיה אל השי"ת על חסדיו הרבים עמהם.

פרק ששי

נהנה מיגיע כפיו - עשיר השמח בחלקו

נעים זמירות ישראל שורר בתהלותיו: יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך (תהלים קכ"ח, י"ב) ופירש"י ז"ל "הנהנה מיגיע כפיו נוחל שני עולמות, במסכת ברכות (ח, ע"א)", פסוק זה קיים אבינו כפשוטו וכמשמעו, ולא זו בלבד אלא שהיה שמח בחלקו כאילו היה עשיר ממש, וכדבריהם ז"ל (אבות ד, א) "איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר יגיע

כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך - אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא".

מעולם לא התלונן על מלאכתו, ולא בחל בשום עבודה, בבואו ארצה עבד קשה בכבישים, ולא נרתע מהקור בחורף ומהשמש היוקדת בימות הקיץ, נתנסה במלאכות רבות, בניפוי קמח, בניקוי נוצות במפעלים, ולאחר יום עבודה מפרך עסק בתורה בהתלהבות ובשמחה, מלבד זאת ניצל כל רגע פנוי ללימוד התורה, בכל ימות השבוע לא ראוהו הילדים, כי עם גמר עבודתו מיהר ללכת ישר לבית המדרש.

למרות עמלו הקשה לכלכל את צרכי משפחתו, חי בדחקות והסתפק בלחם וענבים, והיו זמנים שגם זה לא היה, בימות השבוע לא בישלו כלל בבית, ורק בשבת אכלו אוכל מבושל, הסתיר את מצבו ואיש לא ידע על מצוקתו הכלכלית, כאשר אמנו תחי' קיבלה עבודה ותפרה מעילי גשם, השתמש בשכרה הזעום על מנת לרכוש לילדים את צרכיהם המינימאליים.

למרות עניו הצטיין בהכנסת אורחים, ומדי שבת בשבתו כשאחיותיו הסמוכות על שולחנו, מביאות עמן בנות אחרות שהיו שרידות השואה מקבוצת לידינקה, במשך כל ימות השבוע חסך מפת לחמו, בכדי שיוכל לארח את הבנות האורחות, לימים טרח למענן והשיג כספים להשיאן בהיותו עוסק רבות בצדקה, וביתו היה המקום בו נערכו להן סעודות שבע הברכות, מכיסו ועל חשבונו, רבות יסופר על מעשיו ופעולותיו בהיותו משכיל אל דל, וגם אם לעצמו ולצורך ביתו לא היה צריך מאומה והסתפק במועט, הרי לצרכי אחרים דאג במסירות לרכוש עבורם רהיטים, ואף שהי' שקוע בעולמה של תורה וחסידות נתן דעתו על כל צרכיהם של החתן והכלה שיהי' להם כל האביזרים הדרושים ואף לראי דאג שיהי' עם הרהיטים, ולא אחת אף היתה דאגתו ומחשבתו נתונה לשלוח להם פרחים ומתנות.

תקופה ארוכה גוייס לצבא, ואף היה עולה בשיירת השמירה שהיתה

בהר הצופים, בשירותו בצבא השגיח על כשרות המאכלים, ולא אחת כאשר נתקל בבעיה הלכתית לא היסס לשפוך את כל האוכל, על אף ששילם ביוקר על כך, ובברכתו של כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א זי"ע מבעלזא שקיבל זכה להשתחרר מהצבא לשמחתו.

כאמור לא סלד מכל עבודה, בתקופה מסויימת השיגו עבורו עבודה בכתיבת כתובות של נדיבים לטובת בית היתומים דיסקין פעמים בשנה לפני החגים, כך יכול היה להכין את צרכי החגים, וכאן ראוי להזכיר את מדת חסדו הרבה שהוכחה במלוא עצמתה, בעובדא שאירעה פעם לפני הפסח שהלווה את משכורתו לאדם שביקש ממנו הלואה ע"מ להחזירה אחר כמה ימים עוד לפני החג, ומאז לא ראה אותו..., והיתה לו סייעתא דשמיא מופלאה שנזדמנה לו סמוך לחג ממש עבודה צדדית, שבשכרה עלה בידו לרכוש צרכי החג.

בכל מקום בו עבד קידש שם שמים בהנהגתו עם הבריות, קיים בעצמו: ולא יתבייש מפני המלעיגים, ולא נרתע אפילו כאשר היה הדבר כרוך באיבוד משרתו, היה זה כאשר לאחר השתדלות רבה של גדולים וטובים השיג את המשרה במשרד הסעד, ולמרות היותו כפוף למנהל המחלקה, הוכיח אותו בחריפות רבה על שלא נזהר מדיבורים האסורים, ולמרות שעובדים אחרים חששו לומר לו מלה, העיז הוא להוכיחו על אף ידעו כי מסכן הוא את פת לחמו, למרבה הפלא קיבל הלה את הדברים, והודה לו על כך, באמרו לו שממנו הוא מוכן לקבל תוכחה כי הוא יודע שכוונתו אמיתית וטהורה לש"ש.ואכן נתקיים בו: כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו (אבות ג, י), הכל כיבדו אותו וחיבבוהו, בהיותם עדים לכונתו הטהורה בכל מעשיו שנעשו לשם שמים, וכך עלה בידו לקרב רחוקים בעבודתו, ורבים השיב מעוון, יסד שם שיעור בכל יום לאחר העבודה, ודאג לכך שיתפללו מנחה בציבור בטרם צאתם מהעבודה, בהיותו זוכה ומזכה את הרבים.

זמנו היה יקר בעיניו, ומיאן לעבוד שעות נוספות באמרו כי אינו זקוק

קובץ תמונות בשמחת צאצאיו

קובץ תמונות בשמחת צאצאיו

קובץ תמונות בשמחת צאצאיו

משמאל החתן ר׳ שמעון זאב נ״י נראה דודינו ר׳ חי״ל טייטלבוים ז״ל

אלא ללחם לאכול ובגד ללבוש, ואילו יתר הזמן צריך להיות מוקדש לתורה.

לאחר שהשיא את בתו הצעירה הפסיק לעבוד, ונימוקו עמו כי מעתה יוכל ללמוד במנוחה, ולמרות שהיה לו עוד בן להשיא, שהיה אז צעיר לימים, הסביר כי עד שיגדל ויצטרך לדאוג להשיאו יהיה השי"ת בעזרו, ובינתים יכול הוא להקדיש את כל זמנו ללימוד התורה.

פרק שביעי

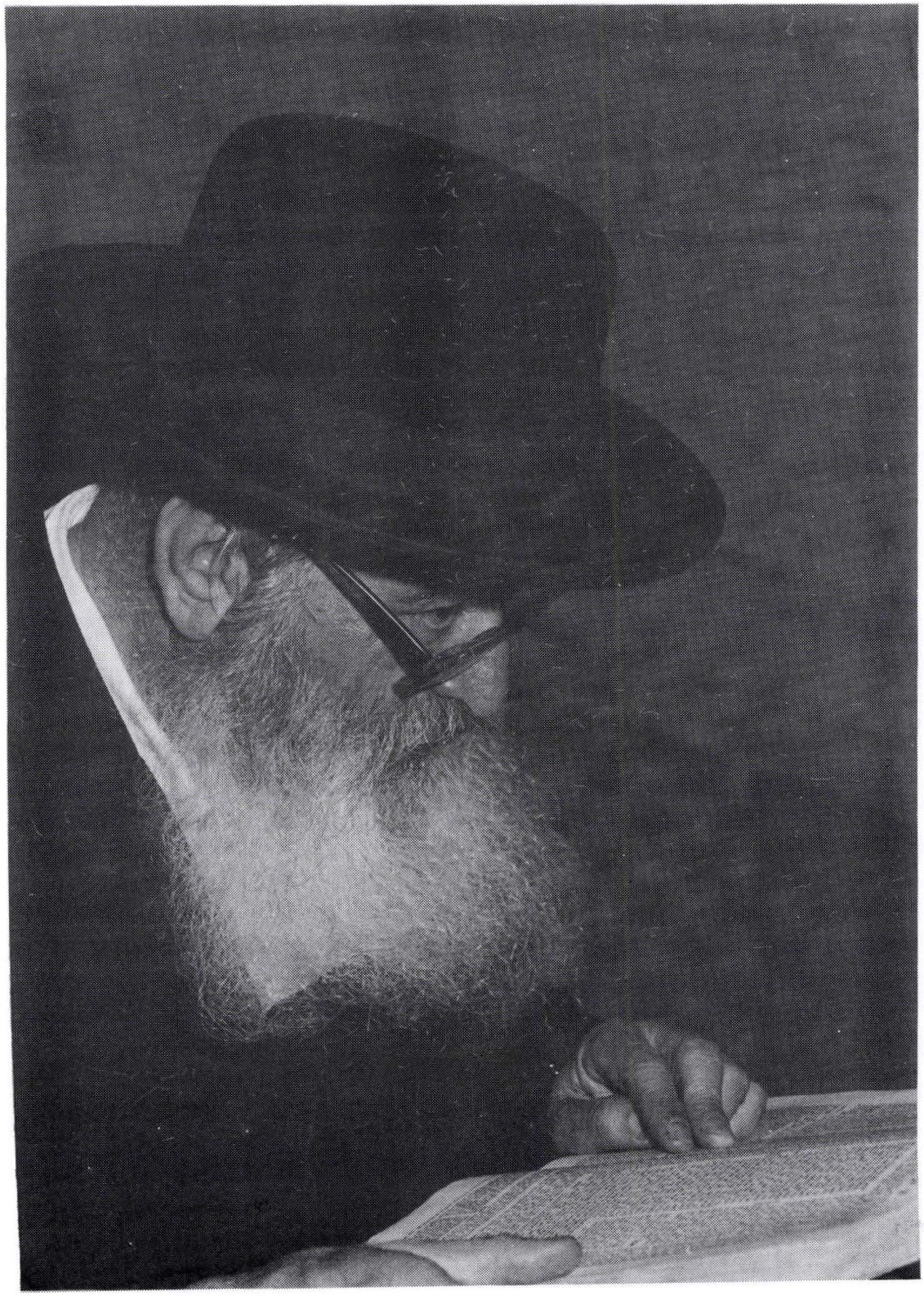
עובד ה' בשלושת עמודי העולם

בני משפחתינו זכו ללמוד כל עת מדמות נעלית בשלשת עמודי העולם: תורה, עבודה וגמילות חסדים, כאשר הוסיף על כך הרבה מדות ומעלות טובות.

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בעת בואו לנחם את משפחת אבינו הכ"מ אמר לבניו הי"ו: "אם כ"א מיוצ"ח בפני עצמו, יקח לעצמו רק מדה טובה אחת בלבד מאותן המדות הטובות שהצטיין בהן אביהם ר' ישראל, ויקיים אותה בשלימות, יכול הוא להיות אדם גדול". אמרנו ע"כ להעלות על הכתב בפני יוצ"ח מעט ממדותיו הנעלות שהצטיין בהם למען יקחו לעצמם מוסר ואורח חיים למשכיל.

למען אשר יצוה את בניו

אבינו ז"ל שכל חייו היו חיי תורה, מסר נפשו ומאודו לקיים את הדברים שנשתבח אבינו הראשון אברהם ע"ה: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'" (בראשית יח, יט), וכל ימיו עמל להשריש בנו יוצאי חלציו - הבנים והבנות - יראה טהורה ואמונה תמימה, שקד במסירות להחדיר בקרבנו אהבת תורה וחיבוב

המצוות.

בחינוך הבנים השקיע את נשמתו, ולא חסך יגיעה בעבודת קודש זו, ולמותר להזכיר שבכל שנות לימודינו במוסדות החינוך והת"ת והישיבה היה עומד בקשר הדוק ורצוף עם המלמדים והמג"ש וכו', שבוע בשבוע, לא עבר שבוע שלא בחן אותנו עד גמירא כל תלמודנו, והוסיף ללמוד אתנו להרחיב ידיעותינו. שעות מרובות הקדיש מזמנו היקר לו, על מנת שנהיה חרדים כמותו, לנצור לשוננו, בהקפידו על כך שלא לדבר סרה בשום אחד מישראל, יהיה מי שיהיה, ועל אחת כמה וכמה שלא תהיה לנו שום שייכות למחלוקת, בהזהירו על כך שנברח מן המחלוקת כבורחים מהאש. ובכלל הזהירנו שלא לעמוד בסוד משוחחים ומדברים דברים בטלים ופאליטיק וכו', בהטעימו כי מלבד זאת שאין שום תועלת משיחות אלו הלא יש גם עוון ביטול תורה, וחבל על כל רגע מהזמן היקר מאד.

בימות החול ובשבתות, בכל עת רצון בימים טובים ובפרט בימים הנוראים, דאג שנרגיש את חובתנו המיוחדת בזמן זה, ולא הסתפק בעבודתו הקדושה, אלא השקיע חלבו ודמו לחנכנו שאף אנו נשאף להתעלות בזמני קודש, כשם שזו היתה משאת נפשו ושאיפתו.במיוחד הטיף לנו בכל הזדמנות לדבוק באמונת חכמים בתמימות וללא כל התחכמות, לא אחת הביע את רצונו וחפצו שנתאבק בעפר רגליהם של צדיקים, "מי יתנני ירחי קדם" זוהי התחושה כאשר מעלים אנו בזכרון כיצד נתיגע בנשאו אותנו הפעוטות על כתפיו לחזות בנועם ה', ולקבל פני מלאך ה' צב־אות כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א זי"ע מבעלזא, ברוב השבתות והמועדים הן בירושלים עיה"ק והן בתל אביב, באותם זמנים לא הניח לנו להתעסק במשחקי הילדים, אלא החזיק אותנו כאשר ישא האומן את היונק, תוך כדי אזהרה חמורה שלא נסיח דעתינו לרגע, ולא נוריד את עינינו מלהסתכל בפניו המאירות של צדיק הדור, כשהוא מסביר לנו, שהסתכלות זו היא סגולה ליראת שמים.

ולדוגמא נזכיר עובדא אחת מני רבות שנחרתה בלבנו ובזכרוננו היה זה בעת הדלקת נרות חנוכה אצל כ"ק מרן זצללה"ה, בשנה האחרונה בת"א במוצש"ק חנוכה ההדלקה התקיימה ממש כאור הבוקר, ואבינו ז"ל החזיק אותנו במשך כל הלילה על ידיו כדי שלא נלך לישון ולא נפסיד ח"ו את ההזדמנות לחזות במעמד קדוש זה, ואכן עם כניסתו של כ"ק מרן זי"ע להדלקת הנרות עורר אותנו מיד, ומעמד זה היטב חרות בזכרוננו.

גם בזמנים שחלה או שלא יכול היה ללכת ברגליו לקטמון - מקום משכנו של רבינו הק' זי"ע, ובפרט בראש השנה, שהיה בעל - תפלה בשטיבל בירושלים, לא ויתר על כך שאנחנו הילדים נלך להסתופף בצל מרן זי"ע, ולשם כך ביקש מאברכים שהלכו לשם שיקחו אותנו עמהם, ולא רק בירושלים אלא ששלח אותנו לשבתות בתל-אביב, כך זכינו הודות למסירות נפשו להסתופף בצל הקודש כמעט בכל זמני השנה המקודשים.

הגאון מטשעבין זצלה"ה

כמו"כ לא חסך כל טרחה, ומדי כמה שבתות כתת רגליו אתנו לקבל פני גאון דורנו, שר התורה הגאון מטשעבין זצלה"ה לסעודה שלישית, ובקשו לבחון אותנו ולברכנו שנגדל לת"ח ויראי ה' ואכן זכינו כמה פעמים להתברך מפי קדשו. וכן לקח אותנו בהזדמנויות שונות לקבל פני גדולי ישראל משיירי כנסת הגדולה להשריש בנו אמונת חכמים.

שנים רבות לאחר מכן עוד מהדהדות באזנינו אזהרותיו על חובת שמירת העינים וקדושת הראיה בלכתנו ברחובה של עיר, וכן דברי החיזוק שלו בכל עניני עבודת השי"ת, וכל מה שקשור ביראת שמים, ובקיום המצוות כראוי.

הדריך וחינך אותנו להקפיד על כל הנהגה טובה, שנהגו חסידים ואנשי מעשה, בכל מוצאי שבת הטעימנו בסיפורי צדיקים, על מנת להקנות לנו אמונת צדיקים, וכל זה בנעימות עריבה אשר זכרה וטעמה לא יישכחו מאתנו עד זקנה ושיבה.

בכל מאורע ומקרה בחיי העולם הסביר והראה לנו השגחתו העליונה ית', והשריש בנו אמונה בה' ובטחון בו, החדיר בנו את הידיעה שיש מנהיג לבירה, את דבריו בנה תמיד על יסודות ספרי תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע.

כל אימרה של רבותינו הקדושים היו אצלו תורה שלימה, תקצר היריעה מלפרט עד כמה היה חרד ללמדנו שגם אנחנו ננהג כן,

מדי מוצאי שבת לא נלאה להזכיר לנו את מה שמקובל מפה קדוש כ"ק מרן אדמו"ר מהרי"ד זי"ע מבעלזא, להתחיל מיד במוצאי שבת את השבוע בלימוד התורה בהתמדה. זוהי סגולה להתמדה בכל ימות השבוע.

לא אחת שינן לנו את החובה ללמוד בכל שבוע את הפרשה עם פירוש רש"י עד גמירא, בהזכירו את מאמר מרן השר שלום זי"ע מבעלזא, כי בכך זוכים לאחר אריכות ימים להיות בהיכל רש"י הקדוש.

דאג להשכיל אותנו בתולדות הצדיקים והרחיב ידיעותינו בענין זה, ולא חסך עמל ויגיעה בכל הזדמנות להקנות לנו דעת רחבה, כדי לקיים דבריהם ז"ל (כתובות יז, א) לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות.

כמה גדלה שמחתו כאשר זכה ללמוד בצוותא חדא עם בניו ונכדיו, כשהוא שש כמוצא שלל רב על כך, כמו שהבטיחונו חז"ל (בבא מציעא

פה, א) כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם, מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה, והזכיר את דברי התוס' (כתובות סב, ב ד"ה החוט המשולש) שהוא כשרואין זה את זה (ועי' ייטב לב פרשת ראה כה, א' בענין זה).

כמו"כ בחינוך הבנות הקפיד על כל תהלוכותיהן הן בחברה והן בלבוש וכו', והעיר על כל ענין שלא היה נראה לו שהוא כפי דרכי החסידות והזהירות היתרה שנהגו בהן יראי ה', והסביר להן ב"כה תאמר לבית יעקב", עפ"י חז"ל ומקורות נוספים על כל ענין וענין.

נוצר תאנה יאכל פריה ות"ל נתקיים בו בשלמות הכתוב האמור: למען אשר יצוה את בניו, וזכה לגדל דור ישרים הממשיכים דרכו וחרדים לקיים מה שציום, ויהי רצון שימליץ טוב עלינו שלא תמוש התורה מאתנו לעולם.

גריס באורייתא תדירא

אבינו ז"ל הי' דוגמא חיה של המושג: וגריס באורייתא תדירא. עלינו להיזכר כיצד ישב לא רק בבית המדרש, אלא גם בדרכו עם ה"עולם הבא מסכתא" שלו היא מסכת יומא ושקד עליה בלכתו בדרך, ובכל עת מצוא ולא הי' מבטל רגע מעתותיו ומדי חודש בחדשו הי' מסיים אותה. וכבר העיד עליו יבלחט"א כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א "כי מסכת יומא אבדה בפטירתו א' מעמודיה הגדולים וידיד נאמן", כשהוא מפליא ביותר את התמדתו העצומה שקשה למצוא דוגמתו.

במכתב לנכדו נ"י כותב הוא "גם אני מייעץ לך ליקח מסכת ולשנן אותה תמיד כי כן הי' המנהג בימים קדמונים, והיה נקרא "עולם הבא מסכת, ומאן דירית מסכתא חדא, ירית עלמא חדא, ובזה תוכל לנצל את הזמנים הקצרים לפני התפלה, או האכילה, או אחריהן, ודע מה שכתב ה"משנה ברורה" בהקדמתו בשם הגר"א ז"ל שמבואר מהירושלמי כי כל

תיבה של תורה היא מצות עשה בפני עצמה, ואני ספרתי דף גמרא עם פרש"י היה יותר מאלף תיבות, וזה מצטרף לחשבון גדול". ונאים הדברים למי שאמרם.

סיפר בן אחותו יבלחט"א ר' פייבוש מילר הי"ו שכשבא דודו - אבינו ז"ל - לסעודת שבע ברכות שלו בהיותו חתן בשבעת ימי המשתה, ועדיין לא הגיעו המוזמנים, ביקשו ללמוד עמו, והספיק ללמוד יותר מדף גמרא אחד, כך שלא ביטל רגע מיותר מדברי תורה.

ולא רק בעשרות השנים בהן היתה תורתו אומנתו, אלא גם כשהי' עמל על המחי' ועל הכלכלה היתה התמדתו להפליא, ולא ביטל רגע מד"ת לדברים בטלים, וכאמור לא היו אצלו מושגים של עבודה יותר מהזמן הקצוב, כי הרי אז הזמן כבר מוקדש ללימוד התורה והיאך יעזוב חיי עולם לעסוק בחיי שעה.

מטו לן בשם צדיקים לפרש המאמר (פסחים נ ע"ב) "לעולם יעסוק אדם בתורה אף על פי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה" היינו שאף מי שאינו בדרגת לומד תורה לשמה, ישב ללמוד בביהמ"ד בקול רם שעי"כ יתעוררו אחרים ללמוד, ואולי ימצא אחד בהם שלומד לשמה. אבינו ז"ל קיים בעצמו מאמר זה, והי' יושב בבית המדרש ושונה בקול ורבים נסחפו בלהט לימודו בהתמדה וחשקות ועד מהרה הי' קול התורה בוקע ועולה מתוך ההיכל וזכות הרבים תלוי בו.

לימודו הי' בחשק ובהתלהבות, ניכר הי' עליו שזוהי כל משאת נפשו,

בס"ד

יום ב' לסדר ולכל בני ישרא-ל הי' אור במושבותם פסיה"ק ירושת"ו

מלך חי וקיים, ישפות לך בריאות וחיים, ותתברק מציון וירושלים,

נכדי היקר החריף ובקי בית רבנן יפה פרי תואר מוהר"ר נפתלי נ"י שם נות ביתך היקרה מנב"ת מרת בילא תחי'

אחדשה"ט באהבה רבה ואהבת עולם, מכתבך קבלתי לנכון ושמחנו בו אני ומקנתך אבל מפני טרדות שונות לא השבתי לך עד כה.

ת"ל החיים והשלו' אתנו ואני מרגיש ב"ה טוב אכן לפקנתך אתה יודע מכבר שסובלת יסורים ולוקחת תרופות אבל מנהלת הבית והעסק כרגיל.

אבל אמק והמשפחה דברתי שמם ות"ל הכל בסדר.

ובכשיו אם אני כותב מכתבי לה הנני רוצה לעורר אותך כי אמרו ל"ל אין מעירין אלא למעורבין בענין למוד התורה כי חל"ל אמרו לא ניתנה תורה רק לאוכלי המן והצדיקים כל"ה אמרו שאברכים היושבים והותנם מחלים אותם הם בבחינת אוכלי המן והנה יזוס מה שאומרים בשם החת"ם סופר כל"ה או אולי בשם גדול אחר כי הוא נפשה ת"ח מהחמשה דקות (בירוש מינוטען) כי בעמן הלימוד הרגיל אם מי שאינו מבטל כמן כל אחד לומד לפי שרכו אבל חמש דקות קודם התפלה או חמש דקות אחרי התפלה וכן קודם ואחרי האכילה רובם מבטלים העמן הנ"ל ואילו הוא ניצל את העמנים האלה ומה נפשה גדול בתורה ומה סיקר גדול. חוץ מזה אני מציע לך שתיקח לך מסכת אחת שתהי' שגורה בפיך ותוכל לסיים אותה כל חודש כמו שאני מסיים מסכת יומא כה יביא אותך להתמדת הלמוד. – וכן תצדרך ללמוד את צל היומי ומה יביא אותך לבקיאות בש"ס. וסיקר גדול לא לישב בסוד משוחחים שמבטלים את עמנם לריק שסתידים ליתן את הדין גם על בטול העמן וגם על הגדל ולא יהי' הלק בשום פוליטיק אפילו של בסלא ותתרגל לא לדבר שום דבור רס או גנאי על שום בר ישרא' ואם תשמור את פיך יתקדש כל גופך כי הפה הוא הפתח של כל הגוף ובספרי יראים המלידו על הפסוק וכל כלי חרס אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא כי האדם הוא חרס את חרסי אדמה ואם הפה שלו אין צמיד פתיל עליו שאינו שומר את דבורו אלי הוא סימן שהוא טמא וגם יזוס שברית הלשון מכוון נגד ברית המסור ואמר הרה"ק מוהר"ר ישרא' מרוזין ני"ע משל מאינקת (צנור) שאם סותמים מלמטה אינו נוצל מלמטה ויזוס שמי שפוסק בפוליטיק פה לוקה לו את כל הראש מן הלמוד ואפילו בשה שיושב על הגמרא לבו בל שמו ע"כ תפרוש מן חברים כאלה והקב"ה יסעור לך שתוכל ללמוד תורה לשמה בהתמדה בקדושה ובטהרה והבא לטהר מסייעין אותו ותצכה לעלות מעלה מעלה במעלות התורה ומפשים טובים לשמחת לבי ולשמחת לב כולנו והסיקר שיהי' הכל לנחת רוח להקב"ה ע"כ קודם הלמוד תאמר את תפלת ר' נחוניא בן הקנה לקיים מצות פשה של תלמוד תורה (כי מצוות צריכות כונה) כדי שיבואנו הלמוד לידי מפשה (אברהם) ולידי מדות ישרות (יצחק) ולידיעת התורה (יעקב) והמאור שבה יהפירנו לטובה (דוד) ויהי נועם וכו' והקב"ה ברוב רחמיו ישפיע לך בריאות ופרנסה וכל טוב לך ולב"ב שלא יהי' לך שום מפריעים מתורתו ומעבודתו תראה להתפלל בכונה עד כמה שאפשר כי שמעתי מאורי הרה"ג ר' אשר שטיינמץ מאסרסגסאס שאמר בשם צדיקים על מאמר הגמרא שמתתא בפי צילותא שצלותא הכוונה צלותא שהוא התפלה כי להצליח בלמוד אפשר ע"י תפילה ובפה אצא ואומר שלו' לך ולב"ב ,וד"ש לחותנך ולפקנך החשוב והמפואר הר"ר אפרים נ"י.

פקנך ישרא-ל קליין

גם פקנתך דורשת בשלומכם ומאחלת לכם כל טוב הנ"ל.

בס"ד

ח"י לאב"י לסדר אמור ואמרת תשמ"ט פסיה"ק ירושת"ו

בימי המנין, תתברך בכל סנין, ברוחניות ובגשמיות מקנה ובנין, נכסי המשכיל, החריש ובקי, משנתו בק ונקי ליח רצון יפה פרי תואר בנא מלא ספרא מוהר"ר יונה בנימין ברוק נ"י שם נות ביתו הבנוסה והחשובה מרת שרה מאלא תחי' ה' עליהם יהיו, מלכם יאיר ויפרח שם ישרש יקקב יבלו ופרח.

אחדשה"ט מפני הכבוד, מכתבכם הנעים תוכו רבוץ אהבה חידושי תורתכם קבלתי ושמחתי בו אם חכם בני ישמח לבי גם אני ובני בניהם הרי הם כבנים כאמור חכ"ל אכן בדרי על כל התוארים שכתבת כי גלוי ויבוש לפני מי שאמר והי' העולם שאין בי לא תורה ולא חכמה ולא ישרות ולא גמילות חסדים וההבור ריק אין בו מים כדרשת חכ"ל מים אין בו וכו' והנני להסיר לכם כי אם כי אמרו חכ"ל די קוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא אבל הסיקר לשנן את ההלכות להיות בקי בשו"ס ובפרט חלק אורח חיים וחלק ב' מיורה דעה ואין לו להקב"ה בעולמו רק ד' אמות של הלכה וגם שם"י האריכ"ל בעה שמבדרים הלכה שוברים את הקליפות והלכה אותיות הכלה הוא השכינה הקדושה מלכות שמיא והכלה ר"ת הריעו לד' כל הארץ והן הן קשוטי כלה האמיתיים גם אני מייסל לכם ליקח מסכת ולשנן אותה תמיד כי כן הי' המנהג בימים קדמונים והי' נקרא עולם הבא מסכת ומאן דירית מסכת חדא ירית עלמא חדא ובעה תוכל לנכל את הלמנים הקדרים לפני התפלה או האכילה או אחריהן ואפילו בשת הנסיעה ויבוש מה שכתוב בהקדמת המשנה ברורה בשם הגר"א כ"ל שמבואר מהירושלמי כי כל תיבה של תורה היא מ"ש בפני עצמה ואני ספרתי בלי גמרא שם פירש"י הי' יותר מאלף תיבות ובה מצטרף להחשבון גדול ידעתי בני ידעתי כי ב"ה אתה לומד בהתמדה אבל אמרו כ"ל אין מצרפין אלא למצרפין והסיקר לא ליגיע בסוד משחקים ומבדרים בפוליטיקה אפילו של חסידות ויבוש מאמרו של מרן מהרי"ב כלה"ה אל דבר שיואכטבר בלשטיל גמרא שטייג הסכבר פון דשם הסכטן שמוסס עם ניכלים ס"י כה מלשון הרס ושאר דיבורים אסורים ויבוש המשה ממרן הקדוש מהר"א כי"ס שתמיד כירך את המשמשים בקודש שרוצה לשמוע קול תורה ופשם שוחחו ביניהם מפשיות מאביו מהרי"ב כי"ס ושאל את הר"ר הירש וואלף ואמר לו כי ספרו מפשיות מאביו הקדוש והשיב לו אמת כי מפשה בדיקים הוא מפשה מרכבה אבבר גילברט הייסט שם ניגש אמנם ידעתי כי נחלל לספר סיפורי בדיקים כי כה מחלק את האמונה אבל כה בסעודת מלוה מלכה אבל לבבתו נסתלל שלא מבדרים במלוו"מ ספורים מבדיקים רק פוליטיקה רק בצמן ובאמבל הלימוד מביא הבש"ב שיספרו ושמתי בשם בדיק גדול אחד שאמרו לאחד מבניו או תלמידיו שבאמבל הלמוד אל תפסיק אפילו שם חסידות של רבינו יונה כ"ל ידעתי כי אני רחוק מלהיות במדרגה הנ"ל אבל כבר כתב מרן הקדוש הרבי ר' אלימלך כי"ס כי דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב של מי שאומרת ואולי אבנה גם אנכי מכה היה טוב הרבה לכתוב מן הסגנים האלה אבל תפסת מוסג תפסת – מה שלומכם בבריאות הגוף ושאר סנינים. נקוה לשמוע מכם בשורות טובות ולראותכם מתוך נחת ושמחה ובעה אבא ואומר שלו' תניינא בחתימה מלין הפתיחה באחול כל טוב מן העולם ועד העולם בכל חותמי ברכות שבמקדש (ירושלים כולה קדוי' מקדש לדשת הרמב"ם)

המבה לרחמי שמים ולישועת ד' כהרל סין

בקנק אוהבכם ישרא־ל קליין

בל"ש לידידי הרה"ח ר' פנחס בלייכפלד נ"י.

ולבקנק הרה"ח ר' אברהם יקקב מושקוביל נ"י ולמשפחותיהם בשם בועדתי תחי'

ובשעה שישב לעסוק בתורה שכח מכל עניני עוה"ז. הגמרא היתה מקום חיותו, וכאשר עלה במצודתו חידוש או הערה בתורה, לא ניתן לשער גודל שמחתו והי' שש עליהם כמוצא שלל רב ואכן זכה לחידושים מאירים והערות יקרות כאשר יראה הרואה בתוך ספרו זה, שהוא רק מעט מזעיר מחידושיו שהספיק להעלות על הכתב.

בשנותיו האחרונות אף זכה להכנס לפרד"ס התורה, והרבה לעסוק גם בסתרי תורה בטהרה, ולא אחת הי' מגיד שיעור בישיבת המקובלים "שער השמים" בירושלים עיה"ק תו"ב, והעידו עליו כי לא הי' צריך להכין השיעור אלא מיד כשפתח את הספר פלחו מפיו פנינים יקרים והי' מסביר את הלימוד בטוב טעם ודעת.

בהמתנה לביקורת בטחון בנמל התעופה על המזוודות

בשמחת הבר מצוה של נכדו עם מחו' הרה"ח ר' משה פייבוש ז"ל

ואני תפילה

על אבינו ז"ל ניתן להגדיר ההגדרה שאמר דוד המלך ע"ה ע"ע "ואני תפילה" וכפי' של הרד"ק שדוד המלך עצמו ע"ה הי' חטיבה אחת של תפילה. לא היו קיימים אצלו שני מושגים, האדם והתפילה, אלא כל שעותיו הי' תפילה ובשעת תפילתו התדבק בתיבות וכוונות התפילה עד שהיו לאחדים. עבודתו שבלב זו תפילה קיים בכל לבבכם ובכל נפשכם כאשר כל עצמותיו תאמרנה תפילה לא־ל חי.

מעודו הי' זמן תפילתו שעה שהתייחד עם קונו, שעה בה שכח מכל הוויות עולם הזה, שעה שעמד לפני אביו שבשמים עם לב נשבר ונדכה שר ומהלל, מתחנן ומבקש, בקול רם והתלהבות עצומה. עד שכל המתפללים עמו נסחפו עמו בתפילתו, ומנהמות לבו נמס כל לב.

את מונעי התפילה הכרית בלימודו משעות הבוקר המוקדמות

ובשהותו שעה אחת כחסידים הראשונים בהתבוננו בגדלות הבורא ב"ה ובשפלות עצמו. אין פלא איפוא כי תפילתו בקעה רקיעים וקולו הרועם יישר את העקמומיות שבלב.

בכל יום ויום הי' מתנשא כארי בשאגה, ומלהיב לב את כל המתפללים עמו להתלהבות ולהשתפכות הנפש. פסוקי דזמרה במנינו עברו בשירה ובזמרה בשמחה ודיצה בשבח והודי' להשי"ת. תפילות יוצר וקריאת שמע בשלהבת אש קודש להמליך ולקדש שמו ית' בעולם. ואילו חזרת הש"ץ היתה חטיבה אחת השתפכות והתרפקות כבן המתחטא לפני אביו שבשמים.

לא בכדי נבחר לשמש כבעל תפילה ושליח ציבור וזכה לקיים את שנאמר: כבד את ה' מהונך (משלי ג, ט) וכפי שפירשו חז"ל (ילק"ש שם רמז תתקל"ב) שאם קולך ערב, פרוס על שמע ועבור לפני התיבה על שם: כבד את ה' מהונך - ממה שחננך, ואמרו עוד (שם) חייא בן אחותו של ר' אלעזר הקפר, היה קולו נאה, והיה אומר לו: חייא בני עמוד וכבד את ה' ממה שחננך.

מיום בואו של אבינו ז"ל לארה"ק קבע מקום תפילתו בשטיבל של חסידי בעלזא בירושלים עיה"ק. וכבר מאז הי' רגיל לשמש כבעל תפילה ובעל קורא קבוע. ואף כאשר חשקה נפשו בימים הנוראים לעזוב את השטיבל בכדי שיוכל להתפלל במחיצת כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א זי"ע הורה לו מרן זצ"ל שלא יניח את מקומו ותפלתו שם, כי מי שמתפלל בשטיבל שלו, הרי הוא כאילו מתפלל יחד עמו.

זכה להיות בעל קורא קבוע אצל יבלחט"א כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שלשים שנה, החל משבת נחמו תשכ"ו, כאשר מרן שליט"א עלה על כס ההנהגה ועד השבת האחרונה לחייו, היא פרשת קבלת התורה יתרו בשנת תשנ"ו.

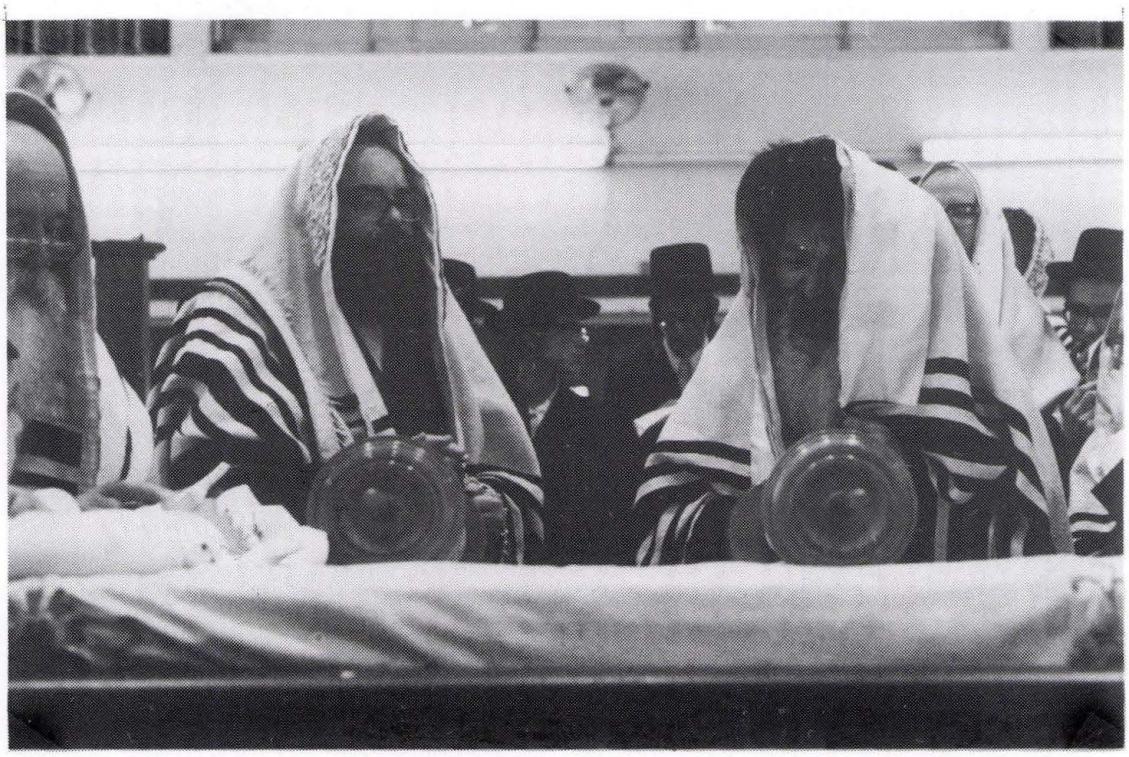
כ״ק מרן אדמו״ר מהר״א זיע״א

כ״ק מרן אדמו״ר שליט״א מבעלזא

הי' קורא בתורה מלה במלה, ומשמיע לרבים גם את התגים והנקודות. דברי התורה הק' כאשר נשמעו מפיו לבשו משמעות חדשה, וגם מסתרי התורה נצנצו מתחת לאדרת הנגלה. אמרת הצדיקים, כי בשבת פ' בא הוא הימים הראשונים של פסח, פ' בשלח הוא שביעי של פסח ופ' יתרו הוא חג השבועות זמן מתן תורתינו, הורגשה בבעלזא גם הודות לקריאתו בתורה. בשבת שירה הי' קולו מתנשא החל מפסוק "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם" והי' ממשיך באמירת השירה כשהוא מתרומם מעל הקרקע וקולו חוצב להבות אש ואחרי השירה והשבח נשמע קולו בתחינה "תפול עליהם אימתה ופחד... תביאמו ותטעמו בהר נחלתך"...

פרשיות קבלת התורה ועשרת הדברות הי' קורא בקולות וברקים מלהבות אש. וירא העם וינועו. מיוחדות הי' פרשיות משנה תורה, כאשר דברי המוסר שנשמעו מפי משה רבינו חדרו וירדו חדרי בטן, בהבלטת

בקריאת התורה עם יבלח"ט כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
בצד עומד הר"ר יחזקאל מנדל ז"ל

פסוקי היראה ובחירת דרך החיים. בהשמיעו פסוקי הפורענות שיחולו על שונאי ישראל הי' אומרם בקצף ובשאגה, ואילו פסוקי הברכה על עם ישראל בנימת תפילה ותחנון עד שהיו הדברים מאירים ושמחים כנתינתן מסיני. בה בשעה הי' דולה אוצרות יראה ואהבה מפסוקי התורה הקדושה, ומשקה לאחרים שהאזינו אליו, עד שנחקקו הפסוקים בלבבם, ובהעבירם הסדרה שמו"ת בכל עת כאשר יגיעו להפסוקים בהם הכניס חיות כה חזקה, ישמיעום בהתעוררות והתלהבות כמו ששמעום מפיו. וגם עבודה זו היה פרי הכנה דרבה שהי' מכין א"ע בערבי שבתות, אף הקצרים ביותר, מתוך ספר התורה דוקא, כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה.

כאמור זכה לשמש בעל תפילה בימים הנוראים בחצר הק' בעלזא בצל כ"ק מרן שליט"א. אי' העט לתאר את גודל ההתעוררות ששררה בעת תפילותיו. יראתו העצומה בימים אלה התבטאה בתפילתו וחיל ורעדה אחזו בכל הנוכחים. שנים רבות עוד תשאר חקוקה בלבות חסידי בעלזא ההתעוררות והכיסופין שספגו בעת תפלותיו הנרגשות אנחותיו ושאגותיו בעמדו לפני המלך היושב על כסא רם ונשא.

מתלמידיו של אברהם אבינו

מי יכול לתאר את מדת חסדו וטובו, ומעשי החסד שעסק בהם כל ימיו. תקצר היריעה מלספר את גדלותו במדה זו של חסד עם הזולת, וגם בשנים בהן ידע מחסור, תמך בסתר בנזקקים. ביתו היה פתוח לרווחה, ושנים רבות אכל על שולחנו בשבתות אדם שלא יכלו לעמוד בקרבתו, ואילו הוא האכילו והשקהו, כשמשפחתו ממתינה עד שיסיים, ורק לאחר מכן קידש על היין והסב עמהם לסעודה, ועליו ניתן לומר מתלמידיו של אברהם אבינו - פשוטו כמשמעו - בהיותו איש חסד במלא מובן המלה.

הרבה לכתת רגליו לאסוף כספים עבור נצרכים, והרבה לעשות צדקה וחסד עם נדכאים ונשברי לב, וכשחלה פעם ולפי הוראת הרופא נדרש לנוח, העיר לו בן אחותו כי עליו להשגיח על עצמו מכאן ולהבא, שלא יתאמץ יותר מדי, כי מחלתו היא תוצאה מריבוי הליכתו ברגל, ואז היתה תשובתו: אדרבה, תובעים ממני משמים שאוסיף יותר בעבודת הקודש של זיכוי הרבים במתן צדקה.

היה משכיל אל דל, ובכל מיני דרכים השתדל להטיב ולהיות לעזר לאחרים, פעם ביקר קרובי משפחה שאמם היתה מרותקת למיטה, וכשנודע לו שאין בביתם מכונת כביסה ביקש מיד מאחד מבני המשפחה שירכוש מכונת כביסה, ואילו את מחירה מוכן הוא לכסות במחצית - סכום נכבד ביותר - ולא נח ולא שקט, עד שנרכשה המכונה, ומהראוי להדגיש כי בביתו לא היתה אז עדיין מכונת כביסה.

כשחלה רבי יוסל טארנער ז"ל - שהי' אדם בודד מניצולי השואה -

הרה"ח ר' יוסל'ע טארנער ז"ל בשמחת נשואי הרה"ח ר' יונתן בנימין קליין

היה מבקר אצלו בכל ערב ומאכיל אותו. אירע פעם שנבצר ממנו לבקרו בגלל שמחה משפחתית, שלח אחד מבניו שיאכילו, אך הלה סירב לאכול אצלו, וכשחזר מהשמחה ונודע לו על כך, למרות השעה המאוחרת מיהר אליו להאכילו.

עוסק בצרכי ציבור באמונה

ולא עם יחידים בלבד גמל חסד, אלא אף עסק בגופו וממונו לטובת הכלל. מסר נפשו עבור החזקת ה"תלמוד תורה" של חסידי בעלזא בירושלים עיה"ק. בכל עת מצוא אסף כסף עבור התלמוד תורה, ובאמצעותו עברו סכומים עצומים של אלפים רבים לת"ת. ושיתף עמו את איש החסד ר' חיים גרוסמן ז"ל ועשו ביניהם הסכם כי גם לאחר אריכות ימיו ושנותיו של אחד מהם, תהיה לו מחצית הזכות של מצוה זו, כאשר חבירו ימשיך לאסוף כספים, דבר זה נתגלה כאשר פגש את נכדו של ר' חיים לאחר פטירתו, ואמר לו גם כעת יש לזקינך חלק במצוה זו.

כשנערכה מגבית עבור הת"ת, והוטל עליו לדרוש לפני הציבור, לא הסתפק בדרשתו אלא מיהר בהשכמת הבוקר לתת את תרומתו החשובה והנעלית. וכשנשאל הרי הוא עמוס בחובות - משום שהשיא אז אחד מצאצאיו היתה תשובתו: הרי היתה הכרזה בבית המדרש לתרום עבור הת"ת, ולאחר שקיימתי בדרשתי בשבת: נאה דורש, רוצה אני גם להיות: נאה מקיים. זה האיש וזה שיחו!

פעם אחרת כאשר היה במצוקה כספית בשל חוב גדול שהי' לו לשלם, הוריד חלק מן הכסף שהשיג ותרם לתלמוד תורה, באמרו שאינו יכול לפטור את עצמו ממצות צדקה וחיזוק התורה, למרות מצבו הקשה והיותו בעל חוב גדול, ורק אחר כך השיג את יתרת הסכום לפרעון חובו.

שנים רבות קיבל ע"ע לומר קדיש וללמוד משניות עבור נשמות נדיבים ותורמים שהשאירו עזבונותיהם לטובת הישיבה הק' או התלמוד תורה

בלימוד משניות
בביהמ"ד הגדול בקרית בעלזא

ואח"כ לטובת הקמת בית המדרש הגדול בקרית בעלזא. הוא דאג במסירות למנין תלמידי חכמים שילמדו אתו, וקיים אז "ותורת חסד על לשונו" הן לימוד התורה והן חסד.

כמו כן עשה חסד עם נפטרים רבים שלא השאירו ל"ע מי שיאמר עבורם קדיש. הי' שומר על היארצייט שלהם, לומד משניות לטובת נשמתם, התפלל לפני התיבה ואמר קדיש. בזה ראה לעצמו גם קיום: יזכיר לו יום המיתה.

מדי שבת בשבתו קיבל תינוקות של בית רבן ולמד אתם. חזר עמם על מה ששנו בתלמוד תורה עזר וסעד תלמידים חלשים בלימודם והי' מבטיח שיעשו חיל. כמו"כ בשבתות הקיץ כינס את הילדים ושנה עמם פרקי אבות כשהוא מתבל דבריו בסיפורי צדיקים המושכים את הלב להחדיר בהם יר"ש ואמונת צדיקים. בעיקר דאג ליתומים רכים שראו בו אב רחמן שקירבם ביותר.

אוהב את הבריות ומקרבן לתורה

כתלמידו של אברהם אבינו במדת החסד מסר נפשו גם לקרב רחוקים כאברהם אבינו בשעתו אשר קיים: "ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה) וכתרגומו: וית נפשתא דשעבידו לאורייתא. השקיע כוחות עצומים

ללמד בעלי תשובה אורחות חיים, קיים בעצמו מאמרם ז"ל (תוספתא הוריות ב, ז) מנין שכל השונה פרק אחד לחבירו מעלה עליו הכתוב כאלו הוא יצרו ורקמו והביאו לעולם, שנאמר: ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה (ירמיה טו, יט) כאותו הפה שזרק נשמה באדם הראשון, כך כל המכניס בריה תחת כנפי השכינה, מעלין עליו כאילו הוא יצרו ורקמו והביאו לעולם.

מדי יום ביומו הרביץ תורה בישיבת "תורה ואמונה" לבעלי תשובה. לא היה קץ לשמחתו כאשר עלה בידו ללמדם דפי גמרא רבים, ובמשך הזמן הפכו להיות תלמידי חכמים מובהקים, כשהם מזכירים את שמו בסילודין ובחרדת קודש.

עשרות רבות של בעלי תשובה היו אורחיו בשבתות ובימים טובים, ונפשם התקשרה בנפשו, והסבו עמו כמה פעמים בלילי הסדר, כשהוא מפרש להם את ההגדה בשפתם וכך החדיר בקרבם אהבת השי"ת ויראתו.

לומד ובוחן את בניו וילדי משפחתו

אחד מחשובי בעלי התשובה כותב אודות קירובו על ידי אבינו ז"ל: "כשחזרנו בתשובה, היה מובן מאליו, שהדרך בה אנו עומדים לילך, עמוסה בקשיים וחוסר נוחיות לא מעטים - אך ידענו שהשגחה פרטית ובאמונה הגענו למקום הטוב ביותר עבורינו, ואנחנו בידים טובות, ואכן כך היה בישיבת תורה ואמונה. אמנם עדיין היה חסר לנו בית חם עם אוירה משפחתית, ואת כל זה מצאנו בביתו של ר' ישראל קליין זצוק"ל. כבר ברגע הראשון הרגשנו שאנו נמצאים במקום מיוחד, ומתבשמים מהתנהגותו של יהודי אמיתי, האוירה, החום והיחס ודברי התורה הכל היה מושלם, השיחות העמוקות והתשובות לכל השאלות, האמונה הפשוטה והאמיתית, לאחר שנים רבות של נסיונות לא קלים ולימוד תורה בשעות קשות, הקמת בית יהודי לתפארה בתנאים שפת לחם היה צורך מבוקש".

כך כותב בעל תשובה החייב את חייו הרוחניים לאבינו ז"ל, ובדבריו ממשיך הוא לספר כיצד השפיעו הדברים על נפשם של אותם שבאו מעולם אחר לגמרי, ולא רק לגבי קיום מצוות וזהירות מעבירות אלא אפילו על עניני חסידות, בהזכירו כיצד החדיר בקרבם את חשיבות הטהרה התמידית, עד שהחלו להיות זהירים בטבילה במקוה בכל יום לפני התפילה.

ראוי הוא אבינו ז"ל להתאים לו את דברי חז"ל בזוהר הקדוש - בו הגה בשקידה ובטהרה - אודות קירוב רחוקים לתורה ולתשובה (פרשת תרומה ח"ב קכח, ב) תא חזי, כל מאן דאחיד בידא דחייבא ואשתדל ביה למשבק ארחא בישא (בא וראה כל מי שאוחז ביד הרשע והשתדל בו שיעזוב דרך הרע) איהו אסתלק בתלת סלוקין (הוא עולה בשלוש עליות) מה דלא אסתלק הכי בר נש אחרא (מה שלא עולה כך אדם אחר) גרים לאכפייא סטרא אחרא, וגרים דאסתלק קב"ה ביקריה וגרים לקיימא כל עלמא בקיומיה לעלא ותתא (גורם להכניע את הסט"א וגורם שיתעלה הקב"ה בכבודו, וגורם לקיים כל העולם בקיומו למעלה ולמטה), ועל האי בר נש כתיב: בריתי היתה אתו החיים והשלום (מלאכי ב, ה) וזכי

למחמי בנין לבנוי, וזכי בהאי עלמא, וזכי לעלמא דאתי, כל מארי דינין, לא יכלין למידן ליה בהאי עלמא ובעלמא דאתי, עאל בתריסר תרעי ולית מאן דימחי בידיה (זוכה לראות בנים לבניו, וזוכה בעולם הזה וזוכה לעולם הבא, כל בעלי הדין אינם יכולים לדון אותו בעולם הזה ובעולם הבא, י"ב שערי הרקיע פתוחים לפניו, ויכול הוא להיכנס אליהם, מבלי שיהיה מי שימחה בידיו). ועל דא כתוב (תהלים קיב) גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד.

יותר ממה שכתבנו אודות מסירותו לבעלי תשובה, ניתן לספר אודותיו, כי לא עצר אותו הקור והחום, ואפילו כפור ושלג ללמוד עמהם, וכך גם קבע שיעורים עם עולי הונגרי' בהונגרית, ועסק גם עם עולים מרוסיה, וכאמור דאג גם למחסורם, והשיא רבים מהם במסירות גוף ונפש, ובזכותו בנו בתים נאמנים בישראל תורה ויראת שמים, ובודאי יקויימו בו דברי חז"ל האמורים (זוה"ק שם) ועל דא כתיב גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד, זרח בחושך אור לישרים וגו' (תהלים קי"ב, ב־ד).

שמחת חתן וכלה

חד בדרא ממש היה במצוות שמחת חתן וכלה, ובפרט בשמחות בעלי התשובה, בראש ובראשונה בסיועו הכספי לצורך הכנסת כלה, שלמענה כיתת רגליו להמציא להם את כל הנדרש להם.

לא אחת ספג עקב כך עלבונות ובזיונות, ואף כאשר הגיע לאזניו שמרננים אחריו שלוקח את הכסף להכנסת בניו שלו לחופה ולמרות היותו כה רחוק מלהנות מאחרים הי' סופג העלבונות וממשיך בגיוס התרומות לאחרים בהטעימו: וכי מפני כבודי לא יוכלו אחרים להכנס לחופה מתוך שמחה?!

משמח חתן וכלה בשמחת נישואי הרה"ח ר' משה מנדל הרשטיק חתן הגה"צ מוואדקעט זצ"ל

בשעת שמחת נישואין הי' שש ושמח מפזז ומרקד ולפעמים אף השפיל א"ע ולא חס על כבודו עבור מצוה חשובה זו כשהוא מקיים בגופו "ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה" (שמואל ב ו, כב) וכפירושו של הרד"ק "אבל אני מניח כבוד עצמו ומתעסק בכבוד קוני". לבות חתנים רבים, ובפרט יתומים ונשברי לב, התרננו ממש בראותם איך אבינו ז"ל שמח בשמחתם.

רבים וטובים הפליאו את שלימותו במצוה זו, כי בעוד שבבוקרו של יום עסק בהספידה של צעירה לימים שנפטרה לאחר מחלה קשה ל"ע, הרי באותו ערב נערכו נישואי אחד מבעלי התשובה וכדרכו בקודש שימח את הציבור ללא גבול, כך שכולם היו סבורים שהוא עצמו משיא אחד מצאצאיו.

כאשר נתכבד בבדחנות הי' חורז חרוזים בדברי התעוררות להחתן קודם החופה שלא היו התעוררות לחתן גרידא, אלא גם ובעיקר דברי התעוררות לעצמו, ומלבו הנשבר הי' מעורר ומתחנן בתפילות ובקשות

בשמחת חתן וכלה

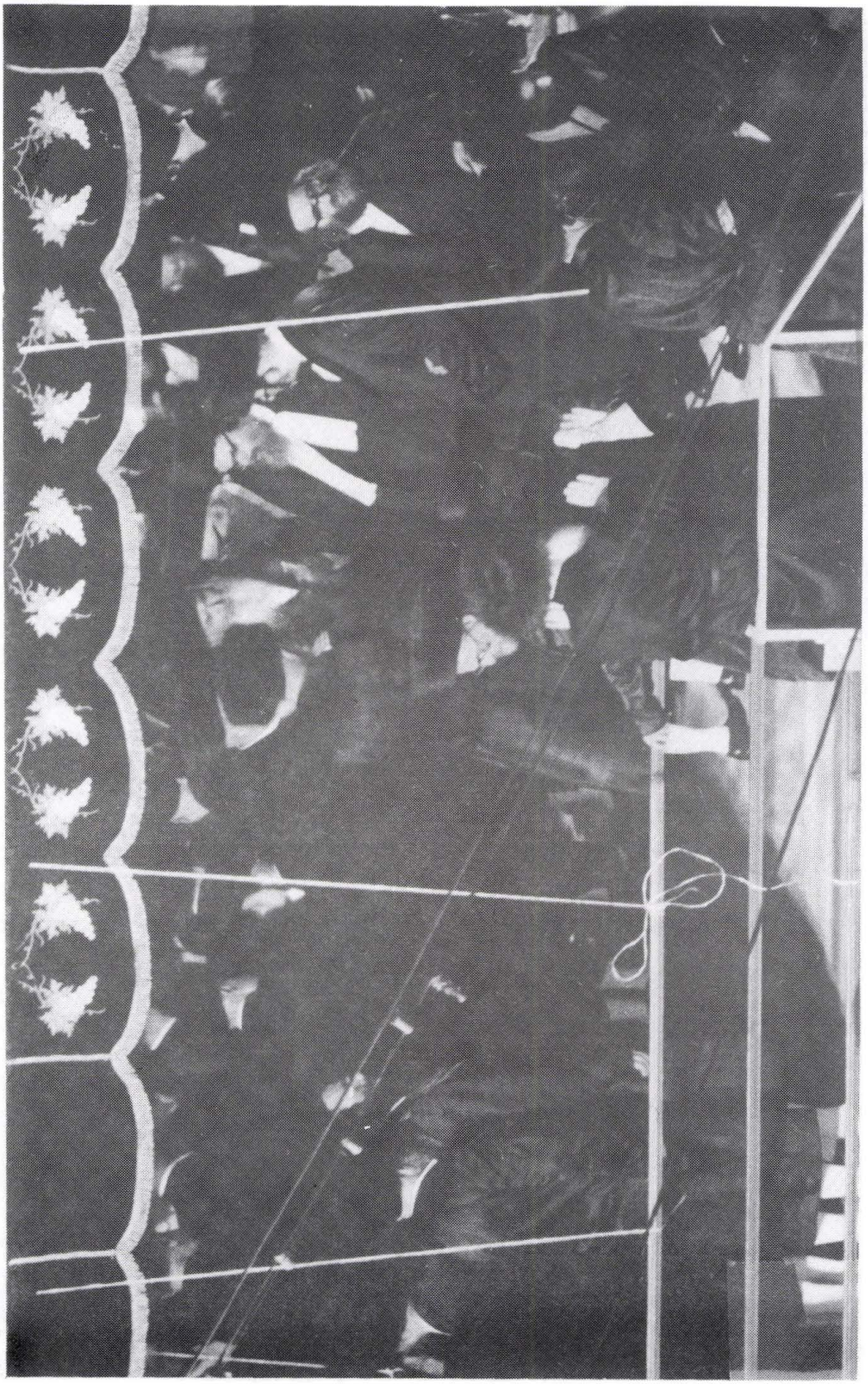
אומר דברי התעוררות להחתן הרב אהרן מרדכי שליט"א לפני החופה
(דברי ההתעוררות במילואם ראה בסוף פרק זה)

מעומק הלב שהיו מביאים את השומעים עד כדי דמעות.

ומהראוי להזכיר את הנהגתו הטובה, כי את הכסף שאסף בחתונות אלו הקדיש עבור הת"ת ואילו הכספים שקיבל בעת ה"מצוה טאנץ" - כנהוג - הקדיש לצרכי עניים ונצרכים ובהם תלמידי חכמים צנועים.

מדת הכרת הטוב

על אף עסקו במעשי חסד רבים, לא ציפה לאיזה תשלום גמול, ומיאן לקבל מתנות עבורם. לעומת זה, מיוחד הי' במדת הכרת הטוב וכאשר קיבל טובה ממישהו לא הי' שוכחו, וכל אימת שיכול הי' הי' גומל לו כגמולו הטוב.

שר המכירה המשפט הראשון בפתיחת המעמד התופה

הגה"צ רבי דוד שפרבר זצ"ל גאב"ד בראשוב
נפ' ביום כ"ה אד"ב תשכ"ב

לאחר שקיבל את משרתו במשרד הסעד, כתוצאה מהמלצתו של הגאון החסיד רבי דוד שפרבר זצ"ל גאב"ד בראשוב, הזכירו לטובה בכל עת, וביום הזכרון שלו למד משניות והקפיד לומר קדיש לעילוי נשמתו.

כשהתלאמנה ל"ע דודתו מרת יהודית כהן ע"ה הי' עורך את ליל הסדר בביתה, בכדי לשמח אותה,ואף שהי' צריך לטלטל את כל המשפחה - כולל ילדים קטנים - ואת הכלים והמאכלים מרחק רב, הי' עושה זאת בחפץ לב בהדגישו כי חייב הוא לה הכרת הטוב, משום שהיא היתה שליח ההשגחה העליונה להצלתו בימי השואה, ושלי ושלכם שלה היא. וגם לאחרי פטירתה ציוה לקרוא שם לכמה מנכדותיו על שמה.

פרק שמיני

יהודי של: שויתי ה' לנגדי תמיד

קיים אבינו ז"ל מש"כ הרמ"א בריש השולחן ערוך "**שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים**

כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדבורו במושב המלך כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד. ולא יתבייש מפני בני איש המלעיגים עליו בעבודת הש"י. גם בהצנע לכת ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב ומיד שיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה". (אגב הי' דורש מיו"ח לשנן סעיף זה תמיד בע"פ)

יראת ה' שהיתה חופפת על אבינו ז"ל הורגשה על כל הבא במחיצתו, וכאשר הביטו בהנהגתו ראו במוחש כי יושבים לפני המלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו. במשך כל שנותיו לא ראינו אצלו אף רגע של קלות ראש או ליצנות ח"ו. ולא בכדי הגדירו כ"ק מרן שליט"א בעת בואו לנחם את משפחתו בתור "א שויתי איד".

חותם "עד" על התנאים של החתן הרב אהרן מרדכי שליט"א

כ"ק מרן שליט"א המשיך: "מופלא הי' הן בשבירת המדות שלו, והן בהתמדתו בתורה. הוא לא הביט חוץ לד' אמותיו, לא הרים קולו על שום נברא שבעולם, ולא היה נעלב משום בן אדם בעולם, וזהו מה דאיתא בגמרא (חולין פט, א) על הפסוק תולה ארץ על בלימה (איוב כו, ז) אמר רבי אילעא אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה, שנאמר: תולה ארץ על בלימה" עכל"ק תוך כדי ההדגשה על תורתו, יראת חטאו ועשיית החסד עם הזולת של אבינו ז"ל.

כל אלו המעלות שמנה בו כ"ק מרן שליט"א כולם היו פרי היותו "שויתי איד" ומעלה זו היא אשר טמנה בתוכה גם את קיום מצות "בכל דרכיך דעהו" שקיים אבינו ז"ל בכל מעשיו. ואת זהירותו העצומה בדבורו כאשר נאריך להלן.

בכל דרכיך דעהו

החכם מכל אדם אמר בחכמתו: בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך (משלי ג, ו) וחז"ל הגדירו פסוק זה: פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה (ברכות סג, א). ואכן קיים אבינו בפשטות מה שכתוב: וידע את קונו ובוראו בכל דרכיו ובכל מעשיו. ראשית חכמה יראת ה' הי' הקו המנחה שלו מנערותו, ויראתו היתה קודמת לחכמתו, בהיותו ירא מן החטא כמן השריפה.

יראה זו שררה על אבינו הן בלכתו ברחוב והן בשבתו בבית המדרש. הן בעסקו לפרנסה והן בשבתו על שולחנו לסעוד. הן בשכבו על מטתו והן בנסעו בדרך. ובני משפחתינו שראו אותו בתהלוכות חייו הפרטיים מבינים למה הכוונה.

אגב הי' לו מנהג קבוע בכל סעודה ללמוד סדר זה: "המזבח עץ שלש אמות גבוה וארכו שתים אמות ומקצעותיו לו וארכו וקירותיו עץ וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה', פתח במזבח וסיים בשלחן, רבי יוחנן וריש

לקיש דאמרי תרווייהו בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם, עכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו (חגיגה כ"ז ע"א) וכן אמר המשנה באבות: שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים שנאמר כי כל שלחנם מלאו קיא צואה בלי מקום, אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה', (אבות פרק ג' מ"ג) פעמים שהי' מוסיף גם המשנה בזבחים (פרק ד' מ"ו) לשם ששה דברים נזבח וכו'.

כל מה שהי' בו אף נדנוד קל של עבירה הי' מרחיקו כמטחוי קשת והי' מתרחק מצ"ט שערי היתר שלא לבא ח"ו לשער אחד של איסור. ולא מעבירה מפורשת בלבד גדר עצמו אלא גם כאשר חשש שאם יעשה מעשה פלוני או ילך למקום אלמוני ימנע הימנו לקיים איזו מצוה או שיתבטל מלימוד התורה הי' נמנע הימנו.

זהירותו בכשרות ממונו היתה להפליא, חרד מחשש רחוק של אבק־רבית, וכשקיבל פעם מחברת החש־מל סכום בתורת רבית, לא היסס אלא שלח אותו מיד בחזרה. אף במקרים שהקילו בהם ההמון בכשרות הממון בהסתמך על קולות שונים הי' אבינו נזהר מלהשתמש בהיתרים ובקולות אלה.

משאו ומתנו הי' באמונה בצורה בלתי רגילה, וכאשר ביקש ממנו אחד מידידיו שלאחר אריכות ימיו יאמר קדיש עבור, והותיר לו סכומים חשובים, מיאן להשתמש בהם - למרות מצבו הדחוק - באמרו שאותו יהודי חשב שה"קדיש" שלו הוא בשלימות, אבל בהיותו כעת בעולם האמת יודע הוא כי טעה ולפיכך החליט למסור את הכספים לצדקה, לזכותו של אותו יהודי. נהג שלא ליהנות מממון אחרים ושנא את המתנות, אף כאשר ניתנו מתנות ע"י אנשים שנהנו מפעליו למענם לאות הוקרה והערכה מיאן לקבל. והדברים אמורים בשעה שהי' נזקק להם ביותר.

עולה לא נמצא בשפתיו

מורגלת היתה בבעלזא האימרה, כי להתפלל צריכים בקול רם, כדי שלא להשתמש באותו פה שמדברים בו דברים אסורים ח"ו הנאמרים בלחישה. אבינו ז"ל אמנם התפלל בקול רם, אך גם זהירותו מהדברים הנאמרים בלחישה הי' בו כדי ללמד.

כבר בגיל י"ד כשהתייתם מאביו ז"ל קיבל על עצמו לשמור על טהרת הלשון, וזהירותו בכך היתה ללא גבול. בשבתו בסעודה שלישית בשבת העדיף את הישיבה לעצמו, שמא ישמע דבר איסור, ורק בשעה שהחלו לומר הזמירות הצטרף אל הציבור והנעים בקולו הערב יחד עם כולם.

ובכלל הי' מתרחק מכל דבר שיש בו צד מחלוקת, ומעולם לא נטל חלק בשיחת הבריות בעניני פאליטיק ודברים בטלים.

הנהגה זו הקנה לצאצאיו וכך כותב לנכדו יבלחט"א: "ידעתי בני ידעתי כי ב"ה אתה לומד בהתמדה, אבל אמרו ז"ל אין מזרזין אלא למזורזין, והעיקר לא לישב בסוד משחקים ומדברים בפוליטיקה אפילו של חסידות, וידוע מאמרו של מרן מהרי"ד זצלה"ה 'אז דער שוואכסטער בלעטיל גמרא שטייט העכער פון דעם העכסטן שמועס' (דף גמרא אפילו כשלימודו הוא חלש ביותר, נעלה הוא על השיחה הכי גבוהה, כלומר בחסידות שבני אדם משוחחים). וגם ניצולים על ידי זה מלשון הרע ושאר דברים האסורים".

לנצח תשאר חקוקה בלבם של צאצאיו הזהרתו אותם שלא לדבר על שום אחד מישראל, ושיהיו בולמים את פיהם בשעת מריבה, ועל אחת כמה וכמה כאשר מדובר מתלמידי חכמים ויראי השם, ואל יתפתו בפתויי היצר כי את האמת הם מבקשים לגלות כי בזה ח"ו יטנפו את פיהם. כ"ק מרן שליט"א מבעלזא התבטא פעם כי בחר בו להיות שליח ציבור, משום שיש לו פה נקי וטהור.

דובר אמת בלבבו הי' כל ימיו, וכשנתבקש פעם בהיותו באנגלי' לבחון את ילדי התלמוד תורה של חסידי בעלזא בלונדון שלמדו אז מסכת בבא מציעא פ' אלו מציאות, הדגיש את הגמ' שם (כג, ב) כי צורבא מרבנן אינם משנים מדיבורם, והסביר לילדים הרכים כי מי נקרא צורבא מרבנן? זה שלומד את התורה הק' שבה כתוב: מדבר שקר תרחק והוא **מקיים** פסוק זה רק כך הוא ראוי להיקרא בשם צורבא מרבנן. ואכן זו היתה מדתו ומהותו, וכל ימיו דבק באמת ובתורה הנקראת אמת.

ענוותן ושפל ברך

לשון הרמ"א שהבאנו בפתח דברינו הוא "**מיד יגיע אליו היראה וההכנעה**". ואכן מופלאות היו ענוותנותו והכנעתו של אבינו ז"ל, ועליו ניתן לומר דברי חז"ל (סנהדרין פח, ב) "**שלחו מתם איזהו בן עולם הבא ענוותן ושפל ברך, שייף עייל שייף נפיק וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותיה לנפשיה**".

כל הנהגתו היתה בהתאם לכך. "**ענוותן**" כפירש"י על הכתוב: עניו מאד וגו' (במדבר יב, ג) "שפל וסבלן" היה אבינו מיוחד במינו בסבלנות, כפי שהעידו עליו שלא ידע בכלל מהו כעס. ואף כאשר הגיע לימי הזקנה, הגיל שרבים מקבלים בו התחושה כי על "הדור הצעיר" לכבד אותם ולשמשם כי הרי "והדרת פני זקן", וכאשר אין מקיימים רצונם בשלימות הם מתרגזים. הרי אבינו ז"ל לא שינה את טעמו והי' מכניע א"ע לאברכים צעירים ות"ח, וגם אז מיעט ככל האפשר להשתמש באחרים ומעולם לא כעס או הרים קולו. פעמים כאשר הי' מבקש מתלמידי הישיבה להצטרף אליו למנין לתפילה או ללימוד משניות לטובת נשמת נדיבי הישיבה"ק הי' עושה זאת בהכנעה ושפלות, לא כתובע אלא כמבקש "טובה" ואף הי' מתנצל בפניהם בשפלות והכנעה...

ענותנותו המופלאה לא תאומן כי תסופר, וכבר העיד עליו כ"ק מרן שליט"א בהתפעלות רבה על כך שאפילו בשמחה משפחתית של נכד,

נושא דבריו בשמחת אירוסי נכדו ר׳ אהרן שטרנליכט הי״ו

ישב בקצה השלחן, ולא הרגיש בכך מעלה של ענוה, כי לא זקוק הי׳ אפילו לשמץ של כבוד. מעולם לא חיכה לכיבודים, וכאשר כיבדוהו באיזה כיבוד הי׳ כל פעם מופתע מחדש... כי לא עלה על דעתו שמגיע לו.

במכתב ששלח לנכדו מביע הוא צער ״על כל התואריים שכתבת, כי גלוי וידוע לפני מי שאמר והי׳ העולם שאין בי לא תורה ולא חכמה ולא ישרות ולא גמילות חסדים והבור ריק אין בו מים כדרשת חז״ל מים אין בו וכו׳...״.

כאשר שמע פעם מישהו אומר עליו דברי שבח הי׳ בעיניו כמתעתע. ונאה לציין העובדא דלהלן: פעם בעת שמחת אחד מצאצאיו עמד הבדחן וסיפר שפעם בימי הסליחות הוכיחו מרן שליט״א על כך שלא השתתף באמירת תהלים אלא שוחח מחוץ לבית המדרש. והוסיף מר״ש בתוך דבריו: דע לך כי אני בעצמי, כשהנני נכנס לביהמ״ד ורואה את ר׳ ישראל

מקבל מכ"ק מרן שליט"א "נוי סוכה"

מעוטף בטליתו ועומד הכן לפתוח בתפילה לבי מתמלא בבושה וכלימה בראותי כיצד ר' ישראל מכין את עצמו, ובאיזה אופן נרגש הוא אומר תהלים, הנני מקנא בו הלואי והייתי מכין עצמי כך.

כשנשמעו הדברים - קם אבא ז"ל ממקומו, והכריז בהתרגשות רבה שמאחר שיש אנשים החושבים עליו כך, הרי הוא מוסר מודעה שאין זה מדוייק. ואם תאמר האיך העיד עלי מרן שליט"א בדבר שאין בי, הרי כבר מצינו ברש"י על הפ': וידועים לשבטיכם, שאמר משה רבינו לבנ"י שהם יביאו השופטים משבטיהם "שאם יבא לפני מעוטף בטליתו איני יודע מי הוא ואם הגון הוא אבל אתם מכירים בו וכו'", הרי לנו שאף משה רבינו הי' עלול לטעות בשעה שבא לפניו אדם מעוטף בטליתו, כיון שכך, הרי מרן שליט"א רואה אותי בשעה שאני מעוטף בטליתי וא"כ טועה בהערכתו! והרי זו דוגמא עד היכן הי' שפל ברך, עד שלמרות היותו חסיד נלהב ומאמין באמונת צדיקים תמימה ברבו, הרי כשהי'

במוצש"ק באמירת אגיטע וואך לכ"ק מרן שליט"א

הדבר נוגע אליו לא קיבל את דברי השבח.

ואל יתבייש מפני המלעיגים עליו

גם דברי הרמ"א בהמשך הסעיף: "ואל יתבייש מפני המלעיגים עליו" קיים אבינו ז"ל בשלימות. בענותנותו הרבה, ובהיותו משפיל עצמו בפני כל ברי', היו שלעגו על קיום המצוות שלו בתמימות. ולא ח"ו מפאת חוסר יראה או קלות במצוות, אלא בגלל שאבינו ז"ל לא הי' מתחשב כלל בכל הסובב אותו, ורק קיום מצוות ה' עמדו לנגד עיניו בכל עת ובכל שעה.

פעם נקלע לבית הנתיבות בלונדון, והגיע שעת המנחה. שדה התעופה המה מרוב גויים וערלים, כשקומץ קטן של יחידים היו יהודים שותו"מ. אך בחפצו כי עז להתפלל מנחה בציבור לא בוש וצעק בקול רם: מנחה! מנחה! וכאשר העירו לו האחרים שאין כאן "מאה שערים" התנצל

בפשטות: אולי יזדמנו עוד יהודים ונוכל להתפלל תפילה בציבור, ואכן חפץ ה' הצליח בידו ורצון יראיו יעשה.

פעם אחרי התפילה בבית המדרש של מאות יהודים עלה על הבימה והכריז בקול: מי שאבד "פאטשיילע" זה יגש אלי. כמובן פרץ שחוק עז על פני הנוכחים. בנו יבלחט"א שהתבייש קצת ממעשה אביו שאלו: הרי בהשבת אבידה מצינו פטור של "זקן ואינו לפי כבודו" השיב אבינו: וכי יש כבוד גדול מלקיים מצות השבת אבידה?! תדע, שכשכוך השחוק בא אלי בעל האבידה ודרש את אבידתו, וזכיתי לקיים מצוה נדירה!

רבים לא הבינו את "נחישותו" להתפלל בפני העמוד, וגחכו על כך: גם היום יש לו איזה "חיוב", אך כאמור לא זו בלבד שלא נרתע ולא התבייש, אלא אף לא התרגז והתכעס, וכל מעשיו בפשטות ותמימות.

פרק תשיעי

במצוותיו חפץ מאוד

כל ימי אבינו ז"ל היו חטיבה אחת של חיבוב מצוות ורדיפה אחריהן לקיים אותם ביראה ובאהבה ובשם כל ישראל.

פרשה בפני עצמה היא קיומו בשלימות: הכון לקראת אלקיך ישראל, הן בהכנה לתפלה ולקריאת התורה, הן בהכנה להנחת טלית ותפילין בבוקר בבוקר והן בהכנה לקיום כל מצוה.

זמן רב לפני בא עתים מיוחדים, הלא הם שבתות וימים טובים ראינו אצלו צפיה עצומה "מתי תבא מצוה זו לידי ואקיימנה". ובשעה שכבר הגיעה העת קיימה בכל השלימות, בהידור רב בשמחה ובהתלהבות.

כל ימי השבוע הי' ממתין לבואו של יום השבת וקיים: "מחד שביך לשבתיך", וכפרש"י מאחד דשבת שלך תן ליבך לשבת הבאה (ביצה טז

ע"א). היה לו כסא מיוחד שהי' יושב עליו רק ביום השבת להראות חביבות השבת לכל בני הבית. קבע לעצמו מאכל שהי' חביב עליו, פשטידא הנעשית מתפוחי אדמה, ומאכל זה הקפיד שלא לאכלו בימות החול, כי היה מיועד אך ורק לשבת. ההכנות לשבת היו רווית בקדושה ובטהרה, וכבר זמן רב לפני כניסת השבת הי' מגיע לבית המדרש ומכין עצמו לכניסת היום בלימוד התורה ועיון בספרי חסידות.

מה נהדר הי' מראהו בשעת הקידוש בליל שבת, בעמדו והכוס בידו, ושוהה מספר דקות ארוכות, מתוך מחשבה עמוקה, עד שקולו הרעים בתיבות הקידוש. מעמד מרומם זה הותיר את רושמו על כל המשפחה, וכך החדיר בלבם אהבה ויראה ובעיקר השתוקקות לקיום המצוות.

בפרוס חג הפסח, התלהב לבו פי כמה, בראותו בעשיותיו בביעור החמץ ענין של ביעור הרע מהלב, והי' עוסק בה בכל לו"נ. ומה עוד כאשר הלך לאפיית מצות לחג הפסח, הי' שופך לב בתפילה קודם לכן

באפיית המצות בערב פסח

שיסייעוהו משמיא לבל יכשל ח"ו באיסור חמץ ושתצאנה המצות מהודרות בכשרות וזהירות. כאשר הגיע ערב חג פסח היה לבו בוער, וכאשר עמד בשריפת חמץ הי' אומר ה"יהי רצון" תוך שהוא שופך דמעות כמים ומתחנן לביעור הרע מן העולם וכל הרשעה כולה כעשן תכלה.

לילי הסדר שלו נערכו ברוממות של יהודי חסידי אמיתי, שאין רואים רבים כדוגמתן. בד בבד עם היותו במוחין דגדלות, היתה דעתו נתונה לחינוך הבנים על מנת להחדיר בהם אמונת הבורא ואהבת הבורא החופפים בלילה הזה עם יראת שמים וחיבוב המצוות. ועם כל זה הי' נותן לבו להדכפין דייתי וייכול שסעד על שולחנו, ושמח לב נדכא.

שבעת השבועות שבין פסח לשבועות הי' ניכר בעליל שעובד על עצמו לתיקון המדות וראוהו מתעלה ממש במעלות הקדושה ומתמיד יותר בלימודו תוך שהוא מזרז את בני משפחתו עמו להתכונן לחג השבועות זמן מתן תורתינו.

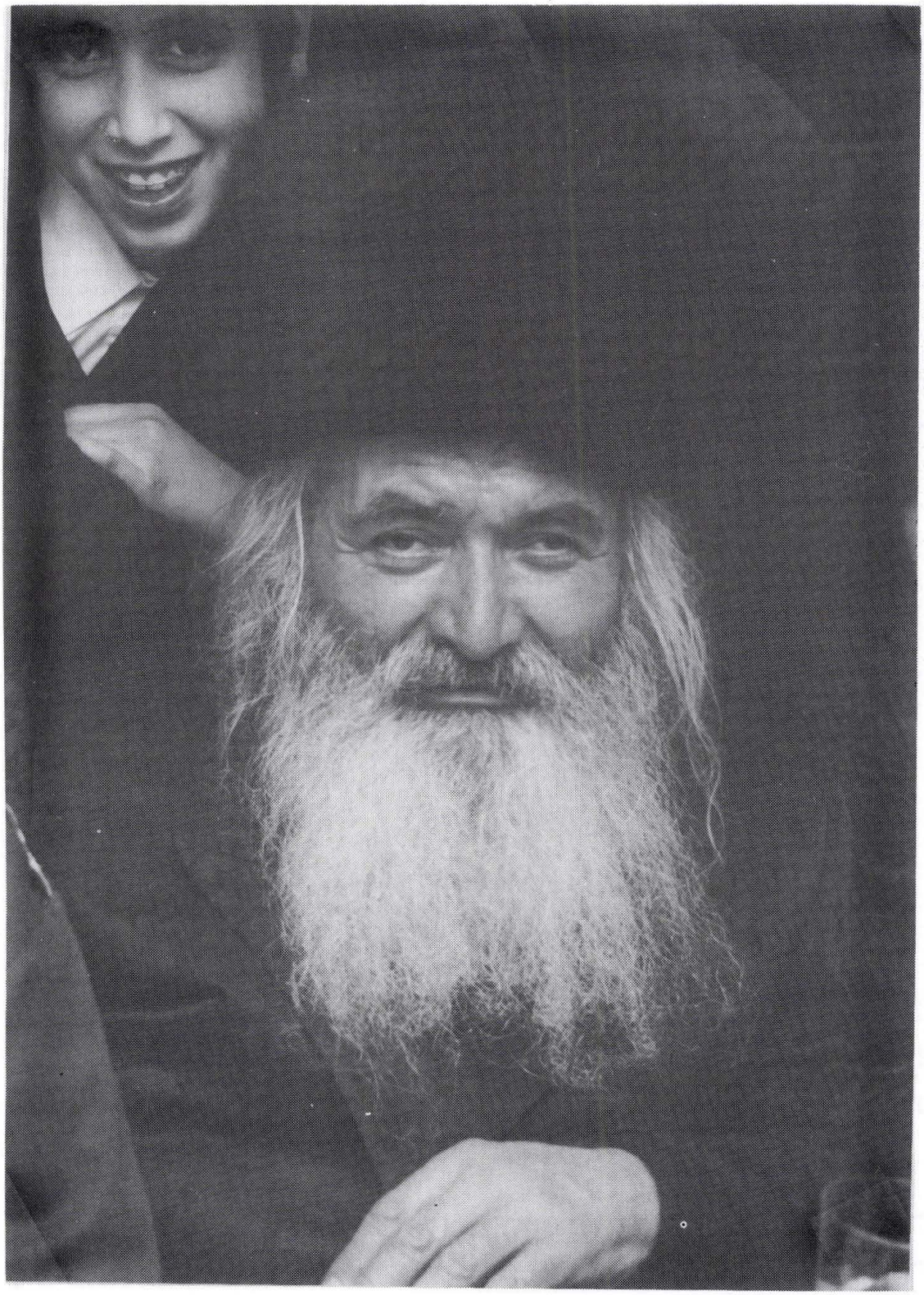
ההכנה לעבודת הימים הנוראים היתה באימה וביראה. וכבר הזכרנו את עדותו של כ"ק מרן שליט"א על כך. כבר חדשים מספר לפני חודש תשרי, החל בעשיית תשובה ומעשים טובים, כשראו עליו בעליל מאמר רבותיה"ק מבעלזא שדיו לבעל תפילה בבעלזא להזכר שהוא בעל התפילה בבעלזא, להתכונן כראוי לימים הנוראים. כאשר הגיע חודש אלול הי' ממעט מלעסוק בעניני עוה"ז, ממעט בשיחה ועוסק בתורה ותפילה בהוספה על כל ימות השנה. ראינו עליו איך יהודי עושה חשבון נפשו, ומעשיו הטובים והרעים נדונים על ידו היאך לתקנם, להכרית הקוצים ולתקן את הטעון תיקון. ומה נורא הי' המעמד בערב יוה"כ בסעודת היום בשפכו שיח בבכיות עצומות באמרו את הפזמון מהסליחות ירצה צום עמך אשר דמו לך מזה וכו', ולפני הליכתו לבית הכנסת כשהי' ניגש לארון הספרים ובבכיות מבקש מחילה מהספרים על שלא למד בהם די.

ושוב חיבת המצוות שלו היתה מופלאה ומיוחדת במינה, וכבר לפני ראש השנה דאג להשיג את ארבעת המינים שיהיו בתכלית ההידור,

ואף כשפרנסתו היתה דחוקה עליו, היה מוזיל על מצוה זו סכומים הגונים כאחד הנגידים. מצות סוכה ושמחת יום טוב קיים בהתרוממות, תוך שהוא מרומם עמו את כל בני משפחתו לאהבתו ית"ש.

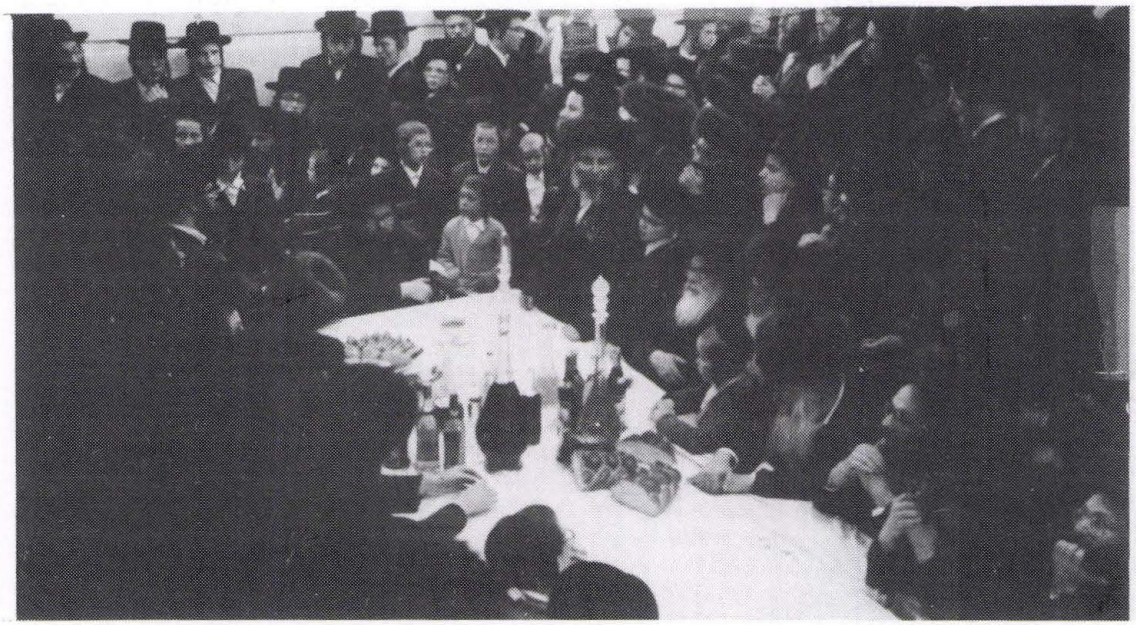
כל זמן ומועד עם ייחודו, היה ניכר עליו ביותר. הדלקת הנרות בחנוכה, היו עם שמחה פנימית וחדוה, כשהנהורא מתפשט על כל הבית. שעה ארוכה הי' יושב ליד הנרות ובקולו הנעים זמירות לקונו. קיום המצוה בתמימות הושרש היטב בבני משפחתו, והי' אפשר לומר כי כל ימי החורף היו תחת השפעתם של נרות החנוכה.

שמחת פורים קיים בשמחה וטוב לבב, כשהוא משמח עמו את האחרים. שימש כ"פורים - רב" בחצר הק' בעלזא, ושם זכה להתכבד מעל ומעבר לפורים רב רגיל, עד שבשנתו האחרונה הסיב מרן שליט"א את שמו ל"רב של שושן הבירה". הוא ניצל את כהונתו זאת בתמימות וישרות והי' מסבב בין הנדיבים להתרימם לצורכי העניים שלהם דאג והי' מאציל עליהם ברכותיו, שהרי ביום הזה כוחו יפה... ואכן, כאשר הצליח לגייס סכומים הגונים, הי' עוד בימי הפורים מביאם אל הנזקקים ושמח לבבות נדכאים רבים.

פורים רב עם הספודיק

וגם בתוך השמחה הגדולה ששמח ושימח אחרים, קיים בנפשו: עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה (תהלים ב, יא) ובשעה שהי' בגילופין בפורים קרא לבניו ובירך אותם כשם שבירכם בערב יום הכיפורים בהדגישו שפורים הוא כיום הכפורים.

בשולחן הטהור בסעודת פורים אצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

וצדיק באמונתו יחיה

"בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר: וצדיק באמונתו יחיה" (מכות כד, א). כל המעלות והמדות טובות שנאמרו עד הנה על אבינו, כולם ניתן להעמידם על אחת, על יסוד אחד איתן וחזק, הלא היא שלימות האמונה התמימה של אבינו ז"ל.

מסכת חייו של אבינו ז"ל היתה חטיבה אחת של אמונה ובטחון, כאשר על כל גל וגל שבא עליו, נענע בראשו באמונה, ותמיד האמין באמונה שלימה שכל מה שבא עליו מאת ה' היתה זאת אף כשהיא נפלאת בעינינו. זה הי' סוד השרדו בזמנים קשים ומרים של יתמות בשנות ילדות,

ושכול בשנות השואה האיומה רח"ל ועתים של דוחק ומצור.

מעולם לא אבד את בטחונו האמיץ בהשי"ת. תמיד השליך על ה' יהבו, והשריש מדה זו גם בבני משפחתו, שפרנסה באה רק מהשי"ת, וכל פעולות האדם אין מעלות או מורידות והבוטח בה' חסד יסובבנו.

בכל צעד ושעל ראה בעין אמונתו השגחה פרטית ממש. בכל דבר הי' אומר "גם זו לטובה" והי' סמוך ובטוח שמעולם לא עברה עליו רעה. אמונתו זו החזקה ניכרה עליו מבחוץ, ורבים התחזקו מכוח אמונתו.

כל מצוותיו ית"ש שקיים היו חדורות באמונה תמימה ופשוטה, כשהוא מנסה לעשותן בתכלית השלימות בהדגישו את האמונה שאנו מאמינים כי הקב"ה מקבל נחת רוח מכל מעשה ופעולה טובה של בני ישראל.

אני מאמין בביאת המשיח

פרק בפני עצמו הוא אמונתו וצפייתו למשיח. הוא קיים כפשוטו "צפית לישועה" הי' בכל שעה ושעה עומד ומצפה מתי יבא גואל ויגאלנו. לא היתה שיחה מבלי שיזכיר את ביאת המשיח ומבלי לחזור ללא הרף כי "הנה זה עומד אחר כותלינו" וקרובה ישועתנו לבא.

מדי פעם כאשר היו מתכננים תוכניות שונות לעתיד הי' שוקל בכל חשבון שבמהרה יבוא משיח ואז יעשו כך וכך. כאשר התכוננו לשמחות הי' מחשבתו כל הזמן כי משיח כבר יבוא ויהי' עמנו בשעת השמחה. כאשר הציעו לו פעם לנסוע לחו"ל להשתטח על קברי אבותיו השיב הרי בקרוב ממש נתראה עמהם בתחיית המתים.

רבות הי' מעתיר לישועתן של ישראל, ובתמימות הי' מסיח דעתו מכל הצטרכויותיו וצרכי משפחתו ומתפלל על הגאולה.

אמונת צדיקים

אך יחד עם האמונה בה' הי' מופלא ומיוחד באמונת צדיקים. מאז עלותו לאה"ק התדבק בכ"ק מרן מהר"א זי"ע והתקשר עמו בקשר אמיץ ונפלא. הי' לוקח עמו את בניו ולא הי' מביט על השעות המאוחרות של התפילות ועריכת השולחנות. האמנתי כי אדבר, תמיד הי' מדבר מאמונת צדיקים ומשריש אמונה זו בצאצאיו בשלימות.

כ"ק מרן מהר"א זיע"א

מיד כעלות יבלחט"א כ"ק מרן שליט"א על כס ההנהגה התדבק בו להבחל"ח אבינו ז"ל בדביקות אמיתית, בהתבטלות עצומה ובאמונה תמימה.

כאשר הי' עומד בפני מרן שליט"א הי' ארכבותיו דא לדא נקשן כעבדא קמי' מריה. ומה נפלאו היו הזמנים שהי' נכנס לקודש פנימה אל מרן שליט"א והי' מגיש לו פתקא מתוך לב נשבר ונדכה, כשהוא מזכיר עצמו לטובה ולברכה, מלבד על בריאות גופו ובריאות אנשי ביתו, גם על צרכיו

כ"ק מרן אדמור שליט"א

הרוחניים, שיוכל ללמוד וללמד, להבין ולזכור את כל מה שלומד בנגלה ובנסתר. הי' מבקש על תשובה שלימה עד שיעיד עליו יודע תעלומות וכו' שיוכל להתפלל כראוי בטהרת הגוף והנפש ושיוכל לעבוד את הבורא ית"ש מתוך נחת והרחבת הדעת. ואף בלילה טרם צאתו מן העולם, במוצש"ק פ' יתרו, בעברו על פני מרן שליט"א להתברך בברכת "א גוטע וואך", הושיט למר"ש את ידו ומר"ש החזיר לו ידו, וידי לפלא.

כבד את ה' מהונך - הדרש והרמז

את מסכת חייו של אבינו ז"ל ניתן לסכם בפסוק: כבד את ה' מהונך. כאמור קיים דרשת חז"ל "כבד את ה' מגרונך" כשהי' מתפלל וקורא, שר ומזמר לכבד את ה'.

קיים גם רמז הזוה"ק (ח"ב צג, א): כבד את ה' מהונך - דא תורה ומצוות, והוסיפו עוד (שם) שהעושר של האדם אינו אלא תורה ומצוות, ובעוד שאחרים שוקדים על רבוי ממון שקד הוא במסירות נפש להרבות במצוות ומעשים טובים.

ובלימוד תורתו מתוך ענוה כאשר לא החזיק טיבותי' לנפשיה קיים המשך המאמר: כבד את ה' מהונך, ולא תשתדל באורייתא כדי להתגדל בה, כמה דאוקמוה חברייא: ואל תעשם עטרה להתגדל בהם, ולא תאמר אקרא בעבור שיקראוני רבי, אלא גדלו לה' אתי, כבד את ה' מהונך, כבן דאיהו חייב ביקרא דאבוי ואמיה. הוא למד בקול, לרכוש מצוות בכל תיבה ותיבה (כבמכתבו המובא לעיל) קיים חסד בלימודו, ועל כל זאת לא החזיק טיבותי' לנפשי וקיים את הכתוב ככתבו, כמדרשו ורמזיו.

במקום פסוק של השם ישראל הנדפס ב"פסוקים לשמות אנשים" המתחיל באות הראשונה של שמו ומסתיימת באות אחרונה, בחר אבינו ז"ל לעצמו הפסוק "**יראי ה' הללוהו כל זרע יעקב כבדוהו וגורו ממנו כל זרע ישראל**", בתוך פסוק זה מצא אבינו ז"ל שורש שמו ונשמתו, ועם פסוק זה

הי' מתכונן לעמוד בפני בי"ד של מעלה לענות בשפה ברורה כאשר ישאלוהו מה שמך, יראת השם שבו, הוא שהלל ושיבח להשי"ת כל ימי חייו, הוא שורש הכבוד הגדול שחילק לתורה ועוסקיה, והוא סוד גודל פחדו ומוראו מהבוית"ש "**וגורו ממנו כל זרע ישראל**".

סיום המסכת

שבעים שנותיו של אבינו היו מסכת אחת של תורה ומצוות, וכשם שבחייו הי' עושה הכנה לקראת כל מצוה ומצוה לכל זמן ומועד, ומקיים כל מצוה באהבה ודביקות, כך לעת פטירתו נפטר מתוך קיום המצוות ומתוך לימוד בקול, וזו אשר היתה ההכנה הגדולה לקראת סילוקו לעולם שכולו טוב.

תמונתו האחרונה שלשה ימים לפני הסתלקותו בחופה של החתן אהרן ב"ר שלמה יוסף יאקאבוויטש הי"ו

סיפר הגר"י אקער שליט"א מרמ"י ישיבתיה"ק, כי כשלמדו פעם בישיבת המקובלים "שער השמים" בענין פטירת האדם נענה אבינו ז"ל ואמר, אשרי למי שנפטר מן העולם כשהוא מעוטף בטלית ומעוטר בתפלין, והזכיר את מאמרם ז"ל (עבודה זרה כ, ב) אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים, בשעת פטירתו של חולה, עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו, וטיפה של מרה תלויה בו, כיון שחולה רואה אותו, מזדעזע ופותח פיו וזורקה לתוך פיו, ממנה מת, ממנה מסריח, וכו' (ועי' זוה"ק ח"ג רלא, ב ושם רלד ב) והוסיף כי בודאי שאין רשות למלאך המוות לזרוק טפה זו במי שמעוטר בטלית ותפילין.

ביום א' פרשת משפטים כ"א בשבט תשנ"ו לאחר שסיים תפלתו בבית המדרש בעלזא, וישב ללמוד סדר תלמודו כשהוא עטוף בטלית ומעוטר בתפלין יצאה נשמתו בטהרה, ועוד הספיק לקרות עוה"פ בתפילין דר"ת קריאת שמע עם הציבור, ובודאי שזכה למיתת נשיקה ונתקיים בו הכתוב: יקר בעיני ה' המותה לחסידיו (תהלים קטז, טו(וכדרשת חז"ל (מדרש תהלים שם) כי מיתת צדיקים יקרה בעיני ה' וכו', וקשה לי לומר ליעקב שימות שעמל בתורה כל ימיו וכו', וכשהצדיק מסתלק מן העולם שלש כתות של מלאכי השרת יוצאים לקראתו, אחת אומרת: ינוחו על משכבותם (שם) והשלישית אומרת: הולך נכוחו (שם) עדי יקוצו וירננו שוכני עפר בקרוב אכי"ר.

ברוך דיין האמת

בצער רב וביגון קודר אנו מודיעים על פטירתו הפתאומית של בעלי, אבינו וזקננו ואחי,
עטרת ראשנו ונזר תפארתנו, הרבני החסיד המופלג בתורה ויראת השי"ת שייף עייל ושייף נפיק
וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיא, עסק בצדקה וגמילות חסדים כל ימיו
ועבד את קונו בתמימות והתלהבות התאבק בעפר רגלי רבותינו הקדושים מבעלזא

באמונה ובדבקות

מוהר"ר **ישראל** במוהר"ר יונה בנימין **קליין** זללה"ה

מבערעגסאז – ירושלים תובב"א

ההלויה תצא **היום, יום ראשון** פרי משפטים, כ"א שבט תשנ"ו
בשעה 7.30 בערב מביתו, רח' האמרכלים 28 ותעבור דרך בית המדרש הגדול
קרית בעלזא בדרכה להר המנוחות.

יושבים שבעה בביתו, רח' האמרכלים 28 ירושלים ת"ו. **המשפחה המתאבלת**

גוש ת-ג
חלקה ה'
מוהר"ר ישראל קליין ז"ל
אבן זכרון
לכל משפחתו שנו"נ עקרה"ש
בשנות הזעם הי"ד
ובתוכם
אחיו הב' דוד יצחק
נפ' ביום ב' דפסח תש"ה במחנה
א"ח מגדלתו מרת חוה
בת הר"ר שמעון טייטלבוים הי"ד
וילדיה משה, ביטל בלומא
נעקרה"ש ביום כ"ר סיון תש"ד
הי"ד

פ"נ

אבינו רועינו עטרת ראשנו ותפארתנו

הרב החסיד המופלג

עובד ה' באהבה ויראה

ושוקד בתורה ביגיעה

עמוס במצוות ומעשים טובים

בגופו ומאודו גומל חסדים

זהיר בדיבור, בעל קורא ושליח ציבור

בתומו מתהלך, ענוותן ושפל ברך

דבק באמונה ברבוה"ק מבעלזא

שמו הטוב נודע בשערים

מוהר"ר **ישראל** בהר"ר **יונה בנימין** ז"ל

קליין

מבערגסאז - ירושלים

ישר באדם במעלות תמים

נהנה מיגיע כפיו ומקדש שם שמים

שפך בתפלתו לב כמים

ובהתלהבותו עורר רבים במקהלים

רב חילו בנגלות התורה ובסתרים

בהם נכספה נפשו וחידש אמרים

את רגליו כיתת לטובת ת"ת ונצרכים

ביתו פתח לאביונים והשכיל לדלים

לשמח חתן וכלה ולבות נדכאים

וללמד שבים הרבה פעלים

זעם וצרה בעמק הבכא עבר ביגונים

ובתומת צדקו עמד באיתנים

לחינוך יו"ח לתוי"ש יגע בכל אונים

וזכה לדורות נטעי נאמנים

השיב נשמתו בטהרה,

בביהמד"ר בעסק התורה

בטלית ותפילין דר"ת מעוטר בתפארה

ביום ראשון פר' משפטים כ"א שבט

שנת תשנ"ו לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

שם אמו רייזל

דברי פרידה

שאמר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא

לפני מיטתו של רבי ישראל קליין ז"ל

איתא בגמרא (סוטה ה) ואת דכא ושפל רוח - רב הונא ורב חסדא, חד אמר אתי דכא (אני מגביהו עד ששוכן אצלי - רש"י) וחד אמר אני את דכא (אני מרכין שכינתי אצלו).

אפשר לומר ששניהם אמת, אלו ואלו דברי א' חיים: בשעה שהאדם נמצא בזה העולם ומחזיק עצמו לשפל רוח, אז "אני את דכא", שהקב"ה כביכול מוריד עצמו לשכון אצלו. ובשעה שהאדם נפטר מן העולם הזה, אז הוא "אתי את דכא" - שהקב"ה מעלה אותו אליו לשכון אצלו, וכמ"ש (שמו"א כה): והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את ה'.

ר' ישראל היה בימי חייו בבחינת "דכא ושפל רוח", ובודאי שעכשיו יהיה בבחינת "אתי דכא" - שהשם יתברך יקח אותו אצלו.

היית בעל תפילה בזה העולם, כן תהיה בעל תפילה בעולם העליון - עולם האמת, ותתפלל בעדינו ובעד כל המשפחה, ובעד כל כלל ישראל, שנזכה לישועה האמיתית והנצחית.

היית יהודי נסתר, ויתכן שהרבה לא ידעוך ולא כיבדוך כראוי, ולכן אנו מבקשים ממך מחילה, ובודאי שתמחל לנו.

היית עמנו בחבורה, והנך נשאר עמנו בחבורה.

הדברים שאמר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא בעת ניחום אבלים

שמעתי פעם בשם בעל דרשן (ממדינת הונגריא) לפרש את הפסוק "הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק" (ישעי' נז, א) דהנה בדורות הקודמים היה רק כינוי של צדיקים ורשעים - היינו שמי שלא היה צדיק היה נחשב לרשע, ולזאת הרשעים למען יוכלו לילך בשרירות לבם ושלא יקראו אותם רשעים, נתנו עצה בנפשם שיקראו את הצדיקים "חסידים" שזהו דרגה גדולה יותר מצדיק, ולכן אפי' אם הם אינם חסידים לא יקראו אותם רשעים, כי מי שאינו חסיד אינו רשע, וזהו הפ' "הצדיק אבד" היינו שהשם צדיק אבד "ואין איש שם על לב", "ואנשי חסד נאספים" היינו שניתוספו אנשים בשם חסידים, "באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק" - שהשם צדיק אבד מפני שהרשעים יוכלו לעשות כל מזימותם ולא יצטרכו לקרוא אותם רשעים, ולכן קראו את הצדיקים חסידים, ומפני זה ניתוספו הרבה בשם חסידים.

על ר' ישראל היו יכולים לומר באמת "אבד חסיד מן הארץ".

כמה וכמה שהסתכלתי אחריו ראיתי שהוא "א - שויתי איד", הן שבירת המדות שלו, והן התמדתו בתורה, והוא לא הביט מחוץ לד' אמותיו, לא הרים קולו על שום נברא שבעולם, ולא היה נעלב משום בן אדם שבעולם, וזה מה דאיתא בגמ' (חולין פט, א) על הפסוק "תולה ארץ על בלימה" (איוב כו, ז) "אמר ר' אילעא אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה שנא' תולה ארץ על בלימה", תורתו, והיראת שמים שלו, החסד שעשה עם הזולת.

וזכורני ימים מקדם שר' ישראל היה הולך לקבץ כסף מבית לבית עבור נצרכים, וגם שר' ישראל היה לו דודתו שהחזיקה בביתו 14 שנים על אף שהיה לו דירה קטנה מאוד ובית מלא ילדים, ובכל זאת הקציב עבורה חדר מיוחד והחזיקה בביתו.

אם כל בן בפני עצמו יקח לעצמו רק מדה טובה אחד בלבד שהיה

לו לר' ישראל והיה מקיימו בשלימות הרי הוא יכול להיות לאדם גדול.

פעם בא אלי אדם אחד ושאלני אודות שרצו לקחת את רבי משה פייבוש ז"ל לבעל תוקע בבית המדרש בבני ברק, ולא הסכמתי, ואמרתי לו שלא תחשוב שלא הסכמתי כי אולי ר' משה פייבוש אינו ראוי להיות בעל תוקע, אלא כי אם אנשים כמו ר' משה פייבוש מתפללים אתי יחד אזי התפילה הוא באופן אחר לגמרי, "וכן בזמן שר' ישראל היה בעל תפלה אצלי ג"כ היו התפילות באופן נעלה יותר".

ר' ישראל היה לו פשט ג' בפסוק "ימים יצרו ולו אחד בהם" (תהלים קלט, טז) ב' פשטים פירש שם רש"י ז"ל: ולפי המקרא שהוא נקרא ולו כך פירושו ימים יוצרו הראהו ימים העתידים להבראות ולחלקו בירר אחד את יום השבת ד"א זה יום הכיפורים לסליחה", ור' ישראל היה לומד מס' יומא וכמדומני שהיה מסיימו בכל חודש, והוא היה מפרש את היום אחד על פי המשנה (אבות פב, מי) "שוב יום אחד' לפני מיתתך".

מנהגם של יהודי הונגריה היה להשאיר צוואה לבנים - האם גם אביכם השאיר צוואה, והשיב ר' שמעון וואלף הי"ו שזכורני שראיתי לפני הרבה שנים צוואה, ונענה מר"ש ואמר שמסתמא כבר כתב צוואה בגיל שלושים ומאז ועד עתה כבר שינה ותיקן כמה פעמים, וסיים דעיקר הצוואה הוא כמו דכתיב "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו" (בראשית יח, יט) שעיקר הצוואה הוא שבניו וביתו הולכים אחריו בדרכיו.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד.

עוטר ישראל בתפארה

על דמותו של רבי ישראל קליין ז"ל

מאת ישראל אייכלר

בעודו מעוטף בטלית ומעוטר בתפילין, והוא יושב בישיבה בבית המדרש "בית אברהם" נפל כרע רבי ישראל קליין ז"ל והחזיר נשמתו הטהורה לבוראה בקדושה וטהרה. וכי יכול היה רבי ישראל למות בצורה אחרת? הרי כל ימיו בתורה, כל שנותיו בתפילה, כל דיבוריו בקדושה וכל מוצא פיו בטהרה. כמה זה אופייני לרבי ישראל, לקום בבוקר, להתפלל לפני התיבה תפילת שחרית בקולו קול ארי, להתיישב לשיעור משניות ב"כולל בעלי בתים" בבית לחם יהודה, להכנס ל"בית אברהם" להתעטף בטלית להתעטר בתפילין דרבנו תם, בשיגרה של ימים ושנים, וכך לסיים את שירת חייו ולהחזיר את נשמתו. ומסכת יומא מונחת על השולחן ומצפה שרבי ישראל יפתחנה בניגון המתוק אליו הסכינה לשמוע מפיו אלפי פעמים. וכאשר יגיע ראש חודש ורבי ישראל קליין לא יבא לסיים מסכת יומא, כמדי חודש בחדשו במשך שנים רבות, יזעקו תשעים דפי מסכת יומא "תורה תורה חגרי שק והתפלשי באפרים".

■

"אבל יחיד עשי לך", ספר התורה, בארון הקודש. כי לא ישוב ר' ישראל בשבת הקרובה לקרא בך. כאשר ספר התורה תעלה על הבימה ולא תשמע את קולו של אוהב התורה קורא בפרשת השבוע, אותיותיה יביטו בדממה אל מקומו השמם. עצי החיים הרגילים לאצבעותיו המלטפות יאמרו זה אל זה: איה ר' ישראל שהיה קורא בתורה בתשוקה עזה כמונה מעות. איה סופר ואיה מונה את מספר המילים, הפסוקים, הטעמים והפרשיות שקרא בעל הקורא שניצב על המשמר אצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א במשך שלושים שנה ברציפות. וגם כאשר חלש לבו ונשימתו כבדה והקריאה קשתה עליו, לא ויתר על הדבקות בתורה באומרו: ומה במקום חיותנו כך וכו'.

■

רבי ישראל קליין לא היה בעל קורא בלבד ולא בעל תפילה גרידא, כשם שלא למד מסכת יומא בלבד ולא היה גבאי צדקה בלבד ותום הלב שלו לא היתה המידה היחידה שלו. הוא היה אישיות מלאה בכל המעלות והמידות הטובות, כאשר העידו כל יודעיו ומכיריו, למרות הכל לא היה מחזיק טיבותא לנפשיה. במילה אחת הגדיר אותו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בדברי הפרידה: "ביזט געווען א בהאלטענער איד". למרות שכולם הכירו את קולו ושמעו את רינתו וקריאתו של רבי ישראל קליין, מעטים הכירו אותו באמת ומקרוב.

כמה מכם, קוראים יקרים, יודעים כמה ימים ולילות כיתת רבי ישראל רגליו לאסוף ממון לצדקה לעניים. כולנו יודעים על התמדתו, אבל מעטים יודעים כי בערב שבת לפני הדלקת נרות היה מתנגן קולו בלימוד הגמרא ובמוצאי שבת אחר הבדלה הקפיד להתחיל את השבוע בדף גמרא, באומרו כי זאת סגולה לכל השבוע. הכל יודעים כי הלך מחתונה לחתונה לשמח חתן וכלה. אך מי יודע כי את התרומות שקיבל חילק לשניים: דמי ה"מצוה טאנץ" הועברו למחרת החתונה לתלמוד תורה ודמי החופה לעניים. ולא שרבי ישראל הסתתר כל"ו צדיק. הוא מעולם לא ראה עצמו שייך לצדיקים הנסתרים. הוא פשוט לא מצא לנכון, לפרסם ולהתפרסם במעשיו הטובים. הם היו נראים לו טבעיים מאד.

■

הטיב לבטא זאת הגאון רבי פנחס פרידמן שליט"א בהספדו, באומרו כי על רבי ישראל קליין ז"ל אפשר לקרא את פרק התהילים שאומרים לפני התפילה (פרק טו) "ה' מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך, הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו. לא רגל על לשונו, לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו. נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד וכו'". כל מידה נכונה אפשר לספר על רבי ישראל. איש אינו זוכר אותו רב עם מישהו או מגיב על מי שהעיר לו על הקריאה או על התפילה. ואיזה בעל קורא או בעל תפילה, אין לו את המתקנים בע"מ שאוהבים לתפוס אותו בשגיאת קריא או כתיב. והוא בחיוך טוב לב, היה מעביר על מידותיו.

■

רבי ישראל נולד לפני כשבעים שנה (תמוז תרפ"ה) בעיר בערגסאז שבהונגריה, לאביו רבי יונה בנימין (ביינוש) ז"ל. בצעירותו למד בישיבת "בית אשר" אצל הרב מרוגנא, רבי אשר זעליג שטיינמץ זצ"ל. בהיותו במבחר שנותיו בגיל שמונה עשרה הגיעה השואה להונגריה. הוא סבל בגיהנום הנורא של אושביץ במשך שנים עשר חודש מיום ליום והיה אומר כי שהה כמשפט בגהינם שנים עשר חודש. מיד לאחר המלחמה התייצב בישיבתו של רבי משה ניישלאס שקיבץ נערים פליטי שואה בעיר סערדהעל. לאחר כשנה בישיבה התגולל במחנות הפליטים בגרמניה ובשנת תש"ט זכה לעלות לארץ ישראל ומאז לא מש מחיבת ארץ הקודש כל ימיו. הוא דבק בכ"ק מרן מהר"א זיע"א והתמנה לבעל קורא ב"שטיבל" של בעלזא והיה בעל התפילה בימים הנוראים.

כאשר חשקה נפשו לעזוב את משמרתו כדי להתפלל במחיצת קדשו של מרן מהר"א זיע"א, קיבל הוראה להישאר כבעל תפילה ב"שטיבל". מרן זי"ע אמר לו: כשאתה מתפלל ב"שטיבל" כאילו הנך מתפלל אצלי. מאז הוכתר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בשנת תשכ"ו, זכה רבי ישראל לשמש בעל קורא אצל מרן שליט"א עד השבת האחרונה לחייו במשך שלושים שנה. הוא היה דבוק במרן אדמו"ר שליט"א, בלב ונפש חפיצה. מרן שליט"א כבדו מאד והעריכו ביותר וגם בשנותיו האחרונות כאשר קשתה עליו הקריאה בתורה, אמר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א כי תענוג לשמוע את רבי ישראל קורא בתורה כי: "רבי ישראל יש לו פה טהור".

■

הוא היה לומד בקול באומרו: כאשר לומדים בקול, מישהו מתיישב ממול ולומד אף הוא וכך זוכים ללמוד ולהוסיף תורה לאחרים בעת ובעונה אחת. רבי ישראל נזהר מכל מחלוקת בין במישור האישי ובין במישור הציבורי, הוא לא רצה לשמוע לשון הרע ומחלוקת יהיה מה שיהיה. להגיע לגיל זקנה בלי להכשל במחלוקת ולשון הרע בעולמנו, לאו מילתא זוטרתא היא.

■

ביום א' פ' משפטים, י"ט שבט תשנ"ו, יצא רבי ישראל כהרגלו מביתו לבית המדרש. התפלל ב"בית עזריאל" לפני התיבה. אחר כך

נכנס ל"כולל בעלי בתים" לשיעור משניות היומי. בסיום השיעור נכנס ל"בית אברהם" להניח תפילין דרבנו תם וללמוד את שיעוריו. וכך, מעוטף בטלית ומעוטר בתפילין החזיר את נשמתו ליוצרה ויצא בשם טוב לבית עולמו.

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אמר עליו: היית בעל תפילה בעולם הזה, תהיה בעל תפילה בעולם הבא, התפלל נא שנזכה לישועה אמיתית ונצחית ותמליץ יושר על המשפחה ועל כלל ישראל כולו. אמן.

אשרי תמימי דרך

דלפה נפשנו מתוגה, צר ומצוק מצאנו, תעינו כשה אובד, כי נכרת מאתנו ספר המוסר החי, איבדנו אותה דמות מחייבת בעלת שיעור הקומה שמשכמה ומעלה, נעקרה מעמנו הדוגמא האישית אליה נשאנו את עינינו, ונשארנו עומדים דומם אל מול החלל שנפער, נוכח החסר אשר מי ימלאנו.

"אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה', אשרי נוצרי עדותיו בכל לב ידרשוהו". האדם התמים שלם הוא בכל צדדיו, "הפוך בו והפוך בו ושלמות בו" שלמות בתורה, שלמות בעבודה, שלמות בגמ"ח ושלמות במידות, בימי סופה וסער כבימי שלווה הרי הוא בוחר "בדרך אמונה" ואת משפטי ה' משווה לנגד עיניו. כזו היתה אשיותו זצ"ל, כי התמימות ניבטה מכל שיג ושיח שלו.

כבר בהיותו בחור עול ימים, בן שמונה־עשרה שנים בלבד נתקיים בו הכתוב: "נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי", היה זה ברכבת הנוסעת מברגסאז עירו, לאושוויץ. הוא עמד על מדרגות הקרון כדי לפנות מקום לנשים ולילדים, בדוחק העצום היתה רגלו האחת ניצבת על מדרגות הקרון, ורגלו השניה תלויה היתה באויר, באותה עת נשא את קולו ודיבר באזני היהודים השבורים והרצוצים שהיו עמו ברכבת: "אנו נוסעים עתה אל דרך בלתי נודעת, יתכן שנצטרך למות על קידוש השם ולעלות קרבן לפני ה' יתברך. עלינו לזכור מה צריכה להיות הכוונה בעת הקרבת קרבן", וכאן החל לצטט את המשנה בסוף פרק ד' של מסכת זבחים. הוא הקיש וביאר משנה זו בהתאם לנסיבות: "לשם ששה דברים הזבח נזבח, לשם זבח, לשם זובח, לשם אישים, לשם ריח, לשם ניחוח", זאת היתה דרך חשיבתו האיתנה, וכוונתו התמידית, "לשם ה' לשם ריח ניחוח" ואכן, פעמים רבות בימי המלחמה, היה בורח ומסתתר על עץ מסוים, ושם למד פרקי משניות בעל־פה.

בדרך זו המשיך אף לאחר שניצל מן התופת, עת בה היו הכל עסוקים בדאגה ל"עתיד", מי במסחר, מי בעבודה אחרת כולם ניסו לאגור מעט ממון כדי להתחיל בחיים חדשים, אך הוא קיים: "חישבתי דרכי ואשיבה

רגלי אל עדותך", הוא דאג ל'עתיד' מסוג אחר, בהתמדה עצומה שדאגות הזמן לא הצליחו להפר אותה, ישב עם שותפו הרה"ג ר' משה ווייס זצ"ל, והגה בתורה. רק עסקנות של מצוה והצורך לכתת רגלים לאסוף ממון לצרכי צדקה היה להם הכח להקים את השותפים הללו מעם הגמרא.

בכל עת מצוא אפשר היה לפגוש אותו עם הספר, או ליתר דיוק בתוך הספר, שוכח היה עולם ומלואו ולא שת לבו למתרחש סביבו. לא ניכר היה הבדל באופן לימודו זה, בין מקום אחד למשנהו. "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי", גם כאשר הנכדים והנינים מלאו את הבית בלהגיהם וברעשיהם, היה הוא כמו מפליג אל עולמות רחוקים בניגון הגמרא המתוק שלו, הרעש לא הגיע כלל לאזניו, גם בחוץ במקומות שונים אליהם נקלעו (ואפילו בשדה התעופה בדרכו לחו"ל), שוקע היה בספר, ולא שמע ולא ראה את המתרחש סביבו.

למרות זאת היה ניגש לארון הספרים בכל ערב יוהכ"פ, וביקש מחילה מן הספרים בדמעות שליש, היה מנשק ספר ספר, מנשק ובוכה, מן השו"ע אל הגמרא ואל המדרשים היה עובר בדחילו ורחימו, ודמעותיו זורמות ללא הפוגה. מרגיש היה עצמו חייב ביותר כלפי הספרים. תמיד חש שלא יצא ידי חובתו בלימוד התורה.

"חשתי ולא התמהמתי לשמור מצוותיך" הוא זצ"ל, יכול היה לאמר פסוק זה בכל לב כשהיה צורך להרתם למעשה של מצוה היה רץ על אתר כדי לעשותו. מעולם לא דחה את המועד.

סיפרה אלמנה אחת שהוזקקה לסיועו, עד כמה הופתעה כשקיבלה את העזרה מיד כשביקשה אותה, מבלי להתמהמה, בטרם היה סיפק בידה להכנס לציפיה, הופיע הוא ומילא את מבוקשה. גם במוצש"ק האחרון לחייו, במזג אויר סוער, הלך לקיים מצות ניחום אבלים. וכשניסו להניאו מהליכה בשעה כזו, וביקשוהו לדחות את המצוה, ענה בנחישות: "מ'דארף אריין כאפן" (יש לחטוף את המצוה).

ההכנה לקיום מצוה היתה אצלו ע"י לימוד ענין המצוה, בבחינת: "ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי, ואשיחך בחוקיך". באיזו השתוקקות, באיזו אהבה, היה מכין עצמו למלא צו בוראו. בכל פעם

שזכה להביא בבריתו של אברהם אבינו את אחד מנכדיו או ניניו, היה מקפיד לסיים את פרקי 'ר' אליעזר דמילה' שבמסכת שבת טרם הברית. שלושים יום קודם החג היה דורש בהלכות החג, וכל זאת בנוסף לשיעוריו הרבים אשר מבוקר עד ליל לא שבתו.

עדיין זכורים הזמנים בהם היה מעיר את השחר ומתכונן לתפילה, וקולו היה נשמע מתנגן במתיקות ובלימוד של דבקות, קדושה מיוחדת היתה להם לתפילותיו וללימודיו. שכן, פה טהור ונקי היה זה ששר והלל לבוראו והשתעשע בחוקיו, מתרחק היה מכל שיחה בטלה, על אחת כמה וכמה משיחה אסורה.

בשבתות שבהן לא היה האדמו"ר שליט"א נכנס לערוך את שולחנו הטהור, בסעודה שלישית, היה יושב ואוכל סעודתו לבדו, בשולחן נפרד, ולא הסב עם הקהל, מחשש שידברו שם דברים שאין רוחו נוחה מהם. ירא היה שמא יכשל ח"ו בשמיעת דיבורים אסורים. אך משהגיעה עת הזמירות, היה מצטרף בחדוה ובהתלהבות אל הקהל, ופוצח בשירת הללוקה אודה את ה'" בנעימה המיוחדת שלו, בהשתפכות הנפש, כשקולו הולך מסוף בית המדרש ועד סופו.

ולא בשביל עצמו בלבד היה מתפלל ולומד, אנשים עירים ונפשות נשכחות רבות היה זוכר באמירת קדיש ובלימוד משניות, חסד זה, חסד של אמת, היה עושה בלא פניות, ושלא על מנת לקבל פרס.

אירע פעם שאחד מניצולי השואה עירירי אוד מוצל מאש, משארי בשרו, ביקש ממנו בחיים חיותו כי לאחר מאה ועשרים יאמר אחריו קדיש. בשמחה ובבטחון היה חוזר ומשנן באזניו: "ר' ישראל דו ביסט מיין קדיש" בידעו כי קדיש של ר' ישראל לאו מילתא זוטרתא הוא. בצוואתו אף השאיר את כל רכושו ל"אומר הקדיש" שלו. רכוש שהכיל סכום כסף גדול ומטילי זהב לאחר פטירתו של אותו קרוב הגיע הכסף ליעדו עפ"י הצוואה. היה זה בתקופה שבביתו של ר' ישראל לא היה לחם לאכול מגודל העניות, אך הוא סירב לגעת בכסף, והקדישו מיד ל"תלמוד תורה" למען לימודיהם של תינוקות של בית רבן, כעבור שנים נימק פעם את צעדו זה בדרך אופיינית לו: "אותו יהודי רצה לתת את כספו למי שיאמר קדיש כדבעי לעילוי נשמתו, בחייו כשלא

יכול היה לראות הנסתרות, סבור היה שהקדיש אותו אני אומר, הוא קדיש הנאמר באופן הראוי, אך עתה, משאותו יהודי נמצא כבר למעלה, ושם כידוע רואים הכל בברור, ללא כחל וללא סרק, רואה הוא בודאי שאין זה הקדיש אליו התכוון, קדיש שאני אומרו לפי מדרגתי השפלה, וממילא אם נוטל הייתי את הכסף הרי גזל היה זה בידי..."

אבי יתומים ותומך אלמנות היה, ולא רק בעתות רווחה כשפרנסתו היתה מצויה, אלא מאז ומעולם גם בתחילת דרכו בא"י, כשהפרוטה לא היתה מצויה בכיסו, את התואר "אב" קנה לעצמו בכל הדרכים האפשריות, ע"י דאגה לצרכים הגשמיים של היתומים, ע"י דאגה לחינוכם, ועל הכל, ובעיקר, ע"י החם והאהבה שהיה מקרין ומרעיף עליהם.

פעמים רבות שהיה יושב ולומד עם היתומים בעצמו, בוחן אותם מדי שבת על תלמודם, כפי שבחן את בניו, ופעמים רבות שיצא לדאוג לצרכי נשואיהם, ולא רק צרכים טכניים. כלכליים, אלא צרכים נפשיים, כמה נפעמה כלה מסוימת כששמעה שר' ישראל המוכר לה כ"כ, כרחוק מענייני עוה"ז הגשמיים, דאג שישלחו לה פרחים...

בימי חוה"מ ובעתות מצוא אחרים, היה מכתת רגליו באופן קבוע, מתדפק על פתחי עמך ישראל ואוסף כספים בעבור משפחות נצרכות, מה מאושר היה, ואיזו נהרה היתה משתפכת על פיו כשראה שצרכיהן של אותן משפחות מסופקים להם, נפשו לא ידעה שבעה מעשות חסד ומלדרוש טובת זולתו.

כאבו של הזולת היה צערו האישי, ושמחתו של יהודי - אושרו הפרטי, כל אימת שנקלע לסיטואציה כלשהי היה לובש את "מלבושיהם" שאל אותם יהודים עמהם השתתף באותה שעה, ונכנס 'לנעליהם' של האנשים שבחברתם היה.

בוקר קודר היה זה עת נפטרה בדמי ימיה בתו של אחד מאנ"ש, הוא אשר חש את יגון ההורים עד עמקי נשמתו השתתף בהלוויה, הספיד את הנערה בבכי תמרורים, ודיבר תנחומים על לב ההורים השכולים.

מה מדהים היה לראותו באותו יום לעת ערב, מפזז ומכרכר בכל עוז

בחתונתו של אחד מבעלי התשובה שקירב, באותה שעה היה כל כולו נתון להרגשתו של החתן ביום חתונתו וביום שמחת לבו.

למרות מעשיו הרבים, הרי "זבחי אלקים רוח נשברה" זבח בכל יום, תמיד בא בתביעות כלפי עצמו ומעולם לא היה מרוצה מהשגיו. הוא עמל וחתר ללא לאות אחר עשיה נוספת, אחר זיכוי עצמו וזיכוי זולתו, בעלי התשובה עמהם למד, הוו רק דוגמא אחת מיני רבות לשאיפתו המתמדת להיות עושה ומעשה.

את יריעת חייו אפשר לסכם ולתמצת במשפט קצר של הה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע, אותו היה מצטט בכל ערב יום כפורים, תוך שהוא מתמוגג מבכי: "לחיים רבוש"ע, זאלסט זעהן נחת ביי דיינע קינדער!" (לחיים רבש"ע, יה"ר שתראה נחת מבניך!).

בעזהשי"ת

להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא

אין ביכולת הקולמוס והנייר לבטא גודל האבידה אשר אבדנו והשבר אשר השברנו, אין מילים שיוכלו לשבר את האוזן, שנוכל לתת בהם תיאור אמיתי על האי גברא רבא, אשר עבד את ה' ביראה ואהבה, זקננו הרה"ח המפואר מוהר"ר ישרא' קליין ז"ל, דומה שמי שלא הכירו ולא ראה את עבודתו לא יבין את הדברים לאשורם, אמנם למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם איך צריך להיראות " א חסידישער יוד" מוכרחים לכתוב כמה מילים.

לב מי לא היה מתמוגג כששמעו וראו את ר' ישרא' עומד לפני העמוד בראש השנה, שואג כארי את ברכות השחר בכריעה כפופה, ברתת ובזיע, ובוכה ומתחנן "שתרגילינו בתורתיך ודבקנו במצותיך" לא היו רק שומעים "וכל קרבי את שם קדשו" אלא היו רואים זאת במוחש וכל רמ"ח איבריו היו מזדזעים אז.

לב מי לא היה מתעורר בשעה ששמעו את ר' ישרא' קורא בתורה את "השירה" ועשרת הדברות כשכל גופו מתרומם מעל הארץ ורוקע ברגליו וצועק בלהב אש קודש "אשירה לד' כי גאה גאה" וגו', או לב מי לא התלהב כשהיו נכנסים לביהמ"ד ושומעים את ר' ישרא' לומד בקול רם, וניגונו המיוחד מהדהד בכל חלל הביהמ"ד מקצהו הא' עד קצהו השני ומחמם את אוירה.

אנו בניו ונכדיו שזכינו להמצא בקרבתו, ראינו בו ספר מוסר חי בכל התנהגותו, הוא אשר בכל ימות השנה היה ירא ונשמר מכל נדנוד חטא, בהגיע חודש אלול וימי הסליחות א"א לתאר שברון ליבו, ויראתו ופחדו מפני יום הדין, הוא היה מכין עצמו בסילודין לקראת הימים הנוראים והשריש יראה בלב כולנו, בערב יום הקדוש היינו תמיד עולים אליו והיה מברך כאו"א מבניו נכדיו ונכדותיו בבכיות עצומות,

ודמעותיו החמות עוררו את כלנו לתשובה שלימה, איך יערב לנו לגשת אל יום הכיפורים בלי דמעות אלו.

הן זקננו היה לנו דמות מופלאה ודוגמא מאלפת איך לגשת לקיים מצוות השי"ת בהתלהבות ובאש קודש, איך היה נראה אצלו תק"ש, נטילת לולב וכו'

כלתה וגם תערוג נפשינו לאותן השעות הרוממות והיפות שהיינו מתעלים לאוירה דקדושה בעריכת ליל־הסדר בהתלהבות וחדוה עילאית ומתמסר אלינו נכדיו הקטנים לפי שכלנו ובינתנו והי' מרעיף עלינו טללי אמונה מושרשים בגודל כיסופין ואהבה להשי"ת ומראהו נורא הוד בקיימו את מצוות הלילה בסיפור יצי"מ ואכילת מצה וכו' בכוונות נשגבות ובכיות עצומות אשר תלאה העט לחרוט עלי ספר.

במסתרים תבכה נפשנו בהעלותנו בזכרוננו איך הי' נראה שבת קודש כשזקננו מעטר את השולחן, ההכנה לשבת קדש, הקידוש בליל שבת קדש, תמיד היה עומד ושוהה דקות ארוכות כשהכוס כבר בידו ובבית שוררת דומיה, מתנענע בכל גופו ופניו פני להבים ורק אח"כ היה מתחיל לומר הקידוש בשאגת ארי ובאש להבה. זמירותיו עם ניגוניו העתיקים המיוחדים וגם המדרש רבה שהקפיד ללמוד בכל סעודה גרמו לנו לעונג רוחני בל ישוער. [דרך אגב: בכל סעודה בימות החול הקפיד לומר תורה,נביאים וכתובים, משנה וגמרא, והיה לו סדר מיוחד ע"ז שהיה אומרו בע"פ והראה לי פעם המקור למנהג זה שהוא מפורש ברע"ב על מס' אבות פ"ג מ"ג עי"ש] ומרגלא היה בפומיה דברי הקדושת לוי בפ' משפטים עה"פ ומראה כבוד ד' כאש אוכלת" שמתי יש תענוג וכבוד להשי"ת בעבודת האדם בעת שהוא "כאש אוכלת" שלבו בוער כאש בעבודת השי"ת.

הוא היה זהיר ומדקדק בכל המצוות לקיימם בשלימות ובהידור ובשמחה, תמיד זרז אותנו לקרות ק"ש בזמנה ולא לאחר אפי' הזמן הראשון, באומרו לנו: האם תברך על אתרוג שהוא כשר לדעת בעל התניא ולא לדעת המג"א, בוודאי שלא, וא"כ מה שונה מצות ק"ש שתסמוך על זמן השני שלפי דעת המג"א אין אתה יוצא בה.

כשנעשיתי בר מצוה אמר לי: ראה, אם יבוא אדם אחד וירצה ליתן

לך מליון דולר בתנאי שלא תניח תפילין יום אחד, בוודאי לא תסכים לכך, א"כ הרי חשוב לפניך הנחת תפילין בכל יום יותר ממליון דולר, וא"כ התבונן נא באיזו שמחה צריך אתה להניח תפילין (דומני שאמר זאת בשם גדול אחד)

תמיד היה מזרז אותנו לנצל את הזמן, שלא לעמוד ולשוחח בסוד משחקים ולא לדבר שום פוליטיק אפי' של חסידות, ומרגלא הי' בפומיה שבכמה דקות אפשר לקיים יותר מאלף מצוות, שהוא בעצמו ספר המילים של דף גמ' אחד והם יותר מאלף מילים, וכל מלה הוא מצוה בפנ"ע וזה מצטרף לחשבון גדול , ומי פתי לא יסור הנה.

אמונתו הפשוטה וצפייתו למשיח א"א להעלות על הכתב, הוא אשר עבר את הגהינם הנורא באושוויץ לא הסיח דעתו אף רגע אחד מביאת המשיח, כשהיה מדבר ממשיח היה נדמה שהנה משיח עומד כבר אצל הדלת ומיד הוא בא, לא היתה שיחת טלפון אחת שהיינו מדברים עמו שלא סיים שבקרוב נתראה ביחד עם משיח צדקנו, והיה אומר זאת בתשוקה עצומה שא"א לתאר, ותמיד היה שופך לבו כמים על הגאולה השלמה שיתגלה כבוד מלכותו במהרה.

הגמ' אומרת במס' ברכות (ו' ע"ב) א"ר חלבו א"ר הונא כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו וכשמת אומרים לו אי עניו אי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו

כמה תואמים הדברים על זקננו

אי עניו,- הוא היה שפל רוח באמת והחזיק עצמו לכלום, כשהיו אומרים לו איזו מילה טובה על תפלתו ועבודתו הי' צוחק והחזיק זאת לבדיחה בעלמא, גם כשמאן דהו אמר לו שכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אמר עליו דברים נשגבים, ענה לו: תדע שגם צדיק גדול יכול לטעות ובאמת אין בי כלום, ואעתיק כאן קטע ממכתב שכתב אלי פעם, המדבר יותר מאלף מילים, "מכתבך הנעים תוכו רצוף אהבה חדו"ת קבלתי ושמחתי בו אם חכם בני ישמח לבי גם אני ובני בנים הרי הם כבנים כמאמר חז"ל אכן צר לי על כל התוארים שכתבת כי גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שאין בי לא תורה ולא חכמה ולא ישרות ולא גמילות חסדים והבור ריק אין בו מים כדרשת חז"ל מים אין בו וכו' .... עכ"ל.

הוא הי' מן הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים, שמר פיו ולשונו והי' לנו דוגמא מאלפת איך להתנהג בין אדם לחברו.

אי חסיד,- בכל מה שהזכרנו עד כה וביותר במה שהי' מתאבק תמיד בעפר רגלי הצדיקים בדביקות ובאמונה וביטל עצמו לפני כל גדול בתורה והי' ממש בבחי' עבד לעבדי ד' ובפרט הי' דבוק בכ"ק מרן אדמו"ר מהר"א ז"ל זי"ע ולהבלחט"א לכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א והי' ממש ירא וחרד לכל מוצא פיהם .

מתלמידיו של אברהם אבינו,- מה כתיב ביה באברהם אבינו "ואת הנפש אשר עשו בחרן" שהכניסן תחת כנפי השכינה (רש"י) והיה גומל חסד ומכניס אורחים, אף זקננו הלך בדרך זו וקצרה היריעה מהכיל גודל פעלו בקירוב רחוקים, יעידון ע"כ עשרות הבע"ת שלמד עמם כמה וכמה מסכתות מן הש"ס והיו מאוכלי שלחנו בימי שבת ומועד והיה מחזק אותם ותומך בם בכל יכלתו, עולים מהונגריה ומרוסיה שלמד אתם יהדות בהונגרית ועד ועוד, כמה סדרים בליל פסח הי עורך ומפרש ההגדה בלשון עברית כדי שיבינו הבע"ת אף שהיו מסובין אצלו גם בני ביתו נכדיו ונכדותיו.

תמיד היה רץ לשמח חתן וכלה ובפרט לבע"ת והי' מפזז ומכרכר בכל עוזו וקיים בעצמו מאמר דוד המלך ע"ה "ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני" (שמואל ב' ו')

הרבה לכתת רגליו לעשות צדקה וחסד עם נדכאים ושבורי לב ותמיד אסף כסף בעבור נצרכים, עניים מרודים היו סמוכים על שולחנו וההכנסת אורחים שלו באופן מופלא ביותר, ארחי פרחי, ובע"ת היו אורחים קבועים בביתו, והם היו כ"כ הרבה עד שאין אנו זוכרים את כולם כל כמה שבועות היה איזה פנים חדשות.

(היה) עני אחד שהי' ל"ע חולה וריח נורא נדף ממנו עד שא"א הי' לעמוד בד' אמותיו ולומר דבר שבקדושה ובגלל זה הרחיקו אותו מביהמ"ד והעני הזה היה אוכל מדי שבת בשבתו תקופה ארוכה מאד (וזה הי' לפני הרבה שנים כשהיו לו עדין ילדים קטנים בביתו) אצל זקננו והוא בעצמו הי' משרתו ומגיש לו לאכול וכולם היו ממתינים עד שגמר לאכול וכשהלך ואיוורו את החדר נכנסו כולם לומר שלום

עליכם ולהתחיל הסעודה ויש עוד הרבה מה לספר אבל לא נאריך.

אכן להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא, אמנם אמרו (מו"ק כ"ה ע"ב) "בכו לאבלים ולא לאבידה שהיא למנוחה ואנו לאנחה" וע"ז דוה לבינו על אלה חשכו עינינו שעד עתה היה לנו ספר מוסר חי ועתה לא נשאר לנו אלא ספר מוסר לזכרון.

תמיד הרגשנו כי "יש לנו אב זקן" אשר עומד ומתפלל עלינו ועל הכלל ועל הפרט ומעתיר בעדינו כבן המרצה אצל אביו, הן הוא הי' תמיד דואג לכל מחסורינו ברוחניות ובגשמיות, ועתה "אנשי אמנה אבדו.... זועקים אף בלחשם חמה עוצרים בשועם יודעים לעתר ולרצך... מרוב עונינו אבדנום. סעו המה למנוחות , עזבו אותנו לאנחות.

נחמתינו הוא שדמותו תמיד תהי' לנגד עינינו למען נלמד מדרכיו הטובים וכדברי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שאמר לפני מטתו שיהי' גם בעל תפלה בעולם העליון להתפלל בעד הפרט ובעד הכלל ונזכה במהרה לראות בישועתן של ישראל ולתחית המתים ויקיצו וירננו שוכני עפר בביאת משיח צדקנו בב"א

הכותב בדמע
יונה קליין
אנטוורפן

ישראל אשר בן אתפאר

הלב ממאן להאמין והמוח אינו מסוגל לקלוט שאבינו היקר באנשים איננו אתנו. זה שלושים יום, קולו עדיין הדהד באזנינו, אם זה בתפילותיו הלוהטות שבקעו מלב טהור בהשתפכות הנפש, בקריאת התורה שהיתה נקראת בהתלהבות ומתיקות מיוחדת במינה, סתם כשהיה מתנגן בתוך לימודו בדביקות ובחן מיוחד, דמותו עדיין עומדת לנגד עינינו, פעמים בצידי הדרכים עומד עם גמרא פתוחה לפניו, פעמים זה בשמחת חתן וכלה, או סתם בלכתו בדרך ועיניו כלפי מטה, אבל המציאות טופחת על פנינו והחסרון מורגש בכל פינה מי יורה לנו את הדרך, ומי יאיר נתיבה.

אין אני בא בשורות אלו להספידו כי אין אני ראוי והגון לכך, רק לשרטט כמה קוים לדמותו למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם איך היה נראה "א ערליכער יוד" אמיתי ללא שום משרה (תורנית) וללא שום תואר לואי, בבחינת גדול מרבן שמו, ר' ישראל השם שאמר הכל.

המשנה אומרת במס' אבות רבי אומר: "איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם". ומסביר הרבינו יונה בפירושו וז"ל: בהעשות המצוות הקב"ה מפואר בהן, והן תפארת לעושיהן כי תפארתו היא תפארת אמיתי בבני אדם, ולכן יברור לעצמו הדרך ההוא, ותפארת לו מן האדם שילמדוהו לנהוג עם הבריות מנהג טוב ונאה וכמו מדת הנדיבות.

אפשר לומר שבמילים אלו מקופלות וגנוזות כל דרך החיים ואשיותו רבת האנפין של אבינו היקר, הי עניו הי חסיד מתלמידיו של אאע"ה, שייף עייל שייף נפיק גריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה, כל מהותו וכל ישותו היה אך ורק לפאר ולרומם את הקב"ה בבחינת "ישמח ישראל בעושיו", ואשר על כן שום דבר לא מנעוהו ושום מכשול לא הפריעו מעבודתו את בוראו.

כל הלימוד שלמד בהתמדה עצומה לא היה כדי שהוא יהיה ת"ח

וכדומה או על מנת שיכבדוהו רק לעשות נחת רוח ליוצרו, וכן היה אומר כל פעם בהתחלת הלימוד לשם יחוד וכו' לעשות נחת רוח ליוצרי, ואמר שזה כל מטרת לימודו. מעצמו דרש הרבה, ולעצמו לא דרש כלום. לא היה אצלו המושג: "מצות אנשים מלומדה" בכל מצוה הכניס החיות וכל כוחות הנפש, כי הרי לא לעצמו הוא עושה, אלא כדי לפאר ולרומם את בוראו ומי שחי בחשבון כזה מובן מאליו שסוף מעשה במחשבה תחילה, כל ההסתכלות שלו על החיים בכלל ועל העולם הזה בפרט, היתה בסגנון הזה מה רצון ד', על כל צעד ושעל הרגישו אצלו את החשבון של שויתי.

אם הוא הבין שעכשיו רצונו של הקב"ה הוא עשיית חסד אם זה לבקר את החולה, או לאסוף כסף לאיזה נצרך, היה סוגר את הגמרא ובאותה שמחה של מצוה באותה התלהבות דקדושה שבה למד היה עוסק בגמילות חסדים, כי הרי לא "למדן" הנהו, או "מתמיד" הוא שאין לו פנאי, או ש"חבל על הזמן" כי אם עבד נאמן הוא לעשות רצון בוראו וחפץ צורו, והכל במטרה אחת לפאר ולרומם את שמו ית'.

בזה גם נוכל לדעת ולהבין את שני הקוטבים שבאישיותו הגדולה, מצד אחד גדול בתורה בנגלה ובנסתר ובקי בכל מכמניה, ידען נפלא בכל מיני נושאים וחכמות שונות, ומצד שני היה מתאים לו לפזז ולכרכר בכל עוז אם זה בשמחת חתן וכלה, או בשאר הזדמנויות בהן היה נראה לעינים שאין זה לפי כבודו, כי הוא הרי בחר לו את הדרך שתפארת לעושיה, ובמה שהיה יכול לפאר ולרומם את הקב"ה היה מפאר עד כדי כך שהיה מוכן להשפיל את עצמו כדי לקיים את רצון בוראו.

מדותיו התרומיות הן מסכת שלימה שצריכה להפוך בה דכלא בה, לית ליה מגרמיה כלום, לא מחזיק טיבותא לנפשיה במלוא מובן המלה, הוא לא היה "עניו" הוא לא "עבד על עצמו" לא להתגאות, מרגלא היה האמרה השנונה של הרה"ק מקאצק זי"ע שאתמזל מזלו של האדם שהקב"ה לא צוה בתורתו להתגאות, הגע בעצמך מה היה קורה אילו היה אחד מתרי"ג מצות להתגאות והיה האדם מחפש במה להתגאות ולא היה מוצאו, הוא היה חי את האמרה הזו בטבעיות, טבועה בדמו היתה ההכרה שהוא עדיין לא הגיע לפתח שער העבודה ואין לו עם

מה להתגאות, וכל שכן שאין לו מה "להסתיר" וכמו שמובא בשם הרה"ק ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע עה"פ והצנע לכם אם ד' אלקיך, שצריך האדם להגיע למדריגה שעבודתו תהיה הצנע בתוך הצנע שהוא עצמו לא ירגיש שהוא עושה דבר טוב.

ובמילא אם מישהו פגע בו מובן מאליו שהוא לא נפגע, כי מי הוא שיפגע, ממש ונפשי כעפר לכל תהיה, והיו מקרים שהיו כאלה שלא התייחסו אליו בכבוד ההראוי, והוא לא רק שלא נפגע רק עוד עזר להם כאילו לא היו דברים מעולם, מכאן גם נבעה התבטלותו המוחלטת לכל בן תורה, ולכל אשר בשם תלמיד חכם יכונה, כשנכנס תלמיד חכם לביהמ"ד היה קם מלא קומתו בפשטות מיוחדת, הוא דיבר עם כל מי שהיה נקרא רב או ת"ח, בהדרת קודש, לשאלת מה זה ועל מה זה, היה משיב כבוד התורה הרי היא הלכה מפורשת בשו"ע.

פרק מיוחד בחייו היתה האמונה בכלל ואמונת צדיקים בפרט, בכל התקופות ובכל הזמנים הקשים ביותר, והיו לא מעט זמנים כאלה, היתה אמונתו כיתד שלא תמוט, ועוד חיזק אחרים באמונתו, הוא היה אומר תמיד האדם אין בכוחו כלום, הוא דומה לבובה שמשחקים בגן התינוקות באופן שמעמידים אותה כך היא עומדת בכל נושא שדיבר הזכיר תמיד את דברי הבעש"ט הק' שעלה אינו נופל מעץ בלי ציווי מיוחד מהקב"ה והאמונה הזאת היתה חלק בלתי נפרד ממהותו, כל עבודתו כל מצוה כל תפילה היתה מתוך האמונה הפשוטה בלי שום התחכמות וכמאמר הכתוב: "כל מצותיך אמונה".

ובפרט אמונתו בצדיקים היתה באופן שקשה למצוא דוגמתו, כל מלה של צדיק של גדול קיבל במלוא הרצינות, ובמיוחד צדיקי בית בעלזא, שאליהם היה מקושר בכל נימי נפשו רוחו ונשמתו, מעת שהתקרב לכ"ק מרן מהר"א זצוקללה"ה לא מש מתוך אהלה של בעלזא, ואף כשהפרוטה עדיין לא היתה מצויה בכיסו, לא ויתר על שום נסיעה לצדיק הדור.

והיה לוקח גם את בניו הילדים אתו על אף שהדבר היה קשה לו כדי להראות להם את הדרך ילכו בה, וכמו כן כשכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א קיבל עליו את שרביט ההנהגה נשאר עומד כחיל הניצב על

משמרתו באמונה פשוטה כשהוא משמש דוגמא לפרחי החסידים צעירי הצאן, איך צריך חסיד אמיתי להראות.

וכל זה באותה כוונה ובאותה מטרה מפי שידע שכך הוא מקיים רצון ד', ועל ידי כך הוא מתפאר ומפני זה זכה להגיע לתפארת האמיתית בבני האדם שכולם מפארים אותו, וכך עבר לעולם שכולו טוב כש"פארו" חבוש על ראשו באמצע עבודתו את בוראו, וכמו שפי' הרד"ק את הפסוק ישראל אשר בך אתפאר, כאדון המתפאר בעבדו הנאמן.

יעזור השי"ת שנזכה ללמוד מדרכיו ולהתנהג באורחותיו ושיהיה למליץ טוב עלינו ועל כל עמו בית ישראל ושלא ישמע עוד שוד ושבר בגבולינו ושיקויים הפסוק ובלע המות לנצח ומחה ד' אלקים דמעה מעל כל פנים, ונזכה לביאת גואל צדק במהרה ויקוצו וירננו שוכני עפר, אמן.

הכותב בצער ובדמע
בנו מוקיר זכרו
אהרן

נדדה צפור להביא במקורה
מים להשקות גוזליה
להרוות הצמא בפי עולליה,
ויהי כי כלו הגוזלים לשתות
הותירה אם ציפור, מים בצפחת
אם יצמאו גוזליה יוכלו לקחת,
ותרחיק מעט נדד
ועיניה כלות לראות
היקחו עוד,
ושקיקה בלבה
להשכיל את בניה
לגמוע בתושיה מימיה.
סבא יקר!
הגמעתנו מים אך לא לרויה
כל ששאבת עבורנו, בצל ההיה,
בסערה נתעלית הרחק מקיננו
לא יותר השקות צמאי חסדך
רק הבט עלינו משמי מרומך,
הנצליח עמוד במבחן
הנטיב למלא דליינו מן המוכן.
הותרת לנו רב
ולבנו שכלה ברב צמא,
יבטיח! כי במימך לא נתן קיננו שממה
והיה עבורכם לתת עלות הנשמה.

באהבה
נכדותיך

לזכרו של הרה"ח ר' ישראל קליין ז"ל — שנה לפטירתו

בבואי להעלות על הגליון את זכרו הטהור של האחד המיוחד בין חסידי בעלזא הרה"ח המפואר רבי ישראל ז"ל הייתי כמתמה על עצמי, ובוודאי יתמה גם הקורא הנכבד עמי, וכי לזכרו צריך לכתוב כמה שורות בעתון, הלא נזכרים אנו בו מדי שבת בשבתו ומדי מועד במועדו, החלל הגדול שנוצר בהסתלקותו מאתנו, החסרון שאנו מרגישים בהעדרו הם מזכירים אותו תמיד,

זה עתה קוראים אנו בתורה פרשת "השירה" ו"עשרת הדברות", מי לא נזכר ומתגעגע לשמע קריאתם ע"י ר' ישראל בקול רעש גדול ובלהב אש קודש עד שברוב התלהבותו היה קופץ ומתרומם מעל הארץ, כל בעל רגש בוודאי התאנח בלבבו על הדור הצעיר שלא יזכה לראות וללמוד מן היהודי הזה איך מקיימים "כל עצמותי תאמרנה" במלא מובן המלה,

עוד מעט יקרבו ימי הפורים הבעל"ט ושוב זכרונו יעלה בלב כל אחד מאתנו, ר' ישראל ה"פורים רב" כבר איננו, היהודי הזה שהי' ממלא את תפקידו בתמימות ובענוה בלי שום מלאכותיות ויראת ד' היה חופף על פניו כל היום, לא נמצא עוד בתוכינו, רבים אשר שמחו להתברך מפיו ביום זה לא יזכו עוד,

כך הוא בימי שמחה וכך להיפך בהגיע יום המר והנמהר תשעה באב שוב נזכרים בו, כאשר איננו שומעים עוד את קולו המעורר בקריאת ה"איכה" או שאגתו כארי "אלי ציון ועריה" כשדמעות חונקות את גרונו, אין לנו דוגמא להראות לבנינו איך יהודי יר"ש בוכה על החורבן,

זו ואצ"ל זו, בהגיע הימים הנוראים כל אחד מרגיש בחסרונו של הבעל תפלה ר' ישראל, הלא כשהוא הי' מתפלל קירות הביהמד"ר התפללו עמו, רק לראותו עומד ומתפלל בר"ה לפני העמוד הי' ממיס את הלב, באימה וביראה כשכל רמ"ח איבריו ממש מזדזעין ובאש להבה הי' שואג כארי את ברכות השחר וכו' וכו' וכל זה עם שברון לב אמיתי

שקשה למצוא דוגמתו, כשהיו אומרים לו מלה טובה על עבודתו ותפילתו חשב שעושים צחוק ממנו,

ובאמת גם בכל יום שגרתי כאשר נכנסים לביהמד"ר ומתבוננים קצת נזכרים בו ומרגישים את חסרונו, אם זה דברי חיזוק וחמימות שהי' מרעיף תמיד על הנמצאים בקרבתו או ניגון הגמ' שלו שהי' מהדהד בכל חלל הביהמד"ר או את תפלתו בהשתפכות הנפש,

כאשר אחד מאנ"ש מכניס את בנו לחופה פעיה"ק מיד נזכר הוא בר' ישראל, כמו שסח לי אחד שהשיא את בנו לפני זמן מה : תאמין לי לפני החופה חפשתי את ר' ישראל ונזכרתי שאיננו עוד, לעמוד תחת החופה כשהוא היה שר בהתלהבות "מי אדיר" כבן המתחנן לפני אביו זה לגמרי אחרת,

הבה נשנן זאת לעצמינו ולבנינו ללמוד מן היהודי הזה שלא התפעל משום אדם ולא בוש מפני המלעיגים ועבד את ד' בתמימות ובהתלהבות וככה עורר את זולתו לאהבה ולירא את ד',

ועוד לא נגענו בעבודתו של ר' ישראל בינו לבין קונו, הרי הוא הי' יהודי שלא ראינו אותו אף פעם הולך בטל, תמיד – באוטובוס ובכל מקום ראינו אותו לומד את העוה"ב מסכתא שלו מס' יומא שהי' מסיימה בכל חודש וזאת בנוסף לשיעוריו בנגלה ובנסתר, תמיד ראינו אותו הולך ברחוב כשראשו כפוף למטה ולא הסתכל חוץ לד' אמותיו וקיים "שויתי ד' לנגדי תמיד" כעדותו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א,

יהודי שהי' דואג ומיצר על חורבן ביהמ"ק וערך בכל לילה תיקון חצות בבכיות עצומות והי' עומד ומזהיר את זוגתו שתבלחט"א לבל תגלה זאת לאף אחד, כך הוא הצניע לכת עם אלהיו והתאמץ להסתיר את מעשיו הטובים שהרבה מהם אינם ידועים לנו עד היום, לא בכדי אמר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א לפני מטתו "היית יהודי נסתר,

הוא היה שואף להתעלות בעבודת ד' בימי הזקנה כמו בחור בימי הנעורים, רץ לכל דבר מצוה בתשוקה ובהתלהבות כשהוא מקדים לכך הכנה דרבה, עבודה עילאית היו רואים אצלו בשבתות וימים טובים כשתקוותו איתנה בכל פעם שיוכל לקיים המצוות ביתר שלימות,

תלאה העט לחרוט על ספר גודל הצטיינותו במדת גמ"ח בגופו ומאודו ובתורתו, כיתת רגליו לאסוף צדקה בעבוד נצרכים, עניים רבים היו אורחים קבועים בביתו, התמסר ללמוד תורה עם בע"ת ועודד את רוחם ואכלו על שולחנו בימי שבת ומועד, הלך תמיד לשמח חתן וכלה אפי' תוך כדי התבזות עצמית ועוד ועוד,

אכן אין צורך בשורות אלו להעלות את זכרו, זכרונו עולה תמיד לפנינו כספר מוסר חי שהסתלק מאתנו, אך ידועים הם דברי המסילת ישרים בהקדמתו, שאין תועלת מדבר מוסר בידיעתו, כי אם בהתמדה עליו ובחזרתו אותו, כך ההתבוננות התמידית ללמוד ממדותיו הנעלות של ר' ישראל ומעבודתו, בוודאי יהא נחת רוח ועילוי לנשמתו, ויעתיר בעדינו במרומים בתפלתו, שנזכה לומר בקרוב זה ד' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.

ת. נ. צ. ב. ה.

צלילים המהדהדים באזנינו מקול תפילתו וקריאתו של רבי ישראל קליין ז״ל

מ. אבישלום

הימים ימי מלחמת העולם הראשונה. מלחמה כבדה מתנהלת בין האומה הטורקית לממלכה האנגלית. המלחמה הוא על הים והשאלה הגורלית הוא מי ישלוט על הים. אגודות אגודות התגודדו היהודים בבתי המדרשות ושוחחו על קורות המלחמה. כל אחד מביע את דעתו על דרכו וחכמתו של צבא זה או אחר, ומנחש מי יזכה בנצחון, ובסופו של דבר מי ישלוט על הים.

ואותם ימים, ימי סליחות היו. נכנס לבית המדרש כ״ק מרן מהרי״ד זי״ע מבעלזא וביקש לשמוע על מה נסבה השיחה. כאשר נענה כי המדובר הוא בעניני המלחמה ומי ישלוט על הים, הרים מרן מהרי״ד את קולו ואמר: האנגלים אומרים שהים הוא שלהם והטורקים אומרים שהים הוא שלהם, ואילו יוסל׳ה שלי עומד לפני התיבה בימי הסליחות ופותח בקולו השבור בניגון המרטיט: ״אשר ל־ו ה־י־ם, והוא עש־ה־ו״־ — —

סיפור זה מקפל בתוכו דמותו של בעל תפילה בבעלזא. בעל תפילה בבעלזא, אף אם ירגזו ממלכות, יתנופפו חרבות, צבאות אדירים יעמדו אלו מול אלו בחזיתות מלאות דם וכל הגולה כולה תעלה באש, הרי בעל התפילה הבעלזאי, מתנשא מעל כל אלו, אינו משתתף בשיחתן של הבריות בענינים אלו. מתייצב הוא ליד ה״ברעטיל״ השחוק והספוג בתפילותיהם ודמעותיהם של ישראל, וכאילו אין מתרחש בעולם כלום, משמיע הוא בקול רם בשפה ברורה: ״אשר לו הים והוא עשהו״, עד שאילו שמעוהו שרי ממלכות היו נסוגים ממלחמותיהם ועומדים נדהמים מול האמת הניצחית היוצא מפי בעל התפילה באמונה כה זכה ובתמימות כה פשוטה. ״אשר לו הים״, לו ורק לו שייך הים ומה אנו ומי אנחנו להכריז בעלות על בריאתו של בורא כל העולמים — — —

אנו בני דור אחרון, אם לא ראינו את בעלזא בימי זוהרה ותפארתה, לא שהינו בצילם של כותלי בית הכנסת המפורסם בבעלזא, אך בחצר בעלזא בירושלים עיה"ק, בצילו של כ"ק מרן אדמו"ר עט"ר שליט"א, ראה ראינו את דמותו של בעל תפילה בבעלזא ואת קולו שמענו מתוך האש ותחי נפשנו — — —

רבי ישראל קליין זכרונו לברכה, הוא הגבר ששימש בעל תפילה בבעלזא. ולא בירח האיתנים בלבד אלא בכל יום ויום מימות השנה, אשר לגביו היו כולם נחשבים כ"ימים נוראים" וכולם שוים לטובה.

רבת אנפין הי' דמותו של רבי ישראל ז"ל, והסתום שבו היה מרובה על המפורש. מעשיו מרובים מחכמתו המופלגת וכל שעה ושעה משעותיו מוקדשת לעבודת הבורא ולגמילות חסדים. אך בכולם נקט בהצנע לכת עם ה' אלקיו, ואילו לא הסגיר קולו הרם והמתנשא את לבו הבוער והיוקד בלהב קודש לא היינו יודעים מה שוכן בתוככי יהודי ישר דרך זה.

אנו אין לנו — במלאת שנה לפטירתו הפתאומית והטראגית — אלא לעורר את הנימים החבויות בתוך לבם של כל אחד ואחד מבאי שער בית בעלזא, אשר בעמקי נשמתו נרשמו רשימות עמוקות מעבודתו של רבי ישראל כשליח ציבור. כאשר צלילי קולו יתהדדו שוב באוזני רוחם של אנ"ש, יתעורר לבבם בערגה ומכח זה תתעלה נשמתו של רבי ישראל בגנזי מרומים, וכדברי יבלחט"א כ"ק מרן שליט"א לפני מיטתו: ישמש גם שם כבעל תפילה עבורינו וישמיע צעקתנו לפני שומע צעקה.

"בעל התפילה" מובנו, שהתפילה הוא שלו. את כל מונעי התפילה כבר הכרית בלימודו משעות הבוקר המוקדמות ובשהותו שעה אחת, כחסידים הראשונים, בהתבוננו בגדלות הבורא ב"ה ובשפלות עצמו. אין פלא איפוא כי תפילתו בקעה רקיעים וקולו הרועם יישר את העקמומיות שבלב.

רעדה תאחזנו בהזכר בתפילתו של רבי ישראל בבוקרה הטהור, הזך והנורא של ראש השנה, בעברו לפני התיבה לפסוקי דזמרה. בית המדרש בבעלזא מלא וגדוש במתפללים והאימה שוררת על הכל. מרן שליט"א מגיע לבית המדרש. על יד התיבה כבר עומד מוכן רבי ישראל,

פניו חיוורים וחרושי קמטים. עיניו בוערות כגחלים וכולו רטט. עמידתו הרופפת מעידה על הכנעתו ושברון לבו. והנה פותח הוא, כשטליתו פרוסה על השטריימל ובקול רועם ורועד מתחיל הוא לנגן בניגון המיוחד: "אדון עולם אשר מלך, אוי אוי אוי אוי..." הקול מתנשא בחלל ביהמ"ד והמלים המתנגנות בנעימת הימים הקדושים נובעות מעומק הלב וחודרות ללב הכל. אח"כ אומר הוא את הברכות בקול ובהתעוררות. אחרי שמרן אומר את הברכות בקול. ההתלהבות הולכת וגוברת. מפעם לפעם מתעלה קולו של רבי ישראל המלהיב ומרעיד לבבורת וחרדת קודש ממלאה את כל המתפללים.

ומה נורא הוא אותו מחזה נשגב בו מלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון, כאשר עומד היה רבי ישראל לסיים תפילת נשמת לפנות מקומו לבעל השחרית שיתחיל בהמלכת הבורא ברוך הוא בשאגת: ה־מ־ל־ך! והיו האימה והפחד גוברים מרגע לרגע. כאשר נשתתק בית המדרש מההתלהבות שהגיעה לשיאה בעת תפילת נשמת, היה קולו של רבי ישראל מנסר בחללו של בית המדרש: "**צעקת הדל תקשיב ותושיע. מי ידמה לך ומי ישוה לך...**" ומרגע לרגע גברו פחדו ומוראו וארכבותיו דא לדא נקשן, שואג ומריע עדי הגיעו למלים "**הא־ל, בתעצומות עוזך, הגדול בכבוד שמך...**" וקולו הרועם שכל צליל שבו אמת הוא, היוצא מפה שלא מדבר דברים אסורים ולשון הרע, ממשיך והולם כפטיש על אלפי לבבות מלאים חיל ואימה עדי הפטירו: "**הגבור לנצח והנ־ו־ר־א ב־נ־ו־ר־א־ו־ת־י־ך — — —** ותהי לחרדת אלקים.

יראתו המופלגת לא התבטאה בימים הנוראים בלבד. בכל שעה ושעה, היתה הבטה ברבי ישראל דיה ללמוד יראת שמים מהו. בכל עת ורגע קיים בעצמו "שויתי ה' לנגדי תמיד" וכפסק השו"ע שתמיד יראה את עצמו יושב לפני מלך גדול ונורא. מעולם לא ראית את ר' ישראל עומד ושוחח שיחה בטילה. מעולם התרחק מכל דיבורי פוליטיקה ושאר הבלי העולם. יתר על כן, אף היה משתדל להפוך דיבורים בעלמא לדיבורים שיש בהם טעם. פעם עברתי לידו ברחוב, כאשר הוכרז ברמקולים על התכנסות מסוימת שבה "איש בל יעדר". פנה ר' ישראל למלוהו ואמר: "הערסט וואס ער זאגט, קיין שום יוד זאל נישט נעדר ווערן חלילה"...

רבים לא הבינו את נחישותו של ר' ישראל להתפלל לפני העמוד, אך ר' ישראל לא חל ולא זע. מעולם לא התבייש מפני המלעיגים עליו, מעולם לא נפגע ומעולם לא התרגז או נתכעס על מאן דהו. בענותנותו אף התנצל לפעמים כי מתפלל הוא תמיד לטובת נשמה שהלכה לעולמה מבלי השאר מי שיתפלל עבורה.

"קדיש זאגער" היה רבי ישראל. רבים היו שהשאירו עזבונותיהם עבור הישיבה הק' או התלמוד תורה, בתמורה שר' ישראל יאמר עבורם קדיש. ואם כי שמענו את הקדיש שלו פעמים אין ספור, הרי בכל פעם מחדש באמרו "ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה" היה גנוחי גניח וילולי יליל, זועק ותובע לפורקן עולם ולביאת מלך המשיח במהרה.

והיה ר' ישראל קורא בתורה מלה במלה ומשמיע לרבים גם את התגים והנקודות. דברי התורה הק' כאשר נשמעו מפי ר' ישראל לבשו משמעות חדשה, וגם מסתרי התורה נצנצו מתחת לאדרת הנגלה. אמרת הצדיקים, כי בשבת פ' בא הוא בחינת חג הפסח, פרשת בשלח בבחינת שביעי של פסח ופרשת יתרו בבחינת חג השבועות זמן מתן תורתנו – מורגשת היטב בבעלזא גם הודות לקריאתו של ר' ישראל. בשבת שירה היה קולו מתנשא החל מפסוק "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם" והי' ממשיך באמירת השירה בשאגה ושמחה "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל... ויאמינו בה' ובמשה עבדו־ – –" ואחרי השירה והשבח נשמע שוב קולו בתחינה: "תפול עליהם אימתה ופחד... תביאמו ותטעמו בהר נחלתך"...

מיוחדות היו פרשיות משנה תורה, בהשמיעו דברי מוסריו ותוכחתו של משה רבינו אשר חרדו וירדו חדרי בטן, בהבלטתו פסוקי היראה ובחירת דרך החיים. פסוקי הברכה על עם ישראל נשמעו בנימת תפילה ותחנון עד שהיו הדברים מאירים ושמחים כנתינתן מסיני. נחקקו הפסוקים בלבב השומעים, ומאז ולתמיד בהעבירם הסדרה שמו"ת כאשר יגיעו לפסוקים בהם הכניס חיות כה חזקה, ישמיעום בהתעוררות והתלהבות כמו ששמעום מפיו. גם עבודה זו היה פרי הכנה דרבה כאשר הי' מתכונן בערבי שבתות, אף הקצרים ביותר, מתוך ספר התורה דוקא, כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה.

עבודתו שבלב לא נסתיימה בתפילות שתקנו אנשי כנה"ג, אלא גם כאשר נתכבד בבדחנות הי' חורז חרוזים בבקשות מעומק הלב שהיו מביאים את השומעים עד כדי דמעות. וזכור לכל באי שמחת בית בעלזא בנישואי בן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, בעת הקבלת פנים לפני החופה כאשר עמד ר' ישראל ז"ל, שליח הציבור של כל חסידי בעלזא, ובתפילה ותחנונים קידם פני האבות הקדושים והשיח בפניהם ובפני כ"ק מרן שליט"א והחתן את רחשי לבבם של חסידי בעלזא. מי היה יכול לעצור בדמעותיו. צירפו הכל תפילותיהם לתפילותיו של ר' ישראל ויחדיו היו תמים עולים למעלה, בקעו רקיעים והגיעו עד לפני כסא הכבוד.

דביקותו ואמונתו התמה בה' ובצדיקיו נמחשה יום יום, ולא פעם התרגש בעת תפילת ערבית פשוטה באמירת: "ותשועת צדיקים מה'" — ולפעמים אם חל ליל ז' אדר במוצש"ק, היה ומרן שליט"א כיבדו אחרי הבדלה לשורר את שירו של הרה"ק מקאליב זי"ע ביו"ד דילי', ובקול רווי כיסופין וערגה הי' ר' ישראל שר את הניגון במילים המקוריים בשפה ההונגארית ושוב ביטא את צפייתו העצומה שקיננה בלבו, לגאולה בכל עת ובכל שעה.

ואותה היראה, לא סרה מעל פניו גם בכהנו כ"פורים־רב" בחצר הקודש. בתמימות ורצינות הי' רבי ישראל ממלא תפקיד זה כשהוא מנצל את מעמדו להרמת תרומות הקודש לטובת עניים ונצרכים ומאציל מברכותיו לכל הפושט ידו... אם חפץ היית לדעת "וגילו ברעדה" מהו, היית מביט בר' ישראל באותו שעה.

הדור הצעיר הכירו, אחרי שכבר פרש מהוויות עולם הזה, והיה מסור כל כולו לעבודת בוראו. ראינוהו אחרי התפילה מתיישב עם משניות או גמרא ולומד. מתחיל בפיזום, וכאשר נעשה שקוע יותר ויותר בלימודו היה שוכח את כל סביבו וקולו היה מתנגן בעריבות בחלל בית המדרש וסוחף עמו רבים ללימוד התורה. לא תיארנו לעצמנו כי יהודי זה עבד פעם כפקיד או בעבודות מזדמנות. אך סופו הוכיח על תחילתו, כי אף אז היה תורתו אומנתו הקבועה ומלאכתו ארעי, ומים רבים לא יכלו לכבות את אהבת התורה והשי"ת שיקד בקרבו. וגם אז, זוכרים אנשים רבים את יראת השמים, בה עשה מלאכתו נאמנה, משל עומד הוא בתפילה.

ויהי רבי ישראל לחלק מנופה של בעלזא. החסיד ירא האלוקים, המתהלך לתומו בצידי דרכים, השקדן ועובד ה' בנאמנות, המנצל כל רגע לעשות רצון קונו חדור אמונת ה' ואמונת צדיקים, הדמות שאליה הביטו המוני החסידים בהערצה ובערגה, ולימדו את הדורות הבאים חסיד וירא שמים אמיתי מהו.

ויהי בבוקר יום הראשון כ"א שבט תשנ"ו, לאחר שבלילה הקודם בעת אמירת "גוט וואך" הושיט את ידו לכ"ק מרן שליט"א כנוטל ברכת פרידה, בהתחדש הבריאה על פני תבל כולה, ור' ישראל כדרכו מהלל ומשבח לבורא העולם המחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, יושב הוא כשתול בבית ה' בחצרות אלקינו וכל מהותו מגדת כי ישר הוא ה' צורי, מעוטף הוא בטליתו הרוויה דמעות שזלגו מעיניו כמים בתפלותיו, מעוטר הוא בתפילין שעל ראשו, נכון יותר, שבראשו פנימה. —

ולפתע פתאום... נשמתו של ר' ישראל חזרה לצור מחצבתה נקיה וטהורה, כנשמתו של תינוק צח וטהור. והקול הגדול נדם. לא יסף — — —

אולם! עוד רבות יהדהדו צללי רעמיו באזני ובלבות שומעיו. עד ביאת הגואל כאשר יתאספו חסידים בשבתות ומועדים באוהל מועד בחצר הקודש בעלזא, ישמיעו אחד למשנהו קטעים מתפילתו ומשנתו, ויהי קולו הולך וגדל, הולך וחזק מאוד. ולא פסק — — —

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים לעולמים.

צאצאי מוה"ר ישראל קליין ז"ל

א בנו ר' **יהונתן בנימין** קליין הי"ו ז' מרת **פייגא** ב"ר **ישראל חיים רובינשטיין** הי"ו מוואדקערט - ירושלים

יו"ח: ר' **פנחס** וז' **תמר** ב"ר **יצחק אייזיק אולמן** הי"ו ויו"ח

ר' **יהושע מרדכי יונה** וז' **מרים רייזל** ב"ר **אברהם יעקב דייטש** הי"ו ויו"ח

מרת **אסתר טובא** ע"ה - אשת ר' **שלמה ברקוביץ** הי"ו

נפטרה ביום שב"ק פרשת כי תשא כ' אדר תשנ"ג ומנו"כ בהר המנוחות בירושלים.

מרת **חוה שרה** אשת ר' **משה מנחם הרשטיק** הי"ו ב"ר **חיים יוסף** הי"ו ויו"ח

ר' **מנחם הלל** וז' **יהודית רבקה** ב"ר **יוסף מרדכי זילבר** הי"ו ויו"ח

מרת **בילא גיטל** אשת ר' **יחיאל מיכל יעקובוביץ** הי"ו ב"ר **אברהם צבי** הי"ו

הכלה **רייזל רחל** (החתן **אהרן צימרמן** בן ר' **יצחק ברוך** הי"ו)

הדסה עטיל, חיה יהודית, אהרן, שלום

ב בנו ר' **שמעון זאב** קליין הי"ו ז' מרת **חנה שרה** ב"ר **אברהם יעקב מושקוביץ** הי"ו מסאמבאטהעלי - אנטווערפן

יו"ח: ר' **נפתלי** ז' **בילא** ב"ר **אבא קליין** הי"ו ב"ר **אפרים** הי"ו ויו"ח

ר' **יונה בנימין ברוך** ז' **שרה מאלע** ב"ר **דוד גאליצקי** הי"ו ויו"ח

ר' **יצחק יואל צבי** ז' **גאלדא פריידא** ב"ר **נחום קליין** הי"ו ב"ר **ישעי' מרדכי** ויו"ח

מרת **האדיע עטיל** אשת ר' **אהרן יהודה אריה שטערנליכט** הי"ו
ב"ר **אברהם בן ציון** הי"ו ויו"ח

ר' **אהרן** ז' **שרה** בהרה"ג ר' **זאב דוב לערנער** שליט"א ויו"ח

מרת **חוה רחל** אשת ר' **אהרן לפקוביץ** הי"ו ב"ר **מרדכי שרגא**
הי"ו ויו"ח

מרת **גאלדא רייזל** אשת ר' **שמואל דוד פירר** הי"ו ב"ר **יעקב**
הי"ו ויו"ח

החתן **שלמה יוסף אלכסנדר** (הכלה **גיטל נחמה** ב"ר **אליעזר**
ליפא ב"ר **יעקב לרנר** מלונדון).
חיה, גיטל בילא, סימא

ג בתו מרת **רייזל** תחי' אשת ר' **מאיר משה פוגל** הי"ו בן הרה"ח ר' **שלו'**
ע"ה מנאראל

יו"ח: מרת **דבורה גאלדא** אשת ר' **יוסף דוב העניג** הי"ו ב"ר **ברוך נתן**
נטע הי"ו ויו"ח

ר' **נחמן** ז' **פערל פראדל** ב"ר **אברהם יעקב דייטש** הי"ו ויו"ח

ר' **יונתן בנימין שמעון** ז' **שיינדל רבקה מירל** ב"ר **יום טוב ליפא**
קליין הי"ו ויו"ח

מרת **שרה אסתר** אשת ר' **אריה זילבר** הי"ו ב"ר **יוסף מרדכי**
הי"ו ויו"ח

מרת **בילא גיטל** אשת ר' **אברהם יהודה רובינשטיין** הי"ו ב"ר
מנחם הלל הי"ו ויו"ח

מרת **רחל** אשת ר' **שלמה משה אברהם לוינגר** הי"ו ב"ר **שמואל**
אביגדור

החתן **יהושע אליקים** (הכלה **חיילה געלא** תחי' ב"ר **זאב אופמן**
ע"ה)

אהרן, עלקא צפורה פייגא, פערל

יוטא רבקה הענא

ד בנו ר' **דוד יצחק קליין** הי"ו ז' מרת **מלכה** תחי' ב"ר **חיים יוסף צבי פרידמן** ע"ה

יו"ח:

מרת **יוכבד** אשת ר' **יהושע אייזיק גראס** הי"ו ב"ר **יעקב שלמה** הי"ו ויו"ח

ר' **אהרן** ז' **רבקה לאה** ב"ר **חיים אלעזר גוטמאן** הי"ו

משה יונה בנימין, שמעון שמואל שמעלקא

זאב, רחל, גאלדא רייזל, חיים יוסף צבי, יהושע אליקים, שרה בילא, פינקל דבורה

ה בתו מרת **בילא פינקל** תחי' אשת ר' **דוב מאיר פייבוש** הי"ו בן הרה"ח ר' **משה זאב חיים יעקב** ע"ה משאמלוי

יו"ח: ר' **אברהם יונה בנימין** ז' **רבקה שרה** בת הרה"ג ר' **מאיר מאייעס** שליט"א ויו"ח

ר' **אהרן** ז' **לאה** ב"ר **מרדכי שרגא לפקוביץ** הי"ו

שרה, יהושע מרדכי, ברוך נתן, ישעי' שלמה, מלכה, חוה רייזל, הדסה אסתר, חיה באבטשע, יהודית גאלדא

ו בנו ר' **אהרן קליין** הי"וז ' מרת **יוכבד ריקל** תחי' ב"ר **ישכר דוב רוזנפלד** הי"ו מבני ברק

יו"ח: **דוד יונה, יצחק בנימין, מרדכי אברהם, יהושע אליקים**

צאצאי מוה"ר יהודה יואל מילר הי"ו וז' מרת רבקה בריינדל ע"ה

א מרת **גאלדא רייזל** תחי' אשת ר' **צבי כץ** הי"ו ב"ר **בעריש** הי"ו

יו"ח: ר' **חיים מאיר** ז' **ברכה דבורה** ב"ר **דוד הלוי ויזל** הי"ו ויו"ח

ר' **יוסף** ז' **קילא מרים** ב"ר **שמעון הכהן בייגל** הי"ו

ר' **יונה בנימין זאב** ז' **מרים** ב"ר **משה הלוי ויזל** הי"ו

אהרן שמעון, אברהם פייבוש, רחל, משה, יצחק אליעזר

ב ר' **צבי פייבוש** הי"ו ז' **מלכה** ב"ר **יודא מאיר פולק** ע"ה

יו"ח: מרת **בילא** אשת ר' **מאיר יעקב גרינפלד** הי"ו ב"ר **אשר** הי"ו ויו"ח

ר' **אברהם חיים** ז' **מרים חוה לאה** ב"ר **ראובן פרידמן** הי"ו

גיטל, זאב יונה בנימין, באשא הדס, חיה פייגא, ישראל מאיר, רבקה בריינדל, משה מנחם מנדל, יצחק

ג הבחור **יונה בנימין ברוך** ע"ה נקטף באיבו בתאונת דרכים בצום גדלי' ג' תשרי תשל"ב

ד מרת **חיה יוכבד** תחי' אשת ר' **אברהם אליעזר הוס** הי"ו

יו"ח: **האדיע עטיל, פריידא ניסל, יצחק, גאלדא רייזל, הינדא, פייגא, חיים מאיר, זאב יונה בנימין, הלל פייבוש**

ה ר' **יעקב משה** מילר הי"ו ז' מרת **מינה רייזל** ב"ר **משה יוסף שארף** הי"ו

יו"ח: **יחזקאל, זאב יונה, ישראל צבי פייבוש, ישעיה, מאיר, רבקה בריינדל, דוד ארי'**

ו ר' **יצחק דוד** מילר הי"ו ז' מרת **חיה** ב"ר **יעקב הירש** הי"ו

יו"ח: **משה, זאב יונה, מרים, ריינדל, אברהם פייבוש**

ז מרת **שרה פייגא** תחי' אשת ר' **שמואל יעקב ארלנגר** הי"ו

יו"ח: **אברהם צבי, רבקה ריינדל, ביילא, שמשון רפאל**

צאצאי מוה"ר שמעון יצחק רכניצר הי"ו וז' מרת יוטא רייזל תחי'

א ר' **יונה בנימין זאב** הי"ו ז' מרת **חי' שרה** בת הרה"ח מו"ה **שמואל אונגר** זצ"ל וז' מרת **מרים** תחי' בת מו"ה **יוסף אויש** ז"ל מגזע בעל הפנים מאירות זי"ע, ויו"ח:

ב מרת **קלעריל חוה** תחי' בעלה ר' **אברהם הלוי אורזל** הי"ו בן הרה"ח מו"ה **מרדכי** הי"ו וז' מרת **יוכבד** תחי' בת מו"ה **שלום מיץ** ז"ל, ויו"ח:

ג מרת **בלומא שרל** תחי' בעלה ר' **אהרן הלוי קיסרמן** הי"ו בן הרה"ח מו"ה **מרדכי** הי"ו וז' מרת **חי' בלומא** תחי' מגזע בעל **התפארת ישראל** תלמיד **הבעש"ט** זי"ע, ויו"ח:

ד ר' **מאיר דוב** הי"ו ז' מרת **חנה בילא** תחי' בת הרה"ח **משולם יהודה** ז"ל בן הרה"ג מו"ה **רפאל בלזם** זצ"ל בעל מחבר ספרי **נחלי אפרסמון** וז' מרת **חי' פערל** תחי' בת הרה"ג מו"ה **מנחם מנדל למברגר** זצ"ל אבד"ק פולגר ונכדת בעל **המנוחת אשר** זי"ע, ויו"ח:

ה ר' **יוסף צבי** הי"ו ז' מרת **לאה** תחי' בת הרה"ח **צבי טישלר** הי"ו וז' מרת **מלכה** תחי' בת הרה"ח מו"ה **יוסף פרידלנדר** ז"ל נכד בעל **המעגלי צדק** זי"ע, ויו"ח:

ו מרת **האדיע עטיל** תחי' בעלה ר' **יוסף יצחק בראון** הי"ו בן הרה"ח ר' **יעקב** הי"ו וז' מרת **שיינדל פרומט שפרינצא טויבא** תחי' בת הרה"ח ר' **יצחק טלר מבודפסט** הי"ד, ויו"ח:

דברי התעוררות שאמר לפני החופה של הרב אהרן מרדכי שליט"א

1) ברשות עתיק יומין הנעתק מכל מחשבה ועילה
וארך אפים אשר לו דומיה תהילה
ורעים האהובים הדבוקים יחד למעלה
ודודים נכספים ושמחים להתיחד בגילה

2) וברשות כ"ק רבינו שליט"א רבן של ישראל ומאור הגולה
וברשות כ"ק ויזניצער רבי שליט"א דער זיידע פון די משפחה הגדולה
וברשות כל קהל ישראל העדה הקדושה כולה
אבקש משוכן מרומים שיהיו אמרי פי לרצון עולה

3) יראתי בפצותי להשחיל שיח
צו רעדן פאר אזא עולם ווער בין איך
אבער איך טהו דעם רצון פון רבינו שליט"א
בזכותו האף איך צו זאגן וועריטער גוטע

4) נפתחו השמים ואראה מראות אלוקים
עס שטייט דער גרויסער עולם ארים און ארים
אלע שטייען מיט גרויס פחד יראה וקדושה
גדולים וקטנים כל העדה הקדושה

5) מיר טוען דא אלע שבח והודי' פאר השי"ת געבן
שהחינו וקימנו והגיענו אז האט אונז דאס געטוהן דערלעבן
מיר האבן אויף דעם פארגאסן טייכן טרערן
ביז ער האט אונז דאס געטוהן באשערן

6) יראו עינינו וישמח לבנו
אז השי"ת האט געעבן א בן יקיר פאר אדונינו מורנו ורבינו
און נאך אזא לאנגע צייט
ציהט זיך ווייטער די גאלדענע קייט

7) מען דארף זיך געבן אביסל א טראכט
וועד געפינט זיך דא מיט גרויס פראכט
דער זוהר הקדוש גיבט אונז צו פארשטיין
אז השי"ת קומט מיט אלע נשמות צו גיין

8) דער קומען פון די הייליגע בעלזא רבי'ס מאכט א גרויסן רושם
ווייל זיי זענען און די בחינה פון די אבות הקדושים
כי מראש צורים אראנו טהו איך זעהן
דער ערשטער רבי איז דער שר שלום געווען

9) ער האט געשטעלט פארן בעלזער חסידות דעם פונדאמענט
ער האט געהיילט טויזנטער קראנקע מיט זיינע הייליגע הענט
זיין הייליגע הנהגה האט זיך פון חסד געבומען
רבי'ס מיט זייערע חסידים זענען צו אים צופארן געקומען

10) ער האט אויפגעשטעלט א ווינקל פון תורה ויראת שמים
און צוגעזאגט אז ביז ביאת הגואל וועט דאס זיין קיים
ער האט געבויט א שוהל מיט די אייגענע הענט
און די קדושה האט מען געקענט טאפן אויף די וועגט

11) דער מיטעלער רב איז געווען בחינת גבורה
פחד יצחק משפטינו האירה
ער האט געהאט א גרויסן פארנעם
אפילו אין ארצות המערב האט ער אויך געהאט א גוטן שם

12) זיין גרוסקייט איז געווען באוויסט אין דער גאס
ער האט אויפגעשטעלט די מחזיקי הדת
אפילו אזעלכע וואס זענען געווען אויף א קליינע בחינה
האט ער מיט זיין פחד אריין געברענגט און זיי אמונה

13) דער פריערדיגער רב זכרונו לברכה מה נורא
ער איז געווען באוויסט אלץ א גדול בתורה
צו דעם בחיר שבאבות איז ער געווען דומה
כולו אומר כבוד בהדרת פנים וקומה

14) דער פריערדיגע רב ממש א פלאם פייער
זיין קדושה איז געווען אין לשער
ער האט אריין געשיינט יר"ש אין אידישע הערצער
א השפעה האט ער געהאט אין אלע ערטער

15) און דער הייליגער רב זכרונו לברכה איז דער רגל רביעי געווען
זיין קדושה וטהרה האט די גאנצע וועלט געזעהן
שויתי ד' האט מען אויף אים געזעהן
אין די בחינה פון דוד המלך איז ער געווען

16) ער איז געווען עמוד צלותהון דישראל
און פאר זיי האט ער געליטן יסורים אלעמאל
זעהן שלעכט אויף א איד האט ער נישט געקענט
אלס צדיק הדור איז ער געווען אנערקענט

17) דער בילגערייער רב דער זיידע פון חתן זכרונו לברכה
ער איז קובע פאר זיך אן עקסטערע ברכה
פון איהם ציט זיך ווייטער די בעלזער משפחה
דער גרויסער מחותן פון די היינטיגע שמחה

18) גאונות און חסידות איז ביי איהם געווען געפלאכטן
א תלמוד תורה אויפגעשטעלט אז די פענימער פון די קינדער האבן געלויכטן
מיט איהם איז דער פריערדיגער רב געווען גליקלעך
ווען ער איז געווען אין צימער האט ער גרינגער געגומען קוויטלעך

19) מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד
אבער זיי אנצוקוקן נאך די קריג איז געווען א פחד
זיי האבן אלעס פארלוירן ביים גרויסן חרבן
באהבה האבן זיי מקריב געווען זייער קרבן

20) דער רב זי"ע האט קיין פרעמישלאן דעם ברידער געריפן
ער האט געהאט אין דעם א כוונה א טיפן
ווייל ער האט געזעהן מיט זיינע לעבטיגע אויגן
אז פון איהם וועט ווערן די בעלזער שלשלת געצויגען

21) אויף וואס זיי זענען אריבער האבן זיי געגעבן א וויש
און דא אין ארץ ישראל האבען זיי אנגעהויבן פון פריש
אויפגעשטעלט חסידות בעלזא פון דאס ניי
און וואס מען זעהט דא היינט איז דער זכות פון זיי

22) עס קומען אויך צו גיין דא דער אפטער רב מיטן מאור עינים
און קאסוב - ויזניצער צדיקים פון אהבת שלום ביזן אמרי חיים
אויך דער הייליגער ריזינער מיטן ראפשיצער רב קומען אהער
צוזאמען מיטן רבי ר' מיכלי מיטן רבי ר' בער

23) אויך דער בעל שם הקדוש דער מייסד החסידות
און אויך זי"ע הייליגע טשערנאבעלער זיידעס
רבי אהרן הגדול וויל איך דא זיין מוסיף
צוזאמען מיט ר' שלמה קארלינער משיח בן יוסף

24) אויך וויל איך דערמאנען ר' פנחס'ל קאריצער מיט א מורא
און דעם הייליגער צאנזער רב דער שר התורה
יותר ממה שקראתי לפניכם נמצאים כאן
נאר איך קען נישט אלע דערמאנען מפני קוצר הזמן

25) זאג איך אפילו איך בין עפר ואפר
אז דאס אליין איז דער גרעסטער מוסר ספר
חתן געב א קוק צו וועם דו דארפסט זיך צושטעלן
מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי דארפסטו צו וועלן

26) געב א קוק וואספארא אוצר דו פארמאגסט
טראבט אריין וואספארא הייליגע נעמען דו טראגסט
אויך דארפסטו געדענקען בהאי שעתא
די הייליגע הנהגות פון דיין גרויסען טאטע

27) דו האסט זיך דאך געדרייט תמיד און כסדר
לפני ולפנים אין אזא הייליגן חדר
דארט האסטו געשעפט תורה וחסידות מלא חפנים
קדושה וטהרה און יראת שמים

28) די עבודה וואס דער רבי לייגט אראפ ביי יעדע מצוה
די צדקות וואס ווערט געטיילט אן א קצבה
ווער רעדט נאך פון די גרויסע גדלות אין תורה
און צופיל צו רעדן האב איך מורא

29) חתן טראבט גוט. אראן
אין דעם גרויסקייט פון דעם יעצטיגע זמן
פון רב זכרונו לברכה זאגט מען איבער
אז דער טאג איז נאך גרעסער פון יום כיפור

30) יעצט ביים שמחה פון יום הנשואין
וויל איך דיר דערמאנען א וואורט פון רבין פון לובלין
אז א בעל שמחה איז אויף די שמחה א בעל הבית
ער קען משפיע זיין גרויסע השפעות

31) בפרט ביי א שמחה פון א בנן של קדושים
דאס מאכט אויבן א גרויסען רושם
יעצט ווען מען טהוט דיך צו די חופה פירן
איז פאר דיר אפן אלע טירן

32) בעטן אונז פון דיר דעריבער
זאלסט זיין א שליח ציבור
אין אזא זמן וואס עליונים ותחתונים ששו
נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי

33) צום באשעפער הייב אויף דיינע אויגן
אין בעהט פאר די הייליגע עלטערן וואס האבן דיך אזוי אויפגעצויגן
זאלן האבן געזונט און אריכות ימים ושנים
און זוכה זיין מיט נחת צו בנים ובני בנים

34) דער רבי זאל שטענדיג האבן שמחה ומנוחה
און האבן כח צו פירן די הייליגע מלוכה
דער רבי זאל קענען ווייטער ממשיך זיין השפעות בני חיי ומזוני רויחי
פארן גאנצן כלל ישראל עד דייתי מלכא משיחא

35) אויך בעהט פאר דיין גרויסען חשובען זיידע
ער זאל האבן כח צו פירן דע ויזניצער עדה
ער זאל האבן נחת און ברכות מלא חפנים
ער זאל זוכה זיין צו דערלעבן בנחמת ציון וירושלים

36) און יעצט ווען עס איז אויפן די טיר
בעהט זיך אויס אויך פאר דיר
בעהט פונים באשעפער שוכן מעונה
זאלסט זוכה זיין צו בני חיי ומזוני

37) עס איז א באקאנטער מאמר פארהאנען
דער זיווג זאל עולה יפה זיין צוזאמען
עס איז דא א ווארט א שיינע
פון ראפשיצער זיידע זכותו יגן עלינו

38) עס איז דאך א דבר ידוע
לעתיד לבוא וועט שם הוי'ה זיין יהי'ה
און דער זיווג פון די שמות די צוויי
וועלן באטרעפן צ"ה

39) פון דעם ווארט אמן
וועט דעמלס סלה זיין
דאס איז פון יפה די כוונה
מנינא דדין כמנינא דדין

40) יעצט חתן למלך דומה
זיי מתפלל פארן כלל ישראל אום אני חומה
בעהט פונעם קה רבון עלם
עס זאל שוין זיין ד' שלם וכסא שלם

41) חתן הייב אויף דיין קול און געב א געשריי
באשעפער זאג שוין לצרותינו די
אזוי פיל יודען דארפן ישועות
קינדער און פרנסה און אויך רפואות

42) בעהט אויך א הארציגע תפילה
מזאל שוין זוכה זיין צו די נחמה כפולה
די נבואה זאל שוין ווערן נתקיים
מזאל שוין זוכה זיין צו זעהן בנין ציון וירושלים

43) יעצט וויל איך דיר ווינטשן מעומקא דליבא
השי"ת זאל דיר געבן א ברכה מרובה
זאלסט זוכה זיין צו א דור ישרים יבורך
און צו אלע ברכות ככל הצורך

44) השי"ת זאל דיר אלעס גוטס באשערן
אלע ברכות וואס מען ווינטשט דיר זאל מקוים ווערן
דער רבי זאל מאריך ימים זיין און האבן פון דיר אסאך נחת
און זאל דיך פירן אינטער די חופה בשעה טובה ומוצלחת

פרק ב

ויתילדו על משפחותם

מגילת יוחסין - גזע מקור מחצבת
משפחתינו מדור דור

דברים אחדים

הקדמה קצרה לפרק ויתילדו על משפחותם - מגילת יוחסין

בכתבים שהשאיר אחריו ברכה אאמו"ר ז"ל הכ"מ מצינו רשום בכתב ידו את ייחוס משפחתינו בחלקה, וכפי שהתחיל בלשונו "**לזאת ראיתי לנכון לקבעו בספר לזכרון עולם לדורות הבאים**", לכן אמרתי נעשה רצונו בעריכת פרק זה של ייחוס משפחתינו, בכדי להתעורר על ידי זה לעבוד את השי"ת, בדרך שהתהלכו אבותינו מצוקי ארץ מדור דור, שלא יבושו בנו אבותינו הצדיקים שעשו רצון קונם.

פרק זה עוד השלמתי רובו בחייו של אבינו ז"ל הכ"מ, ומפיו דליתי המקורות, וגם עבר בחלקו על הפרק והוסיף עליו הערותיו, והנה למותר הוא לומר שוודאי חלילה לנו להתפאר ולהתגאות בייחוס הרם, ומזקנים אתבונן שנהגו להודיע לבניהם אחרידם את מוצא משפחתם, ונימוקם עמם כאמור, וכבר כתב הגה"ק רבי שעפטיל הלוי הורביץ זצוק"ל בצוואתו "**לכן הראוי שכל איש וכו', יעשה סדר יוחסין לזרעו ולזרע זרעו שיהיה לאות ולמשמרת**". ולאחר שהזכיר את אבותיו הגדולים הוסיף: "**ולא כתבתי זה כדי להתגאות, הן אתה בני והן את בתי, רק מטעם הנ"ל שתדעו מי אתם ומי אביכם, וכן תצוו אתם לבניכם, ובניכם לבניהם עד עולם, כי אין הקב"ה משרה שכינתו אם לא על מיוחסים שבישראל**" (קידושין ע, ב).

וזאת למודעי כי אם לאחר החורבן שאירע בשנת ת"ח, הדגיש אותו גאון וצדיק רבי שעפטיל את הצורך לפרט את היחוס, קל וחומר בן בנו של ק"ו לאחר השואה האיומה כאשר עלה הצורר הנאצי ימ"ש ובלבל את העולם, שמוטל על כל אחד להודיע ליוצאי חלציו את ייחוס משפחתו, ומוצאה מזרע קודש גאונים וצדיקים חסידים ואנשי מעשה, שלא נתערבו בגויים ולא למדו מעשיהם, ומסרו נפשם על קדושת השם, וקיימו את המצוות בסכנת נפשות, ובשעה שעלו על המוקד הי"ד קיבלו

עליהם את הדין באהבה, ולא התרעמו חלילה, וכדרך שהורה לנו אבינו הכ"מ בהיותו במחנה ההשמדה בשננו את המשנה בזבחים אודות המחשבה בשעת הקרבן, ובחסדי השי"ת ניצול וזכה להעמיד משפחה ולחיותינו כהיום הזה.

ביותר נדרש ענין היחוס לגבי שידוכים, שהרי הקפידו חז"ל (פסחים מט, א) על כך לגבי נישואין לבת תלמיד חכם, ולהשיא בתו לתלמיד חכם, והמשילו על כך משל לענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל ופירש המהרש"א (שם) "מדמה להו לגפן על שם הכתוב: אשתך כגפן פוריה וגו', והוא מפורש במדרשות בדמיונו במעלות הגפן, ואמר שהוא דבר נאה ומתקבל, ורצה לומר, שהוא דבר נאה שישא בת תלמיד חכם, ולא בת עם הארץ, גם הוא מתקבל להיות לו זרע כשר ממנה כדאמרינן בירושלמי דכלאים (פרק א הלכה ז) אשתך כגפן וגו', מה זיתים אין בהם הרכבה, אף בניך לא יהיו בהן פסולת".

הננו בתפלה שהתפלל רבי זירא (ברכות טז, ב) שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם מאבותינו, וכמו שביאר ה"מעין הברכות" על פי פירושו של האלשיך הק' בפסוק: וזכרתי את בריתי יעקב וגו' "היות מעלתינו וחשיבותינו זרע אברהם יצחק ויעקב, אם אנו הולכים בעקבותיהם, ואם אנו מקלקלים גדלה קלקולנו יותר מקלקול אחרים שאינם זרע האבות, שאנו זרע קודש וכו', ואם השי"ת זוכר לנו אבותינו בעת קלקולנו, גדלה בושתנו ואשמתינו וכו', וזה ענין תפלת רבי זירא שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם מאבותינו, כי בחטאינו יחוס אבותינו לנו לכלימה ולבושה".

ויהא רעוא שיהיו מעשינו לתפארת אבותינו, ולא יבוש המעיין לדורי דורות וישמחו בנו ובצאצאינו עליונים ותחתונים עד עולם.

1) הרה״ח ר׳ **ישראל קליין** ז״ל

נולד בבערעגסאז ביום כ״ו בתמוז (שבת מברכים חודש מנ״א שנת תרפ״ה) (1925). נתיתם מאמו כבן שלוש שנים, ומאביו בהיותו כבן י״ב שנים. למד בבערעגסאז אצל הגאון רבי **אשר שטיינמעץ** הי״ד אב״ד קה״י דבערעגסאז. שתה את כוס התרעלה בשנות הזעם, וזכה אחר השואה לעלות לארץ הקודש, והתיישב בירושלים.

נפטר בעיה״ק ירושלים ביום א׳ פרשת משפטים, כ״א בשבט תשנ״ו לפ״ק, ומנו״כ בהר המנוחות בירושלים.

זוגתו להבחל״ח מרת **הינדל לאה** תחי׳ בת הרה״ח רבי יהונתן בנימין גרינצווייג ז״ל, ויחוסו ראה להלן **בפרק ב**.

2) בן רבי **יונה בנימין** (ביינוש) **קליין** ז״ל מבערעגסאז

מצבות זקנינו ר׳ יונה בנימין קליין ז״ל ואחיו הב׳ ישראל קליין ואמם זקנתנו מרת האדיע עטל קליין (אשת ר׳ זאב הי״ד) בביה״ח בבערגסאז

נולד בבערעגסאז ביום כ' בטבת תרנ"ו. למד אצל הגה"ק מאונסדורף והגאון בעל "דעת סופר" מפרעשבורג. נפטר בליל שבת שובה, ו תשרי תרצ"ט לפ"ק, ומנ"כ בבערעגסאז.

זוגתו בזוו"ר מרת **רייזל** ע"ה [בת רבי **שמעון טייטלבוים** ז"ל הי"ד וז' מרת **גאלדא**, ויחוסם ראה להלן **מס'** 6]. נפטרה מוצאי יוהכ"פ, י"א תשרי תרפ"ט, ומנ"כ בבערעגסאז.

מצבת זקנתנו מרת ריזל קליין ע"ה
בביה"ח בבערגסאז

זוגתו בזוו"ש אחותה מרת **חוה הי"ד** [בת רבי **שמעון טייטלבוים** ז"ל הי"ד]. היא גידלה את היתומים של אחותה. היתה בנישואיה בתולה כבת עשרים. נעקדה עקד"ה באושוויץ עם ילדיה, **משה**, **גיטל בלומא** ביום כ"ה באייר תש"ד, הי"ד.

3) בן רבי **זאב** (וואלף) **קליין** ז"ל הי"ד מבערעגסאז

נולד ב' אב תרכ"ח. נפטר בדרך כאשר הובל למחנה השמדה "אושוויץ" בשנת תש"ד (לפי השמועה), ויום פטירתו לא ידוע.

נתיתם מאמו בהיותו כבן שלוש, ונתגדל אצל דודו הגה״ק בעמח״ס **״נטע שורק״** זי״ע (הרבנית היתה אחות אמו, כי אביו ר׳ **ברוך** ובעמח״ס **״נטע שורק״** שניהם היו חתני ר׳ **אברהם יעקב רויזע**, שהי׳ אב״ד קאשוי).

הוא היה מפורסם כבעל צדקה ומכניס אורחים גדול, יחד עם זוגתו.

זוגתו מרת **האדיע עטיל** ע״ה [בת רבי **משה הכהן הולנדר** מצאנז וזוגתו מרת **יוטא**, ויחוסם ראה להלן מס׳ 62].

מצבת זקננו ר׳ משה הכהן הולנדר ז״ל וז׳ מרת יוטא ע״ה ואחיה ר׳ שלמה יוסף קרא ז״ל בביה״ח בבערגסאז

נפטרה ביום בדר״ה אחר תפלת מוסף בביהמ״ד בבערעגסאז בשנת תרח״ץ, ושם מנ״כ.

4) בן רבי **ברוך קליין** ז״ל מאוהעל

נפטר בגיל צ"ד שנה, ביום י"ד אדר ב' תרצ"ב לפ"ק, ומנ"כ באוהעל, והי' נקרא ר' **ברוכ'ל זשאליאנקער** ע"ש מקום מגוריו - שכונה בפרברי העיר אוהעל.

הוא היה תלמידו של הגה"ק בעל "**ייטב לב**". אף היה חבירו ורבו (שהיה נקרא "**חזר בחור**") של הגה"צ ר' **משה יוסף טייטלבוים** אבדק"ק אוהעל בנו של ה"**ייטב לב**".

זוגתו בזוו"ר **מרת אדל** [בת הרה"ג ר' **אברהם יעקב רויז** (ראזע), ויחוסו ראה מס' 167].

5) בן רבי **יצחק קליין** ז"ל מאוהעל

שהי' נקרא ר' **יצחק זשאליאנקער**.

מוזכר בפנקס התמנות החברה קדישא בשנת תקצ"ד. מנ"כ באוהעל.

★ ★ ★

6) רבי **יונה בנימין קליין** (הנ"ל במס' 2) הוא חתן רבי **שמעון טייטלבוים** הי"ד מטארנאליא (בסלובקית נקרא כיום: safarikovo)

זוגתו מרת **גאלדא** ע"ה הי"ד (בת רבי **ניסן יהודה מארמארשטיין** מטארנאליא ויחוסו ראה מס' 56).

נעקדו עקד"ה באושוויץ ביום כ"ג (או כ"ד והיא"צ נקבע ליום כ"ג) סיון תש"ד לפ"ק בהיותו בן ס"ה שנה.

7) בן רבי **דוד יצחק טייטלבוים** מערדעבניא (שעל יד ליסקא)

נפטר בבית החולים בבודאפסט ביום י' אלול תרע"ז לאחר שביקש להביא לו שופר ותקע בו, והובא למנוחות בערדעבניא.

זוגתו מרת **חוה** [בת רבי **חיים יהודה גראד** וזוגתו מרת **הענטשא צביה**,] נפטרה י"ז תמוז תרע"ח ומנ"כ בערדעבניא.

זוגתו בזוו״ש מרת **בלומא** (לבית דייטש), נפטרה בשנת תשי״ט בבני ברק, כשהיא זקינה יותר מבת מאה, ומנ״כ בבית החיים שומרי שבת בזכרון מאיר בבני ברק.

7 ב) רבי **דוד יצחק טייטלבוים** מערדעבעניא חתן רבי **חיים יהודה גראד** מערדעבעניא בן רבי **יצחק** גראד

ת״ח מופלג בתורה ויראה נפטר ביום י״ד כסלו תרל״ז ומ״כ בערדעבעניא

8) בן רבי **יוסף צבי טייטלבוים** ממאד

נפטר ביום שב״ק ח׳ תשרי תרנ״ב לפ״ק בגיל שבעים ושם מנ״כ.

שם משפחתו היתה פרידמן ודודו הרה״ק בעל ״**ישמח משה**״ מאוהעל, שהיה אחי אמו, אמר לו שישנה שמו לטייטלבוים. כאשר נתייתם בצעירותו נתגדל אצלו בביתו כבן. הרה״ק הנ״ל השיאם, (ואף נתן להם מתנה כר וכסת). (ובס׳ תולדות גאוני הגר כתב כי ה״**ישמח משה**״ הציע את השידוך, אבל התנאים נכתבו כבר לאחר פטירתו).

זוגתו מרת **חנה** [בת רבי **משה יוסף פלעגמאן** דומ״ץ במאד]

8 א) רבי **יוסף צבי טייטלבוים ממאד** הי׳ חתן **רבי משה יוסף פלעגמאן דומ״צ במאד** הרביץ שם תורה לתלמידים - תלמיד בעל ״עמק מלך״ (נפטר בן ע״ב שנה ביום ט סיון תרכ; מוזכר בשו״ת אמרי אש חיו״ד סי׳ כא, חת״ס חו״מ סי׳ ד), בן רבי **יואל פלעגמאן מאונסדורף**

8 ב) **רבי משה יוסף פלעגמאן** דומ״צ במאד הוא חתן הגביר רבי **שלום טייטלבוים ממאד**. (ראה עוד: תולדות גאוני הגר אות ט).

9) בן רבי **שמואל פרידמן** מזבארוב

גיסו של הרה״ק בעל ״**ישמח משה**״ מאוהעל.

10) רבי **שמואל פרידמן** מזבארוב (הנ״ל במס׳ 9) הוא חתן רבי **צבי הירש מזבארוב** אביו של בעל ״**ישמח משה**״

ספר

ישמח משה

חלק ראשון

וכו ארבעה ספרים נפתחים, בציצים ופרחים, חידושי אגדות הש"ס ופלפולים, חצים שנונים, ודרושים למועדי השנה, להלבין חמאי שושנה, כדברי כבושים לעדת מי מנה, אשר לכולם בשמות יקרא, הכינם וגם חקרם כ"ק הרב הגאון הקדוש המפורסם צדיק יסוד עולם אור ישראל וקדושו רכבו ופרשו כופת הדור מאור הגולה מרן

משה איש האלקים טיטלבוים זצוק"ל
אבד"ק אוהעל

בעהמ"ח ספה"ק ישמח משה על התורה וס' תפלה למשה על תהלים ושו"ת השיב משה וס' ישמח משה על נ"ך וחמש מגילות, זי"ע ועכ"י והי' האוצר נחמד ספון וטמון זה יותר מששים שנה ובעוהי"ת יופיע אורו ע"פ תבל כצאת השמש בגבורתו.

הופיע אורו בראשונה בשנת תרס"ח לפ"ק

וכעת הובא לבהד"פ מחדש ע"י נכדי המחבר הגי' הצה"ק וצללי"ה

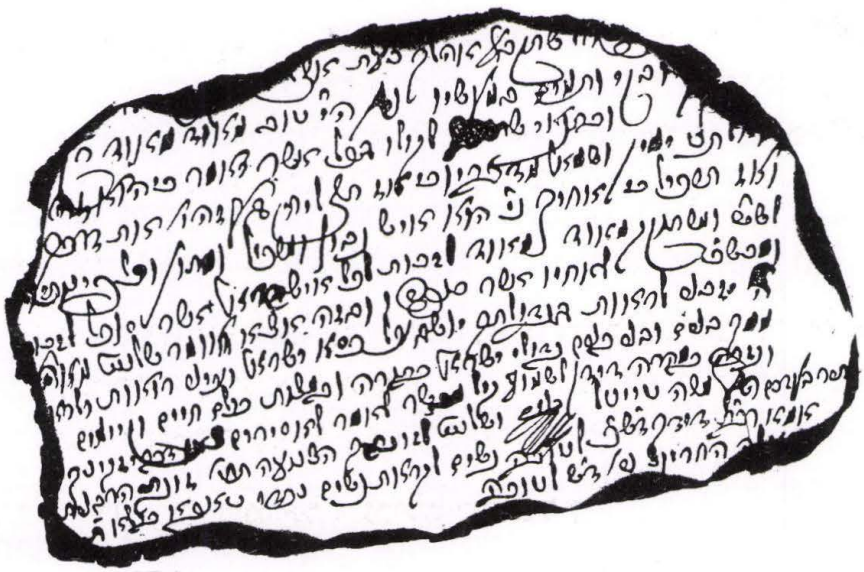
הרב יקותיאל יהודה טיטלבוים
והרב אלכסנדר טיטלבוים

החונים פה בראנקס, ניו יורק

שנת השב"ת לפ"ק
ניו-יורק

בדפוס האחים שולזינגר

כי עבד נאמן קראת לו ——— כליל תפארת בראשו נתת לו

בסוף ימיו תקע אהלו בק"ק זבארוב. הרה"ק בעל "**ישמח משה**" מזכיר את אביו בספרו בפרשת ויקרא (ג, ד), ואף חותם עצמו הרבה פעמים ע"ש אביו.

זוגתו מרת **חנה**.

11) בן רבי **יצחק**

הוא היה דר בסטאניסלוב. היה חסיד ופרוש ומסגף עצמו בתעניות, ולפעמים אף משבת לשבת. [חתנו של ר' **יצחק** היה רבי **משה בן הג"ר זלמן** אב"ד קאוולע מסטאניסלאב בן רבי **דוב בער** אב"ד סטאניסלאב].

זוגתו מרת **דרעזיא** ע"ה [בת רבי **אלעזר**, ואשתו נכדת ר' **משה** אב"ד לובלין ולובמלא בעמ"ח "חידושי בתרא", ויחוסו ראה להלן מס' 171].

12) בן רבי **אהרן זעליג**

ה"**ישמח משה**" כותב עליו: "**אור ישראל וקדושו זקיני אבי אבא החסיד הנורא מו"ה אהרן זעליג זצוק"ל. אף העיד עליו ה"ישמח משה**" שהוא זכה לגילוי אליהו הנביא.

י"א שהוא בנו של רבי **שמואל לופאטינער** מבראד, הנזכר במס' 19.

13) בן רבי **מרדכי גימפל**

היה מנהיג בלבוב. בנו היה הגביר ר' **ראובן מלבוב**, אביו של הגאון מו"ה **מרדכי גימפל** דיין בלבוב מח"ס **מפלגי ראובן**.

14) בן רבי **יעקב** מלובלין

על מצבתו כתבו עליו: "**פה נטמן השר ונגיד בישראל, מפורסם בתורה ובחסידות, הראש ומנהיג הרב מו"ה יעקב חתן ר' שמואל רעכלש, שמונה ימים לח' טבת תי"ו מ"ם ה"א לפ"ק**".

15) חתן רבי **שמואל רעכילס** מלובלין

16) נכד רבי **מאיר מלובלין** (מהר"ם מלובלין)

נפטר בלובלין ט"ו אייר שנת שע"ו. ועל מצבתו חרות בין היתר: "**קדושתו ופרישתו יזכר ויגן עלינו יסופר לדור אחרון, שקול כמשה ואהרן**".

ספר
מאיר עיני חכמים
להחכם הכולל והמלמד ככל חכמה ובדק סיני ועוקר הרים
אדיר באדירים • נבחר בגבורים • כבעל הכתה של תורה דבעל
פרים • הפאר לארץ ולדרי • כהגיונא קדישא ורקיעא • עמיתי
שריה נהדא: . אורי שבהבאדה • הלא הוא הבאור הגדול
חסוכל וכאיר באור תורתו על כל הגולי כיום תלילה סרנא
דרבנא רנ"ו ני"ם עלי אכר חישראלי בוסת הדוד פרי עץ
הדר הגאון סוהור מאיר זצ"ל בקק לובלין הבירה
כמדינת פולין הבעשירה:
ומלא פרוזי נחפת פאר לילון ומילון וסירם ומחניא כשכלו סוך
כפלטלנא הריפתא • כוח נלי פמיקתא ומסתרקא • כלשר עיני
סכולים ימהו רוב מריטותו ונקיקותו פאר הרלא כסכוכי כלי ולא
כלים דכר נדול ודכר קטן וכא פל כל מה שהים כפלם ונפקף
כפוניות ופיעות פתסכתות הכהנים לנפיוד כדור הזה •
וס' יכבו וידלקו פתורתו כפלילות תקיר:
נדפס בויניציאה הבירה:
כשנת פסרים התשיעים וכככדים
פיוטרו ולורינצו בראגדין
בכיית ייאני קאיין'יהיים
יום כ' כ'כבפלו שנת
ופמיתי לוחם לנוי לחכר בארץ בהרי ישראל
ומלך אחד יהיה לכלם למלך
Apreſſo i Clar.Sig.Piet.eLorenzo Bragadin

שער ספר "מאיר עיני חכמים" (חדושי מהר"ם מלובלין) על הש"ס, דפוס ראשון ויניציאה שע"ט

בנו של רבי **גדליה בן רבי אשר** מקראקא בעמח"ס "**עמק ברכה**".

זוגתו מרת **אסתר**.

17) חתן רבי **יצחק הכהן שפירא** אב"ד קראקא

נפטר ט"ז אלול שמ"ב. תשובותיו נדפסו בספר "**נתיבות עולם**" למהר"ל מפראג נתיב הלשון.

18) בן רבי **דוד שפירא**

★ ★ ★

19) רבי **שמואל פרידמן** (מס' 9) זוגתו הרבנית היא נכדת רבי **שמואל לופאטנר**

כך כותב הרה"ק בעל "**ישמח משה**" במגילת יוחסין שנדפס בספרו "**א"ז הרב המפורסם המופלג מו"ה שמואל לאפאשנר**", אך לא ידוע איך הוא זקינו.

זוגתו בזוו"ש **ציזיא** בת רבי **משה** בן רבי **אריה לייב** אב"ד בריסק בעמח"ס "**לב אריה**" על התורה.

20) בן רבי **אליעזר** מלבוב

("חתן הגאון האמתי מו"ה **יצחק** אבד"ק רומנוב וראש ב"ד בק"ק לבוב", ויחוסו ראה מס' 27.)

21) בן רבי **יהודה** מפאטיק

חתן ר' **אלעזר מזלאטשוב**, אחיו של רבי **יחיאל מיכל מנעמרוב** הי"ד שנהרג עקד"ה בשנת ת"ח. נכד **הלבוש והמהרש"ל**. ר' **אלעזר** מזלאטשוב חתן רבי **יהודה מרגליות** אב"ד פאטיק.

נכד להגאון רבי **מנחם מנדל מרגליות** אב"ד פרמישלא, חתן רבי **מרדכי מרגליות**, חתן רבי **משה חריף**, בן רבי **ישראל**, בן רבי **שלום שכנא** חותנו של **הרמ"א** (קיצור דרכי תשובה).

22) בן רבי **אברהם ר' הירצקיס**

הרה"ק בעמח"ס "**ישמח משה**" כותב במגילת יוחסין על זקינו רבי אלעזר מלבוב: "**נכד (או בן) להגאון המקובל הנקרא ר' אברהם ר' הירצקס מלבוב, שצוה לפני מותו שלא יבוא בעל קרי על קברו**".

חותנו של **הב"ח**. זוגתו מרת **חנה** (בת רבי **יואל זינגר** (מס' 25)).

23) בן רבי **נפתלי הירץ** ר"מ בלבוב

חבר פירוש על מדרש רבה (קראקא שכ"ט). נפטר ביום י"ז סיון שמ"ב.

24) בן רבי **מנחם מנדל** אב"ד קראקאוויץ

אשר עלה לארה"ק.

25) רבי **אברהם ר' הירצקיס** (מס' 22) הוא חתן רבי **יואל זינגר** מקראקא

26) חתן רבי **יצחק קלויבער** מוורמייזא

מנהיג קהלת פוזנא, זקינו ורבו של **המהרש"ל**.

★ ★ ★

27) רבי **אליעזר מלבוב** (מס' 20) הוא חתן רבי **יצחק הלוי חריף** אבד"ק רומנוב וראש ב"ד בק"ק לבוב

מכאן עד מס' 38 עפימש"כ בספר "**צבי חמד**".

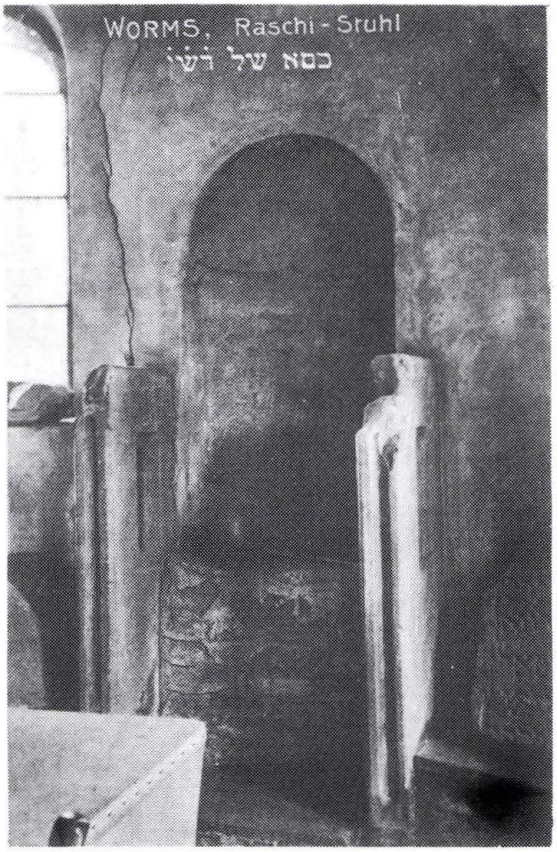
28) בן רבי **שלמה הלוי חריף** אבד"ק לבוב

נפטר ביום כ"ו חשון שצ"ח.

(חתן רבי יוסף כ"ץ, ויחוסו ראה מס' 34).

29) בן רבי **יצחק אברהם** סג"ל

30) נכד רבי **יוסף ווירנא** בעמח"ס "**שארית יוסף**" על כללי התלמוד

31) בן הרופא רבי **שלמה אבן ווירנא** בעל**שבט יהודה** ממגורשי ספרד

32) נכד לרבי **יהודה אבן ווירנא**, שחי בערך משנת ר״מ לאלף הששי

חוטר מגזע רש״י.

★ ★ ★

33) רבי **יצחק הלוי** אבד״ק רומנוב (מס׳ 20) חתן רבינו **שמואל איידלש** (**המהרש״א**)

יחוסו של **המהרש״א** ראה להלן מס׳ 184.

★ ★ ★

34) רבי **שלמה חריף** אבד״ק לבוב (מס׳ 28) הוא חתן רבי **יוסף כ״ץ**

כיהן כאב״ד קראקא, בעמח״ס ״**שארית יוסף**״, וגיסו של **הרמ״א**. זוגתו מרת **שפרינצא** (בת רבי **משה עברלש** מקראקא, ויחוסו ראה במס׳ 39).

35) בן רבי **מרדכי גרשון כ״ץ**

חתן רבי **יצחק קלויבער**, אבי אמו של המהרש״ל.

36) בן רבי **חיים כ״ץ**

נהרג עקד״ה ומנ״כ בפראג.

אחיו של רבי **עקיבא כ״ץ** הנשיא באובן.

37) בן רבי **יצחק כ"ץ**

אב"ד בפרברי גאלאטא ופערא אשר בקושטא הבירה.

38) בן רבי **עקיבא כהן צדק** ס"ט אבד"ק סאלאניקי

מגולי ספרד, ובקבלה שהיה ממיוחסי כהונה - **מגזע עלי הכהן** שהוא מזרע **איתמר בן אהרן הכהן** (מגלת יוחסין למהר"ל).

★ ★ ★

39) רבי **יוסף כ"ץ** (מס' 28) הוא חתן רבי **משה עברלש** מקראקא

(חתן רבי **אליעזר טריוויש** (ויחוסו במס' 237).)

פרנס ומנהיג בקראקא. מוצאו מפראג.

נפטר ביום כ"א מנחם אב שי"ז.

40) בן רבי **אברהם עבריל אלטשולר** מפראג

מגזע חסידי פרובינציה, אשר הגלו ממדינת צרפת בשנת וי"ך - ה"א ס"ו לפ"ג.

★ ★ ★

41) רבי **שמואל פרידמן** (מס' 9) הוא נכד רבי **ישראל סטארינר**

אשתו היתה נכדת בעל **הט"ז והב"ח**.

42) נכד רבי **שאול וואהל**

נשלח על ידי אביו מאיטליה ללמוד תורה בישיבות גדולי פולין, ונשא שם לאשה את מרת **דבורה** בת הקצין רבי **דוד דרוקר** פרנס ומנהיג קהלת בריסק.

רבי **שאול** עשה לו שם בחכמתו בין שרי מדינת פולין, וקבלה בידי צאצאיו שנבחר למלך פולין למשך יום אחד, בין מלכא למלכא. זכה לבנין וחתנין רבנן והיתה לו תורה וגדולה במקום אחד. נפטר בשנת שע"ח (דעת קדושים).

43) בן רבי **שמואל יהודה קצנלנבויגן**

אב"ד ור"ם בויניציאה. היה גדול הדור במדינת איטליה והעמיד תלמידים רבים. תשובותיו בספרי חכמי דורו, ומהן גם בשו"ת הרמ"א. מחבוריו נדפסו "**שנים עשר דרשות**" שנדפס בחייו ביחד עם דרשות הר"ן. נפטר ו ניסן שנ"ז ומנ"כ בפדובה.

זוגתו מרת **אוגלה (אביגיל)** נפטרה י אייר שנ"ד (דעת קדושים).

44) בן רבי **מאיר קצנלנבויגן** מפדובה (מהר"ם פדובה)

אב"ד ור"ם בפדובה, והעמיד תלמידים הרבה. למד תורה בישיבת רבי **יעקב פולק**, והיה גדול הדור באיטליה. מחיבוריו הדפיס את שו"ת מהר"ם מפדובה (יחד עם תשובות מהר"י מינץ).

זוגתו מרת **חנה** (הנלא) (בת רבי **אברהם מינץ** אב"ד פדובה, ויחוסו ראה להלן מס׳ 53).

45) בן רבי **יצחק קצנלנבויגן** מפראג

אשר יצא מן העיר קצנלנבויגן במדינת אשכנז, ועל שמה נקראו הוא וצאצאיו בכינוי קצנלנבויגן (אבות עטרה לבנים).

46) חתן רבי **יחיאל לוריא** אב"ד בריסק

הרב הראשון בק"ק בריסק (שלשלת היוחסין). אחיו הוא רבי **יוחנן לוריא** מוורמייזא בעל ספר "הדרכה".

47) בן רבי **אהרן לוריא** רב במדינת עלזאס

מגדולי חכמי אשכנז, ובא בשו"ת עם בעל "**תרומת הדשן**", **מהר"י ברונא ומהר"ם מינץ**, וכפי הנראה הוא הראשון המכונה בשם משפחת **לוריא** (תולדות משפחת לוריא).

י"א, כי הוא היה חתן ר׳ **שלמה שפירא** הנזכר במס׳ 51.

48) בן רבי **נתנאל**

49) בן רבי **יחיאל**

וי"א ששמו היה **יהודה**.

50) בן רבי **שמשון מערפורט**

וזוגתו הרבנית מרת **מרים**.

51) חתן רבי **שלמה** בן רבי **שמואל** משפירא

"ומאבותיו של ר' **שלמה** שפירא לא פסקה תורה מהם עד **רש"י**... ואותה הרבנית מרת **מרים** נ"ע תפסה ישיבה כמה ימים ושנים ישבה באוהל, וילון לפניה, ואמרה הלכה לכמה בחורים מופלגים" (מגלת יוחסין הנ"ל).

52) מגזע רבן של ישראל **רבי שלמה יצחקי** (רש"י)

על הקשר שבין רבי **שלמה** משפירא **ורש"י** קיימת שתי גרסאות. האחת, כי רבי **שלמה** משפירא או אביו רבי **שמואל** משפירא היה חתנו של רבי מתתיהו טריוויש אב"ד ור"מ בפאריס, אשר יחוסו מגיע עד **הריב"ן** חתנו של **רש"י**, בעל בתו מרת **מרים** (ראה מס' 249).

בית הכנסת של רשיז"ל בוורמס

הגרסא השניה היא כי **הר״ש** משפירא היה מגזע רבי **יצחק** בעל התוספת (הריב״ם), אחיהם של רבותינו **הרשב״ם ורבינו תם**. והם היו בניו של רבינו **מאיר ב״ר שמואל** מרומרוג, חתנו של **רש״י**, בעל בתו החסידה מרת **יוכבד** (דור דור ודורשיו; שלשלת היוחסין).

★ ★ ★

53) רבי **מאיר המהר״ם מפדובה** (מס׳ 44) הוא חתן רבי **אברהם הלוי מינץ** אב״ד ור״ם פדובה

נפטר בשנת רפ״ה (דעת קדושים - מזכרת רבני איטליא). **הרמ״א** בדרכי משה או״ח סי׳ ש״כ כתב: ״ושמעתי מאדוני אבי ש״ן (שיחיה נצח) ששמע ממוהר״ר **אברהם מינץ**״, וכנראה שאביו של **הרמ״א** היה תלמידו.

54) בן רבי **יהודה מינץ** אב״ד ור״ם בפדובה

אשר בא ממדינת אשכנז מן העיר מינץ לאיטליה, והרביץ שם תורה בישיבתו הגדולה בפדובה מ״ז שנים, והעמיד תלמידים הרבה. ואף אצילי הארץ מבני האומות היו כרוכים אחריו לרוב חכמתו וחקקו צלם דמות תבניתו במדרש החכמות אשר להם בפדובה. והחסיד ר׳ **יוסף יעב״ץ** בהקדמת ספרו **חסדי ה׳** העיד שראה אותו כבן מאה שנים שעלה וברך ברכת החמה. נפטר בשנת רס״ח (ר׳ מ״ש גירונדי, תולדות גדולי ישראל).

מקובל, שהוא **מגזע רש״י**, שהיה **מגזע ר׳ יוחנן הסנדלר ורבן גמליאל הזקן** מזרע **שפטיה בן אביטל** עד **דוד המלך** ע״ה.

55) בן רבי **אליעזר הלוי**

מגזע **רבינו אהרן מחסידי אסטרייך**, דודו ורבו של בעל **תרומת הדשן** (שלשלת היוחסין).

★ ★ ★

56) רבי **שמעון טייטלבוים** (מס׳ 6) הוא חתן רבי **ניסן יהודה מארמארשטיין** מטארנאליא וזו׳ מרת **בריינדל** (בת הגאון בעמ״ח חינוך בית יצחק)

בספר "**חמודי אפרים**" פר' בשלח מובא הספד על ר' **ניסן יהודה**. בין היתר מקונן עליו: "**הי' ת"ח גדול וחריף... איש יקר ערך חכם מפורסם מקהלתינו אשר יותר מעשרים שנה עמד לצבי תפארת בתוכינו... האיך מסר נפשו בעניני הציבור... ולחם בכל עוז נגד המתחדשים**". מוזכר גם בשו"ת "**יד יצחק**" ח"ג סי' צג. נפטר ביום עש"ק י"ד שבט תרס"ט לפ"ק, ומנ"כ בטארנאליא.

זוגתו מרת **בריינדל** ע"ה, נפטרה ביום כ"ח מנ"א תרפ"ו לפ"ק ומ"כ באטרנאליא.

בן **רבי יחזקאל עזריאל מארמארשטיין** מקלוזנבורג, ושם מנ"כ.

זוגתו מרת **מרים גיטל**

57) רבי **ניסן יהודה מארמארשטיין** (מס' 56) הוא חתן הגאון רבי **יצחק גליק** אב"ד ס. פעטער (שעל יד מישקולץ)

בעמח"ס שו"ת "**חינוך בית יצחק**". נולד בשנת תקצ"ה בישוב פרוסקא במחוז טרענשין. ככלות שנתיים מחתונתו בשנת כת"ר נתמנה לרבנות בפעלעדיהאז, ובעת החלוקה כאשר לא רצו ליכנס בברית האורטודוקסים בשלימות התפטר מהרבנות אע"פ שנשאר עם 8 ילדים קטנים ללא משען ומשענה. ואח"כ בשנת תר"ל נתמנה כאב"ד בסענפעטער. ניהל ישיבה גדולה בעירו ובה תלמידים רבים. כשמונה עשר שנה כיהן כרב העיר ונפטר באור ליום ז בטבת תרמ"ח.

מוזכר בשו"ת "**מהר"י אסאד**" (חיו"ד סי' קס) והיה תלמידו; "**מהר"ם שיק**" חיו"ד סי' נ; "**מחנה חיים**" חאה"ע סי עח; "**קול אריה**" סי' צט; "**נטע שורק**" חאה"ע סי' לה מד; "**נהרי אפרסמון**" ח"א חיו"ד סי' קא ועוד. ורובי תורתו כתב בנעוריו מתוך יסורים גדולים.

זוגתו מרת **רייזל** (בת רבי **יחיאל (אירשר) וויס**, ויחוסו ראה מס' 60). נפטרה ב' באלול תרנ"ח.

58) בן רבי **משה אהרן גליק** מברעזאבא

ת״ח מופלג ומפורסם בגבולו לגאון וצדיק, והיו לו הרבה כתבים בח״ת בהלכה ואגדה, ד״ת משמו מובאים בספר בנו ״**חינוך בית יצחק**״ עה״ת ח״א בדף ס. ובדף צ. נפטר י״ב תמוז, ומנ״כ בברעזאווא אצל אביו הצדיק.

זוגתו מרת **בריינדל**.

59) בן רבי **יצחק מזל**

60) רבי **יצחק גליק** (מס׳ 57) הוא חתן רבי **יחיאל ווייס**

המכונה רבי **יחיאל אירשער**. הוא היה ידוע כבעל הכנסת אורחים במדה בלתי מצויה ובעבודת התפלה. **הרה״ק מקאמארנא** העיד עליו שזכה לגילוי **אליהו** הנביא. היה הולך ברגל לשינאווא. נפטר ביום ו טבת תרנ״א לפ״ק, (בו ביום חל ג״כ פטירת רבו הגה״ק משינווא) ומנ״כ בס. פעטער.

זוגתו מרת **רחל** מנ״כ באירשא.

61) בן רבי **דוד** מאירשא

זוגתו מרת **פערל**.

★ ★ ★

62) רבי **זאב** (וואלף) **קליין** (הנ״ל במס׳ 3) הוא חתן רבי **משה הכהן הולנדר** מצאנז

נפטר בבערעגסאז ביום כ״ה אב תרפ״א, ושם מנ״כ.

זוגתו מרת **יוטא**.

63) בן רבי **ישראל** הכהן **הולנדר** מצאנז

הוא היה חביב מאוד אצל הרה״ק מצאנז זי״ע. קראו ״**מיין ישראלטשע**״. הרה״ק מצאנז העיד על משפחת הולנדר שהם כהנים מיוחסים, וכשאירע פדיון הבן בביתו הורה לקחת כהן ממשפחת הולנדר.

64) בן רבי **יהודה** (יודל) הכהן **הולנדר** מצאנז

הוא היה עשיר גדול ונודע בצדקת פזרונו. ראש הקהל בצאנז, ופעל רבות למינוי הרה"ק בעל דברי חיים לרב בעיר צאנז (אף כתב לו הרה"ק מצאנז מכתב בענין זה, כידוע). בשנה הראשונה לבואו של הרה"ק מצאנז לכהן שם, אכל על שולחנו של ר' **יודל**. וידוע הסיפור המובא בספר "**אהל אברהם**" (אות עב), כי רבי **יודל** העמידו על המבחן אם לא ישא לו פנים כאשר יסרב לבוא אליו לד"ת, ואכן כך הוה.

אף היה ש"ב של **הרה"ק מצאנז** (עי' באות 66), וכאשר אחיו ר' **איצלי צירצ'ר** נתיתם עם פטירת אביו ואמו לקחו **הרה"ק מצאנז** אליו וגדלו כבנו, ואף שידך אותו כעומד מצד החתן, וברכו בעשירות. יחוסם משתלשל ועולה עד לר' **שאול אמסטערדאמער** בעמח"ס "**בנין אריאל**" ויחוסו מפורט להלן מס' 126. אף היה נכד בעל "**מגיני שלמה**".

מנ"כ בצאנז סמוך לציון הרה"ק בעל "**דברי חיים**" מצאנז.

זוגתו מרת **מרים לאה** בת רבי **מתתיהו מדראהביטש**, שהיה צדיק נסתר.

65) בן רבי **אליעזר** (לייזר) הכהן **הולנדר** מצאנז

66) חתן רבי **יהודה** (יודל) **פרנס** מוישניצא

הוא היה גם חותנו של ה"**ברוך טעם**" (חותנו של הרה"ק בעל "**דברי חיים**" מצאנז).

67) בן הקצין רבי **ברוך** פרנס

68) חתן ר' **יצחק** סג"ל **לנדא** אבד"ק קראקא

אב"ד בקהלות טארלא, אפטא, זאלקווא, גליל לבוב וקראקא. נפטר בשמחת תורה תקכ"ח. אחיו של רבי **יהודה הלוי לנדא** אבי רבי **יחזקאל לנדא** בעל ה"**נודע ביהודה**".

רבי יהונתן כותב עליו בספרו לוחות העדות: "**ראשון שבראשון לגאוני הזמן שאין למעלה ממנו**".

חתן הרופא בחצר המלך יאן סאביעסקי בעיר זאלקאווא, רבי **שמחה מנחם** (ב״ר **יוחנן ברוך**, רופא בלבוב, ב״ר **שמחה**, בן אחר בן **ליונה הנביא**) הנקרא רבי **שמחה דאקטער** מלבוב (נוב״י תנינא אה״ע סי׳ פא).

69) בן רבי **צבי הירש סג״ל לנדא**

הנקרא ר׳ **הירש וויטיש**, פו״מ באפטא. נפטר ח׳ במרחשון תע״ה.

(חתן רבי **אליעזר מדובנא**, ויחוסו להלן מס׳ 77.)

70) בן הקצין הפרנס רבי **יחזקאל הלוי** מאפטא

זוגתו מרת **וויטא** (בת רבי **יצחק חריף** אבד״ק קראקא, ויחוסו להלן מס׳ 74).

71) בן רבי **בנימין וואלף הלוי** מאפטא

72) בן רבי **יוסף לנדא**

73) בן רבי **משה סגל דיין** בקראקא

זקן חכמי קראקא בזמן הרמ״א. תלמיד רבי **יעקב מרגליות** מנירנברג. נפטר ביום י״ט אדר שכ״א.

נקרא ״לאנדא״ על שם העיר לאנדא באשכנז הדרומית, שכנראה היתה מקום הולדתו או מקום רבנותו הראשונה. המהרש״ל קורא לו ״**מהר״ר משה מלאנדא**״.

יש אומרים שהיה נכד **רבי יעקב לנדא בעל ״האגור״**, ומשלשלים את שלשלת היחוס כך: בן רבי **יקותיאל** ב״ר **יעקב לנדא** בעל ״**האגור**״ ב״ר **יהודה סג״ל לנדא** מן העיר לנדא באשכנז, מן הלוים למשפחת קרחי (זרע קודש מצבתה).

74) רבי **יחזקאל הלוי מאפטא** (מס׳ 70) הוא חתן רבי **יצחק חריף** הנקרא ר׳ **איציק שפיצקאפ**

אב״ד אפטא וקראקא, ושם נפטר בהושענא רבה תמ״ג.

חתן הנגיד ר' **נחום מצוזמיר**.

75) בן רבי **זאב וואלף** מקראטאשין

76) בן רבי **דוד** ב"ר **יצחק** אב"ד פוזנא

נפטר בערך בשנת ש"פ. זוגתו מרת **רבקה** בת ר' **דוד**.

★ ★ ★

77) רבי **צבי הירש וויטיש** (מס' 69) הוא חתן רבי **אליעזר** אב"ד דובנא

(חתן רבי **נפתלי צבי הירש קלויזנער** מלובלין, ויחוסו במס' 111).

ובספר "**ברכה משולשת**" ל**רצ"ה הורוביץ** כותב, כי הוא היה חתן רבי **נפתלי הירש איטינגא**, וראה בהערה למס' 111.

78) בן רבי **ישכר בעריש** מקראקא

פרנס ומנהיג בקראקא ופרנס הכולל דארבע ארצות זכה לשתי שולחנות, תורה וגדולה. נפטר בקראקא ער"ח חשון תנ"א (כלילת יופי). והוא אבי משפחת באב"ד המפורסמת. זוגתו בזוו"ר מרת **רויזא** (נפטרה כ"א טבת תמ"ט) (בת רבי **מרדכי יאליש** מקראקא. ויחוסו להלן מס' 101).

79) בן רבי **אברהם יהושע העשיל** מקראקא

הנודע בשמו **רבי ר' העשיל**. בצעירותו היה ר"מ בבריסק ובלובלין ואחר כך אב"ד בלובלין ובקראקא, והעמיד תלמידים לאלפים, ובתוכם **הש"ך**. רק חלק קטן מחדושיו ותשובותיו נדפסו במקומות מפוזרים, כי סרב לחבר ספרים ולהדפיסם. חיבוריו: חידושי הלכות על הג' בבות (ב"ק, ב"מ, וב"ב) חידושים נפלאות על טור יו"ד חו"מ אבהע"ז אשר עוד בכת"י, חידושים והגהות על הסמ"ג, תשובות רבות ויקרות אשר הם מפוזרים בכמה ספרים, חידושי אגדות שלו

נלקטו בספר חנוכת התורה, ורובם מחידושיו נאבדו, ונטבעו בים. נפטר בקראקא כ' תשרי תכ"ד והיה לו **כתב יחוס עד רש"י** (כלילת יופי).

בזווג שני נשא את הרבנית מרת **דינה** (שהיתה קודם לכן אשת רבי **נפתלי כץ** הראשון אב"ד לובלין) בת רבי **יהודה וואהל** בנו של רבי **שאול וואהל**, ויחוסו ראה לעיל מס' 42.

נחלקו הנוסחאות אם רבי **ישכר בעריש** נולד מזוו"ר או מזוו"ש, וראה בספר "לתולדות הקהילות" (עמ' 28) שרוצה להוכיח כי הוא נולד מזוו"ר, שהיה חתן ר' **משה** ר' **לייזרש** מבריסק, ב"ר **אליעזר איסרליש** - אחי **הרמ"א**. וראה במגילה עתיקה לר' שלמה יצחק

מצבת רבינו הרבי רבי יהושע העשיל מקראקא זי"ע

הלפרין אב"ד טארנופול.

80) בן רבי **יעקב** אב"ד בריסק ולובלין

נפטר ט"ז כסלו ת"ד. וזוגתו מרת **דבורה** (בת רבי **מאיר וואהל** בנו של רבי **שאול וואהל**, ויחוסו ראה לעיל מס' 42. וראה בספר "**אבות עטרה לבנים**" שכתב שאין זה נכון כי רבי **מאיר וואהל** היה בנו של רבי **שאול**).

81) בן רבי **אפרים נפתלי הירש** אב"ד לודמיר

היה אב"ד בלודמיר ואחר כך ר"מ בבריסק, ובסוף ימיו חזר ללודמיר ונפטר שם ביום כ"ה תמוז שפ"ב (דעת קדושים).

חתן **רבי יעקב ב"ר משה הלוי**, נפטר ד' אלול של"ב (גירונדי, תולדות גדולי ישראל). וזוגתו של הר"י הלוי מרת **בונא** (בת מהר"פ מפדובה, נפטרה ה' אלול של"ה (שם), ויחוסו ראה לעיל מס' 44).

82) בן רבי **יוסף יונה**

חתן רבי **נפתלי הירש** אב"ד בריסק ולובלין, ויחוסו ראה במס' 93.

83) בן רבי **קלונימוס קלמן** ר"מ בקראקא

י"א שהיה בנו של רבי **יונה** אב"ד אוסטרהא ומדינת רוסיה הקטנה, בן רבי **קלונימוס קלמן**, בן רבי **יונה אשכנזי** בעל **איסור והיתר הארוך** (ענף עץ אבות).

84) חתן רבי **יעקב ווייל** אב"ד בורגא ושוואבין ומדינת שווייץ

יש חולקים על סדר יחוס זה, אבל לכו"ע היה הרבי ר' **העשיל** נכד **הר"י ווייל**.

85) בן רבי **יונה ווייל** אב"ד נורלינגן

86) בן רבי **יעקב יוקל ווייל** אב"ד דונא, ווערט ומדינת בייערן

87) בן רבי **מאיר** אב"ד אולמא

88) בן רבי **יעקב** ב"ר **יהודה ווייל** (מהרי"ו)

גדול הדור באשכנז, והגאונים בעל **תרומת הדשן ומהר״י ברונא** היו כפופים לו. נולד בערך בשנת ק״ם, נפטר בערך ר״י. חבר שו״ת **מהר״י ווייל וסדר שחיטות ובדיקות.**

89) מגזע רבינו **מאיר** ב״ר **ברוך** (מהר״ם מרוטנברג)

מצבת המהר״ם מרוטנבורג

כן כתב בשו״ת מהר״י מינץ סי׳ ט״ו: ״ושמעתי שמהרי״ו ז״ל הלך אחר דעת מהר״ם לפי שהיה מתיחס אחריו, שהיה קרובו״.

★ ★ ★

90) רבי **מאיר וואהל** (הנזכר במס׳ 80) חתן רבי **פנחס הלוי איש הורביץ** מקראקא

פרנס ומנהיג קהלת קראקא ומדינת פולין, חכימא דיהודאי. המקובל רבי **ישראל סרוק** מגורי **האר״י** העיד עליו שנשמתו היתה נשמת התנא ר׳ **פנחס בן יאיר**. נפטר ט״ז טבת שע״ח, ומנ״כ בקראקא (תולדותיו בספר תולדות משפחת הורביץ).

זוגתו מרת **מרים אחותו של הרמ"א**. נפטרה י"ח אלול שע"ז. ויחוסו מצד חותנו רבי **ישראל איסרל** מקראקא ראה מס' 176.

91) בן רבי **ישראל הלוי הורביץ** מפראג

"מסר נפשו על עמו ישראל וצדקתו כהררי אל", כאמור על גבי מצבתו. היה פרנס ומנהיג בפראג, ונפטר י"ד תשרי של"ג (תולדות משפחת הורביץ).

92) בן רבי **אהרן משולם זלמן הלוי הורביץ** מפראג

פרנס ומנהיג בפראג. הוא אשר בנה את בית הכנסת הקיים שם עד היום ונקרא "**פנחס שוהל**", ובו היו גנוזים בגדי השרד של המקובל רבי **שלמה מולכו** אשר מסר נפשו על קידוש ה' (כן כתב התוי"ט, דברי חמודות הלכות ציצית סי' כ"ה). נפטר ביום א' ח' אלול ש"י (גל עד). וזוגתו מרת **נחמה** בת רבי **מנחם** (תולדות משפחת הורביץ).

בן רבי **ישעיה הלוי הורביץ מפראג**, ויחוסו ראה מס' 213.

★ ★ ★

93) רבי **יוסף יונה** (מס' 82) הוא חתן רבי **נפתלי הירש שור** אב"ד בריסק ולובלין

מכונה רבי **הירש עלזישער**. למד תורה בישיבת **הרמ"א** ורבו הזכירו כמה פעמים בתשובותיו. זכה להעמיד תלמידים גדולי הדור ומכללם **הב"ח**. נפטר ז' שבט שמ"ז (שלשלת היוחסין).

זוגתו מרת **רבקה** בת **רבי ישראל** ר"מ בלובלין.

94) בן רבי **משה אפרים זלמן שור**

רופא המלך. נפטר בשנת של"א (שלשלת היוחסין).

זוגתו הרבנית מרת **חנה** היתה בת המקובל רבי **הירץ טריוויש** בעל **הפירוש לסידור**, ויחוסו מפורט במס' 236.

95) בן רבי **חיים שור**

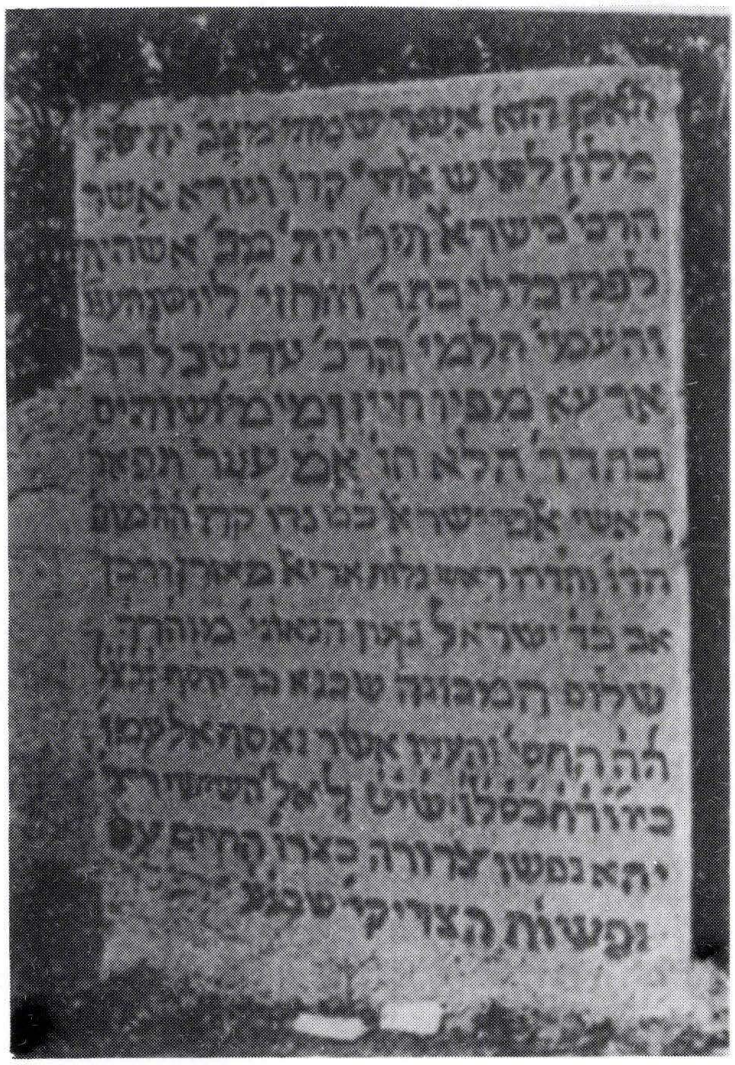
ויחוסו ראה במס׳ 100.

96) רבי **נפתלי הירש שור** (מס׳ 93) הוא חתן רבי **ישראל** ראש ישיבה דלובלין

היה ר״מ בלובלין בעת ש**המהרש״ל** היה אב״ד שם. נפטר ר״ח כסלו שנ״ט, ומנ״כ בלובלין (שלשלת היוחסין).

97) בן רבי **שלום שכנא** מלובלין

תלמידו של רבי **יעקב פולק**, ורבו וחותנו של **הרמ״א**. ״העמיד תלמידים הרבה מסוף העולם ועד סופו״ ורוב הגדולים באותו הדור

מצבת רבי שכנא מלובלין זי״ע

היו תלמידיו. מחמת ענותנותו סרב לחבר ספר פוסק, כיון שלא רצה שיסמכו עליו (שו"ת הרמ"א סי' כ"ה). נסתלק ביום ר"ח כסלו שי"ט, ומנ"כ בלובלין.

רבינו **החוזה מלובלין** היה מצוה בכל עת צרה שלא תבוא לילך על קברו של רבי **שכנא**, וכשנפטר **החוזה** נקבר סמוך לו (אהל נפתלי).

97) בן רבי **יוסף שור**

98) בן רבי **יצחק**

99) בן רבי **שלום** מנוישטט אב"ד ווינא

מגדולי חכמי אשכנז, רבם של **המהרי"ל ורבי אייזיק טירנא**. מתורתו נדפסו "**הלכות ומנהגי מהר"ש**".

בן רבי **יצחק** המכונה **זעקיל מנוישטאט**.

100) רבי **שלום** מווינא (מס' 99) ורבי **חיים שור** (מס' 95) הם מגזע רבי **יוסף בכור שור** מאורליינש

מבעלי התוספת, תלמיד **רבינו תם**, חבר פירוש על התורה. מגזע **יוסף הצדיק** הנקרא **בכור שור** (שלשלת היוחסין).

★ ★ ★

101) רבי **ישכר בעריש** מקראקא (מס' 78) הוא חתן רבי **מרדכי יאליש**

פרנס ומנהיג בקראקא והמדינה (כלילת יופי). זוגתו מרת **טייבל** נפטרה י"א סיון תי"ד (וועטשטיין, לתולדותֵ גדולי ישראל).

102) חתן רבי **משה הלוי יאליש** מקראקא

מחותנו של בעל **השל"ה**.

103) רבי **מרדכי יאליש** (מס' 101) הוא בן רבי **יחיאל**

נזכר בשו"ת **פני יהושע** ח"ב סי' נ"ד.

104) בן רבי **יצחק** מווינא

הסכים לספר "**מתנות כהונה**" על מדרש רבה.

105) בן רבי **יחיאל**

106) בן רבי **אליה מנחם חלפן** מויניציאה

גדול בתורה ומקובל. היה אחד מרבני ויניציאה, ותשובתו אחת מאתו הובאה בשו"ת **הרמ"א** סי' נ"ו. התעסק בחכמת הרפואה וכן הביא לדפוס ספרי קודש רבים בויניציאה והוסיף להם הקדמות. נפטר בערך של"ז. כפי הנראה הוא אביו של רבי **אליעזר אשכנזי** בעל מעשי ה'.

זוגתו מרת **פיוריט** בת **רבי קלונימוס ב"ר דוד ממשפחת קלונימוס**, מחכמי וינציאה, שחבר ספרים בדקדוק לשון הקודש. מוצא משפחתו מן העיר נרבונא אשר בפרובינציה, שם היו "נשיאים" בקהלה, ובמשך דורות רבים הנהיגו את קהלות ישראל בדרום צרפת ונזכרו לשבח בשו"ת **הרשב"א** ועוד.

107) בן רבי **אבא מארי חלפן צרפתי**

מגולי צרפת אשר גלו לאיטליה, והרביץ שם תורה בערים שונות. כמו כן התעסק בהעתקת כתבי יד. נפטר בערך בשנת הע"ר, בגיל חמשים וחמש (הקדמת שו"ת מתנות באדם).

108) חתן רבי **יוסף קולון המהרי"ק**

רבי **אליה מנחם חלפן** כותב בתשובה (שו"ת הרמ"א סי' נ"ו): "תעיין בתשובת אבי זקיני **מהר"י קולון** זצ"ל נ"ע". מכאן שאביו רבי **אבא מארי** היה חתנו של המהרי"ק.

המהרי"ק היה גדול הדור באיטליא ומגדולי הפסוקים. הרביץ תורה בישיבתו הגדולה והעמיד תלמידים הרבה. מחבוריו נדפסו שו"ת **מהרי"ק** ושו"ת מהרי"ק החדשים ופירוש המהרי"ק על התורה. ונח נפשיה בשנת ר"מ (הקדמה לשו"ת ופסקי מהרי"ק החדשים).

109) בן רבי **שלמה טרבוט**

מחכמי איטליה. נפטר בערך בשנת רט"ו (שם).

110) מגזע רבן של ישראל **רבי שלמה יצחקי** (רש"י)

כתב הרב החיד"א בספר שם הגדולים (ערך ר' יחיאל טראבוטו, שהיה בן משפחתו של המהרי"ק): "וכתוב בשו"ת הרב יחיאל הנז' דמהר"י קולון היה מגזע רש"י".

★ ★ ★

111) רבי **אליעזר** אב"ד דובנא (מס' 69) הוא חתן רבי **נפתלי צבי הירש קלויזנר** מלובלין

י"א שהיה חתן הגאון הרופא רבי **נפתלי הירץ סג"ל** איטינגא מפרעמישלא, ב"ר **אברהם** סג"ל איטינגא מוויען.

תלמיד הב"ח ומגיני שלמה.

אב"ד בלבוב ובלובלין. נפטר ביום י"ז תשרי תנ"א.

112) בן רבי **זכריה מנדל קלויזנר** מקראקא

לעוצם קדושתו נקרא זכריה הנביא. בסוף ימיו נסע לארה"ק ונעשה נשיא בירושלים, ונסתלק שם בערך בשנת תל"ב.

חתן **רבי חיים** אב"ד פרידבורג אחיו של המהר"ל מפראג. חבר ספר החיים, ויכוח מים חיים, אגרת הטיול. תלמיד המהרש"ל ורבי שכנא מלובלין. שמש ר"מ בוורמייזא ואחר כך אב"ד בפרידבורג, ונסתלק בחג השבועות שמ"ח. **יחוסו המגיע לדוד המלך** ע"ה ראה במס' 118.

י"א שהיה חתן רבי **יעקב מלובלין** (הנזכר במס' 80), ולפי סדר השנים נראה כן.

113) בן רבי **בנימין ביינוש** מפוזנא

דיין ופרנס בפוזנא, ונקרא **ר' ביינוש ר' מנדלש**. זוגתו מרת **שרקא** (בת רבי **נפתלי צבי הירץ**, ויחוסו להלן מס' 115).

114) בן רבי **זכריה מנדל מפוזנא**

פרנס ומנהיג בפוזנא. חתן רבי **בצלאל מוורמייזא**, אביו של **המהר״ל** מפראג, ויחוסו במס׳ 119.

115) רבי **בנימין ביינוש מפוזנא** (מס׳ 113) הוא חתן רבי **נפתלי צבי הירץ**

בספר ״אבות עטרה לבנים״ (עמ׳ קעב) כתב שהוא היה חתן רבי **דוד טבלי אוירבך** מפוזנא.

116) בן רבי **יצחק דרשן** מלבוב

117) בן רבי **אברהם ר׳ הירצקיס** מלבוב

יחוסו ראה לעילמס׳ 22.

118) רבי **זכריה מנדל קלויזנר** מקראקא (מס׳ 112) הוא חתן רבי **חיים** אב״ד פרידבורג

אחיו של המהר״ל מפראג.

119) בן רבי **בצלאל**

120) בן רבי **חיים מוורמייזא**

121) בן רבי **בצלאל**

122) בן רבי **יהודה ליואי הזקן**

על מצבתו נאמר: ״חכם הרזים עוקר הרים וארזים בקי בש״ס התלמוד, לא נמצא כמותו בכל העולם בחריפות ובקיאות ובזכרון, והוא מגזע הגאונים המיוחסים לאדונינו דוד בן ישי״. נפטר בפראג בשנת ר״ע (שלשלת היוחסין).

123) מגזע **רב האי גאון**

ראש ישיבת פומבדיתא. נסתלק לעולמו בן צ״ט שנים בערב יום טוב האחרון של פסח שנת ד״א תשצ״ח (ספר הקבלה להראב״ד).

חתן רבי **שמואל בן חפני גאון** ראש ישיבת סורא, בן רב כהן צדק גאון מפומבדיתא.

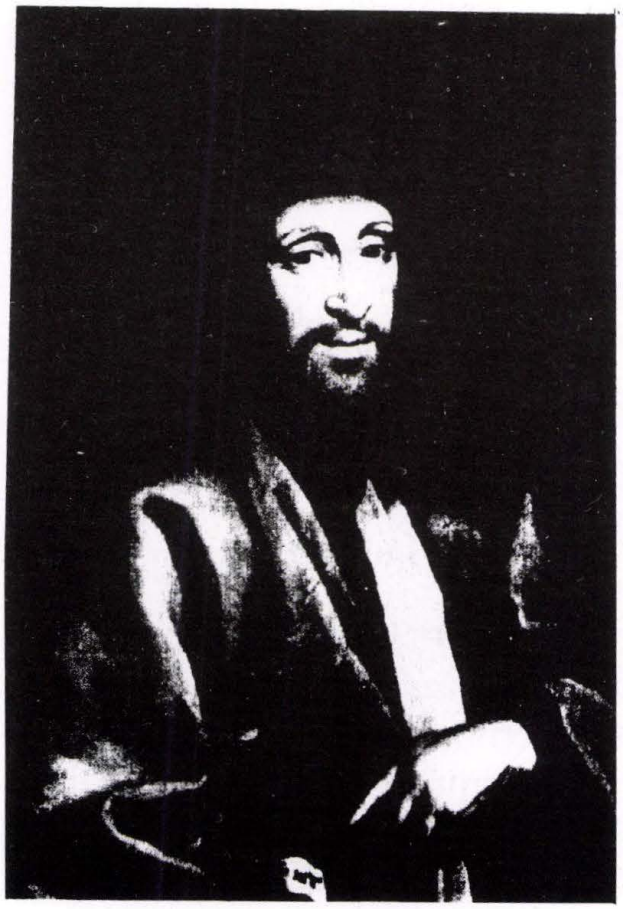
124) בן רב **שרירא גאון**

ראש ישיבת פומבדיתא, בן אחר בן לגאונים ראשי הישיבות בבבל. ובאגרתו אשר כתב נאמר: "ואנחנו נקיטנא בקבלה דמן בית נשיאה אנחנא ומזרעא דרבה בר אבוה".

125) מגזע **דוד המלך** ע"ה

★ ★ ★

126) רבי **יהודה (יודל) הכהן הולנדר** (מס' 64) נכד רבי **שאול אמסטרדאמער**

רבינו ה"חכם צבי" זי"ע

בעמח"ס "**בנין אריאל**".

127) בן רבי **אריה לייב**

זוגתו מרת **מרים** בתו של ה"**חכם צבי**", ויחוסו ראה מס' 130.

128) בן רבי **שאול**

129) בן רבי **אברהם יהושע העשיל מקראקא**

הנודע בשמו **הרבי ר' העשיל**, ויחוסו ראה מס' 79.

130) רבי **אריה לייב** (מס' 127) הוא חתן רבי **צבי הירש אשכנזי** הנקרא ה"**חכם צבי**"

אב"ד אלטונא, אמשטרדם ולבוב. נפטר בלבוב ביום ב דר"ח אייר תע"ח (אנשי שם). למד תורה אצל אביו, שהתגורר אז בעיר אופן (בודה) במדינת הונגריה, ואצל חכמי הספרדים בעיר שאלוניקי, ומאז נקרא "חכם" כפי הנהוג אצל רבני הספרדים. לאחר

הרפתקאות מרובות בא למדינת אשכנז ונשא שם לאשה את מרת שרה בת רבי משולם זלמן מירלש אב״ד אלטונה (ויחוסו ראה מס׳ 133). אחרי פטירת חותנו מילא את מקומו ואח״כ עבר לאמשטרדם. אחר שפרצה המחלוקת באמשטרדם עזב את העיר ובא למדינת פולין והתקבל לאב״ד בלבוב. חבר שו״ת ״חכם צבי״.

מצבת רבינו ה״חכם צבי״ זי״ע

131) בן רבי **יעקב** ז״ק מווילנא

היה מחכמי ווילנא ובשנת תט״ו, נמלט משם למדינת מעהרין (בוהמיה). במעהרין נתקבל כאב״ד בטריביש ובברודא, ואחר כך מילא מקום חותנו באופן וקבע שם ישיבה גדולה. עלה לארץ הקודש ונפטר בירושלים בן ע״ג (יעב״ץ, מגלת ספר). ויחוס חותנו רבי **אפרים הכהן** ראה מס׳ 144.

132) בן רבי **בנימין זאב וואלף** ז״ק מווילנא

"כן היה מנהגם לחתום שמם ז"ק, כי היו ז'רע ק'ודש מכמה דורות מגדולי חסידי אשכנז הקדמונים" (לשון רבי **משה תאומים** אב"ד הורדונקא, בהקדמה לספרו שו"ת "דבר משה" מהדו"ת).

133) ה**חכם צבי** (מס' 130) הוא חתן רבי **משולם זלמן מירלש** אב"ד אלטונה, המבורג, וונדסבק (אה"ו).

נולד בשנת שפ"ד בערך בעיר וינה. כאשר גורשו היהודים מוינה בשנת ת"ל עבר לברלין ואחר כך נבחר לאב"ד בג' קהלות אה"ו. נפטר באלטונה כ"ב כסלו תס"ז. זוגתו בזוו"ר בת רבי יעקב אב"ד וינה (אוה למושב).

יש אומרים כי רבי יעקב אב"ד וינה הוא המקובל רבי יעקב טעמירלש בעל "ספרא דצניעותא דיעקב".

134) בן רבי **יעקב דוד ניימרק** ממשפחת מירלש

פרנס ודיין בק"ק ווינא. נפטר כ"ח שבט תי"ז. זוגתו מרת **רעכל** נפטרה ביום כ"ח טבת תכ"ד.

בן רבי **נפתלי הירש** אב"ד פולדא, ויחוסו ראה להלן מס' 150.

135) חתן רבי **יעקב קופל** הלוי הלר וואלרשטיין מוינה

נפטר י"ז אלול שע"ב. זוגתו מרת **מירל**, אשר על שמה נקראו יוצאי חלציה בשם "**מירלש**", נפטרה י"ז אדר שצ"ט. בת רבי **משולם זלמן תאומים**, ויחוסה ראה מס' 138.

136) בן רבי **אברהם הלוי מוינה**

נפטר בשנת של"ב. היה גדול בתורה ועל מצבתו כתוב: "**ראש הדרשנים**".

137) בן רבי **משה הלוי וואלרשטיין**

מגזע רבי **נתן בעל הערוך** (חתן רבי **חננאל גאון מרומי**, הנקרא ר"ח השני) משבט יהודה ממשפחת התפוחים.

★ ★ ★

138) רבי **יעקב קופל** מוינה (מס׳ 135) הוא חתן רבי **משולם זלמן תאומים** מוינה

ממנהיגי קהלת וינה. היה גדול בתורה ועל מצבתו נאמר "סיני ועוקר הרים, איש צדיק תמים, עשה לילות כימים". ונח נפשיה ה אלול שפ"א. וזוגתו מרת **דבערל** בת רבי **יעקב באלהרייץ**.

139) בן רבי **אהרן משה תאומים** מפראג

גאון מופלג, זקינו של רבינו יום טוב ליפמן הלר בעל "**תוספת יום טוב**". היה מן החסידים הראשונים בפראג, וכן היה פרנס ומנהיג שם, וממנו החלה משפחת תאומים. זוגתו מרת רבקה שטרן בת רבי ישראל הורביץ, ויחוסו ראה מס׳ 141.

140) בן רבי **נתן ווידל** מפרנקפורט

חד מבי דינא דק"ק פראנקפורט. היה מגדולי החריפים בזמנו ובפרט בדברי התוספת העמיק מאוד, עד שהגאון מו"ה שלום שכנא מלובלין, חותנו ורבו של הרמ"א, אמר עליו: "**לדעתי הוא מבנן של קדושים מנשמות הקדושים בעלי התוספת ע"ה**".

מקובל, כי יחוסו של רבי **נתן ווידל** מגיע עד **רש"י** ע"ה.

141) רבי **משה אהרן תאומים** (מס׳ 139) הוא חתן רבי **ישראל הלוי הורביץ** מפראג

"מסר נפשו על עמו ישראל וצדקתו כהררי א־ל", כאמור על גבי מצבתו. היה פרנס ומנהיג בקראקא, ונפטר י"ד תשרי של"ג. בנו רבי **פנחס** נשא לאשה את אחותו של **הרמ"א**.

142) בן רבי **אהרן משולם זלמן הלוי הורביץ** מפראג

פרנס ומנהיג בפראג. הוא אשר בנה את בית הכנסת הקיים שם עד היום ונקרא "**פנחס שוהל**", ובו היו גנוזים בגדי השרד של הקדוש המקובל רבי **שלמה מולכו** אשר מסר נפשו על קידוש ה׳. נפטר ז אלול ש"ה. וזוגתו מרת **נחמה** בת רבי **מנחם**.

143) בן רבי **ישעיה הלוי הורביץ**

ויחוסו ראה מס׳ 213.

★ ★ ★

144) רבי **יעקב** ז״ק מווילנא (מס׳ 131) הוא חתן רבי **אפרים הכהן** מווילנא

נולד בשנת שע״ו. היה חבר בית הדין של הגאון בעל ״**חלקת מחוקק**״ בווילנא. בשנת תט״ו נמלט מן העיר מחמת המציק והתקבל לאב״ד אופן (בודה) ונפטר שם י״ג סיון תל״ח. מחבוריו נדפסו שו״ת ״**שער אפרים**״.

זוגתו מרת **רחל** בן רבי **אליהו**. נכד רבי **אליהו בעל שם מחלמא**, ונכדו בעל ״**חכם צבי**״ כתב עליו שברא גברא.

145) בן רבי **יעקב הכהן**

146) בן רבי **אפרים פישל** ב״ר **משה יהודה הכהן** אב״ד בריסק וירושלים

מיחוסי כהונה, והרב **יעב״ץ** כתב שהיה למשפחתו כתב יחוס עד **אהרן הכהן**. עלה לירושלים והיה שם הרב לעדת האשכנזים בימי הרדב״ז ור׳ **בצלאל אשכנזי** בעל ״**שיטה מקובצת**״. נפטר בערך בשנת שנ״ו.

זוגתו מרת **וואלענטינא**.

147) חתן רבי **שלמה לוריא** (**המהרש״ל**)

שימש ברבנות והרביץ תורה בבריסק, אוסטרהא ולובלין, ושפ נפטר ביום י״ב כסלו של״ד. התיחס לגזע רש״י הק׳, וכמו שכתב בעצמו ב״**ים של שלמה**״ (יבמות פ״ב סי׳ לג): ״**ועל פי׳ רש״י יחוס בית אבי סמכתי**״.

המהרש״ל הוא חתן רבי **קלמן** ב״ר **יעקב האברקשטן** ריש מתיבתא ואב״ד בלבוב, אוסטרהא ובריסק. בסוף ימיו עלה לירושלים והיה שם הרב לעדת האשכנזים והתראה פנים אל פנים עם **האר״י** הק׳. נפטר בערך בשנת ש״י.

148) בן רבי **יחיאל לוריא** אב״ד סלוצק

מצבת רבינו המהרש״ל זי״ע

בן רבי **אברהם לוריא** אב״ד סלוצק.

149) חתן רבי **יצחק קלויבר** מוורמייזא

תושב פוזנא. אשר על ברכיו גדל נכדו **המהרש״ל**, שהתיתם מאביו בהיותו רך בשנים. הוא היה גדול בתורה ו**המהרש״ל** כתב עליו שאנשי פוזנא ״**הכל עשו על פיו**״.

★ ★ ★

150) רבי **יעקב דוד ניימרק מירלש** (מס׳ 134) הוא בן רבי **נפתלי הירש** אב״ד פולדא

151) בן רבי **יעקב קופל העלר וואלרשטיין**

152) בן רבי **אהרן העלר מוואלרשטיין**

במדינת בוואריה (בייערן) אשר באשכנז.

★ ★ ★

153) רבי **משה הכהן הולנדר** מצאנז (מס' 62) הוא חתן רבי **מנחם זאב קרא** ממונקאטש

נולד בשנת תקפ"ה (1825). הוא היה מבין חסידיו הגדולים של הרה"ק מקאמארנא. אף התאכסן הרה"ק מקאמארנא בביתו במונקאטש ששה שבועות (כתבי הרה"צ מזאלושיץ). לפני פטירתו של הרה"ק מקאמארנא לא נתנו לשום אדם להכנס לחדרו, זולת בני משפחתו של רבי מנחם זאב, וברכם. אף היה בידו מכתב מהרה"ק הנ"ל, כי יהיה עמו לחלקו בזה ובבא. ובסו"ס "נדבת פי" עמ"ס שקלים (למברג, תר"ח) ברשימת האנשים שהתנדבו לספרו על משניות 'עשירית האיפה' וכו', מזכיר הוא במונקאטש "**מנחם זאב בן נעכא**".

זוגתו מרת **רבקה חיה** בת **רבי משה לייב**.

154) בן רבי **שלמה יוסף קרא** ממונקאטש

נולד בפולין, ומשפחתם היגרה למונקאטש. מוזכר בקונטרס "**תקנות תמכין דאורייתא**" להרה"ק **רבי צבי אלימלך מדינוב**, יחד עם אחיו הצעיר רבי **שמואל**, ואביו רבי **יונה ביינוש**, להיותם חברים בחבורה שיסד בשנת תקפ"ח במונקאטש. גם היה נמנה על העסקנים במלאכת הקודש לצרכי העיר (מגלת ביהמ"ד). על פי בקשת מרן **מהר"י מבעלזא** זי"ע הפסיק להעסיק את פועליו בשבת ע"י היתר מכירה, אחרי שאמר לו מרן זי"ע סדנא דארעא חד הוא, שהיה לו למדרש פליאה, וזכה הוא להיקבר בבעלזא ליד מרן זי"ע, אז נפתרה התעלומה.

155) בן רבי **יונה בנימין ביינוש קרא** ממונקאטש

ראה הערה הנ"ל.

156) נכד רבי **יוסף קרא**

הוא היה אב״ד בעשרים קהלות בפולין (סדר היחוס ממשפחת קרא, נדפס בספר ״איל המלאים״).

157) בן רבי **יהודה (יודל) קרא** אבד״ק גלוגא רבתי

חתן רבי **עקיבא גינצברג** אבי ר׳ **שמעון גינצברג**.

158) בן רבי **אביגדור קרא** אב״ד פראג

בן אחותו של רבי **יהודה ליוואי הזקן**.

159) בן רבי **יוסף קרא**

בעמ״ח ״**האוסר סתם יינם**״.

160) בן רבי **יהודה (יודל) קרא**

161) בן רבי **יוסף קרא**

מוזכר ברש״י (משלי ה, יד), ובתוספת ערכין (טו, ב), וברשב״ם פר׳ וישב.

חתן רבי **קלונימוס הזקן**.

162) בן רבי **שמעון קרא** בעמ״ח ״**לקוט שמעוני**״

163) נכד רבי **חנינא קרא**

164) נכד התנא **רבי נחוניא בן הקנה**

מצבת רבי אביגדור קרא זי״ע

165) מגזע **הלל הזקן**

166) מגזע **דוד המלך** ע״ה

★ ★ ★

167) רבי **ברוך קליין** ז״ל מאוהעל (הנ״ל במס׳ 5) הוא חתן הג״ר אברהם יעקב רויז (רוזע)

"יהודי ת"ח מופלג וירא שמים גדול. הוא גר כמה שנים באוהעל. ישב כל ימיו על התורה ועל העבודה מתוך דוחק גדול ולא עסק בשום מסחר. העמיד בית גדול עם דורות ישרים בישראל"... (דברי ימי קאשוי, בסוף הספר "שאול בחיר ה'" להג"ר שאול בראך).

בשנת תרכ"ו בערך עם התיסדות הקהלה האורטודוקסית בעיר קאשוי נתמנה הוא כמו"ץ הראשון בקהלה. "למד עם אנשי עדתו שיעורים כסדרן והדריכם כדרך רבנים בקהלות היראים בימים ההם".

מוזכר כ"פ בשו"ת **מהר"י אסאד**, שו"ת **נטע שורק**, נהרי אפרסמון (ראה שם הגדולים מארץ הגר: מערכת גדולים ערך א אות סח).

נפטר ביום י"ד ניסן תרל"ג, ונטמן בבית החיים הישן (זכרונות המאור עמ' תשפא).

גם רבי **שרגא צבי טענענבוים** בעמח"ס "**נטע שורק**" אבדק"ק טשאט, והרה"ח ר' **משה גולדשטיין** תלמיד מובהק של רבי **יהודה אסאד**, היו חתניו.

168) חתן רבי **פנחס אריה הכהן** (הארטשטיין) **רפפורט**

המכונה ר' **פנחס סאמטערער**, (חתן ר' **מיכל סאמטער** - ראה מס' 170.) הוא היה מבני היכלא של הרה"ק בעל "**ישמח משה**" (אגרות שפירין), ומסופר, כי פעם חיכה עליו ה"**ישמח משה**" בעת סעודת רעוא דרעוין, באמרו כי לא יוכל לזמר "**בני היכלא**" טרם יבוא ר' פנחס, כי הלא הוא אחד מבני היכלא.

הוא היה הבעל תוקע אצל הרה"ק בעל "**ישמח משה**", והרה"ק הנ"ל היה לומד אתו את כונת התקיעות בחודש אלול.

בספר **ייטב פנים** (להרה"ק בעל "ייטב לב") מביא דבר תורה שאמר ר' **פנחס** בעת שעשה סיום על ששה סדרי משנה בע"פ.

169) בן רבי **יעקב הכהן** ראפאפארט

נכד הגה"ק בעל "**סמיכות חכמים**".

שער ספר ״סמיכת חכמים״, פרנקפורט דמיין תס״ד

170) רבי **פנחס סאמטערער** (הנ"ל במס' 168) הוא חתן ר' **מיכל סאמטער**

הרה"ק ר' **מאיר מסטאבניץ** אמר עליו שהוא בעל מדריגה. ומסופר, שכאשר נתן פעם קוויטל להרה"ק ר' **צבי מזידיטשוב** בעת שהותו בהונגריה, אמר עליו: "**ער שיינט און זי שיינט נאך מעהר, נאר א מקוה פעהלט**" (הריהו מאיר מאוד והיא מאירה עוד יותר, רק מקוה חסר לו), כי לא היה מקוה בכפר שהיה גר שם, ובכדי לטבול היה צריך לנסוע לעיר.

נכד ה"מגן אברהם".

★ ★ ★

171) רבי **יצחק** (מס' 11) הוא חתן **רבי אלעזר**, ואשת רבי **אלעזר** היא **נכדת רבי משה** אב"ד לובמלא ולובלין

בעל ספר מהדורא בתרא על מסכתות הש"ס, המצורף לחבורו של חותנו **המהרש"א**. נפטר בלובלין כ"א כסלו תכ"ט.

(יחוס חותנו **המהרש"א** ראה להלן מס' 184.)

172) בן רבי **יצחק** (ב"ר **יוסף** מלובלין)

פרנס ומנהיג בק"ק פינסק, ונקרא בשם **ר' יצחק ר' בונמש**. זכה לשני שולחנות תורה וגדולה במקום אחד. ולדעת בעל "מפלת עיר הצדק" היה רבי **יצחק** בנו של רבי **שמחה בונם** הנזכר במס' הבא.

173) חתן רבי **שמחה בונם מייזליש** מקראקא

נפטר ט' אדר שפ"ד. זוגתו מרת **דרעזיל** (נפטרה ר"ח טבת שס"ב) בת רבינו **הרמ"א** (מזיווגו הראשון בת ר"ר **שכנא** מלובלין).

(יחוס רבינו **הרמ"א** ראה להלן מס' 175.)

174) בן רבי **אברהם** ב"ר **יוסף מייזליש** מקראקא

רבי **אברהם** הי' חתן ר' **יהודא לייב מייזליש** מקראקא ב"ר **אברהם מייזליש** מפראג בן ר' **יצחק מייזליש** - דור עשירי ל**מר עוקבא** ריש גלותא.

ספר

מגן אברהם

פירוש על

התוספתא

מסדר הנזיקין. אשר זיקק כצרוף כסף מזוקקין ה״ה חיבר הגאון המפורסם בעל מגן אברהם. מה לנו לספר בשבחו ותהלתו תהלתו עומדת לעד על פי שני חיבוריו אשר האיר עינינו בתורתו אחד נודע ביהודה ובישראל גדול שמו מגן אברהם על האורח חיים. מים חיים עמוקים דלה לנו והשקה את כל [illegible] שמו זית רענן ברק השנון מילחא עמיקתא מתבונן. על [illegible] שמעוני ועתה ת״ל יתברך זכינו לביאורו על התוספתא מסדר נזיקין. ביאר כל חורין וסדקין. מלבנך שלג מבאר פלסתום ועלס דברי נכוחים. אלהים ואנשים שמחים. ברוך אלהי אברהם אשר חלק מהכמתו ליריאיו וכל שיראתן קודמת לחכמתן תקבלתן מתקיימת וישלום לעד בלי יחת. ואור תורתו עלינו יגן יופיע ויזרח.

וגם פה תמצאו לקמן חלק השני של המחבר

הלחם הפנים

מהלכות יי״כ ואילך עד סימן ת״כ. עם שאלות ותשובות בשורי חדש אשר נדפסו תחר הדפסת הלחם הפנים. ומסימן ת׳ עד סימן ת״כ עם כמה וכמה חדושי דינים מה שלח נמצא בראשונים. עם כמה חידושים של הגאון בעל מגן אברהם ה״ה מחבר הגאון בעל המחבר מגן אברהם הנ״ל:

ה״ה בעל המחבר חקי חיים וחקי דעת וחקי משפט
ולחם הפנים

נדפס באמשטרדם
בבית כהר״ר שלמה בן כהר״ר יוסף כ״ץ ז״ל פרופס
מוכר ספרים

בשנת ואני בתמים בטחתי אליך פרני וחנני לפ״ק:

ספר

זית רענן

פירוש על הילקוט

והוא חבור נפלא ונאה. לאיש אב הבן לו תבואה. אב בחכמה ואב בידאה. הוא המשורפם בחורו לשבח וגם הניח אחריו ברכה בכל מקום כשותו הלכה. הוא המחבר הראשון על א"ח בעל מג"ן אברהם רבריו יוהירו ויצהדו כאבני מלואים ושהם. וי"ש פ"ה להעיד בשרש והצרה להוציא לאור תעלומיהם. כפירוש מסעיק נעים ויפה. כסלה מגיפה. ובו ימצאו נפש המעיינים הרופה. על כל דבר קשה שלפי הנראה כמעשה בקש"ה יאמר עליהי הוא יפרושת וגם קדושת. ומהודש לי"לפ"נין. על מה שנאר אומר ויצו ז' ברכית השם ודיניין. ואם נפשך לשאר. שהוא בעל ת"ר אשר הלא לי ולהם פתוחים. על הילקוט בפרישים הקדמונים. בפירוש ברית אברהם. וכל העם רואים. צא תאמר לו. שלא שם חלקו כהם וגורלו. כי זה המחבר לא אסף אבותי ספרשיי על הטברא. וכקם"ם היה בעינין לאמור טול קורא. רק בכל מקום שכריית אברה"ם פירוש השמים. יהד עליו העיט. שב"ע ישביעיה וברוך האומרת ינתנו. והרוצה לעמוד על העיקר. פעולת המחבר בכלי יקר. לכהט יחדוש ויבקר. בהקדמת המגיה ימצא טעם בעיקר. גם לקריאת שם זה הספר זית רענן. עם אזהה דרשות טובות הנקראים בשם שמן ששון

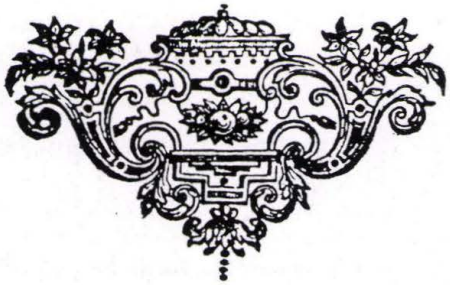
את הבל ימצא ברוחן. כתבי לי ועיר

כי תל חוזי שמי מאתן מאתן:

נדפס מקדם בק"ק

דעסויא

ועתה מחדש בראות הנביר הספוקר הרופא המוכתר נמיר יצחק פואה נרי את יקר תצארת גדולת הספר. הזה והסרון המציאות כי אינגו נכנא לכן הביאו אל הדפוס ביחתר שליטות הן בניר לבן האב. חן נאותיות נדולורת ומתת מכמה שניאורת שנפלו בראשונים הכל נעשת יפת בשעתו כאשר תחזינה עיני הרואים.

ביזניציאה

בשנת זית"ם יהון לך בכל נטוך לפ"ק.

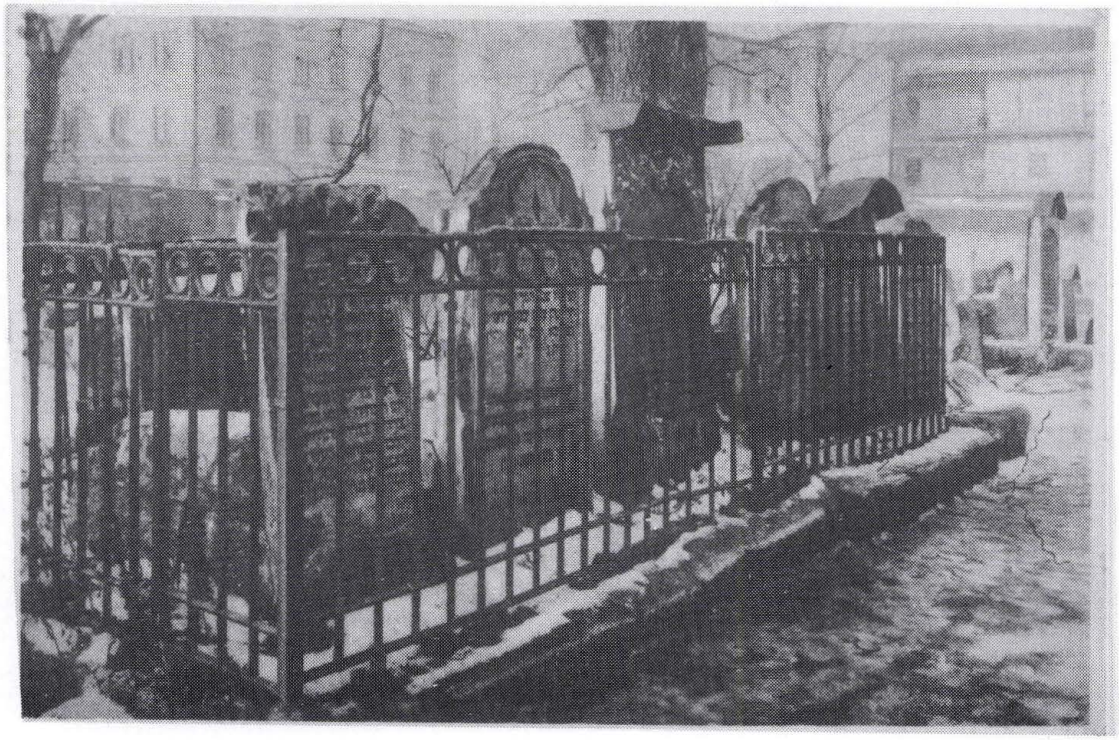
NELLA STAMPARIA BRACADINA. CON LICENZA DE SUPERIORI

"אשר עשה שם לו בביתו בהרבצת תורה ברבים והספיק מכיסו רבים בתורה". חבר חיבור על כל הד' טורים, ולא נדפס (מהקדמת המדפיס בספר הש"ך, קרקא ת"ו). נפטר בקראקא ז חשון ש"ס.

★ ★ ★

175) רבי **שמחה בונם מייזליש** (הנזכר במס' 173) היה חתן רבינו **משה איסרליש** (הרמ"א)

נולד בערך ר"פ ונסתלק לעולמו ביום ל"ג בעומר של"ב. תלמיד חותנו הר"ר שלום שכנא מלובלין. הרביץ תורה וישב על כסא ההוראה בקראקא. מלבד ספריו הנחמדים אשר נתקבלו בכל תפוצות ישראל, כתב לעצמו ס"ת עפ"י תיקון סופרים כ"י שקנה מצפת באמצעות מרן הבית יוסף בעד מאה אדומים, וספר התורה ההוא עמד עד לימינו בביהכ"נ של **הרמ"א** בקראקא, וי"ד שינוים היו בו לעומת ספרי התורה שבמדינת פולין, וקראו בו רק בשמחת תורה. **הרמ"א** היה עשיר והיה מאכיל ומשקה לתלמידיו סביב לשולחנו, וכל מדות החמודות אליו היו צמודות.

ציון רבינו הרמ"א זי"ע

זוגתו בזוו"ר מרת גולדא בת הר"ר **שלום שכנא** מלובלין (נפטרה י"א סיון שי"ב), ויחוסו במס' 97. ממנה הוליד את בתו **דרעזיל** אשת רבי **שמחה בונם מייזליש**, ויחוסו ראה לעיל מס' 173. זוגתו השניה היתה בת רבי **מרדכי גרשון כ"ץ** אחותו של רבי **יוסף כ"ץ** בעל "**שארית יוסף**", וממנה הוליד שאר בניו ובנותיו.

176) בן רבי **ישראל איסרל** מקראקא

פרנס ומנהיג בקראקא, והרביץ שם תורה. נקרא ר' **איסרל לאזרש** על שם חותנו. והוא בנה בקראקא את בית הכנסת הנקרא בית הכנסת **הרמ"א**. נפטר י"ג אדר א' שכ"ח. בנו **הרמ"א** חבר לכבודו את ספריו "**מחיר יין**" ו"**תורת העולה**", ואף הביא הלכות בשמו (דרכי משה או"ח סי' ש"כ וסי' ת"ד). זוגתו מרת **דינה מלכה** (נפטרה י טבת שי"ג) בת רבי **אליעזר שרענציל**, ויחוסו ראה במס' 182.

בית הכנסת הרמ"א בקראקא

יש אומרים ("**לתולדות ישראל וחכמיו**", ווטשטיין; ובס' "**אבות עטרה לבנים**" עמ' קסז), שרבי **ישראל איסרל** אביו של **הרמ"א** היה חתן רבי **אלעזר ליפמן** בן רבי **יחיאל**, אשר נפטר כ"ב אדר שי"ח, ולפי האמור על גבי מצבתו היה גדול בתורה וארי שבחבורה וביתו פתוח לכל עובר ושב. זוגתו מרת **דרעזיל** נפטרה ז' דפסח שכ"ב.

177) בן רבי **יוסף**

פרנס ומנהיג בקראקא. וזוגתו מרת **גיטל** בת רבי **משה אוערבך** מנהיג המדינה מקראקא, נפטרה כ"ז סיון שי"ב.

178) מגזע רבי **ישראל איסרלן** בעל "**תרומת הדשן**"

נפטר בערך בשנת ר"ך, והיה גדול הדור באשכנז

179) בן רבי **פתחיה**

180) בן רבי **חיים המכונה הענשל** מההינבורג

181) בן רבי **ישראל** מקרימז

בעל **הגהות אשר"י**.

★ ★ ★

182) הגאון רבי **ישראל איסרל** מקראקא (הנזכר במס 176) הוא חתן רבי אליעזר שרענציל פו"מ בלבוב

בן רבי **נחמן שרענציל**. זוגתו מרת **דרעזיל**.

183) חתן רבי **יחיאל לוריא** אב"ד בריסק

זקינו של **המהרש"ל**, ויחוסו ראה מס' 46.

★ ★ ★

184) רבי **משה לובלין** (הנזכר במס' 171) היה חתן רבינו **שמואל אליעזר הלוי איידלש** (מהרש"א)

מצבת המהרש"א זי"ע

נודע בחיבורו על הש"ס "**חידושי מהרש"א**". נולד בקראקא בערך בשנת שכ"ה, ונפ' באוסטרהא ביום ה' כסלו שצ"ב. נקרא בפי העולם ר' **שמואל איידלש** על שם חמותו מרת **איידל** אשר תמכה בכספה את ישיבתו הגדולה בפוזנא במשך כ' שנים. ובדפוסים הראשונים של "**חידושי מהרש"א**", שהדפיס רבינו בעילום שמו, נאמר כי נתחברו בפלפול החברים בני הישיבה בפוזנא. אחרי שנפטרה חמותו נתבטלה ישיבתו ונתקבל לאב"ד בטיקטין, פוזנא, חעלמא ולובלין, ובסוף ימיו באוסטרהא. על משקוף דלת ביתו באוסטרהא היה חקוק הפסוק: "**בחוץ לא ילין גר, דלתי לאורח אפתח**", ובעל ספר "**מזכרת לגדולי אוסטרהא**" מעיד שבילדותו קרא פסוק זה מעל המשקוף.

(חתן רבי **משה אשכנזי היילפרין** מבריסק, ויחוסו ראה מס' 251.)

185) בן רבי **יהודה הלוי**

הזכירו בנו בחידושיו. והוא נכד רבי **שבתי (שעפטיל) הלוי הורביץ**, בן **הגר"א ישעיה הלוי הורביץ** מפראג (יחוסו ראה להלן מס' 213), וחתן רבי **עקיבא כ"ץ** הנשיא מאובן (יחוסו במס' 225).

זוגתו של רבי **יהודה הלוי**, אמו של **המהרש"א**, היא הרבנית מרת **גיטל** בת רבי **צבי העלמן** מוורמיזא, חוטר מגזע **ישי** ומגזע **רש"י**. יחוסו ראה להלן מס' 228.

186) בן רבי **שלמה זלמן הלוי**

רבים הכותבים כי סדר יחוס זה מ**המהרש"א** עד לרבי **יהודה החסיד** הוא מזויף.

187) בן רבי **אברהם הלוי**

188) בן רבי **משה הלוי** מחכמי פולין

189) בן רבי **יוסף הלוי** מחכמי פולין

190) בן רבי **לייבוש הלוי** מחכמי פולין

191) בן רבי **שלום הלוי** מחכמי אשכנז

192) בן רבי **יוסף הלוי** מחכמי אשכנז

193) בן רבי **גרשון הלוי** מחכמי הקבלה בארץ ישראל

194) בן רבי **ירוחם הלוי** מחכמי אשכנז

195) בן רבי **דוד הלוי**

196) בן רבי **זלמן דוב הלוי**

197) בן רבי **מנחם מנדל הלוי**

198) בן רבי **יוסף יעקב הלוי**

199) בן רבי **דוד הלוי**

200) בן רבי **שמשון הלוי** משפירא

201) בן רבי **אברהם הלוי** א׳ מל"ו צדיקים שבאשכנז

202) בן רבי **שמשון הלוי** מרגנשפורג

203) בן רבי **דוב בעריש הלוי** אשכנז

204) בן רבי **זלמן הלוי**

205) בן רבינו **יהודה החסיד**

בעל "**ספר חסידים**" ורבו של ר' **אלעזר מוורמייזא** בעל **הרוקח**. עבר מעיר מולדתו לרגנשפורג "**על ידי מעשה שאשתו נגעה בתיבתו... וסודות קדושות כתובות בקונטרסים היו באותה תיבה**" (שו"ת מהרש"ל סי' כ"ט). נפטר י"ג אדר ד"א תתקע"ז.

206) בן רבי **שמואל החסיד** שפירא קדוש ונביא.

207) בן רבי **קלונימוס הזקן**

208) בן רבי **יצחק**

209) בן רבי **יהושע**

210) בן רבי **אבון הגדול ממאגענצא**

211) מזרעו של רבי **יוסף הזקן**

212) בן רבי **שמעון** ממדינת מנש שיסד אזהרת "**אתה הנחלת**".

★ ★ ★

213) רבי **יהודה הלוי** (מס' 185) הוא נכד הקצין רבי **ישעיה הלוי הורביץ** מפראג

מצבת רבי ישעי' הלוי הורוביץ זצ"ל

מראשי קהלת פראג. נפטר בשנת רע"ד או רע"ה. וזוגתו מרת **רבקה** בת רבי **יום טוב**, נפטרה י"ט סיון רע"ה.

214) בן רבי **משה הלוי מהורביץ**

מוצאו מהעיר הורוויץ אשר במדינת בעהמען (בוהמיה). וממנה נשתלשלה משפחת הורביץ.

215) מגזע רבי **יצחק הלוי**

מוזכר בחידושי **הריטב"א** במס' מגילה דף כ.

216) בן רבי **פנחס הלוי**

אחיו ורבו של רבי **אהרן הלוי** בעל "**בדק הבית**" על הלכות איסור והיתר, וחידושי הרא"ה על הש"ס. ויש אומרים ש**רבי פנחס** הוא אשר חבר את **ספר החינוך**.

217) בן רבי **יוסף**

218) בן רבי **בנבשתי**

219) בן רבי **יוסף**

220) (בן רבי **יצחק**)

221) בן רבי **זרחיה הלוי** בעל המאור

222) בן רבי **יצחק**

223) בן רבי **זרחיה**

224) בן רבי **שם טוב**

★ ★ ★

225) רבי **יהודה הלוי** (מס' 185) הוא נכד רבי **עקיבא כ"ץ** הנשיא מאובן

שר וגדול ליהודים אשר תורה וגדולה נתאחדו על אצלו. הוא היה השולחני של מהלך מטיאס מלך הונגריה בעיר אובן (אופען, היא בודה) והיה כותב את שמו באותיות זהב. מחמת קנאת שרי האומות עבר לפראג והרביץ שם תורה ברבים.

שנים עשר בנים ושלוש עשרה בנות היו לו, אחת מהן השיא לבן לוי - הוא רבי שבתי הלוי הורוויץ, הנזכר במס' 185 - והשאר לכהנים. וכאשר עלה לדוכן עם בניו וחתניו התפאר שמקיים "כ"ה תברכו את בני ישראל" (תולדות משפחות הורוויץ).

חתן רבי **אברהם קצנלנבויגן** אב"ד אויבן (ראה במבוא לספר "**לקט יושר**" אות ט).

226) בן רבי **יצחק כ"ץ**

אב"ד בפרברי גאלאטא ופערא אשר בקושטא הבירה.

227) בן רבי **עקיבא כהן צדק** משלוניקי

מגולי ספרד, ובקבלה שהיה ממיוחסי כהונה דור אחר דור עד **אהרן הכהן** (מגלת יוחסין למהר"ל).

★ ★ ★

228) רבי **יהודה הלוי** (מס' 185) הוא חתן רבי **צבי העלמאן** מפראג

אחיו של רבי **בצלאל** אביו של **מהר"ל**. ועל שמו נקראו צאצאיו בשם "**איש צבי**" או "**מגזע צבי**". חותנו היה רבי **אליעזר טריוויש** אב"ד פראנקפורט, ויחוסו המגיע עד **רש"י** ראה להלן בפרק זה מס' 235.

229) בן רבי **חיים מוורמייזא**

230) בן רבי **בצלאל**

231) בן רבי **יהודה ליוואי הזקן**

על מצבתו נאמר: "**חכם הרזים עוקר הרים וארזים בקי בש"ס התלמיד לא נמצא כמותו בכל העולם בחריפות ובקיאות ובזכרון, והוא מגזע הגאונים המיוחסים לאדונינו דוד בן ישי**". ועוד נאמר עליו: "**ובשלשלת היחוס איש איש מזרע דוד המלך ע"ה**". נפטר בפראג בשנת ר"ע (שלשלת היוחסין).

232) מגזע **רב האי גאון**

ראש ישיבת פומבדיתא, אשר נסתלק לעולמו בן צ"ט שנים בערב יום טוב האחרון של פסח שנת ד"א תשצ"ח (ספר הקבלה לראב"ד).

חתן **רב שמואל בן חפני גאון** ראש ישיבת סורא. נפטר ד"א תשע"ג.

233) בן **רב שרירא גאון**

ראש ישיבת פומבדיתא, בן אחר בן לגאונים ראשי הישיבות בבבל, ובאגרת אשר חבר לבאר כיצד נכתבה המשנה, התוספתא והתלמוד וסדר רבנן סבוראי והגאונים כתב: "**ואנחנא נקיטנא בקבלה דמן בית נשיאה אנחנא ומזרעא דרבה בר אבוה**".

234) מגזע **דוד המלך** ע"ה

★ ★ ★

235) רבי **צבי העלמאן** מפראג (מס' 228) הוא חתן רבי **אליעזר טריוויש** אב"ד פראנקפורט דמיין

נולד בשנת רנ"ג ונפטר אחרי שכ"ו. תחלה היה ר"מ בקראקא ומשם נתקבל לפראנקפורט (רבני פראנקפורט).

236) בן המקובל רבי **נפתלי הירץ טריוויש**

היה ש״ץ בק״ק פראנקפורט, וחבר פירוש על הסידור בדרך הנסתר הנקרא **סידור ר׳ הירץ** (נדפס בשנת ש״כ).

237) בן רבי **אליעזר טריוויש**

מגאוני אשכנז. החליף שו״ת עם הגאון **מהר״ם מינץ** ונזכר בתשובותיו סי׳ מד (משפחת טריוויש). יש אומרים שהיה אב״ד שליטשטאט במדינת אלזאס (יחוס הגדולים).

238) בן רבי **שמואל טריוויש**

אב״ד במדינת אלזאס (משפחת טריוויש). והמשך יחוסו עד **רש״י** הק׳ ראה להלן מס׳ 241.

239) מגזע רבי **שמואל משלטשטאט**

בעל הגהות מרדכי (שלשלת יחוס זו, על פי יחוס הגדולים).

240) מגזע רבינו **שמואל**

שתיקן שיר היחוד.

בן רבינו **יהודה החסיד**, הנזכר במס׳ 205.

★ ★ ★

241) רבי **שמואל טריוויש** (מס׳ 238) הוא בן רבי **יוסף טריוויש**

מרבני איטליא. נזכר בשו״ת **ריב״ש** סי׳ רע״ב בסופו.

242) בן רבי **מתתיהו טריוויש** מפאריס

נולד בערך ה״א ע״ה, נפטר בערך ה״א קמ״ה. תלמיד אביו ורבינו **נסים גירונדי (הר״ן)**. יסד ישיבה גדולה בעיר פאריס והמלך מנה אותו לרב הקהלה שם. נזכר לשבח בשו״ת **הריב״ש** סי׳ רע״א - רע״ב (משפחת טריוויש).

243) בן רבי **יוסף טריוויש** הגדול

אב"ד מרסיליא במדינת פרובינציה. **והריב"ש** כתב עליו: "**האדם הגדול פאר החכמים עטרת זקנים מופלא שבסנהדרין**" (שו"ת הריב"ש סי' רע"א).

וזוגתו הרבנית החכמנית אשר הובא ד"ת בשמה בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ע"ח. והרב המחבר שם קלסיה (שם).

244) בן רבי **יוחנן** (שם)

245) מגזע רבי **יהודה שירליאון** מפאריס (שלשלת היוחסין)

מבעלי התוספת. והוא שחבר **תוספת רבינו יהודה** על מס' ברכות.

חתן רבי **אברהם מאורליינש** בן רבי **יוסף**.

246) בן רבי **יצחק**

247) בן (או חתן) רבינו **יהודה** מפאריס

מבעלי התוספת.

248) בן רבינו **יום טוב** מפלייזא

מבעלי התוספת.

249) בן רבי **יהודה** ב"ר **נתן (הריב"ן)**

חבר פירושים לרוב מסכתות הש"ס, ורובם ככולם נאבדו ונותרו רק קטעים שהובאו בתוספת במקומות שונים בש"ס. כמו כן השלים את פירוש חותנו **רש"י** למס' מכות, אחרי שחותנו נפטר באמצע המסכת, ונדפס בגמרות שלנו.

וזוגתו הרבנית מרת **מרים**.

יש מיחסים את משפחת **טריוויש** ל**הריב"ם** ולא ל**הריב"ן**.

250) חתן רבן של ישראל **רבינו שלמה יצחקי** הנקרא **רש"י הק'**

ויחוס **רש"י** משתלשל ועולה עד **דוד המלך** ע"ה.

★ ★ ★

251) רבינו **המהרש״א** (מס׳ 184) הוא חתן רבי **משה אשכנזי היילפרין** מבריסק

תלמיד **מהרש״ל**. חבר ספר "**זכרון משה**", נדפס בלובלין שע״א. בסוף ימיו עלה לארץ הקודש. וזוגתו מרת **איידלש** בת רבי **משה** ב״ר **יצחק ליפשיץ** מבריסק, שהיה רב בבריסק בזמן **המהרש״ל** (ענף עץ אבות).

252) בן רבי **זבולון אליעזר היילפרין**

מעיר היילברון אשר במדינת אשכנז. ועל שם עיר זו נקראו הוא ויוצאי חלציו בשם "**היילפרין**".

253) נכד רבי **אלחנן** מבעלי התוספת

254) בן רבי **יצחק** הנקרא **ר״י הזקן**

255) בן רבי **שמואל**

חתן רבי **מאיר מרומרוג** (ב״ר **שמואל**) חתנו של **רש״י** הק׳.

256) בן רבי **שמחה** מויטרי

בעמ״ס **מחזור ויטרי**.

257) בן רבי **שמואל**

יש אומרים כי **המהרש״א** לא היה חתנו של רבי **משה אשכנזי הלפרין** מבריסק, רק גיסו, וחתן רבי **משה ליפשיץ** מבריסק, וסדר היחוס כך הוא: רבי **משה ליפשיץ** היה בנו של רבי **נח יצחק ליפשיץ**, בן רבי **יוסינוס ליפשיץ** מפוזנא (חתן רבי **אליהו לוריא** אבי **המהרש״ל**, ויחוסו במס׳ 148), בן רבי **אליהו** מפראג, חתן רבי **אברהם מייזליש** מפראג, בן רבי **יצחק מייזליש**, דור עשירי ל**מר עוקבא** ריש גלותא.

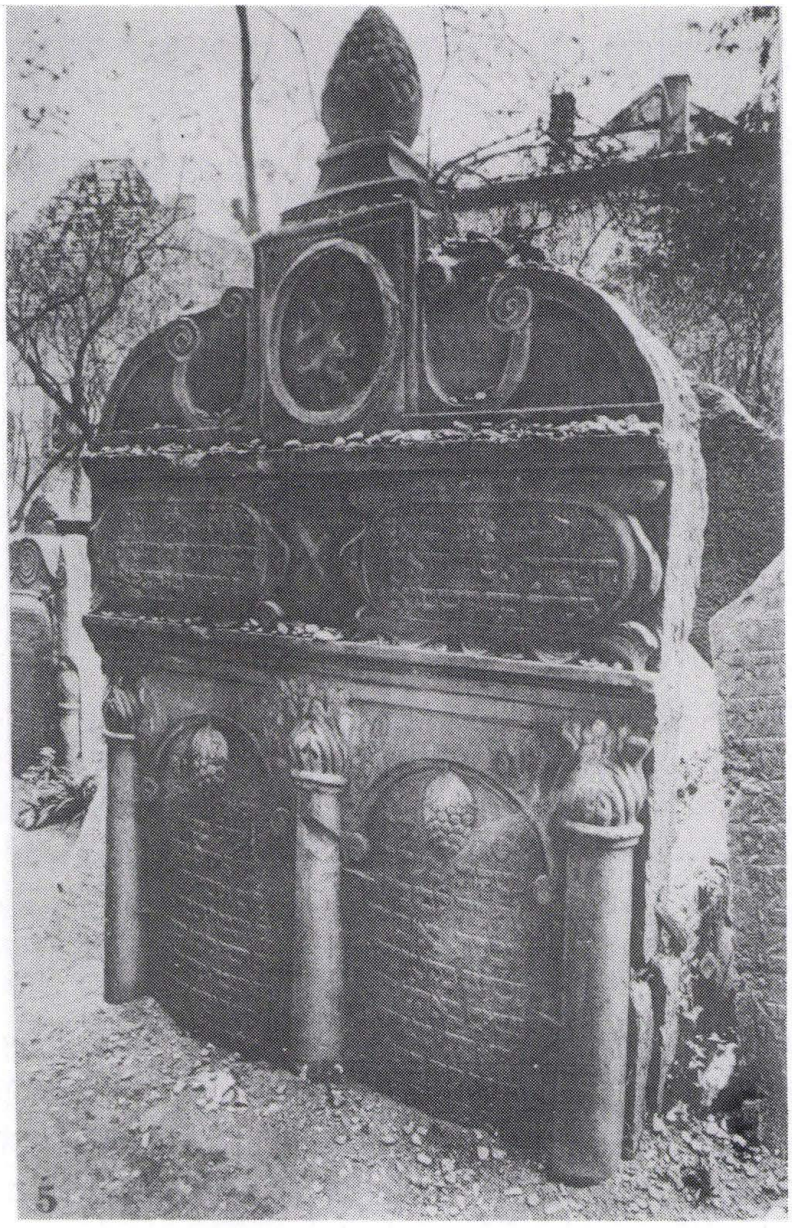
וסדר היחוס של **המהרש״א** מצד חמותו כך הוא: מרת **איידל** (אחותו של רבי **פלטא קרא** דיין דק״ק פוזנא), בת רבי **לייב מגלוגא**, בן רבי **ליפמן** אב״ד שורבלין, בן רבי **יוסף קרא** אב״ד בעשרים קהלות בפולין ויחוסו במס׳ 156.

★ ★ ★

יחוס רבינו המהר"ל

עד רב האי גאון ודוד המלך ע"ה

1) רבינו יהודה ליוואי - המהר"ל מפראג

ציון רבינו המהר"ל זי"ע

נולד בפוזנא בשנת רע״ב בליל פסח בשעת הסדר, נפטר בפראג ח״י אלול שנת שס״ט ושם מנו״כ. קיבל את חינוכו הראשון בבית אביו, ואף נסע ללמוד בישיבות הגדולות בפולין בגיל ל״ב שנה נשא את אשתו מרת **פערל** בת הג״ר **שמואל מפראג**, בשנת שי״ג נבחר להיות אב״ד ור״מ בניקלסבורג ומדינת מעהרין, פעל שם למען שמירת תורה ומצוות ותיקן שם תקנות רבות הידועים, בשנת של״ג עזב את הרבנות ועבר לפראג, ויסד שם בית מדרש גדול ובו הרביץ תורה, בקרב תלמידים רבים, י״א שנה, ובשנת שמ״ד נתקבל לאב״ד ור״מ בעיר מולדתו פוזנא, ובשנת שמ״ח חזר לפראג, ובשנת שנ״ב, שלח הקיסר רודולף מלך בהעמען, לקרוא לדבר עמו פה אל פה, ובאתה שנה נתקבל בחזרה לאב״ד ור״מ בפוזנא, ועל כל גלילות פולין ובשנת שנ״ז, נבחר לאב״ד ור״מ בפראג, ובשנת שנ״ט פרק מעליו עול ר״מ, ובמקומו נתמנה הג״ר **שלמה אפרים לונטשיץ** בעל **עוללות אפרים** ובשנת שס״ג פרק מעליו גם תפקיד אב״ד ונתמנה במקומו הגאון הנ״ל גם בזה.

תורה וגדולה היו לו במקום אחד, היה איש אלוקים נורא מאוד ותוארו כמלאך אלוקים בקי בכל החכמות, כל חכמי הדור השכימו לפתחו, שומר ומגין על כלל ישראל בחכמתו, שימש ברוה״ק עשה גולם למען טובת כלל ישראל, התווכח עם חכמי הכומרים בעבור עלילות דם ונצח בחכמת אלוקית שלו, יצא נגד לומדי דרך הפלפול, על שלא לומדים לפי האמת ויושר.

חיבוריו: **גור אריה** עה״ת ה״כ, **גבורת ה׳** על עניני יציאת מצרים ופסח, **דרך החיים** על פרקי אבות, **תפארת ישראל** על מעלות התורה והמצוות, **באר הגולה** על מאמרי חז״ל, **נצח ישראל** על חורבן הגלות וביאת הגואל, **אור חדש** על מגילת אסתר, **נר מצוה** על עניני חנוכה, **נתיבות עולם** על עניני דרך החיים, **חידושי אגדות** על הש״ס ד״כ, **דרשות מהר״ל מפראג**, וגם עשה שו״ת ועוד חיבורים רבים ויקרים, וכתבים נשרפו בשנת תמ״ט.

זוגתו בזוו״ר היתה בת הג״ר **אברהם חיות** מפויזנא מגזע חסידי פרובינצא. וזוגתו בזוו״ש הצדיקת מרת **פערל** (נפטרה בפראג י״ב אייר שנת ש״ע ושם מנו״כ) בת הג״ר **שמואל רייך** מפראג.

2) בן רבי **בצלאל**

מגדולי חכמי דורו בשנת ר"צ. זוגתו היתה ממשפחת הג"ר **יצחק קלויבער** מפוזינא.

3) בן רבי **חיים מוורמייזא**

נפטר בפראג שנת רפ"ב. הי' אדם כשר וצדיק מפורסם.

4) בן רבי **בצלאל** אב"ד ור"מ בווירמייזא

5) בן רבינו **יהודה ליוואי הזקן** מפראג

נפטר בפראג י"ג מרחשוון שנת ר'.

על מצבתו בפראג נחרת: **מוהר"ר יודא ליוואי וזאת ליהודה, לתורה ולתעודה, חכם הרזים, עוקר הרים וארזים, בקי בש"ס התלמוד, ולא נמצא כמותו בכל העולם בחריפות ובקיאות ובזכרון, והוא מגזע הגאונים המיוחסים לאדונינו דוד בן ישי.**

נוסח א' מ"**תפארת בית דוד**"

6) בן ר' **בצלאל**
7) בן רבינו **יעקב**
8) בן רבינו **ארי' זאב**
9) בן רבינו **ירחמיאל**
10) בן רבינו **אלעזר**
11) בן רבינו **לייביש**
12) בן רבינו **קלונימוס קלמן**
13) בן רבינו **נחמן**
14) בן רבינו **יוסף**
15) בן רבינו **עזריה**
16) בן רבינו **לעמיל**
17) בן רבינו **יחזקאל**
18) בן רבינו **עזריה**
19) בן רבינו **אברהם**
20) בן רבינו **יחיאל**
21) בן רבינו **יוסף** מרומי

נוסח ב' מ"**קול ברמה**"

6) בן ר' **בצלאל** אב"ד בפראג
7) בן ר' **יעקב** מפראג
8) בן ר' **יחרמיאל**
9) בן ר' **אליעזר**
10) בן ר' **לייביש**

11) בן ר׳ **קלמן**
12) בן ר׳ **נחמן**
13) בן ר׳ **יוסף**
14) בן ר׳ **אליהו**
15)בן ר׳ **עזריאל**
16) בן ר׳ **לעמיל**
17) בן ר׳ **יחזקאל**
מגדולי ספרד בזמן הרמב״ם
18) בן ר׳ **עזריה**
19) בן ר׳ **אברהם** מבבל
20) בן ר׳ **יחיאל** מארץ בבל
21) בן הגאון הנשיא רבינו **יוסף**
22) בן **רב האי גאון**

נולד בבבל בשנת ד״א תרצ״ט, נפטר כ׳ ניסן שנת ד״א תשצ״ח, ומנו״כ במתא מחסיא. קיבל תורה מאביו **רב שרירא גאון**, בשנת ד״א תשמ״ו נתמנה כאב״ד בישיבת פומבדיתא, אשר היו תחת נשיאות אביו, וכשהיה כבן ששים בשנת ד״א תשנ״ח הוסמך לגאונות ושימש שם כארבעים שנה.

לכבוד שזכה **רב האי**, לא זכה שום גאון ריש מתיבתא, בני זמנו עיטרוהו בתואר: גוף טהור ולב קדוש ודין לו כבן עמרם, יותר מכל הגאונים, הרביץ תורה מישראל ואין כמוהו אחריו הוא אשר לצדק ימלך, להציל עשוקים מידי עושקיהם גדלו ותקפו בתורה ובכל החכמות אין לשער ולערך, כשנפטר אביו קראו בשב״ק בס״ת פרשת יפקד ה׳ אלקי וכו׳, והפטירו ויקרבו ימי דוד למות, ותחת הפסוק ושלמה ישב על כסא דוד אביו, קראו **והאי ישב על כסא שרירא אביו ותיכון מלכותו מאד** (אבודרהם), והוא היה מזרע **רבה בר אבוה** שהי׳ ממשפחת ראשי גליות אשר נודע יחוסם מבית **דוד** מבני **זרבבל בן שאלתיאל**, ועל חותמו הי׳ חקוק תמונת ארי׳ כמו שהי׳ חקוק על דגל מחנה יהודה, **רב האי** שקול כרובה של סנהדרין (רמב״ן פ״ד דכתובות), שליש מכל תשובות הגאונים שנשתיירו בידינו משלו הן והוא נקרא סתם גאון, העמיד תלמידים שיצאו למנהיגי הדור שלאחריו.

חיבוריו: ספר **מקח וממכר**, ומצורף אליו ספר **המשכון**, ספר **שערי שבועות**, ועוד כמה תשובות אשר נעתקו בספרי הראשונים ואחרונים, וכמו״כ בקבלה.

23) בן רב **שרירא גאון**

נולד בשנת ד"א תרס"ו, נפטר בחודש תשרי בשנת ד"א תשס"ו, ומנו"כ במתא מחסיא. הוסמך לגאונות בפומבדיתא בשנת ד"א תשכ"ז, וכיהן בגאונות כשלשים שנה עד שנת ד"א תשנ"ח.

מקהילות שונות, מקרוב ומרחוק פנו אליו בשאלות בדיני ממונות, ובאיסור והיתר, וכתב תשובות רבות, ועל חותמו הי' חקוק תמונת ארי' כמו שהי' חקוק על דגל מחנה יהודא, נשאר אחריו "**אגרת רב שרירא גאון**".

24) בן מר רב **חנינא גאון**

נפטר בשנת ד"א תש"ב. בשנת ד"א תרצ"ח בחודש טבת נסמך לגאונות וכיהם כראש ישיבה בפומבדיתא ג' שנה ומחצה. ראש ישיבה דפומבדיתא.

25) בן מר רב **יהודאי גאון**

נפטר בחודש אדר ד"א תרע"ו. הוסמך לגאונות בפומבדותא.

26) בן מר רב **שמואל גאון** ריש כלה
נוסח א' מ"**קול ברמה**"

27) בן **רב חצוב** מרבנן סבוראי
28) בן **רב פנחס** מר"ס
29) בן **אביי** מר"ס
30) בן **אבדימא** מר"ס
31) בן **נחמיה** מר"ס
32) בן **מניס** מר"ס
33) בן **יעקב** מר"ס
34) בן **זוטרא** מר"ס
35) בן **נוריה** מר"ס
36) בן **כהנא** מהאמוראים
37) בן **מר זוטרא**
38) בן **רב ספרא**
39) בן **אבא**
40) בן **עוקבא**
41) בן **נחמיה**
42) בן **נתן**
43) בן **ענן**
44) בן **הונא**
45) בן **שפט**
46) בן **יוחנן**
47) בן **נחום**
48) בן **עקוב**

49) בן **הונא**

50) בן **רבי נתן** מהתנאים
(וי״א כי הוא **הלל הזקן**)

51) בן **רב חזקיה** מהתנאים

52) בן **רבי נעריה** מהתנאים

53) בן **רב שמעיה** מהתנאים

54) בן **רבי שכניה** מהתנאים

55) בן **רבי עבדיה** מהתנאים

56) בן **ישעיהו**

57) בן **חסדיהו**

58) בן **חסדיהו**

59) בן **ברכיהו**

60) בן **חנניהו**

נוסח ב׳ מ״**כתר ישראל**״

27) מבני בניו של **אבא גאון**

28) בן בנו של **סופרן דמר יוסף גאון**

29) מבני בניו של **מר רב גאון**

30) בן **רב דודאי**

31) מבני בניו של **מר רב מרא גאון**

32) בן **רב דימי** בפיזור שבע

33) נכד **רב חצוב**

34) בן **רב פנחס**

35) בן **רב אבדימי**

36) בן **רב נחמיה**

37) בן **רב מיניס**

38) בן **רב יעקב**

39) בן **מר זוטרא**

40) בן **מר זוטרא**

41) בן **רב הונא**

42) בן **רב כהנא**

43) בן **מר זוטרא**

44) בן **אבא**

45) בן **עוקבן**

46) בן **נחמיה**

47) בן **נתן**

48) בן **רב הונא**

49) מזרע **רבה בר אבוה**

50) מבני בניו של **עזן**

51) בן **שפט**

52) בן **יוחנן**

53) בן **נחום**

54) בן **רב הונא**

55) בן **נתן עוקבן**
(וי״א שהוא **הלל הזקן**. (סדה״ד))

56) בן **חזקיה**

57) בן **שכניה**

58) בן **שמעיה**

59) בן **עובדיה**

60) בן **ישעיה**

60א) בן **חסדיה**

60ב) בן **ברכיה**

60ג) בן **חנניה**

61) בן **משולם**

62) בן **זרובבל** פחת יהודה

בשנת ג"א ש"צ עמד בראש העולים לא"י, בימי שיבת ציון שימש פחה ביהודה מטעם מלכות פרס, התחיל להקים את בית המקדש בירושלים ופסוק אומר עליו **ידי זרובבל ייסדו הבית וידיו תבצענה** (זכרי' ד, ט), במדרש מתואר **זרובבל** כמי שיושב ליד הקב"ה בגן עדן. בני זרובבל הם: **משולם, חשובה, אוהל, חנינה, ברכיה חסדיה, יושב חסד**, ובת א': **שלומית.**

63) בן **פדיה**

64) בן **שאלתיאל**

בני שאלתיאל הם: **מלכירם, שנאצר, פדיה, יקמיה, הושמע, נצביה,** (וי"מ **שנצביה** הי' בן **יהוכין** המלך)

65) בן **יהויכין** הוא **יכניה** מלך יהודה

מלך יהודה התשעה עשר, מלך בשנת ג"א שכ"ז אחר מות אביו יהויקים, מלך שלש חדשים ואח"כ הוגלה לבבל ע"י נבוכדנצאר מלך בבל.

66) בן **יהויקים** הוא **אליקים** מלך יהודה

מלך יהודה השמונה עשר, בן כ"ה היה במלכו, מלך י"א שנים משנת ג"א שט"ז עד שכ"ז מרד בנבוכדנאצר מלך בבל.

67) בן **יאשיה** מלך יהודה

מלך יהודה הששה עשר, בן שמנה שנה היה במלכו, ומלך ל"א שנים משנת ג"א רפ"ה עד שט"ז, יצא למלחמה כנגד מצרים ונפל במלחמה וימתיהו במגידו ויוליכהו ירושלים וימת. ושם אמו המלכה **ידידיה** בת **עדיה** מבצקת.

68) בן **אמון** מלך יהודה

מלך יהודה החמשה עשר, בן כ״ב שנה היה במלכו, מלך ב׳ שנים משנת ג״א רפ״ג עד רפ״ה. ושם אמו המלכה **משולמת** בת **חרוץ** מן יטבה.

69) בן **מנשה** מלך יהודה

מלך יהודה הארבעה עשר, בן י״ב שנה היה במלכו ומלך נ״ה שנים משנת ג״א רכ״ח עד רפ״ג. ושם אמו המלכה **חפצי בה** בת **ישעיהו הנביא**.

70) בן **חזקיה** מלך יהודה

מלך יהודה השלשה עשר, מלך כ״ט שנים משנת ג״א קצ״ט עד רכ״ח. ושם אמו המלכה **אביה** בת **זכריהו**.

71) בן **אחז** מלך יהודה

מלך יהודה השנים עשר, מלך ט״ז שנים משנת ג״א קפ״ג עד שנת קצ״ט.

72) בן **יותם** מלך יהודה

מלך יהודה האחד אשר, בן כ״ה שנה הי׳ במלכו ומלך **ט״ז שנים** משנת ג״א קס״ז עד קפ״ג. ושם אמו המלכה **יורשא** בת **צדוק**

73) בן **עוזיה** הוא **עזריה** מלך יהודה

מלך יהודה העשירי, בן ט״ז הי׳ במלכו ומלך נ״ב שנים משנת ג״א קט״ו עד קס״ז. ושם אמו המלכה **יכליהו** בת **ירושלים**.

74) בן **אמציה** מלך יהודה

מלך יהודה התשיעי בן כ״ה הי׳ במלכו ומלך כ״ט שנים משנת ג״א ק״א עד קכ״ט.

75) בן **יהואש** מלך יהודה

מלך יהודה השמיני, בן ז׳ היה במלכו ומלך מ׳ שנים משנת ג״א ס״א עד ק״א. ושם אמו המלכה **צביה** מבאר שבע.

76) בן **אחזיה** מלך יהודה

מלך יהודה הששי, בן עשרים ושתים במלכו (מלכים ב' ח, כו) מלך שנה אחת בלבד. משנת ג"א נ"ד עד נ"ה, נולד לאביו המלך **יהורים** ולאמו **עתליה** שהיתה בתו של המלך **אחאב**.

77) בן **יהורם** מלך יהודה

מלך יהודה החמישי. בן ל"ב במלכו ומלך שמונה שנים משנת ג"א מ"ו עד נ"ד, היה חתנו של **אחאב** הומלך ע"י אביו עוד בחייו.

78) בן **יהושפט** מלך יהודה

מלך יהודה הרביעי, בן ל"ה היה במלכו, ומלך כ"ה שנים משנת ג"א כ"ד עד מ"ח. ושם אמו המלכה **עזובה** בת **שילחי**.

79) בן **אסא** מלך יהודה

מלך יהודה השלישי. מלך מ"א שנה משנת ב"א תתקפ"ג עד שנת ג"א כ"ד.

80) בן **אביה** מלך יהודה

מלך יהודה השני. מלך כג' שנים משנת ב"א תתקפ"א עד תתקפ"ג. ושם אמו המלכה **מעכה** בת **אבשלום** בן **דוד** המלך.

81) בן **רחבעם** מלך יהודה

מלך יהודה הראשון היה מן מ"א במלכו ומלך י"ז שנים משנת ב"א תתקס"ד עד תתקפ"א. ושם אמו **נעמה** העמונית.

82) בן **שלמה** מלך ישראל

הרביעי במלכי ישראל, נמשח עוד בחיי אביו. מלך מגיל שתי עשרה שנה (סדר עולם רבה י"ד). מלך מ' שנה משנת ב"א תתקכ"ד עד תתקס"ד חי נ"ב שנים. (מדרש הגדול, בראשית נ' כז). ושם אמו המלכה **בת שבע** בת **אליעם** בן **אחיתופל**.

83) בן **דוד מלך ישראל חי וקיים**

ראש למלכי בית דוד, נשתמר שמו לנצח כ״דוד מלך ישראל חי וקיים״. מת בגיל 70 שנה. בן שלושים שנה היה במלכו ומלך על ישראל ארבעים שנה משנת ב״א תתפ״ח עד תתקכ״ד.

★ ★ ★

רב האי גאון (מס׳ 22)

חתן רב **שמואל** ב״ר **חפני הכהן גאון**

נפטר שנת ד״א תשצ״ד ומנו״כ במתא מחסיא. עמד בראש ישיבת סורא בשנת ד״א תשצ״ד, והוא היה האחרון שבסורא. חיבר ספר **השערים**. ועוד כמה ספרים, ורובם נאבדו.

בן **רב חפני גאון**

אב״ד בישיבת פומבדיתא בימי גאונות אביו.

בן **רב כהן צדק גאון**

נפטר שנת ד״א תרצ״ה. שימש בגאונות לערך משנת תרע״ז.

בן **רב יוסף גאון**

אב״ד בפומבדיתא.

רב שרירא גאון (מס׳ 23)

חתן **רב צמח גאון**

ומנו״כ במתא מחסיא. הוסמך לגאונו בפומבדיתא בשנת תרל״א, ושימש שם עד שנת תרמ״ח, בהיותו במושב זקנים הי׳ עושה שאלה בהקיץ ומשיבים לו.

בן **רב פלטוי גאון**

הוסמך לגאונות בפומבדיתא בשנת ד״א ת״ר ושימש שם עד שנת תרס״ז.

★ ★ ★

רש"י ואבותיו - רבי יוחנן הסנדלר - הלל הזקן - דוד המלך - עד אברהם אבינו ע"ה

על פי "שלשלת היוחסין" - (מספר "יחוס בעלזא")

84) רבינו **שלמה יצחקי** הנקרא **רש"י** הק'

נולד בטרויש במדינת שמפאן שנת ד"א ת"ת (שו"ת רש"ל סי' כ"ט) נפטר ביום ה' כ"ט תמוז שנת ד"א תתס"ה. בתחילה למד תורה מפי אביו, ואח"כ הלך ללמוד בישיבות וירמייזא מפי רבינו **יעקב ב"ר יקר** ומפי רבינו **יצחק ב"ר אשר הלוי** מווירמייזא ומפי רבינו **יצחק ב"ר יהודה** ממגנצא, גם למד מפי **משה הדרשן**, ותלמיד חבר לר' **מנחם בן סרוק**, בשנת ד"א תתכ"ה הלך לעיר מולדתו ליסד שם ישיבה והעמיד תלמידים גדולים שנתפרסמו בין גדולי ישראל. רבו רבינו **יצחק הלוי** כתב אליו אין הדור יתום שאתה שרוי בו וכמוך ירבו בישראל הפיץ הפיצו קונטרסיו מבלי לגלות מחברו גם כתב פירושיו עה"ת ע"ד הסוד והקבלה, וגם התענה תרי"ג תעניות קודם שכתב פירושו עה"ת (שה"ג), הי' לו נשמת רב, (שפתי ישנים) גם היה חכם ברפואה (סדה"ד) לא היה לו בנים זכרים כי אם בנות, הוא היה דור ל"ג להתנא האלקי רבי **יוחנן הסנדלר** שהי' דור ז' ל**הלל הזקן** נצר ל**שפטיה בן אביטל ובן דוד המלך**. חיבוריו הם: פי' עה"ת שנתקבלו ביותר בין תפוצות ישראל, ופי' על הגמרא, פי' על נ"ך, ס' **האורה**, ס' **הפרדס**, שו"ת **רש"י**, ועוד.

85) בן רבי **יצחק צרפתי**
היה חכם גדול וירא שמים.
זוגתו היתה אחות רבינו **שמעון** הגדול בני רבינו **יצחק החסיד**.

86) בן רבי **שלמה**

87) נכד רבי **אליקום**
אחי רבי **אליעזר הרופא** (הגאון מרומי) ורבי **יאשיה** ורבי **שמשון**.

88) בן רבי **אהרן הרופא**

89) בן רבי **אתדהם** (וי"א **אברהם**)
אחי הגאונים **שלמה ואלירוס ושמשון**.

90) בן רבי **יוסי** בקונסטאנטינא

91) בן (או נכד) **רב מניומי גאון**
אחי הגאונים **יוחנן אביי ואלעזר**

92) בן רבי **ינאי**

אחי **אלישע וזמרי**

93) בן רבי **יוסי**
מחבר ספר "**לולאות השיר**" על משקולת שירת האזינו.

94) בן **נחמן**

95) בן (או נכד) **יוחנן**

96) בן **יהושע**
אחי **זמרי**.

97) בן **רבי יוחנן הסנדלר**

קבורתו בכפר מירון.

תלמיד התנא רבי **עקיבא**, נקרא סנדלר ע"ש שהי׳ עושה סנדלין וי"א נוקב מרגליות (סדה"ד).

98) דור רביעי ל**רבן גמליאל הזקן**

הוא סתם **רבן גמליאל**, וראשון שבתנאים שנקראו רבן, משמת בטל כבוד תורה (סוטה מט.) והערוך פי׳ בני אדם שמכבדין תורה, ובמקו"א פי׳ עד ר"ג הזקן הי׳ למדין תורה מעומד, משמת ירד חולי לעולם ולומדין מיושב.

99) בן רבן **שמעון הנשיא**

100) בן **הלל הזקן**

נשיא ישראל, וראש משפחת נשיאים, מצד אביו הי׳ מ**שבט בנימין** ומצד אמו ל**שפטיה בן אביטל ובן דוד המלך** (סדה"ד), מבני בתירא הנשיאים נעלמה הלכה של פסח שדוחה שבת והלל ידע על כן מינהו לנשיא (פסחים סו.). התחיל נשיאתו ק׳ שנה לפני החורבן וחי ק"כ שנה, היה עניו מאד ועל כן זכה ויצתה בת קול הלכה כב"ה (עירובין יג:) הלל לא עזב חכמה שלא למד, אפילו כל לשונות, למד שיחות דקלים הרים וגבעות ועצים וחיות ובהמות ושדים ומשלות כובסים ושועלים (מס"ס פט"ז) יצא בת קול שראוי שתשרה עליו שכינה (סוטה מח:). חי ק"כ שנה ונפטר בשנת ג"א תשס"ה.

101) מצד אביו מזרע **שפטיה בן אביטל** - ומצד אמו מזרע **חזקיהו** המלך עד **שלמה** המלך

102) בני **דוד** מלך ישראל חי וקיים

103) בן **ישי**
104) בן **עובד**
105) בן **בועז**
106) בן **שלמא**
107) בן **נחשון** נשיא שבט יהודא
108) בן **עמינדב**
109) בן **רם**
110) בן **חצרון**
111) בן **פרץ**
112) בן **יהודה**
113) בן **יעקב אבינו**
114) בן **יצחק אבינו**
115) בן **אברהם אבינו** ע"ה
116) בן **תרח**
117) בן **נחור**
118) בן **שרוג**
119) בן **רעו**
120) בן **פלג**
121) בן **עבר**
122) בן **שלח**
123) בן **ארפכשד**
124) בן **שם**
125) בן **נח**
126) בן **למך**
127) בן **מתושלח**
128) בן **חנוך**
129) בן **ירד**
130) בן **מהללאל**
131) בן **קינן**
132) בן **אנוש**
133) בן **שת**
134) בן **אדם הראשון**

יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא!

1) הרה״ח ר׳ **ישראל קליין** ז״ל (פרק א מס׳ 1) הוא חתן הרה״ח ר׳ **יהונתן בנימין גרינצווייג** הי״ד

נעקד״ה באושוויץ ביום כ״ג סיון תש״ד.

זקננו ר׳ יונתן בנימין גרינצווייג הי״ד מסומן ב־X במחנה עבודה בשנות המלחמה עם קבוצת יהודים

הוא היה מופלג בתורה ומפורסם במעשי צדקה וחסד.

זוגתו מרת **ביילא** בת רבי **מרדכי פאללטשעק** ראה להלן במס׳ 31. נעקד״ה באושוויץ ביום כ״ג סיון תש״ד לפ״ק.

2) בן רבי **יהושע אליקים גרינצווייג**

נפטר ו טבת תרצ״ב לפ״ק

התגורר בעיר ראבב. ועסק כל ימיו במצות ומעש״ט ועבד את ה׳ במסירת נפש.

מצבת זקננו ר' יהושע אליקים גרינצווייג ז"ל

פ"ט
הרבני הנכבד המופלג בתורה מטע ישרים ותמימים
מו"ה
יהושע אליקים
בן מוה"ר יהונתן בנימין גרינצוויג ז"ל
נפ' ו' טבת תרצ"ב לפ"ק
י הושע לא ימוש מדרכי אבותיו
ה צנע לכת עם ה' בכל דרכיו
ו לא סח שיחה בטילה ויתירה מימיו
ש קד להדריך לתורה ועבודה את בניו
ע ניים ודלים היו תמיד מאוכלי שולחנו
א ת ה' כבד מגרונו רק לכבוד קונו
ל בו כלב הארי לעשות רצון קונו
יקום לעת התחיה יקיץ וירנן ויעמוד לגורלו

הוא היה חסידו של **האדמו"ר מבלאזוב** זצ"ל, שגם השתתף בשמחת בר מצוה שעשה לאחד מבניו בפעסט בעת שהותו של האדמו"ר מבלאזוב שם (זכר זאת ליעקב).

זוגתו מרת **דבורה** ע"ה (בת רבי **משה ראטה** וזוגתו מרת **פינקל** בת רבי **שלמה מאיר אדלר**; נפטרה ז' שבט תרע"ח לפ"ק, ומנ"כ בראבב בביה"ח הישן שורה 27 בצד ימין מהכניסה).

נהרגה עקד"ה באושוויץ ביום כו סיון תש"ד לפ"ק.

3) בן רבי **יהונתן בנימין גרינצווייג**

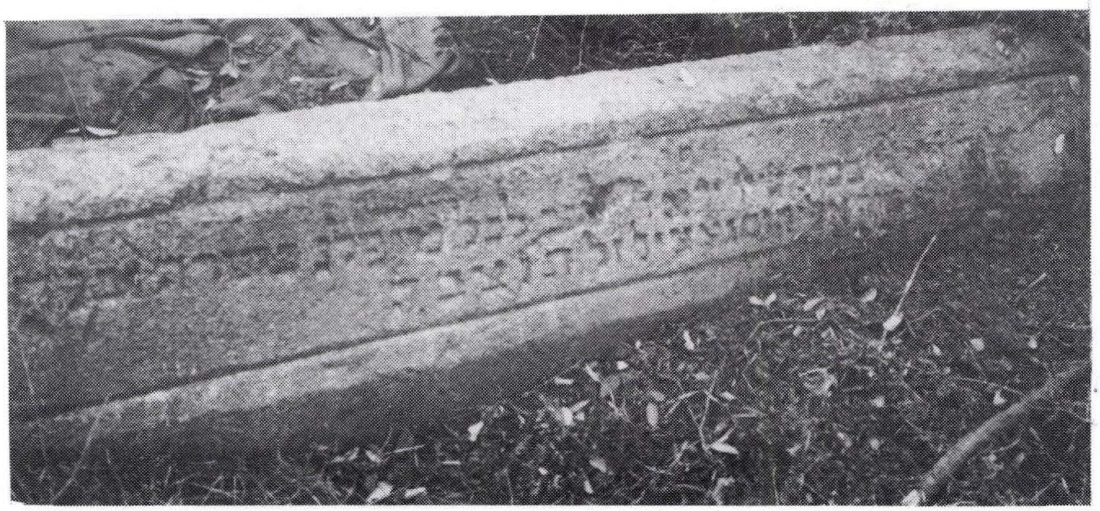
זוגתו מרת **חנטשה** ע"ה. (בת ר' מרדכי מייזלס ז"ל)

מצבת זקננו ר׳ משה ראטה וז׳ מרת פינקל ע״ה
בביה״ח הישן בדג׳יור

4) בן רבי **אליקים גרינצווייג** מסאקאס ברומנית: ראטעשטי (על יד סאטמער) RATESTI ע״י דרך 81.
זוגתו מרת **שיינדל**.

5) חתן רבי **יהושע פריינד** מקראלי

מצבת זקננו ר׳ אליקים גרינצווייג ז״ל בביה״ח בסאקס

פ"נ
איש צנוע במעשיו ירא ה' אהוב לכל
מופלג בתורה ובי' ה'
מו"ה **אליקום געציל** ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.
נו"נ בש"ק בש"ק כ' כסלו תר"י לפ"ק

מצבת זקנתנו מרת שיינדל ע"ה בת הה"ג ר' יושע מקראלי א"ז ר' אליקום גרינצווייג ז"ל

פ"נ
אשה צנועה יראת חטא היא תתהלל
מרת **שיינדל** בת מוה"ר יהושע זצל"ה
נפ' ונק' בש"ט יום ב' כ' אב תר"ל
אשר
ש בתות וימים טובים מאוד כבדה
י דה מעשות כל רע שמרה
נ צר מגזע גאונים היתה
ד לים ועניים מאוד תמכה
י שרה בכל דרכיה ומעשיה
ל עניי אה"ק השאירה ברכה
תנצב"ה

הוא היה הצנע לכת, סירב לנהוג ברבנות והקדיש כל רגע בחייו לתורה ועבודה, ממש להפליא, ואף לא השתתף בחתונות בניו מגודל התמדתו. התפרנס מחנות שהיה פותח בכל יום לשעתים, וגם בשעתים אלה למד כל הזמן, והקונים עשו הכל בעצמם (ראה בספר "**הדרת קודש**" דף יח). הרה"ק בעל "**ישמח משה**" כתב עליו במכתב: "**כי הוא איש אמת**". אף אמר עליו פעם בעת ששהה אצלו גיסו מזוו"ר רבי **יונתן בנימין** מטשענגער, כי לולי ינק בילדותו מערלית, היו אני והחוזה מלובלין בושים ממנו (גדולת יהושע).

נפטר ה׳ ניסן תר״ח ומ״כ בקראלי.

בזוו״ר חתן רבי **משה אריה עסטרייכער** אב״ד קראלי, ויחוסו ראה מס׳ 8.

נכד **השל״ה הק׳** וה ״**מגיני שלמה**״.

אביו של רבי **משה אריה פריינד** (נולד מזוו״ש), ראש הקהל בסיגט, חסיד נלהב של מרן **מהר״י מבעלזא** זי״ע.

מנוחת כבוד
האבן אשר הושם מראשותיו
של איש ישר הלך
בתורת ה׳ הי׳ חפצו ובתורתו
למד וגם לימד יומם וגם לילות
וגם הניח אחריו ברכה
הרבני התורני המפורסם
מוה״ר **יהושע** בן הרב מוה״ר איצק זצל״ה
נפ׳ בזקנה ובשיבה טובה
בן פ״א שנה
ה׳ ניסן תר״ח לפ״ק
ת.נ.צ.ב.ה.

נפטר בקראלי ח׳ ניסן תר״ח, ושם מנ״כ (שו״ת קול אריה בסוף).

6) בן רבי **יצחק פריינד** מפאפא

הוא שימש ברבנות בפאפא ושם מנ״כ (ראה עליו בספר ״גדולת יהושע״ עמ׳ כב).

נפטר ד׳ תשרי (לחם שלמה).

7) בן רבי **אליעזר פריינד** מפאפא

הוא היה אבד״ק פאפא, ומפורסם בגאונותו ובצדקתו.

זוגתו מרת צפורה.

★ ★ ★

8) רבי **יהושע פריינד** מקראלי (מס׳ 5) הוא חתן רבי **משה אריה אסטרייכער** אב״ד קראלי

בספר "**מקל נועם**" מובא ממנו תשובה באות ל"ד בענין שטירל. נפטר י אייר תקפ. ומסופר, שהרה"ק מבארדיטשוב ביקר אצלו בקראלי. ודברי הספד עליו נכתבו בספר "**מראה יחזקאל**" - קונטרס שערי ציון דף ק"ב.

חתן רבי **צבי הירש ליפחאוויץ** אב"ד גראסווארדיין, חתן רבי **לוי ירושלמי**, מוזכר בשו"ת "פנים מאירות".

9) בן רבי **מאיר יהודה** אבד"ק קראלי

נפטר ח"י חשון תקל"ה. מוזכר בספר משנת דרע"ק דף ק.

★ ★ ★

10) רבי **יצחק פריינד** מפאפא (מס' 6) הוא חתן רבי **אשר אנשיל ווערטהיימער** (וויענער) אב"ד מישקאלץ והגליל

תלמידו של רבי **יהונתן אייבשיץ**. הסכים על הספר "**זרע שמואל**", לר' **ברוך לייפניק**.

נכד הג"ר **מנחם מנדל** אב"ד ניקלשבורג בעל שו"ת צמח צדק.

נפטר יום א' ט"ז אייר תק"ס - שנה זו נכתבה בלפ"ק על מצבתו, ואילו בספר "**אבן המאיר**" כתב, כי נפטר בשנת תקל"ז מבדיקה ברשומות הח"ק, אבל טעות הוא בידו, כי גם מצינו מכתב הסכמה שכתב לספר "**זרע שמואל**" שנדפס בשנת תקנ"ו..

ובספר "**לחם שלמה**" כתב כי זוגתו של רבי **יצחק** היתה מרת **לאה** בת רבי **שלמה זלמן**, נפטרה ביום ו' באייר ומנ"כ בפאפא.

11) בן רבי **שמעון מפראג**

12) בן רבי **אברהם פעסילבורג** דיין בפראג

הספידו הג״ר יהונתן אייבשיץ בחורף תק״ו (הודפס בספרו יערות דבש ח״א).

חרות על מצבתו: ״**איש חסיד עניו וטהור ורב רבנן, הרב המפורסם בכל תפוצות ישראל, אשר הרביץ תורה והעמיד תלמידים, חריף ושנון, מורה הוראות בישראל, והי׳ לנו לעינים בתורה ובחכמה כארז בלבנון, כבוד מו״ה אברהם דמ״ש, בן הקדוש מוהר״ר זלמן מפאסעלבערג זצ״ל.**

״**אבל אעורר, רב דמע אגרר, הוי מה נעשה ליום מר, מאד אזעק חלל, הלזה יאחז דרך לא סלול, ראש תפארתינו לעולה כליל, בקי בחדרי תורה ידין ידין יורה בדעתו צלול, אחד היה אברהם תוארו כרגלי נחושת קלול, נשמתו צרורה עם צדיקי עליון, ולעת התחיה יחלק עמם שלל״ (גל עד).**

נפטר ביום כ״ו אדר תק״ו לפ״ק.

13) בן רבי **זלמן מפעסעלבורג** הי״ד

נהרג עקד״ה בעת הגירוש בלייפין ד טבת תק״ה לפ״ק.

14) בן רבי **אשר אנשיל** אב״ד פראג

נפטר ה תמוז תע״ד לפ״ק.

זוגתו הרבנית **מירל** חתן רבי **אליעזר מנדל פאנעטה** אב״ד ניקלשבורג והמדינה (נפטר ב׳ בתמוז ת״נ) בן רבי **מרדכי** מנהיג הקהלה בנ״ש.

נפטרה ב׳ בטבת תצ״א.

15) בן הראש והקצין רבי **מיכל ווינר שפירא**

חתן רבי **אליעזר**, בן רבי **טודרוס**, שהיה חתן רבי **חיים** אב״ד ור״מ במדינת קעלן, בן רבי **סיני** ר״מ בפראג ואב״ד נ״ש (אחי המהר״ל מפראג) בן רבי **בצלאל**, ויחוסו ראה בפרק א מס׳ 119.

16) בן רבי **דוד (חיים) ווינר** משפירא
נפטר בחודש תמוז תנ"א לפ"ק.

17) נכד רבי **קלמן קדוש** דיין בפראג

18) בן הצדיקת מרת **פייגאלי**

19) בת רבי **שמשון בכרך** אב"ד ווירמייזא
אביו של **החוות יאיר**.

20) בן רבי **אברהם שמואל בכרך** אב"ד ווירמייזא
נפטר כ"ז אייר שע"ה.
חתן רבי **יצחק מפראג** חתן **המהר"ל מפראג**.

21) בן רבי **יצחק** מבומסלא

22) בן רבי **שמשון**

23) בן רבי **עקיבא** הנשיא מאובן
יחוסו מקובל עד **עלי הכהן**.

24) רבי **יצחק** מבומסלא (מס' 21) חתן **המהר"ל מפראג**

25) בן רבי **חיים** מוורמייזא

26) נכד רבי **יהודה ליואי הזקן**
ויחוסו ראה במס' 122

★ ★ ★

27) רבי **אשר אנשיל ווערטהיימער** (וויענער) אב״ד מישקאלץ (מס׳ 10) הוא חתן רבי **יוסף מפעסלבורג**

28) בן רבי **שמשון ורטהיימר** מוינה

מוזכר בשו״ת ״**פנים מאירות**״ ח״ב סי׳ סח, ועוד.

29) בן רבי **יוסף ורטהיימר**

30) נכד ר׳ **יוסלמן מרוסהיים**

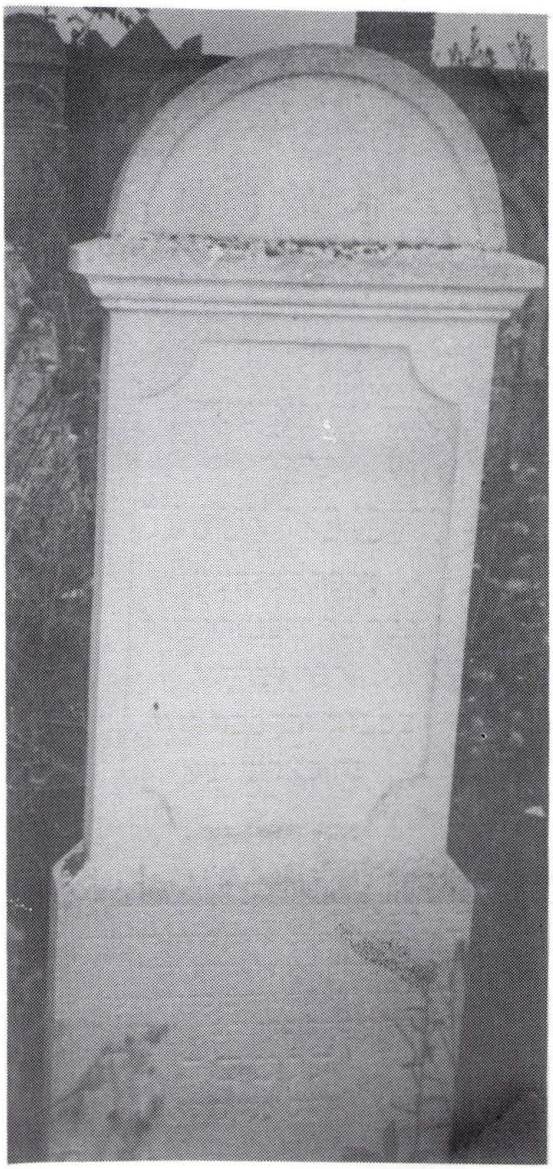
★ ★ ★

31) רבי **יהונתן בנימין גרינצווייג** (מס׳ 1) הוא חתן רבי **מרדכי פאללטשעק** מכפר סעדרעש (ע״י פאקש)

הוא היה מופלג ביראה ומפורסם במעשי הצדקה והחסד.

נפטר ביום כ״ה שבט תרס״ט.

זוגתו מרת **גיטל** הי״ד בת רבי **אהרן הרצוג** מוואג אוהעל, וזוגתו מרת **רחל** (לבית שטארק משימאני). נעקד״ה באושוויץ ביום י״ח תמוז תש״ד.

מצבת זקננו ר׳ מרדכי פאללטשעק ז״ל בביה״ח בפאקש

32) בן רבי **בנימין זאב פאללטשעק**

נפטר ב' טבת תרמ"ג ומ"כ בפאקש

פ"נ
האיש היקר הר"ר
בנימין זאב פאללאטשעק
נפטר ביום ב' לחודש טבת
שנת תרמ"ג לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה.
ושם אמו פעלא
בבור טמון איש אמונים
נתן מלחמו לדלים ואביונים
ידו שלח לעזרת עניים
מעשיו הטובים יזכה בנעימים
נשמתו תהי' צרורה במרומים
זכותו יעמוד לזרעו עולמים
אב הי' לאלמנה ויתומים
באמונתו מסר נפשו לשמים

זוגתו מרת **ביילא** בלויא.
גרו באטשין (שע"י פאקש).

נפטרה כ"ז אדר תרנ"ג ומ"כ בפאקש

פ"נ

האשה החשובה והצנועה

מרת **בילא**

אשת כהר"ר וואלף
פאלאטשעק ע"ה

נפטרה ביום ה' ונקברה
למחרתו

ביום עשק כ"ח חודש אדר
תרנ"ג לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ח של ר׳ יהושע אליקים גרינצווייג ע"ה

א) ר׳ **יונתן בנימין גרינצווייג** ע"ה ז׳ מרת **בילא** הי"ד (ב"ר **מרדכי פאללטשעק** ע"ה (ויו"ח ראה להלן))

ב) ר׳ **שלמה מאיר גרינצווייג** ע"ה , ז׳ מרת **מרים** (ב"ר **שמואל בנימין שפיגל** הי"ד, אחותה של הרבנית **וועלץ** ע"ה)

יוצ"ח: מרת **לאה**, הב׳ **יונתן בנימין**, מרת **שיינדל**, הב׳ **יהושע אליקים**, הילד **משה**, מרת **חיה שרה**, **ריזל**, הי"ד.

ג) מרת **חיה שרה** בעלה ר׳ **גבריאל קרויס** הי"ד.

יוצ"ח : **משה**, **יצחק**, **קלערל**,

ד) ר׳ **נפתלי הירצקא גרינצווייג** ע"ה ז׳ מרת **ריזל** הי"ד ב"ר **קלונימוס קלמן דייטש** ע"ה

יוצ"ח :ר׳ **דוד יהודא גרינצווייג** הי"ו, ז׳ מרת **חנטשה רחל** תחי׳ (ב"ר **יהונתן בנימין גרינצווייג**.ע"ה הי"ד)

ר׳ **משה טוביה גרינצווייג** הי"ו, ז׳ מרת **שרה** (ב"ר **אלי׳ דוידוביץ**. הי"ו)

הב׳ **שמחה ישעיה** הי"ד הב׳ **יהושע אליקים** הי"ד.

ה) ר׳ **אליהו גרינצווייג** ע"ה הי"ד ז׳ מרת **גיטל** לבית באק, מאונגאריש בראד נפטרה בדמי ימיה ומ"כ בד׳יגיור)

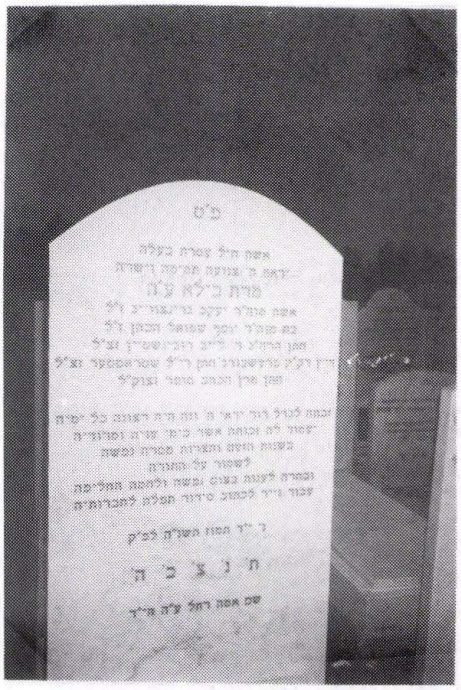
יוצ"ח : הב׳ **אברהם**, הב׳ **יהושע אליקים**, **ריזל**,

ו) ר׳ **יעקב גרינצווייג** ע"ה נפ׳ בלונדון ושם מנ"כ, ז׳ בזוו"ר (ב"ר **יוסף שמואל** הכהן) מפרעשבורג נעקדה"ש עם חמשת ילדיהם בשואה, ונשא בזוו"ש את אחותה מרת **בילא** ונפ׳ בלונדון

יוצ"ח : ר׳ **יהושע אליקים גרינצווייג**, זוגתו **קריינדל** (בת ר׳ **דוד זילבר** הי"ו.)

מצבת דודינו הרה"ח מו"ה יעקב גרינצווייג ב"ר יהושע אליקים ז"ל בביה"ח בלונדון

מצבת דודתינו מרת בילה ע"ה אשת ר' יעקב גרינצווייג ז"ל בביה"ח בלונדון

מרת **רחל דבורה** אשת ר' **ישראל יצחק מרקוביץ** הי"ו, ויוצ"ח.

מרת **שרה חנטשה** אשת ר' **דוד שמחה רפפורט** הי"ו ויוצ"ח.

מרת **צפורה רייזל** אשת ר' **מרדכי קרויס** הי"ו, ויוצ"ח.

מרת **פינקל** אשת ר' **נתן בן ציון הירצקא** הי"ו, ויוצ"ח.

ז) מרת **חנטשה** הי"ד ובעלה ר' **יחיאל בינעט** ע"ה, (נשאר בחיים אחר השואה ונפטר ביום כ"ב טבת תשמ"ח במונטריאל, ומנ"כ בירושלים עיה"ק)

יוצ"ח :

שלום, יהושע אליקים, מרת **איידל**, מרת **רחל**, נעקדה"ש בשואה הי"ד.

יו״ח של ר׳ יהונתן בנימין גרינצווייג ז״ל הי״ד

א) מרת **יוכלה (יוכבד) פינקל** בעלה ר׳ **חיים יהודא פורגעס** שליט״א

יו״ח: מרת **ביילא גיטל** בעלה ר׳ **יקותיאל זאב גרויז** ויו״ח הי״ו,

ר׳ **יום טוב פורגעס**, ז׳ מרת **בינה גיטל** (ב״ר **יעקב משה בראון** הי״ו) ויו״ח הי״ו,

ר׳ **יהונתן בנימין פורגעס**, ז׳ מרת **יהודית** (ב״ר **בן ציון פרישמן** ז״ל) ויו״ח הי״ו,

מרת **יענטא רייזל** בעלה ר׳ **נתן שרייבר** ויו״ח הי״ו,

ב) ר׳ **מרדכי משה גרינצווייג** שליט״א, ז׳ מרת **לאנא** תחי׳ (ב״ר **יצחק יהודא גאלדבערגער** הי״ד)

יו״ח : מרת **גאלדא** בעלה ר׳ **שמשון גולדשטיין** ויו״ח הי״ו,

ר׳ **יהונתן בנימין גרינצווייג**, ז׳ מרת **לאה יענטל** (בת ר׳ **מרדכי פישר** הי״ו) ויו״ח הי״ו,

מרת **ביילא גיטל** בעלה ר׳ **אברהם אליעזר אונגאר** ויו״ח הי״ו,

ר׳ **יהודא לייב גרינצווייג**, ז׳ מרת **חי׳ דבורה** (ב״ר **דוד זילבר** הי״ו) ויו״ח הי״ו,

ר׳ **ישראל שלום גרינצווייג**, ז׳ מרת **שרה רבקה** (ב״ר **יוסף אלחנן** ז״ל) ויו״ח הי״ו,

ר׳ **יהושע אליקים גרינצווייג**, ז׳ מרת **פערל** (ב״ר **יצחק קעניג־אדלר** הי״ו) ויו״ח הי״ו,

ג) מרת **הינדל לאה** בעלה ר' **ישראל קליין** ז"ל,

יו"ח: ר' **יונתן בנימין קליין**, ז' מרת **פייגא** (ב"ר **ישראל חיים רובינשטיין** הי"ו) ויו"ח הי"ו,

ר' **שמעון זאב קליין**, ז' מרת **חנה שרה** (ב"ר **אברהם יעקב מאשקאוויטש** הי"ו) ויו"ח הי"ו

מרת **רייזל**, בעלה ר' **מאיר משה פויגל** ויו"ח הי"ו,

ר' **דוד יצחק קליין**, ז' מרת **מלכה** (ב"ר **חיים יוסף פרידמן** ז"ל) ויו"ח הי"ו,

מרת **ביילא פינקל** בעלה ר' **דוב מאיר פייבוש** ויו"ח הי"ו,

ר' **אהרן קליין**, ז' מרת **יוכבד ריקל** (ב"ר **ישכר דוב רוזנפלד** הי"ו) ויו"ח הי"ו,

ד) ר' **אהרן יוסף גרינצווייג** שליט"א,

יו"ח: מרת **עטיל רחל** בעלה ר' **שלמה ויזל** ויו"ח הי"ו,

ר' **יונתן בנימין גרינצווייג**, ז' מרת **דבורה** (ב"ר **שמואל דייטש** (אשכנזי)) ויו"ח הי"ו,

מרת **ביילא גיטל** בעלה ר' **יצחק דוידוביץ** ויו"ח הי"ו,

ר' **נפתלי הירצקא גרינצווייג**, ז' מרת **חנה** (ב"ר **אברהם יהושע הרבסט** ז"ל) ויו"ח הי"ו,

מרת **יהודית דבורה** בעלה ר' **פנחס גרינוואלד** ויו"ח הי"ו,

ה) מרת **חנטשא רחל** בעלה ר' **דוד יהודא גרינצווייג** שליט"א,

יו"ח: ר' **נפתלי הירצקא גרינצווייג**, ז' מרת **טויבא** (ב"ר **יוסף שלמה בירנבוים** ז"ל) ויו"ח הי"ו

ר׳ **יונתן בנימין שמחה גרינצווייג**, ז׳ מרת **סערל** (ב״ר **יוסף אלכסנדר דירנפלד** הי״ו) ויו״ח הי״ו,

מרת **רייזל רבקה** בעלה ר׳ **יעקב ווייס** ויו״ח הי״ו,

ר׳ **יהושע אליקים גרינצווייג**, ז׳ מרת **מאטיל** (ב׳ הרב ר׳ **משה חיים שמערלער** שליט״א) ויו״ח הי״ו,

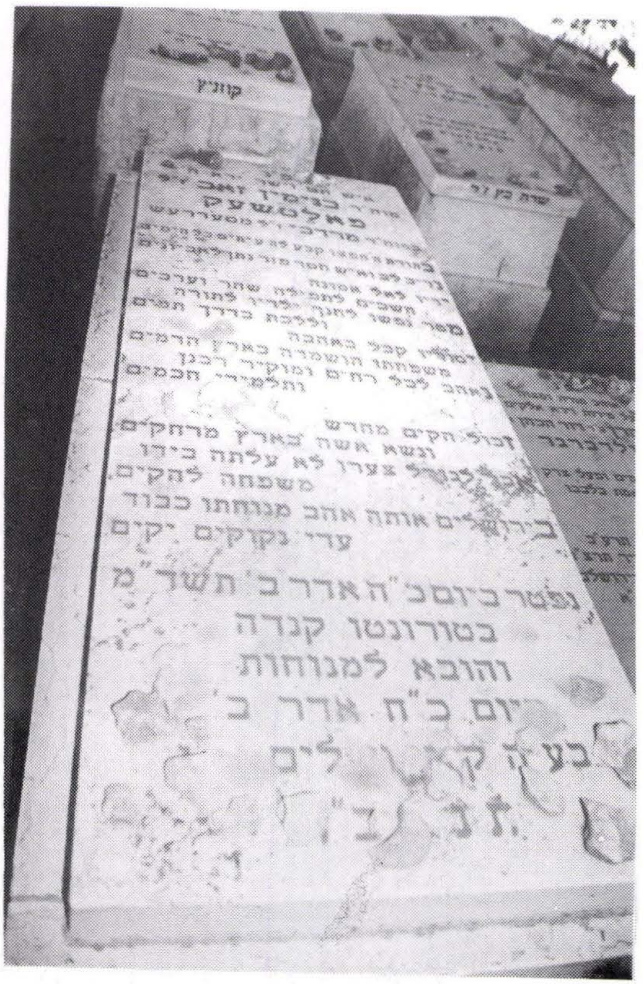
ר׳ **אהרן גרינצווייג**, ז׳ מרת **מרים** (ב׳ הרה״צ ר׳ **זאב טברסקי** זצ״ל) ויו״ח הי״ו,

יו"ח של ר' מרדכי פאללטשעק וז' מרת גיטל (ב"ר אהרן הרצוג) ע"ה הי"ד מסעדרעש (ע"י פאקש)

א) מרת **אסתר**, נפטרה בסעדרעש בדר"ח חשון שנת תרצ"ב ושם מנ"כ, בעלה ר' **יודא לייב** ב"ר **יעקב וינקלער** מווייטצען ואחר נשואיו התגוררו בסעדרעש, נעקה"ש עם כיו"ח בי"ז בתמוז תש"ד.

נשארה בחיים אחר השואה:

בתם מרת **חוה** ע"ה, אשת ר' **שמחה יודא ראב** ע"ה מדונא פאלדוואר ויו"ח.

פ"נ

איש תם וישר ירא ה'

מוה"ר **בנימין זאב** ז"ל

פאלטשעק

במוה"ר מרדכי ז"ל מסעדרעש

ב תורת ה' חפצו קבע לה עיתים כל הימים

נ דיב לב ואיש חסד פזר נתן לאביונים

י דיו לאל אמונה השכים לתפילה שחר וערבים

מ סר נפשו לחנך ילדיו לתורה וללכת בדרך תמים

י סוריו קבל באהבה משפחתו הושמדה בארץ הדמים

נ אהב לכל רחים ומקיר רבנן ותלמידי חכמים

ז בול הקים מחדש ונשא אשה בארץ מרחקים

א בל לגודל צערו לא עלתה בידו משפחה להקים

ב"י רושלים אותה אהב, מנוחתו כבוד עדי נקוקים יקים

נפטר ביום כ"ה אדר ב' תשד"מ

בטורונטו קנדה

והובא למנוחות

ביום כ"ח אדר ב'

בעיה"ק ירושלים ת"ו

ת נ צ ב"ה

(בהר המנוחות ח"ק פרושים גוש ז' חלקה ג' שורה סמוך לקברי משפחת הולנדר)

ב) מרת **בילא**, אשת ר׳ **יונתן בנימין גרינצווייג** ע״ה (יו״ח ראה לעיל) נעקדה״ש ביום כ״ג סיון תש״ד.

ג) מרת **יסכה**, אשת ר׳ **דוד יהודא** ב״ר **מתתיהו הירשפלד** מווייטצען, נעקדה״ש ביום י״ט תמוז תש״ד

יו״ח שנשארו בחיים:

ר׳ **מתתיהו הירשפלד** וז׳ ויו״ח.

מרת **לאה** אשת ר׳ **ישכר דוב הלפרט** ויו״ח

ד) ר׳ **בנימין זאב** ע״ה, נפטר בטורונטו בכ״ה אד״ב תשד״מ ומ״כ בירושלים

ז׳ מרת **שרה** ב״ר חיים גרוס מצעהלים ותשעת ילדיהם נעקדה״ש בשואה ביום כ״ג סיון תש״ד.

על צידי מצבתו נחקקו שמות ילדיו שנעקה״ש בשואה

פרק ג

זכרון להולכים

הספדים שנאמרו ומאמרי הערכה שנכתבו לספר זה והעתקים ממה שנתפרסם בעתונות החרדית על יקירי משפחתנו ע"ה

העתקה מספר חמודי אפרים פרשת בשלח

הספד שאמרתי על ת"ח מפורסם הרבני החריף מו"ה ניסן יודא מארמארשטיין ז"ל פק"ק טארנאליא י"ד שבט תרס"ט לפ"ק

שמואל ב' א' פסוק יז. ויקונן דוד את הקינה הזאת על שאול ועל יהונתן בנו וכו' הצבי ישראל על במותיך חלל וכו' איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה, וראיתי מפרשים "הצבי" ענין הדור, יקר קשוט, ותפארת כמו לצבי ולכבוד [ישעי' ד' ב'] ולדעת איזה מפרשים שב על ארץ ישראל, וקצתם פי' שכינה כן שאול על שהיה חמדת ישראל ולו הסיב הדברו, מורי ורבותי! עדה מפוארה וקדושה, את הקינה הזאת אשר נשא המלך החסיד על שאול מלך הראשון אשא גם אני על ת"ח הנפטר שלפנינו, כי אמרו ז"ל מאן מלכי רבנן, וידוע לכל כי האיש אשר אנו עוסקים בהספדו **הי' ת"ח גדול וחריף** וחוץ מה שאנו משתתפים בצער אלמנתו בניו וקרוביו אשר יסובבו ארונו הטהור עוד לנו להתאונן על אבדת **איש יקר ערך חכם מפורסם מקהלתנו אשר יותר מעשרים שנה עמד לצבי תפארת בתוכנו** אחד מנכבדי הקהלה וח"ק, ושוד ושבר פטירתו לנו לכלנו, וכבר אמרו ז"ל ת"ח שמת הכל קרוביו, לכן קול נהי ארימה על קהלתנו הקדושה, הצבי ישראל על במותיך חלל, רוב אורחים ובפרט הגונים בני תורה היו מאוכלי שלחנו, הזיל מכספו להם בכל עת ועדן, כלם שאלו את פי מיד כשבאו לכאן איה מקום ביתו, ועתה בעוה"ר מה אענה להם כי לקח אותו אלקים, ואיננו, ועל במותינו חלל.

מה אומר לכם ולא תדעו, מודעת לכם **האיך מסר נפשו בעניני צבור** שלא לשנות אפילו קוץ אחד ממנהגים הטובים הישנים, **ולחם בכל עוז נגד המתחדשים**, ועתה בהעדרו מאתנו הוא כמעט חסרון לא יוכל להמנות ונוכל לקונן עליו ג"כ האיך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה, ומשנה תוגה לנו ולמשפחתו כי לא זכה לזקנה ולפי הנשמע לא הי' רק כמו בן נ"ד שנה, וקורא אני עליו כאשר קרא ויקונן המלך אל אבנר, ידיך

לא אסרות ורגליך לא לנחשתים [חייו חלילה לא הי' אסיר בעבירות] וכנפול לפני בני עולה נפלת, והוא הי' בידינו כחרב חדה וכלי מלחמה נגד האומרים כי אי אפשר לחנך בניו לתורה בדורנו, כי במה יפרנס עת עצמו. ורמזהו עליו כי הי' בחור עני מנעוריו ולא ידע משום עסק ומו"מ ובכ"ז הצליח ד' את דרכו ונעשה עשיר. וכל המקיים את התורה מעוני וכו' כי הדריך בניו לתורה, והשיא בנותיו לת"ח, ועתה כי נפל שדוד מה נאמר ונדבר? כי נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה.

וגם אני איך לא אזכיר טובות שעשה עמדי כי כמה פעמים **עמד לי לעזר במשמרתי משמרת הקדש בעבודת עדתי בעת שלא הייתי בביתי**, צר לי עליך אחי! כי גם בהרבה סוגיות העמקנו בפלפול מעת שתקעתי אהלי פה, וידוע מגודל התועלת בחבר חרוץ ושנון והי' מפורסם לת"ח חריף מורג שנון, תורה תורה חגרי שק על תופשי משוטיך ומלחיך, מי יפרק הויות ומי יתרץ שברים, עם מי אשתעשע עוד במלחמתה של תורה, אויה ואהה גם עלי אבידתי! איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה.

והיות שאנו עומדים בעש"ק אחר חצות אי אפשר להאריך [ואף דכשאין אומרים צדוק הדין מבואר בש"ע דאין מספידין, אבל לחכם בפניו מותר, ואף שכתב מג"א סי' תקמ"ז ס"ק ח' דאין בזמנינו דין ת"ח, כבר נהגו להספיד אם הוא בר הכי] והנני רק להזכיר דברי דהמע"ה (תהילים לט, ה) הודיעני ד' קצי ומדת ימי מה הוא וכו' הנה טפחות נתת ימי וחלדי כאין נגדיך אך כל הבל כל אדם ניצב סלה ע"כ. וראיתי בס' יורה ומלקוש שפי', כי אין כוונת המלך הצדיק הי' לדעת מתי ימות, אבל כוונתו הי' שבל יתעלם מזכרונו יום המיתה, כי הוא רב תועלת לחיי המוסרי, וז"ש הודעני ד' קצי כלומר עזרני שאדע שאזכיר תמיד קצי וכי מדת ימי מה הוא, כלומר שמדת הימים שאדם חי בם, מעטים המה כי יעופו כצל על האדמה, דכן מצינו מלת "מה" מורה על קטן וקוצר כמו ונחנו מה עכ"ל. ועה"פ הבל כל אדם נצב סלה, פי' רש"י ז"ל כל אדם חי הבל הם חייו ומצבו, ולפי דעתי נראה לפרש עפ"י הידוע שאדם צריך להיות הולך

ממדרגה למדרגה למעלה בקודש ולא עומד וניצב, וז"ש אך **הבל כל אדם נצב סלה**, ר"ל שאינו בבחינת "הולך" רק עומד אז להבל וריק כל ימי חייו.

והנה הנספד שלפנינו ידענו שהי' בבחינת הולך ואעפי"כ נגעה בו יד ד' מי יודע בשל מי הרעה הגדולה הזאת, לכן נתעורר לשוב אל ד' אגרא דהספדא וכו' והנה אמרו רז"ל כי מת בע"ש סימן יפה לו, עוד אמרו כי פניו למעלה סימן יפה לו, וראיתי באיזה ספר שפי' פניו למעלה היינו שבשעת מיתתו כל ענינו ודיבורו רק בדברים הנוגעים לנשמה שעולה מעלה ולא בעניני הנוגעים לגוף, ואנחנו עדים בדבר כל האנשים אשר הסבו מטתו קודם יציאת נשמתו שבעצמו אמר לנו להתפלל התפילות שסידר לנו הגאון הקדוש מעבר יבק, וזה ג"כ סימן יפה לו שתנוח נפשו בשלום בגנזי מרומים, ועלינו לבקשו שיהי' לנו מליץ יושר לפני כסא כבודו יתברך להנצל מכל רע ומחלה, ורק טוב ושלו' ישמע בקהלתינו ובכל ערי ישראל במהרה יוציאנו ד' מאפילה לאורה, ויבולע המות לנצח, אמן.

הגאון רבי חיים יהודא טייטלבוים זצ"ל
רבה האחרון של קהילת פוטנאק

קהילת פוטנאק התפרסמה ויצא שמה בעולם הודות לגדולי התורה, גאוני ומצוקי ארץ שכיהנו בה פאר. רבה הראשון היה הגאון רבי שלמה זלמן ברוין זצ"ל. אחריו כהן ברבנות החל משנת תרי"ח הגאון רבי יעקב טננבוים זצ"ל בעמח"ס "נהרי אפרסמון". עם פטירתו בשנת תרנ"ז מלא מקומו בנו הגאון רבי מאיר טננבוים זצ"ל, עם פטירתו בשנת תרפ"ח נבחר למלאות מקומו חתנו הגאון **רבי חיים יהודה ליב טייטלבוים** זצ"ל הי"ד. נולד בשנת תרל"ח לאביו **רבי דוד יצחק טייטלבוים זצ"ל מערדעבעניא.** בנו של **רבי יוסף צבי טייטלבוים זצ"ל** בן אחיו של ה"ישמח משה" וחתנו של הגאון רבי משה יוסף פלעגמאנן זצ"ל דומ"צ ה' מאד שנפטר בשנת תר"ח. רבי

ביהכנ"ס הגדול בפוטנאק

דוד יצחק היה תלמיד של ה"נהרי אפרסמון" ושל הגאון רבי אברהם יהודה הכהן שוורץ זצ"ל האב"ד ה' מאד, בעל ה"קול אריה". שם במאד למד יחד עם בן רבו, הגאון רבי נפתלי הכהן שוורץ זצ"ל בעל ה"בית נפתלי", שמילא אחר כך מקום אביו בה' מאד. האהבה העצומה שנקשרה ביניהם נמשכה גם לאחר שנפרדו לבנות ביתם במקומות מושבותיהם, ועמדו בקשרי מכתבים בדברי תורה והלכה ה"נהרי אפרסמון" (יו"ד סי' ו', ז' אה"ע ס"ג).

רבי חיים ליב בעודו צעיר לימים, שלחו אביו לה' מאד ללמוד תורה בישיבת ידידו ה"בית נפתלי", על תקופה זו הוא מספר בערגה, "הדבקני אליו כאב את בנו, והראה לי אהבה יתירה יוצאת מכלל התלמידים שהיו עמי בצותא חדא, לא יאומן כי יסופר מה שטרח בשבילי להביאני על תכלית הנרצה ממש לא זזה ידו מידי. קבע לי שיעור מיוחד שלמד עמי לבדי אחר הצהרים, והושיבני על ברכו כאשר ישא האומן את היונק, ושמח כי ראה סימן יפה במשנתי. אם שהייתי עוד ילד רך בשנים הרבני בענותנותו וטייל עימי ארוכות וקצרות, פעם במשא ומתן של הלכה, ופעם בעניני אגדה מה שחידש בכל פעם, והתענג מאד אם ראה אשר רגל על לשוני, ויכולתי להגיד לו מה שחידש. דכירנא פעם קודם חג שבועות והיה בדעתי לנסוע אל בית הורי נבג"מ לחוג שם את חג ה', ורצה מו"ר ז"ל שאביא אומ"ר מן החדש מדבריו הערבים אל אאמו"ר ז"ל, וערך לפני את הדרשה שידרוש בחג בבביהכנ"ס וטייל עמי כשעה חדא בחצר ביהכ"נ עד שהיה כל הדרשה שגור בפי. אבל הסיבות מנעוני ונשארתי שם על החג, ונהניתי מאד כאשר שמעתי מפיו הקדוש והבנתי דבר מתוך דבר באשר היתה כבר תקועה בלבי" (נפתלי שבע רצון מכתב ז'). לאחר מכן עבר לישיבת הגאון רבי ישעיה עהרנפלד זצ"ל אב"ד שוראן, גם שם נמנה בין חשובי התלמידים, וסייע לרבו בהכנת ספרו "שבט סופר" על התורה. משם עבר לעיר ואם בישראל פרשבורג, לישיבה הגדולה של רב העיר הגאון רבי שמחה בונם סופר זצ"ל בעל שו"ת "שבט

סופר", שם המשיך ללמוד בהתמדה עצומה, בפרט עם חבירו הגאון רבי אהרן פרסבורגר זצ"ל, שהיה לאחר מכן אב"ד באניהאד.

שמעו הטוב הגיע עד לפוטנאק, ונלקח אחר כבוד לבתו של רבי מאיר טעננבוים רבה של פוטנאק. לאחר נישואיו התיישב ליד חותנו, ובשנת תרס"ד נתקבל למגיד מישרים ומו"צ בפוטנאק. ועמד לימין חותנו בניהול הישיבה. משם נתמנה בשנת תרס"ט לאב"ד קאבא, וגם שם ניהל ישיבה לתלמידים מקשיבים. ועם הסתלקות חותנו נתמנה כאמור למלאות מקומו כאב"ד ור"מ דקהילת פוטנאק.

היה בקי בכל מכמני התורה, התמדתו היתה להפליא, ישב שעות ארוכות ללא הפסק והגה בתורה בעמקות נפלאה ללא שירגיש מהמתרחש סביבו מתוך קדושה וטהרה. בדירתו התקין מקוה טהרה. בני קהילתו העריכוהו וכיבדוהו, והוא היה להם כאב רחמן, גם את ישיבת פוטנאק המשיך במלא עוזו, למעלה מששים תלמידים היו בישיבתו, ושמה הטוב הגיע למרחקים. הוא ראה את פוטנאק בתפארתה, ועמה יחד חי את ימיה הקשים. בשנת תרצ"ט קיפחו יהודים רבים את פרנסתם ובשנת תש"א נגזרו גזירות רשע והוטלו הגבלות נוספות על בני הקהילה.

בשנת תש"ב נלקחו רבים מבני הקהילה לעבודות כפיה באוקראינה, שם נספו כששים מהם מרעב וממחלות. באביב תש"ד נכנסו הנאצים ימ"ש לפוטנאק, סמוך לכניסתם בפרוס חג הפסח נלקחו כששים מבני הקהילה ובתוכם גם הרב בתואנה שהאזינו לשידורי האויב והובלו לפעסט משם הועברו למחנה ריכוז בגאראן, ומשם נלקחו בראשית חודש אייר לאושוויץ. בט' אייר תש"ד רוכזו כל בני הקהילה, שם שהו במשך כחודש ימים, עד לי"ב סיון כשהועברו לגיטו שבמישקולץ ומשם נשלחו בט"ו סיון לאושויץ, שם נשרפו רובם ככולם למעלה מחמש מאות נפשות על קידוש השם. שם עלה על המוקד גם רבם ומורם רבי חיים יהודה טייטלבוים זצ"ל הי"ד, שקידש שם שמים בחייו ובמותו, ועמו נותקה השושלת המפוארת של רבני פוטנאק במשך כמאה שנה.

הרה"ח ר' חנניה יו"ט ליפא טייטלבוים ז"ל

נולד לאביו הרה"ח רבי שמעון ז"ל בשנת תרע"א בעיר טארנאליא שבצ'כסלובקיה.

שנות נעוריו עברו עליו בעיירה הנ"ל, לאחר שהגיע לעול המצוות יצא ללמוד בעיר שוריין בישיבה שהיתה שם, כדי לקיים מאמר חז"ל "הוי גולה למקום תורה", שם למד עד שהחליט החלטה עצמאית לעלות לארץ ישראל.

בשנת תרצ"ו הגיע לארץ ישראל, רבים הם הצעירים אשר עלו בשנים ההם לארצינו הק' ונפלו כפרי בשל לידיהם של הציונים, אך הוא, על אף שלא היה לו מקור למחיה לאחר שעלה לבדו, ואצלם היה יכול לקבל עבודה ומשכורת קבועה, עכ"ז עלה ירושלימה והשתקע שם. מיד בבואו ארצה נתקבל לישיבתו של הרב דושינסקי זצ"ל, שם עסק בתורה בחלק הארי של היום, ובחלקו השני של היום עסק לפרנסתו.

עפ"י הסכמתו ועידודו של בעל ה"דמשק אליעזר" זצ"ל נשא בשנת תרצ"ט את מרת פערל כהנא תחי' בת הרה"ח רבי יהודה כהנא ז"ל מסיגעט נכד בעל "קונטרס הספיקות". בתחילה הם נשארו לגור בירושלים עיה"ק, אך מחמת הקושי למצוא פרנסה מתאימה שתוכל לפרנס את המשפחה הצעירה עברו לגור לתל אביב, שם פתח מרפדיה שהביאה לו פרנסה בכבוד, ועד לגיל הפנסיה המשיך לעבוד במרפדיה זו.

מהנהגותיו:

בימים הקשים ההם כאשר הפרנסה לא היתה מצויה כל כך בכיסו של כל אחד, היה ביתו תמיד פתוח לרווחה לכל קשיי יום ולמחוסרי פרנסה, ובפרט מיד לאחר מלחמת העולם השניה כאשר עלו השרידים מקרוביו ומבני משפחתו מאירופה השרופה, ידעו כולם שאצלו יתקבלו

בסבר פנים יפות,ואמנם, מיד עם הגיעם ארצה פנו אליו וקיבל את כל אחד בשמחה רבה, בהשאירו הרגשה שהאורח עושה לו טובה בשהותו אצלו, כך גרו אצלו עד שהסתדרו.

והלך לפניך צדקך
פ"נ
איש חי רב פעלים
בלימוד התורה העריב והשכים
סייע מהונו ללומדי תורה
נהנה מיגיע כפיו באמונה
מוקיר ורחים רבנן
ר' **חנניה יו"ט ליפא**
ב"ר שמעון זצ"ל
טייטלבוים
מטארנליא - ת"א
נלב"ע ח"י שבט התשנ"ב
תנצב"ה
(מ"כ בהר הזיתים חלקת ספינקא)

בכל הזמנים ובכל המצבים היה ממשכימי קום, ואף פעם לא אירע שהשחר יעורר אותו, והיה מסוגל ללכת מרחק רב לפנות בוקר בקומו בשעות הקטנות של הלילה כדי לטבול לפני התפילה, כמנהגם של חסידים ואנשי מעשה.

קיים את דברי התנא: "אמור מעט ועשה הרבה" כפשוטן וכמשמען, ממעט היה בדיבור, תשובותיו היו קצרות וקולעות למטרה, אך בעשיה בענייני צדקה וחסד עשה הרבה, חוץ ממה שפיזר מהונו לצדקה, היה גם מתרים אנשים אחרים לכל מיני מטרות חשובות, ובראותו שישנה שכונה שלימה בת"א שאין בה מקוה טהרה עמד ואזר חלציו, תרם והתרים אחרים עד שהצליח לבנות בה מקוה טהרה.

במשך כל השנים הקפיד עד מאוד לקבוע עתים לתורה, ולא פעם ולא פעמיים עלה לו הדבר במסירות נפש ממש, וסיים מספר פעמים את הש"ס לפי סדר דף היומי.

נלב"ע בשיבה טובה ובשם טוב בח"י שבט תשנ"ב.

ת.נ.צ.ב.ה.

הרה"ח ר' מאיר שלמה כהן (כץ־קאהן) ז"ל

אא"מ הרה"ח ר' **מאיר שלמה** ז"ל נולד בשנת תרס"ה־ו, ונקרא שמו "**מאיר**", כנראה ע"ש זקינו אבי אם אביו, ו"**שלמה**" ע"ש הרה"ק מבאבוב ר' שלמה זצ"ל שנפטר באותו עת (א' תמוז תרס"ה). ־ אביו הרה"ח ר' **משה זאב ז"ל** (נפטר י"א תשרי תש"ב ומנ"כ בגוטא). שהי' מחשובי וראשי הקהילה בגוטא שע"י קאמארן אשר בסלובקיה בסמוך לגבול הונגריה, הי' מגדולי תומכי התורה והחזיק על חשבונו בחצרו את הרה"ג ר' יונתן שטייף זצ"ל, שהיה דומ"צ שם, עם ישיבתו וארבעים תלמידיה במשך כמה שנים ־ אמו מרת **רבקה** ע"ה הי"ד (נעקה"ש כ"ד סיון תש"ד)

בבית זה של תורה יר"ש וחסד גדל אבינו ז"ל וכשגדל גלה למקום תורה לישיבת גאלנטא ללמוד אצל הגה"צ **רבי יהושע בוקסבוים זצ"ל** אב"ד גאלאנטא והי' לת"ח וירא ה' מרבים ובעל מידות תרומיות, רודף

פ"נ
איש טהור לב אדם המעלה
מו"ה
מאיר שלמה
בן להנדיב איש צדיק
מו"ה **משה זאב הכהן** מגוטא
מ איר שמו חכמתו האירה פניו
א ץ שש עשות חסד לדלים פזר מדמיו
י ראתו טהורה שפל ברך בעניניו
ר ב וצעיר לכל הסביר פניו
ש לום רדף מעודו מושל ברוחו ועניו
ל בו כפיו לא דבק עול בכפיו
מ אודו וכוחו הקריב לתת לגדל בניו
ה דריכם ליראה לתפארת זקניו
נלב"ע כ"ה שבט תשט"ז לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.
ושם אמו רבקה

(בהר המנוחות ח"ק פרושים גוש ו' חלקה ז' מס' 6)

צדקה וחסד, אוהב שלום ורודף שלום, ומלחמו פרס לדלים וללומדי תורה אף בזמנים של מחסור וקשיים בפרנסה, והכל במתן בסתר ובהצנע לכת.

לאחר השואה בנה ביתו עם אמנו ע"ה בגוטא, ושם נולד להם בנם **שמעון משה זאב** ז"ל שנפטר על פניהם בהיותו בן שבועיים, ואחרי לידת בנם **ניסן יודא** נ"י עלו לארץ ישראל בשנת תש"ט וקנו א"י ביסורים.

הסתופף תמיד בצל צדיקים וגדולי ישראל, ופה בא"י היה מקושר ביותר לכ"ק מרן **מהר"א מבעלזא** זי"ע.

השכים והעריב לבית המדרש לעסוק בתורה ובתפילה.

נפטר בפתע פתאום ביום ג' פרשת משפטים כ"ה שבט תשט"ז, ומנו"כ בירושלים בהר המנוחות. נטמן ע"י קבר קדושים שנהרגו על קידוש השם הי"ד

תנצב"ה

מרת יהודית כהן ז"ל

א"מ מרת **יהודית** ע"ה נולדה בחנוכה יום א' כ"ח כסלו תרע"ו - ולכן נקראה בשם **יהודית** והיתה הצעירה מכל ילדיו של הרה"ח ר' **שמעון טייטלבוים** וז' מרת **גולדא** ע"ה.

בבית נכבד ורם זה ספגה לתוכה הרבה תורה יר"ש ומידות טובות שבאו לידי ביטוי במידה גדושה. בשואה האיומה היתה במחנה ההשמדה אושביץ, ונזהרה אף בעמק הבכא מלהתגעל במאכלי איסור. סיפרה, שפעם אחת כבר לא החזיקה מעמד, ורצתה לאכול דבר שלא היה ברור שכשר, ונזכרה באביה והניחה המאכל ההוא. ואף ממעט מאכלי ההיתר פרסה מפיתה לאחרים ועודדה אחרים בעמק הבכא להתחזק באמונת השי"ת מבלי להתייאש, ולשמור במסירות גדרי הצניעות.

פ"נ
אשה צנועה רודפת צדקה וחסד
מרת
יהודית ע"ה
בת הרבני החכם ושלם
מו"ה שמעון טייטלבוים הי"ו
מטארנאליא
אשת מו"ה מאיר שלמה **כהן** ז"ל
י סורין וצער היו ימיה
ה דריכה לבדה במסירות ילדיה
ו אמונת צדיקים תמכה מרגלותיה
ד רך אבותיה דרכה נתיבותיה
י חדה לבה לקונה רבות בתפילותיה
ת ורה ומצוות היו שאיפותיה
נלב"ע י"ח ניסן תשמ"ב לפ"ק
ת נ צ ב"ה
ושם אמה גולדה הי"ד

(בהר המנוחות ח"ק פרוסים גוש ו' חלקה כ' שורה 5)

בליל הסדר ניהלה את הסדר לכל האסירות שם, ולאחר השחרור דאגה לבני משפחתה שנותרו בחיים ולאחרים, בגשמיות וברוחניות.

גם בשנים שלאחר מכן כאשר התאלמנה הי' זה מספר שנים בלבד לאחר נישואיה ונותרה עם חמשה יתומים קטנים, שהקטנה שבהם היתה בת כמה שבועות, נטלה על עצמה את ניהול הבית הן בגשמיות והן ברוחניות, ע"י דאגתה לפרנסה. היא מסרה נפשה על חינוך הילדים כשהיא מחדירה בהם יר"ש, והיתה בוחנת בעצמה את לימודם ומשלמת שכר למלמדים פרטיים.

למרות שעמלה קשה למחייתה הירבתה במעשי צדקה וחסד באופן מאד נעלה, בגופה ובממונה, בהשכל בסתר ובהצנע לכת.

הצטיינה באמונת הצדיקים, וביותר היתה דבוקה לכ"ק מרן האדמו"ר מביאלע זצ"ל שדבקותה בו היתה לשם דבר (ויזכר אותו צדיק לטובה שהי' כמו אב לילדיה היתומים).

גם תפילותיה היו בכל לבבה ובדמעות שליש, ותמיד נתנה דעתה להתפלל גם על אחרים שיוושעו, וכן שילמדו משניות לעילוי כל מיני נשמות ערטילאיות.

הרבתה באמירת תהילים באשמורת הבוקר ובשאר זמנים, וסגפה עצמה בצומות בכל הזמנים המיועדים לכך.

בכל עת היתה מזכירה את מוצא משפחתה, ומעוררת את יוצאי חלציה, שלא ישכחו את יחוסה הרם של המשפחה, ויקפידו על כך שהנהגתם תהיה בהתאם לכך לתפארת המשפחה הרוממה.

נפטרה במוצש"ק חוהמ"פ ח"י בניסן תשמ"ב ומנו"כ בירושלים ע"י אבינו ז"ל

תנצב"ה

(מאמר שנכתב עם כלות השלושים לפטירתה)

מרת **רבקה בריינדל מילר** ע"ה

שלושים לפטירתה

צפירת האזעקה קרעה את הדומיה, עת עמדנו מוכי יגון סביב מטתה של אמנו וסבתינו היקרה החסודה והצנועה מרת רבקה בריינדל ע"ה, שהלכה לעולמה לאחר מירוק וזיכוך של קבלת יסורים באהבה.

עדיין הפצע טרי ואין לנו הביטויים הנכונים לתאר את גודל האבידה שאין לה תמורה, היא היתה אישיות רב גונית, והקרינה סביבה הרבה אור. בבית אביה החסיד מוה"ר יונה בנימין הנקרא ר' בייניש קליין ז"ל מבערגסס, התחנכה להיות לב חם לנשברי לב, היה זה בית הכנסת אורחים לכל נדכא ונצרך. היא עברה את מאורעות השואה, ועל אף היגון והאנחה שאפפוה, היתה איתנה באמונה ובטחון, והפיחה רוח חיים סביבותיה. בלידינגא שבשבדיה היתה לחניכת הרב בנימין זאב יעקבזון זצ"ל, משם עלתה עם קבוצת החניכות לארץ ישראל.

בירושלים הקימה את ביתה עם בעלה אבינו וסבנו להבחל"ח הרה"ח המפו' מוה"ר ר' יהודה יואל שליט"א, מחשובי חסידי ויז'ניץ, ונתפרסמו כמכניסי אורחים וגומלי חסדים באהבה ובחמלה, נדכאים ושבורי לב מצאו פורקן בביתם, אם בארוחת בוקר, אם בכוס קפה, ואם בכל עידוד ונוחם.

היא היתה חדורה ביראת שמים והקפידה על קלה כבחמורה, דגש מיוחד היתה שמה על מנהגים מבית אבא, ולא זזה מהם כמלוא נימה.

כמה גדולים מעשי החסד שעשתה בהסתר, לאחת המשפחות שהיתה דרה בשכונתם, נולדה שלישיה, התינוקים נשארו בבית החולים לזמן רב, ואמם היתה אמורה לבוא אליהם בכל יום לטפל, בהם אך כיון שהיו טפלי תלויים בה, הלכה אמנו וסבתינו ע"ה לבית החולים, האחיות לא רצו להכניס אותה, והיא: טענה לעומתן אני הסבתא שלהם, תנו לי

ליהנות מהנכדים החדשים שלי... וכך עזרה יום יום. ועוד עובדא, משפחה שנשרפה דירתם על כל תכולתה, מצאה סעד אצלה, עד שמצאו מקום חדש להניח את ראשם. כהנה וכהנה סיפורים אין ספור. על החסדים שעסקה בהם בסתר.

פ"נ
האשה החשובה והצדקנית
מרת **רבקה בריינדל** ע"ה
מילר
בת הרה"ח מו"ה
יונה בנימין ביניש קליין זצ"ל
אשת יבבלח"ט מו"ה **יהודה יואל** יחי'
ר בות סבלה בעבר את עמק הבכא
ב אמונה ובטחון בה' התחזקה כל ימיה
ק בלה יסורים באהבה במחלתה הקשה
ה ליכות בית הוריה היו נר לרגליה
ב מסירות עמלה לטובים ולצדיקים
ר **ב** חלקה בתורתם של בעלה והבנים
י סדה בית נאמן וחנכה לאמונת חכמים
י דיה שלחה לאביון ועזרה לנדכאים
נ תנסתה בהלקח אחד מבניה היקרים
ד ברי רבותינו האירו לה בכל המצבים
ל טוב תזכר בלבב כל משפחתה לנצחים
נלב"ע כ"ז שבט תשנ"א
ת נ צ ב " ה
שם אמה מרת **רייזל** ע"ה
בת מוה"ר **שמעון** ומ' **גאלדה**
טייטלבוים הי"ד
נכדת בעל "**חינוך בית יצחק**" זי"ע

היתה ספוגה באמונת צדיקים, כל אושרה עלי אדמות היה על הזכות שנפלה בחלקה, שזכתה לכתרה של תורה לשמש בקודש ולהכין מאכלי שבת וימים טובים תקופה של כ"ו שנים, להגה"ק עמוד האמת ר' יודעלע הורוויץ מדז'יקוב זיע"א.

עבודה זו היתה שומרת במסירות נפש ממש, היא הקפידה על מאכלים טריים ונקיים, להנות בהם נפש צדיק, ויעקב זאת היתה קמה באשמורת הבוקר בכל ערבי שבתות ויו"ט, ועמדה והכינה ובשלה באוירת הוד ושגב דקדושה.

סיפרו הגבאים, בעת שבאו לנחם, שכשהתחילה אמנו ע"ה בעבודת הקודש, עמד הגה"ק ר' יודעלע זיע"א, והסתכל איך שהכשירה את העוף. ומאותו יום, לא רצה כל השנים לאכול אלא מהעופות של מילר!

במשך כל השנים עמדה לימין בעלה אבינו וזקנינו הרה"ח ר' יהודה יואל להבחל"ח, במיוחד היתה מקפידה ומשתדלת שלא יחסר משיעוריו הקבועים. רחוקה היתה מכל עניני המותרות, ובראש דאגותיה היו חינוך הבנים והבנות על טהרת הקודש, והקלת החובות בהוצאות החיים השוטפים.

גם בתקופה האחרונה, במחלתה אשר ממנה לא קמה, לא ויתרה על שיעורי התורה של בעלה להבחל"ח, על אף שהיתה במצבים קשים ביותר, הזכירה לו שעליו ללכת מבית החולים לשיעורים.

זכתה לבנין וחתנין רבנן, מרביצי תורה ועסקני ציבור, ונכדים ההולכים כולם בדרך אבות.

אך למגינת לבנו, שבקה חיים לכל חי, ועלתה ליהנות מזיו השכינה.

אכן היתה זו אזעקת אמת בעת הלויתה, אזעקה שפילחה את לבבנו, ועוד תפלח רבות בשנים ויה"ר שנזכה בקרוב לשמוע את האזעקה שתפתח את לבב כל ישראל בקול שופרו של משיח, ומחה ה' דמעה מעל כל פנים. אמן.

המשפחה

דברי הספד שאמר אבינו ז"ל בהקמת מציבה של אחותו
מרת רבקה בריינדל מילר ע"ה אשת יבלחט"א
הרה"ח ר' יודא יואל מילר שליט"א

אי' בירושלמי "אין עושין נפשות לצדיקים" נפש היינו הציון שמציבים על הקבר לזכרון, רק "דברידהם הם זכרונם", הפי' הפשוט הוא שדברי תורתם שאומרים משמם הם הם זכרונם, וזה אפשר לומר באנשים שלומדים תורה ונזכרים בהם כשאומרים שמועות מפידהם אולם יש עוד פי' "דברידהם" הנהגתם מלשון דבר אחד לדור מה שמספרים מהתנהגותם הם הם זכרונם וזה שייך גם בנשים.

המקור של הקמת מציבה הוא מן הפסוק, "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון" (יחזקאל ל"ט).

תכלית הענין של הקמת מצבה, חוץ מזה שיש קבלה שהיא טובה להנפטר, מ"מ העיקר הוא היות שכל אחד יודע שאין האדם חי לעולמים וכמו ששמעתי פעם ממספיד אחד, שהמשיל את החיים עלי אדמות כמו נסיעה באוטובוס, אחד יורד בתחנה זו ואחד בתחנה זו, אבל לבסוף כל אחד יורד, והאוטובוס נשאר ריק ולכן התכלית הוא שנלמד מההנהגה של הנפטר, חז"ל אומרים במס' שבת (קנ"ג ע"א) איזהו בן עולם הבא א"ל "ואזנך תשמענה דבר אחריך לאמר זה הדרך לכו בו" (ישעיה ל') והפירוש הוא שהאדם אחרי מיתתו הוא עוד חי ושומע "איזהו בן עוה"ב" אם אזניך תשמענה "אחריך" מהאנשים שהולכים ללוות אחריך שאומרים "זו הדרך לכו בה", הדרך שהלך בה הנפטר או הנפטרת הוא הדרך הנכונה ובה תלכו וכך תתנהגו מובטח לו שהוא בן עוה"ב. ויש לומר עוד "אחריך" הכוונה הדורות הבאים אחריך בנים ובני בנים שהם בעיקר צריך ללמוד מדרכי האבות וזהו "אזניך תשמענה דבר אחריך", הדורות הבאים יאמרו זה הדרךלכו בה דרך הנפטר או הנפטרת הוא הדרך הנכונה.

אחותי היקרה שהלכה לעולמה, היא הקימה בית יהודי על אדני התורה והיראה, עזרה לבעלה ללמוד תורה כמו שנאמר באשת חיל "בטח בה לב בעלה", בעלה היה יכול לבטוח בה בטוב, היא לא הפריעה אותו משיעוריו, אדרבה, היא עוד עזרה למען יוכל ללמוד. "ושלל" שלל בגי' ש"ס "לא יחסר", לא היה חסר לו כלום תמיד היה יכול ללמוד שאיפתה היתה שבעלה ילמד תמיד, שאפה שבניה ילמדו, שנכדיה ילמדו, זה היה חיותה. ושלל מרמז גם על אוכל, ביתה היה פתוח לרווחה להאכיל ולהחיות נפש יהודי. בהסתר ובהצנע דאגה לאוכל ליהודי זה וליהודי זה ועוד. מה שנודע רק עכשיו, לא החזיקה טובה לעצמה רק הכל היה בסתר מבלי פרסום.

זהו התכלית של הקמת מצבה, על המצבה כותבים הנהגותיה כמו שאני רואה כתוב כאן, וממילא כאשר קוראים המצבה מתעוררים ע"י שאף אנחנו נלך בדרך זה וכך נתנהג ,ובזה אפשר ג"כ לומר פי' הפסוק וראה עצם אדם שיראה העצמיות של האדם, הנהגותיו שהם הם עצם האדם שהרי הנשמה נקרא אדם "אתם קרואים אדם", הגוף שהוא בשר ודם אינו עצם האדם הוא נקבר באדמה ונעשה עפר, אבל המעשים טובים של הנשמה והנהגותיו הם, הם עצמיות של האדם וזהו וראה עצם אדם, וכמו שהבנים והנכדים הם תולדות של הגוף כך המצוות ומעש"ט הם התולדות של הנשמה, כמו שנאמר בנח: אלה תולדות נח, נח איש צדיק וגו'. וקשה שהיה צ"ל מיד שם חם ויפת.. אלא תולדותיהם של צדיקים אלו המעש"ט, וזה המשך הפסוק וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון , שלכן בונים ציון שיכתבו עליו עצמיות של האדם שעי"ז ילמדו דורות הבאים וילכו בזה הדרך להקים בתים של תורה וחסד, יר"ש וחסידות ואמונה טהורה, כמו שהיא התנהגה ובזה יהיה עילוי לנשמתה כמו שאומרים בשם כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא זצ"ל שאמר בדברי תורתו האחרונים על הפסוק: "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה וגו' כימי השמים על הארץ", שאף ששם בשמים האדם הוא כבר עומד, שהרי האדם יכול לקיים מצוות רק כל זמן שהוא בעוה"ז, אבל שמה א"א

לעשות כלום, אך זה רק אם האדם שהיה חי רק לעצמו אבל רב שמניח תלמידים אחריו או אב ואם שמניחים בנים ובני בנים שמתנהגים על אותו הדרך שהם התנהגו, אז כל המצוות שעושים הבנים נחשב להם על חשבונם וגם בעולם העליון הוא הולך למעלה ממדרגה למדרגה, וכמו שאמר הנביא ליהושע כהן גדול: ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה שאף שהמלאך עומד הוא כמו שנברא כך הוא נשאר אבל יהודי יכול להיות הולך אף אם כבר יהיה בין העומדים האלה בין המלאכים וזאת ע"י הבנים והתלמידים שהולכים בדרכיו.

ובזה מפרשים ג"כ דברי רב שאמר לרב שמואל בר שילת (שבת קנ"ג) אחים בהספידא דהתם קאימנא, מה נפקא מינא לו לרב בעולם העליון אם יאמרו עליו הספד יפה, אלא הכונה הוא אחים בהספידא שיעורר את האנשים לעשות תשובה, שיתעוררו ע"י ללכת בדרכי השי"ת, דהתם בעולם העליון קאימנא, הריני "עומד" וא"א לעשות כלום, ורק ע"י מעשי התחתונים יכול אני להיות "מהלך".

זכות כל המתעוררים ועושים תשובה ע"י ההספד, ומהתעוררות בניה ונכדיה וכל המשפחה לעבוד השי"ת וללכת בדרך התורה והחסידות ויר"ש וצדקה וחסד, יהא בוודאי עליה לנשמתה והשי"ת יעזור שתעלה לגן עדן ותהא מליץ יושר לנו, לבעלך ובניך ולכל המשפחה ולכל הנוכחים כאן ולכל כלל ישראל.

זאל שוין זיין געגוג, ונזכה לגאולה שלימה במהרה, ומחה ה' דמעה מעל כל פנים אמן.

דברי הספד ביום השלושים כ"ז אדר תשנ"א
בהקמת המצבה לאמי מורתי מרת רבקה בריינדל ע"ה

(שנאמר ע"י בנה הר"ר צבי פייביש מילר הי"ו)

איתא במסכת שקלים מאמר המשנה מותר המת מה שנשאר מהמת רבי מאיר אומר יהא מונח עד שיבא אליהו ורבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו. ובירושלמי מוסיף, רשב"ג אומר אין עושין נפשות לצדיקים, דבריהם הם זכרונם. כבר הזכירו כאן קודם מאמר הנ"ל ואני רק רוצה לחזור ולשנן לעצמנו הבנים.

הכאב עדיין טרי ומוקדם מדי לדבר ולהספיד על אמא ע"ה.

איתא בספ"הק כמה טעמים בחז"ל להקמת מצבה: א' שכשיבא משיח צדקנו ויהי' תחית המתים יבא כל א' למקום ששכב ויאמר ברוך שעשה לי נס במקום הזה. ועוד טעם כמו שהזכיר דודי שיחי', שהענין של מצבה הוא כדי שהבנים יבואו אחר כך למקום שההורים טמונים שם ורואים מה שכתוב על המצבה סדר הליכות חיים שהאמא הלכה, ובדרך זה צריכים אנו הבנים להמשיך להתנהג הלאה. וטעם ג' כתוב בחז"ל כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות.

בעולם הזה יכולים לילך מדרגא לדרגא, אבל כשעולים לעולם העליון נעשים בחינת עומד. אכן כשבאים אנשים או בנים ורואים מה שכתוב על המצבה ונתעוררים על ידי זה, זה מביא שהנפטר יהי' בחינת הולך גם בעולם העליון. וכמו שכבר אמרו קודם, אני רוצה יותר לפרט כאן מה שאנו יותר חיינו עם זה וזוכרים עוד מהבית אף על פי שהרבה אנו בעצמנו לא ידענו כפי שספרו אנשים במשך ימי השבעה.

אבינו שיחי' כתב על המצבה בכמה שורות את כל הילוך חייה בשנותיה הקצרות שאמא ע"ה חיתה. כתוב לפי סדר השורות הר"ת של שמה: **רבות סבלה בעברה בעמק הבכא, באמונה ובטחון בה' נתחזקה כל**

ימיה. מספרים מהרה"ק מאפטא זי"ע שהגיע פעם ליער והתנפלו עליו ליסטים וחיות רעות להרגו, ואמר רבש"ע אני יכול ליהרג כאן על קידוש ה', אבל אני מבקש ממך רבש"ע תן לי לחיות, כיון שאני רוצה לחיות על קידוש ה', ותראה שתהנה יותר ממה שאחיה על קידוש ה' ממה שאהרג על קידוש ה'. היתה יתומה בקטנותה ולא הכירה בכלל את אמה, ואת אביה הכירה רק כמה שנים. ואח"כ נלקחה למחנות עבודה, מי שיודע מי שרק שמע קצת מה זה להיות באושביץ והמחנות, כמה פעמים היה - כמו שסיפרה - שחשבה כבר שגם היא תלך עם כל אלה, שמצערים אותם כל כך, כמה סבלה שם בעמק הבכא, אבל בהאמונה והבטחון בה' אמרה לעצמה נחיה על קידוש ה', שיהיה לנו תקוה להקים בית יהודי לתורה וחסידות. והאמונה והבטחון והרצון האלו שרצתה לחיות על קידוש ה' זה חיזק אותה והחזיק אותה בזמנים הקשים ההם, ואחר כך שעלתה לארך ישראל [כדאי להזכיר כאן את רבם שהיה להם הרב בנימין זאב יעקובזון והרבנית ע"ה שהם כל כך התחזקו אצלם באמונה ובטחון. ועל ידי זה יכלו להגיע למה שהגיעו ולהקים הלאה דורות.

כתוב הלאה **קיבלה יסורים באהבה במחלתה הקשה.** האם יש לנו איזה מושג מהו יסורים באהבה, אמנם כתוב בתפארת שלמה זי"ע, - שביום ששי' היא"צ - וכדאי להזכיר על הגמ' איזהו יסורים של אהבה שאין בהם ביטול תורה ותפלה, מהו הסימן של יסורים של אהבה שלא חושב רק על עצמו רק תמיד יש לחולה ספר התהילים, ולא מתפלל רק על עצמו אלא ג"כ על אחרים, אפילו שהוא בעצמו מדוכא ביסורים מתפלל ג"כ על אחרים, זהו סימן של יסורים של אהבה, שאין חושב רק על עצמו וחושב גם על אחרים. מי שיודע, אני עצמי לא ידעתי אלא שבימי השבעה הראה אבינו שיחי' סידור שהאמא התפללה בו שהי' בתוכם פתקים של מאות שמות להזכירם בתפילה וחשבה עליהם תמיד והתפללה עליהם שיושעו זה לשידוך טוב וזה להפקד בבנים וכו', ובאיזה שמחה גדולה קיבלה השמועה שההוא ב"ה כבר נושע. כמו שפרש התפארת שלמה הפירוש של קיבלה יסורים באהבה, ובפרט שראו תמיד

שלא נתמרמרה על מצבה רק אמרה "רבש"ע אני מבקשת ממך שיהי' בחסד וברחמים". **הליכות בית הוריה היו נר לרגליה.** הנה זה היה מסכת בפני עצמה אצלה. לא היו צריכים להדביק פלקטים לפני פסח אל תיטוש תורת אמך, או בזמנים אחרים. תמיד היה אצלה קדוש המנהגים איך שהתנהגו בבית, ומה שהקפידו בבית הקפידה ג"כ בביתה, ומה שלא השתמשו בבית בפסח לא השתמשו היום, וכל סדר החיים היה לפי זה. אבינו שיחי' אמר שלא הי' כמעט יום שלא הזכירה את אמה - שלא הכירתה - או את הסבתא מרת האדיע עטיל ע"ה. ומי מדבר כשהגיע יא"צ של הורים או של הסבתות והסבים באיזה דחילו ורחימו היא ניגשה להדליק את הנר נשמה, וכמה זמן עמדה ליד הנר נשמה, ותמיד ביקשה מאתנו שלא נשכח ללמוד פרק משניות לע"נ, ושלחה כסף לצדקה לטובת נשמתם. כל חייה היה ההורים ואיך שהתנהגו בבית, ובדרך זה המשיכה, ותמיד סיפרה מזה לילדים. **במסירות עמלה לטובים ולצדיקים.** חשבתי לעצמי, אמי ע"ה חיתה סך הכל ששים וכמה שנים, והתחתנה בגיל עשרים וכמה, ור' יודל'ע ז"ל כבר כמה שנים אינו בינינו, ועד שנסע לחו"ל שמשה אותו בערך עשרים ושש שנים, והיוצא מזה שכמעט כל השנים שהקימה בית כל הזמן שיכלה עדיין בכוחותיה עד הדקות האחרונות התמסרה בכזה מסירות לשמש את הצדיק, ואיך ששימשה אותו, ואיך שדאגה תמיד עבורו שיהיה על צד היותר טוב, לא היה במשך התקופה של עשרים ושש השנים שנתנה לו מאכל לא טרי, אלא כל פעם בישלה מחדש, וחשבה כל פעם כל מיני אופנים האיך אפשר לעשות יותר טוב, אולי יאכל הצדיק את זה ואולי את זה, וכל ראשה היה נתון בזה במסירות נפלאה. לשבת ויו"ט דאגה תמיד שיהי' טרי וכו'.

כבר הזכירו קודם הענין של **רב חלקה בתורתם של בעלה והבנים.** חז"ל אומרים ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא כתוב בפרשת השבוע פרשת ויקרא בבעל הטורים ויקרא אל משה ר"ת אמו בעטרה שעטרה לו אמו. ואפשר לומר הכוונה בזה, דהנה למה מתחיל ילד קטן ללמוד סדר ויקרא אומרים חז"ל: יבואו טהורים ויתעסקו בטהורים. הגמ' אומרת בברכות

הני נשי במאי זכיין באקרויי בנייהן לבי' כנישתא וכו' ונטריין לגברייהן עד דאתי מבי רבנן ופי' רש"י ששולחים הבעלים אפילו בעיר אחרת ליליך ללמוד. אנו צריכים לשנן לעצמנו האיך הי' כשהגיע לפני תחילת הזמן, איך הי' כשארזה החבילות עבורנו כשהיינו בחורים עת נסענו לישיבה, שדאגה לכל דבר שכלום לא יחסר, וידעה שמתגעגעים הביתה ומחכים לכל מיני דברים, וכל ראשה הי' בזה שלא יחסר כלום והכל יהי' כדי שיוכלו ללמוד בלי מניעות. ובזמנים הכי קשים כשהיתה בבית החולים, תמיד נזהרה ושאלה אם האבא כבר פה ומתי צריך להגיע, ואם הי' זמן של שיעור אמרה שעכשיו לא יבוא אלא ילך להשיעור, וכמה שעשתה לתורה בכל מיני אופנים, כל זאת אנו צריכים לשנן לעצמנו.

יסדה בית נאמן וחינכה לאמונת חכמים. לא היו יכולים למצוא אותה לקרוא איזה ספר סתם של סיפורי מעשיות, רק תמיד ספורים מצדיקים תלמידי בעש"ט. ותמיד אהבה לשמוע איזה סיפור מהצדיקים וזה לימדה את ילדיה ובזה חינכה אותם, וכשרצתה להביא איזה ראיה לדבריה הביאתו מהצדיקם. חינוך הילדים הגיע עם אמונת חכמים: **ידיה שילחה לאביון ועזרה לנדכאים.** כמה ששמענו עכשיו בימי השבעה מהרבה אנשים שאנו עצמנו לא ידענו מזה שתמיד עודדה אנשים ודאגה להם בכל צורה שהיא אם זה הי' עם ארוחת בוקר או כוס קפה לאנשים נדכאים ושבורי לב, שהסתובבו ליד הבית בביהכנ"ס "זכרון משה" או בסעודת שבת ויו"ט וכו' והכל בהצנע לכת שאף אחד לֹא ידע מזה.

נתנסתה בהלקח אחד מבניה היקרים. קודם היינו על הציון של אחינו היקר יונה בנימין ברוך ע"ה. לא עלינו ולא עליכם אף אחד שלא יתנסה בזה. אין לנו שום השגה מה זה שמתנסים מהקב"ה שלוקח כזה בן יקיר, בגיל כה צעיר, בחור יקר מאד שכל כך אהבה אותו, ועמדה בנסיון ולא התלוננה כלום לרבש"ע, וקבלה הכל באהבה. ועשתה תמיד לעילוי נשמתו שיהי' לו טוב .ותמיד דאגה לטובת נשמתו אפילו שהיה רק בחור בן י"ג שנים, שהנשמה תלך מעלה מעלה. ועשתה הכל למענו, נתנה כסף שיעשו כל מיני דברים, הכל לטובת נשמתו. איתא בספה"ק "ישמח

משה" עה"פ "ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה". ולכאורה האיך יכל אברהם אבינו לספוד לשרה הרי כתוב בתורה כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה וכו' שהיתה יותר גדולה ממנו, ואיך יכל לספדה. וכתב הישמח משה - א"א לומר את זה כאן שזה מאמר נורא, אבל רואים מזה כמה הוא הנסיון. - אברהם אבינו בא לספוד לשרה אמנו ע"ה ותכלית ההספד היתה לתרץ את שרה איך לא יכלה לעמוד בנסיון שהקב"ה צוה לשחוט את יצחק, וכמעט שלא נשחט כבר פרחה נשמתה ולא עמדה בזה, זה מה שהספיד. רואים מזה מהו גודל הנסיון כשלוקחים מאמא בן יקר כזה, ומה גודל הדבר הזה אצל הרבש"ע.

דברי רבותינו האירו לה בכל המצבים. את הדברים האלו אי אפשר לספר, ורק מי שראה את זה בחוש וחי עם זה יכול להבינו .שאשה תהי' עם כזה אמונת חכמים, ולקחת בכזה אמונה ורצינות כל מילה של רבי, איזה רבי שיהי' אם זה הי' הרב יעקובזון או הרב דושינסקי, כמו שמספר אבינו שיחי' שאחר שבאו לכאן לירושלים איך שהי' כל פסק שלו קדוש אצלה. ועל אחת כמה וכמה ממרן ה"אמרי חיים" זי"ע שכל מילה שלו אפילו כשיצא שאמר דברים שלא כל כך מצאו חן בעיניה, קיבלה כל דבר שהרבי הקדוש אמר, וזה עזר לה באמת. ולהבל"ח הרבי שליט"א שפעמים שרצתה לשמוע ממנו בעצמו, ובמה שאמר לא היה יותר שום קושיא אחר כך, וזה עזר לה. כמו שהיא עצמה סיפרה שהרבה פעמים היתה בדקות קשות שאין כאן המקום להזכירם, וכשנזכרה בצורתו הקדושה של מרן בעל ה"אמרי חיים" זי"ע עזר לה. ורואים שזה באמת האיר לה בכל המצבים. וצריך שנראה את כל הדברים הללו - כל השורות האלו - כצוואה בשבילנו, ואנו צריכים לראות להתנהג הלאה בדרך הזה, שזה יוכל להיות לנו להלאה מוסר השכל ונוכל ללכת בדרך זו, שיהי' לטובת נשמתה, וכפי שהתחלנו בהמשנה בונין לו נפש על קברו. והירושלמי מוסיף אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרונם, והטעם כמו שאמרנו המובא בספה"ק שילמדו מהמצבה סדר הליכות חיי הנפטר, והדורות הבאים ילכו ויתנהגו בדרך זו לטובת הנפטר שילך מעלה מעלה.

ולטובת הבנים שיתנהגו בדרך האבות. וממילא יהי' **לטוב תזכר בלבב כל משפחתה לנצחים.** בוודאי שתזכור תמיד אותנו ואנו נזכור אותה, בכל לב תיזכר אצל כל אחד מהמשפחה שתמיד דאגו שיהי' לה טוב, ובוודאי יזכרוה והיא תזכור אותנו. חשבתי לומר: איתא מסורה "וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר". "וראה עם דרך עוצב בי ונחני בדרך עולם". "וראה בנים לבניך שלום על ישראל". והשייכות יש בזה כמה דרכים, והנראה לענינינו, הנה כל אדם כשיורד לעולם הזה הוא בבחינת מקדש מעט, וצריך לתקן עצמו. ומזהירים אותו תהא צדיק ואל תהי רשע, ומזהרים אותו איך להתנהג ומה תפקידו בזה העולם. וזהו "וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר" שאתה מגיע לזה העולם, אתה צריך לראות במה אתה צריך לתקן את המקדש מעט ולקיים מצות ומעשים טובים, וללכת בדרך התורה ולעשות מה שצריך לעשות. אבל כשמגיע זמן לאדם שזהו "וראה אם דרך עוצב בי ונחני בדרך עולם" שמגיע זמנים שהאדם בעצבות שמגיע הזמן שצריך ללכת בדרך כל הארץ ומהו העצה שיוכל הלאה לעשות מעש"ט, זהו העצה "וראה בנים לבניך שלום על ישראל". שאם הבנים הולכים בזה הדרך ומשתדלים להוסיף בזה הדרך, יהי' לנו טוב ובודאי יהי' לטובת נשמתה ג"כ שתוכל ללכת הלאה מעלה מעלה.

אני רוצה לסיים עם מה שראיתי מה"בני יששכר" בשם הרה"ק מהרמ"מ מרימנוב זי"ע על מאמר חז"ל "גדולה שימושה יותר מלימודה" ורבי אמר לתלמידיו "שמשוני בחיי הם ישמשוני במותי" היינו שאלו ששמשו אותו בחייו בעולם הזה הם ישמשוהו בעוה"ב. ואמר הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זיע"א שכשיהודי זוכה לשמש צדיק במאכל ובמשתה בעוה"ז אז בהגיעו לעולם הבא יש לו ג"כ זכות לשמשו שההשפעה שהצדיק מקבל בגן עדן מגיע לצדיק דרך אותו אדם ששמשו בחייו. כן כתב בספר מגיד תעלומה מה"בני יששכר בשם רמ"מ מרימנוב זי"ע.

מבקשים אנו מאמנו היקרה ע"ה כיון שיש לך בוודאי הזכות להסתובב שם בין היהודים הטובים, שדבריהם הקדושים של תלמידי בעש"ט הם קדושים, וכשהם אמרו כך, וודאי הוא כך. וכיון שכל כך במסירות שמשת צדיקים בעולם הזה ודאי יש לך הזכות לשמש הצדקים שם בעולם האמת, באיזה אופן שהוא, ומבקשים אנו שתלכי לצדיקים אלו ולבקשם שיעוררו רחמים עלינו לפני כסא הכבוד, כל אמא הרי אוהבת את בניה, ובודאי שאת אהבת אותנו ביותר, ע"כ תהיי מליצה ישרה לאבא שיהי' בריא ושלם, ושיוכל להתחזק ולהמשיך לחנכנו כשאיפתו הגדולה, ויוכל ללכת הלאה בדרכו הקדושה, ויראה נחת אצלנו מהבנים והנכדים, ויזכה להוליך תחת החופה הנכדים והנינים. ותעוררי רחמים עלינו הבנים והבנות והנכדים שאהבת אותנו כל כך, שיהי' לנו טוב, ואנו נראה להתנהג באופן שלך יהי' טוב ותיהי מליצה ישרה לאחיך ולאחותך שיחיו ולגיסים ולגיסות ולכל המשפחה שאהבת ביותר ולכל הידידים והמכרים, ולכל כלל ישראל שלא נשמע יותר כל הצרות והעגמת נפש שבני ישראל סובלים מהם.ונזכה שיקוים הפסוק "ובלע המות לנצח ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים" ונאמר אמן.

מאמרים שנכתבו לזכרו של הבחור היקר המו"מ בתוי"ש
כמר יונה בנימין ברוך מילר ז"ל בה"ר יודא יוא' הי"ו
שנקטף בעדו באיבו בתאונת דרכים
בצום גדלי' ג' בתשרי תשל"ג.

שנה תמימה כבר חלפה ועברה מהיום המר והנמהר בו נלקח מאתנו באופן טראגי חברינו הב' החשוב והיקר יונה בנימין ברוך מילר ז"ל, החבר אשר השפיע הרבה עלינו באהבה ואחוה, ובהיעדרו מה מאד הי' ניכר גודל חסרונו, בכל פעם הזכרנו אותו, איך עודד אותנו וקירב את לבבינו בחמימות ומה מאד לבנו מלא געגועים על התקופה בה זכינו לחיות אתו ונלקח מאתנו כל כך מהר כשהוא עוד באמצע פריחתו.

הנה קשה על פיסת נייר קטנה להעריך נכונה את מדותיו הנעלות והתרומיות, עם הליכותיו הנאות של חברינו ז"ל, שהפליאו את כל רואיו, נסתפק איפוא בכמה עובדות לשרטט מספר קוים לדמותו האהובה ולהזכיר גם לנו מה שאבדנו בו.

אהבתו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אליו היתה לאין שיעור, כמו שראינו בכל הזדמנות, ביום א' של ראש השנה יומיים לפני פטירתו, בסעודת היום, היו בבית כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א כמה אנשים ורק לו נתן שיריים והתבטא אח"כ לאביו הרה"ח ר' יהודא יואל נ"י מחשובי חסידי ויזניץ בירושלים ת"ו: תדע לך שאתה עשיר גדול אף שאין לך מליון לירות בבנק, הרי יש לך יונה'לע שהוא שווה הרבה הרבה יותר.

וכעין זה גם היתה דביקותו של חברינו ז"ל אל אדמו"ר שליט"א. בכל שלחן ובכל הזדמנות לא הסיר עינו מלהסתכל ומליהנות מזיו קדשו, בשעת אמירת התורה ירד ממקומו ונכנס אל מתחת לשלחן כדי להיות סמוך, ולשמוע היוצא מפי הצדיק, וכדי שלא יחסיר אף מלה מדברי אלקים חיים שאמר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א.

תפלתו היתה ממש בבחי' "כל עצמותי תאמרנה". לא רצה לדעת מכל הנעשה סביביו בשעה זו, ולא הסתכל חוץ מד' אמותיו, מתחלת התפלה עד אחר ה"יום תהלים", תפילותיו היו בבכיות עם חמימות והשתפכות הנפש ובפרט בר"ה שגעה ממש בבכי'.

פ"נ
בחור יקר ונחמד צעיר לימים
יגע בתורה בהתמדה ובסברה ישרה
עמד בתפילה ברגשי אהבה ויראה
אהוב וחביב להוריו ולרבותיו
ולחבריו
הב' **יונה בנימין ברוך** ז"ל
ב"ר יהודא יואל נ"י
מילר
משחר טל ילדותו נתגדל ונתחנך
לתוי"ש בדרך החסידות
ולמד בת"ת אמרי חיים בירושלם
ובישיבת
בית ישראל ודמשק אליעזר ויזניץ ב"ב
נקטף ע"י תאונת דרכים
בדרכו לירשלם
בתחילת שנות הט"ו לחייו
ביום ג' תשרי תשל"ג
ת נ צ ב"ה

הוא הי' בחור יקר אשר רוח החסידות פעמה בקרבו באופן יוצא מן הכלל ואשר יראת שמים חפפה עליו כל היום בכל אשר עשה.

בכל מבחן ובכל הזדמנות הרגשנו בהעדר קולו הנעים, שהדהד כל היום בביהמ"ד. שקידתו בתורה היתה עד להפליא, משעה מוקדמת בבוקר עד שעה מאוחרת בלילה. הי' לו שכל ישר בלמוד, הוא הי' תלמיד המחכים את רבו בהערותיו, ובקושיות שלו באמצע השיעור, הי' לכבוד ולתפארת מוריו. סיפר אחד ממנהלי הת"ת בירושלים (שם למד יונה ז"ל עד גיל בר מצוה), בהיותו בארה"ב, לכ"ק אדמו"ר שליט"א ממונסי, שיש

לו תלמיד אחד ששמו יונה מילר (ז"ל) והוא מפאר את כל הת"ת במידותיו ובהליכותיו, וכמו כן מצא חן בעיני כל רואיו ומכיריו.

שמעתי מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בהזדמנות: מת אחד מבני החבורה ידאגו כל בני החבורה, ידאגו רומז למרבה נכסים מרבה דאגה, פי' מי מרבה נכסים לעוה"ב - מי שמרבה בדאגה רומז לקבלת עול מלכות שמים, דאגה בגימ' "אחד" מילה מתוך ק"ש שרומזת על קבלת עול מלכות שמים, וזהו הפי' "מת אחד מבני החבורה ידאגו כל בני החבורה" ידאגו רומז לקעמ"ש כנ"ל, פי' יקבלו כל בני החבורה עול מלכות שמים באמת באהבה ובידידות כדי שעי"ז יהי' טובה ועילוי לנשמה בעולם העליון.

חברינו האהוב בודאי יהי' לנו ולמשפחתו למליץ יושר לעת כזאת ובנחמת ציון וירושלים ינוחמו. שנזכה לשנת גאולה וישועה, הכותב בלב מלא געגועים

אחד מחבריו

ג' תשרי - צום גדליה תשנ"ז

חלפו להן כבר עשרים וארבע שנים תמימות ושוב ניצבים אנו ליד קבר אחינו בהר המנוחות. אני הקטנה מביניכם זוכרת מעט מאורחותיו הנעלות אך עדיין עומדת למולנו דמותו האצילית שופעת החמימות. לא בכדי נקרה לאבינו רועינו שליט"א למצוא עדות כנה אשר מתארת בתמציתיות סגולותיה של מרגלית יקרה. הרבה יש לנו ללמוד ולהתעורר מאלו שורות ולא פעם זכינו לשמוע מאבינו - מדרכיו הנשגבות. אך נקודה אחת מה מאוד מתבלטת התקשרותו המתמדת לרבינו שליט"א. ואכן בזכות דבקותו הכנה והטהורה זכתה נשמתו לאחר עשרים וארבע שנה. כשניגש אבינו שיחי' לאוי"ט לרבי שליט"א אתמול במוצאי ראש השנה להזכיר על היאצ"ט למחרת כמדי שנה. מיד ענה שוודאי זוכר ואמר את שמו במילואו הב' יונה בנימין ברוך בן הרה"ח יודא יואל נ"י ואם כך הם פני הדברים אז וודאי נשמתו צרורה בגנזי מרומים. וזוכה לעליה בין גדולים וצדיקים אשר מזיו השכינה יושבים ונהנים. וכעת בקשתינו שמשם תשתדל בעדינו, לרבינו שליט"א, לאבינו רועינו ולכל המשפחה. שנזכה להחתם לחיים טובים וארוכים בזו השנה כל אחד ומשאלותיו יזכה למענה ובתוך כלל ישראל נושע בגאולה שלימה.

דברים שנאמרו לזכרה של האשה החשובה
מרת **אסתר טויבא ברקוביץ** ע"ה

מה אומרות הבריות?

מתוך דברים שנשא הרה"ח ר' ישראל קליין (שליט"א) ז"ל סבה של הנפטרת:

כמה מעלות טובות הזכרנו על הנפטרת ואכן "משעה שאדם נפטר מן העולם אומר הקב"ה למלאכי השרת: 'ראו מה הבריות אומרות עליו, כשר היה? ירא שמים היה פלוני זה?' מיד מיטתו פורחת באויר" (קהלת רבה י"ג,י"ד).

והדבר תמוה, וכי הקב"ה צריך לשמוע מה הבריות אומרות על אדם, בשביל לדעת מה מעשיו, האם צדיק הוא או רשע?

אך לאמיתו של דבר ביחס להקב"ה, מלך רם ונישא לאין שיעור. "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" ואין הקב"ה דורש מן האדם להיות גדול על פי אמות מידה שמימיות. אך הקב"ה בודק: מה הבריות אומרות עליו? איך מתנהג יחסית למקובל בין בני אדם. ובאמות המידה האנושיות, צניעותה של הנפטרת, אמונת הצדיקים שבה. ובודאי קבלת היסורים שלה, הם מעל ומעבר למקובל!

אסתר מן התורה מניין
שנאמר ואנוכי הסתר אסתיר
את פני ביום ההוא

בעוונתינו ולדאבון לב כל בית ישראל חוינו על בשרינו את הסתרת הפנים כפי שנאמר בפסוק הנ"ל, ביום המר והנמהר שבת קודש פ' כי תשא כ' אדר תשנ"ג, כשנקטפה מאתנו בצעירותה אחותנו החשובה והיקרה, מרת אסתר טויבא ברקוביץ ז"ל, בת יבדלחט"א אבינו הר"ר יהונתן בנימין קליין הי"ו ואשת יבדלחט"א ר' שלמה ברקוביץ הי"ו, לאחר מחלה קשה ויסורים נוראים בה חלתה בשנת י"ט לחייה והיא עדיין לא הייתה עד שנפטרה בשנת ה־כ' לחייה בשב"ק בעת רעווא דרעוין, ולא זכתה להשאיר אחריה זש"ק, לא נשאר לנו אלא לקונן כמו שמקונן הנביא, "בליל זה תילל מר עני' נחדלת ומבית אבי' בחיים נבדלת".

ידוע מה שכתוב בספה"ק, כשהקב"ה בוחר קרבן מבין האנשים שנמצאים בעולם הזה, הוא תמיד בוחר את הטובים ביותר, האנשים שהשלימו את עצמם בתפקידם בזה העולם, כמו שכתוב: "בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד", וכמו שכתוב בשיר השירים: "דודי ירד לגנו לערוגות הבושם לרעות בגנים וללקוט בשושנים", ואכן כזו היתה אחותינו אסתר טויבא ז"ל הטובה שבנו ומצוינת במעשיה היא הוכיחה זאת בעת חלי', וכידוע אדם נבחן בזמנים הקשים שלו, ואם אז הוא מתנהג בצדקות ובדרך ה' הרי זה סימן שכל ימיו הוא היה צדיק. אכן היא היתה ידועה במעלותיה עוד בצעירותה, אבל ביותר נודע דבר זה בזמן מחלתה הקשה, כשראו שהיא מושלמת בכל מעלותיה ומידותיה. כגון:

חסד: עוד בצעירותה אהבה לעזור לכולם, עזרתה נבעה מכל הלב ומכל הנשמה, גם בימי חלי' השתדלה לא להכביד על הסובבים אותה ובפרט על הורי' היקרים הי"ו. כמו כן השתדלה להסתיר את יסוריה הנוראים, גם כשהגידול לחץ לה על העצב, והיו לה מכך יסורים נוראים.

נסתה להסתיר את מכאובי' מכל הסובבים אותה ובפרט מהסבים והסבתות, כדי שלא לצער אותם ח"ו.

אמונה: גדול הי' כח האמונה ובטחון שנתגלה בה, אמונה איתנה בה' ידעה כל הזמן שהכל בא מהשי"ת, ולא הפסיקה להתפלל שירפאה, אפי' בזמנים הקשים ביותר, לא וויתרה על שום הזדמנות לנסוע לכותל המערבי כדי לשפוך שיחה לפני אביה שבשמים, לרגע לא אבדה תקוותה ובטחונה, תמיד האמינה שהשי"ת ירפא אותה, וגם ילווה אותה בימי חלי' הקשים כמו"כ נתגלה בה כח גדול ועצום של אמונת צדיקים. היתה קשורה בכל נימי נפשה ליבדלחט"א כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א, ולא הרשתה לעשות שום טיפול אפי' בעצת הרופאים הגדולים ביותר, לפני ששאלו את כ"ק מרן האדמו"ר שליט"א וקיבלו את ברכתו.

פ"נ
האשה החשובה והצנועה
יראת ה' משכלת ומצויינת
במעשי' ובמדותי' הטובות
מרת **אסתר טויבא** ע"ה
בת הרה"ח
ר' יהונתן בנימין קליין הי"ו
אשת הרה"ח
ר' שלמה **ברקוביץ** הי"ו
אבן הזאת תעורר לבכיה
סופקים כפים עליה בתאניה
תמים פעלו וצדק דין יוצרנו
רכה בשנים נלכדה בעוננו
טהורת לב אצילה וצנועה
ותמימה במעשי' ונועם מדותי'
יסוריה הנוראים קבלה באהבה ודומי'
באמונת השי"ת היתה דבוקה
אהובה על כל מכריה ויודעיה
נפטרה בדמי ימיה ולא זכתה לזש"ק
למגינת לב בעלה והוריה
ביום שב"ק כ' אדר תשנ"ג
ת נ צ ב"ה
שם אמה פיגא

אהבת תורה: גם בזמניה הקשים זרזה את בעלה שלא יחסיר מסדרי הכולל וילך ללמוד ואמרה לו שלימוד התורה שלו יהיו לה לעזר וכדאיתא בגמ' נשים במאי זכיין וכו'.

קידוש ה': בשכבה בבית החולים זכתה לקדש שם שמים בין האנשים החילונים שהיו בבית החולים. הן הרופאים והן החולים, היתה למופת בהתנהגותה ובאמונתה עוררה השתאות בכך שהיא חיזקה את רוח כולם, ובפרט של החולים שבורי הלב שהיו שם. תמיד אמרה מילה טובה לכל אחד מהם וחזקה אותם שהשי"ת יעזור להם.

כיבוד אב ואם: גם בשכבה על ערש דווי דאגה תמיד שלא להכביד על הוריה, ודאגה לחזק את הסבים והסבתות שדאגו לה, באמרה להם "אם אני לא דואגת מה יש לכם לדאוג?" וכמו"כ מתוך כתלי ביה"ח דאגה שיקנו מתנה להורים היקרים כאות תודה על המאמץ שמתאמצים בשבילה.

קבלת יסורים באהבה: את יסורי האיוב הקשים קבלה באהבה ובדומיה, ואף פעם לא אמרה "קצתי ביסורים". אפי' בשעת כאביה הקשים, כששאלו אותה: "איך את מרגישה?" אמרה השי"ת יעזור שיהיה טוב, ולא באה בטענות ובטרוניות.

מסירות נפש: גם בזמנים הקשים הקפידה על קלה כבחמורה במסירות נפש ממש ובפרט בעניני קדושה וצניעות. גם כשהיתה צריכה לעזרה.,כשלא היתה יכולה לטפל בעצמה, שמרה מכל משמר שהכל יעשה רק על דרך ההלכה והצניעות ובהחמרה יתרה.

זהו רק מקצת שבחה של הנפטרת, ואי אפשר לפרט את כל מעלותיה, כי הניר יכלה ומעלותיה לא יכלו, ועל אלה אני בוכיה, שנקטפה מאתנו בשנותיה הטובות לחי' ולא זכתה אפי' להעמיד זש"ק, בהשאירה חלל גדול שאנו צריכים למלא בעבודת ה' וביראת ה'. ויהי רצון שתהי' מליצת יושר עבור כולנו ועבור כל חברותיה, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו.

תנו לה מפרי ידיה

שלושים לפטירתה של אסתר טויבא ברקוביץ ע"ה

ברכי נפשי את ה', ה' אלקי גדלת מאד" בשעת פטירתו של אדם. (ויקרא רבה ד',ז')

בשבילנו היה זה בלתי אפשרי. הידיעה שטויבי חולה מאד, הידיעה שחייה בסכנה, הלמה בליבותינו כפטישים. ואף על פי כן היה הרעיון שטויבי לא תקום ח"ו מחוליה זה, בגדר הבלתי אפשרי ובלתי מציאותי. וכי איך יתכן? הפרח הרך והענוג הזה, הפרי הצעיר שלא הבשיל עדיין כל צרכו, איך יקטף באחת טרם זמנו?

"כי גרים אנחנו לפניך, כצל ימינו על הארץ ואין מקוה..." "ואין מי שיקוה שלא ימות" (בראשית רבה צ"ו) עם זאת מצטייר המוות בעינינו כתופעה החלה על אנשים עתירי ימים, מבוגרים, שנסיון חיים רב מאחוריהם, והספיקו להכין עצמם "לעת מצוא - לעת מיצוי היום, לעת מיצוי הדין, לעת מיצוי הנפש,לעת מיצוי החשבון" (שם צ"ב). אך טויבי הרי כה צעירה ורכה, כ"כ חסרת נסיון, והרי היא באמת כפרי שטרם הבשיל ועל כן בלתי אפשרי שיקטף.

"התאנה הזו בשעה שהיא נלקטת בעונתה - יפה לה ויפה לתאנה, ובשעה שהיא מתלקטת שלא בעונתה - רע לה ורע לתאנה. ר' חייא רבא ותלמידיו... אמרו: בעל התאנה יודע אימתי היא עונתה של תאנה ללקוט ולוקטה. כך הקב"ה יודע אימתי היא עונתן של צדיקים להסתלק מן העולם ומסלקן" (שה"ש רבה ו').

"בעל התאנה" הכיר בה, ואנו כלנו הבטנו בה משתאים, משתוממים לראות עד כמה היא פרי בשל, כי כאשר סר מר המות, כאשר טובי ז"ל שכבה על ערש דוי, וסבלה יסורים קשים ומרים, היא בטאה בהתנהגותה

גבורה. כל שיחה ושיגה אמרו עוצמה כשל אדם שעבד על מידותיו והכין עצמו רבות בשנים לקראת עמידה בנסיונות.

מנין, למשל, שאבה אשה צעירה רכה וענוגה כח עצום ונפלא כל כך לעמוד ביסורי האיוב שעברה? מהיכן נטלה את היכולת לסבול, לכאוב ולהתיסר, לקבל הכל באהבה מבלי להתלונן? הרי לא אמרה "אינני יכולה יותר". מעולם לא ביטאה תחושה של "קצתי ביסורים", כשנשאלה ע"י הרופאים לשלומה, היתה התשובה השגורה בפיה: "יהיה טוב" ואכן הם כינו אותה מתוך התפעלות "אסתר המלכה", היא שלטה היטיב ברגשותיה.

כל אדם חולה וסובל זקוק מטבעו לתמיכתם של קרוביו בעת סבלו. אדם במצוקה צריך וחפץ שקרוביו ישהו במחיצתו וישתתפו בכאבו. על אחת כמה וכמה שנפש צעירה ורכה העלולה בקלות יתר לכרוע תחת נטל הקשיים, זקוקה שבני נמשפחה הקרובים ישהו בקרבתה בעת יסוריה, לא כן היתה טויבי ז"ל, לה היו קריטריונים משלה לאופנים בהם אפשר לסעוד את מיטתה. בימים, בשעות וברגעים הקשים ביותר היתה פונה אל בעלה, כשהתקרב זמן הסדר בכולל, ואומרת: "לימוד התורה שלך יהיה עזר רב יותר בעבורי מאשר שהותך כאן בבית החולים. כדאי איפה שתלך לכולל." ואמנם לא נעדר בעלה שיחי' מסדרי הכולל.

אכן, בעל התאנה יודע עונתה של תאנה. הקב"ה הכיר וידע עד כמה בשלה ומחושלת היא טויבי למרות גילה הצעיר. ואנו התבשמנו מעסיסה המתוק והמרווה.

"אינני יכולה להביע מספיק את תחושת החוב שלי כלפיך". התבטאה חולה חילונית במחלקה. "אני חייבת לך את כל היכולת שלי לעמוד במצבי הקשה". היא ספרה שכאשר הגיעה לביה"ח והרופאים הודיעו לה כי עליה לעבור את אחד הטיפולים הקשים ביותר, היתה מיואשת לחלוטין. היא חששה מאוד מפני הכאבים והקשיים שטיפול זה כרוך בהם, ברגעי המשבר הללו פגשה את טויבי ז"ל. "מדוע את חוששת?" -

שאלה אותה טובי בקול מעודד, "ראי גם אני קבלתי טיפול זה וברוך ה' כיום הוא כבר מאחורי, הנה צריך רק מעט אורך רוח, ואז זוכים לעבור את הקשיים שבטיפול זה."

"דבריה המחזקים של אשה צעירה ממני בהרבה, ורוח הבטחון והאמונה שניכרה בהם, הם שנתנו לי את הכח להתמודד אף עם הסבל הרב שציפה לי" הוסיפה החולה החילונית בגילוי לב.

כזו היתה טויבי ז"ל, מעודדת ומחזקת את סביבתה, מקדשת שם שמים, ומשפיעה מרוחה על המבוגרים ממנה.

"טויבי נותנת לנו את הכח והאמונה לטפל בה" התבטאו הרופאים. "בכח הבטחון שלה היא סוחפת אותנו להאמין כי היא אכן תבריא".

טויבי ז"ל:

היא היתה דמות מופת במחלקה. זכרונה לא מש מליבם של הרופאים. שיעור קומתה עדיין קורן בעיני רוחן של האחיות ושל כל הצוות הסיעודי. כולם כולם חשים מועקה ואבל עם הסתלקותה. דוממים וכואבים באו לנחם את המשפחה השכולה. אף אחרי כלות ה"שבעה" המשיכו לשמור על קשר. בערב חג הפסח התקשרו הרופאים להורים כדי להתברך ב"חג כשר ושמח" כי חולה כמו טויבי ז"ל אי אפשר לשכוח על נקלה.

כמה דאגה טויבי שלא ידאגו לה! שלא להכביד על ההורים שיחיו. שלא לצער את הסבים והסבתות ה' יאריך ימיהם ושנותיהם. כשראתה את פניה המודאגות של אחת הסבתות קראה אליה בבטחון: "באבי, אויב איך זארג נישט, וואס דארפסטו זארגן?" לסבה שברך אותה בפורים, אמרה: "סבא! בעבורי כבר פעלת בברכתך, אני כבר בריאה!"

כובד הראש, שיקול הדעת העניני, כוחות הנפש הטמירים שגילתה, לא עזבוה לאורך כל הדרך.

אמונת הצדיקים שלה, מה איתנה היתה! כמה טבועה בנפשה! לא ניגשה מעולם לטיפול טרם ביררה: "האם שאלתם את כ"ק אדמו"ר שליט"א על טיפול זה? האם קבלתם את ברכתו?"

"עת ללדת ועת למות" אמר ר' ברכיה הרי כל חכמתו של שלמה שאמר עת ללדת ועת למות מה הוא? אשריו לאדם ששעת מיתתו כשעת לידתו. מה שעת לידתו נקי אף שעת מיתתו נקי" (קהלת רבה א')

נשמתה של טויבי ז"ל עלתה לשמים נקיה ומזוככת. וכפי שאמר הסבא הרה"ח ר' ישראל קליין שליט"א בהספדו: "חתן וכלה נמחלין כל עוונותיהם, טויבי ז"ל חלתה תקופה קצרה מאד אחרי נישואיה, ומאז הוסיפה והזדככה ביסורים קשים ומרים זיכוך אחר זיכוך. ודאי עלתה נשמתה למרומים כשהיא נקיה ומטוהרת.

תעלה נא איפוא נשמה מזוככת זו לפני כסא הכבוד ותפיל תחינה בעבור ההורים השכולים, הסבים והסבתות השבורים, בעלה השבור, המשפחה הכואבת כולה. ובעבור כל עם ישראל.

יאמר אבינו שבשמים לצרותינו די ויבולע המוות לנצח!

בשם המשפחה,דודתך.

ידאגו כל החבורה

מתוך דבריו של הרה"ח ר' שלמה ברקוביץ נ"י בעלה של הנפטרת:

נצבים אנו, לצערי, על מצבת קבורת אשתי ע"ה ת.נ.צ.ב.ה. שהיתה מיוחדת במעלותיה ובמדותיה הטובות. מה נאמר? ומה נדבר? אין כבר מה לדבר. לא נותר לנו אלא להשתפר במעשנו, כל אחד יודע נגעי לבבו, ותשובתינו זו תהא לעילוי נשמתה.

"אחד מבני החבורה שמת - ידאגו כל החבורה" דאגה שייכת במובן הגשמי ובמובן הרוחני. כאן אין מה לדאוג דאגה גשמית, לא נותר למי לדאוג, עלינו להכפיל איפוא את דאגתינו הרוחנית.

הנפטרת היא בודאי בגן עדן, לאחר כור ההתוך של יסורים נוראים שעברה. והפסוקים מתוך תמניא אפי אותם אומרים והמתחילים באותיות שמה, מאפינים את צדקותה.

"אף לא פעלו עוולה בדרכיו הלכו" כזאת היתה, גם כלפי, בדאגה שלא אפסיד מלימוד התורה. וגם באחרים שהתעניינה במצבם והתפללה עליהם.

תהא נא מליצת יושר בעבור הוריה היקרים, שעשו למענה הרבה מעבר ליכולתם במסירות נפש. ומליצת יושר בעבורי שהשתדלתי בכל יכולתי לעשות הכל למענה במשך תקופת סבלה.

והשי"ת יעזור שיקויים הפסוק "ובלע המוות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים ובא לציון גואל".

"והחי יתן אל ליבו"

דברי הספד שאמר הרה"ח ר' שמעון זאב קליין שליט"א, משב"ק אצל כ"ק אדמו"ר מבעלזא שליט"א ודודה של הנפטרת בעת הקמת מציבה.

עומדים אנו על קברה הטרי של הנפטרת הגדולה. מידותיה התרומיות, אמונתה החזקה, קבלת היסורים שלה סופרו בהרחבה. אך ישנו חלק נוסף בהספד שיש צורך לציינו. החלק של בני המשפחה והמכרים הקרובים והרחוקים שנותרו עם השבר הגדול.

"אגרא דהספדא דלויי" (ברכות ע"ב) וברש"י "להרים קול בלשון נהי ועגמת נפש שיבכו השומעים" כלומר: הספד יש להשמיע באופן מרגש שיגרום לשומעים לגעות בבכיה.

בהספד זה אין אנו זקוקים לעורר את השומעים לבכי, שמים וארץ מקוננים אתנו ומבכים את האסון הגדול אשר פקדנו והשבר הגדול שהושברנו. ראיתי בספרים הקדושים שהלשון "דלויי" דומה למה שנאמר: "דלו עיני למרום". והיינו שיש לעורר בהספד את לבבות השומעים שישאו עיניהם למרום, ויתנו אל ליבם על מה עשה לנו ה' ככה. עלינו לפשפש במעשינו ולשוב בתשובה. לדעת כי יש דין ויש דיין וא־ל אמונה ואין עוול, ולא עביד קוב"ה דינא בלא דינא.

אסון זה שנקטפה אשה צדקת וצנועה רכה בשנים, נחת עלינו בעוון הדור. כפי שנאמר בקהלת ד',א': "ושבתי אני ואראה את כל העשוקים אשר נעשים תחת השמש והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם וגו', ומשבח אני את המתים אשר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה" וראיתי בפירושו של המגיד מדובנא שהכונה בפסוק זה היא לאלה שנפטרים מן העולם בשנות נעוריהם, קודם זמנם. פטירה כזו היא "עד

נאמן" שהנפטרים נתמשכנו בעוונות הדור, בתורת ערבות. כמאמרם ז"ל שבמתן תורה ביקש הקב"ה ערבים את הבנים על האבות כמבואר במדרש. וזהו הרמז בפסוק (שיר השירים): "אם לא תדעי לך היפה בנשים" כלומר: אם אינך יודעת ומכרת את שפל מעמדך ומצבך "צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים" מנפילתם של הקרבנות הצעירים והרכים תכירי עד היכן הדרדר מצבך ומעמדך וכמאמר חז"ל: "אילו גדיים המתמשכנין על הרועים."

למה הדבר דומה? לבעלי שדות וכרמים. יש מי שמוציא מחיתו מיבול שדותיו וכרמיו, ויש מי שמוכרח למכור את התבואות מחמת דלותו. אך ישנו דל נורא מזה, שאינו יכול גם להמתין לבישולן של התבואות, ומוכרח למכרן טרם שהבשילו. כן הוא, אם הדור גורם ח"ו למיתת הקטנים, הנה הוא מכלה גם את הדור הבא אחריו, אשר עדיין לא זכה לצמוח, ואוי לדור שהגיע לכך.

וענין זה של ערבות אנו מאמינים שהדין דין אמת ואסור להרהר ח"ו אחר מדותיו אעפ"י שאין אנו מבינים בשכלנו ענין זה שאחרים חוטאים וזה נלכד בעוונם, וכמבואר ענין זה לפרש כמה דאי' במשנה אבות (פ"ג מ"כ) הכל נתון בערבות ומצודה פרוסה על כל החיים, החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס פתוח וכו' והגבאים מחזירים תדיר בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו, ויש להם על מה שיסמכו והדין דין אמת וכו'. ולכאורה אין להבין מהו מדעתו ושלא מדעתו, וכי יש אדם שנפרעין ממנו מדעתו והלא כל הנפרעין בעוה"ז הם שלא מדעתם ורצונם, גם מה שסיים והדין דין אמת כאילו ח"ו יש ספק על הדין עד שיצטרך לעדות התנא שהדין דין אמת, אך הכוונה הוא כמו שמבואר באריכות בסה"ק שהכוונה הוא על ענין הערבות שכל ישראל ערבים זה לזה, וזהו הכל נתון בערבון מלשון ערבות וחוטא אחד יאבד טובה הרבה והוא מצד הערבות כידוע, ועל הרוב ייענש הזכאי בחטאת החייב וזהו והגבאים מחזירין תדיר בכל יום, ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו, הכוונה בין שהוא יודע שחטא ועל מה מגיע לו העונש, ובין שאינו יודע כלל על

מה מגיע לו העונש, כי האדם הוא כלל לא חטא, וע"ז אמר אף שהדעת והשכל מרחקת משפט זה מ"מ עלינו להאמין שהדין דין אמת ולא עוולתה בו.

והנה אי' בגמ' ברכות שבשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה באופן אכזרי ביותר, אמרו מלאכי השרת: "רבונו של עולם! זו תורה וזו שכרה?" השיב להם הקב"ה: "חלקם בחיים"

תשובה זו נראית בלתי מובנת. אך הענין הוא שבראות הקב"ה דור עני בדעת, שאנשיו חסרי כח לסבול את התוכחות הראויות להם, ואין לאל ידם לשלם כופר נפשם, אז נפרע הקב"ה מיחידי סגולה. וכמאמר המדרש: הקב"ה נוטל צדיק אחד שיכול לומר למידת הדין "די", ועי"ז בראות הדור מיתת הצדיק, מתפחדים ויראים לנפשם, ועושים תשובה ומיטיבים מעשיהם. כידוע, המזכה את הרבים הזכות תלויה בו, נמצא הצדיק שגרם לדור לשוב בתשובה נוטל אח"כ חלק מזכות מעשיהם הטובים של החיים, כיון שמעשים אלה נעשו עקב מיתתו.

זו היתה תשובת הקב"ה למלאכי השרת בענין מות עשרת הרוגי מלכות: "חלקם בחיים" כלומר: יש להם חלק בין החיים, כיון שהחיים מזכים אותם במעשיהם הטובים הנעשים בזכותם בעוה"ז. והם נוטלים חלק ביניהם לעוה"ב,כמשפט המזכה את הרבים.

עתה נתבהרה לנו כונת הפסוק "והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם" הדברים וסבים על המתים בעוון הדור ונעשקים מן העולם טרם זמנם בחטאות זולתם. למתים אלו אין מנחם, כי גם העליונים מתאבלים עלידם שנפטרים קודם זמנם. ומסיים החכם מכל אדם ואומר: "ומשבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה", זוהי התרופה שמצא שלמה המלך לנחם את הנפטרים, שיזכו ע"י החיים. שאם מסיבת מיתתם מתפחדים ומתעוררים וחוזרים בתשובה ומיטיבים מעשיהם, אז פעלו במיתתם יותר ממה שפעלו בחיידם, והם לוקחים את חלקם לעוה"ב גם מן החיים אשר המה חיים עדנה.

דברים אלה אמורים אם האסון מעורר את החיים ליראה ולתשובה, אבל אם הנותרים בחיים אינם מתעוררים ח"ו, על כך נאמר: "הצדיק אבד ואין איש שם על לב וגו' באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק". "בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד" כאשר מתרחש אסון גורם הדבר שהקרובים להשי"ת "אקדש" מתעוררים ומתעלים ומיטיבים מעשיהם. אבל "על פני כל העם", אלה הפחותים במדריגתם, "אכבד" זהו מצב קשה וכבד בעבורם והלוואי שיוכלו להצדיק את הדין.

התאספנו כאן בהקמת המציבה. הקמת מציבה היא עדות לברית שבין החיים והמתים. החיים מעלים את נשמות המתים ע"י מעשיהם הטובים. והמתים מגינים בזכותו על החיים ומבקשים עליהם רחמים במרום.

כדי לקיים חלקינו בברית עלינו להתחזק בענינים שבין אדם למקום ובענינים שבין אדם לחבירו ואז תהיה טובה לנשמה וטובה לכולנו.

מבטיחים אנו לך הנפטרת במעמד זה: לא נשכחך! נשתדל בל"נ בכל יכולתינו לעשות הכל למען עלוי נשמתך. ומבקשים אנו ממך, אף את אל תשכחי מאיתנו! היי מליצת יושר במרום בעבור כולנו, העתירי והתפללי בעדינו! והשי"ת יעזור שנזכה במהרה לקיום הפסוק "ובלע המוות לנצח", ונזכה לתחיית המתים במהרה בימינו אמן!!

הרבני החסיד מוה"ר **מנחם זאב קרא** ז"ל
מבערגסאז - אונגוואר - ירושלים

ב"שמחה של מצוה" בהכנסת ספר תורה

איש תם וישר, ירא וחרד לדבר ה' באמונה פשוטה וטהורה, מדקדק על קלה כבחמורה במסינ"פ, דבוק בצדיקים ובתורתם, ענוותן ושפל רוח - תוארים אלו משקפים את דמותו הטהורה והנעלה של ש"ב הבלתי נשכח אשר כל ימיו שבע מכאובים ויסורים וצהלתו תמיד בפניו, אהוב על כל יודעיו ומכיריו. ה"ה מוה"ר מנחם זאב קרא ע"ה כפי שנקרא בפי כל "ר' מנדל וואלף".

נצר למשפחת קרא עתירת היחס, נולד בשנת תרס"ו בבערגסאז לאביו הרה"ח המופלג וכו' מוה"ר יצחק יהודא אייזיק קרא ז"ל, מחשובי ופארי הבע"ב בבערגסאז (ולאמו מרת לביאה ע"ה) - בנו של הרה"ח המופלג מוה"ר שלמה יוסף ז"ל ממונקאטש, בנו בכורו של זקננו הרה"ח המפורסם

מוה"ר מנחם זאב קרא ז"ל ממונקאטש (חותנו של זקננו ר' משה הכהן הולנדר ז"ל).

קבל תורה אצל הגה"ק מגאלנטא זצ"ל ובהגיעו לפרקו לקחו ש"ב הרבני החסיד המופלג מוה"ר יצחק אייזיק קרא ז"ל ממונקאטש ב"ר יהודא צבי (בנו של זקננו ר' מנחם זאב קרא ז"ל) וז' מרת אסתר טויבא כחתן לבתם מרת גיטל ע"ה הי"ד וקבעו דירתם באונגוואר שם נולדו להם שלש בנותיהם: אסתר טויבא, שרה, לביאה, ע"ה הי"ד.

בימי הרת עולם בשנות הזעם שכל את אשת נעוריו ושלש בנותיו שעלו על מוקדה עקדה"ש הי"ד, ועבר את מוראות השואה האיומה בהיותו שלש שנים במחנות העבודה בחזיתות המלחמה אצל הרוסים ועמד איתן בצדקתו ואמונתו.

עם שחרורו חזר לעירו אונגוואר שבור ורצוץ שם מצא אבדן והרס בכל פינה. בשנת תשי"א זכה להקים מחדש את ביתו עם להבחל"ח ז' האשה החשובה והצ' אשר עמדה לו לעזר כל ימיו במסירות נאמנה מרת יהודית תחי' ב"ר אהרן מתתי' ב"ר חיים שפילמאן ממונקאטש וז' מרת מלכה שיינדל ב"ר משולם זושא הלפרט ממונקאטש. וקבעו את מגוריהם באונגוואר, שם נולדו להם יו"ח מרת מלכה שיינדל, לביאה, אהרן מתתי' שיחיו.

עם סגירת הגבולות במדינות מאחורי מסך הברזל נבצר מהם לצאת מאונגוואר וניהלו שם את חייהם תוך שמירה על היהדות וקיום התורה והמצוות ושמירת שבת קודש וחינוך יו"ח במסינ"פ ממש, תקצר היריעה מלתאר עמידתם האיתנה בנסיונות קשים במשך שנות חייהם שם מדי יום ביומו ושבת בשבתו, וביחוד שהוא נגד רצונו כמו שבקש בצוואתו שלא להספידו ולספר בשבחו.

בחסדי השי"ת זכו בשנת תשל"ג לעלות לאה"ק, והתיישבו בעיה"ק ירושלים ת"ו, וקבע מקום תפלתו בביהמד"ר מאור חיים בסנהדרי'

המורחבת, שם שמש כגבאי נאמן ומסור, והתחבב על כל באי בידמד"ר והגרים בשכונתו, והסתופף באמונה ובדביקות אצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא.

מיוחדת ומופלאת היא דביקותו בתורתו של הה"ק הרבי רבי אלימלך מליזענסק זצ"ל זיע"א בה הגה כל ימיו ומגודל חביבותם העלה בכת"י הרבה מדבריו הקדושים.

כמו"כ נשקפת היא גם מצוואתו שכתבה בסוף ימיו, בה עולה לנגד עינינו דמותו הטהורה רצופה כולה תוי"ש וחסידות ואמונה פשוטה.

עם יבלח"ט כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא

להלן קטעים מצוואתו:

"ב"ה ה' שלח לך אנשים

מודה אני לפניך ה' או"א על כל החסד אשר עשית עמדי ועל כל החסד אשר אתה עתיד לעשות עמי.

הריני מוסר מודעא שאם יבוא השטן ויעלה על לבי איזה מחשבה נגד רצון הבורא ב"ה וב"ש שיהא בטל ומבוטל כי הוא ריק ושטות ואין בו ממש במחשבות העוברין מצד היצר על חסרי הדעת ואני מבטל אותן בכל לבי באמת על דעת הצדיקים כמו שהורו לנו אלוקי הבעש"ט וכל הצדיקים שהוא אחד יחיד ומיוחד המחיה ומשגיח על הכל ועינו על הכל על כל תנועה ותנועה ועל כל דיבור ודיבור ואני מתחנן לפניך א' מלא רחמים שתקבל את תפלתי ברחמים וברצון וירחם עלי ותעשה עמדי חסד מאוצר מתנת חינם אעפ"י שאיני הגון וכדאי כי כן דרכך כדכתיב וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם.

חק ולא יעבר!!

הלוי' גאנץ פשוט קיין ביהמ"ד הספד לא בשום אופן ולא שום אדם רק אם זה יושר ובסדר בעת שמוליכין אותי לביה"ח - יאמר יר"ש בהתלהבות התפילה מרבינו הק' נועם אלימלך זי"ע או בדרך או בעת שיבואו לביה"ח קודם שיניחו אותי בקבר - יישר כוח, יי"ש.

המצבה פראסטע שטיינער אדער צומענט

פ"נ מנחם זאב קרוא

בן יצחק יהודא אייזיק ע"ה ובן לביאה ע"ה

שיהי' משכים ערב ובוקר לביהמד"ר

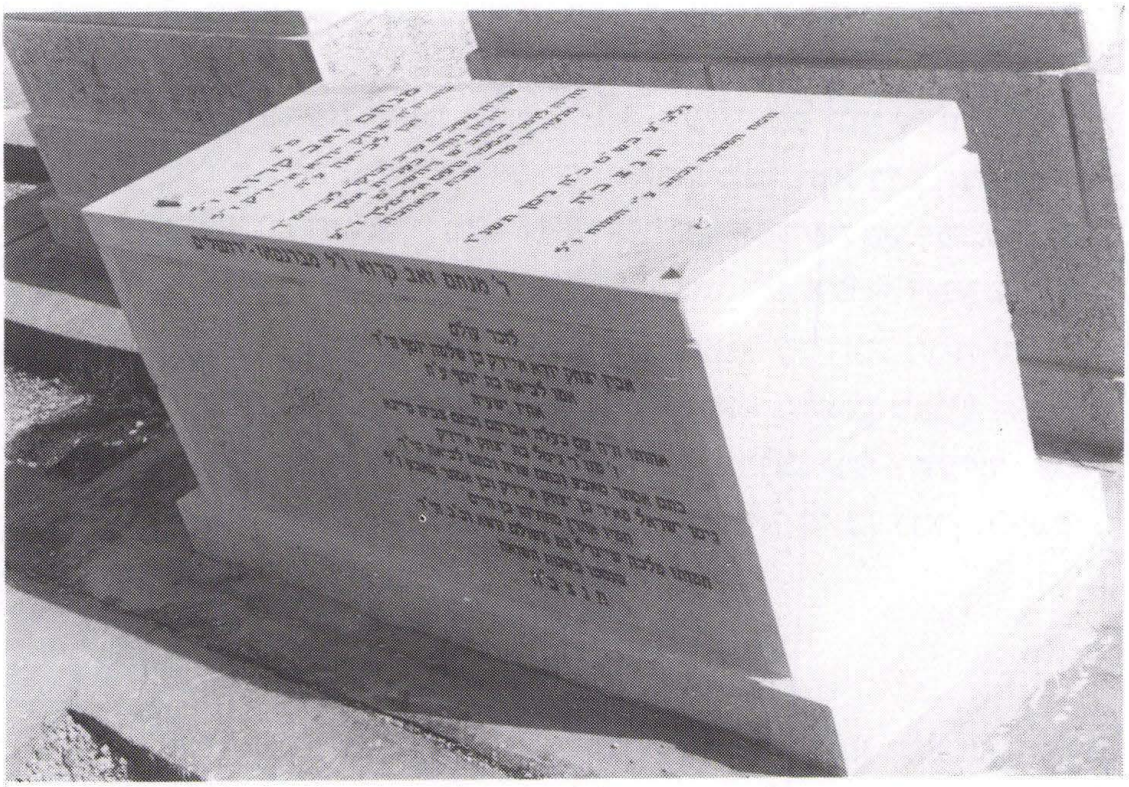
והי' נזהר בעניית אמן ובהו"ש ויהשר"מ

וה' לומד בספר הנועם אלימלך זיע"א

מנעוריו מדי שבת באהבה

ואין להוסיף בכלל - לא - ולא

(ע"כ קטעים מצוואתו)

ר' מנחם זאב ע"ה נפטר בש"ט בשנתו התשעים ביום כ"ה ניסן תשנ"ו ומ"כ בהר המנוחות בירושלים בהר תמיר בחלקת קהל מחזיקי הדת.

יהי זכרו ברוך.

לזכרון עולם נשמות יקירי משפחתו שנלב"ע ושנעקדה"ש הי"ד

אביו מוה"ר **יצחק יהודא אייזיק** הי"ד ב"ר **שלמה יוסף** ז"ל קרא נעקדה"ש ביום כ"ז אייר

אמו מרת **לביאה** ב"ר **יוסף** ז"ל (הרטמן) נפטרה בבערגסאז ביום ט"ז טבת תש"ב ושם מ"כ

אחיו הבחור **ישעי'** ב"ר **יצחק יהודא אייזיק** ז"ל שנעקדה"ש

אחותו מרת **חי'** ובעלה ר' **אברהם** ובתם **צבי'** **פיגא** שנעקדה"ש

זקנו ר' **שלמה יוסף** ב"ר **מנחם זאב** קרא ז"ל נפ' כ"ח מנ"א בבערגסאז

ז' זקנתו מרת **צביה פיגא** ב"ר **יעקב מאיר** ע"ה נפ' ז' דפסח בבערגסאז

דודתו מרת **גיטל** ב"ר **שלמה יוסף** ע"ה ובתה **חי' רבקה** שנעקדה"ש

דודו מוה"ר **חיים** ב"ר **שלמה יוסף** וז' **שרה גיטל** ובנם **אליעזר צבי** שעקדה"ש

דודו מוה"ר **ישראל עוזר** ב"ר **שלמה יוסף** ז"ל וז' **בילא** ע"ה ובנם **שמואל**

אשת נעוריו מרת **גיטל** בת ר' **יצחק אייזיק קרא** ז"ל

ובנותיהם: **אסתר טויבא**, **שרה**, **לביאה**

מצבת אמו מרת לביאה ע"ה

חותנו מזוו"ר מוה"ר **יצחק אייזיק** ב"ר **יהודא צבי** ע"ה

ז' חמותו מזוו"ר מרת **אסתר טויבא** ע"ה ובנם **ישראל מאיר**

גיסו ר' **ישראל מאיר** ב"ר **יצחק אייזיק קרא** ז"ל

חותנו ר' **אהרן מתתי'** ב"ר **חיים** (שפילמאן) נפ' ביום ט' ניסן תש"ה

ז' חמותו מרת **מלכה שיינדל** ב"ר **משולם זושא** נעקדה"ש ביום ב' סיון באושוויץ

בתם **שרה גאלדא** ובעלה ויו"ח

בניהם **אברהם ישכר דוב** , **בנימין משולם זושא**, **צבי**, **משה** ע"ה שנעקדה"ש

הי"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

בתו מרת **מלכה שיינדל** ב"ר **מנחם זאב** נפטרה בירושלים ביום וערש"ק חוהמ"פ ח"י ניסן תשנ"ז ומ"כ בהר המנוחות בחלקת קהל מחזיקי הדת בהר תמיר.

ת.נ.צ.ב.ה.

פרק ד

לזכרון עולם

רשימת היארצייט / רשימת הקדושים ממשפחתנו שנעקדה"ש / רשימת קברי אבותינו בביה"ח בארה"ק ובאירופה / תפלה קודם לימוד משניות ואמירת תהילם / סדר הלימוד ליום היארצייט / סדר התפילות בביה"ח

לזכרון עולם

ימי היארצייט של אבות ובני משפחתנו
(לפי סדר החדשים)

ייחרתו בעט ברזל ועופרת, למען יעמדו תמיד למזכרת, וחסד של אמת בקודש נאדרת, להעלות זכרונם לטובה, בלימוד משניות וליתן צדקה ולהדליק נר לטובת נשמתם, ובפרט לאלו אשר ל"ע לא נשאר אחריהם דורות והקדושים שעלו על מוקדה עקדה"ש עם כל משפחתם הי"ד

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים עם נשמות הצדיקים והצדקניות בגן עדן, וימליצו טוב בעדנו, שנוושע במהרה בתשועת עולמים,

שמעתי מהרה"ג ר' אלי וינד שליט"א, ששאל את אאמו"ר ז"ל מה הוא עושה כשיש לו יארצייט בש"ק שאז לא מתפללים בבעלזא לפני העמוד בו ביום, ענהו שכמו שבבעלזא נוהגים לעשות את הסיום על משניות או מס' בערש"ק כשהיא"צ חל בשבת וכמו"כ על ביה"ח הולכים לפני שבת אז גם לגבי התפילות כש"ץ הוא מתנהג כך שמתפלל במקום שב"ק בערש"ק לפני היארצייט.

ממשפחת אבינו ז"ל

חודש ניסן

יום		שנת
י"ד	הגה"צ רבי **אברהם יעקב** (ראזע)	תרל"ג
ט"ז	הבחור **דוד יצחק** ב"ר **יונה בנימין** (קליין) הי"ד	תש"ה
ח"י	מרת **יהודית** ב"ר **שמעון** (טייטלבוים אשת ר' מאיר שלמה כהן)	תשמ"ב
כ"ה	ר' **מנחם זאב** ב"ר **יצחק יהודא אייזיק**	תשנ"ו

חודש אייר

יום		שנת
י'	הבחור **ישראל** ב"ר **זאב** (קליין) ע"ה	תרפ"ה
	מרת **יוטא** ב"ר **מנחם זאב** (קרא אשת ר' **מ. הולנדר**)	תרפ"ז
כ"ה	מרת **חוה** ב"ר **שמעון** (טייטלבוים אשת ר' **יונה בנימין**) הי"ד	
	הילד **משה** ב"ר **יונה בנימין** הי"ד	
	הילדה **גיטל בלומא** ב"ר **יונה בנימין** הי"ד	תש"ד

חודש סיון

יום		שנת
ג'	ר' **זאב** ב"ר **ברוך** (קליין) הי"ד	תש"ד
ז'	ר' **שלמה יוסף** ב"ר **משה הכהן** (הולנדר)	
ט'	הגה"צ רבי **משה יוסף** ב"ר **יואל** (פלעגמאן)	תר"כ
כ"ב	ר' **יוסף צבי** ב"ר **שמעון** (טייטלבוים) הי"ד	
	זוגתו מרת **גליקל** ובניהם: **אשר, דוד יצחק**	תש"ד
כ"ג	ר' **שמעון** ב"ר **דוד יצחק** (טייטלבוים) הי"ד	
	זוגתו מרת **גאלדא** ב"ר **ניסן יודא** (מארמארשטיין) הי"ד	תש"ד
כ"ד	ר' **יחיאל** ב"ר **שמעון** (טייטלבוים) הי"ד	
	יו"ח: **הינדא, דוד יצחק, ניסן יודא** הי"ד	
	ר' **ניסן יהודא** ב"ר **שמעון** (טייטלבוים) הי"ד	
	ז' **רחל** ובניהם: **שיינדל, דוד יצחק** הי"ד	תש"ד

ממשפחת אבינו ז"ל

חודש תמוז

יום		שנת
י"ב	הגה"צ רבי **משה אהרן** ב"ר **יצחק** (גליק אביו של החב"י)	
	חיה ב"ר **שמואל זאב** (נכדת ר"מ הולנדר) ע"ה	
	ישראל ב"ר **שמואל זאב** (נכד ר"מ הולנדר) ע"ה	
י"ז	מרת **חוה** ב"ר **חיים יהודא** (אשת ר' **דוד יצחק** טייטלבוים)	תרס"ח
כ"ח	הרה"ק ר' **משה** ב"ר **צבי הירש** בעמח"ס "**ישמח משה**"	תר"א
	ר' **יצחק אייזיק** ב"ר **משה הכהן** (הולנדר) ע"ה	תשכ"א

חודש מנחם אב

יום		שנת
כ"ה	ר' **משה** ב"ר **ישראל** (הולנדר) ע"ה	תרפ"א
כ"ח	מרת **בריינדל** ב"ר **יצחק** (אשת ר' **ניסן יודא מרמורשטיין**)	תרפ"ו

חודש אלול

יום		שנת
ב'	מרת **ריזל** ב"ר **יחיאל** (מאירשע, אשת הגה"צ החב"י)	תרנ"ח
י'	ר' **דוד יצחק** ב"ר **יוסף צבי** (טייטלבוים) ע"ה	תרע"ז

חודש תשרי

יום		שנת
ב'דר"ה	מרת **האדיע עטיל** ב"ר **משה הכהן** (אשת ר' **זאב** קליין)	תרח"ץ
ג'	הבחור **יונה בנימין ברוך** ב"ר **יהודא יואל** (מילר) ע"ה	תשל"ג
ו'	ר' **יונה בנימין** ב"ר **זאב** (קליין) ע"ה	תרצ"ט
ח'	ר' **יוסף צבי** ב"ר **שמואל** (טייטלבוים) ע"ה	תרנ"ב
י"א	מרת **ריזל** ב"ר **שמעון** (אשת ר' **יונה בנימין** קליין) ע"ה	תרפ"ט

ממשפחת אבינו ז"ל

חודש כסלו

יום		שנת
י"ד	ר' **חיים יהודא** ב"ר **יצחק** גראד	תרל"ז

חודש טבת

יום		שנת
ו'	הגה"צ רבי **יחיאל** ב"ר **דוד** (ווייס מאירשע)	תרנ"א
ז'	הגה"צ רבי **יצחק** ב"ר **משה אהרן** (גליק בעמח"ס חב"י) ז"ל	תרמ"ח
כ"ז	מרת **צפורה** ב"ר **שלמה יוסף הכהן** (בר"מ הולנדר)	

חודש שבט

יום		שנת
י"ד	ר' **ניסן יהודא** ב"ר **יחזקאל עזריאל** (מרמורשטיין) ע"ה	תרס"ט
י"ח	ר' **חנני' יו"ט ליפא** ב"ר **שמעון** (טייטלבוים) ע"ה	תשנ"ב
י"ט	מרת **פריידא** ב"ר **משה הכהן** (הולנדר) ע"ה	
כ"א	ר' **ישראל** ב"ר **יונה בנימין** (קליין) ע"ה	תשנ"ו
כ"ה	ר' **מאיר שלמה** ב"ר **משה זאב הכהן** (כהן) ע"ה	תשט"ז
כ"ז	מרת **רבקה בריינדל** ב"ר **יונה בנימין** (אשת ר' יודא יואל מילר)	תשנ"א

חודש אדר

יום		שנת
ט'	ר' **אברהם אהרן** ב"ר **חיים שלמה** (בורשטיין)	תשכ"ג

חודש אדר ב'

יום		שנת
י"ד	ר' **ברוך** ב"ר **יצחק** (קליין) ע"ה	תרצ"ב

ממשפחת אמנו תחי׳

חודש ניסן

יום		שנת
ה׳	הגה״צ רבי **יהושע** ב״ר **איצק** (פריינד מקראלי)	תר״ח

חודש סיון

יום		שנת
כ״ג	ר׳ **יונתן בנימין** ב״ר **יהושע אליקים** (גרינצווייג) הי״ד	תש״ד
	זוגתו מרת **בילא** ב״ר **מרדכי** (פאללטשעק) הי״ד	תש״ד
	מרת **שרה** בת ר׳ **חיים** (גראס - צעהלים) ותשעת ילדיה	תש״ד
כ״ו	מרת **דבורה** ב״ר **משה** (ראטה אשת רבי יהושע אליקים גרינצווייג)	תש״ד

חודש תמוז

יום		שנת
י״ד	מרת **בילא** ב״ר **יוסף שמואל הכהן** (אשת ר׳ יעקב גרינצווייג)	תשנ״ו
י״ז	ר׳ **יהודא לייב** ווינקלער ויו״ח	תש״ד
י״ח	מרת **גיטל** ב״ר **אהרן** (פאללטשעק אשת ר׳ מרדכי) הי״ד	תש״ד
י״ט	**רייזל** בת ר׳ **קלונימוס קלמן** אשת ר׳ נפתלי הירצקא גרינצווייג	
	וילדיה: הבחור **שמחה ישעי׳**, הבחור **יהושע אליקים**	תש״ד
	יסכה בת ר׳ **מרדכי** (פאללטשעק)	תש״ד
	ובעלה ר׳ **יהודא לייב** (הירשפעלד)	תש״ד
	ר׳ **שלמה מאיר** בן ר׳ **יהושע אליקים** (גרינצווייג)	תש״ד

חודש מנחם אב

יום		שנת
כ׳	מרת **שיינדל** ב״ר **יהושע** (גרינצווייג אשת ר׳ אליקים)	תר״ל

חודש חשון

יום		שנת
א׳	**אסתר** בת ר׳ **מרדכי** (פאללטשעק אשת ר׳ יהודא לייב ווינקלער)	תרצ״ב

ממשפחת אמנו תחי׳

חודש כסלו

יום		שנת
כ׳	ר׳ **אליקים געציל** (גרינצווייג, חתן ר׳ יושע מקראלי)	תר״י
כ״א	ר׳ **יעקב** ב״ר **יהושע אליקים** (גרינצווייג)	תש״נ

חודש טבת

יום		שנת
ב׳	ר׳ **בנימין זאב** (פאללטשעק) ע״ה	תרמ״ג
ו׳	ר׳ **יהושע אליקים** ב״ר **יונתן בנימין** (גרינצווייג) ע״ה	תרצ״ב

חודש שבט

יום		שנת
ז׳	מרת **פינקל** ב״ר **שלמה מאיר** (אדלר, אשת ר׳ משה ראטה) ע״ה	תרע״ח
כ״ה	ר׳ **מרדכי** ב״ר **בנימין זאב** (פאללטשעק) ע״ה	תרס״ט

חודש אדר

יום		שנת
כ״ז	מרת **בילא** פאללאטשעק	תרנ״ג

חודש אדר ב׳

יום		שנת
כ״ה	ר׳ **בנימין זאב** ב״ר **מרדכי** (פאללטשעק) ע״ה	תשד״מ

על אלה אני בוכיה
עיני עיני יורדה מים

הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו

נשמות יקירינו אבותינו ובני משפחתנו
שנהרגו ונשרפו על קידוש השם
בתוך מליוני אחב"י שעלו על מוקדה
בשנות הזעם תש"ד־ה
הי"ד

ארץ אל תכסי דמם ואל יהי מקום לזעקתם
עד ישקיף וירא ה' משמים
יזכרם אלוקינו לטובה עם שאר צדיקי וחסידי עולם
וינקום בימינו לעינינו נקמת דם עבדיו השפוך
ונקם ישוב לצריו וכפר אדמתו עמו

את אלה מזבחות זכור ואלה עקידות תראה....
חוס ורחם את יתר הפליטה
ותוציאנה מאפילה לאורה

משפחת אבינו ז"ל שנעקדה"ש

זקננו ר' **זאב** ב"ר **ברוך קליין**

זקננו מוה"ר **שמעון** ב"ר **דוד יצחק טייטלבוים** מטארנליא

ז' מרת **גאלדא** ב"ר **ניסן יהודא** (**מרמורשטיין**)

בנם ר' **יוסף צבי** וז' מרת **גליקל** ב"ר **אברהם אליעזר**

ילדיהם **אשר, דוד יצחק**

בנם ר' **יחיאל** (ז' נשארה בחיים)

ילדיו: **הינדא, דוד יצחק, ניסן יהודא**

בתם מרת **חוה** (אשת זקננו ר' **יונה בנימין קליין**)

וילדיה: **משה, גיטל בלומא,**

בתם **סערל** (אשת ר' **שלמה יוסף רוזנבוים** נשאר בחיים)

בנם **ניסן יהודא** וז' **רחל** ב"ר **זאנוויל**

ילדיהם: **שיינדל, דוד יצחק**

הב' **דוד יצחק** ב"ר **יונה בנימין קליין**

מרת **פעסל** ב"ר **דוד יצחק טייטלבוים**

ובעלה ר' **פנחס יעקב** ב"ר **משה יהודא זלצר**

בתם **רבקה** ובעלה ר' **נפתלי הירצקא מורגנשטרן**

כלתם **מינדל** ב"ר **חיים וויטריול**

ויו"ח: **דוד יצחק, עקיבא**

כלתם **חי' גיטל** ב"ר **שמעון יהודא**

ויו"ח: **שפרינצה חנה, חוה ו'חל,**

חתנם ר' **מנשה** ב"ר **עקיבא לינדלפלד**

ויו"ח: **משה יהודא, חנה,**

ר' **טובי'** ב"ר **דוד יצחק טייטלבוים** מניר באטור

ז' מרת **רבקה** (ב"ר)נעקדה"ש ביום ג' סיון

הגה"צ רבי **חיים יהודא** ב"ר **דוד יצחק טייטלבוים** אבד"ק פוטנאק

וז' **גיטל** בת הג"ר **מאיר טננבוים** אב"ד פוטנאק

בתו מרת **הינדא קריינטשא** (ז' מזוו"ר של הג"ר חי"ל **גרוסמן** ממישקולץ)

ויו"ח: **יוסף, מרדכי דוד, משה, טשארנא חוה,**

בתו מרת **דבורה** ובעלה ר' **וואלף גראס**

בנו ר' **עמרם** ומשפ'

בנו ר' **יעקב** ומשפ' רב בקאבא

בנו הב' **דוד יצחק**

נעקדה"ש ביום כ' סיון

מרת חי' אלמנת ר' **אברהם יקותיא'** ב"ר **דוד יצחק טייטלבוים** מטאלליא

מרת **בלומא** (ב"ר **ניסן יודא מרמורשטיין**)

ובעלה מוה"ר **שמעון** ב"ר **משה שרייבר** מעיר איזד ע"י מישקולץ

כלתו ושתי ילדיה' נעקדה"ש ביום כ' סיון

מרת חי' **רחל** (ב"ר **ניסן יודא מרמורשטיין**) מטארנאלליא

ובעלה ר' **אלעזר** ב"ר **שמחה הכהן לענץ** נעקדה"ש כ"ד סיון תש"ד

משפחת אמנו שתבדלחט"א תחי'
שנעקדה"ש

זקנתנו מרת **דבורה** ב"ר **משה** (**ראטה**), אלמנת ז' ר' **יושע אליקים גרינצווייג** דג'יור

א) בנם, זקננו ר' **יהונתן בנימין** ב"ר **יהושע אליקים גרינצווייג** מדג'יור

ז' זקנתנו מרת **בילא** ב"ר **מרדכי פאללטשעק**

ב) בנם, ר' **שלמה מאיר** ב"ר **יהושע אליקים גרינצווייג** מווייטצען כ"ז ניסן תש"ד

ז' מרת **מרים**

יו"ח: מרת **לאה**, הב' **יונתן בנימין**, מרת **שיינדל**, הב' **יהושע אליקים**, הילד **משה**, מרת חי' **שרה רייזל**.

ג) בתם, מרת חי' **שרה** ב"ר **יהושע אליקים גרינצווייג**

בעלה ר' **גבריאל קראוס**

בנם: הילד **משה**,

ד) בנם, ר' **נפתלי הירצקא** ב"ר **יהושע אליקים גרינצווייג** מווייטצען, נפטר ג' ניסן תש"ה במחנה ע"י בוכנוואלד.

ז' מרת **רייזל** ב"ר **קלונימוס קלמן** (**דייטש**), נעקדה"ש ביום י"ט תמוז תש"ד

יו"ח: הב' **שמחה ישעי'**, הב' **יהושע אליקים**

ה) בנם, ר' **אליהו** ב"ר **יהושע אליקים גרינצווייג**

יו"ח: הב' **אברהם**, הב' **יהושע אליקים**, מרת **רייזל**

ו) בתם, מרת **חנטשה** הי"ד (אשת ר' **יחיאל בינעט** ע"ה)

יו"ח: **שלום, יהושע אליקים, איידל רחל.**

אשת ר' **יעקב גרינצווייג** ע"ה (בזוו"ר) (ב"ר **יוסף שמואל הכהן**) וחמש ילדיה

זקנתנו מרת **גיטל** ב"ר **אהרן (הרצוג)** אלמנת ר' **מרדכי פאללטשעק** מסעדרעש

חתנה ר' **יודא לייב ווינקלער** בעל בתה מרת **אסתר** ע"ה נעקדה"ש עם כיו"ח.

בתה מרת **בילא** ובעלה ר' **יונתן בנימין גרינצווייג** ע"ה

בתה מרת **יסכה** ובעלה ר' **יהודא לייב הירשפלד**

כלתה מרת **שרה** בת ר' **חיים גראס** מצעהלים אשת ר' **בנימין זאב פאללטשעק** ותשעת ילדיהם

לזכר עולם

נשמת אדמו"ר מוה"ר **אשר**

בן מוה"ר **חיים** הי"ד

אב"ד קהלתנו בערגסאז תע"א

נעקדה"ש כ"ה אייר תש"ד

(נרשם ע"י אאמו"ר ז"ל)

רשימת בתי החיים

מקום מנוחתם כבוד של אבות ובני משפחתנו
ינוחו בשלום על משכבותם ויעמדו לגורלם לקץ הימין

ירושלים

הר המנוחות

אבינו מוה"ר **ישראל** ב"ר **יונה בנימין קליין** ע"ה
הר תמיר חלקת קהל מחזיקי הדת

אחותו מרת **רבקה בריינדל** ב"ר **יונה בנימין** אשת ר' **יודא יואל מילר** הי"ו
הר תמיר

בנה הבחור **יונה בנימין ברוך מילר**
ח"ק פרושים

מרת **אסתר טויבא** (ברקוביץ) ב"ר **יונתן בנימין קליין** הי"ו
הר תמיר חלקת קהל מחזיקי הדת

ר' **מאיר שלמה** ב"ר **משה זאב הכהן כהן**
זוגתו מרת **יהודית** ב"ר **שמעון** (טייטלבוים)
ח"ק פרושים

ר' **יצחק אייזיק** ב"ר **משה הכהן הולנדר**
זוגתו מרת **שרה** ב"ר **יהודא לייבוש**
ח"ק פרושים

ר' **בנימין זאב** ב"ר **מרדכי פאללטשעק**
ח"ק פרושים

הר הזיתים

מוה"ר **חנני' יו"ט ליפא** ב"ר **שמעון טייטלבוים**
חלקת ספינקא

בערגסאז (כיום במדינת אוקריינא)

זקננו ר' **יונה בנימין** ב"ר **זאב קליין**
זוגתו זקנתנו מרת **ריזל** ב"ר **שמעון** (טייטלבוים) **קליין**

אחיו הבחור **ישראל** ב"ר **זאב קליין**

זקננו ר' **משה** ב"ר **ישראל הכהן הולנדר**
זוגתו זקנתנו מרת **יוטא** ב"ר **מנחם זאב** (קרא)

אחיה ר' **שלמה יוסף** ב"ר **מנחם זאב קרא**

מונקאטש

בביה"ח הישן פונו כל הקברים
ושם מצאו מנוחתם כבוד כל **משפחת קרא** ע"ה

אוהעל (הונגריה)

זקננו ר' **ברוך** ב"ר **יצחק קליין**
זוגתו מרת **אדל** ב"ר **אברהם יעקב** (ראזע)

זקננו ר' **יצחק קליין**
זוגתו

ערדעבעניא (ע"י ליסקא, הונגריה)

זקננו ר' **דוד יצחק** ב"ר **יוסף צבי טייטלבוים**
זוגתו זקנתנו מרת **חוה** ב"ר **חיים יודא** (גראד)
בנם הבחור **שלום טייטלבוים**

זקננו ר' **חיים יהודא גראד**
זוגתו מרת **הענטשא צביה**
וכמה מיו"ח

מאד (הונגריה)

זקננו ר' **יוסף צבי** ב"ר **שמואל טייטלבוים**
זוגתו מרת **חנה** ב"ר **יוסף משה** (פלעגמאן)
בנו הבחור **שלום טייטלבוים**

חותנו זקננו ר' **שלום טייטלבוים**
זוגתו
והרבה מיו"ח

זקננו ר' **יוסף משה פלעגמאן**
זוגתו

סענפעטער (ע"י מישקולץ, הונגריה)

זקננו הגאון רבי **יצחק גליק** בעמח"ס **חינוך בית יצחק**
זוגתו זקנתנו מרת **ריזל** ב"ר **יחיאל**

זקננו רבי **יחיאל ווייס מאירשע**
כמה מיו"ח

ברעזווא

זקננו רבי **משה אהרן גליק**

אביו זקננו רבי **יצחק מזל**

דג'יור (הונגריה)

זקננו ר' **יהושע אליקים** ב"ר **יונתן בנימין גרינצווייג**

זקננו ר' **משה ראטה**
זוגתו זקנתנו מרת **פינקל** ב"ר **שלמה מאיר** (אדלר)

פאקש (הונגריה)

זקננו ר' **בנימין זאב פאללטשעק**
זוגתו זקנתנו מרת **בילא**
זקננו ר' **מרדכי פאללטשעק**

טארנאלליא (סלובקיא)

זקננו ר׳ **ניסן יהודא מארמארשטיין**
זוגתו זקנתנו מרת **בריינדל** ע״ה

קלויזנבורג (רומניה)

זקננו ר׳ **יחזקאל עזריאל מרמורשטיין**
זוגתו זקנתנו

סאקאס (רומניה)

זקננו ר׳ **אליקים גרינצווייג**
זוגתו זקנתנו מרת **שיינדל** בר״י מקראלי

קראלי (רומניה)

זקננו הגה״צ רבי **יהושע פריינד** מקראלי

נוסח תפילה, לומר קודם לימוד משניות

(מהרה"ק ר' שלמה שפירא ממונקאטש)

אנא ד' מלא רחמים וחסדים, ארוך כל הנפשות, א-ל אלוקי הרוחות בורא כל הנשמות רבון כל המעשים, אתה הוא אלוקינו ואלקי אבותינו, אשר בירך נפשות החיים והמתים, לעשות בהם ברצונך, יהא נא לימוד זה, שאני בא ללמוד משניות, מקובל לפניך ברחמים ורצון, לעילוי ולזכות נפש ורוח ונשמת (פב"פ).

אנא הא-ל הגדול הגבור והנורא, שובן עד וקדוש שמך, תצרור נא בזכות לימוד זה נשמתו בצרור החיים, ותשים מחיצתו במחיצת צדיקים יסודי עולם, הנהנים מזיו אור פניך, ותמחול ותסלח ותכפר ותמחה ותעביר ברוב רחמיך וחסדיך אשר אין להם גבול, את כל מה שחטא והעוה ופשע לפניך כל ימי חייו, וגמול נא עמו חסד לפתוח לו שערי רחמים להכניסו לגן עדן, לקבל אותו תחת עץ החיים, להנות מטוב הגמור, והגוף ינוח בקבר במנוחה נכונה בחדווה ושמחה ושלום, כדכתיב יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו. וכתיב אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתיך, ותשפיע לו מרב טוב הצפון לצדיקים, כדכתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, וישבון בטח בדד ושאנן מפחד רעה, ולא יראה פני גיהנם, ולא תענישו בשום עונש

אנא מלך רחום וחנון, זכור נא המצות ומעשים טובים והתשובה שעשה בחייו, ולא תזכור לו שום חטא ועוון ופשע בלל, ותזכור נא לו היסורים שסבל, ותמלא עליו רחמים להיטיב לו, ולתת לו עונג ונחת ולקץ הימין יעמוד לגורלו שיהיה בתחיית המתים עם כל מתי ישראל שיזכו לתחיה בחסדיך ורחמיך הרבים, בביאת גואלינו במהרה בימינו אמן.

תפלה ליאהר צייט קודם הלימוד

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּתְלֶה זְכוּת זֶה שֶׁאֲנִי לוֹמֵד לְשֵׁם נִשְׁמַת (פב״פ) ע״ה וּבִזְכוּת לִימוּד זֶה הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שׁוֹכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ שֶׁתִּצְרוֹר נִשְׁמָתוֹ (לנקבה נִשְׁמָתָהּ) בִּצְרוֹר הַחַיִּים וְתָשִׂים מְחִיָּתוֹ (מְחִיָּתָהּ) בְּמִחְיַת צַדִּיקִים חֲסִידִים יְסוֹדֵי עוֹלָם הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ וְנֶהֱנִים מִזִּיו אוֹר פָּנֶיךָ וְתִתֵּן לוֹ (לָהּ) מַהֲלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ וְתִמְחוֹל וְתִסְלַח וּתְכַפֵּר וְתִמְחֶה וְתַעֲבִיר כָּל מַה שֶּׁחָטָא וְעָוָה וּפָשַׁע לְפָנֶיךָ אוֹ עָשָׂה (עָשְׂתָה) דָּבָר שֶׁלֹּא כִּרְצוֹנֶךָ וְאַל תִּזְכָּר לוֹ (לָהּ) שׁוּם חֵטְא וְעָוֹן וָפֶשַׁע וַעֲבִירָה אֶלָּא כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשָׂה (שֶׁעָשְׂתָה) תִּזְכֹּרֵם לוֹ (לָהּ) לְטוֹבָה וְרוּחוֹ (וְרוּחָהּ) תַּרְגִּיעַ בְּחֵלֶק הַיּוֹשְׁבִים בְּגַן עֵדֶן וְנִשְׁמָתוֹ (וְנִשְׁמָתָהּ) תִּתְעַדֵּן בְּטוּב הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים וְתָשִׂים כְּבוֹד מְנוּחָתוֹ (מְנוּחָתָהּ) וּלְקֵץ הַיָּמִין יַעֲמוֹד (תַּעֲמוֹד) לְגוֹרָלוֹ (לְגוֹרָלָהּ) וְיִלְוֶה עָלָיו (עָלֶיהָ) הַשָּׁלוֹם וְעַל מִשְׁכָּבוֹ (מִשְׁכָּבָהּ) יָבֹא (תָּבֹא) בְּשָׁלוֹם כְּדִכְתִיב יָבֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם הוּא (הִיא) וְכָל שׁוֹכְבֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּכְלָל הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת וְהַנֶּחָמוֹת וְהַיְשׁוּעוֹת וְנֹאמַר אָמֵן:

סדר הלימוד ליאר־צייט

סדר הלמוד על אביו ועל אמו כל י״ב חודש וביום שמת בו אביו או אמו שקורין יארצייט מסוגל ללמוד משניות טהרות. והפרק כ״ד מן מסכת כלים שלשה תריסין הם מסוגל יותר מפני שיש בו י״ז משניות וכל משנה ומשנה מסתיימת טהור מכלום או טהורה מכלום וסוף הפרק בין מבפנים בין מבחוץ טהור. כך שמעתי בשם הרה״ק מק״ק רוזין ז״ל זי״ע. מי שיש לו פנאי ילמוד הפרקים המתחילים באותיות שם הנפטר, ומשניות המתחילים באותיות נשמה הם לקמן בפרק ז׳ דמקואות:

א שְׁלֹשָׁה תְּרִיסִין הֵם. תְּרִיס הַכָּפוּף, טָמֵא מִדְּרָס. וְשֶׁמְּשַׂחֲקִין בּוֹ בַּקֻּנְפּוֹן, טָמֵא טְמֵא מֵת. וְדִיצַת הָעַרְבִיִּין טְהוֹרָה מִכְּלוּם: **ב** שָׁלֹשׁ עֲגָלוֹת הֵם. הָעֲשׂוּיָה כְּקַתֶּדְרָא, טְמֵאָה מִדְּרָס. כְּמִטָּה, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְשֶׁל אֲבָנִים, טְהוֹרָה מִכְּלוּם: **ג** שָׁלֹשׁ עֲרֻבּוֹת הֵן. עֲרֻבָּה מִשְּׁנֵי לֹג וְעַד תִּשְׁעָה קַבִּין שֶׁנִּסְדְּקָה, טְמֵאָה מִדְּרָס. שְׁלֵמָה, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְהַבָּאָה בַּמִּדָּה, טְהוֹרָה מִכְּלוּם:

פירוש הרע"ב

פרק כד **א** שלשה תריסין הן. ג' דיוקי מלוקין זה מזה יש בתריסין להיינו מגינים: **תריס הכפוף**. (כעין) המגויין מלגנו שמקיפים את האדם משלש רוחות: **טמא מדרס**. דעשוי לשכיבה שמוכנים עליו במלחמה וכ"ש שטמא טמא מת. דקיימא לן כל הטמא מדרס. טמא טמא מת: **שמשחקים בו בקומפון**. בשדה של עמק המלך בחיס שנים כל אחד חרבו בידו. ותריס קטן עגול שהיו כפוף בידו השמאלית ולמדין להגן כל אחד בשגיאו שלא יכהו חבירו וקורין לו מסגרימ"ר בלע"ז: **טמא טמא מת**. וה"ה שטמא טומאת ארץ ובגלה ושאר טומאות כולן. חוץ ממדרס שהיו נעשה אב הטומאה אם שכב עליו הזב או יושב הלוש כמגעו של זב: **ודיצת הערביין**. תריס קטן ביותר שהערביים עושים לדילה ולשחוק והיו כלי של תשמיש:

ב כקתדרא. שהיו קלרה ומוקפת משלש רוחות: **טמאה מדרס**. דמיוחדת ליושבה: **כמטה**. שהיו מרוכה ומיוחדת להניח בה פרקמטיא. והשוכב בה חומרים לו עמוד ועשה מלאכתו: **ושל אבנים**. העשויה להולין בה חגנים: **טהורה מכלום**. לפי שפרוצה מתחתיה נקבים גדולים כמוניא רמון:

ג שנסדקה טמאה מדרס. דכיון שנסדקה והיה רחוק לגיסה. מיחדין אותה ליושבה: **טמאה טמא מת**. דכלי תשמיש היא: **הבאה במדה**. שמחזקת חרבעים סאה בלח. שהן כוריים ביבש: **טהורה מכלום**. שמפני כבדה וגדלה היה מטלטלת מלאה. ואין דומיא דשק בעין. דמטלטל

ד שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת הֵן. תֵּבָה שֶׁפִּתְחָהּ מִצִּדָּהּ, טְמֵאָה מִדְּרָס. מִלְמַעְלָן, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְהַבָּאָה בַּמִּדָּה, טְהוֹרָה מִכְּלוּם: ה שִׁלְשָׁה תַּרְבּוּסִין הֵן. שֶׁל סַפָּרִין, טָמֵא מִדְּרָס. שֶׁאוֹכְלִין עָלָיו, טָמֵא טְמֵא מֵת. וְשֶׁל זֵיתִים, טָהוֹר מִכְּלוּם: ו שָׁלֹשׁ בְּסִיסָיוֹת הֵן, שֶׁלִּפְנֵי הַמִּטָּה וְשֶׁלִּפְנֵי סוֹפְרִים, טְמֵאָה מִדְּרָס. וְשֶׁל דִּלֶּפְקִי, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְשֶׁל מִגְדָּל, טְהוֹרָה מִכְּלוּם: ז שָׁלֹשׁ פִּנְקְסָיוֹת הֵן. הָאֲפִיפוֹרִין, טְמֵאָה מִדְּרָס. וְשֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית קִבּוּל שַׁעֲוָה, טְמֵאָה

פירוש הרע"ב

מלא וריקן:

ד תיבה שפתחה מצדה. משמשת יושבה עם מלאכתה. שיכולים להשתמש בה כשהוא יושב בזמן שפתחה מלדה. משמ"כ כשפתחה מלמעלן. והבאה במדה למניין במתניתין שהיא טהורה מכלום. מחיצה מיוחדת למדרס קלי דהטמאה מדרס אפילו באה במדה לעולם היא טמאה:

ה תרבוסים. כלים של עור כעין מרגוזים: **של ספרים**. מקיזים דם: **טמא מדרס**. גדול הוא וחזי ליושבה. או למזגן עליה: **שאוכלים עליו**. כלי תשמיש הוא: **ושל זיתים**. שמוחטים בו הזיתים לא חשיב כלי של משמשי חדם:

ו **בסיסאות**. [ואת] כגון מתרגמינן ויתד בסיסיה: **ושל דלפקי**. כלי עץ שמשימים בו לוחיות ומשיחות ומוכלים ומשקים וממנו נוטלים ונותנים על השלחן והבאים שלפניו חינו ליושבה. אבל תורת כלי עליו: **ושל מגדל**. חופר של עץ מרמריא"ו בלע"ז: **טהורה מכלום**. דלאו כלי הוא ועורמו מוכחת עליו:

ז ג' **פנקסיות הן**. העשוין לכתוב בהן כמו חנוני על פנקסו: **אפיפורין**. לוח שמניחי עליו אבק של עפר וכותבים בו משבועות וגדול הוא וחזי ליושבה: **שיש לה בית קבול שעוה**. לוח שטחין פניו בדוגג ורושמין על הדוגג בחרט:

טְמֵא מֵת. וַחֲלָקָה, טְהוֹרָה מִכְּלוּם: ח שָׁלֹשׁ מִטּוֹת הֵן. הָעֲשׂוּיָה לִשְׁכִיבָה, טְמֵאָה מִדְרָס. שֶׁל זַגָּגִין, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְשֶׁל סָרָגִין, טְהוֹרָה מִכְּלוּם: ט שָׁלֹשׁ מַשְׁפְּלוֹת הֵן. שֶׁל זֶבֶל, טְמֵאָה מִדְרָס. שֶׁל תֶּבֶן, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְהַפְּחָלָץ שֶׁל גְּמַלִּים, טָהוֹר מִכְּלוּם: י שְׁלֹשָׁה מַפָּצִים הֵן. הָעֲשׂוּיָה לִישִׁיבָה, טְמֵאָה מִדְרָס. שֶׁל צַבָּעִין, טָמֵא טְמֵא מֵת. וְשֶׁל גִּתּוֹת, טָהוֹר מִכְּלוּם: יא שָׁלֹשׁ חֲמָתוֹת וְשָׁלֹשׁ תּוּרְמְלִין הֵן. הַמְקַבְּלִין כַּשְׁעוּר, טְמֵאִין מִדְרָס. וְשֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין כַּשְׁעוּר, טְמֵאִין טְמֵא מֵת. וְשֶׁל עוֹר הַדָּג, טָהוֹר

פירוש הרע"ב

וחלקה. שאין בה שעור וכותבים עליה בדיו ואין לה בית קבול:

ח של זגגים. שמניחים עליה כלי זכוכית: סרגין. עושי המרכבות בערבי קורין למרכב סירג. וי"מ שמסרגים את השבכות. וטהורה מכלום לפי שאינה ממשמשי אדם:

ט משפלות. קופות עשויות להוליך בהם זבלים לשדות: של זבל טמאה [מדרס]. לפי שרוויה ליושבה: והפוחלץ. עשוי כעין מכבר מעשה רשת והנקבים שלו רחבים יותר ממשפלת של תבן ואינה רוויה תפילו לקבל [תבן] שנקביה רחבים ביותר וגם אינה רוויה ליושבה שאבלים שלה קשים ואין רוחין ליושב עליהן הלכך טהורה מכלום:

י מפצים. כמין מחצלאות עשויות מחילף ומסיב וקנה וגומא וגמי וכיוצא בהן: ושל צבעים. שהצבעים נותנים עליהם הבגדים: טמא טמא מת. שאינם מיוחדים ליושבה. אבל תורת כלים יש להן: ושל גתות. העשויות לכסות בהן הענבים ויתיש:

יא חמתות. גדות של עור: תורמלין. כיסין גדולים של עור שהרועה מניח תפליו לתוכן: המקבלים כשיעור. המפורש למעלה בר"פ כריס. החמת של שבעת קבים. והתורמל של חמשת קבין. וכ"ש שהם מחזיקים יותר דאז משמשים יושבה עם מלאכתן. אבל פחות מכאן לא: ושל עור הדג טהורים מכלום. דכל הני מגריות שבים טהור:

מִכְּלוּם: יב שִׁלְשָׁה עוֹרוֹת הֵן. הֶעָשׂוּי לְשָׁטִיחַ, טָמֵא מִדְרָס. לְתַכְרִיךְ הַכֵּלִים, טָמֵא טְמֵא מֵת. וְשֶׁל רְצוּעוֹת וְשֶׁל סַנְדָּלִים, טְהוֹרָה מִכְּלוּם: יג שִׁלְשָׁה סְדִינִין הֵן. הֶעָשׂוּי לְשִׁכְיבָה, טָמֵא מִדְרָס. לְוִילוֹן, טָמֵא טְמֵא מֵת. וְשֶׁל צוּרוֹת, טָהוֹר מִכְּלוּם: יד שָׁלֹשׁ מִטְפָּחוֹת הֵן. שֶׁל יָדַיִם, טְמֵאָה מִדְרָס. שֶׁל סְפָרִין, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְשֶׁל תַּכְרִיךְ (וְשֶׁל) נִבְלֵי בְנֵי לֵוִי, טְהוֹרָה מִכְּלוּם: טו שְׁלֹשָׁה פְּרַקְלִינִין הֵן. שֶׁל צָדֵי חַיָּה וָעוֹף, טָמֵא מִדְרָס. שֶׁל חַגָּבִין, טָמֵא טְמֵא מֵת. וְשֶׁל קַיָּצִין, טָהוֹר מִכְּלוּם:

פירוש הרע"ב

יב לשטיח. לשטוח בארץ ליצד עליו: תכריך הכלים. לכרוך בו את הכלים כגון סכינים ומספריים ומחטים כדי לשמרן: ושל רצועות ושל סנדלים. עור העומד לחתוך ממנו רצועות וסנדלים טהור מכלום דמחוסר מלאכה הוא. אבל רצועות המתוקנות כבר. טמאות. כדמוכח בפ' נגעים פי"ח:

יג לוילון טמא טמא מת. העשוי למסך לפני הפתח טמא לפי שהשמש מתעטף בשוליו לפעמים ומתחמם בו: של צורות. בגד שהוא ביד רוקם וכו מיני צורות כדי לרחות בו לעשות כמותו בבגד אחר:

יד של ידים טמאה מדרס. לפי שפעמים נותנה על הכסת ויתן עליה: ושל תכריך נבלי בני לוי. שהיו הלויים כורכים כלי השיר שלהן במטפחת ודרך שאר בני אדם לעשות להן תיק של עור ואף הן טהורים:

טו פרקלינין. לורת יד של עור שנושאים ביידי עופות כשתופסים בידיהן העוף שקורין פאטו"ר ומשפרוי"ר וכו יוצאים לצוד חיה או עוף: טמא מדרס. לפי שנשען עליו: ושל חגבים. ההולכים לצוד חגבים ונותנים אותם בו: ושל קוצים. ללקט קוצים. ויש דגרסי של קייצים המייבשים פירות הקיץ כגון העושים גרוגרות וממוקים בשדה:

טז שָׁלֹשׁ סְבָכוֹת הֵן. שֶׁל יַלְדָּה, טְמֵאָה טֻמְאַת מִדְרָס. שֶׁל זְקֵנָה, טְמֵאָה טְמֵא מֵת. וְשֶׁל יוֹצֵאת לַחוּץ, טְהוֹרָה מִכְּלוּם: יז שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הֵן. מְהוּדָּה שֶׁטָּלְיָה עַל הַבִּרְיָה, הוֹלְכִין אַחַר הַבִּרְיָה. קְטַנָּה עַל הַגְּדוֹלָה, הוֹלְכִין אַחַר הַגְּדוֹלָה. הָיוּ שָׁווֹת, הוֹלְכִין אַחַר הַפְּנִימִית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כַּף מֹאזְנַיִם שֶׁטָּלְיָה עַל שׁוּלֵי הַמֵּיחַם מִבִּפְנִים, טָמֵא. מִבַּחוּץ, טָהוֹר. טָלְיָה עַל צִדָּהּ, בֵּין

פירוש הרע"ב

טז סבכות. כפה שנוסחות הנשים על רחמן עשויה כעין רשת שיש בה נקבים דקין. ושל ילדה. רחוי ליטיבה ולכך טומאה מדרס. ושל זקנה. מעשיה מוכיחים עליה שאינה רחויה ליטיבה. ובתוספתא תניא של זקנה טומאה מדרס שאינה מקפדת עליה ופעמים יושבת עליה. ושל ילדה שמקפדת על כליה אינה יושבת עליה ולכך טומאה טומאת מת: **ושל יוצאות החוץ.** סודר שנותנות הנשים על רחמן כשיולדות לחוץ. וי"מ יולדות החוץ. מתרגום זונה נפקת ברא. כלומר סבכות של זונות. טהורות. לפי שאינן חשובות כלי. פ"ק סבכות שנקרעו ורוב שער הפשה יולא לחוץ שאינן מקבלות רוב שער רחשה של חשה:

יז מהוהא. בגד ישן ובלוי: **שטלייה.** כמו שטלאה מלשון טלאי ע"ג טלאי. כלומר שפס הישנה טלאי על החדשה: **הולכים אחר הבריאה.** דנין מותה כדין הבריאה. פס טמאה. טמאה. ופס טהורה. טהורה: **קטנה על הגדולה.** בין שתיהן מהוהות. בין שתיהן בריאות: **הולכים אחר הגדולה.** ופס הגדולה נקובה כמונית רמון. שבשבירה כזו נטהרה. גם הקטנה המחוברת עמה טהורה אע"פ שהיא שלימה. ופס הגדולה שלימה. והרי היא מקבלת טומאה. אף הקטנה המחוברת עמה טמאה. ואף ע"פ שהיא נקובה כמונית רמון: **הולכים אחר הפנימית.** פס טמאה הפנימית טמאה החילונה. ופס הפנימית טהורה. החילונה נמי טהורה: **רש"א כף מאזנים.** לפרושי מלתא דמ"ק קאמר. ובכף מחזיקים של מתכות טומאה חיירי דפס טלאה בתחתית המיחם מבפנים טמא המיחם. ופס טלאה מבחוץ טהור המיחם: **טלייה על צידה.** שהדביק הטלאי על דפנות המיחם

מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ, טָהוֹר:

מובא בשם הרה"ק דק"ק קאמארנא שקבל מרבותיו שקבלו מרבן ורבן מאליהו ז"ל שבפרק ז' דמקואות מעלין הנשמה למקומה. לכן האבל כל י"ב חודש ילמוד בו לתקן נשמות אביו ואמו וקרוביו ואוהביו ביאר צייט וכדומה. וראשי תיבות שלל שלשה משניות הראשונות אי"ה. יש. אלו. הדיח. וראשי התיבות של ארבעה משניות האחרונות נשמה. נפל. שלשה. מקוה. הטביל. ויכוין בלימוד משניות אלו להעלות הנשמה למזל עליון הנקרא אי"ה. ובמשנה הרביעית נפל כו' שהוא ר"ת פזר נתן לאביונים יפריש צדקה להעלות נשמת הנפטר מנפילתו, ע"י הצדקה. ועל אביו ואמו ילמוד זה הפרק בכל מוצאי שבת אחר הבדלה, בכל י"ב חודש. וביאר צייט ובערב שבת קודם מנחה לעת הצורך להחיות נפש כל חי אמן

מסכת מקואות פרק ז

א יֵשׁ מַעֲלִין אֶת הַמִּקְוֶה וְלֹא פּוֹסְלִין, פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, לֹא

פירוש הרע"ב

לא בתחתימו. בין מבחוץ בין מבפנים טהור. ומקצת דכולה פרקין. וטעמא דכולהו טמא מדרס וטמא טמא מת וטהור מכלום החמורים כאן הוא דכל דבר הראוי לשכיבה והוא שיהיה עשוי לשכיבה או ליציבה או להשען עליו טמא מדרס. לבד מה הוא כלי חרס דאינו מטמא מדרס. דהכי ילפינן מקרא דכתיב (ויקרא טז) ואיש אשר יגע במשכבו מקיש משכבו לו מה הוא שיש לו טהרה במקוה. אף משכבו שיש לו טהרה במקוה. יצא כלי חרס שאין לו טהרה במקוה. והמפץ העשוי לשכיבה אע"פ שאין לו טהרה במקוה מדכתיב (שם יא) כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם במים יובא כלי במים יובא והאי לאו כלי הוא מ"מ טמא מדרס דמרבינן ליה מקרא דכתיב כל המשכב כל לרבות את המפץ ואין לו טהרה עד שיחתך ויסחר ממנו פחות משוה על שוה. וכלי אבנים כלי גללים כלי חלמה טהורים מכלום וכן כל דבר הבא מן היס טהור. וכלי עץ הבא במדה שמחזיק ארבעים סאה בלא שהם כורים בידם נמי טהור מכלום. לפי שאינו מטלטל מלא. וכן דבר שאין עליו תורת כלי. או שיש לו תורת כלי. ואינו ממשמשי אדם. אלא משמשי משמשי טהור. כגון מרדום של זיתים ומפץ של גמות וסדין של לורות דאמרי' בפרקי' שהן טהורין מכלום. דלא חשיבי כלים של משמשי אדם:

פרק ז **א** יש מעלין. משלימין לארבעים סאה: **ולא פוסלין**. בג' לוגין שאובין וכלהו מפרש

מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין. אֵלּוּ מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין, הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד, וְהַכְּפוֹר, וְהַגְּלִיד, וְהַמֶּלַח, וְהַטִּיט הַנָּרוֹק. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דָּן כְּנֶגְדִּי לוֹמַר, הַשֶּׁלֶג אֵינוֹ מַעֲלֶה אֶת הַמִּקְוֶה. וְהֵעִידוּ אַנְשֵׁי מִידְבָּא מִשְּׁמוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם, צְאוּ וְהָבִיאוּ שֶׁלֶג וַעֲשׂוּ מִקְוֶה בַּתְּחִלָּה. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר, אֶבֶן הַבָּרָד, כַּמַּיִם. כֵּיצַד מַעֲלִין וְלֹא פוֹסְלִין, מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת, נָפַל מֵהֶם סְאָה לְתוֹכוֹ וְהֶעֱלָהוּ, נִמְצְאוּ מַעֲלִין וְלֹא פוֹסְלִין: ב אֵלּוּ פוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, הַמַּיִם בֵּין טְמֵאִים בֵּין טְהוֹרִים, וּמֵי כְבָשִׁים וּמֵי שְׁלָקוֹת, וְהַתֶּמֶד עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ. כֵּיצַד פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר קְרֻטוֹב וְנָפַל מֵהֶן קְרֻטוֹב לְתוֹכוֹ, לֹא הֶעֱלָהוּ, פּוֹסְלוֹ בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין. אֲבָל שְׁאָר הַמַּשְׁקִין, וּמֵי פֵרוֹת, וְהַצִּיר, וְהַמֻּרְיָס, וְהַתֶּמֶד

פירוש הרע"ב

כיצד: הכפור. גשמים שיורדין נקפיס: גליד. מים שקפאו על פני הארץ. או על פני המים: טיט הנרוק. טיט רך ורקיק שנעשה כמו רוק: אבן הברד כמים. כמים שאובים דאמרי' לקמן פוסלים ולא מעלים. ואין הלכה כרבי יוחנן בן נורי. והלכה כעדותן של אנשי מידבא שעושין מקוה מן השלג אפי' לכתחלה: נמצאו מעלין. שהשלימוהו. ולא פוסלין בג' לוגין שאובין שהרי סאה היא הרבה יותר מג' לוגין ולא נפסל המקוה בכך:

ב המים. שאובין בין טמאין בין טהורים: מי כבשים. מים [שכבשו] בהן זיתים. או מיני ירקות: ומי שלקות. מים ששלקו בהן שלקות: והתמד. מרגניס וזגים או שמרים שנתן עליהן מים: עד שלא החמיץ. דאם החמיץ נדון כמי פירות: קורטוב. ע' מס"ד בלוג:

מִשֶּׁהֶחְמִיץ, פְּעָמִים מַעֲלִין וּפְעָמִים שֶׁאֵינָן מַעֲלִין. כֵּיצַד, מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת, נָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵהֶם, לֹא הֶעֱלָהוּ. הָיוּ בוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, נָתַן סְאָה וְנָטַל סְאָה, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר: ג הֵדִיחַ בּוֹ סַלֵּי זֵיתִים וְסַלֵּי עֲנָבִים, וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו, כָּשֵׁר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מֵי הַצֶּבַע פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין, וְאֵינָן פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה. נָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן, וּמֶחָל, וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו, פָּסוּל. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה, יַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים וְיַחְזְרוּ מַרְאֵיהֶן לְמַרְאֵה הַמָּיִם. הָיוּ בוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, מְמַלֵּא בַּכָּתֵף וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ עַד שֶׁיַּחְזְרוּ מַרְאֵיהֶן לְמַרְאֵה הַמָּיִם: ד נָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן אוֹ מֶחָל וְשִׁנּוּ מִקְצָת מַרְאָיו, אִם אֵין בּוֹ מַרְאֵה מַיִם אַרְבָּעִים סְאָה, הֲרֵי זֶה לֹא יִטְבּוֹל בּוֹ: ה שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם, וְנָפַל לְתוֹכָן קִרְטוֹב יַיִן, וַהֲרֵי מַרְאֵיהֶן כְּמַרְאֵה הַיַּיִן, וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה, לֹא

פירוש הרע"ב

פעמים מעלין. כדמפרש כשיש במקוה ארבעים סאה מים כשרים ונתן בו סאה מי פירות. ואע"ג שטל סאה ממנו מים ומי פירות מעורבים יחד הרי כל הסאין של מי פירות שנשארה במקוה משלימים את המקוה: פעמים אין מעלין. כדקתני במקוה שיש בו מ' סאה חסר אחת:

ג ושנו את מראיו כשר. דהדחת כלים לא חשיבא שנוי מראה: ואין פוסלים אותו בשנוי מראה. משום דלגבעא ליתא בזה משום: מוחל. מים היולאים מן הזיתים: ימתין עד שירדו גשמים. דלמלאות בכתף ג"כ דבחסר עסקינן שהוא נפסל בג' לוגין: ממלא בכתף. דמקוה שלם אין השאובים פוסלים אותו לעולם:

ד אין בו מראה מים ארבעים סאה. אם אין במקוה ארבעים סאה שיש בהן מראה מים לא יטבול באותו מקוה אפי' באותו לד שיש בו מראה מים. ואם טבל לא עלתה לו טבילה:

ה ונפלו למקוה לא פסלוהו. הואיל והן נראין כיין. ומי פירות אין פוסלין בשלשה לוגין:

פְּסָלוּהוּ. שְׁלֹשָׁה לֶגִין מַיִם חָסֵר קְרֻטוֹב, וְנָפַל לְתוֹכָן קְרֻטוֹב חָלָב, וַהֲרֵי מַרְאֵיהֶן כְּמַרְאֵה הַמַּיִם, וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה, לֹא פְּסָלוּהוּ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַמַּרְאֶה: ו מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, יָרְדוּ שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה, הָרִאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי טָמֵא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הָיוּ רַגְלָיו שֶׁל רִאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בַּמַּיִם, אַף הַשֵּׁנִי טָהוֹר. הִטְבִּיל בּוֹ אֶת הַסָּגוֹס וְהֶעֱלָהוּ, מִקְצָתוֹ נוֹגֵעַ בַּמַּיִם, טָהוֹר. הַכַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל עוֹר, כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ שִׁפְתוֹתֵיהֶם מִן הַמַּיִם, הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָן שְׁאוּבִין. כִּיצַד

פירוש הרע"ב

הכל הולך אחר המראה. מע"פ שאין החלב פוסל המקוה ואין במים שיעור שלשה לוגין לפסול. מ"מ כיון שיש כאן שלשה לוגין שנראין כמים. חשבינן להו כאילו כולן מים. ופוסלין ואין הלכה כר"י בן נורי:

ו והשני טמא. דודאי חסר שיעור המקוה בטבילתו של ראשון: אף השני טהור. לאמרי' גוד אחית והוי כאילו המים שהעלה הראשון בגופו. הן מחוברין למי מקוה. ולא נחסר משיעורו כלום. ופירשו בגמ' (דחגיגה דף יט) דלא טיהר רבי יהודה אלא במעלות דרבנן. כגון שהיה טהור לחולין וטבל להיות טהור למעשר. או שהיה טהור למעשר. וטבל להיות טהור לתרומה. אבל לעלות מטומאה גמורה לטהרה. דברי הכל טמא. ואין הלכה כר' יהודה: סגוס. בגד למר עב. וקורין לו בערבי אלבורנו"ס. ובולע מים הרבה: מקצתו נוגע במים טהור. במקוה שיש בו מ' סאה מלומלמות חיירי. וטבל בו אדם לאחר שהטביל בו את הסגוס טהור האיש הטובל. מע"פ שנחסר שיעור מקוה בטבילת הסגוס. מאחר שמקצת הסגוס נוגע במים. ור"י היא דס"ל לאמרין גוד אחית: המים שבתוכן שאובים. ומוזרים ופוסלים את המקוה כשלשת לוגים. שהרי לא היו בו אלא מרובעים סאה מכוונות. ונתחסר כשהגביה שפתותיהן מן המים:

יַעֲשֶׂה, מַטְבִּילָן וּמַעֲלֶה אוֹתָם דֶּרֶךְ שׁוּלֵיהֶם: ז הִטְבִּיל בּוֹ אֶת הַמִּטָּה, אַף עַל פִּי שֶׁרַגְלֶיהָ שׁוֹקְעוֹת בַּטִּיט הֶעָבֶה, טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם מְקַדְּמִין. מִקְוֶה שֶׁמֵּימָיו מְרֻדָּדִין, כּוֹבֵשׁ אֲפִלּוּ חֲבִילֵי עֵצִים, אֲפִלּוּ חֲבִילֵי קָנִים, כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּחוּ הַמַּיִם, וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל. מַחַט שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל מַעֲלוֹת הַמְּעָרָה, הָיָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בַּמַּיִם, כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הַגַּל, טְהוֹרָה:

פירוש הרע"ב

ומעלה אותם דרך שוליהם. כדי שלא יפלו המים שבתוכן למקוה ויפסלו כל מימיו:

ז הטביל בו את המטה. שרגליה גבוהות. ומ"מ להטבילה כולה כאחת במקוה קטן כזה שעיורו מצומצם. ולפ"כ רגליה שוקעות בטיט: העבה. שאינו נרוק ואין מטבילין בו: שהמים מקדמין. להטביל הרגלים קודם שישקעו בטיט. ובמים הוטבלו: שמימיו מרודדים. שאין המים עמוקים מאמת שהמקוה רחב והמים מתפשטים בכולו ואע"פ שיש בו מ' סאה. אין כל גופו מתכסה במים בבת אחת: כובש. לגד אחד של מקוה אפילו חבילי עצים וקנים. ואע"ג דנראה כמקוה שחלקו. אפ"ה הואיל והמים נכנסין ביניהן. לא הוי חלוק. וכובש דנקט מפני שהעצים והקנים נפים על פני המים. וצריך לכבוש עליהם אבנים כדי שיכנסו תחת המים: היה מוליך ומביא במים. מנענע המים בידיו: כיון שעבר הגל. של מים על המעלה של מקוה שהמחט מונח בה ולפו מי הגל על המחט טהורה. ולפי שהמחט דקה וקטנה וירא פן תפול במים. דרך להטבילה כן:

ואחר כך אומרים אל מלא רחמים:

אֵל מָלֵא רַחֲמִים שׁוֹכֵן בַּמְּרוֹמִים הַמְצֵא מְנוּחָה נְכוֹנָה עַל כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה בְּמַעֲלוֹת קְדוֹשִׁים וּטְהוֹרִים כְּזֹהַר הָרָקִיעַ מַזְהִירִים אֶת נִשְׁמַת (פב״פ) (לזכר) שֶׁהָלַךְ לְעוֹלָמוֹ בַּעֲבוּר (שפלוני) נָדַב לְצִדָקָה בְּעַד הַזְכָּרַת נִשְׁמָתוֹ, בְּגַן עֵדֶן תְּהֵא מְנוּחָתוֹ, לָכֵן בַּעַל הָרַחֲמִים יַסְתִּירֵהוּ בְּסֵתֶר כְּנָפָיו לְעוֹלָמִים וְיִצְרֹר בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת נִשְׁמָתוֹ יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ וְיָנוּחַ בְּשָׁלוֹם עַל מִשְׁכָּבוֹ וְנֹאמַר אָמֵן:

(לנקבה) שֶׁהָלְכָה לְעוֹלָמָהּ בַּעֲבוּר (שפלוני) נָדַב לְצִדָקָה בְּעַד הַזְכָּרַת נִשְׁמָתָהּ, בְּגַן עֵדֶן תְּהֵא מְנוּחָתָהּ, לָכֵן בַּעַל הָרַחֲמִים יַסְתִּירָהּ בְּסֵתֶר כְּנָפָיו לְעוֹלָמִים וְיִצְרֹר בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת נִשְׁמָתָהּ יְהוָה הוּא נַחֲלָתָהּ וְתָנוּחַ בְּשָׁלוֹם עַל מִשְׁכָּבָהּ וְנֹאמַר אָמֵן:

תפלה על הנפטר אחר הלימוד (לזכר)

אָנָּא יְהוָה מָלֵא רַחֲמִים אֲשֶׁר בְּיָדְךָ נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ יִהְיֶה נָא לְרָצוֹן לְפָנֶיךָ תּוֹרָתֵנוּ וּתְפִלָּתֵנוּ (ליחיד תּוֹרָתִי וּתְפִלָּתִי) בַּעֲבוּר נִשְׁמַת (פב״פ) וּגְמוֹל נָא עִמָּהּ בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל לְפְתּוֹחַ לָהּ שַׁעֲרֵי רַחֲמִים וָחֶסֶד וְשַׁעֲרֵי גַן עֵדֶן וּתְקַבֵּל אוֹתָהּ בְּאַהֲבָה וּבְחִבָּה וּשְׁלַח לָהּ מַלְאָכֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים לְהוֹלִיכָהּ וּלְהוֹשִׁיבָהּ תַּחַת עֵץ הַחַיִּים אֵצֶל נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים

וְהַצְּדָקָנִיּוֹת חֲסִידִים וַחֲסִידוֹת לֵהָנוֹת מִזִּיו שְׁכִינָתְךָ לְהַשְׁבִּיעָה מִטּוּבְךָ הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים. וְהַגּוֹף יָנוּחַ בַּקֶּבֶר בִּמְנוּחָה נְכוֹנָה בְּחֶדְוָה וּבְשִׂמְחָה וְשָׁלוֹם כְּדִכְתִיב יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם הוֹלֵךְ נְכוֹחוֹ. וּכְתִיב יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם. וּכְתִיב אִם תִּשְׁכַּב לֹא תִפְחָד וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ. וְתִשְׁמוֹר אוֹתוֹ מֵחִבּוּט הַקֶּבֶר וּמֵרִמָּה וְתוֹלֵעָה וְתִסְלַח וְתִמְחוֹל לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יֶחֱטָא וּזְכוֹר לוֹ זְכוּיוֹתָיו וְצִדְקוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְתַשְׁפִּיעַ לוֹ מִנְּשָׁמָתוֹ לְדַשֵּׁן עַצְמוֹתָיו בַּקֶּבֶר מֵרֹב טוּב הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים דִּכְתִיב מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ. וּכְתִיב שׁוֹמֵר כָּל עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה. וְיִשְׁכּוֹן בֶּטַח בָּדָד וְשַׁאֲנָן מִפַּחַד רָעָה וְאַל יִרְאֶה פְּנֵי גֵיהִנּוֹם וְנִשְׁמָתוֹ תִּהְא צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים וּלְהַחֲיוֹתוֹ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים עִם כָּל מֵתֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים אָמֵן:

תפלה על הנפטר אחר הלימוד (לנקבה)

אָנָּא יְהוָה מָלֵא רַחֲמִים אֲשֶׁר בְּיָדְךָ נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ יִהְיֶה נָא לְרָצוֹן לְפָנֶיךָ תּוֹרָתְנוּ וּתְפִלָּתְנוּ (ליחיד תּוֹרָתִי וּתְפִלָּתִי) בַּעֲבוּר נִשְׁמַת (פב״פ) וּגְמוֹל נָא עִמָּהּ בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל לְפְתּוֹחַ לָהּ שַׁעֲרֵי רַחֲמִים וָחֶסֶד וְשַׁעֲרֵי גַן עֵדֶן וּתְקַבֵּל אוֹתָהּ בְּאַהֲבָה וּבְחִבָּה וּשְׁלַח לָהּ מַלְאָכֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים

לְהוֹלִיכָהּ וּלְהוֹשִׁיבָהּ תַּחַת עֵץ הַחַיִּים אֶצֶל נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים
וְהַצִּדְקָנִיּוֹת חֲסִידִים וַחֲסִידוֹת לֶהָנוֹת מִזִּיו שְׁכִינָתְךָ לְהַשְׁבִּיעָהּ
מִטּוּבְךָ הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים. וְהַגּוּף יָנוּחַ בַּקֶּבֶר בִּמְנוּחָה נְכוֹנָה
בְּחֶדְוָה וּבְשִׂמְחָה וְשָׁלוֹם כְּדִכְתִיב יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל
מִשְׁכְּבוֹתָם הוֹלֵךְ נְכוֹחוֹ. וּכְתִיב יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל
מִשְׁכְּבוֹתָם. וּכְתִיב אִם תִּשְׁכַּב לֹא תִפְחָד וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ.
וְתִשְׁמוֹר אוֹתָהּ מֵחִבּוּט הַקֶּבֶר וּמֵרִמָּה וְתוֹלֵעָה וְתִסְלַח וְתִמְחוֹל
לָהּ עַל כָּל פְּשָׁעֶיהָ כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב
וְלֹא יֶחֱטָא וּזְכוֹר לָהּ זְכוּיוֹתֶיהָ וְצִדְקוֹתֶיהָ אֲשֶׁר עָשְׂתָה וְתַשְׁפִּיעַ
לָהּ מִנְּשָׁמָתָהּ לְדַשֵּׁן עַצְמוֹתֶיהָ בַּקֶּבֶר מֵרֹב טוּב הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים
דִּכְתִיב מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ. וּכְתִיב שׁוֹמֵר כָּל
עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה. וְתִשְׁכּוֹן בֶּטַח בָּדָד וְשַׁאֲנָן
מִפַּחַד רָעָה וְאַל תִּרְאֶה פְּנֵי גֵיהִנּוֹם וְנִשְׁמָתָהּ תִּהֶא צְרוּרָה בִּצְרוֹר
הַחַיִּים וּלְהַחֲיוֹתָהּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים עִם כָּל מֵתֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
בְּרַחֲמִים אָמֵן:

קדיש דרבנן

חזן יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא, אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ
וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב (נ״א קֵץ)
מְשִׁיחֵהּ, אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא
וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן:

קהל וחזן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃

חזן יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא (בעשי״ת וּלְעֵלָּא מִכָּל) מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן׃

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן. וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן. וְעַל כָּל מָאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא. דִּי בְאַתְרָא (בא״י קַדִּישָׁא) הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר. יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אֲרִיכִין וּמְזוֹנָא רְוִיחֵי וּפֻרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּבִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן׃

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן׃

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם (בעשי״ת הַשָּׁלוֹם) בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן׃

יהי רצון לפני אמירת תהלים

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הַבּוֹחֵר בְּדָוִד עַבְדּוֹ וּבְזַרְעוֹ אַחֲרָיו וְהַבּוֹחֵר בְּשִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת, שֶׁתִּפֶּן בְּרַחֲמִים אֶל קְרִיאַת מִזְמוֹרֵי תְּהִלִּים שֶׁאֶקְרָא כְּאִלּוּ אֲמָרָם דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּעַצְמוֹ זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ. וְיַעֲמֹד לָנוּ זְכוּת פְּסוּקֵי תְּהִלִּים וּזְכוּת תֻּבּוֹתֵיהֶם וְאוֹתִיּוֹתֵיהֶם וּנְקוּדוֹתֵיהֶם וְטַעֲמֵיהֶם וְהַשֵּׁמוֹת הַיּוֹצְאִים מֵהֶם מֵרָאשֵׁי תֵּבוֹת וּמִסּוֹפֵי תֵּבוֹת, לְכַפֵּר פְּשָׁעֵינוּ וַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ, וּלְזַמֵּר עָרִיצִים וּלְהַכְרִית כָּל הַחוֹחִים וְהַקּוֹצִים הַסּוֹבְכִים אֶת הַשּׁוֹשַׁנָּה הָעֶלְיוֹנָה, וּלְחַבֵּר אֵשֶׁת נְעוּרִים עִם דּוֹדָהּ בְּאַהֲבָה וְאַחֲוָה וְרֵעוּת. וּמִשָּׁם יִמָּשֵׁךְ לָנוּ שֶׁפַע לְנֶפֶשׁ רוּחַ וְנְשָׁמָה, לְטַהֲרֵנוּ מֵעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלִסְלוֹחַ חַטֹּאתֵינוּ וּלְכַפֵּר פְּשָׁעֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁסָּלַחְתָּ לְדָוִד שֶׁאָמַר מִזְמוֹרִים אֵלּוּ לְפָנֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר גַּם יְיָ הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת. וְאַל תְּקָחֵנוּ מֵהָעוֹלָם הַזֶּה קוֹדֶם זְמַנֵּנוּ, עַד מְלֹאת שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, בְּאוֹפֶן שֶׁנּוּכַל לְתַקֵּן אֵת אֲשֶׁר שִׁחַתְנוּ, וּזְכוּת דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם יָגֵן עָלֵינוּ וּבַעֲדֵנוּ, שֶׁתַּאֲרִיךְ אַפְּךָ עַד שׁוּבֵנוּ אֵלֶיךָ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, וּמֵאוֹצָר מָתְנַת חִנָּם חָנֵּנוּ כְּדִכְתִיב וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחוֹן וְרִחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם, וּכְשֵׁם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים לְפָנֶיךָ שִׁירָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, כַּךְ נִזְכֶּה לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה לְעוֹלָם הַבָּא. וְעַל יְדֵי אֲמִירַת תְּהִלִּים תִּתְעוֹרֵר חֶבְצֶלֶת הַשָּׁרוֹן, וְלָשִׁיר בְּקוֹל נָעִים בְּגִילַת וְרַנֵּן, כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ, הוֹד וְהָדָר בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן סֶלָה:

ג׳ פסוקים שנוהגים לומר קודם אמירת תהלים

לְכוּ נְרַנְּנָה לַייָ, נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ: נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה, בִּזְמִירוֹת נָרִיעַ לוֹ: כִּי אֵל גָּדוֹל יְיָ, וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים:

לג א רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: ב הוֹדוּ לַיהוָה
בְּכִנּוֹר, בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ-לוֹ: ג שִׁירוּ-לוֹ שִׁיר חָדָשׁ,
הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה: ד כִּי-יָשָׁר דְּבַר-יְהוָה וְכָל-מַעֲשֵׂהוּ
בֶּאֱמוּנָה: ה אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, חֶסֶד יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ:
ו בִּדְבַר יְהוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ, וּבְרוּחַ פִּיו כָּל-צְבָאָם: ז כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי
הַיָּם, נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת: ח יִירְאוּ מֵיְהוָה כָּל-הָאָרֶץ, מִמֶּנּוּ
יָגוּרוּ כָּל-יֹשְׁבֵי תֵבֵל: ט כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי, הוּא-צִוָּה וַיַּעֲמֹד:
י יְהוָה הֵפִיר עֲצַת-גּוֹיִם, הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: יא עֲצַת יְהוָה
לְעוֹלָם תַּעֲמֹד, מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: יב אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר-יְהוָה
אֱלֹהָיו, הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: יג מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְהוָה רָאָה
אֶת-כָּל-בְּנֵי הָאָדָם: יד מִמְּכוֹן-שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ, אֶל כָּל-יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ: טו הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם, הַמֵּבִין אֶל-כָּל-מַעֲשֵׂיהֶם: טז אֵין-
הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב-חָיִל, גִּבּוֹר לֹא-יִנָּצֵל בְּרָב-כֹּחַ: יז שֶׁקֶר הַסּוּס
לִתְשׁוּעָה, וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט: יח הִנֵּה עֵין יְהוָה אֶל-יְרֵאָיו,
לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: יט לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם, וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב:
כ נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיהוָה עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כא כִּי-בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ,
כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָּטָחְנוּ: כב יְהִי-חַסְדְּךָ יְהוָה עָלֵינוּ, כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ
לָךְ:

טז א מִכְתָּם לְדָוִד, שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי-חָסִיתִי בָךְ: ב אָמַרְתְּ לַיהוָה
אֲדֹנָי אָתָּה, טוֹבָתִי בַּל-עָלֶיךָ: ג לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר-בָּאָרֶץ
הֵמָּה, וְאַדִּירֵי כָּל-חֶפְצִי-בָם: ד יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ,
בַּל-אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם מִדָּם, וּבַל-אֶשָּׂא אֶת-שְׁמוֹתָם עַל-שְׂפָתָי:
ה יְהוָה, מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי, אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי: ו חֲבָלִים נָפְלוּ-לִי

בַּנְּעִמִים, אַף־נַחֲלַת שָׁפְרָה עָלָי: ז אֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר יְעָצָנִי,
אַף־לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי: ח שִׁוִּיתִי יְהוָה לְנֶגְדִּי תָּמִיד, כִּי מִימִינִי
בַּל־אֶמּוֹט: ט לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי, אַף־בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח:
י כִּי לֹא־תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל, לֹא־תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת:
יא תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים, שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ, נְעִמוֹת בִּימִינְךָ
נֶצַח:

יז א תְּפִלָּה לְדָוִד, שִׁמְעָה יְהוָה צֶדֶק, הַקְשִׁיבָה רִנָּתִי, הַאֲזִינָה
תְּפִלָּתִי בְּלֹא שִׂפְתֵי מִרְמָה: ב מִלְּפָנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא, עֵינֶיךָ
תֶּחֱזֶינָה מֵישָׁרִים: ג בָּחַנְתָּ לִבִּי, פָּקַדְתָּ לַיְלָה, צְרַפְתַּנִי בַל־תִּמְצָא,
זַמֹּתִי בַּל־יַעֲבָר־פִּי: ד לִפְעֻלוֹת אָדָם בִּדְבַר שְׂפָתֶיךָ, אֲנִי שָׁמַרְתִּי
אָרְחוֹת פָּרִיץ: ה תָּמֹךְ אֲשֻׁרַי בְּמַעְגְּלוֹתֶיךָ, בַּל־נָמוֹטוּ פְּעָמָי:
ו אֲנִי קְרָאתִיךָ כִּי־תַעֲנֵנִי אֵל, הַט אָזְנְךָ לִי, שְׁמַע אִמְרָתִי: ז הַפְלֵה
חֲסָדֶיךָ, מוֹשִׁיעַ חוֹסִים מִמִּתְקוֹמְמִים בִּימִינֶךָ: ח שָׁמְרֵנִי כְּאִישׁוֹן
בַּת־עָיִן, בְּצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנִי: ט מִפְּנֵי רְשָׁעִים זוּ שַׁדּוּנִי, אֹיְבַי
בְּנֶפֶשׁ יַקִּיפוּ עָלָי: י חֶלְבָּמוֹ סָגָרוּ, פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְגַאוָה: יא אַשֻּׁרֵנוּ
עַתָּה סְבָבוּנוּ, עֵינֵיהֶם יָשִׁיתוּ לִנְטוֹת בָּאָרֶץ: יב דִּמְיֹנוֹ כְּאַרְיֵה
יִכְסוֹף לְטָרֶף, וְכִכְפִיר יֹשֵׁב בְּמִסְתָּרִים: יג קוּמָה יְהוָה קַדְּמָה
פָנָיו, הַכְרִיעֵהוּ, פַּלְטָה נַפְשִׁי מֵרָשָׁע חַרְבֶּךָ: יד מִמְתִים יָדְךָ יְהוָה,
מִמְתִים מֵחֶלֶד, חֶלְקָם בַּחַיִּים וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם, יִשְׂבְּעוּ בָנִים,
וְהִנִּיחוּ יִתְרָם לְעוֹלְלֵיהֶם: טו אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ, אֶשְׂבְּעָה
בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ:

עב א לִשְׁלֹמֹה, אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לַמֶּלֶךְ תֵּן, וְצִדְקָתְךָ לְבֶן־מֶלֶךְ:
ב יָדִין עַמְּךָ בְצֶדֶק, וַעֲנִיֶּיךָ בְמִשְׁפָּט: ג יִשְׂאוּ הָרִים שָׁלוֹם

לָעָם, וּגְבָעוֹת בִּצְדָקָה׃ ד יִשְׁפֹּט עֲנִיֵּי־עָם, יוֹשִׁיעַ לִבְנֵי אֶבְיוֹן,
וִידַכֵּא עוֹשֵׁק׃ ה יִירָאוּךָ עִם־שֶׁמֶשׁ, וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים׃ ו יֵרֵד
כְּמָטָר עַל־גֵּז, כִּרְבִיבִים זַרְזִיף אָרֶץ׃ ז יִפְרַח־בְּיָמָיו צַדִּיק, וְרֹב
שָׁלוֹם עַד־בְּלִי יָרֵחַ׃ ח וְיֵרְדְּ מִיָּם עַד־יָם, וּמִנָּהָר עַד־אַפְסֵי־אָרֶץ׃
ט לְפָנָיו יִכְרְעוּ צִיִּים, וְאוֹיְבָיו עָפָר יְלַחֵכוּ׃ י מַלְכֵי תַרְשִׁישׁ וְאִיִּים
מִנְחָה יָשִׁיבוּ, מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא אֶשְׁכָּר יַקְרִיבוּ׃ יא וְיִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ
כָּל־מְלָכִים, כָּל־גּוֹיִם יַעַבְדוּהוּ׃ יב כִּי־יַצִּיל אֶבְיוֹן מְשַׁוֵּעַ, וְעָנִי
וְאֵין־עֹזֵר לוֹ׃ יג יָחֹס עַל־דַּל וְאֶבְיוֹן, וְנַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים יוֹשִׁיעַ׃
יד מִתּוֹךְ וּמֵחָמָס יִגְאַל נַפְשָׁם, וְיֵיקַר דָּמָם בְּעֵינָיו׃ טו וְיִחִי וְיִתֶּן־לוֹ
מִזְהַב שְׁבָא, וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ תָּמִיד כָּל־הַיּוֹם יְבָרְכֶנְהוּ׃ טז יְהִי
פְּסַת־בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים, יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ, וְיָצִיצוּ מֵעִיר
כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ׃ יז יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי־שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ, וְיִתְבָּרְכוּ
בוֹ כָּל־גּוֹיִם יְאַשְּׁרֻהוּ׃ יח בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, עֹשֵׂה
נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃ יט וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם, וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן׃ כ כָּלוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן־יִשָׁי׃

צא א יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן, בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן׃ ב אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי
וּמְצוּדָתִי, אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ׃ ג כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ,
מִדֶּבֶר הַוּוֹת׃ ד בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת־כְּנָפָיו תֶּחְסֶה, צִנָּה וְסֹחֵרָה
אֲמִתּוֹ׃ ה לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה, מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם׃ ו מִדֶּבֶר
בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ, מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם׃ ז יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה
מִימִינֶךָ, אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ׃ ח רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט, וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים
תִּרְאֶה׃ ט כִּי־אַתָּה יְהוָה מַחְסִי, עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ׃ י לֹא־תְאֻנֶּה
אֵלֶיךָ רָעָה, וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ׃ יא כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ,

לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ׃ יב עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ׃
יג עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ, תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין׃ יד כִּי בִי חָשַׁק
וַאֲפַלְּטֵהוּ, אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי׃ טו יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי
בְצָרָה, אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ׃ טז אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ, וְאַרְאֵהוּ
בִּישׁוּעָתִי׃

קל א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְהוָה׃ ב אֲדֹנָי שִׁמְעָה
בְקוֹלִי, תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי׃ ג אִם־עֲוֹנוֹת
תִּשְׁמָר־יָהּ, אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד׃ ד כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה, לְמַעַן תִּוָּרֵא׃
ה קִוִּיתִי יְהוָה קִוְּתָה נַפְשִׁי, וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי׃ ו נַפְשִׁי לַאדֹנָי,
מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר׃ ז יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה,
כִּי־עִם־יְהוָה הַחֶסֶד, וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְּדוּת׃ ח וְהוּא יִפְדֶּה אֶת־
יִשְׂרָאֵל, מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו׃

קיט א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ, הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה׃ ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי
עֵדֹתָיו, בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ׃ ג אַף לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה,
בִּדְרָכָיו הָלָכוּ׃ ד אַתָּה צִוִּיתָה פִקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד׃ ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ
דְרָכַי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ׃ ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ, בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ׃
ז אוֹדְךָ בְיֹשֶׁר לֵבָב, בִּלְמֹדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר,
אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד׃

ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ, לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ׃ י בְּכָל־לִבִּי
דְרַשְׁתִּיךָ, אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ יא בִּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ,
לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ׃ יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃

יג בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי, כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי,
כְּעַל כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה, וְאַבִּיטָה אׇרְחוֹתֶיךָ:
טז בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע, לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ:

יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ, אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ: יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה,
נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ, אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי
מִצְוֹתֶיךָ: כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה, אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת: כא גָּעַרְתָּ
זֵדִים אֲרוּרִים, הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ: כב גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז, כִּי
עֵדׇתֶיךָ נָצָרְתִּי: כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי נִדְבָּרוּ, עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ:
כד גַּם־עֵדׇתֶיךָ שַׁעֲשָׁעַי, אַנְשֵׁי עֲצָתִי:

כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי, חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ: כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי,
לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי, וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ:
כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה, קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי,
וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי: ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי, מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי: לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדְוֹתֶיךָ, יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ אָרוּץ, כִּי תַרְחִיב
לִבִּי:

לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ, וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב: לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה
תוֹרָתֶךָ, וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב: לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ,
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי: לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ, וְאַל אֶל־בָּצַע: לז הַעֲבֵר
עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא, בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי: לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ, אֲשֶׁר
לְיִרְאָתֶךָ: לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי, כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים:
מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ, בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי:

מא וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ יְהוָה, תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ: מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר,
כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ: מג וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד, כִּי
לְמִשְׁפָּטְךָ יִחָלְתִּי: מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה, כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי: מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ
נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ: מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי:
מח וְאֶשָּׂא כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי, וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ:

מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ, עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי: נ זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי, כִּי
אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי: נא זֵדִים הֱלִיצֻנִי עַד־מְאֹד, מִתּוֹרָתְךָ לֹא
נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם, יְהוָה וָאֶתְנֶחָם: נג זַלְעָפָה
אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים, עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ: נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית
מְגוּרָי: נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה, וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ: נו זֹאת
הָיְתָה־לִּי, כִּי פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי:

נז חֶלְקִי יְהוָה, אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ: נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב,
חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ: נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי, וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ:
ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי, לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ: סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים
עִוְּדֻנִי, תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ,
עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ, וּלְשֹׁמְרֵי
פִקּוּדֶיךָ: סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי:

סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ, יְהוָה כִּדְבָרֶךָ: סו טוּב טַעַם וָדַעַת
לַמְּדֵנִי, כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי: סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג,
וְעַתָּה אִמְרָתְךָ שָׁמָרְתִּי: סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב, לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ:

סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים, אֲנִי בְּכָל־לֵב אֶצֹּר פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ
כַּחֵלֶב לִבָּם, אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנֵּיתִי, לְמַעַן
אֶלְמַד חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ, מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף:

עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי, הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה מִצְוֹתֶיךָ: עד יְרֵאֶיךָ
יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ, כִּי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק
מִשְׁפָּטֶיךָ, וֶאֱמוּנָה עִנִּיתָנִי: עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי, כְּאִמְרָתְךָ
לְעַבְדֶּךָ: עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה, כִּי־תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי: עח יֵבֹשׁוּ
זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי, אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ,
וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ: פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ, לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ:

פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי, לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ,
לֵאמֹר מָתַי תְּנַחֲמֵנִי: פג כִּי־הָיִיתִי כְּנאד בְּקִיטוֹר, חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ, מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי מִשְׁפָּט:
פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׁיחוֹת, אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ: פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ
אֱמוּנָה, שֶׁקֶר רָדָפוּנִי עָזְרֵנִי: פז כִּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ, וַאֲנִי
לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ: פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי, וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ:

פט לְעוֹלָם יְהוָה, דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם: צ לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ, כּוֹנַנְתָּ
אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם, כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ:
צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי, אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
פִּקּוּדֶיךָ, כִּי־בָם חִיִּיתָנִי: צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי, כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי:
צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי, עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן: צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי
קֵץ, רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד:

צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ, כָּל־הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי: צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי
מִצְוֹתֶךָ, כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי, כִּי
עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי: ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן, כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי:
קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלֵאתִי רַגְלָי, לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ:
קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי, כִּי־אַתָּה הוֹרֵתָנִי: קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי
אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי: קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן, עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי
כָּל־אֹרַח שָׁקֶר:

קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ, וְאוֹר לִנְתִיבָתִי: קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה, לִשְׁמֹר
מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: קז נַעֲנֵיתִי עַד־מְאֹד, יְהוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ:
קח נִדְבוֹת פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה, וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: קט נַפְשִׁי בְכַפִּי
תָמִיד, וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קי נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי, וּמִפִּקּוּדֶיךָ
לֹא תָעִיתִי: קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם, כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה:
קיב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב:

קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי, וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה, לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: קטו סוּרוּ מִמֶּנִּי מְרֵעִים, וְאֶצְּרָה מִצְוֹת אֱלֹהָי:
קטז סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה, וְאַל־תְּבִשֵּׁנִי מִשִּׂבְרִי: קיז סְעָדֵנִי
וְאִוָּשֵׁעָה, וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד: קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ,
כִּי־שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם: קיט סִיגִים הִשְׁבַּתָּ כָל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ, לָכֵן אָהַבְתִּי
עֵדְוֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי, וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי:

קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק, בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי: קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ
לְטוֹב, אַל־יַעַשְׁקֻנִי זֵדִים: קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ, וּלְאִמְרַת

צִדְקֶךָ׃ קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְחַסְדֶּךָ, וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי׃ קכה עַבְדְּךָ־
אָנִי הֲבִינֵנִי, וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃ קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה, הֵפֵרוּ
תוֹרָתֶךָ׃ קכז עַל־כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ, מִזָּהָב וּמִפָּז׃ קכח עַל־כֵּן
כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי, כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי׃

קכט פְּלָאוֹת עֵדוֹתֶיךָ, עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי׃ קל פֵּתַח־דְּבָרֶיךָ יָאִיר
מֵבִין פְּתָיִים׃ קלא פִּי־פָעַרְתִּי וָאֶשְׁאָפָה, כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי׃
קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי, כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ קלג פְּעָמַי הָכֵן
בְּאִמְרָתֶךָ, וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָל־אָוֶן׃ קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם,
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ׃ קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ, וְלַמְּדֵנִי אֶת־חֻקֶּיךָ׃
קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי, עַל לֹא־שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ׃

קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה, וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃ קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ,
וֶאֱמוּנָה מְאֹד׃ קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי, כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי׃
קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד, וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ׃ קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה,
פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם, וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃
קמג צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי, מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ קמד צֶדֶק עֵדוֹתֶיךָ
לְעוֹלָם, הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה׃

קמה קָרָאתִי בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה, חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי, וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה,
לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת, לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ׃
קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ, יְהוָה כְּמִשְׁפָּטְךָ חַיֵּנִי׃ קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי

זֹאת, מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ׃ קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה, וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת׃
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ, כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם׃
קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי, כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ קנד רִיבָה רִיבִי
וּגְאָלֵנִי, לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃ קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה, כִּי־
חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃ קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים, יְהוָה, כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃
קנז רַבִּים רֹדְפַי וְצָרָי, מֵעֵדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ קנח רָאִיתִי בֹגְדִים
וָאֶתְקוֹטָטָה, אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃ קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ
אָהָבְתִּי, יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃ קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת, וּלְעוֹלָם
כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם, וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי׃ קסב שָׂשׂ אָנֹכִי
עַל־אִמְרָתֶךָ, כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃ קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וָאֲתַעֵבָה,
תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ, עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ, וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל׃ קסו שִׂבַּרְתִּי
לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה, וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי׃ קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ,
וָאֹהֲבֵם מְאֹד׃ קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ, כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ׃
קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה, כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי׃ קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי
לְפָנֶיךָ, כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי׃ קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה, כִּי
תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ, כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק׃
קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי, כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי׃ קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ
יְהוָה, וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשָׁעָי׃ קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ, וּמִשְׁפָּטְךָ
יַעְזְרֵנִי׃ קעו תָּעִיתִי כְשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ, כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃

קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ, וְאוֹר לִנְתִיבָתִי: קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה, לִשְׁמֹר
מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: קז נַעֲנֵיתִי עַד־מְאֹד, יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ:
קח נִדְבוֹת פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה, וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: קט נַפְשִׁי בְכַפִּי
תָמִיד, וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: קי נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי, וּמִפִּקּוּדֶיךָ
לֹא תָעִיתִי: קיא נָחַלְתִּי עֵדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם, כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה:
קיב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב:

קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם, וּמִדְבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: קסב שָׂשׂ אָנֹכִי
עַל־אִמְרָתֶךָ, כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וָאֲתַעֵבָה,
תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ, עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ, וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל: קסו שִׂבַּרְתִּי
לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה, וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ,
וָאֹהֲבֵם מְאֹד: קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ, כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ:

צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ, כָּל־הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי: צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי
מִצְוֹתֶךָ, כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי, כִּי
עֵדוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי: ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן, כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי:
קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלֵאתִי רַגְלָי, לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ:
קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי, כִּי־אַתָּה הוֹרֵתָנִי: קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי
אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי: קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן, עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי
כָּל־אֹרַח שָׁקֶר:

לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ, וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב: לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה
תוֹרָתֶךָ, וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב: לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ,

כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ, וְאַל אֶל־בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא, בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ, אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃ לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי, כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים׃

מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ, בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃

אחר שסיים תהלים יאמר זה:

מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יְהוָה שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל: וּתְשׁוּעַת צַדִּיקִים מֵיְהוָה מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה: וַיַּעְזְרֵם יְהוָה וַיְפַלְּטֵם יְפַלְּטֵם מֵרְשָׁעִים וְיוֹשִׁיעֵם כִּי חָסוּ בוֹ:

בקשה אחר תהלים

בחול אומר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בִּזְכוּת סֵפֶר

רִאשׁוֹן, שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי, רְבִיעִי, חֲמִישִׁי

שֶׁפִּתְהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר

בְּרֵאשִׁית, שְׁמוֹת, וַיִּקְרָא, בַּמִּדְבָּר, דְּבָרִים

וּבִזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים הַיּוֹצְאִים מִמֶּנּוּ שֶׁתְּכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵינוּ שֶׁחָטָאנוּ וְשֶׁעָוִינוּ וְשֶׁפָּשַׁעְנוּ לְפָנֶיךָ וְתַחְזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ וְתַדְרִיכֵנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְתִפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ וְתִשְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ וְלַחוֹלֶה (פב״פ) וְתִקְרָא לִשְׁבוּיִם דְּרוֹר וְלַאֲסוּרִים פְּקַח קוֹחַ וּלְכָל הַלְּכֵי דְרָכִים וְעוֹבְרֵי יַמִּים וּנְהָרוֹת מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל תַּצִּילֵם מִכָּל צַעַר וְנֶזֶק וְתַגִּיעֵם לִמְחוֹז חֶפְצָם לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. וְתִפְקוֹד לְכָל חֲשׁוּכֵי בָנִים בְּזֶרַע שֶׁל קַיָּמָא לַעֲבוֹדָתֶךָ וּלְיִרְאָתֶךָ. וְעֲבָרוֹת שֶׁל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל תַּצִּילָן שֶׁלֹּא תַּפִּלְנָה וַלְדוֹתֵיהֶן. וְהַיּוֹשְׁבוֹת עַל הַמַּשְׁבֵּר בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תַּצִּילָן מִכָּל רָע. וְעַל הַמְּנִיקוֹת תַּשְׁפִּיעַ שֶׁלֹּא יֶחְסַר חָלָב מִדַּדֵּיהֶן. וְאַל יִמְשׁוֹל אַסְכָּרָה וְשִׁדִּין וְרוּחִין וְלִילִין וְכָל פְּגָעִין וּמַרְעִין בִּישִׁין בְּכָל יַלְדֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּתְגַדְּלֵם לְתוֹרָתֶךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה לִשְׁמָהּ וְתַצִּילֵם מֵעֵין הָרַע וּמִדֶּבֶר וּמִמַּגֵּפָה וּמִשָּׂטָן וּמִיֵּצֶר הָרָע. וּתְבַטֵּל מֵעָלֵינוּ וּמִכָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם כָּל גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת. וְתַטֵּה לֵב הַמַּלְכוּת עָלֵינוּ לְטוֹבָה וְתִגְזוֹר עָלֵינוּ גְּזֵרוֹת טוֹבוֹת וְתִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ. וְהָכֵן פַּרְנָסָתֵנוּ מִיָּדְךָ הָרְחָבָה וְהַמְּלֵאָה וְלֹא יִצְטָרְכוּ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל זֶה לָזֶה וְלֹא לְעַם אַחֵר וְתֵן לְכָל אִישׁ וְאִישׁ דֵּי פַּרְנָסָתוֹ וּלְכָל גְּוִיָּה וּגְוִיָּה דֵּי מַחְסוֹרָהּ. וּתְמַהֵר וְתָחִישׁ לְגָאֳלֵנוּ וְתִבְנֶה בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ. וּבִזְכוּת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹתֶיךָ שֶׁל רַחֲמִים הַכְּתוּבִים בְּתוֹרָתֶךָ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה. שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ: עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

מקורות ומסמכים

כתב רבנות שנשתלח למרן הרב הגאון הקדוש בעל דברי חיים זצלה"ה

הן היום דלמטה נעשה אסיפה שלמה ראשי ויחידי סגולה פק"ק יצ"ו בנרון התמנות מו"צ לעדתינו בהוראת איסור והיתר ולהורות לנו בדרכי ד' אשר נלכו בה ואת המעשה אשר נעשה ולדרוש לנו מידי שבת בשבתו בתוכחת מוסר ולקבוע עתים לתורה אחד המרבה ואחד הממעיט, וביחוד עם בחורי חמד בספרא וספרי ובהלכות שונות ע"ב עלה במוסכם בולנו פה אחד מאתנו הח"מ לקבל את כבוד הרב המאוה"ג החריף מ' חיים הלברשטאם נ"י אב"ד דק"ק רודניק דקרייז רוישא להיות לנו פה קהלתנו למורה צדק הנ"ל וחקרייז הסרים למשמעתינו ולדרוש ברבים בביהכנ"ס ובביהמ"ד הגדול דפה ולהשגיח על כל עניני ועסקי הקהלה ולשמוע ולצוות דברי פי חכם חן, וזאת אשר התחייבנו אנחנו ראשי הקהלה בצירוף י"ס ובעלי הסכמות הגבוהים כולם מפה קהלתינו הנ"ל ומהקרייז והסרים למשמעתינו להיות לכבוד הרב הגאון הנ"ל מעמד ומצב לפרנסתו בריוח ולא בצמצום ובכבוד גדול שיהיה לו מקופת הקהל ארבעה רייניש מעות בסף לא פחות חוץ כל הכנסות שחיה שייך מאז ומקדם להרב כמו כן ממנו לא יבצר שיהיה לו בתוך הקצוב מידי שבוע בשבוע בלי גרעון ח"ו, כל הנ"ל נעשה באסיפה שלמה מרצוננו הטוב וברעה שלמה ומיושבת שלא מאונס והברח כלל וכלל ועלינו הח"מ לאשר ולקיים את כל התחייבות הנ"ל באין שום פוצה פה ומצפצף כלל:

ולראי' מהימנא באנו ראשי נגידי קהלתינו ובצירוף י"ס וראשי בעל הסכמות עה"ח היום ו' עש"ק ב"ד שבט תקפ"ח פה צאנז.

נאום	מאיר בעל סהלוק,	נאום אברהם אביש באאמ"ו ג'אלהקלאנץ
"	משה אליעזר בעל סהלוק	" דוד שפאמר
"	אליעזר ליפר בעל האללענדער	" אברהם פלעטנער
"	אשר בעל קליאנץ	" יצחק יעקב פאבער
"	אברהם פיש	" חיים הענוך הערבסט
"	מרדכי ראזענער	" גרשון ראזענער

וליתר תוקף ועוז באנו בבוד האלופים געמיינדע פארשטעהער עה"ח יום הנ"ל ושנת הנ"ל

שאולת הורוץ, משה וויליפ"סר,

וליתר תוקף ועוז באנו דייני ומו"צ דק"ק צאנז עה"ח יום ה' תענית אסתר שנת הנ"ל

הק' אשר לעמי בהרה האזנו אוי"ה צבי ל"ל הק' דוד פעלסקיר

העתק "כתב הרבנות" למרן הגה"ק בעל ה"דברי חיים" מצאנז זצללהה"ה זיע"א עליו חתום זקנינו ר' אליעזר כץ האללנדער

מכתב מהגאון בעל דברי חיים זצ"ל
שהשיב לק"ק צאנז אודות הרבנות

ב"ה מ"ד למב"י תקפ"ח

לכבוד אהובי ידידי מחו' הרבני הנגיד המושלם המופלא מו"ה יודל נר"י ויופיע.

הנה ראיתי כתב מאיש רשע בליעל אשר בתב דברי נרגן מתלהמים עלי לקהלתכם, הנה באמת מי שיראת ד' בלבו בודאי לא שעה לדברי הבליעל הלזה כי ניכריז דברי אמת אבל שקר אין לו מקום אך ידעתי כי יש בקהלתכם אנשי לצון בני בליעל אשר זה כל מאוים לתת בי דופי ויחפאו בי דברים אשר לא בן, לזה אני שולח למע"כ מכתב מהגאון דק"ק פרעמישלא כ"י ממש ובזה יראה נכוחה שדברי הבליעל הוא שקר ומבוקשי שיראה את מכתב הגאון הנ"ל לאנשי הבליעל מקהלתכם ולהוכיח על פניהם כי לא טוב עשו אשר חפאו דברים עלי חנם, ובאמת היה דעתי לכתוב להגאון מליסא ולהגאון מהר"ז מרגליות שהם יתנו עדיהן עלי, אולם אחרי ראי מכתב הגאון אמרתי בלבי כי די בזה כי צדקת הגאון הנ"ל ואמתו נודע לכל באי עולם ודבריו יעשו רושם:

הנה אל ידמה מעלתו כי חפצי ותשוקתי לשבת על בסא הרבנות דקהלתכם ובגלל זה עשיתי את כל זה, יאמן מעבת"ה כי הדבר שקול בעיני כי למה זה לי אם בשביל כבוד הלא ידוע מאמר חז"ל לא המקום מכבד ובו' ועינינו רואות דבריהם אמיתים כי במה רבנים דקהלכם היו לבוז ות"ל אנכי אף מראשית היותי בבאן בעיר קטנה ובעזה"י מצאתי חן בעיני גדולי הדור וכולם מכבדים אותו במכתביהם וחן בדברי פיהם, ואם בשביל ריוח ביתי הלא ידוע כי מזונותיו של אדם קצובים מר"ה וע"כ למה לי לעשות איזה השתדלות או פעולה בזה ובפרט כי אפילו ריש גרגותנא משמיא מוקמי לי' ומה יעשה לו אדם אם מד' יצא הדבר מי יעבב לבן ידע מעב"ה נכון דבר כי לא באתי במכתבי זה רק להפיר דברי הבליעל ולהראות לאנשי לצון דקהלתכם כי לא טוב עשו שחללו שם שמים ודברו עלי בזבים וקבלו דברי אנשי ריבי ומחמת טרדתי בעת אפסיק ואומר שלום:

הכ"ד אריה יהודה הלוי

הק' חיים הלברשטאם

לפרוס בשלום אביו מחו' הרבני הנגיד המפורסם ובו' ובשלום הרבני הנגיד המפורסם מו"ה משה לייזר נ"י ולאמר לו בשמי שהבחור המופלג במ' יעקב מזאלין לומד בעת אצלי ולפ"ד כראי והגון הוא לשדך עם בת הנגיד הנ"ל כי אמרו לי בשם הנגיד הנ"ל שדעתו ג"כ מסכים לשידוך הזה רק חפצו להתראות עם הב' הנ"ל ולזה אני מודיעהו כי הוא מופלא ופלא בענין הלימוד וגם הוא בריאה נפלאה ויהיה איש מצליח בכל דרכיו:

הנ"ל

העתק מכתב קודש מהרה"ק בעל "דברי חיים" מצאנז זי"ע אל זקננו ר' יודל הולנדר מצאנז ובו גם ד"ש לאביו זקננו ר' אליעזר ז"ל.

כתב הרבנות

בעזה"י

שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם
ויבוא גוי צדיק שומר אמונים

מה נכבד היום הזה אשר בו נתעורר בקרבינו. אשר ראו עינינו. ואת אשר ספרו לנו אבותינו. עת היתה אוהעל לקדשו. ורבינו משה עמד בראשו. וינהג את הצאן במרעה טוב ושמן. ברועה נאמן. וישק את צאנו באהבה. במעין טהור מים המעוררים לתשובה. ורבים השיב משה מעון בעת תטופנה שפתותיו נופת. ובתפלה למשה חיזק ידים רפות ישמח משה במתנת חלקו המעולה. ואשרי עין ראתה כל אלה. ויהי ידי משה אמונה עד בא השמש וזרח. שמשו של נכדו ב"ק אדמו"ר מרן ייט"ב זצוק"ל צדיק כתמר יפרח. וייטב לב אלינו. וייטב פנים להדריכנו. ואבני צדק שם מראשינו. ורב טוב הנחלנו. אולם עד מהרה. הוברח לעזוב עדת שה פזורה. והוסר מעירינו העטרה. פנה הורה זיוה והדרה. ונשארנו בצאן בלי רועה. באין מי יורה דעה. ע"כ שמנו יום ועד לראות היעמדו דברינו. ליקח רואב"ד עלינו. עפ"י רוב דעות מאתנו. וזה היום שקוינו מצאנו. כי בעזה"י כלנו בפה אחד הסכמנו ונגמר ביניינו. ליקח רואב"ד לקהלתינו איש אשר מובשר לישב לכסא לנו דרכי ה' להורותינו. ואנחנו נעשה את אשר יצוה עלינו. ועוד נקדים עשיה לשמיעה. כה נגמר ונכתב בפרטי-כל באסיפת יום א' לסדר השקו הצאן ולבו רעו שנת רנה וישועה לפ"ק.

ועתה באשר הרחיב ה' לנו. כי תה"ל כך עלתה בימינו. אמרנו הנה העת והעונה. אשר נתן השררה להשביץ ולהחזיר העטרה ליושנה. ולזכור תורת משה ויקותיאל יהודה אשר רד עם אל. כי להם הממשלה והנזר. ועל כסאם לא ישב זר. ונקרב את שבט התמרי לגברים. ועלה הגורל על שר השרים. המשמח אלוקים ואנשים בניבו. הנמצא כמוהו איש אשר רוח אלוקים בו. ה"ה כבוד קדושת אדומ"ו ורבינו הרב הגאון המפורסם. ריחו נודף בגן הדסים. מובתר בנימוסים. שלשלת היוחסים. בנן של קדושים. אילים ותרשישים. חריף ובקי מזה בן מזה. הנמצא איש חכם ונבון בזה. כבוד קדושת שמו תפארתו מרן הרב

מ"מ ר' משה יוסף טייטעלבוים שליט"א

העתק "כתב הרבנות" של הגאון רבי משה יוסף טייטלבוים אב"ד אוהעל. נחתם יום ה' פרשת בשלח תרנ"ב - בין החותמים זקננו ר' זאב וואלף קליין ז"ל.

להיות ראש ואב"ד לקהלתינו. ולהאציל מהוד חכמתו עלינו. ועל פיו ישק כל קהלינו. משה ינחנו ויוסף ישית ידו עלינו. ובי יהיה דבר בינינו, עד בסאו יבא דבריגו, ובאשר יצוה לנו בן יקים, והלבה במותו בכל מקום, משפטו יהיה קדוש לנו, עליו אין להוסיף ואין לגרוע ממנו, ואיש את פיו לא ימרה, ועי"ז יתרומם הכסא וירום העטרה.

להיות ראש ואב"ד לקהלתינו. ולהאציל מהוד חכמתו עלינו. ועל פיו ישק כל קהלינו. משה ינחנו ויוסף ישית ידו עלינו. ובי יהיה דבר בינינו, עד בסאו יבא דבריגו, ובאשר יצוה לנו בן יקים, והלבה במותו בכל מקום, משפטו יהיה קדוש לנו, עליו אין להוסיף ואין לגרוע ממנו, ואיש את פיו לא ימרה, ועי"ז יתרומם הכסא וירום העטרה.

ועתה הלא אדונינו יודע את קהלינו כי הוא ב"ה בלילת יופי, תושביה ישרי לב נאמני רוח בלי דופי, לכן בטחונינו חזק ולבינו בטוח כי יואיל לשבת אתנו להיות שר ושופט יושב על כסא ההוראה, כי לו נאה ולו יאה, למלא מקום אבותיו הקדושים באמת ויושר, וישב עליו בכבוד ואושר, ויהי נועמו עלינו, ויגדל למעלה ראש בינינו, וינהלנו לקראת משיח צדקינו, במהרה בימינו, ומשבורתו תהיה שלימה מאתנו, ביד ה' הטובה עלינו, מדי שבוע בשבוע ינתן לו חמש עשרה זהובים בסף מקופותינו, ודירת כבוד לפי כבוד מורינו, מלבד כל מנחה ואשבר איש איש בנדבת לבו אשר יוביל לאדונינו, זו משלנו, וה' יוסף ברכה מתוך אהלו וישמח משה במתת גורלו וכתמר יפרח בתוך קהלו, כי אב"ד נאמן קראנו לו, אשרי העם שכבה לו, בורא עולם בקניז ישלים זה הבנין, להיותו בניז עדי עד, אמן סלה ועד, דברי עבדיו קהל עדת אויט, ארטה, ספרדים הבעה"ח פה איהעל היום יום ה' לסדר התיצבו וראו את ישועת אלהינו.

שנת ומשה היה רועה לפ"ק.

הי"ק אלתון חיים פרי"צ ז"ל	שאולת ווי"נשטאק
הי"ק אהרי' ליבש טייטלבוים	הי"ק ישראל יונה וואלפסי
משה וואלפסי	יהונתן פאשקעס
צבי אליאלק גרשמאן	הי"ק שאול בראק
הי"ק צבי אליאלק קליין	הי"ק משה יוסף קרוין
משה יוסף אשכנזי	יוסף שאולת פרענק
הי"ק אשר אברהם סג"ל	הי"ק ישראל ג'ינזלפי

העתק "כתב הרבנות" של הגאון רבי משה יוסף טייטלבוים אב"ד אוהעל. נחתם יום ה' פרשת בשלח תרנ"ב - בין החותמים זקננו ר' זאב וואלף קליין ז"ל.

מאיר שטיינברגער	ס"ג ישראל אייגער
שאול זכ' מקשטין	ר' משה ניטרשון
ישראל קאהן	דוב בער לעפקאוויטש
הי"ק יצחק בלייכער	הי"ק אשר ישפ' בלייכער
הי"ק אלימלך ווינגלער	הי"ק שלמה יהודל קאהן
הי"ק יצחק בלייכער	שאול דאווידאוויטש
הי"ק אברהם וואלף	הי"ק עפרתי מקשטין
הי"ק משה אברהם וואלף	הי"ק ישראל קאהן
נאוט משהי"ק נשר	הי"ק מאיר קליין
נאוט ישראל דוב באריה יוסף זכ' הכן	הי"ק ראובן....
שאול אהרן...	אברהם דייטש
אברהם דוב שווארץ	הי"ק יצחק אטוזל
זכ' קליין	הי"ק נחמ' וויים
הי"ק אשר אנשל ברנשפלד	הי"ק אשר בן שאפ' ג"ם
הי"ק בנימין זאב זאבל	יעקב יהודא קליינמאן
הי"ק אשר אנשל פרישאוו	ר' מאיר פיינגיש
הי"ק אהרן אומסל	אשר ישפ' מקשטין
נאוט משהי"ק נשר	דוב כ"ץ לעפקאוויטש
הי"ק ישראל יחיאל שרייבער	משה בליק
הי"ק יוסף ווינגלער	יוסף סג"ל זאלד לעמל הוס שטטמר
הי"ק חיים אר' קארנפלד	זכ' קליין
שאול אהרן	אברהם דוד שווארץ
הי"ק אשר אנשל ברנשפלד	נאוט משהי"ק נשר
הי"ק בנימין זאב זאבל	משה מאיר כ"ץ
אשר לעמל שווארץ	הי"ק יצחק שייאוו...
הי"ק מאיר זאלדשטיין	הי"ק ישפ' וויים
הי"ק נפש שלמה ברין	מרדכי זאנגשטרוהל
הי"ק משה אברהם אויסלענדר	הי"ק משה זכ' ניידורף
הי"ק אברהם אלטער ניימאן	הי"ק מאיר ניידורף
הי"ק פינחס וואלדמאן	הי"ק חיים יוסף בלי
הי"ק נחמן דוב הפראמן	הי"ק יוסף שווארץ
אפנדל מאיראוויטש	הי"ק אהרן יוסף לעמנדאו
מרדכי יהודאו זאטלימר	הי"ק יוסף קליין
יצחק אייזיק ווינגלער	הי"ק שאול יצחק כ"ץ בלי
אמיר הי"ק אפנדל	הי"ק יהונתן בנימין פסטרייכר
הי"ק אשה אברהם וואלפר	יחיאל איכל הי"ק שפהנפלד
הי"ק אשה זרשומאוון	הי"ק לאה וואלף הכהן בלוק

העתק "כתב הרבנות" של הגאון רבי משה יוסף טייטלבוים אב"ד אוהעל. נחתם יום ה' פרשת בשלח תרנ"ב - בין החותמים זקננו ר' זאב וואלף קליין ז"ל.

תִּכָּתֵב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יְהַלֵּל יָהּ.

(תהלים ק"ב-י"ט).

בשם ה' אדיר במרום נאדר בקודש ונורא בעלילה,
נכתב הספר החתום הזה מראשי העדה ויחידי סגלה,
למען ידעו הבאים אחרינו מי בנה פה בית התפלה;
השוכן במקדש מעט הזה, ישמור ויגן על זאת המגלה,
ועד יבנה חרבות אריאל בישועתו נשמחה ונגילה.

תולדות הבהמ"ד: העדרו והויתו, היה ע"פ חקי הטבע כפי החלטת החוקרים; באמרם: שהאבדון יפיח רוח חיים בצמיחה לעשות פרי קדש הלולים – הכליון והבריאה אחוזים ודבוקים זה בזה; מגרגר הדגן הצמוק והיבש אשר ירקב באדמה ויהי' לאין, תצמח שבלת בריאה מלאה וטובה, ובכן גם בזה נוכל לגזור כי טוב אחרית דבר מראשיתו,– וגדול יהי' כבוד הבית הזה מן הראשון. ראשית עדתינו בעיר הזאת הי' מצער, ואחריתה בעזרת ה' צבאות נשגבה מאד, כאשר יספרו לנו המכתבים הישנים הנמצאים בפנקסי העדה נתיסדה ערת מונקאטש לפני מאה וששים ושתי שנה משמונים תושבי העיר, ואז נבנתה הבהכ"נ הראשונה פה בעירינו זאת בשנת תק"א "אם הבנים שמחה" לפ"ק (הפרט הזה הי' חרות על לוח אבן בראש בהכ"נ הישנה הנשרפה בשנת תר"ן), ורק אחר איזה שנים – הזמן על נכון לא נודע לנו – נבנה בית המדרש לעומת בית הכנסת מצד השני בראש הרחוב הנקרא: הויפטפלאטץ. בבית המדרש הזה אשר הוקצב לתורה לתעודה ולתפלה, שפכו בו אנשי עדתינו שיחם לפני ה' יותר ממאה שנה, ויהי כאשר החלו בני עמנו לרוב בשנת תקצ"ב הרחיבו והגדילו את הבית וכפי ערך תושבי ב"י אשר היו כעת הספיק להכיל בתוכו את כל הבאים שמה להתפלל ולא אמר איש לחבירו, צר לי המקום, שני בתי התפלות האלה היו גם אז הראשים לא היו יתרון לאחד מן השני אכן זאת היתה ההבדל ביניהם, כי בבהמ"ד התפללו בנוסח ספרד ובבית הכנסת בנוסח אשכנז, עד זמן הרב הגאון הצדיק מ' עזריאל זצ"ל אשר שמש פה בכתר הרבנות ובשנת תקפ"ג התקין שיתפללו גם בבהכ"נ בנוסח ספרד, ומאז נשתוו שתי בתי התפלות בכל ענין, שניהם נתונים תחת השגחת העדה, וזה כשלשים שנה יקבלו שניהם מקופת הכהל את כל ספוקי צרכיהם אשר יחסר להם. ושלום ואחוה ורעות שררה ביניהם כל הימים, לפני איזה שנים נתהוו קטטות ומריבות בין אנשי בהכ"נ ואנשי בהמ"ד אכן כאשר הראו לדעת כי המריבה כרקב בעצמות מנפש עד בשר תכלה, ואין כלי מחזיק

"מגלת ביהמ"ד" דק"ק מונקאטש מיום י' תמוז תרס"ג, בין רשימת "וועד החיצוני" נבחר מבין "אנשי ביהמ"ד" זקננו ר' שלמה יוסף ב"ר בייניש קרא ז"ל.

ברכה לישראל כשלום, בזמן לא כביר התפשרו ובאו אל עמק השוה. גם פה נחזיק טובה לאיש הנעלה הגביר מהו"ר **דוב וויים** נ"י כי זה כשנה וחצי אשר נבחר לראש בעדתינו בכל מאמצי כחו ישתדל לחזק את בדקי השלום לבל ירופפו עמודי ועבותות האחדות לא ינתקו סלה. – כמעט נבנתה מחדש בית הכנסת ונשתכללה במכלל יופי אחרי אשר היתה לשרפת מאכולת אש ונתחנכה בערב ר"ה בשנת "זוכר יצוריו לחיים" התחילו אנשי דבהמ"ד להתיעץ במועצות ודעת להרחיב גם את אהלם: את בהמ"ד, ואף כי גם אז ראו את הלחץ זה הדחק כי הבהמ"ד הי' צר מהכיל את הבאים בתוכו להתפלל ורק מן המצר קראו יה, לא עלתה בידם להוציא מחשבתם אז אל הפועל, ויהי כי ארכו הימים והבית עתיק יומין הכה לרסיסים ובקיעים, והיצוע העליונה נטתה ליפול מזוקן עד כי ראשי העיר צוו להסגיר שעריו מבוא, אזי מחדש התחילו להמתיק סוד ומחשבה בעצה תיכון לקבוץ על יד מהכנסת הגאבעללא מדי שבוע בשבוע לתכלית בנין בהמ"ד, וזאת הי' החלי וצעד הראשון להקמת בית המדרש, ואף כי אין פה המקום בכל זאת לא נוכל להתאפק מלהריק תודה וברכה לאיש הדגול מרבבה הקצין מ' **יחזקאל צבי הויזמאן** נ"י שהי' אז ראש הקהל, כי אזר כגבר חלציו ללחום נגד התחלות הקשות וחפצו בידו הצליח לאסוף סכום מסוים לתכלית הבניה, תהי מזכירתו ברוך. לפני איזה חדשים יצאה אש בשכנות הבהמ"ד, התבערה גדלה ותוקד גם את הבהמ"ד עד היסוד בו, אז נהפך הרצון והחפץ לאונס והכרחי, נטשנמהסתפח בנחלת ה' וכלם נפוצו בבתי תפלות זה בכה וזה בכה ועתה נאלצו לבנות את בית המדרש מחדש בלי מעצור, ובכן גזרו והסכימו כלם פה אחד להקימו ולפארו במכלל יופי כליל בהדרו ותקותינו חזקה כי הבית הזה יהי' נכון ונשא לתפארת כאשר יאות לעדה נכבדה עיר ואם בישראל, ובאשר לא מצאו מקום ראוי ונכון ברחבת ידים, גמרו לבנותו במקום אשר הי' בתחלה והרחיבו את אחוזת נחלתם בכברת ארץ הנשען לגבול בהמ"ד אשר קנה הראש הגביר מ' **דוב וויים** ראש עדתינו במחיר עשרים אלף כתרים מהנגיד ר' ישראל מרדכי נאמים, אכן לצורך הוצאת הבנין לא הי' לכסף מוצא, ויעבירו קול במחנה לאמור: כל החפץ לקנות לו מקום בבהמ"ד המיועד להבנות, יבא ויקנה לו מקום, הקול נשמע בעיר וימהרו האנשים לבוא ויקנו להם איש איש כיד ה' הטובה עליו, ויהי סכום כסף המקנה בעד 309 מקומות, היינו מאה וששים ושמונה בעזרת אנשים ומאה וארבעים ואחת בעזרת נשים סך מאת אלף ושמונת אלפים ומאתים ותשעים ושמונה כתרים, במזומנים באו ליד בעל התבה 20199 כתרים 80 העללער ובשטרי חליפין וועכסל סך 49859 כתרים 80 העללער והשאר נזקף במלוה על הקונים אשר התחיבו לשלם בחלקים כפי התנאים, מחיר המקומות אשר נמכרו הי' מסך 81 ומעלה עד 610 כתרים היינו לא יותר משש מאות ועשרה ולא פחות משמונים ואחד כתרים.

"מגלת ביהמ"ד" דק"ק מונקאטש מיום י' תמוז תרס"ג, בין רשימת "וועד החיצוני" נבחר מבין "אנשי ביהמ"ד" זקננו ר' שלמה יוסף ב"ר בייניש קרא ז"ל.

יש בתי תפלות בעדתינו (לערך עשרה) שהם קנין אחדים אשר אנשים פרטים בנו אותם מכספם, כמעט בכלם נמצאים לומדי תורה או ישיבות של בחורים ונערים אשר מרחוק ומקרוב ינהרו אל עירנו לשמוע תורה ולקח מרבם וארוחתם ארוחת תמיד תנתן להם מנדבת בני עירינו.– ומה מאד ינעם לנו לדעת כי כמעט בכל בתי המדרשים ילמדו מספר אנשים אחר תפלת מעריב מדי יום ביומו ש"ס, משניות, חיי אדם, וכדומה; המחזה הנעים הזה יקר לנו מאד בימינו אלה בדור דעה והשכל אשר השפחה תגרש גברתה.— בקריתנו קריה נאמנה אשר צדק ילין בה, יש מבלעדי החק הנוסדה לפני מאה שנה – יש עוד חבירות שונות אשר מטרה אחת לכלן: לפעול צדקה וחסד, ולעשות הטוב והישר בעיני אלהים ואדם, אכן צר המקום פה לפורטן אחת לאחת ורק על איזה חבירות החשובות נטיף מלתינו בקוצר א) החברה "גמילות חסדים" תכליתה להלוות לעני בשעת דחקו כסף על משכנות בלי נשך. ב) חברה "תלמוד תורה", וחברה "תמכין דאורייתא" ישימו עיניהם על ילדי העניים והיתומים לאלפם בינה בתורה ולימודי קדש, ג) חברה מזונות או כאשר תכונה "מרחת העם" (פאלקסקיכע) להברות ולתת ארוחה לעניים ואורחים אשר אין ידם משגת לקנות להם אוכל בכסף וב' חברות נשים לתמוך ידי נשים עניות ואלמנות.

כפי רשימת מספר העם (שטאטיסטיק) משנת תר"ס הי' מספר בני ישראל הגרים פה בעיר מונקאטש מבלעדי תושבי בנותיה אראסוועג וקלאשטרומאליא סך ששת אלפים וחמש מאות וששים ושבעה ולעת עתה עומדת עדתינו במקום הששי לפי ערך מספר תושביה בתוך אחיותיה בארץ אונגארן החוסה תחת ממשלת אדונינו האדיר הטוב והישר המלך פֿראנץ יאזשעף הראשון אשר לפני שלשים ושלש שנה נתן כתר מלכות על ראשו ה' י"ה ויאריך ימיו בטוב ובנעימים, גם אנחנו עם ב"י בצלו ובצל שריו ונסוכיו נחי' בשלום ובשלוה באין מחריד כי ישימו עיניהם עלינו למובה לשבור מוטות עלנו ולהוליך אותנו קוממיות, בימי מלכנו האהוב, ישראל נושע בה' תשועת עולמים, כי הרים קרן ישראל להסיר כל נסך המבדיל בינינו ובין חברת האדם לתת לנו שווי זכיות כשאר תושבי ארץ, ולא זאת בלבד כי אהדים מבני ישראל הושיב את נדיבי עמו וחורי אי"ן בתור אדם המעלה, תחת אשר לפנים כזרים נחשבנו בקרב העמים כגרים מארץ אחרת. ברכת שמים כעל תבאתה לראש יוכף ולקדקוד נזיר אחיו, יהיה כזית הודו ויתענג על רב שלום יכון כסאו לנצח וממשלתו לעד. יפרוש ה' סכת שלומו גם על כל בית מלכתו ומשפחתו הרמה הנשאה. על זוגתו המלכה הטובה הישרה והתמימה אשר עוד לפני חמש שנים היתה להנפשה לשלל ביד חבל מרצחים (אנארכיסטען) עוד היום מר קוננו ויהאבלו כל תושבי ארץ, ה' יחנן עפרה.

העיר הזאת היא עיר דכולא בה, הגם מפלגות בתוכה אין כי כלם

"מגלת ביהמ"ד" דק"ק מונקאטש מיום י' תמוז תרס"ג, בין רשימת "וועד החיצוני" נבחר מבין "אנשי ביהמ"ד" זקננו ר' שלמה יוסף ב"ר בייניש קרא ז"ל.

הסתפחו לשומרי הדת ולתקנותיהם אשר על אדני הש"ע הטבעו (ארגאני־זאטיאנסשטאטוטען דער אָרטה דורכפֿיהרונגס־קאמיסיאן) בכל זאת יש כתות שונות בקרבה: חסידים, אנשי מעשה לומדי תורה אשר תורתם אומנתם, משכילים, נאורים, ובטלנים, בע"ב פשוטים, לרוב סוחרים, שמונה רופאים, שמונה עורכי דין (אדוואָקאטען), שלשה מודדים, רוקח אחד, וחמשה בתי דפוסים, גם בעלי מלאכות למכביר, אכן שלום בעצמיהם כלם חיים בשלוה ומנוחת השקט, כי המסחר יאגדם ויחברם יחד, עד כי הקשר אמיץ וחזק ביניהם. וגם עם התושבים אשר לא מבני ישראל המה ישליו ויתאחדו ובסוד עצת הנבחרים להנהגת צרכי העיר (שטאדט ראָטה) (באשר תושביה מחצה על מחצה הנמו) ג"כ כמעט למחציתם יקחו חלקם. בתוך 19.254,559 יושבי ארץ אונגארן יש 851,378 יהודים, בתוך 453 מחוקקים ורוזני ארץ הנבחרים לבית וַעד התחתון נבחרו 19 יהודים ונם בועד הגבוה (אָבערהויז) יש ארבעה יהודים.

הכנסות הקהלה הי' בשנה העברה 48292 כתרים 35 העללער מהכנסת הגאבעללא לבדה (שכר שחיטת בהמות גסות, דקות, ושפות) יפלו לקופת הקהל מדי שבוע בשבוע סך 636 כתרים, ושכירת המקוה סך 6639 כתרים לשנה; והוצאותיה עלו על סך 43737 כתרים 32 העללער מבלעדי כסף נדבות וצדקות שונות, היינו סעד העניים אשר יקבלו מעת לעת ומדי שבוע בשבוע, לכלכלת אנשי הצבא מבני ישראל בחג הפסח, וקמחא דפסחא לעניים וכדומה.— באמת נוכל להגיד כי לא רבות קהלות בישראל יצטיינו בצדקת פזרונותיהן ובמעשה הצדקה כעדתינו, לא נוכל לפרוט ליזול ולחשוב כרוכלא את כל עניני הצדקה כי אין פה המקום, אבל די אם נזכיר בזה שבשנה העברה עלתה סכום מעשה הצדקה על 16012 כתרים 33 העל. וה' הטוב ישלח להם את ברכתו עד בלי די.— לחמש מאות וחמשים תושבי עירינו ישלהם זכות ומשפט לחוות דעותיהם בוועד אסופת כללי; על משמרת כלכלת העדה נבחרו ע"פ תקנה עשרים ותשעה אנשי'; ואלה שמותם הנבי' מ' **דוב וויים** פראָזעס, ה"מ **מרדכי ראפאפארט** וה"מ **חיים אלעזר הארטשטיין** סגני הראש (פֿאָרשטעהער), טובי העיר מאנשי בהכ"נ: ה"מ **שאול וויים**, ה"מ **צבי ווידער**, ה"מ **מאיר שוואַרץ** וה"מ **שמואל גאטטעסמאן** נ"י, ומאנשי דבהמ"ד: ה"מ **מרדכי מ"ש** ה"מ **נחמן יחזקאל כהנא**, ה"מ **חיים הויזמאן**, וה"מ **בנימין זאב מערמעלשטיין** אלה יבואו בועד הפנימי, ולועד החיצוני נבחרו; מאנשי דבהכ"נ: ה"ר **בנציון מייזלס**, ה"ר **אברהם צבי אויסלאָנדער**, ה"ר **ארון יצחק ראָזענפֿעלד**, ה"ר **אהרן דוב פֿוללמאן**, ה"ר **יהודא סימקאוויטש**, ה"ר **עזריאל מייזלס**, ה"ר **ארי' ליב ראָזנער**, ה"ר **אלימלך האָכמאן**, וה"ר **יעקב קליין**, ומאנשי דבהמ"ד: ה"ר **יחזקאל צבי הויזמאן**, ה"ר **שלמה יוסף קראָא** ב"ר **ביניש**, ה"ר **יעקב יצחק שאָנפֿעלד**, ה"ר **מיכל שטערנבאך**, ה"ר **צבי**

"מגלת ביהמ"ד" דק"ק מונקאטש מיום י' תמוז תרס"ג, בין רשימת "וועד החיצוני" נבחר מבין "אנשי ביהמ"ד" זקננו ר' שלמה יוסף ב"ר בייניש קרא ז"ל.

אלימלך מערמעלשטיין, ה״ר **שמחה אלי׳ פֿוקס**, הד **יהודא זאב גרינפֿעלד**, ה״ר **משה פֿריעד**, ה״ר **שמואל מרגליות**, וה״ר **יהודא ליב קיש** דר. מזכיר ומליץ בעניני דת ודין. על פיהם ישק כל דבר הנוגע לצרכי הקהלה.

ומאלה נבחרו הפקידים במלאכות הקהל לעסוק בצרכי מלאכת הבנין

הנגיד מ׳ **מרדכי ראפאפארט** ר״ה וראש הקאמיטע

הנגיד מ׳ **אהרן דוב פֿוללמאן** הנגיד מ׳ **מרדכי מערמעלשטיין**

״ ״ **בנימין זאב מ״ש** ״ ״ **חיים הויזמאן**

״ ״ **משה פֿריעד** ״ ״ **יעקב קליין**

״ ״ **שלמה יוסף קראא** ״ ״ **יעקב יצחק שאַנפֿעלד**

״ ״ **צבי אלימלך מ״ש** ״ ״ **ארי׳ ליב ראָזנער**

ואלה מוסיף על הראשונים:

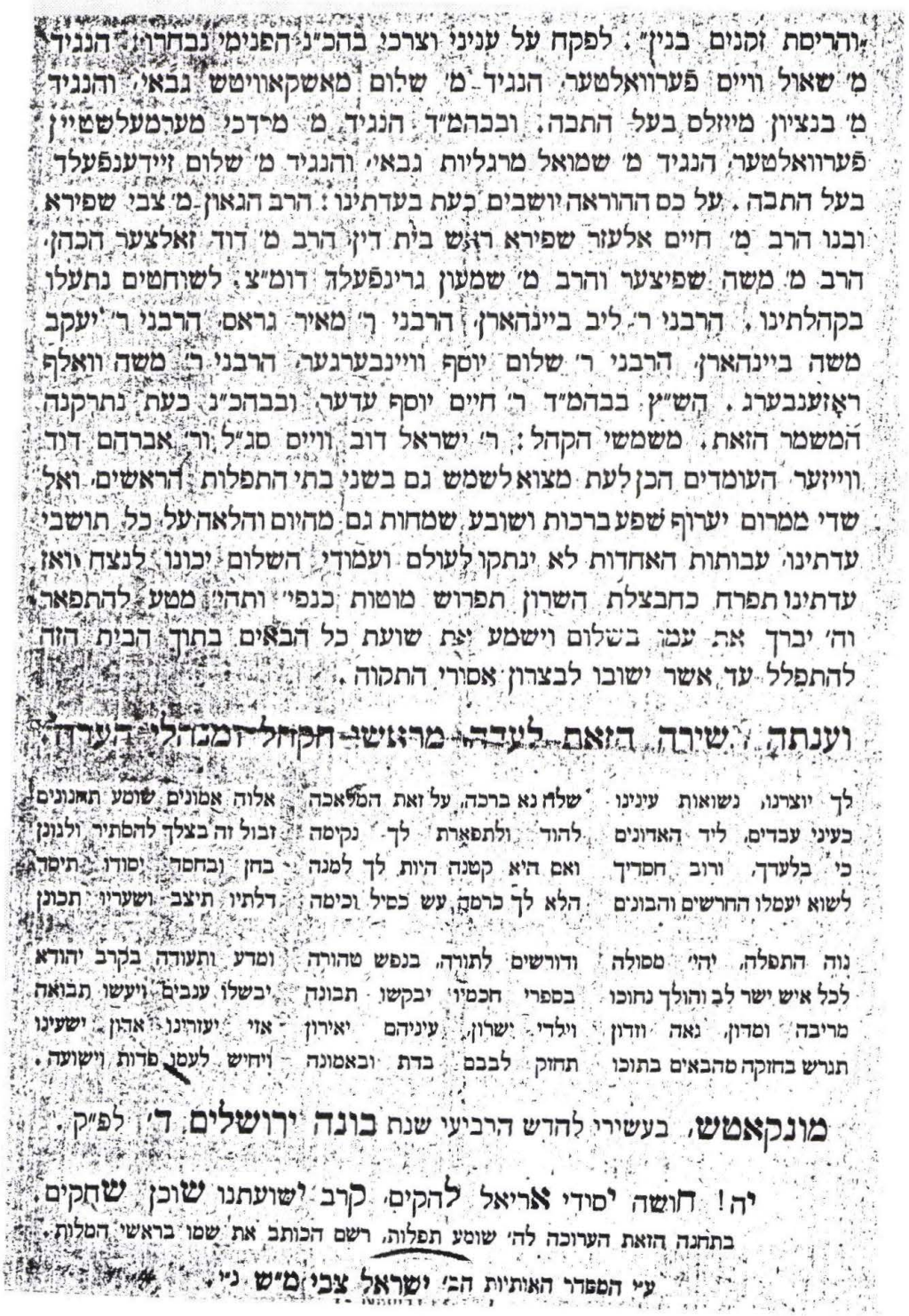
הנגיד מ׳ **חיים צבי אָסטרייכער** בקי ומבין בעניני בנויה

והנגיד מ׳ **יעקב פֿריעדמאן** נבון בעניני מסחר וסופר הפקידים

ביחוד יאתה תהלה לאלה הפקידים כי כלם עסקו בצרכי הצבור באמונה המה מכרו את המקומות החדשים בנכיון מחיר מקומות הישנים כפי ערך השומא המה עשו את תבנית המקומות העולים על סך 541 היינו 269 בעזרת אנשים 272 בעזרת נשים וגם את תבנית הבית (פלאַן) ואת ערך הוצאת הבני׳ קאָסטענפֿאַראַנשלאַג ע״י המודד (אינגעניאיר) ה׳ גוסטאוו בערנאוויטש, המה חברו ועשו את תנאי וחקי הבני׳ בעדינגניסע, ואחרי אשר גמרו את כל זאת באופן הטוב הכריזו בעלי העתים שיתנו את מלאכת הבנין לאיש אשר יוסיף להוריד ולגרוע את מחיר הקצוב על סך 70,000 K. ויבחרו מתוך הבאים את הבונה (אַרכיטעקט) הנגיד מ׳ אברהם באַק מעיר הבירה בודאפעסט כי הוא מחל ממחיר הקצוב הנ״ל שבעה ושני עשירית אחוז למאה 7 2/10 % והתחייב א״ע לגמור את מלאכת הבני׳ עד ר״ה הבע״ל, את הכל עשו יפה בעתו.

ברכה לראש משביר הנגיד מ׳ **מרדכי ראפאפארט** ועל טוב יזכרו גם האנשים הנקובים בשמותם אשר טרחו ועסקו באמונה והתאמצו בכל כחם לעשות חובתם בשלימות כיום הזה ועוד ידם נטויה לשאת בעול ולהשגיח בעינא פקיחא על כל עניני הבני׳ והמתחיל במצוה אומרים לו גמור. משכרתם תהי׳ שלמה מה׳ ועלינו לשבח את זריזות רוחם והשתדלותם לתתם לשם ולתהלה ולהציב להם יד ושם בחומות בית המדרש וגם פה לא ישכח נצח. עוד גם זאת לדעת שהתחלת בניז בהמ״ד הי׳ ביום ב׳ שלח תרס״ג לפ״ק כי בעצם היום הזה התחילו להרוס את חרבות כותלי בהמ״ד

״מגלת ביהמ״ד״ דק״ק מונקאטש מיום י׳ תמוז תרס״ג, בין רשימת ״וועד החיצוני״ נבחר מבין ״אנשי ביהמ״ד״ זקננו ר׳ שלמה יוסף ב״ר בייניש קרא ז״ל.

והריסת זכנים בנין". לפקח על עניני וצרכי בהכ"נ הפנימי נבחרו: הנגיד מ' שאול וויים פֿערוואלטער, הנגיד מ' שלום מאשקאוויטש גבאי, והנגיד מ' בנציון מיזלס בעל התבה. ובבהמ"ד הנגיד מ' מרדכי מערמעלשטיין פֿערוואלטער, הנגיד מ' שמואל מרגליות גבאי, והנגיד מ' שלום זיידענפֿעלד בעל התבה. על כם ההוראה יושבים כעת בעדתינו: הרב הגאון מ' צבי שפירא ובנו הרב מ' חיים אלעזר שפירא ראש בית דין, הרב מ' דוד זאלצער הכהן, הרב מ' משה שפיצער והרב מ' שמעון גרינפֿעלד דומ"צ. לשוחטים נתעלו בקהלתינו. הרבני ר' ליב ביינהארן, הרבני ר' מאיר גראס, הרבני ר' יעקב משה ביינהארן, הרבני ר' שלום יוסף ווינבערגער, הרבני ר' משה וואלף ראָזענבערג. הש"ץ בבהמ"ד ר' חיים יוסף עדער, ובבהכ"נ כעת נתרקנה המשמר הזאת, משמשי הקהל: ר' ישראל דוב וויים סג"ל ור' אברהם דוד וויזער העומדים הכן לעת מצוא לשמש גם בשני בתי התפלות. הראשים ואל שדי ממרום ישרוף שפע ברכות ושובע שמחות גם מהיום והלאה על כל תושבי עדתינו. עבותות האחדות לא ינתקו לעולם ועמודי השלום יכונו לנצח. ואז עדתינו תפרח כחבצלת השרון תפרוש מוטות כנפי' ותהי' מטע להתפאר. וה' יברך את עמו בשלום וישמע את שועת כל הבאים בתוך הבית הזה להתפלל עד אשר ישובו לבצרון אסורי התקוה.

וענתה ז' שירה הזאת לעבדו מרוש חקחל זמכלי דעדה:

לך יוצרנו נשואות עינינו	שלח נא ברכה על זאת המלאכה	אלוה אמונים שומע תחנונים
כעיני עבדים, ליד האדונים	להוד ולתפארת לך נקימה	זבול זה בצלך להסתיר ולגונן
כי בלעדך, ורוב חסדיך	ואם היא קטנה היות לך למנה	בחן ובחסד יסודו תיסד
לשוא יעמלו החרשים והבונים	הלא לך כרמך עש כסיל וכיסה	דלתיו תיצב ושעריו תכונן
נוה התפלה, יהי' מסולה	ודורשים לתורה, בנפש טהורה	ומרע ותעודה בקרב יהודא
לכל איש ישר לב והולך נחוכו	בספרי חכמיו יבקשו תבונה	יבשלו ענבים ויעשו תבואה
מריבה ומדון, נאה וזדון	וילדי ישרון, עיניהם יאירון	אזי יעזרינו אדון ישעינו
תנרש בחזקה מהבאים בתוכו	תחזק לבבם בדת ובאמונה	ויחיש לעמו פדות וישועה.

מונקאטש, בעשירי להדש הרביעי שנת **בונה ירושלים** ד' לפ"ק.

יה! חושה יסודי אריאל להקים, קרב ישועתנו שוכן שחקים.

בתחנה הזאת הערוכה לה' שומע תפלות, רשם הכותב את שמו בראשי המלות.

ע"י המפרר האותיות הב' ישראל צבי מ"ש נ"י.

"מגלת ביהמ"ד" דק"ק מונקאטש מיום י' תמוז תרס"ג, בין רשימת "וועד החיצוני" נבחר מבין "אנשי ביהמ"ד" זקננו ר' שלמה יוסף ב"ר ביניש קרא ז"ל.

— ז' —

— ב"ה, אלה הדברים תרצ"ה לפ"ק פוטנאק יצ"ו. —

מכתבו מאז הניעני ולא הייתי מופנה למלא בקשתו וגם היום רק בחטיפה לקחתי לי פנאי לעטוק בדבריו, אהובי ידידי! הקשה לשאול ממני להיות עט ממהר להעלות על הכתב מהני מילי מעליותא אשר ראו עיני בהתנהגות מורי ההסיד שבכהונה הגאון זצ"ל, כי אמנם הייתי מתלמידיו האדוקים ודבוקים בו כאזור אל מתני איש וחבה יתירה נודעת לי גם ממנו כי בכל ביתו נאמן הייתי וכאב את בנו הרצני, אבל צעיר הייתי לימים לא הגעתי עוד לשנות הגדלות כאשר באתי להסתופף בצלו צלא דמהימנותא וזכיתי להיות מבני היכלא, דמלכא במשחר טל הילדות טרם ידע הנער להבין דרכו של אדם גדול ארך האברה כמוהו והלוכו בקדש לידע ולהבחין במה הוא מעולה ובמה הוא משוכח ומה מני יהלוך להביא מן השבח המגיע לכתבי אשר עוד לא קדמנו אחר, בכל זאת למען כבוד מורי ורבי ז"ל היקר לי מאוד ולמען החוב המוטל עלי בהכרת טובותיו אשר עשה עמדי ואהבתו אלי במדה יתירה יוצאת מן הכלל אמרתי לא אחשוך אמרי ואלכה לי לשוטט על פני שדה ילדותי אל המקום אשר הציצו פרחים על תלמי לבבי בתהלה אל הנהר הגדול אשר השקה את הגן ולעשות פרי תנובה בקרב לבי ואלקטה שושנים מנעימת דרכו בקדש הרשומים בזכרוני.—

שנו הכמים בפרק קנין תורה, כל העוסק בתורה לשמה וכו' נקרא רע אהוב אוהב את המקום אוהב את הבריות, שלש אלה מעלות דרגן נראו אצל מורי ז"ל במלא מובן המלה, נקרא רע אהוב לכל אדם, הי' אהוב והביב מאוד בעיני הבריות ונרמה לו זאת האהבה אשר היו בלבו הטהור אל כל אדם מישראל, ובפרט לרעיו ומיודעיו היתה אהבתו בלתי מוגבלת, אהבה נאמנה אהבה ישאינה תלוי בדבר, וכמאמר הכתוב כמים פנים אל פנים כן לב האדם לאדם, אהבה היוצאה מלבו נכנס ללב רעיו וידידיו, ובזה נראה לי הביאור במה ישייט להעיר בדברי התנא במשנה הנ"ל שרוצה לשבח את זה העוסק בתורה לשמה וההחיל לשכחו בישכח דאתי מעלמא שהוא נאהב מאהרי' אישר זה משכחו ונקרא רע אהוב ולמה לא התחיל לישכחו באהבת רעים שלו אישר הוא אהב את האחרים, אמנם נראה כי אהבת אדם אל הכירו יוכל להיות אהבת הנף להישיג בזה איזה טובה לעצמו, ובמה יבחן אם אהבתו שלימה בלתי

מכתב של דודנו ר' חיים לייב טייטלבוים ז"ל אב"ד פוטנאק אודות הגאון בעל "בית נפתלי" ז"ל ורעו כנפשו אביו - ר' דוד יצחק טייטלבוים ז"ל.

תלי׳ בדבר, האות על זה אם באהבתו יעורר אהבה בלב חברו כי אין כח באהבה מוזיפת לפעול את זאת רק אהבה אמיתית אהבה נאמנה, ע״כ פתח התנא איזה פנוי׳ חצונות, ומובן בזה נ״כ שייכות נקרא רע אהוב אל מה שהאדם עוסק בתורה לשמה, אשר לכאורה יפלא וכי לא משכחת להיות נקרא רע אהוב גם מי שאינו עוסק בתורה לשמה, אבל מובן הדבר כי אהבה רצוי׳ כזו אשר בכחה להטות לב רעהו שיהי׳ אוהבו שצריכה להיות אהבה בלי תערובות מחשבה זרה לא תקנו רק בנפש זכה מטוהרת מכל חולאות והמת הנשמי אשר המה בעוכרי איש ולא יניע לזה אדם בעל חומר אשר בעפר יסודו ונאהו בסבך נשמיותו כי אם באמצאית התורה וקיום מצותי׳, כשאחז״ל לא נתנה תורה אלא לצרף בהם את הבריות, ואמרו נ״כ שרמ״ח עשין ושס״ה ל״ת מכוונים כנגד רמ״ח אבריו ושס״ה גידיו של האדם, כח אלקי הנתנה במצות התורה פועלת לעדן את נפש האדם ולזכך את כל עצמיותו מעכירת נשמיותו אשר ע״כ תהי׳ ברק האהבה הנוצצת בקרב לבו אל רעהו אהבה רצוי׳ ושלמה בלתי תלוי׳ בדבר וימשוך נם את רעהו אליו לאהבה אותו ולדבקה בו, ומובן שפיר שמשבח התנא בזה את מי שעוסק בתורה לשמה כי רק אהבתו של מי שנשתלם בתורה ובמצות יוכל לנרום שיהי׳ נקרא רע אהוב בפי הבריות, [ובארתי בזה מאמר ר״ע ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בהורה, ר״ל בציווי זו של ואהבת לרעך כמוך כלול הציווי לכל התורה כלה כי בלי שלמות בתורה ובמצות א״א לבא לידי זה שיאהב את רעהו כנפשו].—

אהבת רעים כזה במעלה היותר נכבדה נסיתי אצל מורי ז״ל מאהבה העזה שהיו בינו ובין אאמ״ו הרב החריף עצום ז״ל, המה היו מנודלים יחדיו בעיר מולדתם בק״ק מאדע יע״א, בעוד שהי׳ הכהן הנדול רבן של ישראל אביו הנאון בעל מחבר ס׳ קול ארי׳ זצוק״ל דר שם ומשמש בקדש מרם נתקבל לבערענסאז על הרבנות, בימי עלומיהם היו חברים למדו יחדיו בבית הספר אצל הרבני המושלם סו״ה שמואל ווילער ז״ל שהי׳ מפורסם מקסת הסופר אשר במתניו ומשלטיתו בלשוננו הקדושה הוא יסד להם יסוד אל הכתב והלשון בכתב עז חביון ומיסב הניון, וספר לי אאמ״ו ז״ל איך התמידו בלימודם עוד בהיותם תינוקת של בית רבן והקנאת סופרים שהי׳ בין התלמידים והי׳ שם עוד שלישי בבריתם הוא הרבני ההסיד המופלג מו״ה **פרץ נוסבענצווייג** ז״ל, והמרו זה את זה מי יקדים להשכים בבקר אל ביהמ״ד ועשו סימן ביניהם מי יקדים למי, כי הי׳ מנהגם אחרי קמו ממטתם והלכו מבית הוריהם הקדימו לבא אל המקוה הקרה שלא הוחמה מעולם ונפלאה קרורית מימי׳ עד היום וטבלו שם מקודם שהלכו אל ביהמד״ר להעביר שינה מעיניהם שילמדו ברעה צלולה ועשו ביניהם הסכמה למען ידעו מי טבל שם בראשונה שהראשון שיטבול במקוה ישב בנופו הרטוב על הספסל שבמקוה ויהי׳ מקום מושבו ניכר מלחליח המים, וכאשר יבא השני יראה שכבר קדמו האחר.— אח״ז כאשר ישב הנאון בעל קול ארי׳ ז״ל על כסא הרבנות בבערענסאז וכבר בא אאמ״ו למדרנת הלמוד, שלחו אביו זקני הרבני ההסיד המפואר מו״ה יוסף צבי מיטעלבוים ז״ל אל הישיבה הנדולה דשם, וישב

מכתב של דודנו ר׳ חיים לייב טייטלבוים ז״ל אב״ד פוטנאק אודות הגאון בעל ״בית נפתלי״ ז״ל ורעו כנפשו אביו - ר׳ דוד יצחק טייטלבוים ז״ל.

שם חמש שנים רצופים בלי הפסק, אף בין הזמנים לא הלך לבית הוריו, שם הזרו ונתחברו עם מורי ז״ל, והי׳ ביניהם אהבה כאהבת אחים, התמדת לימודם הי׳ עד להפליא, ספר לי אאמ״ו שכל משך הזמן שהי׳ בישיבה שם לא שכב בלילה עד שלא הניע שעה 2 אחר הצות, והי׳ זאת הסכמה בלבו כ״כ עד שלפעמים שהי׳ מרגיש איזה חולשא בגופו ולא הי׳ דעתו צלולה אל הלימוד בכל זאת לא הלך לשכוב והמתין בכליות עינים עד ששמע צלצול המורה שעות שבמגרל לשעה 2. ברית אהבתם לא שׁבתה גם אחר אשר נפרדו איש מרעהו והלך איש לדרכו ועשו במים עזים של ים החיים נתיבה לבנות להם בית במקומות מושבותיהם. (עיי׳ שו״ת בית נפתלי סימן כ״ב).—

מאהבה הקדמוניות הלזה נשתלשלו עבותות אהבתו גם אלי כי הדבקני אליו כאב את בנו והראה לי אותו אהבה יתרה יוצאת מן כלל התלמידים שהיו עמי בצוותא חדא, לא יאומן כי יסופר מה שטרח בשבילי להביאני אל תכלית הנרצה ממש לא זזה ידו מידי, קבע לו שיעור מיוחד שלמד עמי לבדי אחר הצהרים ותושיבני על ברכיו כאשר ישא האומן את יונק, ושמח כי ראה סימן יפה במשנתי אם שהייתי עוד ילד רך בשנים הרבני בענותנו׳ וטייל עמי ארוכות וקצרות, פעם במשא ומתן של הלכה, ופעם בעניני אגדה מה שחדש בכל פעם והתענג מאוד אם ראה אשר רגל על לשוני, ויכולתי להגיד לו מה שחידש.— דכירנא פעם קודם חג שׁבועות והי׳ בדעתי לנסוע אל בית הורי נבג״מ לחוג שם את הג׳ דר׳ ורצה מו״ר ז״ל שאביא אומר מן החדש מדכריו הערבים אל אאמו״ם ז״ל, ויערך לפני את הדרשה שידרוש בחג בבהכנ״ס וטייל עמי כשעה חדא בחצר בהכ״נ עד שהי׳ כל הדרשה שגור בפי, אבל הסיבות מנעוני ונשארתי שם על החג ונהנתי מאוד כאשר שמעתי מפיו הקדוש, והבנתי דבר מתוך דבר באשר היתה כבר הקועה בלבי.— כל זאת הי׳ לי מאהבתו יהישנה אל רעו וידידו אאמ״ו ז״ל והפרט מעיד על הכלל עד כמה נשתכללה מדת אהבת רעים בקרב לבו הטהור.—

אופן לימודו הי׳ בבקיאות נפלא, וע״כ מיד כאשר פתח ללמוד השיעור שלו שוטטו רעיוניו במרחבי ים ההלמוד וכשהי׳ בחדרו לבדו הרבה פעמים מצאתי שהנמרא שלו הי׳ פתוחה והוא הלך אנה ואנה בחדר בעיון גדול ובדרך הליכו טרף בארנז הספרים ולקח ספר אחר והציץ בו רגעים אחדים והחזירו למקומו אח״כ חטף ספר אחר והציץ בו והחזיר למקומו, כן עשה כמה פעמים עד שביקר בכל הספרים המדברים מזה הענין, והוא ידע את מקומה ומקורם הערה, ובעת קט אסף ברעיוניו כעמור נורנה כל השיטות והחדושים בשיטה ששם עיונו עליו מראשון שבראשונים עד אחרון שבאחרוני׳, וכל זה הי׳ בהליכה ובהנעת נופו עד שישב על כסאו וישב ללימודו למקום שהפסיק.— וכבר דברו המחקרים ובראשם בעל הכוזרי למה מתנועעים היהודי׳ בתפלתם ובקריאת דברי תורה וקדושה, והשיב החבר בעבור העיר חום הטבעי וכ״כ בסולם בית אל בהקדמת סדור יעב״ץ כי ע״י התנועת הגוף יתעורר חום הטבעי והיא המעורר ומקיץ לנפש מתרדמתה שתתיישר בקריאת ד״ת וקדושה וכן להפלה תכין הלב אל הכוונה הנכונה עכ״ל, נמצא בהעמיק העיון יסובב

מכתב של דודנו ר׳ חיים לייב טייטלבוים ז״ל אב״ד פוטנאק אודות הגאון בעל ״בית נפתלי״ ז״ל ורעו כנפשו אביו - ר׳ דוד יצחק טייטלבוים ז״ל.

תנועת אברי נוף ע״י תנועת הנוף תיישר העיון להשיג ההכמה כראוי.— ושמעתי מאמו״ר ז״ל לפרש בזה משה״ וירא העם ויניעו ויעמדו מרחוק, ששם במעמד הנכהר בא להם השנה נדולה בעיונם הרוחני ע״כ הניעו את נופם וז״ש וירא העם ויניעו, כמדומה שאמר זאת בשם רבו הגאון ז״ל כי רוב שיחותיו היו ממה ששמע מרבו, כמו שאמרו על ריב״ז סוכה כ״א שלא אמר דבר שלא שמע מרבו, והוסיף עוד לפרש משי״כ ויעמדו מרחוק כי תכלית הידועה שנדע אשר לא נדע, וכל סה שיתעלה האדם בהשנתו יבין יותר חסרון ידיעתו כי הוא בלתי נבול ובלתי תכלית, וזש״ה וירא העם ויניעו ר״ל שבאו לידי ראוי׳ רחנית בהשנת הידועה בהנעת נופם לעורר חום הטבעי ועי״כ ראו יותר שעומדים מרחוק כי תכלית הידועה שלא נדע, [ובזה יש להסביר נ״כ מה שאמרו במס׳ ברכות ל״א על ר״ע כשהי׳ מתפלל בינו ולבין עצמו אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אהרת שהי׳ נופו מתנועע בלכת אנה ואנה].—

הי׳ בקי נדול בש״ס ופוסקים וכל רז לא אנוס לי׳ ומה שפלפלו האחרונים באיזה הלכה או מה שבא דבר חידוש יפה, כל ספרי האחרונים לא נכחד ממנו הי׳ נודע בשם קובץ ספרים שלו שהי׳ הרבה מאוד, בחדר אשר למד לא הי׳ מקום פנוי בארבע קירות הבית כי ספריו מלאו את הבית מארבע רוחותיו נמצא אהו מכל מיני ספרים לאין מספר ראשונים ואחרונים פסקי דינים ספרי מחקר ואנדה, גם ספרי קבלה הרבה מאוד והי׳ בקי בהם ובשמותידם ותוכם כברם פרושים לפניו כשמלה.— [עיי׳ לעיל במכתב נ׳ אות ב׳, ובמכתב ו׳ אות ה׳], ונוכחתי לדעת שכל ספר וספר שהי׳ לו ידעו וגם חקרו מדף לדף מהחלתו ועד סופו.—

בשלמד שיעור עם התלמידים פתה במילי דבדיחותא כמ״ש בגמ׳ ברכה כי הוי בעי למפתח בשמעתא אמר ברישא מילי דבדיחותא (פסחים קי״ז), או בסיפור מעשה מאיזה צדיק ובמילי דאנדתא.— פעם אהת נמשך סיפור המעשה ביותר ורואה שתלמידיו מזדנזין, והביט בי ואמר, אולי לבך נוקפך, על ביטל התמיד, אבל דע שגם זאת צריכים לדעת, שגם שיחות ת״ח צריכים לימוד.— הי׳ בעל נמ״ה נדול והשתתף בצערן של העניים למאוד בפרט אם הי׳ בר אוריין ואדם כשר, ואם פנו אליו בעת צרכם לא נח ולא שקט עד אשר מצא ידו למלא בקשתו.— דכירנא שהי׳ דר אז במאדע איש חסיד יוא וחרד לדבר ד׳ והי׳ נקרא בשם ר׳ **אברהם׳לע ליסקאער** ז״ל כל עסקו של האי נברא הי׳ רק תורה ובהפלה, הי׳ מאריך בתפלה מאוד כי התפלל בנחת ובמתון מלה במלה ממש כמונה מעות ונמשך תפלתו בכל יום מן הבקר עד ב׳ שעות אחר צהרים ויותר אחר שנמר תפלתו הלך לביתו וסער לבו בטעימה בכל דהו וישב ללמוד שיעורין שלו, עד סמוך למנהה והאריך גם בתפלת מנחה ומעריב בלי נבול, ככה עשה האיש מדי יום ביומו.— והי׳ האיש ההוא עני ומדוכא מאוד ר״ל לא הי׳ לו שום עסק להתפרנס את עצמו.— באותו פרק נתוסף לו עוד צרת הבת כי הניעה לפרק בחולה נישאת, גם נשתדך עם אחד מן הבחורים אבל לרש אין כל, אף פרוטה לצרכי הנשואין, ויבא אל מו״ר ז״ל וינד לו דאנתו כי אין לו שום מבוא להמציא לו כסף

מכתב של דודנו ר׳ חיים לייב טייטלבוים ז״ל אב״ד פוטנאק אודות הגאון בעל ״בית נפתלי״ ז״ל ורעו כנפשו אביו - ר׳ דוד יצחק טייטלבוים ז״ל.

הנצרך, ובקש ממנו שיתן לו עצה הנונה כדת מה לעשות, וישב עמו כשעה הרא במועצות ודעת, שקול ומרא עמו כל אוסני האפשרות שיהי' לכסף מוצא אבל לא מצא עצה נכונה, כהיותו עומד ומצטער בצערו נפל בדעתו שינסה לכתוב מכתב אל הנביר הארון רויטשילד בפסד"מ.— וחיש מהרה הוציא מחשבתו אל הפועל, כתב אגרת ארוך מלא תהלות על הנצרך, והרבה תהנונים עבורו, שיחמול על אדם יקר הזה להוציאו מחבלי דאגתו בתתו לו מנה יפה לחתונת בתו, שלח את האגרת מיד על הבי דואר ולא ארכו הימים פעולת צדיק עשה סרי ושלח הארון סך הנון לא ארע כמה ותהי לו לישועה.—

אלה הם קצות דרכי הגאון הצדיק מו"ר ז"ל אבל שבחו מי ימלל אין גומרין עליו את ההלל, זכותו ינן עלינו ועל כל ישראל ונושע בד' תשועת עולמים ישלח לנו משיחו הולך תמים לקבץ נדחי ישראל מבין העמים בב"א.—

ה"ק חיים לייב טייטעלבוים אב"ד.

— ח' —

אמרי שפר! נם דברים הללו הן המה מכבוד רבינו הנוצ"ל אשר שלח לי רב נדול א' (רב"ש) בשמו, ואפריון נמטי' לי'.—

א') **והאיש** משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה! כבר נשתברו הרבה קולמסין בפתרון שאלת איכנה יוכל מרע"ה להיות ענו כזה, אחרי ידעו שהוא בחיר ה' לנביא התורה? ואפש"ל דהפסוק עצמו מפרש זאת, דהשב דכל מדרנותיו הם באשר הוא מובדל מכל עסק ארצי, משא"כ שאר כל באי עולם עוסקי' בענייני אדמה לכן הם מנושמים, והשד א"ע שאילו הי' הוא עוסק, הי' יותר מנושם מהם, וז"ש מכל האדם (יען) אשר (הם) ע"פ האדמה, והבן.— ב') **ברוך** אתה בבואך וברוך אתה בצאתך, ואמו"ל בבואך לביהכנ"ס, וביציאתך מביהכנ"ס!— וי"ל ע"ד שכ' בספרי' לפרש לכו בנים שמעו לי, דגם בלכתכם מביהכנ"ס שמעו את דברי תוכחת חיים אשר שמעתם, לבל יאבד רשימא קדישא בתהו בצאתכם מאת פני הקודש, ותוכחת מגולה הבאה מאהבה מסותרת ברכות שמים מעל הוא, וז"ש ברוך אתה בבואך לביהכנ"ס לשמוע קול נרול ולא יסף מלצלצל באוניך ולהשתרש בלבך.— נ') **שחת** לו לא בניו מומם! יש לרמז בזה מה דאמרי אנשי, דבניו ותלמידיו של אדם המה עדות נאמנה עליו, ז"ש שחת, לו לא, דיש משחית נפשו והוא צבוע במעשיו וממנו בעצמו אין להכיר השחתתו, אבל בניו מומם יעידון ויגידון על מום הטמון בחבו, (עיי' חת"ס מס' ע"ז ל"א ד"ה שם יהא פירותיו בזה), והנה"ק מנור וצ"ל בס' שפ"א על תהלים פי' תוכו כברו, מלשון מה ברי, תוכו של אדם מהותו כמו שנראה מבנו בעליל, ויש לרמז זה באמו"ל במס' יבמות בנים הרי הן כסימני, וק"ל.—

ד') **תורה** צוה לנו משה ונו'! אפש"ל דכשמוציא ד"ת בשפתיו למודו מתקיים בידו, כמ"ש חיים הם למוצאיהם, ואמו"ל למוציאהם בפה, ר"ל דהד"ת כשמוציאם בפה הם חיים וקיימים, וכשלומד ברבים יתר שאת

מכתב של דודנו ר' חיים לייב טייטלבוים ז"ל אב"ד פוטנאק אודות הגאון בעל "בית נפתלי" ז"ל ורעו כנפשו אביו - ר' דוד יצחק טייטלבוים ז"ל.

והשיבני ואמרתי אל ה' רחמיו עם עבדי הדרוש כ"ג על קבריהם עקבירת רחב חום בשת בקבר לפני הברים רחוים לאחורם:

ורי בירחה לבאים שבית שקר דקן בתוך יש חודם דעדיין הנכשלים עיקם על הגוף יש לאחוז, ואין יש לעזוב דרך פני שהת עיקם בעבירה הנכשלה עיקם על הגוף יש חודם לפני פני שבחרב עי' בני חדם לא עיקם הנכשלה על הגוף, ואין לאחוז, ובין מלאכה בשת בעיקם, בחרבי הזן להם עכ"ד:

סימן כב.

ביה יום כי הולידות שנת תרכיד לפ"ק הנאצר יצ"ו.

ישאו חרים סלים לכבוד ה' ושי מעשי ארצנו החרוץ שמעתי לעיתי ועי"ה דוד יצחק ט"ט שלבוים ני"ו, ואין עיתים בקרב עירא־בעיר יע"ה:

עתה תעתיקו לכלם מדבי מה שהשיבותי למשיבתו לענה שכתב בי"ה תיתי בקנ"ו, דש"ו (לק ק"ח ע"ב). ועיינתי בדברי מה ומצאתי שכתב בי"ה ובהכל נתעוררתי, ואל יש דברים בלבוני שנדפסו בזמנכל קונט דמנו לידי חבר לא כן עמדי ואתנה פרקן בקו"ד:

בתחרה הניח דברי הרחב"ד בשבי"ו ומשמ"ה ה"ד בעיש על המעש שם שכי ולומה ואן נודקן את החשין בשי"ע ומצי קהן שיחנוה ושין נשלע בהן והכיהו ש"ח ומכום דש"ח שהו בהו לידיהו מוקנקעות דעיין והביהו בשי"ע ובלשון שם דכוכת הרחב"ד להשיבו על שלח פ' נעשם דמני מכום לידיהו ולא בקבות עשו ע"ש:

וטרם הניח מזכיר מה שהמתי בדרך ליעודיהו בי"ל דכוכת רחב"ד להשיב על עיקר הדין שבמעש"ס שכל דחל בעבדים לעיל בשלי"ג כי המעש"ס וה"ל שכל ע"ג עבדים וכו' ואם הי' מוקנקות וכו' מיט שם בעבדים הי' ואן מקוי' בהחזיר ואם נלו וכו' עבי"ל והי' דבעבדים מוקנקות שי"ל דבדק' בשי"ט ואי"ה הוקי"ל כמה בהחזיר שי"ט בשי"ע דעיין תגרו תבא לידיהו כמוקנקות דעיין ומוקנקות ק"ל דבדק' בשי"ט והמשיין בהרי"ח בית ה' ש"ה שהק כן על המעש"ס שם הה גם הי' הרחב"ד:

ובאמת עכ"ל המעש"ס ק"ל דבחבים גרע מבום שהם מוחזות דחיט הלוי בשי"ע חלק דלק שלא יתו מעם ני"ט תקירין ומובדול שה שם הניח דומה ומני דע"ז לקרן ני"ט, ועי"י בחי' החם קיבר בשי"ז שם הבן בשי"ע מי' קל"ד ובן בשי"ע שם ק"ל לא שכקו כן חלה דגם בחבים תלי' בשי"ע ובדעת הכש"ך שם ועי"י בש"י בזה ואי"ה חיט רחוק לפרש גם בדעת הרחב"ד כן במוחזר:

וגם ל"ל לעי"ד המוקי"ל להרחב"ד כן דחל שם, בעבדים כי המעש"ס שם מי"ט בעבדים הרי חלו תקורות בהחלה ומומה כלן בחבים דהרי מני מוקנקות שכק דמוחזות בהחלה ובלמה הרכש"ך שם בחי"ח הקי על המעש"ס שם בשי"ע דבשלמה דשי"ל להחיזו בהחלה שם בעבדים הון ומדני י"ל שבי"ע בחבים, והיינו דהרי בחבים שם בע"ב ומחר בבחי"ע עי"ש ואי"ה ל"ל דזה מני קי"ל דהרחב"ד חלק דחיט ומיין מוקנקות שבי"ע. והנם ש"ל דכוכת המעש"ס לעיל ני"ב בלא מני היין שבכוכת שם מדני היין ובכל דמוחזות הי"ט בלא מני היין חזה קו"ל להמעש"ס לפרש ונחות נם הש"ס שי"ל לכלות מוכדבת החבים לעבדים ע"י בחבים ואבים לכלות הון מדני י"ל שבשם כדלעיל בשבק ה' שם, אלא שם ל"ל דקנמו מחלבעיל בחוזות, אלא על המעש"ס זה קשה בשי"ע:

ואולי י"ל ב' המעש"ס ובי"ע שם לומ"ש המגדלי בשי"ע דבשבוש ה"ל בשלי"ס על הרכילה שמוכלה בחוזה בה חעש בעבדים וכו' שם מיהר למיכהם לבחים והבי"ע דמוהר למוכל וכו' לפי בחיבה מוכרת יהר ביקר בשבין החבים בחוזה מוכלה בחוזה בחי"ע דבשלי"ס בחוזה בחוזה בחי"ע דבשלי"ס בחוזה בחוזה בחי"ע דבשלי"ס בחוז

כפר

עמוד התורה

מאת כבוד קדושת הרב הגאון המפורסם בגלה ובנסתר דמפמרין גלוין ל' בוצינא דנהורא רבים הלכו לאורו · כיפת הדוד פאר הזמן והדרו · כבוד שם תפארתו מהר' יהורה צבי · זצוק"ל האבי"ד דק"ק ראזראל יצ"ו · זה ארבעה שנים אשר הופיע עלינו אור תורתו בספר דעת קדושים זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן:

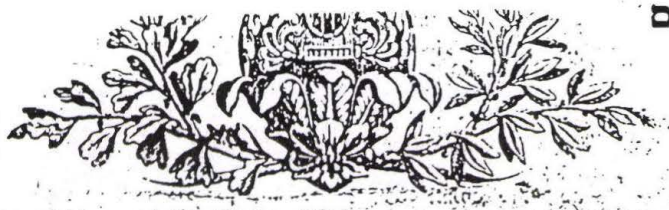
שנת שמרי מי שעמלו בתורה ועוסק בה זה ליולכו לפ"ק

Amid Hatore.

Lemberg.

Gedruckt bei M. F. Poremba 1853

ספר "עמוד התורה" להרה"ק ר' יהודה צבי אב"ד ראזדאל זצ"ל חתן הרה"ק בעל "עטרת צבי" מזידיטשוב זי"ע. הובאה לבית הדפוס ע"י אלמנתו הרבנית ע"ה ונדבו להוצאות הדפוס: זקננו ר' מנחם זאב קרא ז"ל ממונקאטש יחד עם אחיו ר' חיים צבי ז"ל ודודו ר' אלכסנדר ז"ל.

דברי בת אדונינו הקדוש זצוק"ל היא האשה הנעצבת אלמנת הרב
המחבר הקדוש זצוק"ל: אשר הביאה מחברת הלז לבית הדפוס

אליכם מיסים מקרת ירתי מלקיס וחוסבי שמו רמו נת מתר ערכתי לפניכם מחברת בעלי הרב הקדוש זצוק"ל
המשמח מלקיס זתגעים ונעשיתי מלקלקות בהפסדיות ובעזרת גליבי עם קודש לזכות מתכם כי תרוו
למעוכם ולא חסתי על ההוצאת כיתרה כן ליופי הדפוס והגייר ולהג"ה מדויקת והגני מפלת תמיהה לפניכם כי תמהרו
לקנותו בכסף מלא למען מסלם מת נפשי ולבי ובפץ ביתי מתר יבכם עלי הסלכו נתי בנותר וזכות תבותי הקדושים
וכן זכות בעלי הרב הקדוש זצוק"ל יעמוד לכם להגן עליכם ועל זרעכם עד עולם ומל כל מתר תפנו תצליחו ותצלינו ותזכו
לשתי שלמות תורה ועבודה וגמילות בתוך תמן כן יתמר הסס

עבירו שהקן בת הרב הקדוש המפורסם מהור צבי הירש זצוק"ל מוידיטשוב יצ"ו

עוד רגע מדבר: עבד מתך מתליו יובן כי מלילה לסוס מדפוס ספר הלז בלי רבוני ונהוותי:

מחן ארם ירחיב לו: ולפני גרולים ינחנו

הה"ה הרבני הגדיל נדיב ושוע מוה"ר אברהם נ"י וה"ה הרב הגדור המפורסם מסכיל על דבר ימלת טיב
מבריסלעווין מתר הזיל זהב מכיסו להתמי[illegible] כבוד מוהר"ר יחיאל מיכל לאם נ"י מעיר
מלט בעתם י"ץ:

הדפסת מחברת הלז:

ונטפלו לעושי מלוה ה"ה הרבני הגדיל המפורסם מוהר"ר לכסנדר נ"י ובני להיו הממונים מוה' שלמה
יוסף ז"ל המחד המכרך הגדיל מוה' חיים צבי, ותמיו בדומה לו מוה' מנחם זאב נ"י מה"ק
מונקאטש בתרן הגר.

וגם נתנו יד לזה הרבני הגדיל המפורסם מהור"ר זאב וואלף נ"י מק"ק רזלפערך:

וה"ה הרבני הגדיל המפורסם מהור"ר דוב בעריל נ"י בהמנות מהור"ר אהרן גליק
מיסוד בערלאהל. יהלם ד' לתים כפעלו הטוב. וזכות המחבר הקדוש זצוק"ל יעמוד להסס ולזרעם עד
עולם תמן:

SHAA4426
296.655.7

כגן דת לריק למודעה מתר בכל מקום מתר מרשים הרב הקדוש המחבר זצוק"ל לות ד' ברתמי תיכות מורה על סס הוי"ה
ב"ה והמסכיל יבין.

ספר "עמוד התורה" להרה"ק ר' יהודה צבי אב"ד ראזדאל זצ"ל חתן הרה"ק בעל "עטרת צבי" מזידיטשוב זי"ע. הובאה לבית הדפוס ע"י אלמנתו הרבנית ע"ה ונדבו להוצאות הדפוס: זקננו ר' מנחם זאב קרא ז"ל ממונקאטש יחד עם אחיו ר' חיים צבי ז"ל ודודו ר' אלכסנדר ז"ל.

מכתב ששיגר דודנו ר׳ ניסן (יהודה) ליב טייטלבוים ז״ל לאחיו ר׳ חנני׳ יו״ט ליפא לרגל אירוסיו - שנת תרצ״ט בא״י.

בס"ד השי"ת יום ב' לס' תצא תרצ"ט לפ"ק פה בוטשקוב יע"ו

אלפא ועזיזו טבא וכט"ס לכבוד אוהבי, אחי ורעי נפשי בחור כארצים חתן תמים למאמרות יקרות אופלא בתורה וירושת ד' טהורה וכו' כשית משבחים אויה חנני, וי"ט ליקבו שליטא טיטלבוים ולכלתו היקרה שלום וברכה אמו"ס אמן!

כאים קרים על נפש פיפה בכו ליד ההשורה טובה כי הנך אלמות אשר אהבת ובאת בקשר התירתן עם ב"ץ האיומדת לך הגם כי סוד לכו אחד אות אקור משפחת כלתך תחי', אולם בכל ליאות בטחוני בלה כי בטח ה' ממשפחה הגונה ובת תיית כאשר רצוי ונכון להיות למשפחתנו תוכן הדבר אוני ... בהלקת "חברי" שאיננו אוליכו אתחת יד דבר שאיננו אתוקן ודיל - וכמת אוהבי, אחי נ"י בשורתי לברכך בברכת אלף טוב יהיו רמוכו שליונלך יפלה יפה אלף נפים בפושר ואושר אלואדים ותכבו לפנות בית נאמן בישראל והורינו היקרים שליטא ישפכו רב נחת אכם ותכבו לראות דור ישרים שיפשים ובת רבים על אפיונות התורה שתולים סד יפלו לנצון אושיפים ויקבלו האפלרים בביאל!

וכמת אובקשך להודיענו אות אבות משפחת כלתך תחי' כי שאפתי שהמה ממשפחת לוצתי תחי' אולם לכו אוליה לד פ"כ נא להודיענו ליאות - ובת אובקשך בכום תוכל לשלוח לי אותלוב נאה כאשר שלחת לי בשנה הפברה כי נפשי חשקה לקיים האמה אוך ורק באותלוב אשר בכוה בטח אאורינו הקדושה ואחתום אכתבי בברכה בברכת כתיבה וחתימה טובה יהי רצון שתהי' השנה הבאה לקראתנו לשלום שנת בשורה ושופה, שנת קיבוץ גליות בביאל ונא להביר בם אותי בתפלתך שם בציונו הקדושה אשר שם הוא שפר השאים. כאבואר אפי' ספרים ושושנה ושושפ אות ברכתי אחיך הנאמן דוש ושלום כלתך.

הק' נישן לייב טיטלבוים.

מכתב ששיגר זקננו ר' שמעון טייטלבוים ז"ל לבנו ר' חנני' יו"ט ליפא שהיה בא"י, לברכו בברכת השנים - תרצ"ה

בס"ד, ערב שבת פרשת תצא"ה לפ"ק טשערנאוויץ יע"א

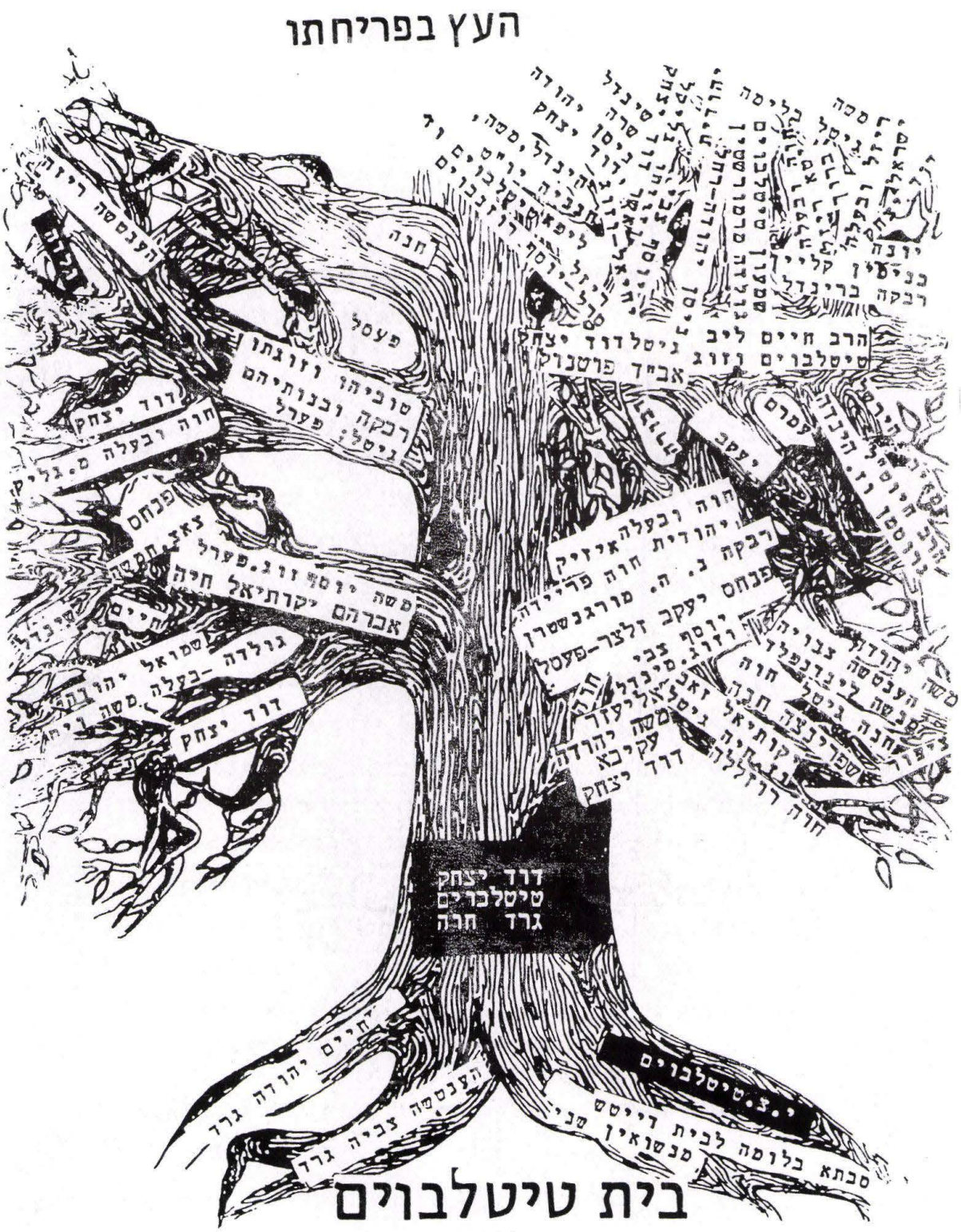
שלום וברכה, בס"ד, שמה, נאר חתונה טובה משוכן ארומה - על כך! שהובי, בני רחימאל דנפשאי! המושלם באמונתו פשר יהדות וכו', כשירת כ' חנני, יו"ט ליפא טייטלבוים נ"י!

השגתי אורת השתדלנ, ולולי הושם בו מגרסת אולג האס, בשבירת הקיטם ומוד גלינו פמאים חרקו בו בליפורן להשחיתו ולפסלו באכזון אשר יוכל השודם להחליט כי בעדון נפשה נאורת גם אנשו חן בעיני, כי ה' יפה ומהודר בארשה ועידול וכו' בכל אוופן אולף תודורת לך על השתעלותך ותלונך הטוב, ועאורת לפשרני מהיום והלאוה בלי לשלח אורתנ יחיד משם לשום שודם, כי כאשר שאפתי כל אל יגיס על מקומו בלי פיטום,

ומוד הנני בעה לברכך בברכת השנים תהי' השנה הבאוה עלינו לטובה שנת ששון ושאחה לך אנל שאני היגון ואול תשכון עליו סונה שנת חיים וברכה ברישורת נכונה שנת פרנסה טובה באדה ארובה ועדושה בלי ארוסור ודאגה תעלה אפלה על באתי ההצלחה ביראת ה' הטהורה אשר הוא יסוד אוסד לכל אשר השודם על השואה תורה וירשה פושר ואושר יחדיו אנואדים טוב ויפה בעיני אולקים ואנושים תברכה ותעורתם בספרן של צדיקים לחיים טובים ארוכים ואאושרים ויתקבלו תפילותיך ברואים לפני שודן הפולאים הלא שאה שרובות השאים אכוונים ופתוחים לקבל תפילות ותחנונים אשר אלבות בני שודם בשים.

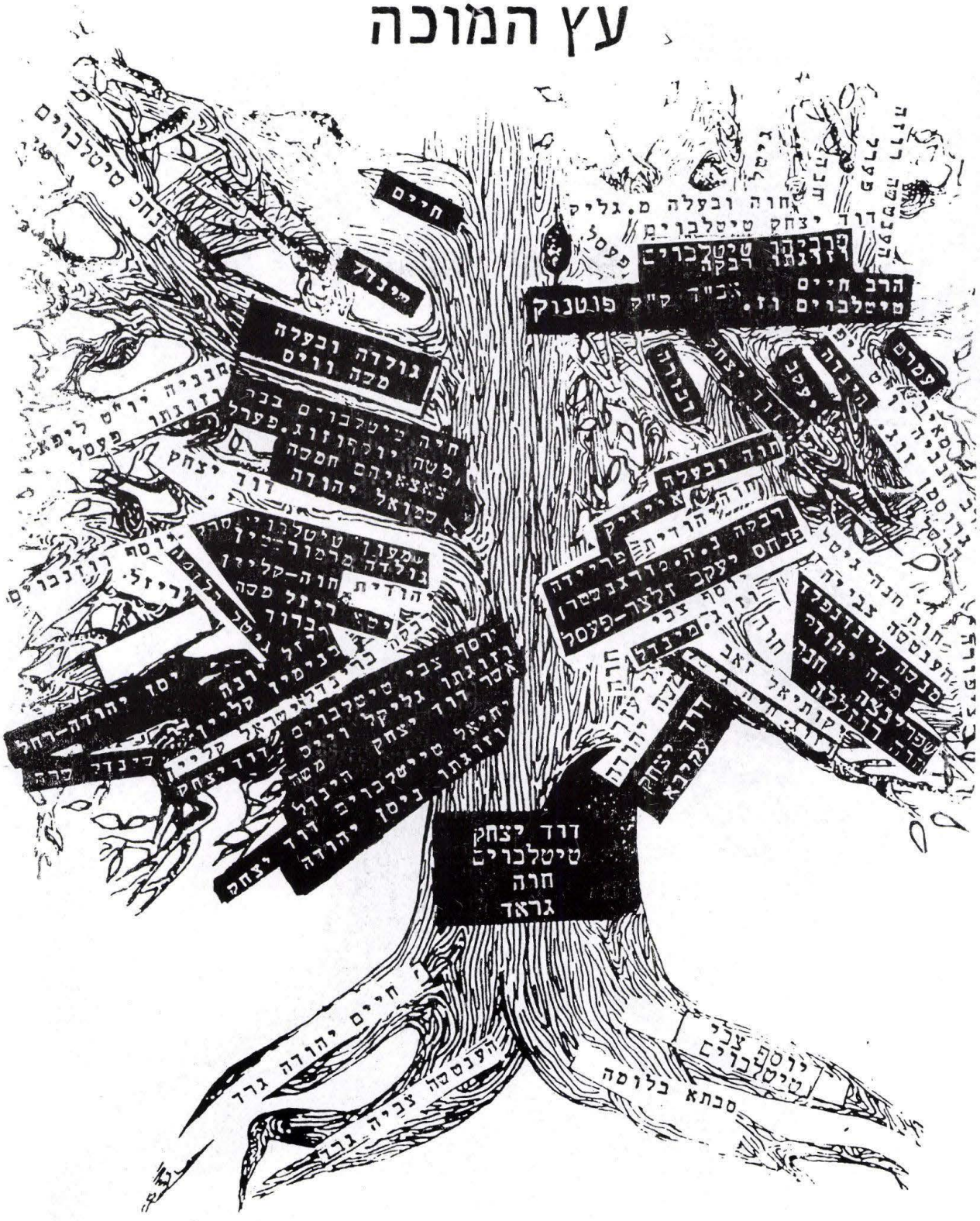
ובאשורת הנני חותם בברכה שביק שוהבך דויש ואלפה להראות קרוב בכבוד

שאמון טייטלבוים

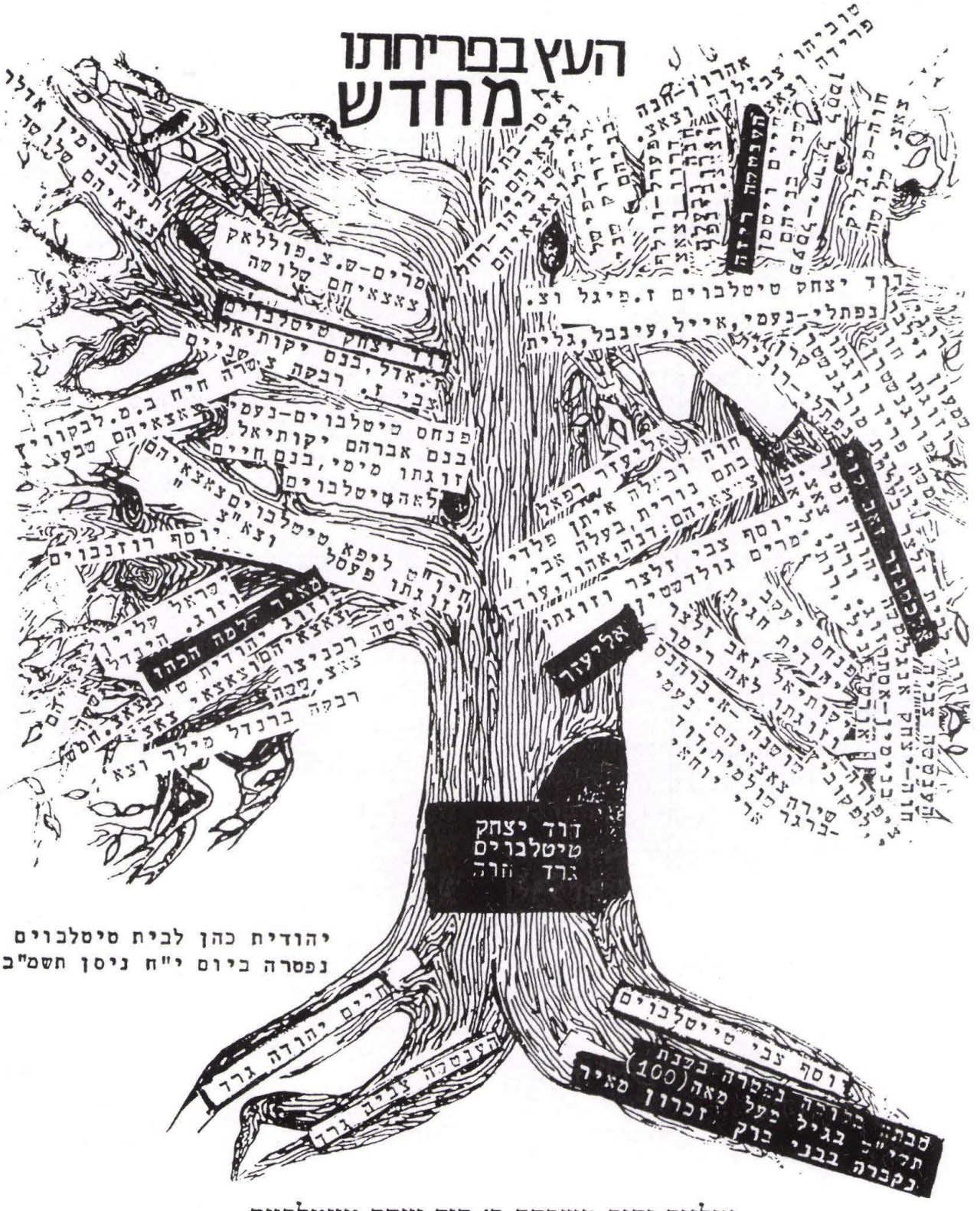

אילנות יחוס משפחת ר׳ דוד יצחק טייטלבוים.

עץ המוכה

אילנות יחוס משפחת ר׳ דוד יצחק טייטלבוים.

אילנות יחוס משפחת ר׳ דוד יצחק טייטלבוים.

יב הכהנים אם יעלו על פי הקלפי לא״ה התעסקות המותר להם דינם באחד מבני החבורא בהנ״ל והאסור להם הבריויה בידם אם ירצה יתן פדיון נפשו בהנ״ל ואם לאו ילבו שני פעמים בגורל המותר להם.

יג הגבאים מחויבים לרשום בפנקס מקום הקבר ומי שהוא שכינו שיהי׳ לזכרון ברבות הימים ולא יבא לידי שכחה. -

יד אחד מבני החבורה שרוצה להעמיד מצבה על קבר אבותיו או על קבר אשתו אין צריך ליתן להחברא יותר מח״י פנים שייך העשיר לא ירבה והדל לא ימעט. -

טו שאם ירצה אחד מבני הקהלה להגות עמנו להיות בחברתינו ולא ישלם בפ״א דבר הקצוב לו ונשאר חייב אזי מחויב ליתן כתב ידו ממש בנוסח המבואר בפנקס הביקור חולים ולקבל על עצמו כל התקנות המבוארים פה. -

טז להיות נקראים התקנות הללו בכל שנה ושנה קודם הסעודה לפני כל החברא שלא יבואו לידי שכחה ולהעמיד החברא על מכונה ויסודה עד יבולע המות לנצח ונשאר בולנו לחיים נצחיים. אמן. -

כל זה נעשה בהסכמת כל בני החבורא הקדושה יום ה׳ אדר שני תקצ״ד לפ״ק פה אוהעל.

המשתדלים בשנת תקצ״ד.

ויען שגם קטנותי רצוני לגמול עם המשתדלים חסד של אמת הנני מעתיק עוד גם זה שמצאתי בהפנקס:

יום ה׳ ד׳ אדר ראשון נתמנו הממונים דהחברא קדישא ע״פ י״א אנשים הבוררים מהחברא הנ״ל והן המה ה״ה

הראש והקצין כ״ה צבי יפה גבאי ראשון
הראש והקצין כ״ה ליב פאלאק גבאי שני
הנעלה המרומם כ״ה דוב קנאבל גבאי שלישי
הנעלה המרומם כ״ה יוסף לאלבר גבאי רביעי
ה״ה התו׳ כש״ת כמה״ו יהודא ליב רואה חשבון
ה״ה התו׳ כמוהר״ר מאיר רייכארט רואה חשבון
ה״ה הקצין ר׳ אלי׳ האללענדר
מן הי״א אנשים המוברים ביום הסעודה
ר׳ ישעי׳ רייכמאנן ר׳ הירש כ״ץ ר׳ יעקב שמואל
ר׳ משה ליב גינצלער ר׳ יעקב שווארץ ר׳ שמחה מענדל
ר׳ יעקב צינער ר׳ איצק קליין ר׳ ברוך ווינשטיין ר׳ שמעון אהרן.

העתק מתוך פנקס חברא קדישא בק״ק איהעל - שנת תקצ״ד ובה רשימת הממונים - ביניהם זקננו.

כת"י זקננו הגאון ר' אברהם יעקב ראזע ז"ל אב"ד קאשוי עם חידושי תורה

כת"י זקננו הגאון ר' אברהם יעקב ראוז ז"ל אב"ד קאשוי עם חידושי תורה

מתוך כתב יד של אבינו זקננו
מו"ר אברהם יעקב ראזע זצ"ל

א. המשכת המים מנהר למקוה צ"ל ע"י כלי שאינו מקבל טומאה. סעיף מ"ח ומ"ט (סי' ר"א). ואפילו קבע הסילון בארץ צריך להיות עשוי מתחילה לכך ע"פ דעת הנוב"י (פתחי תשובה סקל"ג). ונראה לי שבקצה הסילון יעשה מחדש לשמה ויוקבע בו עץ ואז שפיר דמי לענ"ד, או כמו שכתוב בשו"ע שם לחבר לפי הסילון צינור קטן של עץ או חרס רק הדבקת העץ או החרס לא תהיה ע"י סילון של אבר רק יעשו כך שיעמוד מעצמו, גאנצפריד (בספר לחם ושמלה) ס"ק קפ"ו בשם רמ"ט ומה"ש. ואף שבסעיף מ"ט לדעה ראשונה אם ממשיך מנהר אין קפידא, בכ"ז אנו חוששין לדעה השניה לכתחילה.

ב. אין טובלים בכלים, וחבור אבנים לא הוי כלי, סעיף זיי"ן, עיין בשאלת ג"פ (=גאנצפריד) ס"ק י"ג מש"כ בשם רמ"ם בתשובה רי"ג, ופשיטא שאם יש בשולי הגיגית נקב כשפופרת הנוד דכשר, ש"ך סעיף ס"ק כ"ד.

ג. נוטפין שנתערבו מעיין בזוחלין עד רובא הוי הכל מעיין ודוקא במקומות שהיה המעיין הולך בו, אבל אם רק ע"י גאות הנהר מנוטפים מתפטש והולך למקום שבתחילה לא הלך אינו כמעיין, ש"ך ס"ק י"א לדעת מהרי"ל (מהרי"ק).

ד. גל שנתלש מהים ובו מ"ם סאה, בסעיף ה', וקשה הלא מעיין מטהר בכ"ש, ותי' הט"ז בס"ק ו' דמילתא דפסיקא נקט בכדי שיהי' לכסות את הגוף אבל באמת אין צריך מ"ם סאה, ... מחובר להים דבנפסק מהים מבוא בסעיף י"ג שלא מהני; ... תו קשה דהתוי"ט (פ"ה מ"ו ממקואות) מביא בשם מהרי"ק דמתיר אף בשנפסק מהים וצ"ע והש"ך בס"ק כ' שים אינו מעיין גמור רק לענין שמטהר בזוחלין אבל מ"ם סאה צריך.

ה. בש"ך ס"ק כ"א קבעו ולבסוף חקקו כשר, וכל האחרונים חולקים כי מבואר במס' ב"ב ס"ו דדוקא בדרבנן מהני קבעו ולבסו חקקו ולא בדאורייתא, פתחי תשובה ס"ק ה' (ז').

והש"ך בס"ק כ"ט מסיק שלא כדברי מהרי"ק אלא צריך שלא יופסק הגל מהים לגמרי רק יהיה לו קצת חיבור.

ו. סעיף ג' כולו שאובין פסול מה"ת ויש חולקין שרק מדרבנן.

ז. לעשות פאמפע בנהר וע"י אדם אשר ישאוב מפאמפע יבואו המים להסילון וממנו למקוה צריך עיון גדול בסעיף ל"ט ובלחם (ובלחם ושמלה) ס"ק קי"ז ובט"ז ס"ק ס"ז ובס"ק ע"ג.

יו"ד סימן ס"ג בהג"ה עירה מים מכלי ראשון של בשר על כלי חלב דינו ככלי ראשון ואסור אם היה בן יומו, ואף דהוי נ"ט בר נ"ט כב כתב הט"ז ס"ק י"ג דחשבינן כאילו העירוי מחבר שני הפליטות ביחד, ואם כן קשה לי למה לא אסרינן אף הכלי שעירה ממנו, ... (וצ"ל ?) בדוחק דלענין הכלי שמערין ממנו לא החמירו ודי בחומרא לאסור הכלי דעיר עליו, כי באמת אין לו שום דמיון להדין שכתב הרמ"א בתחילה שיש אוסרים הגלים אפילו אין שומן דבוק כיון דשם הודחו יחד, ושפיר נוכל לחוש שהפליטת מגיעות זו בזו ולא כן כאן שהוא חומרא גדולה. ודעתי כתבתי י"ט למב"י שנת ברכות (תרכ"ח) בקאשו.

ומעבר לדף נמצא כתוב בכתב ידו ז"ל:

עיין מעבר לדף, ויפה כתב הש"ך בס"ק ה' בשם התשובת בנימיין דכל המחמי בזה אינו אלא מן המתמיהין.

עוד נמצא כתוב מעבר לדף שם, והוא מכת"י בנו ז"ל:

עיין מעבר לדף, ולפי דעתי ימחל לי א"א ז"ל כי אין אנו אומרים ניצוק חיבור אלא ביין נסך, וזה שאוסר הכלי של מטה הוא מטעם אשר כתב הט"ז כי העירוי מחבר השני טעמים יחד, וזה נראה לעיין כי רק על כלי התחתון עליו ילך הקילוח ושם טעם שלו ונתחברו יחדיו אבל לא מוליך הטעם למעלה, יום ב' מקץ תרנ"ב לפ"ק.

---

*) זהו דעת הב"ח אבל הש"ך סובר בבל שאני. - א. פ.

נ. ב. כל הנכתב בסוגריים, הוספת נכד הרב זצ"ל א. פ.

וכאן המקום להעתיק את אשר כתב הגה"ק בעל „מנחת אלעזר" ממונקאטש לנכדו של רבי פנחס ה).

ב"ה ה' ויק"פ תרצ"א מונקאטש יע"א.
כבוד ידי"נ חביבי הרב החו"ב איש חמודות, בתורה ובחסידות, ובמעלות ומדות תרומיות ונכבדות שלשלת היוחסין הנגיד יקר רוח מו"ה **אברהם אבלי** הכהן **ראפאפורט-הארטשטיין** הי"ו שוכ"ט עדי עד ביאג"צ בב"א.

הגיעני מכתבו במועדו ובהיותי שבועות שתים שהן הרבה עלי באבאציא ובאתי לביתי בע"ה, וסר השועל כמעט לא ישמע על פי כה יעזור השי"ת ברפו"ש מן השמים ב"ב בכ"י ובכל מילי דמיטב, אכן מרוב הטירדות וחבילי טרדי"ן מהמכתבים הבאים ואשר נתעכבו זה זמן זמנים טובא נאבד מכתבו מהשלחן, ע"כ כתבתי קארטיל לבקש לכתוב שניות מד"ם, ועתה מצאתי את שאהבה נפשי, מ"ה בא לידי וכבר כתב מקבלת הכסף עשרה פענגא, ואני תפלה להשי"ת הבורא רפואות, שלח רפו"ש מן השמים לה' ניחא בת פראדל תחי' ונשמע ונתבשר ב"ט ב"ב ובכלל זה גם מכ"מ ומבית אביו ז"ל, היא אמו תחי' לאיו"ט ויו"ח לטובה בכל ענינים ב"ב בישועה בכ"י.

וע"ד שאלתו על נוסחת תפלת בנו דוד טעביל שיחי' הנה עיניו תחזנה מישרים בחי' שו"ת מנ"א (חלק א' סי' י"א) בעזהי"ת באורך, וגם בשירי מנחה (הנדפס בסוף מנח"א ח"ג) נוסף לענין זה וגם בקונט' נוסח התפלה בחמשה מאמרות, וגם ביארתי פ"א באורך בדרשה בביהמ"ד ספרדים לחסידים בחינוכו בק' טשאפ כי זה מ"ש בלקוטי אמרים וד"ח בתשובה כי זהו נוסח הספרדיים דידן (היינו נוסח האריז"ל שנהגו החסידים) שנקרא שער הכולל והוא ראוי לכל מנהגי הי"ב שערים, היינו כי זהו דרך רבינו הבעש"ט ז"ל להתפלל כ"א ולעבוד רק בעניני תיקון הכלל ולמהר ביאג"צ ב"ב ע"י מעשינו תורה ותפלה וגמ"ח וצרכי רבים של הכלל להעמיד ולהקים דגל האמונה והתורה באמת בדרך

העתק מכתב מבעל "מנחת אלעזר" ממונקאטש ז"ל אודות זקננו ר' פנחס סאמטער ז"ל.

שנ הגה"ק בעל ישמח משה

אבותינו זי"ע, ע"כ מהראוי להרגיל הקטנים בזה, וגם כי יזקין לא יסור ממנו, ובפרט בנו שיחי' הוא כבר מצווה בתורת שאל אביך וגו' זקניך וגו' באשר מע"כ ואביו וזקניו ז"ל למעלה בקודש התפללו בנוסח זה, וזקנו הצדיק ר' פנחס ז"ל הגיד עליו הגה"ק בעל ישמח משה ז"ל כי הוא מבני היכלא שלו, והוא בירר גם כן מעלת נוסח ספרד שלנו בשו"ת השיב משה ע"ש, ע"כ אין לו לשנות וגם לבניו שיחיו, ובפרט שיוכל להסביר לו תוכן הענין והחילוק בזה, וכי הכל הולך למקום אחד ית"ש, אכן גם טעם זה טוב לפניו לידע שהוא יתפלל בנוסח אבותיו כדי שגם בכל דרכיו ידע להשמר להיות אישתנו למעליותיו ודי למבין, ואם כי מצינו להגאון בעל מחנה לוי ז"ל כמ"ש בחת"ס שאחרי פטירת אביו הגה"ק הפלאה ז"ל שינה מנוסח אביו וחזר לאשכנז כמנהג המדינה דשם, שמעתי מאאמו"ר הגה"ק זללה"ה ששמע מפה קדוש רבינו הד"ח זללה"ה שהרעיש על הגאון מחנה לוי ז"ל בזה וכיוצא ואכמ"ל בכתובים ופא"פ אדבר בו אי"ה בעת הראוי לטובה, ע"כ יעשה כנ"ל, והי' שוכט"ס ושמחת החג בכשרות וכימי צאתנו מאמ"צ יראנו נפלאות, ברוב ישועות, וכט"ס ידידו דושתו"ט באה"ר ואה"ע.

חיים אלעזר שפירא

העתק מכתב מבעל "מנחת אלעזר" ממונקאטש ז"ל אודות זקננו ר' פנחס סאמטער ז"ל.

ספר

שאלות ותשובות

יד יצחק

חלק ראשון.

בו נכלל אשר השבתי, בעזר צור ישועתי לשואלי דבר הלכה, ועי"ז תשובתי ערוכה, גם יבואו קושיות ופלפולים, אשר ממני היו שואלים, ועניתי ואמרתי כקוצר דעתי.

מאתי הצעיר **אברהם יצחק גליק**

חונה פה ק"ק **טאלטשווא** והגליל יע"א.

בעהט"ח ספר **באר יצחק** על מס' חולין, והמסדר ספר שו"ת **פרשת מרדכי** סמוח"ז הגאון האדיר בקודש נאדר, רב שכבה"ג מהר' **מרדכי בנעט** זצוק"ל. עם הגהות וביאורים בעזרת מאיר לארץ ולדרים.

יצא לאור בדפוס המשובח והמפואר, ה"ה ידידי החכם השלם מופלג בתורה, ויראה שלהורה

מדר **אשר אנשל בעק** נ"י

בעיר **ער־מיהאליפאלווא** יע"א בשנת יגדיל תורה ויאדיר לפ"ק.

ברוקלין, ניו יארק

שנת תשל"ז לפ"ק

תשובה מהגאון ר' אברהם יצחק גליק אב"ד טאלטשווא

לזקננו ר' ניסן יהודה מארמרשטיין ז"ל בטארנאליא

סי׳ צ״ג

תשובה בענין הנ״ל להרבני המופלג חו״ש מו״ה ניסן יהודא מארמארשטיין נ״י בק״ק טארנאלליא יע״א.

בא לידי ׳וכתבו מודות קצלח מיס לס ׳ותכ לעסותו ציו״ט לסכ הסגתי להכ הגדול מו״ס חיים לפריס כ״י דומו״ל דסס ומעלי׳ מחזיק בדעתו להחיר כי לין סס כידוע ליקיר לפי׳ לעסותו בסגת וכמה נפיס מילי׳ בכח להחירלו כ״כ ולדעתי היל ליקול גמור לפי׳ ב״ס כמ״ס בחסוגתי הכ״ל ומ״ס מעלי׳ עמ״ס שדרך לעסות מיס חכ״ל גס על ג׳ יס וי׳תכ ומס״ע יס לחקור והבחתי לה׳ מפי׳ חק״י קעיף ט׳ מגגיכות וכי ע״ז לחלק דסס יס דו עכ״פ ליקור דרבנן דהוי כבוסס לצל כלן ליכל סוס מלחכה לפילו מדרבנן עכ״ד. ו״ל דסמג״ל כתב הטעס מפוס דעוסס ליסיס הרבה הוי עיבדל דמול יע״ס. סכי לעיג דמלל מלחכה ה׳ ׳ותכ דהוי ליכל נפס מ״ע לחקור רק מפוס דעוס׳ ליסיס הרבה הוי עובדל דמול ולחקור לעכות ציו״ט לימי סמול ועוד דגס בניסול מחיל המג״ל סס רק מפוס דלין דרך לנפל ליסיס חרבה

אברהם יצחק גליק.

סי׳ צ״ד

תשובה להרבני המופלג הנ״ל בענין הנ״ל

מה שהזכ ׳ועלי׳ להעניד דברין בענין עבירת קצלח מיס ציו״ט ופתח דבריו דמ״ס המג״ל סי׳ חק״י ס״ק י״ל דעיקר הטעס מפוס דדרך לעסותו ליסיס הרבה הוי עובדל דמול כוכבו דבחתת יס עוד טעס לליקור לחפנה לעסותו ׳ועי״ט רק מ״ז סי׳ ׳ותכ לעסותו עי״ ס׳יוי לכן כי דעיקר הטעס דניתנה ליסיס הרבה וכי דהמחס״ק ג״כ הנין כן דלל כמו שכתבתי חני דמקניק לחקור מפוס דטעה ליסיס הרבה. ואני לל רחיתי סוס מפוועות דמחס״ק ומדרבה הלל הניל מ״ס הנ״י בפה הרבה פיקרים דליכל בניגון ליקור תורה כלל ודין זה לחקור לעסות גזירה ציו״ט ומוכנה לכ״ע ונדיכל דגני הכי לחפילו במקום דליכל בי׳ סוס ליקור מלחכה דחוריתה מ״ע לחקור היכל שהוא דרך לעסותו ליסיס הרבה. ועוד דפה בגניות לחקור מפי׳ פה כחכם ולח׳ הי׳ יכול לעסותו ׳ועי״ט וכ״ס חפנ״ב דמג״ל וכ״כ בח״ל בפי׳ כ״ל בכלל ל״ג בפה פו״ת ׳ומכי״ל פי׳ ק״ע הכי דמעלי׳ דרך לעסותו ליסיס הרבה לחול ג״כ לחקיכן כנ״ס ומה שכתבו מפוס דמיחזי כבוכה ה״ע דחל״כ חיזה פה ליקור הי׳ עליו לכן חמרו חבז״ל דמיחזי כבוכה ולכן כל הליקור ומפוס דדרך לעסותו ליסיס הרבה. ו״ס דמהכי״ל ׳ומיר לעחון ציו״ט מלות ליומו חע״ב שדרך לעסות לפחל יסיס לח מלע ׳וכ״ל לבדות מלגיבו דרך זה דכפי דכפעוחכין בעי״ט הדרך לעחון על ׳ומך ג׳ יסי ״ט ו״ו כפעוחכין ציו״ט עלמו ודחי עוחכין רק ליומו וחין לדמות הענינים ל״ז מיה שלח ולגיבו בפ״ס חו בפוקקים ומקחמת ציסי קדס כפגו לעחון ציו״ט עלמו ליומו כמו שפחו מלות ציו״ט וכפליבע שעחכו בעי״ט עחכו יוחכ.

תשובה מהגאון ר׳ אברהם יצחק גליק אב״ד טאלטשווא לזקננו ר׳ ניסן יהודה מארמרשטיין ז״ל בטארנאליא

זכות תבות יגן עליהו, ומעשה תבות ירצו בניס. והטעין כי קודם קבלת התורה לאמרו ישראל נעשה ונשמע (שמות כד ז), ולאמרו הכוונה בזה נעשה במעשה, ונשמע קבלה בלב מה שהאדם צריך לקבל עליו בקריאת שמע ענין מסירות נפש. והנה הן הס קיבלו מסירות נפש בחפץ ורצון גמור בכוונה זכה ורצויה, ובימיו לדקס נוסעה לקבל גס מהשבותיהו הטובה לגרפה למעשה. ובמתן תורה כתיב (שם יט ח) בהדם השליטי וגו' ביום הזה בלו מדבר סיני. הזה דדייק ואמר כי ביום הזה יכפר וגו' מכל חטאתיכם, להורות כי זכות מתן תורה שנאמר בו ביום הזה, וישראל אמרו נעשה ונשמע, הוא יגן עליהו לקבל מהשבותיהו הטובה לכפר על כל חטאתיהו. ועיין מ"ש למעלה תות זי"ן מענין זה לפרש לפני ה' תטהרו בדרך אחרת, עיין שם:

טז איש וו אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעל מעל בה' וגו' (במדבר ה ו). ולפרש המסורה הוי חושבי עון פועלי רע על משכבותם (מיכה ב א). ילילו על משכבותם (הושע ז יד). ירננו על משכבותם (תהלים קמט ה). יצא שלוס יגוחו על משכבותם (ישעיה נ ג). ד' מלא בוא"ו. בהקדם לבאר על דרך מוסר המשנה סוף עוקצין (פ"ג מי"ח) חלות דבש מחיית מעמת מסוס משקה. ירמז על האדם הנקרא חלתו של עולם, שנלחתו לעולם הזה מתוק כדבש, ועל ידי עוונות עושה ממתוק מר, ומעמת את עלמו על ידי חטא הולאת ז"ל ר"ל. ח"ס מחיית מעמת מסוס משקה, כלומר מכח שעושה משקה המשכר ומחמס הגוף, כדכתיב (עמוס ו ז) השוכבים על מעתס וגו' השותים בזמרקי יין וגו'. בית שמאי חומרים משיחרר, פירש הרב ג' פירושים, משיחרר ריב עם הדבורים. ב' משיחמס להוליא כו'. ג' משיכרר מחשבה בלבו. ולדרכינו נאמר לפרש כל זה על פי הידוע ומבואר בספה"ק לשמור פיו ולשונו משקר ולשון הרע ורכילות, כי אם פוגם בברית הלשון, אזי בא לידי עבירה בברית המעור. ח"ס משיחרר ריב בין אים לרעהו, עם הדבורים קרי ביה דבורים. משיחמס, היינו אח עלמו. משיכרר כו', כי המכרכר ביום בא לידי עומאה בלילה (ע"ז כ' ע"ב). ובית הלל חומרים משירסק, היינו ריסוק אבר להוליא ז"ל ר"ל. וכבר פירשתי המסורה לא תוליא מן הבית מן הבשר חולה (שמות יב מו), ירמוז שלא להוליא ז"ל מן הבשר החולה, כי מגרעות ניתן לבית סביב חולה (מלכים ב' ו ו), שעל ידי חטא זה ניתן מגרעות לבית עד שנחרב כמבואר בספה"ק, ואז הן אריחים לעקו חולה (ישעיה לג ז), כי חורבנו נגע גם אליהס, כי היו חונים ונהנין מקרבנות הקרבים בבית המקדש, ועתה בעוה"ר חרב בית המקדש ואין לנו לא כהן ולא מזבח ולא קרבן, עד שמלאכי מעלה לועקים ובוכים על זה, ומה נעשה לנחמו לחזבי הקיר אשר מידינו היה זאת לנו, וחטאתינו האריכו קילינו זה יותר מח"י מאות שנה שבשם מקדשינו ונילל כבוד מבית חיינו, הוי נא לנו כי חטאנו, נחפשה דרכינו ונשא אל כפים לבבינו דמעה תרדנה עיניהו, חום ורחם עליהו ועל פליטתינו, ויהיה סוף וקן לכל לרותינו תחילה ורחם לפדיון נפשינו:

והיינו דסמיך ליה אמר רבי יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל לדיק ולדיק ב"י עולמות, שנאמר (משלי ח כא) להנחיל אוהבי י"ש. שמעתי פירושו מהרב ר' פנחס סאמטער ז"ל בעת עשה סיום למסיות בעל פה, הכוונה אמר כי לדיק הוא שאומר ברית מחטא קר"י ר"ל, הוי תיקן חטא הזה. ח"ס להנחיל לכל לדיק ולדיק בכפל, כלומר לדיק דמתיקרא שלא חטא כלל, וגס לדיק שחטא רק תיקון זה החטא שעב ורפא לו, ב"י עולמות, כי בדין הוא שיטול שכרו שנאמר מטומאת קרי מספר ב"י עולמות, עד כאן דבריו. וגס אני אענה חלקי על פי המבואר בתיקו"ז (כב ס"ו ע"ח) כי האומר ברית, יקו"ק מלגאו שד"י מלבר, וכפוגם בו אזי שנן מלגאו דאיהו אל אחר, שס מלבר, הוי לאותה בושה וכלימה שהחליף ושינה מן שס הקדושה לשס הקליפה. ח"ס עתיד

בי״ה שנת תרצ״ה לפ״ק

מארנאליא נאדי באסשקא

קול ששון קול חתן

למזל טוב

וקול שמחה וקול כלה

נקרא למאהובינו ואנשי שלומינו מודעתינו ומיודעיני לכחת חבל בראש שמחתינו הוא יום כלילת צאצאינו היקרים

חיה הבחור החתן המופלג

מרה ניסן יודא נר׳

עב״ג

הבתולה הכלה המהוללה

מרת ראכיל תחי׳

אשר נחוג אי״ה למז״ט בשטו״ם ביום ג׳ למדר תרומה ב׳ לירח אדר ראשון למספרם (5 Feber) בשעה 2 אחר הצהרים בעיר טשאפ יע״א ואיה ביום שמחתכ״ם נשוב לכם נמולכם בל״נ

ידידכם המחכים לקראת בואכם לשלום

מצד החתן

שמעון טייטעלבוים

וזוגתו

מצד הכלה

וועוויל כ״ץ כאנענער

נכד הרה״ג מוה״ר יודלע מאדערין ז״ל

המשתה אחר החופה

מעלענראם אדרעססע: HOCHZEIT KANNER ČOP

הזמנה לחתונה מדודנו ר׳ ניסן יודא טייטלבוים הי״ד.

איל המלאים

ספר יקר וגדול **על ההיכה**. ויסוד נהיר ועמיק ודרושים נפלאים על **שיר השירים**. הביאו וגם חקרו הגאון הגדול. הרב הנפלא מיצת הדור היכולתם גרב הבריתו והתורתי. מו"ה ארי' ליב קראן זצ"ל (הקרוי בפי כל ר' ליב חריף) חנ"ד דק"ק לעסלא (ווילכעס הי' תר"ד בק"ק קראטשין וק"ק נחלת) בן להרב הגאון היכולתם מו"ה חיים קראן חנ"ד דק"ק לעסלא בן להרב הגאון הפלאי מיצת הדור בחביד היכולתם שהעמיד תלמידים הרבה להלכים ולרבנות הבן של בני הגולה מו"ה יצחק זעליג קראן חנ"ד דק"ק הגיור (ווילכעס הי' ר"י דק"ק כהנא, חנ"ד דק"ק קהלים נרעכליאת ניקן דעבריה) בן של קדושים לדיקי ונהיגי עולם דור לחר דור עד רבן של כל בני הגולה בית יוכף קאדו זצ"ל. ומשם עולה בקנה עד ההנא הגדול ר' נהוניא בן הקנה. שהי' מנוע דוד הילך ע"ה כיוצאר בספריו הקדושים. ועתה קריאת ספר הזה. כי ה"ל רחבי היבית בשיו **ארי' יהודה ליב**. והילולים שהיו ילוי חדושים נפלאים לתוכם של תורה. ובשעם השבי. שיהא הספר הזה רחמן ותחלה לחניך הבית. ותח"ב לעצות עיקר מחדושי שמעתתא ושו"ת שים לי:

ויצא חוטר ונוצץ יהודה. ונגר ונעוות ארי יפרה. ה"ה נכדו חשר מלא את הכבר בדעם וניפת נופים. דברים נפלאים לפם קלסו מרחם נתורה. ורוחו נכהנים בשיר השירים. וקרא את שפרו:

א ב נ י צ ד ק י

דברים נפלאים. יכודתם על רוחת חנני קדם חקירות עמוקות ומשנות מה"ם בעל עקרים. ובעל עקדה. תנרנגלי. ומעשה ה'. ומשאר נדולים חקרי לב. וגם חקירת רנים חשר חנני הרייתי וילדתי. גדלו והצליחו ויצאו פרי. דברים נחמדים סוגם נשומנים חשר הפליגת המוסר סיגיו שופפת. נתת מצרפת. **וטרם** נדפתים בספר הזה נחנתי לומס על חנן נתן. ונחנני נדע השקלוחים. ולפני יודעי חכמה ומדע הנחומים. **וכחשר** מלאו דברי חן נעימים. לקחתי לי החנים החלה. ושיומם לי הגל החנים הזה להיות לי למזכרת. לחות ולימרת. להוד ולהפחרת. הכנותי וגם חקרתיל יפלתי לק עמיתי חנני הק' אברהם בן להרב המחה"ג המדיק המקובל מו"ה יצחק זעליג קראן בן וגבד להגאון המחבר זצ"ל. ומצד חוני חנכי בן הגדקת מרת שרה ע"ה בת הגאון מו"ה נפחלי הירז. בן להגאון מו"ה שלמה חנ"ד דק"ק פינשלף בעל המחבר ספר יקהל שלמה חתן לזקני הגאון רבן של כל בני הגולה מו"ה יהושע פייבוש פרעמסלא זצ"ל בעל קיקיון דיונה זכותם יגן עלינו חמן:

קראטאשין

בדפוס ח"ה דוב בער בר"ל מאנאש ובנו.

בית עלו לבי בה' **רמזה קרנו** לפ"ק.

סדר יחס משפחת קרא - מתוך ספר "איל המלאים" להגאון ר' ארי' לייב קרא אב"ד לעסלא המכונה ר' לייב חריף - קראטשין תרט"ו.

ספר היחוס ממשפחת קרא.

אחר הי' הכהן הרב רבינו הגדול ר' **שמעון קרא** (כביא ש פ' החולק). הוא הי' אחר **מהגאונים**; והוא הי' נ' להגאון **רבינו יוסף קרא** שהוא בן להגדול ר' **הענינא קרא** הנביא בספה בעתים **בש ס**. נין להגאון הגדול ר' **נחוניא בן הקנה בן צוף בן אפרתי** בספרות **רם** (עין בהקדמה לספר הקנה). ונקרא „**קרא**" ע"ש שהי' בקי בספרא. כראיתא בגענים (דף כ ו ע ב בחש"י). וכאמור ר' יוחי בכמה דיקתן בש"ס: „**בין קרי קראך לברא**" להגאון ר' **שמעון** הנ ל הי' בן ושמו ר' **יוסף קרא** הנביא בזמן בערכין וביא ש בכמה בקביות; (כרש"י בסנהלי ה' י"ו). והוא הי' האזור השלה **רבינו קלונימס הזקן**, אבוי של **רבינו אליעזר** אבי אבוי של ר' **שמואל הסיד** אבוי של ר' **יודא חסיד**. ובני הזה **רבי יהודא יידל קרא**. ובנו הי' **הרב רבינו יוסף קרא** בעל האסר כזם יעם, שתכבים בהם שעשי מאורי הגולה. ולו היה בן ושמו הרב הגאון מ"ה **אביגדור קרא** אב"ד דק"ק **פראג** והוא **מהר"א מפראג** הנביא ברמ"א. ולו היה שני אדים, הי"ה בעל המחבר **תילרת יצחק**, ושני הגאון מ"ה **אפרים**, אבוי של הגאון מו"ה **יוסף קרא**, המפרש ארבע טורים. ובספ משנה ושאר ספרי קדש. והגאון מו"ה **יוסף קרא** הגיל היה חתן הגאון מו"ה **אהרן** אב"ד דק"ק **ליבשיץ** מחבר אחי, ועשה הסכם על הבזורים. ושני לו הגאון מו"ה **יצחק**, דרשן דק"ק **פראג**. והגאון מו"ה **אביגדור** היה בן, ושני הגאון מו"ה **אברהם קרא** אב"ד דק"ק **פראג**, ומח בלי דק"ק. ועיד היה לו בן הגאון מו"ה **יהודא יידל קרא** אב"ד דק"ק **גלוגא** ובנאו, והגאון מו"ה **יידל** הי' הבן הגאון מו"ה **עקיבא גינצבורג** אבוי של ר' **שמעון גינצבורג** והוא הי' אבי אבוי של הגאון בעה"ט **נפתלי שבע רצון** ואחיו הרב מו"ה **זנוויל** ואחיו מו"ה **יידל קרא** היה חתן הגאון מו"ה **חיים** אב"ד דק"ק **וויען** נכד הגאון **מהרש"ל** בן דודתו של הגאון **כהרמ"א** בעל המפה, בן דודתו של הגאון **מהר"ם פאדאווי** בן הגאון מו"ה **יחיאל לווי א**. ושרשו יהוס לפעלה כקדשים. ולהגאון מו"ה **יידל** הי' לו שני בנים. (א) הגאון מו"ה **יוסף** שהי' בשש אב"ד בעשרים קהלות גדולות בפאלען. (ב) הגאון מו"ה **מאיר** אב"ד דק"ק **בומבלא**, ולהרב מו"ה יוסף הי' לו בת הגאון מו"ה **ליפמן** אב"ד דק"ק **שעברשין**. וזה היה חתן מו"ה **שמעון ב"ק** אבי אבוי של הגאון מו"ה **ליב** אב"ד דק"ק **גלוגא**, והוא היה בן הקצין מו"ה **יואל ב"ק** שהי' בן ל' שנים אחר סב' דק"ק **פוזנא**, והוא היה מפגרשי **פורטוגל**, ולו היה כתב יחוס עד **דוד המלך** ע"ה, והוא היה אבי אבוי של הגאון מו"ה **יעקב** בעהט **מנחת יעקב** ושאר ס"ק, ולו היה החן ושמו ר' **פילטא** דיין ור"י בק"ק **פוזנא**, אבוי של הגאון בעל כפר **ברית שלום**, ואחיזו האשה מרת **איידל** השנית של הגאון **מהרש"א**, ולו היה חתן ושמו ר' **שמואל קראנקווויר** אב"ד דק"ק **לעסלא**. והגאון מו"ה **ליפמן** בן הגאון מו"ה **יצחק** אב"ד דק"ק **ווירמייזא**, ולו היה אשה ושמו מרת **איידל** בת הגאון מו"ה **מנחם מנעגדל** אב"ד דק"ק **אוסטרי** בן הגאון מו"ה **פייבוש** אב"ד דק"ק **קראקא** (הנביא בסימנים). ולהגאון מו"ה **יוסף קרא** היה לו שבעה בנים. (הא') מו"ה **ליפמן קרא** דיין דק"ק **גלוגא**. (והב') הגאון מו"ה **יצחק קרא** וקנו של הרב החכם הגדול מו"ה **ארי' ליב** אבוי של רבן של ישראל הגאון מו"ה **יצחק זעליג קרא** שהיה ר"י בק"ק **פוזנא**, אב"ד דק"ק **קאליש**, **ברעסלויא**, **צילין**, **דעסויא**, **והנובר**, והעסיד תלמידים לאלפים ולרבבה, כאשר הרחם על בעצמו בק"ק **הנובר**. (והג') מו"ה **חיים קרא** אב"ד דק"ק **ניקלסבורג**. (והד') הגאון מו"ה **יידל קרא** אב"ד דק"ק **קאליש**. ולא הארוך ישים על כסלכתו, כי בן כ כ שנים הי' בביתו. (והה') מו"ח **שלמה**. (והו') הרב מו"ה **ישראל קרא** אב"ד דק"ק **ואמעמזור** ודיין דק"ק **פוזנא**. (והו') הבחור המופלא מו"ה **מאיר**. ולהגאון מו"ה **יצחק זעליג קרא** אב"ד דק"ק **הניבר**, היה לו שני בנים הרב הגאון מו"ה **חיים קרא** אב"ד דק"ק **לונשיטץ**, והגאון מו"ה **ישראל קרא** אב"ד דק"ק **פרויאשטאדט**, ולהרב הגאון מו"ה **חיים קרא** אב"ד דק"ק **לונשיטץ** היה לו בן אחד ה"ה הגאון מו"ה **ארי' יהודא ליב קרא** הנקרא בפי כלל „**ר' ליב הריף**" שהי' אב"ד בק"ק **קראטשין**, נאחור לעסלא. ולהגאון מו"ה **ליב הריף** היו לו בנים, הרב הגאון מו"ה **יעקב קרא** שהי' ראב"ד בק"ק **פיעטערקאו** רבתי, ואב"ד דק"ק **מרגלין** יסלוואי"ע, והרב הגאון המקבל מו"ה **יצחק זעליג קרא** שהי' כעיר בק"ק **קוויל** ושורה הוראה בק"ק **לעסלא**. ולהרב מו"ה **יעקב** היה לו בן אחד, הרב הגדול מו"ה **יצחק זעליג קרא** דיין דק"ק **שעפס** יסלוואוי. ולהרב מו"ה **ישראל** הגיל היו לו ג' בנים. (א') הגאון מו"ה **ליפמן** אב"ד דק"ק **האדוויש** ואחר כני דק"ק **פוזנא**. (ב) מו"ה **שלמה** נאמן בק"ק **פיזנא**. (ג') מו"ה **חיים** נאמן בק"ק **בערלין**. ולהרב מו"ה **אליעזר ליפמן** היו לו ג' בנים. (הא') מו"ה **צבי הירש** ס"ץ דיין דק"ק **מרגלין**. (והב') הרב מו"ה **שלמה קרא** צנא מלא כפרא, דיין דק"ק **גריידען**. (והג') הרב מו"ה **עקיבא** דיין דק"ק **פוזנא**:

כל זאת בעתקתי לית נפלות

ס"ק **אברהם קרא**

בן לכבוד הקדוש הגדול מו"ה

סדר יחס משפחת קרא - מתוך ספר "איל המלאים" להגאון ר' ארי' לייב קרא אב"ד לעסלא המכונה ר' לייב חריף - קראטשין תרט"ו.

ב"ה

יום שנכפל בו כי טוב לסדר ושפטו את הסם משפט צדק שנת תרצ"ט לפ"ק טארנאליא תש"א.

גד גדי וסינק לא לכבוד אהובי דודי ההחזר כהלכה מופלג בתורה ובירואת שמים אברק כמשמעו כאר חנניה יו"ט ליפא נרו יאיר כאור בהיר בשחקים.

אביטה בפה רגשי שאחת לבי בקראי באמתחק כי נתקשרת באהבים עם בתולה הגונה צנועה וכשרה ובת טובים ואומר בגד מפל טוב ותפילתי לאל עליון שיהי רצון מלפניו שפיוויאק עלה יפה ויהא מוסכם למעלה צלח ורכב ובנה בית בישראל יתן ד' את האשה הצאת לק כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן את בית ישראל ותבנה מאנה פרץ אנשים פש"ק בנים צדיקים וישרים ויתן לק פרנסה טובה מידו הרחבה שתוכל לגדלם על ברכי תורה וכהתימי אפרש כפי למרום יהי רצון שאבי נקני ואמי נקנתי יראה נחת מכם ומכלנו ונעלה סמהם ועם כל ישראל לשמוע קול שופר של משיח ובכן אאוה לק כתיבה וחתימה טובה וכל טוב סלה

נאום בן אחותך

הק' ישראל

ב"ה

יום ד' לסדר ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי לפ"ק טארנאליא יש"א

לכבוד דודי היקר שליט"א

לה אחד עשר יום שבתי בבית אא"ל שליט"א וקבלנו בסבר פנים יפות והננו בפה בטוב וכלנו ב"ה בבריאות כן נעכה לשמוע גם מאק וא"ה גם אתי היקר דוד יצחק שליט"א יהיה פה אמנו תהיה היתה רוצה ששנינו עוד נעסק לארץ הקדושה אבל אין יכולת ובדרק איללגאל אי אפשר לסבול גודל טורח ועמל הדרק "האיפסר שלנו בבסרגאפ עוד לא לקחו מאתנו ב"ה יתן ה' והיה כן גם להלאה הפרנסה הולכה ובלה והברות נתגדלו' יחתם עליני ויחון פליטתינו ופליטת עמו ישראל ברחמים וישלח לנו משיחו הולך תמים בב"א ואאוה לק שבתא טבא וכל טוב עד בא לציון גואל בב"א

נאום בן אחותך

הק' ישראל

(עדלויבסניש)

מכתבים מאבינו ז"ל משנות נעוריו לדודו ר' חי"ל טייטלבוים ז"ל
ומזקנינו ר' שמעון ז"ל טב לבנו הנ"ל

SIMON TEITELBAUM
VEL'KOOBCHOD S VINOM
WEINGROSSHANDLUNG
TORNAĽA

Tornaľa, ...

ב"ה

ער"ח אייר תש"א טארנאליא

ביאי האגין, יתברך בכל ענין, כבוד דודי היקר נ"י

אחדשה"ג, באהבה רבה, מכתבך רצ"ל בתוכו הכתה תשובה מאוסדת עירית תל – אביב הגיעני לנכון, עוד לא ידעתי מה יסכון ויוסיל לנסיתנו.

הבערטיפיקאט לדודתי ת', עוד לא ניתן כי מלכות אנגליא לא נתנה רוב הבערטיפיקאטים בשבור כי רבו עולי א"י איללגאל, אם באספרי תאחוז נא לשלוח הבערטיפיקאט כתובה של שאה עוד בא"י.

היום ניתן לי כאן לשמוד ביום השבת הבשל"ג של כור ההבחינה אשר בשביל זה עוד היום בשרב אובי סיבי ומשבי מכאן ראשית נסיתני הוא לפ"ב הוא ברטיסלבה ומשם ארזה שאובל להבערלי של אימה טראנספארט להיות מן הסולים לארצנו תובב"א. וד' הטוב יבליח דרכי ויגיעני למחוז חפצי לשלום אמן.

לא כתבת מה נעשה שם בארץ ישראל אבן כפי הנשמע ניתן רשיון למאה אלפים מישראל להתישב בארץ אשר אקוה להשם כי אובל במהרה לנשק ספר ארצנו הקדושה, בולת לה אין חבשות אתנו כולנו ב"ה בקו הבריאות הנכונה כאשר אקוה לשמוע גם ממך לטה אקצר באומר ואחתום בברכה באה"ר באה"ס ב"א

ישראל

הנני פורס בשלום נות ביתך היקרה מנב"ת וילדיך היקרים ד' עליהם יהיו.

היום הגיעני מכתב מגיסתך מראשאניא, אודה לך שבור לה אבן ב"ה יש לנו כל הנצרך נעם מבלעדי לה אין מבוא להשיך בסרבינדזונ משך.

ב"ה

בערעמאס ג'לס' והי' ברכה תרחמנו

אהובי גיסי היקר ההבחור החשוב והמשכיל וכו' כ' חנני יום טוב ליפא ט"ב שניט"א

ביינע קארטע האבען וויר ב"ה שרהאלטען אין ווינשע דיר אויך צוריק אללעס גוטס גליקליכעס בעבענשעס יאהר מיט אללעם גוטען. ביי תוכחה לינד נאך אלס אקטואלל דיא נייאהרס ווינשע, נא בשלהט אין ספרים הקדושים ווייל תוכחה האט נאך בעדיג מיט דיא יאהר הקדושים – איך קאנטע דיר ניכט פריהער שרייבען ווייל סס האט אונד לאדער איין גראסעס אונגליק בעטראפפען – איך האבע זען בוויסטען טאג ראס השנה פלאצליכ אונד אונדזוואנטעס מיינע טייערע מיטטער ע"ה הכ"מ פערלארען אונד ווער איך ניכט אימשטאנדע צו שרייבען.

מיינע לייבע מיטטער ע"ה הכ"מ פערלארען אונד ווער איך ניכט אימשטאנדע צו שרייבען. מיינע ליבע קינדער שליט?"א בונד ב"ה גלעזונד ליבער ליפא, איך ווערדע כאן דיר לשהר גשרע נשהמען ווען דוא מיר היס אונד בא שרייבען ווירסט סס אינטערעסירט מוך אויפריכטיג וויא סס דיר גשהט מיט ווא בשעפטיגט דוא דיך אונד וויא בונד דיא מיינע לי חוהלע אונד קינדער שליט?"א בונד ב"ה גלעזונד ליבער ליפא, איך ווערדע כאן

דיין טרייער שוואגער

ביינוש

דיא האט דיינע אדרעסס ניכט גשריבען אונד מוס ווארטען בים מאן ווירד מיר כאן טארנאלא דיינע אדרעסס מיטטיילן.

תשובות הגאונים ח"ו, חלק ראשון, הוצאת מכון התורה והארץ ישראל, ירושלים תשכ"ה

שאלה

מי שהיה מוכר שדה לחבירו ולא כתב לו בשטר המכר, ולא הזכיר בו, לא מים ולא דרך, ולא שום דבר מכל מה שהיה נוהג בשדה, ואחר כך בא המוכר ותבע את הלוקח שיתן לו דרך לשדה שמכר לו, או שיתן לו מים לשדה שמכר לו, מפני שהיה נוהג בשדה זו מים ודרך, ואמר הלוקח: לא מכרתי לך אלא את השדה בלבד, ולא מכרתי לך מים ולא דרך, ואין לך עלי כלום, מה הדין?

תשובה

— הדין עמו שאין לו עליו כלום, שכל מה שלא הזכיר בשטר המכר לא מכר לו, וא

אַז זייער מלוכה וועט נישט דויערן לאַנג, און זי וועט טאַקע נישט דויערן לאַנג״[5]. קלאָר, אַז דאָס צוריקאויפשטעלן אַ זעלבשטענדיק פוילן איז נישט באַטראַכט געוואָרן פאַר אַ גינציק געשעעניש פאַר יידן, אויב מען האָט אין אַזאַ פאַל געדאַרפט האָבן רחמים...

מיר האָבן נישט קיין מעגלעכקייט פעסטצושטעלן, צי די שטעלונג פון „דברי חיים״ צו׳ דער פראַגע פון פוילנס אומאָפהענגיקייט, האָט אויסגעדריקט די מיינונג פון אַלע קרייזן פון די יידן אין סאַנץ. בכל אופן באַווייזט אַ היסטאָרישער דאָקומענט, אַז די יידן אין סאַנץ זענען אַריינגעצויגן געוואָרן, ווילנדיק, צי נישט ווילנדיק, אין דער אַרטיקער הילף־אַקציע לטובת דעם פוילישן אויפשטאַנד אין י. 1863. וועז די פאַר־שטייער פון דער אויפשטאַנד־רעגירונג אין סאַנץ האָבן אַרויפגעלייגט אַ „נאַציאָנאַלן שטייער״ אויף די פאַרמעגלעכע באַווינער אין שטאָט אַלס שטיצע פאַר דעם אויפ־שטאַנד, האָבן זיי אַריינגעשטעלט אין דער רשימה 21 רייכע יידישע בעלי־בתים, און בתוכם אויך דעם אַלטן סאַנדזער רב ר׳ חיים, צוזאַמען מיט זיין זון, ר׳ אהרן. אָט איז די נאָמענטלעכע רשימה פון יידן אין דער פאַטריאָטישער באַשטייערונג, און די סומע שטייער, וואָס איז אויף יעדן באַזונדער אַרויפגעלייגט געוואָרן:[6]

נאָמען	הכנסה (אין עסטרייכישע גילדן, לויט שאַצונג)	די סומע פון באַשטייערונג (אין עסטרייכישע גילדן)
ברעטשניידער[7]	6.000	30
לאנדוי חאַסקל[8]	2.000	30
לאַנדוי אין דער אַפטייק		20
עהרליך[9]		195
ביעדערמאַן[10]		110
נעבענצאַהל[11]		80
שפּערלינג[12]		140
דאָרמאַנן[13]		35
לאַקס, אַריינפאָרהויז[14]		40
שולצער[15]		345
האַללענדער ישראל[16]		70
רייבשייד[17]		40
עטטינגער[18]		135
הערבסט שלמה[19]		76
האָללענדער בער[20]		12
לוסטיג, דער אַלטער[21]		
האַללענדער משה[22]		16
נאַקעל[23]		41
האַלבערשטאַם, דער אַלטער[24]		120

רשימת ״מס מדיני״ (נאציאנאלן שטייער) בעיר צאנז - משנת תרכ״ו ביניהם הרה״ק בעל ״דברי חיים״ מצאנז, בנו הרה״ק ר׳ אהרן זי״ע וזקננו ר׳ ישראל וזקננו ר׳ משה הולנדר.

1	2	3	4
Nazwisko i Imie	Główne zatrudnienie	Roczna należytność podatków stałych reńsk. kr.	Uwagi
Hebst Liber Feiwel	mały handel	3.15	
Herbst Marek	tokarz	3.15	
Herbst Salomon	hadlarz wódką, pos. realn.	214.90	
Herszander Efroim	posiadacz domu	5.60	
Herszander Idel	posiadacz domu	1.92	
Herszander Menke	posiadacz domu	3.15	
Herszander Salomon	czapnik	3.15	
Hirsch Leib	złotnik	4.41	ur. 1821
Hirsz Mojżesz	złotnik	3.15	ur. 1795
Hochhauser Jakób	posiadacz domu	12.63	
Hochahuser Kiwa	pos. domu i handel zboża	7.85	ur. 1820
Hoffer Nuchim Haim	blacharz	4.41	ur. 1807
Hollender Abraham	krupiarz	3.15	ur. 1834
Hollender Berek	handel zboża	3.15	ur. 1827
Hollender Boruch	handel sukna	38.50	
Hollender Haim Rubin	handel zboża	13.8	
Holländer Izrael	posiadacz domu	63.86	
Hollender Izrael	handlarz miodu	3.15	
Hollender Ischel	handel produktami	28.—	ur. 1811
Holländer Jakub	propinator	58.80	
Hollender Józef	właściciel realności	7.27	
Hollender Lewi	szynkarz	3.15	ur. 1811
Hollender Małka	szynk winny	3.15	ur. 1810
Hollender Markus	handel bławatny	11.20	
Hollender Naftali	kramarz	11.70	
Hollender Rachel	handel bławatny	11.20	
Hollender Samuel	handel bławatny	21.00	
Hollender Trennerl	handel bławatny	21.00	
Holzer Abraham	piekarz	3.15	ur. 1801
Holzer Wolf	handel wapna	3.15	ur. 1813
Hönig Abraham	posiadacz domu	8.70	
Hönig Eisig Hirsch	posiadacz domu	153.76	
Horowicz Aron	mącarz i dzierżawca młynu	3.15	ur. 1808
Indich Mendel	posiadacz domu	3.54	
Kail Hersz	posiadacz domu	7.99	
Kail Jeremiel	złotnik	3.15	ur. 1834
Kail Mojżesz	szklarz	3.15	ur. 1834
Kannengisser Abraham	krupiarz i pos. nieruchom.	52.01	

רשימת "מס מדיני" (נאציאנאלן שטייער) בעיר צאנז - משנת תרכ"ו ביניהם הרה"ק בעל "דברי חיים" מצאנז, בנו הרה"ק ר' אהרן זי"ע וזקננו ר' ישראל וזקננו ר' משה הולנדר.

ספר

תהלים

מוגה ומדויק היטב יפה בנקודות וטעמים דגיש ורפה

עם פירוש הנשר הגדול

רש"י ז"ל

ובאור המצודת דוד ומצודת ציון

עם פירוש חדש נאדר בקודש ע"ם פרד"ם

דרש משה

נדפס מכ"י קדשו של הרב הג' המקובל האלקי המפורסם בכל קצוי ארץ איש אלקים קדוש וחסיד מוה' משה אוסטרר וזלה"ה שחי' מגיד מישרים בק"ק בראד בעהמ"ח ספר ערוגת הבושם על שיר השירים

הבאתיו לבית הדפוס בחמלת ד' עלי הצעיר אהרן אוסטרר סבראד בן לא"א הרב מוה' אברהם ברוך זצ"ל בן הרב המחבר הק' זצלה"ה

לבוב שנת תרל"ט

נדפס ע"י מכון סגולה

בהשתדלות הרב משה אהרן איזנבאך

ברוקלין שנת תשל"ז

רשימת נותני מעות קדימה "פרענומעראנטען" לספר "דרש משה" על תהלים לבוב שנת תרל"ט - בעיר צאנז: זקננו ר' ישראל הולנדר, מונקאטש: זקננו ר' מנחם זאב קרא וכל משפחת קרא, בערגסאז: דודנו ר' שלמה יוסף קרא.

שמות הבעה"ח

כמר אברהם בונם וישראל שמולר

בוקאווסק

הרב הגה"ד מוה' שלמה כהנרשפעם
ר' הלוי פיסער
" הלוי פיסער
" הלוי ליפא נרשנו
" הרי' ליבוש מרגליות
" דוד וועבער
" יצחק יהודה ליב פיקסם
" ישראל אהרן כ"ץ בעלמכער
" יוסה קטרן מגלוויעלגין
" לבי מחירשוויסב
" שלמה זלמן גינסבורג
" בנצי יצחק מיזר

באנוב

ר' אברהם יהושע העשל קויפמן
" הלוי הויזמן
" הלוי מיהבוירע
" דוד בלוס
" יהודה הכהן
" יצחק הויכנערג וחיים כ"ץ הכלעמר
גבאים דתק"ס
" יעקב דוד בלוג גריב
" יוסה לעהגעט
" יצחק לויער
" יהושע פאלק היכרמן
" יהודה ליבוש טייכלר
" ישראל מייזלס
" מנחם מענדל בן סיענערג
" משה האלענדר
" שלמה יוסף בוייגנרשבר

ביהרעפקא

הרב הגדיק מוה' יוזל
כמ מוה' מחיר
כנו מוה' מרדכי יוסף משה

ביטש

ר' לוי' זיסקינד פרעשר
" אברהם קליגר
" נרשון יצחק נבחי דקים עמר נסת"ו
" ישראל בער שמולר

ר' אלכסנדר זושא כ"ץ
" דניאל סג"ל מפרקיחיים
" ישראל עזר וויינרויז
" שלמה יוסף קרא

בארשא (וואלרן)

הרב הגה"ד מוה' יעקב לבי וואלדמבן
ר' אלימלך קאלוס
" הרי' יסכר הייליפרין
" בן ליון פיס
" דוד דוב לאקסנר
" זאב ווערלבערגר
" ישראל שמעון מאיר וואלדמבן מסחר"ב
" יוסף מרדכי ווערלבערגר
" יעקב סעיימין
" יחזקאל קאוולר
" יוסף לרי' אלפר סג"ל שענלמבן
" מאיר הייליפרין
" נפתלי לבי העלפער

בודעוויא (יאוב)

ר' אליעזר שימשוויטש
" ברוך בר' לייזק מבוטוטרין
" ישראל שימשוויטש
" משה דוד
" שמחה פעסלר
" שלמה שימשוויטש ב"ר אליעזר
" שמשון שימשוויטש ב"ר ישראל
" שלמה שימשוויטש ב"ר ישראל

בושטשקוב (יאוב)

ר' אלפר רויזענבערג
" יהושע מבר רויזענבערג
" מאיר ניב יענר
" סיגל שענלמבן

ביסטרא (יאוב)

ר' אפרים לבי מילקאוויטש
" חיים הלוי
" יהודה לבי סגל
" סיגל שמשבער

רשימת נותני מעות קדימה "פרענומעראנטען" לספר "דרש משה" על תהלים לבוב שנת תרל"ט - בעיר צאנז: זקננו ר' ישראל הולנדר, מונקאטש: זקננו ר' מנחם זאב קרא וכל משפחת קרא, בערגסאז: דודנו ר' שלמה יוסף קרא.

שמות הבעה"ח

ר' חיים הייליפרין
" יעקב וואלל
" ישראל קמן
" משה פיש מכפר מיין

ליסנוף

כהר"ר מוה' נתן סג"ל נאלדבערג
ר' אהרן ליבוש הורוויץ
" אלכסנדר זושי' בלוך גרוב
" משה זאלקי בלוך גרוב
" אהר חיים דיטא
" אהרן זאב שו"ב
" זושיא בארג ניכט
" יוסף שיינדארף גבאי דק"ם לנכמ"ד
" דיטא עבור עלמו
" מרדכי דוד נאלדנפאדג

לינסק

ר' אברהם חיים וואלסקי
" אברהם יעקב דוב
" אהרן האבדאלפאר גבאי עבור כהמ"ד
" ברוך פלאנער
" חיים מאיר לייבער
" יחיאל מיכל זיידנפעלד
" יוסי מעלניר
" יוסי נראס
" יצחק לאנזאס
" יצחק קאנר
" יוסף כהרב מגאדאל
" יעקב וואלאסקי
" יעקב חוס
" יעקב לבי פיק
" ליבוש הכהן דאפאפירס
" מאיר זוב
" משה יהושע העשיל שטערן
" מנחם שוך
" מאיר סג"ל לאכזה
" מאיר יעקב של שרזאנק המליצין
" כפחלי לבי רובין
" לבי זאב דוס סג"ל
" לבי סג"ל
" שלמה יעקב הכהן דאפאפורט
" שמעי מליסו דאזענבערג

ר' חיים סג"ל
" יחזקאל ווינגער
" מחוס מרגליות

ליבישוב

ר' אלעזר פרענקל
" אברהם מאיר בער
" בערים ליפשין
" יהושע רים
" יעקב שטיגלין
" שמואל כהעזאהן

ליפסק

ר' יעקב אברהם מור
" יקותיאל זוב גבאי דחק"ם לנכמ"ד
" דיטא עבור עלמו

ליסין

כהר"ר מוה' יהודה גרשון
ר' בערים בו"ב
" בללאל ב"ר יוסף כ"ם

לעזה (ליבוב חונגארן)

ר' חיים מאיר שטיימץ

מונקאטש

הרב מב"ד מוה' חיים סופר
ר' משלם דוב קאלים מיין
ר' אברהם בר"ד
" אהרן נוסבאום
" אברהם שמחה קליין
" אברהם שטערנבאום
" אהרי' ליבוש אלטר
" אהרן שלמה מרגליות
" בייטוש קרא
" דוד כהנא
" דוד קליין
" חיים לבי קרא
" חיים הויזמאן
" חיים זאב הייליפרין
" יעקב קרא
" ישראל מוסטרייכר

רשימת נותני מעות קדימה "פרענומעראנטען" לספר "דרש משה" על תהלים לבוב שנת תרל"ט - בעיר צאנז: זקננו ר' ישראל הולנדר, מונקאטש: זקננו ר' מנחם זאב קרא וכל משפחת קרא, בערגסאז: דודנו ר' שלמה יוסף קרא.

שמות הבעה"ח

ר' יעקב וויכסמין
" יצחק כ"ץ מפרעסדים
" יצחק כיילפרין
" יעקב הויזמאן
" יחזקל קרעץ
" מנחם זאב קרעץ
" מיכל מכפר רעפים
" מאיר זאלצבערגר
" מרדכי מערמילסטיין
" משה הויזמאן
" נפתלי מאיר קאלוס
" נחמן יחזקאל כהנא
" נחמן וויכבערגר
" עזריאל לבי זווימער
" פיסל דוב הייזלער
" לבי צלימלך מערמילסטיין
" שלמה יוסף ב"ר בייטש קרעץ
" שלום פישל מערמילסטיין
" שמחה משה רעפ
" שמואל וויים זיר פיסל דוב
" שלום וויים
להבסמיד הגדול ע"י ר' דוב בערכסמין
וז' נתן יוסף

מאגרוב

כרב המגיד מוה' יוסף הלוי טפטניין
ר' אהרן קרעמער
" אברהם חורמעזר
" אהרן דוד שפירא
" אפרים זלמן כהנא שפירא
" בצרים שפירא לבהמ"ד
" דוסא עבור עלמו
" יעקב שפירא
" יהודה לבי שטערנבערג
" יוסף פרידמאן
" יוסף יהודא כ"ץ
" ליבוש פעדר
" משה אלימזר ליפא כ"ץ מתן הרב
" פישל וייסער
" שלמה מלין
" שלמה מלין הגינג
" שמואל מטשמאל

מיקאליוב

הרב המאור"ר שמואל יצחק נבריס זי"ע
ר' אהרן גרינשלאק
" אלכ שוגלמאן
" חיים בצלאל סוזי
" משה שלמאן

מאסיעב (יסוד חוגארין)

ר' אברהם חיים לייבאהרן
" חיים עזריאל נאלדשמיד
" שמואל פיסחאן
" טעם הלוי לאמדא

מאשציסק

הרב המדיק אביר מו"ה מרי' ליבוש הלוי
ר' אהרן מחיד נרעסיער מכור קטיז יצנה
" בן ליון לייבער
" יסמי' וואלק
" יעבר זאב הכהן
" משה זאב שיב

נעסוחוב

הרב מהר"ר המנוח מוה' ליבוש זי"ע
ר' אליהו זילבערמאן
" אליהו ב"ר אברהם יהודא
" חזר קעסלר
" יצחק בעכר
" יוסף רעבהאן
" יצחק כ"ר שמואל
" יונה לבי מאן ב"ר נחמן שי"ב
" ליבוש אונקאר
" ליבוש קעסלר
" מרדכי כ"ר יוסף זוליגסזון
" מנחם מענדל שלמה
" פאחם אלטר רחמאן
" שמואל לבי יבלי דחקים
" שרגא פייבוש שי"ב
" שלום פיסטר

גאדבורא

סרי"ל מוה' מהרי' מהרי'

רשימת נותני מעות קדימה "פרענומעראנטען" לספר "דרש משה" על תהלים לבוב שנת תרל"ט - בעיר צאנז: זקננו ר' ישראל הולנדר, מונקאטש: זקננו ר' מנחם זאב קרא וכל משפחת קרא, בערגסאז: דודנו ר' שלמה יוסף קרא.

שבעות הבעה"ת

ר' יסמי' מאיר לאנג
" משה רעכמן
משה ווייגנערנר
" משה סאכיל
" משה מאכרן מענגביש
" נחמן סויב
" נתן לעווין
" שלום בוימוולד
" שלום לשוינשאהל
" שמערל שב"ל לעכמן
" שלמה מאיר שלעסקין
לכהמ"ד כבוזל ע"י הבחור שמואל פנחס פיכטר
לכהמ"ד קהל ע"י הבחורים טוביה מאהרער
ופנחס שמינגוויס
להקהל ע"י הבחורים מאהרן יצחק בירמען
והוד בלום

פראקאמיר

כהר"ר מ"ה אברהם יואשיע הכהן
ר' זלמן נחוסטמען
" ישראל נאהרער
" יחיאל זילבערג
" משה ברוקסטיין
" לבי יוסף קאריניבש
" שבה וואלף
" שואל מיכלסמאק
" שלום פיניקיר
לקהות בעלזא ע"י ר' דוב בעריל פאסאלונער
לקהות הומיניטין ע"י ר' משה הכהן

מאבארן

ר' אברהם ליבוב רעזין
" אליעזר מאנטיל
" מרדכי זאב וואלף דרעמער
" רפאל כהום סאמיר
" שמעלקא ברוקסמאיער
לכהמ"ד ע"י ר' וואלף פארקום
להקהל הנהוה ע"י ר' לבי טרעסטין

פרעסבורג

כהר"ר אביד ר' יחיאל
ר' חיים אהרן קאהן
" יואל מענדל כהלזער

ר' מאיר מהרלינ
" משחלי לעוו
" שמחה כהן רעפאפורט
" שמעון נשלזיר
לכהמ"ד ע"י הבחורים רק"ם
ר' משה לייגר ור' משה מאגמיל

מאמ'לימש

כהר"ר מו"ה מנחם מענדל
ר' יהודה יוסע
" יודל פילער
" יוסף אליעזר
" יוסף גאלרפינקל
" ישקב הענכיל
" לבי הירש קוטנהעים

פיסטין

כהר"ר אביד מו' מרדכי יהליס
ר' יוזע ליב ווייך
לכהמ"ד ע"י הבחורים כחנן חיים עפענער
והחסן יוזע ליב ווייך

מדגורא

כהר"ר מו"ה שמעון שלמה חתומים פרענקל
לכהמ"ד ע"י הבחור דוד לוקסר
ושקיבע הונקלביים

ר' וואלף רייזר
" ישראל דוב קלוגר

פודהאריץ (כפר)

ר' מאיר אנרעם
" משה חזר
" שמעון יהנאלניער

סעטרווה (יהוב אונג')

ר' אלעזר קאסירער
" בנימין נערנעמען

צאנז

הרב הגאון הקדוש אביד ונוה"ס
נגו כהר"ר הלוים מויה אסרן אבד"ק וטקריי
חסט ר' יצחק מוכי רובין
ר' אברהם נתן נטע רשטוטשער

רשימת נותני מעות קדימה "פרענומעראנטען" לספר "דרש משה" על תהלים לבוב שנת תרל"ט - בעיר צאנז: זקננו ר' ישראל הולנדר, מונקאטש: זקננו ר' מנחם זאב קרא וכל משפחת קרא, בערגסאז: דודנו ר' שלמה יוסף קרא.

שמות הבעה"ת

ר' לייבוש פומער
" משה דוד מלמד
" משה אליעזר סופ"ב
" נפתלי ליפא
" קלמן בעי בלעס
" שמואל וויים
" שמעון סופ"ב

קראקא

כהנ הגאון המפורסם מו"ה שמעון סופר
בהגאון הקדוש מוהרש"ך ז"ל
ר' ליפמן דייטשער
" מרדכי זומבמרג
" מלי' זעליג קרומגעלד
מגיד בהמ"ד חדשים
" אהרן בוזמרן
" מרדכי בהמ"ד שפירא
" אהרן ספרעכר
כחו' מהרש"ל מלובלין, והגני מלוי למרדכי
והשליחי מגחי בורדיאם עיר הקמ"ד גטס
" אהרן יוסף קארמזיל
ר' בנימין ניטש זיינבערג
" נחמיעלף פון לעוי
" נעליג מרגליות
" גד מלגר הכהן
" חיים מרי' ליבוש הכהן פון הורוין
" חיים נתן דעמביצר מגיר בהמ"ד שפרית
בני כתנין
" חיים דוד קמחן
" יהודה ליב נירנטיס
" יונתן חיים פעלד
" יוסף בוימיעגר
" ישראל ליבש רובינשטיין
" ישראל יהושע ניימארק
" יצחק נדויפעלד
" יוסף קלמן רוזינפעלד
" יעקב יצחק רייכמאן
" ישראל שמעון שעפצער
" ישראל פיעלני מגיר בהמ"ד רודמשקר
" משה נרייס
" משה פרלמגר
" משה ב"ר קהלל מגיר בהמ"ד מלח

צעשינוב

הרב מהר"ר מו"ה יעקב פרענקל
ר' מגרהם נרמ"י נבחי דהק"ק לבהמ"ד
" רן מרדכי מבעגד
" חיים יוסף וויינשלבויס
" יחזקאל וואלינר
" יחזק דוד פרידמאן

רשימת נותני מעות קדימה "פרענומעראנטען" לספר "דרש משה" על תהלים לבוב שנת תרל"ט - בעיר צאנז: זקננו ר' ישראל הולנדר, מונקאטש: זקננו ר' מנחם זאב קרא וכל משפחת קרא, בערגסאז: דודנו ר' שלמה יוסף קרא.

שמות הפרענומעראנטין

ר' דוד העניר
ר' מענדיל ליטע

פידראהדיץ

ר' מורי כץ
ר' מלימלך טייליפריז

מיידען

ר' שמואל בר' מייזיק
ר' נכי מרי'

דאלהע

ר' מנחם מנח ר' יעקב לעמפערין

בארימלוב

ר' ישראל זאב
ר' אסר מרדכי מלט כהך
ר' דוד טעניז כוים
ר' ליב מייזליל
ר' מייזיק נכי ניניגל
ר' סענדיר וויליף
ר' יוסף קרייזבערג
ר' מלי' ממירמזכי

ארץ הגר
ווערייצקי והסביבות

ר' נכי מרי' מלי'
ר' משה מיניר מוערכים
ר' טביר מזמוידקיע
ר' מורי מקלימין
ר' מענדיל קמלוטער
ר' משה מעטיל קמחרין
ר' יצחק מייזיק שמרף
ר' משה ניכין כוים מרחביץ
ר' דניאל וכמו ר' נכי דוב מפיטפילמם
ר' יהושע כן מסוקליטיל

סוואליווע והסביבות

ר' זלמן טעריז מהמליטיע

ר' פיטל טעפטרין
ר' שמואל ניריז כוים
ר' זלמן זאב מחיר
ר' לייבם מדיסיטע

מונקאטש והסביבות

הרב המחו"ג ה' מנדק"ק מונקאטש
ר' מנחם זאב קרויז
בנו ר' יהודה נכי קרויז
ר' מרדכי דוד זוייגנברגין
ר' יחזקאל נכי הויזמלן
ר' בעריל יחקחכלר
ר' מרדכי פרכין בלוס
ר' נכי נחלנער
ר' מרדכי וויים
ר' יחיאל מיכל וויזער
ר' מרדכי נס"ר שלמה מהרן
ר' מייזיק קעסטענבוים
ר' מחיר זאלן כערניר
ר' שמשון שטערין נחך
ר' ישראל פוניל מהן
ר' יהושע זאב רחכין זאהן
ר' יצחק פרידמהן
ר' חיים זאב הייליפרין
ר' מהרן חויסלטענדיל
ר' ניזיס קרויז
ר' מרדכי שטענמהן
ר' ישראל דוב מדיברחטיב
ר' שלמה יוסף
ר' שלמה יוסף בערמן מפידהחרני
ר' יהונתן מהורסיווע
ר' דוד מכילקא
ר' מרדכי מברחניקי
ר' יוסף מרדכי סערסקווין מדחלבט

לימישטע

ר' משה נכי מלכיטפט
הגיב ר' יעקב
ר' מנרהם משה
ר' דוד
ר' מנרהם מלי מקיפניל

וועריזוב

ר' מנרהם דוב
ר' ישראל יעקב
ר' מליעזר מכידסוולי
ר' ישראל משה

ווילחאוויץ

ר' יצחק מחיר
ר' דוב
ר' חיים מנרהם
ר' דן מנחיטפ
ר' יואל משה

נירימנישי

ר' שלמה
ר' נכי מחיר
ר' מנחם

טרעסיב

ר' פסח
ר' קלמן

דיבוווע

ר' מנרהם
ר' מנחם
ר' מהרן
ר' מליעזר
ר' מנרהם ברוך
ר' יחיאל מיכל
ר' נכי
ר' משה מליעזר
ר' שלמה מנשיל
ר' נחמן
ר' יצחק יהודה

קאלין

ר' משה

תמיד

רשימת "פרענומעראנטען" בה מופיע זקננו ר' מנחם זאב קרא ז"ל אחרי הרב ממונקאטש.

שמות הפרענומעראנטען כמו

כ' ר' יוסף ליכט

ב' אויוואראש

הרב הג' מ' מיכאל פריעד
מ' ר' משה פיליפ
ר' משה פריעדלענדער
ר' ישראל פריעדמאן
ר' חיים שטיין
ר' יעקב אהרן
ר' צבי פעלדמעקער
ר' שמואל פעלדמעקער
ר' פינחס פעלדמעקער
ר' יצחק רחמנים

אראקטא

כה' ר' פינעל דייטש
ר' חזקי שווארץ
מ' ר' שמואל קוויינער
ר' אברהם צלמענער

אויוואשאר

ר' יעקב ליכן

אסלאר

ר' צבי פריעדמאן
ר' שמואל הערצקע

אונסדארף

הרב הג' מ' שמואל רחמנים
מ' ר' שמואל גרוס
ר' זלמן גרוס
ר' מרדכי רחמים
מ' ר' ברוך גרוס
ר' יעקב שטיגליץ
מ' ר' דן ניגערעסי

אלטענדארף

מ' ר' משה שפירא
מהר"מ דאקטער וועקעלי

ב' אבאני

מ' ר' חיים יואל פריעדמאן
ר' שמואל רחמים
ר' מרדכי וויס
ר' שלמה מונצאר
מ' ר' יהושע קוי"ב

ג' אומאני

מוה' ר' מאיר קליין קוי"ב

אנאד

הרב הג' ר' מאיר שיק
כה' ר' משה שווארטץ
כ' ר' נתן צבי נוי"ק
ב' ר' אלעזר הויער
כ' ר' צבי קליין
כ' ר' אברהם קליין
כ' ר' אלעזר פריעדמאן כ"ץ
כ' ר' שלמה פלאהר
כ' ר' יוסף משה קליין כ"ץ

ברעזווא

הרב הג' מ' מרדכי ליב ווינקלער
מ' ר' צבי פריעדמאן

באלקאן

מ' ר' יצחק אלטמאן

בוסערמין

הרב הג' מ' יוסף יעקב גיס
מ' ר' אלעזר פריעד
מ' ר' משה גענצער
מ' ר' צבי זאב וויס
מ' ר' מאיר קליין
מ' ר' יעזי' ענגעל
מ' ר' חיים צבי גרשם נסים חה"כ
מ' ר' יצחק קו"ב
מ' ר' יהודה קליין
מ' ר' אהרן יעזי' קליין
מ' ר' אברהם יוסף רוזינסטיין
מ' ר' צבי לייכהרט
מ' ר' יצחק צבי גריענפעלד

ר' סלום וויס
ר' סלום רייכער
ר' יהושע קליין

אילאק (פירסטן)

הרב הג' מ' פינחס סטיינער
מ' גדלי לחרים

אלאטשא

ר' שמעי' רחזענברג

אוד

מ' ר' שמעון קליין

אלדעברא

ר' חיים נתן נחלדסטיין
ר' צבי גרשם

אטקאב

מ' ר' חלי' לפמאן

אבאפאללא

מ' ר' לייזיק רחזענברג

איגריץ

מ' ר' יעקב וואהל
ר' חזקי קליין
ר' שמואל בנימין קליין
ר' יעקב קרויז
חלמי' צלומענרגער
ר' צבי צלויז

אבראהאם

הרב הג' מ' חסד חליקים טסענד
מ' ר' חיים צבי פריעדמאן
מ' ר' לפרים גרשמאן
ר' אלעזר שמחה קלעזינגער
ר' משה שווארץ
ר' שלמה זאב כ"ץ קרעמער
ר' אברהם נריענער

אוהעלי

מ' ר' יוסף רחזע
מ' ר' זלמן רחזע
מ' ר' חיים רחזע
מ' ר' משה אברהם דייטש

מ' ר' ברוך קליין
מ' ר' מאיר אלעזר האלענשטיין
מ' ר' דוד ליב וויינבערגער
מ' ר' אהרן רייכער
מ' ר' חנוך צונדיקמאן
מ' ר' שמואל זאב אלקאלמדער
מ' ר' צבי גוטמאן
מ' ר' אבי חנסיל חיזקיה הכהן
ניהמ"ד דקהל ספרדים
ניהמ"ד דקהל אשכנזים

רשימת נותני מעות קדימה - "פרענומעראנטען" לספר "נטע שורק" עה"ת - מונקאטש תרנ"ח - בה מוזכר זקננו ר' ברוך קליין.

שמות האנשים

יעקב בן פרימלי :

ליפשעץ

ר' לבי ר' יוסף :

לוסטיק

מחיר יעקב בן מלכה :

ליזיינסק

ר' מנחם לבי סגיל

לעטע

ר' סיני : חיים בן מריס :

לימנע

הגביר ר' יוסף ר' אברהם
יצחק סו"ב

מינהאטש

הרב החריף ר' פיסל חב"ל
הגביר ר' סענדיר קרא :
חיים לבי בן נעכית :
מנחם זאב בן נעכית
ר' אברהם ליין ר' שמוט
לבי ליין משה ליב בן ר'
נטע ב"ר ביינים ר' טעזר
מלימלך ר' אברהם מליהו
ר' לחן יוסף מויזלס ר'
זלמן ב"ר משה שחטן ר'
וועלף הירש שעפ ר'
מיכל ברלינווער ר' הירש
מענדיל ר' לבי פ"ן ר'
יעקב קעסטין ביום ר'
יוסף כהנא . ר' מענדיל
מייזלס ר' יעקב הירש
סגיל ר' משה מלעזר
משילעסטויר ר' אברהם
מ"ר לבי כ"ן ר' יעקב
יצחק כ"ן ר' יהושע
מלימלך ר' לבי ב"ר זוב
משה ר' אהרן סג"ל ר'
פנחס בלאיר מלענר בן
יוסף זאב בן שרה ר'
הושע סו"ב

מלדע

הרב ר' ישראל לעכלען :
ר' פינחס כ"ן ר' הירלקע
ר' יצחק כ"ר זאב מרכי
בן זוסלי ר' יעקב סופר
ר' יהושע בן מריס

מלדע

הרב ר' זעליג בעלזט

מעדיש

ר' מענדיל פרענקיל: זוב
בער בן העניך: יעקב בן
בייליש: יעקב ליב בן מיידיל
אברהם בן פעסיל

מלנדיק

ר' לבי בן חיים

מיהלוויץ

משה יולף ברעזן

מהלדע

ר' יואל סו"ב ר' יחיאל
מיכל בן קרויניזיל
ר' משה טשערילוב
לבי בן זבורה
חיים בן שייבדיל יוטע
ר' מענדיל זוב
אהרן בן חנה

מארניבעטין

הרב החריף ר' הילל חב"ל
שמואל בן פרחיל
מיהייפעל
הרב ר' זלמן מוגליט
ר' זוסמן
הגביר ר' יצחק שמעון

מיידען

נחמן בן מלכה
ר' מרדכי מטוט
מייזיק בן חוה
ר' ישראל זוב בר"מ

ר' לבי מלימלך
ר' יוסף זוב פיקסליר
ר' יעקב פיקסניר
ר' חיים שמואל
ר' בענדיט קליין
ר' יצחק שטיין מעז

ניר אויב

ר' לבי סלטויכניר
נאפקיר
שלמה בן פרחיל שמואל
בן פרחיל: לבי בן פיינע
מענדיל בן פיינע :
נאמין ר' עוזר ב"ר
שלמה יוסף ר' משה
נאכיס
הרב ר' זוב ליבי ר' יעקב
שוחרן הגביר ר' יעקב
ליב שמואל בן העניך :
ר' יואל נאלד שטיין ר'
ישראל רייכמאן זוב
בער כ"ן . ר' משה
זוסמאן ר' זאב וואלף
ר' יוסף נאלד שטיין ר'
יואל כ"ן ר' ראובן יצחק
ר' מרדכי יונה סג"ל
נאוויסעלין
יצחק בן שרה זוב בן שרה
סמבר
לבית המדרש לקלויז ר'
לזוק טרוף ר' אברהם
קמרב ר' זאב מלט בעך
ר' בערים מלט בען
ר' מילק קרעמיר ר'
מייזיק בורך ר' אברהם
משה מילק בלאם . ר'
מנחם

שם ספר [illegible]
מ[illegible] שהקים [illegible] הוא מלבוש
[illegible]

פרענומעראנטען.

ולי מה יקרו אלה הפקודים, הנקובים בשמותם פה מנקדים, ראשי ישיבות ואלופי תורה, ומקיימי מצות בתוך עם יפה וברה, אשר שקדו ובאו לי לעזרה, להוציא ספרי לאורה, להגדיל תורה ולהאדירה, חיים וברכה ותהי להם למנה, מאת שוכן מעונה, ששון ושמחה באהליהם, ירבו ימיהם, וימי בניהם, כימי שמים על הארץ.

טארנאלא: ר׳ יוכה לחזנובערג. וו״ה סלמה גענסטענער. ר׳ וועה רייכין רה״ק. וו״ה ד״ר גרסון גאלדשלאטע. ר׳ רפאל קליין עס זוגתו ני׳ לפורה. ר׳ ווידכי זלעכנער. ר׳ יעקב לאנד. ר׳ משה בוקק הלוי. וו״ה גדלי׳ בלין. וו״ה יקרשל בלוהם. וו״ה ילחק וואלרוואלטין. וו״ה שמואל זאב קרלקאוויטש. ר׳ יוסף לחזנובערג. וו״ה חיים זאב דייטש. וו״ה שמואל נבי שוואלן. וו״ה זלמן ליב פרידמאן חזן וסו״ב. וו״ה לחרן פרייריך סו״ב. וו״ה ווידכי וואלרוואלטין. וו״ה סלמה בדין. וו״ה חלי׳ יחבקאלאוויטש. וו״ה ד״ר דוד פענקאס. ר׳ לאברהם הייבלוהם. ר׳ וועה שעלימענש. וו״ה ד״ר לאברהם פענית. ר׳ ילחק רחטהוולבן. ר׳ נבי חוכגלר. ר׳ וובחל וויים. ר׳ דוד לחקק. ר׳ ליב לחזנובערג. חלמה רבקה בוקק. בכה הבי ילחק בוקק וו״ה יהושע וויים. ר׳ יוסף רייכוולבן ר׳ ווידכי חוכגלר. ר׳ ליפא החללער. ר׳ יהוויה הויער. ר׳ ליב לינק. ר׳ ליפא קאהן. ר׳ ווידכי פיסקער. ר׳ יוסף גליקסטאהל. ר׳ חיים נבי וואהלגעווטה. ר׳ גרסון סולטהיים. חלמה סרה וויים. ר׳ יודל ליב קאדוש. חלמה בריינדל וואלוואלטין. ר׳ יעקב קעלעטי. וו״ה שמואל רחטה. ר׳ דוד וויים הלוי. ר׳ ווידכי לוקאטש. ר׳ וועבדיל רחבין. ר׳ ילחק גלאסוולבן. ר׳ לאברהם וואיל סוואלרן. ר׳ יקרשל נבי פיסקער. ר׳ שמואל בדוך ליקויער. ר׳ נבי גרלאסוולבן. ר׳ יקרשל זינגער. ר׳ יקרשל דייטש. ר׳ סלמה עסילאג. ד״ר וו״ה יעקב פערדערבער. ר׳ יעקב וואהלפייער. וו״ה ילחק לחקק. ר׳ ילחק רייכין. ר׳ חיים נבי פוקס.

רשימת נותני מעות קדימה (פרענומעראנטען) לספר ״חמודי אפרים״ להג״ר חיים אפרים באלאיטי דומ״ץ דק״ק טארנאליא (שנת תרפ״ה) בה מוזכרת זקנתנו מרת בריינדל ע״ה אלמנת זקננו ר׳ ניסן יודא מארמארשטיין ז״ל.

שמות הפרענומעראנטען

מ' ר' משה ניסענשטיין

ג' אבאני

מ' ר' חיים יחיאל פרידמאן
ר' שמואל הלוי
ר' מרדכי וויים
ר' שלמה הענאך
מ' ר' משה דוד בייג
ר' חיים יעקב בוזגלו
ר' בנים וויים
ר' בנים רייכער
ר' יהושע קליין

אילאקן (איטאליע)

הרב הגי' מ' פינחס בעריענער
מ' נחלי ליפמאן

אלאשקא

ר' שמעי' רחזענערג

אזר

מ' ר' שמעון קליין

אלעבראָ

ר' חיים נתן נחלדסטיין
ר' לבי נרחם

אטקאב

מ' ר' חלי' חפמאן

אבאאללא

מ' ר' חייק רחזענערג

איגריין

מ' ר' יעקב וואהל
ר' חלי' קליין
ר' שמואל קניל קליין
ר' יעקב קדוש
חלמי גזומענרגער
ר' לבי בנוש

אַבראהאם

הרב הגי' מ' חסר חלקים טסעך
מ' ר' חיים לבי פרידמאן
מ' ר' חפרים נרחמאן
ר' חלעזר משה סלעזינגער
ר' משה שווחן
ר' שלמה זאל כין קרעמער
ר' חנרהם נרישנער

אוהעלי

הרב הדיין מ' ר' לבי היים דיק
מ' ר' יוסף רחזע
מ' ר' זלמן רחזע
מ' ר' חיים רחזע
מ' ר' משה חנרהם דייטש
מ' ר' שמואל פרידמאן
מ' ר' שלמה חיים פרידמאן
מ' ר' יעקב נחלמאן
ר' שמואל הלוי
ר' מרדכי ליפמייער
מ' ר' חנרהם יוסף הכהן
מ' ר' לבי היים יחזקאל טעטום

מ' ר' חיים לבי נרחם נסים חסים
מ' ר' מרדכי סטייענערנער
מ' ר' משה נחלעדיענער כין
מ' ר' יוסף נרישנערנער סויג
מ' ר' נרוך נחלעדיענער סויג
מ' ר' משה נרוך פעדדרין
מ' ר' פינחס זילבערמאן
מ' ר' יוסף רחזענלויפער
מ' ר' שמואל נעע וויים
מ' ר' ישעי' קליין
מ' ר' דוד נבר וויימאן
מ' ר' אהרן ניקלבר
מ' ר' פינחס לאנג
מ' ר' אהרן וויינגערנער
מ' ר' נחמן רחפחרט
מ' ר' שמואל קרוז
מ' ר' שמואל רחזענענערג
מ' ר' נרוך קליין
מ' ר' מרדכי הארטסטיין
מ' ר' דוד ניב וויינגערנער
מ' ר' אהרן רייכער
מ' ר' חנוכם סטרויכמאן
מ' ר' שמואל זאל הלקחדסער
מ' ר' לבי ניטמאן
מ' ר' רפאל קליין סטחרחחא
מ' ר' חסר חכסיל חזקהק הכהן
ניהנייד דקהל ספרדים
ניהנייד דקהל חככוסים
הבי נחמן לעהנער
הבי לבי חרי נעלנסטיין כין
הב' יחק כין חדושע

אינאר

הנגיד כי ר' משה נרילל

אנאד

הרב הגי' ר' מרדכי סיק
כהי' ר' חסר נרחמאן
כי' ר' כהן לבי עוסיק
כי' ר' חלעזר הויער
כי' ר' לבי קליין
כי' ר' חנרהם קליין
כי' ר' חלעזר פריעד כין
כי' ר' שלמה פלאהר
כי' ר' יוסף משה קליין כין

ברעזוא

הרב הגי' מ' מרדכי ליב ווינקלער
מ' ר' לבי פרידמאן

באלקאן

מ' ר' יחק חלטמאן

בוסערטין

ה"ג הגי' מ' יוסף יעקב נימ
מ' ר' חלעזר פריעד
מ' ר' משה נעלנער
מ' ר' לבי זאל וויים
מ' ר' מרדכי קליין
מ' ר' יעקב ווייסער
מ' ר' חיים לבי נרחם נסים חסים
מ' ר' יחק סויג
מ' ר' יהודה קליין
מ' ר' יחק קליין
מ' ר' חנרהם יוסף ריניבטיין
מ' ר' לבי לייבוש
מ' ר' יחק לבי נרישנפעלר

בעשעניע

מ' ר' משה רחזענפעלר

בעלוטש

מ' ר' נרוך חלטמאן

באטור

מ' ר' יעקב פחקטערחק

בערלין

מ' ר' חלעזר פריעדמאן

באבאלא

ר' חיים קליין עס נט
מוה' ר' יהודה דוד
ר' יהודה רחזענערג

באנרעוע

ר' משה שמואל קעלנער

ביק

כהי' ר' יעקב נלעכנער
ר' לבי דוד רחוריחאוטש
ר' לבי נלעכנער

באבא

ר' מרדכי פריעד
ר' יעקב עלנענחגען
ר' יחק קליין
מ' ר' משה היימליך סויג

בושטאהאוא

ר' מעמדל קרוס

באי

מ' ר' כהן חלי' עהרמאן

באניהאד

הרב הגי' מ' חלעזר דייטש
הרב הדיין מ' חנרהם פחללחק

באָצש

ר' לבי פלחהר
ר' יעקב נרוין
ר' דוד סטחקקחמער סויג
חלמ' ר"ז החרחוינען עס הסם
רחל החרחוינען

באנאצש

מ' ר' יוסף לבי קנציעעסי
ר' דוב נרישנוס

ביסטריצא

ר' עקיבא קליין

רשימת נותני מעות קדימה - "פרענומעראנטען" לספר "נטע שורק" חידושי סוגיות - מונקאטש תרנ"ח - בעיר אוהעל: זקנינו ר' ברוך קליין ור' וואלף קליין.

מפתח השמות

רבי אבא. 352
רבי אבא גאון. 353
רבי אבא מארי חלפן צרפתי. 321
ר' אבא קליין. 276
רבי אבדימא מר"ס. 352
רבי אבון הגדול ממאגענצא. 342
רבי אביגדור קרא. 331
אביה המלך. 356
רבי אביי מר"ס. 352
ר' אברהם אבא קליין. 104
אברהם אבינו. 360
ר' אברהם אורזל. 280
ר' אברהם אליעזר אונגאר. 37
ר' אברהם אליעזר הוס. 279
רבי אברהם ב"ר יחיאל. 350
רבי אברהם גאטסמאן. 76
ר' אברהם גרינצווייג. 371
רבי אברהם הלוי. 341
רבי אברהם הלוי א' מל"ו צדיקים שבאשכנז. 341
רבי אברהם הלוי מוינה. 326
רבי אברהם הלוי מינץ. 309
רבי אברהם חיים הורביץ. 85
ר' אברהם חיים מילר. 279
ר' אברהם חיים פלעגמן ב"ר יצחק. 51
ר' אברהם חיים פלעגמן ב"ר משה יוסף. 51
רבי אברהם חיים ראטה. 160
רבי אברהם יהודה ליב הכהן שווארץ. 42,46-7,49,55-6,95,127,130,137,140
ר' אברהם יהודה רובינשטיין. 277
רבי אברהם יהושע העשיל מקראקא. 314
רבי אברהם יהושע פריינד האדמו"ר מאינטערדאם ונאסאד. 143,148,171
ר' אברהם יודא גרינפעלד. 63
ר' אברהם יונה בנימין פייבוש ב"ר דוב מאיר. 278
ר' אברהם יעקב דייטש. 276,277
ר' אברהם יעקב דראה. 62
ר' אברהם יעקב מושקוביץ. 202,276
רבי אברהם יעקב ראזע. 28-33,150,331
רבי אברהם יצחק גליק בעל "יד יצחק". 106
ר' אברהם יצחק הכהן פרנצויז. 112
ר' אברהם יקותיאל טייטלבוים. 60,63

ר' אברהם יקותיאל טייטלבוים. 64
רבי אברהם לוריא. 329
רבי אברהם מאורליינש. 346
רבי אברהם מייזליש. 334
רבי אברהם מייזליש מפראג. 334, 347
ר' אברהם מרמורשטיין ברי"ע. 109
ר' אברהם מרמורשטיין ברי"א. 110
רבי אברהם עבריל אלטשולר. 306
ר' אברהם פאללאק. 103
אברהם פייבוש כץ ב"ר צבי. 279
אברהם פייבוש מילר ברי"ד. 280
ר' אברהם פלעגמאן. 52
רבי אברהם פעסילבורג. 367
רבי אברהם פרנקל. 142
אברהם צבי ארלנגר ברש"י. 280
רבי אברהם קצנלנבויגן. 343
רבי אברהם ר' הירצקיס. 303
רבי אברהם ר' הירצקיס. 323
ר' אברהם רכניצר. 120
ר' אברהם רפאל גליק. 103
רבי אברהם שלמה הירש ראב"ד בערגסאז. 133-7,145
רבי אברהם שמואל בכרך. 368
רבי אברהם שמואל בנימין סופר ה"כתב סופר". 130,133
ר' אברהם שמואל בנימין שרייבר ב"ר שמעון. 110
הב' אברהם שמואל זאנוויל טייטלבוים. 63
ר' אברהם שרייבר ב"ר אלימלך. 110
אדם הראשון. 360
כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א. 154,168,194,199,205,207-9,221-2,224,226-8
231,234,237-8,245-6,250-1,264,268,271,274-5,
אהרן טייטלבוים בר"ש. 118
ר' אהרן גרינצווייג. 375
ר' אהרן הכהן הולנדר. 74,89
ר' אהרן הלוי קייסרמן. 280
רבי אהרן העלר מוואלרשטיין. 330
רבי אהרן הרופא. 358
ר' אהרן הרצוג. 369
ר' אהרן וויטמאן. 62
ר' אהרן זעליג מרמורשטיין ב"ר אברהם. 109
ר' אהרן זעליג פרידמן. 301

ר׳ אהרן יהודה אריה שטרנליכט. 226,277
ר׳ אהרן יוסף גרינצווייג. 374
ר׳ אהרן יעקב פלעגמאן. 52
ר׳ אהרן יעקובויץ ב״ר שלמה יוסף. 239
ר׳ אהרן לוריא. 307
ר׳ אהרן לפקוביץ. 277
הרב אהרן מרדכי רוקח. 218,221
רבי אהרן משה תאומים. 327
רבי אהרן משולם זלמן הלוי הורביץ. 318,327
אהרן נתן כהן. 121
אהרן פויגל ב״ר מאיר משה. 277
ר׳ אהרן פייבוש ב״ר דוב מאיר. 278
ר׳ אהרן צימרמן. 276
ר׳ אהרן קליין. 374
ר׳ אהרן קליין ב״ר דוד יצחק. 278
אהרן קליין ב״ר יונתן בנימין. 276
ר׳ אהרן קליין ב״ר ישראל. 265,278
ר׳ אהרן קליין ב״ר שמעון זאב. 277
רבי אהרן ראטה בעל ״שומר אמונים״. 160,162
רבי אהרן רוקח מבעלזא. 160,180,190,196־7,205,236
ר׳ אהרן רכניצר. 120
אהרן שיף ב״ר יוסף. 119
ר׳ אהרן שמואל שוואַרץ. 89
אהרן שמעון כץ ב״ר צבי. 279
אחז המלך. 355
אחזיה המלך. 356
אייזיק יהודה ויזל. 119
רבי אלחנן מבעלי התוספת. 347
רבי אליה מנחם חלפן. 321
רבי אליהו בעל שם מחלמא. 328
ר׳ אליהו גרינצווייג. 371
רבי אליהו מפראג. 347
רבי אלימלך [חתן ר״ע חסידא]. 40
ר׳ אלימלך גליק. 103
אלימלך כהן. 121
אלימלך שיף ב״ר יוסף. 119
ר׳ אלימלך שרייבר ב״ר שמעון. 110
רבי אליעזר אב״ד דובנא. 314
רבי אליעזר איסרליש. 315

ר׳ אליעזר הכהן הולנדר. 66,68,312
רבי אליעזר הלוי. 309
ר׳ אליעזר וויס. 117
ר׳ אליעזר זוסמן גליק. 102
ר׳ אליעזר זוסמן קליין. 104
רבי אליעזר טריוויש. 344־5
ר׳ אליעזר ליכטנשטיין ברש״מ. 111
ר׳ אליעזר ליפא לרנר. 277
רבי אליעזר לעוו בעל ״שמן רוקח״. 23,92
ר׳ אליעזר לענץ. 108,111
רבי אליעזר מחנטשין. 40
רבי אליעזר מלבוב. 303
רבי אליעזר מנדל פאנעטה. 367
ר׳ אליעזר מנחם לסקר. 121
רבי אליעזר עהרנרייך. 39,49
ר׳ אליעזר פרידמן. 62
ר׳ אליעזר פרידמן ב״ר פרץ. 112
רבי אליעזר פריינד. 365
רבי אליעזר צבי מקאמרנא. 28,51
רבי אליעזר צוקער ראב״ד בערגסאז. 137־40,142
ר׳ אליעזר קחמוביץ. 52
אליעזר שמעון הלטובסקי. 121
רבי אליעזר שרענציל. 339
רבי אליקום ב״ר אהרן הרופא. 358
ר׳ אליקים גרינצווייג. 363
רבי אלעזר ב״ר לייביש. 350
רבי אלעזר מזלאטשוב. 303
אמון המלך. 354
אמציה המלך. 355
אנוש. 360
אסא המלך. 356
ר׳ אפרים דוד שמואל ברייער. 117
רבי אפרים הכהן מווילנא. 328
רבי אפרים נפתלי הירש אב״ד לודמיר. 316
רבי אפרים פישל הכהן אב״ד בריסק. 328
רבי אפרים פישל הורביץ אב״ד מונקאטש. 127
אפרים פישל ויזל ב״ר יעקב. 119
רבי ארי׳ זאב ב״ר אלעזר. 350
ר׳ אריה זילבר. 277

רבי אריה לייב. 324
רבי אריה לייב הכהן בעל "קצוה"ח". 78
ארפכשד. 360
רבי אשר אנשיל אב"ד פראג. 367
רבי אשר אנשיל ווערטהיימר. 366
רבי אשר אנשיל יונגרייז אב"ד טשענגער. 127
ר' אשר דוד שפיגעל חתנו של ר' יהודה קליין. 104
רבי אשר זלקא. 68
הילד אשר טייטלבוים ב"ר יוסף צבי. 116
רבי אשר ישעיה מרופשיץ. 130
ר' אשר לעמיל שפיצר. 107
אשר לעמל פרידמן ברי"ע. 117
רבי אשר שטיינמץ רב קע"י. 143-5,171,178
בועז. 360
ר' בן ציון גרמן. 121
רבי בנבשתי ב"ר יוסף. 343
ר' בנימין אדלר. 64
רבי בנימין ביינוש מפוזנא. 322
ר' בנימין דראה. 63
רבי בנימין וואלף הלוי מאפטא. 313
רבי בנימין וואלף לעוו. 23,42,127
ר' בנימין זאב הירשפלד. 377
רבי בנימין זאב וואלף ז"ק. 325
הרב בנימין זאב יעקובזון. 184-5
ר' בנימין זאב פאללטשעק. 370
ר' בנימין זאב בר"מ פאללטשעק 376
ר' בנימין טוביה שטיין. 117
ר' בערל שוואַרץ. 89
רבי בצלאל אבי המהר"ל מפראג. 323,350
רבי בצלאל ב"ר יהודא ליוואי הזקן. 323,344
ר' ברוך כהן. 120
רבי ברוך לנדא. 68,70
רבי ברוך מקאמרנא. 152-3
ברוך נתן פייבוש. 278
רבי ברוך פרנס. 312
רבי ברוך פרנקל תאומים. 66,71
ר' ברוך קליין. 26,27,31,35,149,297
הילד ברוך קליין ברי"ב. 163
רבי ברכיה טייטלבוים. 25

רבי ברכיהו. 353
גבריאל טוביה דראה. 63
ר' גבריאל קרויס. 371
רבי גדליה בן רבי אשר מקראקא. 302
ר' גדליהו הס ב"ר ישראל חיים. 117
רבן גמליאל הזקן. 359
רבי גרשון הלוי מחכמי הקבלה בא"י. 341

רבי דוב בעריש הלוי אשכנז. 341
רבי דוב בעריש ווידנפעלד מטשעבין. 197
ר' דוב מאיר פייבוש. 278,374
ר' דוד אריה הס. 117
דוד אריה מילר. 279
רבי דוד ב"ר יצחק אב"ד פוזנא. 314
ר' דוד גולדשטיין. 35
ר' דוד גליצקי. 202,276
ר' דוד גליק. 61
רבי דוד הלוי. 341
ר' דוד הלוי ויזל. 279
דוד המלך. 324,331,344,356
רבי דוד ווינר משפירא. 368
ר' דוד וויס. 311
ר' דוד יהודא גרינצווייג. 187, 371, 374
ר' דוד יהודה גרונר. 63
דוד יונה קליין ב"ר אהרן. 278
ר' דוד יחזקאל הלוי יונגרייז. 102
דוד יצחק ארנפלד ב"ר יעקב. 120
דוד יצחק דראה. 62
ר' דוד יצחק טייטלבוים. 54-9,61,63,113,289-9
ר' דוד יצחק טייטלבוים ברא"י. 64
הב' דוד יצחק טייטלבוים ברח"י. 61
ר' דוד יצחק טייטלבוים בר"ט. 63
הילד דוד יצחק טייטלבוים ברי"צ. 116
דוד יצחק טייטלבוים בר"י. 116
דוד יצחק טייטלבוים ברנ"י. 116

ר' דוד יצחק מטעטש. 143
ר' דוד יצחק קליין בר"י. 278,374
הב' דוד יצחק קליין ברי"ב. 146,157,158,163

רבי דוד לייב זילברשטיין. 30,95
רבי דוד מקשאנוב. 27
ר׳ דוד פלעגמאן. 51
ר׳ דוד קעפעש. 103
ר׳ דוד שפירא. 303
רבי דוד שפרבר גאב״ד בראשוב. 220
דודאי. 353
רב דימי בפיזור שבע. 353
רב האי גאון. 323,334,351
רב הונא. 352־3
רבן הלל הזקן. 331,359
הלל פייבוש. 279
רבי הערצקא מראצפערט. 140
ר׳ וואלף גראס. 61
ר׳ וואלף סלומון. 52
רבי זאב (וואלף) קליין. 25,28,35,72,74,89,149,152,155־7,159,169,296
ר׳ זאב אופמן. 277
ר׳ זאב דוב לרנר. 277
ר׳ זאב דראה. 62
רבי זאב וואלף באסקוויץ. 38
רבי זאב וואלף מקראטאשין. 314
ר׳ זאב יודא הולנדר. 117
זאב יונה בנימין הוס. 279
זאב יונה בנימין מילר. 279
זאב יונה מילר ברי״מ. 279
זאב יונה מילר ברי״ד. 280
זאב קליין. 278
רבי זבולון אליעזר היילפרין. 347
רבי זוטרא מר״ס. 352
רבי זוסמן סופר. 100
רבי זכריה מנדל מפוזנא. 322
רבי זכריה מנדל קלויזנר. 322
רבי זלמן דוב הלוי. 341
רבי זלמן הלוי. 341
רבי זלמן מפעסעלבורג. 367
ר׳ זלמן פריד. 104
ר׳ זלמן ראזע. 35
זרובבל פחת יהודה. 354
רבי זרחיה ב״ר שם טוב. 343

רבי זרחיה הלוי בעל המאור. 343
חזקיה המלך. 355
רבי חזקיה התנא. 353
רבי חיים אב"ד פרידבורג. 322,323
ר' חיים אהרן ריינער. 35
ר' חיים אלעזר גוטמאן. 278
ר' חיים אלעזר הארטשטיין. 89
רבי חיים אפרים באלאטי בעל "חמודי אפרים". 106
ר' חיים ברוך קינד. 104
ר' חיים גרוסמן. 211
חיים דוב דראה. 63
ר' חיים דוד פרידמן. 112
רבי חיים המכונה הענשל מההינבורג. 339
ר' חיים ווייטמאן. 62
ר' חיים יהודא פורגעס. 373
ר' חיים יהודה גראד. 57,58,298
רבי חיים יהודה טייטלבוים. 55,56,58,59,60
ר' חיים יודא פראנצויז. 112
חיים יוסף צבי קליין. 278
ר' חיים יוסף הלוי יונגרייז. 104
ר' חיים יוסף צבי פרידמן. 278
ר' חיים יעקב זיגלמן. 118
רבי חיים יעקב מקאמרנא. 153
רבי חיים כ"ץ. 305
ר' חיים מאיר ביקעל. 63
חיים מאיר הוס. 279
חיים מאיר ויזל. 119
ר' חיים מאיר זיידה. 117
ר' חיים מאיר כץ ב"ר צבי. 279
ר' חיים מאיר לוריא ב"ר צבי. 118
רבי חיים מוורמיזא. 350,323,344
רבי חיים מצאנז ה"דברי חיים". 27,65-9,71,81,93,130,137,140
חיים מרדכי הלטובסקי. 121
רבי חיים סופר בעל "מחנה חיים". 93,95
ר' חיים פעלדער. 63
רבי חיים פריד. 96,97,103
רבי חיים צאנזער. 65
רבי חיים צארטליס. 40
ר' חיים צבי בראך. 111

רבי חיים צבי טייטלבוים בעל "עצי חיים". 143,145
רבי חיים צבי עהרנרייך. 47,49
רבי חיים צוקער ראב"ד בערגסאז. 140,142
ר' חיים קרא. 88
רבי חיים שור. 318
חנוך. 360
רבי חנוך העניך מאלעסק בעל "לב שמח". 95
רב חנינא גאון. 352
רבי חנינא קרא. 79, 331
חנני' יו"ט ליפא ויזל. 119
ר' חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים. 116,117
חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים בר"ש. 118
הרב חנניה יו"ט ליפא גרוסמן. 60
חנניהו. 353
חסדיהו. 353
רב חצוב מרבנן סבוראי. 352
חצרון. 360
ר' טוביה גליק. 61
ר' טוביה דראה. 62
ר' טוביה טייטלבוים. 60,61
ר' טוביה צבי ווייטמאן. 62

יאשיה המלך. 354
יהואש המלך. 355
רבי יהודא לוואי. 323,344,348,350
ר' יהודא לוריא ב"ר צבי. 118
ר' יהודא לייב גרינצווייג. 373
רב יהודאי גאון. 352
יהודה. 360
רבי יהודה אבן ווירנא. 305
רבי יהודה אסאד. 31,91
רבי יהודה ב"ר נתן (הריב"ן). 346
ר' יהודה דוד יצחק טייטלבוים בר"ש. 118
רבי יהודה החסיד. 341
ר' יהודה הכהן דויטש בעמח"ס "ילקוט רועים". 118
ר' יהודה (יודל) הכהן הולנדר. 64,67-8,70-1,311
רבי יהודה הלוי. 340
יהודה הס ב"ר. 117
רבי יהודה ווייל. 316

יהודה טוביה דראה. 63
ר׳ יהודה יואל מילר. 157,163,185,279
רבי יהודה כהנא. 78
רבי יהודא לייב מייזליש מקראקא 334
רבי יהודה מינץ. 309
רבי יהודה מפאטיק. 303
רבי יהודה מפאריס. 346
רבי יהודה מרגליות. 303
ר׳ יהודה פרנס. 312
ר׳ יהודה קליין. 104
ר׳ יהודה קרא בר״א. 331
ר׳ יהודה קרא בר״י. 331
ר׳ יהודה קרא. 89
יהודה שיף. 119
רבי יהודה שירליאון. 346
יהויכין המלך. 354
יהויקים המלך. 354
ר׳ יהונתן בנימין גרינצווייג ברי״א. 361
ר׳ יהונתן בנימין גרינצווייג בר״א. 362
ר׳ יהונתן בנימין פורגעס. 373
יהורם המלך. 356
רבי יהושע בעל ״מגיני שלמה״. 66
רבי יהושע. 342
יהושע. 359
ר׳ יהושע אייזיק גראס. 278
הילד יהושע אליקים בינעט. 372
ר׳ יהושע אליקים גרינצווייג ברי״ב. 361, 371
הב׳ יהושע אליקים גרינצווייג ברנ״ה. 371
ר׳ יהושע אליקים גרינצווייג בר״י. 371
ר׳ יהושע אליקים גרינצווייג ברד״י. 375
ר׳ יהושע אליקים גרינצווייג ברמ״מ 373
הב׳ יהושע אליקים ברש״מ 371
יהושע אליקים פויגל. 277
יהושע אליקים קליין בר״א. 278
יהושע אליקים קליין ברד״י. 278
רבי יהושע העשיל מקאמרנא. 66
ר׳ יהושע וויס. 118
ר׳ יהושע ליכטנשטיין. 111
רבי יהושע מבעלזא. 81-3

ר' יהושע מרדכי יונה קליין. 276
יהושע מרדכי פייבוש. 278
רבי יהושע פריינד. 363
ר' יהושע שאללמאן. 103
יהושפט המלך. 356
רבי יואב ה"אמרי יואב". 19
ר' יואל אלטר יודא לעבאוויטש חתנו של ר' יהודה קליין. 104
רבי יואל זינגר. 304
רבי יואל פלעגמאן. 49,299
יואל פרנצויז. 112
ר' יודא בוימגארטין. 89
ר' יודא לייב וינקלער. 376
ר' יודא מאיר פולק. 279
רבי יודל פרנס מוישניצא. 66
רבי יוחנן. 346
רבי יוחנן. 352
רבי יוחנן. 359
ר' יום טוב ליפא לרנר. 277
רבי יום טוב מפלייזא. 346
ר' יום טוב פורגעס. 373
רבי יונה אב"ד אוסטרהא. 316
רבי יונה אשכנזי בעל או"ה הארוך. 316
רבי יונה בנימין ביינוש קרא. 79,330
הב' יונה בנימין ברוך מילר. 279
ר' יונה בנימין ברוך קליין. 261,276
ר' יונה בנימין זאב כץ. 279
ר' יונה בנימין זאב רכניצר. 280
ר' יונה בנימין קליין חתן רש"ט. 116,156-7,159-60,163-5,169,171, 295
רבי יונה וויל. 316
ר' יונה צאלר. 120
ר' יונה ריינער. 35
ר' יונתן בנימין גרינצווייג ברמ"מ. 373
ר' יונתן בנימין גרינצווייג ברי"א. 182,371
ר' יונתן בנימין גרינצווייג ברא"י. 374
ר' יונתן בנימין קליין ב"ר ישראל. 182,210,276,374
ר' יונתן בנימין שמחה גרינצווייג. 375
ר' יונתן בנימין שמעון פויגל. 277
רבי יוסי בקונסטאנטינא. 358
רבי יוסי מח"ס ללאות השיר. 359

רבי יוסינוס ליפשיץ. 347
רבי יוסלמן מרוסהיים. 369
ר' יוסף אויש. 280
הרב יוסף אקער. 240
רבי יוסף ב"ר בנבשתי. 343
רבי יוסף ב"ר יצחק. 343
רבי יוסף ב"ר עזריה. 350
רבי יוסף בכור שור מאורליינש. 320
רבי יוסף גאון. 357
ר' יוסף גרוסמן. 60
ר' יוסף דוב פישהאף. 35
רבי יוסף הזקן. 342
רבי יוסף הלוי מחכמי אשכנז. 341
רבי יוסף הלוי מחכמי פולין. 341
ר' יוסף העניג. 277
רבי יוסף ווירנא. 304
יוסף ויזל ב"ר יעקב. 119
רבי יוסף ורטהיימר. 369
ר' יוסף טארנער. 210
הב' יוסף טוביה טייטלבוים. 63
רבי יוסף טריוויש. 345
רבי יוסף טריוויש הגדול. 345
רבי יוסף יונה. 316
רבי יוסף יעקב הלוי. 341
ר' יוסף יצחק בראון. 280
ר' יוסף יצחק לערנער. 35
רבי יוסף כ"ץ. 305
ר' יוסף כץ ב"ר צבי. 279
רבי יוסף לנדא. 313
רבי יוסף מאורליינש. 346
רבי יוסף מפעסלבורג. 369
רבי יוסף מקראקא. 339
ר' יוסף מרדכי זילבר. 276
רבי יוסף מרומי. 350
ר' יוסף משה פריינד חתנו של ר' אברהם יצחק פרנצויז. 112
ר' יוסף פריד. 104
ר' יוסף פרידלנדר. 280
רבי יוסף צבי דושינסקי. 162
ר' יוסף צבי טייטלבוים. 50-1,53-6,59,299

ר' יוסף צבי טייטלבוים בר"ש. 116
ר' יוסף צבי כהן. 121
ר' יוסף צבי רכניצר. 280
רבי יוסף קולון. 321
רבי יוסף קרא בר"י. 331,347
רבי יוסף קרא בר"ש. 331
רבי יוסף ראזע. 31,35
רבי יוסף שאול נאטאזאן בעל "שואל ומשיב". 95
רבי יוסף שור. 320
ר' יוסף שיף. 119
יותם המלך. 355
רבי יחזקאל ב"ר עזריה. 350
רבי יחזקאל הלוי מאפטא. 313
יחזקאל מילר. 279
ר' יחזקאל מנדל. 208
ר' יחזקאל מרמורשטיין. 110
ר' יחזקאל ניסן קליין. 104
רבי יחזקאל סג"ל לנדא המהר"ל מפראג. 39,76,126
ר' יחזקאל עזריאל מארמארשטיין. 109,310
הב' יחזקאל עזריאל מרמורשטיין ברנ"י. 107
יחזקאל פרידמן. 112
ר' יחזקאל שיינברגר. 117
רבי יחזקאל שרגא הלברשטאם מסטראפקאב. 154,160
ר' יחיאל א' מנחם פריד. 104
רבי יחיאל ב"ר אליה מנחם חלפן. 321
רבי יחיאל ב"ר יוסף מרומי. 350
רבי יחיאל ב"ר שמשון מערפורט. 307
ר' יחיאל בינעט. 372
ר' יחיאל גליק ב"ר ישראל מאיר. 102
ר' יחיאל גליק ב"ר מנחם. 104
ר' יחיאל גליק ב"ר משה אהרן. 102
ר' יחיאל דוד בירנבוים. 117
רבי יחיאל וויס מאירשא. 91,98,100-1,311
ר' יחיאל טייטלבוים. 116
רבי יחיאל יאליש. 320
יחיאל יהושע כהן ברי"צ. 121
יחיאל יהושע כהן ברנ"י. 120
רבי יחיאל לוריא בר"ש מערפורט. 307
רבי יחיאל לוריא מסלוצק. 328

ר' יחיאל מיכל גאלדבערגער. 102
ר' יחיאל מיכל יעקובויץ. 276
רבי יחיאל מיכל מנעמרוב. 303
ר' יחיאל קליין. 104
רבן יחנן הסנדלר. 359
רבי ינאי מזמן הגאונים. 358
רבי יעקב אב"ד בריסק ולובלין. 316
יעקב אבינו. 360
ר' יעקב ארנפלד. 120
רבי יעקב ב"ר משה הלוי. 316
יעקב באלהרייץ. 327
ר' יעקב גליק ב"ר יצחק. 102
ר' יעקב גרינצווייג. 371
רבי יעקב דוד ניימרק. 326
יעקב דראה. 63
ר' יעקב הירש. 280
רבי יעקב הכהן. 328
רבי יעקב הכהן ראפאפארט. 33,332
ר' יעקב הרשטיק. 120
רבי יעקב ווייל. 316
ר' יעקב וויס. 375
ר' יעקב ויזל חתנו. 119
רבי יעקב ז"ק. 325
ר' יעקב טייטלבוים. 61
יעקב יוסף כהן. 120
רבי יעקב יוקל ווייל. 316
רבי יעקב יצחק [החוזה] מלובלין. 21,68
רבי יעקב מלובלין [פרידמן]. 301
רבי יעקב מליסא בעל "חוות דעת". 70
רבי יעקב מפראג. 350
רבי יעקב מר""ס. 352
ר' יעקב משה מילר ב"ר יהודה יואל. 279
רבי יעקב משה מקאמרנא. 28,151-3
ר' יעקב משה פרידמן חתנו של ר' שמחה פרידמן. 112
ר' יעקב פלעגמאן. 51
רבי יעקב פרנקל תאומים. 66
רבי יעקב פרץ זילברמן. 140
רבי יעקב קופל העלר וואלרשטיין. 326,320
ר' יעקב שלמה ליכטנשטיין. 111

ר' יצחק אייזק רובינפעלד. 63
ר' יצחק שיינוואלד. 35
יצחק. 342
יצחק אבינו. 360
יצחק אהרן שרייבר. 111
ר' יצחק אייזיק אולמן. 276
ר' יצחק אייזיק אלתר פרידמן. 102
ר' יצחק אייזיק הימליך. 102
ר' יצחק אייזיק הכהן הולנדר. 75,89
רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב. 93
רבי יצחק אייזיק מקאמרנא. 27,28,81,84-6,98
ר' יצחק אייזיק מרמורשטיין. 110
יצחק אלעזר כץ. 279
רבי יצחק ב"ר זרחיה. 343
רבי יצחק ב"ר יהודה מפאריס. 346
רבי יצחק ב"ר יוסף מלובלין. 334
יצחק בנימין קליין. 278
ר' יצחק ברים. 121
ר' יצחק גליק ברמ"מ. 61
ר' יצחק גליק בר"י. 102
ר' יצחק גליק ברי"מ. 102
ר' יצחק גליק בר"מ. 103
ר' יצחק גליק ברמ"א. 102
רבי יצחק גליק בעל "חב"י". 90,96-8,100,106-7,310
ר' יצחק גראד. 299
ר' יצחק דוד מילר. 280
ר' יצחק דוידוביץ. 374
רבי יצחק דרשן. 323
יצחק הוס. 279
רבי יצחק החסיד. 358
רבי יצחק הכהן שפירא. 303
רבי יצחק הלוי. 342
רבי יצחק הלוי אבד"ק רומנוב. 305
רבי יצחק הלוי חריף. 304
רבי יצחק המכונה זעקיל מנוישטאט. 320
רבי יצחק הנקרא ר"י הזקן. 347
יצחק ויזל. 119
רבי יצחק חנוך הירש. 134
רבי יצחק חריף. 313

ר' יצחק טלר מבודפסט. 280
ר' יצחק יהודה אייזיק קרא. 88
ר' יצחק יואל צבי קליין. 276
רבי יצחק כ"ץ. 306,343
רבי יצחק מבומסלא. 368
רבי יצחק מווינא. 321
רבי יצחק מזל. 91,311
רבי יצחק מיזליש. 347, 334
יצחק מילר. 279
רבי יצחק מפראג. 368
ר' יצחק מרמורשטיין. 104,107
רבי יצחק נתן ליפשיץ. 40,42
רבי יצחק סג"ל לנדא. 312
ר' יצחק פלעגמאן ברא"ח. 51
ר' יצחק פלעגמאן בר"מ. 52
ר' יצחק פלעגמן ברמ"י. 51
ר' יצחק פרידמן. 301
ר' יצחק פרידמן אבדק"ק לובלוי וטירנוי. 111
ר' יצחק פרידמן ב"ר פרץ. 111
ר' יצחק פריינד. 365
רבי יצחק צרפתי. 358
רבי יצחק קלויבער. 304-5,329
רבי יצחק קליין [זשארינקער]. 26,27,298
ר' יצחק קליין בר"י. 104
רבי יצחק קצנלנבויגן. 307
רבי יצחק קרויס. 371
רבי יצחק ראבליטץ. 126,127
רבי יצחק שור. 320
רבי יקותיאל זאב בעל "עמק המלך". 49
ר' יקותיאל זאב גרויז. 373
ר' יקותיאל טייטלבוים. 63
ר' יקותיאל יהודה דראה. 62
רבי יקותיאל יהודה טייטלבוים ה"ייטב לב". 23,25,27,33,34,93,95
ר' יקותיאל ניסן יודא פרידמן. 111
ירד. 360
רבי ירוחם הלוי מחכמי אשכנז. 341
ירחמיאל. 350
רבי ירמיה לעוו. 23
רבי ירמיה ממטרסדורף. 76

ישו. 360
ר' ישכר דוב רוזנפלד. 278
ר' ישעי' אלכסנדר ליכטנשטיין. 111
ר' ישעי' ישכר גליק. 120
ר' ישעי' עזריאל פרידמן. 117
ר' ישעי' פרידמן. 171
הב' ישעי' קרא. 88
רבי ישעיה הלוי הורביץ. 342
רבי ישעיה זילברשטיין. 31
ישעיה מילר. 279
ישעיה שלמה פייבוש. 278
רבי ישעיהו. 353
ר' ישראל ארנפלד. 120
ר' ישראל אברהם טייטלבוים. 118
רבי ישראל איסרל מקראקא. 338
רבי ישראל איסרלן בעל "תרומת הדשן". 339
רבי ישראל בעל שם טוב. 22
ר' ישראל גוס. 120
ר' ישראל גליק. 121
ר' ישראל גרינוולד. 119
ר' ישראל הכהן הולנדר. 71־2,169,311
רבי ישראל הלוי הורביץ. 318,327
רבי ישראל הרואה. 91
רבי ישראל וועלץ. 106
ר' ישראל זאב רוזנפלד. 117
ר' ישראל חיים הס. 117
ר' ישראל חיים רובינשטיין. 276
ר' ישראל יעקב פלברבוים. 121
ר' ישראל יצחק מרקוביץ. 372
ר' ישראל לסמן. 63
רבי ישראל מאיר גליק. 98,102,114
ישראל מאיר מילר. 279
רבי ישראל מקרימז. 339
רבי ישראל סטאריניר. 306
רבי ישראל עוזר וואהל. 39
ר' ישראל עוזר קרא. 88
ר' ישראל ענדלער. 63
ר' ישראל פריינד מרודנא. 143,152,171
ישראל צבי פייבוש מילר. 279

ר' ישראל קליין. 116,146,154,157,159,163,167,169-283,295
הב' ישראל קליין בר"ו. 156
רבי ישראל ר"מ בלובלין. 318
רבי ישראל ראש ישיבה דלובלין. 319
ר' ישראל שלום גרינצווייג. 373
רבי ישעכר בעריש מקראקא. 314
רבי ישעכר דוב מבעלזא. 198,224,279
רב כהן צדק גאון. 323,357
רב כהנא האמורא. 352
ר' לוי ברנשטיין. 120
ר' לוי יצחק דראה. 62
רבי לוי יצחק מבארדיטשוב. 38,39
ר' לוי יצחק ראזענבערג. 112
רבי לוי ירושלמי. 366
ר' ליב פרידמן. 160
רבי לייב מגלונא. 347
רבי לייבוש הלוי מחכמי פולין. 341
רבי לייביש ב"ר קלונימוס. 350
למך. 360
רבי לעמיל ב"ר יחזקאל. 350
ר' מ, קרקובסקי. 52
רבי מאיר אש בעל "אמרי אש". 50,54
רבי מאיר ב"ר ברוך (הר"ם מרוטנברג). 317
ר' מאיר גראס. 171
ר' מאיר גרוסמן. 61
ר' מאיר דוב רבניצר. 280
רבי מאיר וויל. 316
ר' מאיר טודרוס שטרנברג. 120
רבי מאיר טננבוים. 59
רבי מאיר יהודה עסטרייכר אב"ד קראלי. 366
ר' מאיר יעקב גרינפלד. 279
ר' מאיר מאייעס. 278
מאיר מילר. 279
רבי מאיר מלובלין (מהר"ם מלובלין). 301
רבי מאיר מפרמישלאן. 42,65
רבי מאיר מרומרוג . 347
ר' מאיר משה פוגל. 277,374
ר' מאיר פולק. 119
מאיר צבי דראה. 63

רבי מאיר קצנלנבויגן. 307
ר' מאיר שלמה ארנפלד. 120
ר' מאיר שלמה הלטובסקי. 121
מאיר שלמה כהן ברי"צ. 121
ר' מאיר שלמה כהן ברנ"י. 120
ר' מאיר שלמה כהן חתן ר"ש ט"ב. 116,120
רבי משה הלוי מהורביץ. 342
מהללאל. 360
מהר"ם ברבי. 76
רבי מיכל ווינר שפירא. 367
רבי מיכל מסאמטער. 33,334
רבי מנחם א"ש אב"ד אונגוואר. 127
ר' מנחם גליק ב"ר יצחק. 103
ר' מנחם הלל קליין. 276
ר' מנחם הערצאג. 112
ר' מנחם זאב קרא. 72-3,84-8,330
רבי מנחם מנדל אב"ד קראקאוויץ. 304
ר' מנחם מנדל גליק. 61
רבי מנחם מנדל הלוי. 341
רבי מנחם מנדל למברגר אבדק"ק פולגר. 280
רבי מנחם מנדל מדעש. 95
רבי מנחם מנדל מניקלשבורג. 366
רבי מנחם מנדל מרגליות. 303
רבי מנחם מנדל מרימנוב. 40
ר' מנחם צימרמן. 103
רבי מניומי גאון. 358
רבי מניס מר"ס. 352
מנשה המלך. 355
ר' מנשה יצחק מאיר שיף. 119
מר זוטרא. 352
מר עוקבא. 334, 347
מר רב גאון. 353
מרא גאון. 353
מרדכי אברהם קליין. 278
ר' מרדכי גימפל פרידמן. 301
רבי מרדכי גרשון כ"ץ. 305,338
ר' מרדכי דוד גרוסמן. 60
ר' מרדכי דוד הלוי גאלדבערגער. 111
ר' מרדכי דוד פראנצויז. 112

ר׳ מרדכי הכהן רובין. 35
רבי מרדכי יאליש. 320
רבי מרדכי יהודה וינקלר. 47,48
ר׳ מרדכי לפקוביץ. 64
רבי מרדכי מיזלס. 362
ר׳ מרדכי מרמורשטיין. 107
ר׳ מרדכי משה גרינצווייג. 373
ר׳ מרדכי פאללטשעק. 369
רבי מרדכי פאנעטה. 367
ר׳ מרדכי פישל . 98,100
ר׳ מרדכי פנחס יוסף טרום. 118
ר׳ מרדכי פרנקל. 119
ר׳ מרדכי קליין. 35
ר׳ מרדכי קרויס. 372
ר׳ מרדכי שרגא לפקוביץ. 278
משה קליין. 295
רבי משה אהרן גליק בר״י. 90,310
רבי משה אהרן גליק בן החב״י. 102
ר׳ משה אהרן גליק בר״מ. 103
ר׳ משה אהרן הורביץ. 118
ר׳ משה אהרן קליין. 104
רבי משה אוערבך. 339
רבי משה איסרליש (הרמ״א). 337
ר׳ משה אלכסנדר זושא שווייצר. 118
רבי משה אפרים זלמן שור. 318
ר׳ משה אריה עסטרייכער. 365
רבי משה אריה פריינד. 365
רבי משה אשכנזי היילפרין. 347
רבי משה גולדשטיין. 31,35
ר׳ משה גרוסמן. 60
רבי משה גרינוואלד בעל ״ערוגות הבשם״. 150
ר׳ משה גרינצווייג. 371
משה דוד ויזל. 119
רבי משה דייטש אב״ד סאבאדקא. 133
ר׳ משה דראה. 62
ר׳ משה הכהן הולנדר. 71־4,89,150־2,311
רבי משה הלוי וואלרשטיין. 326
ר׳ משה הלוי ויזל. 279
רבי משה הלוי יאליש. 320

רבי משה הלוי מחכמי פולין. 341
משה הלל דראה. 63
רבי משה וואהל. 37,39,40
הרב משה וויס. 171,183
ר' משה וועבער. 119
משה זאב הלטובסקי. 121
משה זאב כהן. 121
ר' משה זאב כהן. 120
ר' משה זאב ראזנבערג. 102
ר' משה חיים גרינפלד. 104
ר' משה חיים רוזנבוים אב"ד קליינוואַרדיין. 116
רבי משה חריף. 303
ר' משה טוביה גרינצווייג. 371
הילד משה טייטלבוים. 59
משה טייטלבוים בר"י. 116
רבי משה טייטלבוים ה"ישמח משה". 17,21,24,25,27,33,34,50,53,54,59
רבי משה יהושע הלוי הורביץ. 65
רבי משה יונגריז. 31
משה יונה בנימין קליין. 278
ר' משה יוסף דראה. 62
ר' משה יוסף הס. 117
רבי משה יוסף טייטלבוים. 24,25,27,152
ר' משה יוסף יוזפא גלויבער. 112
ר' משה יוסף מוסקוביץ משאץ. 119
רבי משה יוסף פלעגמאן. 49,50,51,53,299
ר' משה יוסף שארף. 279
ר' משה יעקב ויטריאל. 102
ר' משה יצחק גראס. 119
משה כץ. 279
רבי משה לייב גינצלער. 128
רבי משה לייב עהרנרייך. 48
ר' משה לפעקאוויטש. 112
ר' משה לפשיץ. 251,347
משה מילר. 280
ר' משה מנדל הרשטיק. 216
ר' משה מנחם הרשטיק ברח"י. 276
משה מנחם מנדל מילר. 279
ר' משה נחום גראס. 171
הרב משה ניישלאס. 181

רבי משה סגל. 313
רבי משה סופר החת"ם סופר. 7,40,42,54,78,91,126,127,128,130,134
ר' משה סלומון. 52
רבי משה עברלש. 305
ר' משה פייבוש. 204,278
ר' משה פלעגמאן. 51
ר' משה פלעגמאן בר"ד. 51
ר' משה פלעגמאן בר"י. 52
משה פרידמן ב"ר יצחק. 112
ר' משה צבי ארנפלד. 120
ר' משה קליין. 118
הילד משה קליי ברי"ב. 163
ר' משה קרויס. 371
רבי משה ר' לייזרש מבריסק. 315
ר' משה ראטה. 362
רבי משה שיק ה"מהר"ם שיק". 44
ר' משה שרייבר ב"ר אלימלך. 110
רבי משולם. 354
רבי משולם זלמן מירלש. 326
רבי משולם זלמן תאומים. 326
רבי משולם פייש מטאהש. 95
מתושלח. 360
רבי מתתיהו (חותנו של ר"י הולנדר). 66
ר' מתתיהו הירשפלד. 377
רבי מתתיהו טריוויש. 345
רבי מתתיהו מדראהביטש. 312
נוריה מר"ס. 352
נח. 360
רבי נח יצחק לפשיץ. 347
רבי נחום. 352
נחום ארנפלד. 120
רבי נחום מצוזמיר. 314
ר' נחום קליין. 276
רבי נחוניא בן הקנה. 79,331
נחור. 360
רבי נחמיה מר"ס. 352
רבי נחמן. 359
רבי נחמן ב"ר יוסף. 350
ר' נחמן דוד ברקוביץ. 118

ר' נחמן פויגל. 277
נחמן פרידמן. 117
רבי נחמן שרענציל. 339
נחשון. 360
ניסן אליעזר פראנצויז. 112
ניסן יהודא ארנפלד. 120
ר' ניסן יהודא טייטלבוים. 116
ר' ניסן יהודה לייב שרייבר. 110
ר' ניסן יהודה מארמרשטיין. 98,104-11,114,309
ניסן יודא טייטלבוים בר"י. 116
ר' ניסן יודא כהן. 120
נעם בנימין שרייבר. 110
נעריה התנא. 353
רבי נפתלי הירץ שטיינמץ. 143
רבי נפתלי הירץ טריוויש. 345
רבי נפתלי הירץ ר"מ בלבוב. 304
ר' נפתלי הירצקא גרינצווייג ברא"י. 371
ר' נפתלי הירצקא גרינצווייג ברד"י. 374
רבי נפתלי הירש אב"ד פולדא. 329
רבי נפתלי הירש שור. 318
רבי נפתלי פייטל ריינץ. 43,50
רבי נפתלי צבי [מוכיח]. 18,19
רבי נפתלי צבי הירץ. 323
רבי נפתלי צבי הירש קלויזנר. 322
רבי נפתלי צבי מראפשיץ. 42,256
ר' נפתלי קליין. 276
רבי נפתלי שוואַרץ בעל "בית נפתלי". 47,55-7,113,140
נתן. 352
ר' נתן בן ציון הירצקא. 372
רבי נתן התנא. 353
רבי נתן ווידל. 327
ר' נתן חיים ווייס. 120
ר' נתן נטע פלעגמאן ברא"ח. 51
ר' נתן נטע פלעגמאן בר"י. 51
רבי נתן פייטל. 43,50
ר' נתן פרנקפורטר. 35
ר' נתן שרייבר. 373
רבי נתנאל ב"ר יחיאל. 307
רבי סופרן דמר יוסף גאון. 353

ר' סנדר מקאמרנא. 34
רב ספרא. 352
עבדיה התנא. 353
עבר. 360
עובד. 360
עוזיה המלך. 355
רבי עוקבא. 352
רבי עזריאל ב"ר לעמיל. 351
רבי עזריה ב"ר אברהם. 350
רבי עזריה ב"ר לעמיל. 350
עלי הכהן. 368
עמיחי דורון שרייבר. 110
עמינדב. 360
רבי עמרם בלום. 40,46
רבי עמרם חסידא. 40,45,46
ר' עמרם טייטלבוים. 61
ר' עמרם קליין. 104
רבי ענזיל. 68,162
ענן. 352
עקוב. 352
רבי עקיבא גינצבורג. 331
רבי עקיבא כ"ץ הנשיא מאובן. 305,368
רבי עקיבא כ"ץ משלוניקי. 306,343
ר' עקיבא סופר בעל "דעת סופר". 113,115,133,134,135,157
פדיה. 354
ר' פייבל הערץ ראזע. 35
רבי פייבל פלויט בעל "לקחב"ח". 96
ר' פישל ליזרוק. 62
פלג. 360
רב פלטוי גאון. 357
רבי פנחס. 19
רבי פנחס אריה הכהן (האַרטשטיין) ראַפּפורט. 33,34,332
ר' פנחס גרינוואלד. 374
רבי פנחס הלוי. 343
רבי פנחס הלוי איש הורביץ. 317
ר' פנחס טייטלבוים. 63
ר' פנחס יוחנן הברפלד. 120
ר' פנחס יעקב זלצר. 59
ר' פנחס כהן. 60

רבי פנחס מר"ס. 352
פנחס פראנצויז. 112
ר' פנחס קליין. 276
ר' פסח ליבוביץ. 118
פרץ. 360
ר' פרץ פרידמן. 108,111
רבי פתחיה ב"ר חיים מההינגבורג. 339
רבי צבי אביגדור אשכנזי. 78
רבי צבי אלימלך מדינוב בעל "בני יששכר". 78,79,85
רבי צבי הירש. 40
רבי צבי הירש אשכנזי ה"חכם צבי". 66,324
רבי צבי הירש וויס אב"ד סאבראנץ. 30
רבי צבי הירש ליפחאוויץ. 366
רבי צבי הירש מזאברוב. 53,299
רבי צבי הירש מייזלעס. 19
רבי צבי הירש מליסקא. 44
רבי צבי הירש מרימנוב. 130
ר' צבי הירש מרמורשטיין. 107
רבי צבי הירש סג"ל לנדא. 313
רבי צבי הירש שפירא בעל "דרכי תשובה". 140
רבי צבי הירש שפירא בעל "דרכי תשובה". 85,86
רבי צבי העלמאן מפראג. 343
ר' צבי זאב גליק. 102
ר' צבי טישלר. 280
ר' צבי יחיאל הירש. 103
ר' צבי כץ. 279
ר' צבי לוריא. 118
ר' צבי פייבוש מילר. 200,279
רבי צבי רוזנאש. 76
רבי צמח גאון. 357
קינן. 360
רבי קלונימוס הזקן. 331,342
רבי קלונימוס קלמן ב"ר נחמן. 350
ר' קלונימוס קלמן דייטש. 187
רבי קלונימוס קלמן ר"מ בקראקא. 316
רבי קלמן ב"ר יעקב האברקשטן. 328
קלמן קדוש. 368
ר' ראובן פרידמן. 279
רחבעם המלך. 356

רם. 360
רעו. 360
ר׳ רפאל בלזם. 280
רבי שאול אמסטרדאמער. 324
רבי שאול ב״ר אברהם י״ה מקראקא. 324
רבי שאול וואהל. 37,306
שאלתיאל. 354
שכניה התנא. 353
ר׳ שלום אליהו ראזע. 35
ר׳ שלום בינעט. 372
רבי שלום דוב צוקער (ר׳ בערקי). 137
רבי שלום הלוי מחכמי אשכנז. 341
ר׳ שלום טייטלבוים. 49,299
הב׳ שלום טייטלבוים בר ד״י. 60
הב׳ שלום טייטלבוים ברי״צ. 54
רבי שלום מבעלזא. 198
ר׳ שלום מיץ. 280
רבי שלום מנוישטט. 320
ר׳ שלום פלעגמאן. 51
שלום קליין. 276
רבי שלום שכנא שור מלובלין. 319
שלח. 360
שלמא. 360
רבי שלמה אבן ווירנא. 305
רבי שלמה בן רבי שמואל משפירא. 308
ר׳ שלמה ברקוביץ. 111,276
רבי שלמה הלוי חריף. 304
שלמה המלך. 356
ר׳ שלמה ויזל. 374
רבי שלמה זלמן הלוי. 340
ר׳ שלמה זלמן ליב שטיינמץ. 148
ר׳ שלמה זלמן מרמורשטיין ב״ר אהרן זעליג. 110
רבי שלמה זלמן עהרנרייך אב״ד שאמלוי. 134
ר׳ שלמה זלמן פולק. 64
רבי שלמה טרבוט. 321
שלמה יוסף אלכסנדר קליין. 277
ר׳ שלמה יוסף הכהן הולנדר. 74,89
רבי שלמה יוסף קרא ברי״ב. 79,81,82,88,330
ר׳ שלמה יוסף קרא ברמ״ו. 88,89

ר׳ שלמה יוסף רוזנבוים. 116
רבי שלמה יצחקי (רש״י). 322,346
רבי שלמה לוריא ה״מהרש״ל״. 66,328
ר׳ שלמה מאיר אדלר. 362
ר׳ שלמה מאיר גרינצווייג. 371
רבי שלמה ממונקאטש. 140
ר׳ שלמה משה אברהם לוינגר. 277
רבי שלמה סב רש״י. 358
רבי שלמה סופר ראב״ד בערגסאז. 130,131,133-6
ר׳ שלמה שטראוס. 118
שלמה שיף. 119
רבי שלמה שפירא מלאנצוט. 85,86
שם. 360
רבי שם טוב. 343
רבי שמואל. 347
ר׳ שמואל אונגר. 280
רבי שמואל אליעזר הלוי איידלש (מהרש״א). 339
שמואל ארנפלד. 120
רבי שמואל ב״ר חפני גאון. 323,344,357
רב שמואל גאון. 352
ר׳ שמואל דוד פירר. 277
רבי שמואל החסיד שפירא. 342
ר׳ שמואל הלטובסקי. 121
שמואל הס. 117
ר׳ שמואל וויסמן. 52
ר׳ שמואל טייטלבוים. 54
רבי שמואל טריוויש. 345
רבי שמואל יהודה קצנלנבויגן. 307
ר׳ שמואל יעקב ארלנגר. 280
שמואל כהן. 121
רבי שמואל לופאטנר. 303
ר׳ שמואל לוריא. 118
ר׳ שמואל מאיר הולנדר בר״ז. 118
הרב שמואל מאיר הכהן הולנדר מאמסנא. 71
ר׳ שמואל משה ליבטנשטיין. 111
רבי שמואל משלטשטאט. 345
רבי שמואל ענגל מראדמישלא. 142
רבי שמואל פרידמאן מזאברוב. 53
ר׳ שמואל פרידמן. 299

רבי שמואל קרא ב"ר יונה ביינוש. 79
ר' שמואל קרא ב"ר מנדל וואלף. 89
רבי שמואל רוזנבערג בעל "באר שמואל". 157
רבי שמואל רעכילס. 301
רבי שמואל שמעיה וויל. 19
רבי שמואל שמעלקי קליין אב"ד סעליש. 127
רבי שמואל שתיקן שיר היחוד . 345
רבי שמחה בונם מייזליש. 334
רבי שמחה בונם סופר בעל "שבט סופר". 113,157
ר' שמחה יודא ראב. 376
הב' שמחה ישעיה גרינצווייג. 371
רבי שמחה מויטרי. 347
שמחה פראנצויז. 112
שמחה פרידמן בר"י. 112
ר' שמחה פרידמן בר"פ. 112
רבי שמעון באסקוויץ. 38
ר' שמעון הכהן בייגל. 279
רבי שמעון הנשיא. 359
ר' שמעון הס. 117
שמעון ויזל. 119
ר' שמעון זאב קליין. 182,187,276,374
ר' שמעון חיים שטיינר. 118
ר' שמעון טייטלבוים ברד"י. 58,60,107,113-6,157,159,169,170,298
ר' שמעון טייטלבוים ברחי"ל. 118
ר' שמעון יהודא פרידמן אבדק"ק לובלוי. 111
ר' שמעון יודא ליבטנשטיין. 111
שמעון יחיאל ארנפלד. 120
ר' שמעון יחיאל פרידמן. 117
ר' שמעון יצחק רכניצר. 162,163,185,280
שמעון כהן. 121
ר' שמעון לוריא. 118
רבי שמעון ממדינת מנש. 342
רבי שמעון מפראג. 366
ר' שמעון סופר [שרייבר]. 110
רבי שמעון פונפעדער אב"ד טאקאי. 30
ר' שמעון פלעגמאן. 51
רבי שמעון קרא. 331
ר' שמעון שיף. 119
שמעון שמואל שמעלקא קליין. 278

ר' שמעון שרייבר. 108,110
רבי שמעיה התנא. 353
רבי שמשון ב"ר עקיבא מאובן. 368
רבי שמשון בכרך. 368
ר' שמשון גולדשטיין. 373
רבי שמשון הלוי מרגנשפורג. 341
רבי שמשון הלוי משפירא. 341
רבי שמשון ורטהיימר. 369
רבי שמשון מערפורט. 308
ר' שמשון מרמורשטיין. 110
שמשון רפאל ארלנגר ב"ר שמואל יעקב. 280
שפט. 352
שפטיה בן אביטל. 359
ר' שרגא גליק. 102
רבי שרגא צבי טננבוים. 31,32,150
ר' שרגא צבי ריינער. 35
שרוג. 360
רב שרירא גאון. 324,344,352
שת. 360
תרח. 360

מרת אדל קליין. 28,150,298
מרת אדל בת ר"ב קליין. 35
מרת אוגלה קצנלנבויגן. 307
מרת איטא טייטלבוים. 118
מרת איטא שיף. 119
מרת איידל בינעט. 372
מרת איידל חמותו של המהרש"א. 347
מרת אלטע שרה זיידה. 117
מרת אלטע שרה רחל שטיינר. 118
מרת אסתר אשת רי"י דראה. 62
מרת אסתר אשת ר"ב דראה. 63
מרת אסתר הימליך. 102
מרת אסתר הלטובסקי. 121
מרת אסתר וינקלער. 376
מרת אסתר טויבא ברקוביץ. 276
מרת אסתר טרום. 118
מרת אסתר יונגרייז. 104
מרת אסתר כהן. 120
מרת אסתר נעכא גאלדבערגער. 111
מרת אסתר בריינדל בראך. 111
מרת אסתר רויזא ליכטנשטיין. 111
מרת אסתר רכניצר. 120
מרת אסתר נעכא בת ר"י פרידמאן. 112
מרת באשע הדס כץ. 279
מרת באשע הדס שינברגר. 117
מרת ביילא ארלנגר. 280
מרת ביילא גיטל אונגאר. 373
מרת ביילא גיטל גרויז. 373
מרת ביילא גיטל דוידוביץ. 374
מרת ביילא גיטל יעקובוביץ. 276
מרת ביילא גיטל רובינשטיין. 277
מרת ביילא גרינצווייג. 361
מרת ביילא גרינפלד. 279
מרת ביילא פאללטשעק. 370
מרת ביילא פינקל פייבוש. 278,374
מרת ביילא פלעגמאן. 52
מרת ביילא גרינצווייג. 371
מרת ביילא קליין. 276
מרת בינה גיטל פורגעס. 373

מרת בלומא וויס. 118
מרת בלומא טייטלבוים. 299
מרת בלומא שפיצר. 107
מרת בלומא הרצוג. 112
מרת בראנא ברייער. 117
מרת ברײנדל גליק. 311
מרת ברײנדל זיגלמן. 118
מרת ברײנדל כהן. 120
מרת ברײנדל אשת ר״א פרידמן. 102
מרת ברינדיל פרידמן. 112
מרת ברײנדל מארמארשטיין. 104,109,309
מרת ברײנדל מילר. 280
מרת ברכה דבורה כץ. 279
מרת ברכה פרידמן. 112
מרת גאלדא פרידמן. 117
מרת גאלדא גולדשטיין. 373
מרת גאלדא הלטובסקי. 121
מרת גאלדא וויס. 120
מרת גאלדא פריידא קליין. 276
מרת גאלדא לוריא. 118
מרת גאלדא קליין. 298
מרת גאלדא טייטלבוים. 107
מרת גאלדא בת ר״ש טייטלבוים. 118
מרת גאלדא כהן. 120
מרת גאלדא פרנקל. 119
מרת גאלדא רייזל הוס. 279
מרת גאלדא רייזל כץ. 279
מרת גאלדא רייזל פירר. 277
מרת גאלדא רייזל קליין. 278
מרת גאלדא שיף. 119
מרת גולדא אשת הרמ״א. 338
מרת גיטל אם המהרש״א. 340
מרת גיטל ב״ר משה אוערבך. 339
מרת גיטל גרינצווייג. 371
מרת גיטל בלומא קליין. 162-3
מרת גיטל ביילא קליין. 277
מרת גיטל ברנ״י כהן. 120
מרת גיטל בת ר״צ כהן. 121
מרת גיטל כץ. 279

מרת גיטל לייזרוק. 62
מרת גיטל נחמה קליין. 277
מרת גיטל פאללטשעק. 369
מרת גיטל פלעגמאן. 51
מרת גיטל פייגא ויזל. 119
מרת גיטל פריינד. 112
מרת גיטל צארטיל פרידמן. 112
מרת גיטל קליין. 35
מרת גיטל קרא. 88
מרת גינענדל יהודית פריינד. 112
מרת גליקל טייטלבוים. 116
מרת דבורה בת רבי מאיר וואהל. 316
מרת דבורה בלומא אהרנפלד. 120
מרת דבורא גאלדה העניג. 277
מרת דבורה גראד. 61
מרת דבורה גרינצווייג. 362
מרת דבורה גרינצווייג. 374
מרת דבורה וואהל. 306
מרת דבורה חנה כהן. 121
מרת דבורה לוריא. 118
מרת דבערל תאומים. 327
מרת דינה אשת ראי"ה מקראקא. 315
מרת דינה מלכה ב"ר אליעזר שרענציל. 338
מרת דרעזיא פרידמן. 301
מרת דרעזיל מייזליש. 334
מרת דרעזיל שרענציל. 339
מרת האדיע עטיל הוס. 279
מרת האדיע עטיל בראון. 280
מרת האדיע עטיל קליין. 74,89,152-3,155,159,297
מרת האדיע עטיל שטרנליכט. 277
מרת הדסה אסתר פייבוש. 278
מרת הדסה עטיל קליין. 276
מרת הינדא הוס. 279
מרת הינדא קריינטשא גרוסמן. 60
מרת הינדא רוזנברג. 112
מרת הינדל פרידמן. 112
מרת הינדל לאה קליין. 182,295
מרת הינדל צירל הלטובסקי. 121
מרת הענדל חנה פרידמן. 112

מרת הענטשא צביה גראד. 298
מרת הענטשא רייזא וויטמאן. 62
מרת ואלענטינא אשת ר׳ אפרים פישל. 328
מרת ויטא אשת ר״י הלוי מאפטא. 313
מרת חדוה שושנה שרייבר. 111
מרת חוה ביקעל. 63
מרת חוה גרונער. 63
מרת חוה גליק. 61
מרת חוה ויזל. 119
מרת חוה זלאטא גליק. 121
מרת חוה זילברשלג. 118
מרת חוה טייטלבוים. 57,298
מרת חוה קליין. 116,159,296
מרת חוה ראב. 376
מרת חוה רחל לפקוביץ. 277
מרת חוה שרה הרשטיק. 276
מרת חיה אסתר כהן. 120
מרת חיה דבורה גרינצווייג. 373
מרת חיה יוכבד הוס. 279
מרת חיה ליבא פרוכטר. 117
מרת חיה רחל בת ר״י פרידמן. 112
מרת חיה רחל בת ר״ש פרידמן. 112
מרת חיה רחל רוזנברג. 112
מרת חיה שרה פלעגמן. 52
מרת חיה שרה גרינצווייג. 371
מרת חיה גרינוואלד. 119
מרת חיה דראה. 62
מרת חיה רבקה דראה. 63
מרת חיה באבטשע פייבוש. 278
מרת חיה גיטל הלטובסקי. 121
מרת חיה געלא פויגל. 277
מרת חיה הירש. 110
מרת חיה טייטלבוים. 116
מרת חיה יהודית קליין. 276
מרת חיה רחל ליבטנשטיין. 111
מרת חיה מילר. 280
מרת חיה פייגא כץ. 279
מרת חיה קליין. 277
מרת חיה קרא. 88

מרת חיה שרה קרויס. 371
מרת חיה שרה רכניצר. 280
מרת חנה אשת ר"א ר' הירצקיס. 304
מרת חנה ביילא רכניצר. 280
מרת חנה גליק. 61
מרת חנה גרינפלד. 63
מרת חנה גרינצווייג. 374
מרת חנה דראה. 63
מרת חנה מלכה דראה. 63
מרת חנה טייטלבוים. 51,299
מרת חנה רות ליכטנשטיין. 111
מרת חנה לסקר. 121
מרת חנה לענץ. 111
מרת חנה טויבא פרידמן. 111
מרת חנה פלעגמן. 52
מרת חנה פרידמן. 111,301
מרת חנה קצנלנבויגן. 307
מרת חנה רובינפלד. 63
מרת חנה שור. 318
מרת חנה שרה קליין. 276,374
מרת חנטשא רחל גרינצווייג. 374
מרת חנטשה בינעט. 372
מרת חנטשה גרנצוויג. 362
מרת חנטשה רחל גרינצווייג. 371
מרת טויבא גרינצווייג. 374
מרת טויבא הלטובסקי. 121
מרת טויבא סלומון. 52
מרת טעמרל מרמורשטיין. 107
מרת טשארנא חוה טייטלבוים. 52
מרת יהודית אהרנפלד. 120
מרת יהודית דבורה גרינוואלד. 347
מרת יהודית ויטריאל. 102
מרת יהודית אשת רמ"ש כהן. 116
מרת יהודית גאלדא פייבוש. 278
מרת יהודית הלטובסקי. 121
מרת יהודית בת רנ"י כהן. 120
מרת יהודית בת רי"צ כהן. 121
מרת יהודית סופר. 110
מרת יהודית פורגעס. 373

מרת יהודית רבקה קליין. 276
מרת יוטא גרמן. 121
מרת יוטא הולנדר. 73־4,89,311
מרת יוטא פייגא שיף. 119
מרת יוטא רייזל רכניצר. 117,162־3,185
מרת יוטל ביילא לוריא. 118
מרת יוטל גאלדבערגער. 102
מרת יוכבד גראס. 278
מרת יוכבד ריקל קליין. 278,374
מרת יוכלה פינקל פורגעס. 373
מרת יטי מילר. 111
מרת יסכה הירשפלד. 377
מרת יענטא רייזל שרייבר. 373
מרת לאה גיטל דראה. 63
מרת לאה ברד"י טייטלבוים. 63
מרת לאה בת ר"פ טייטלבוים. 63
מרת לאה הולנדר. 74
מרת לאה גרינצווייג. 371
מרת לאה הלפרט. 377
מרת לאה יענטל גרינצווייג. 373
מרת לאה כהן. 121
מרת לאה פייבוש. 278
מרת לאה פרידמן. 111
מרת לאה פריינד. 366
מרת לאה רוזנברג. 112
מרת לאה רכניצר. 280
מרת לאנא גרינצווייג. 373
מרת ליבא אשת ר"א דראה. 62
מרת ליבא אשת רל"י דראה. 62
מרת ליבא פלעגמאן. 51
מרת ליבא פרידמן. 111
מרת ליבא קרקובסקי. 52
מרת ליבא שטיין. 117
מרת מאטיל גרינצווייג. 375
מרת מינא רייזל מילר. 279
מרת מירל אשת ר"א מפראג. 367
מרת מירל הלר. 326
מרת מלכה הס. 117
מרת מלכה ויזל. 119

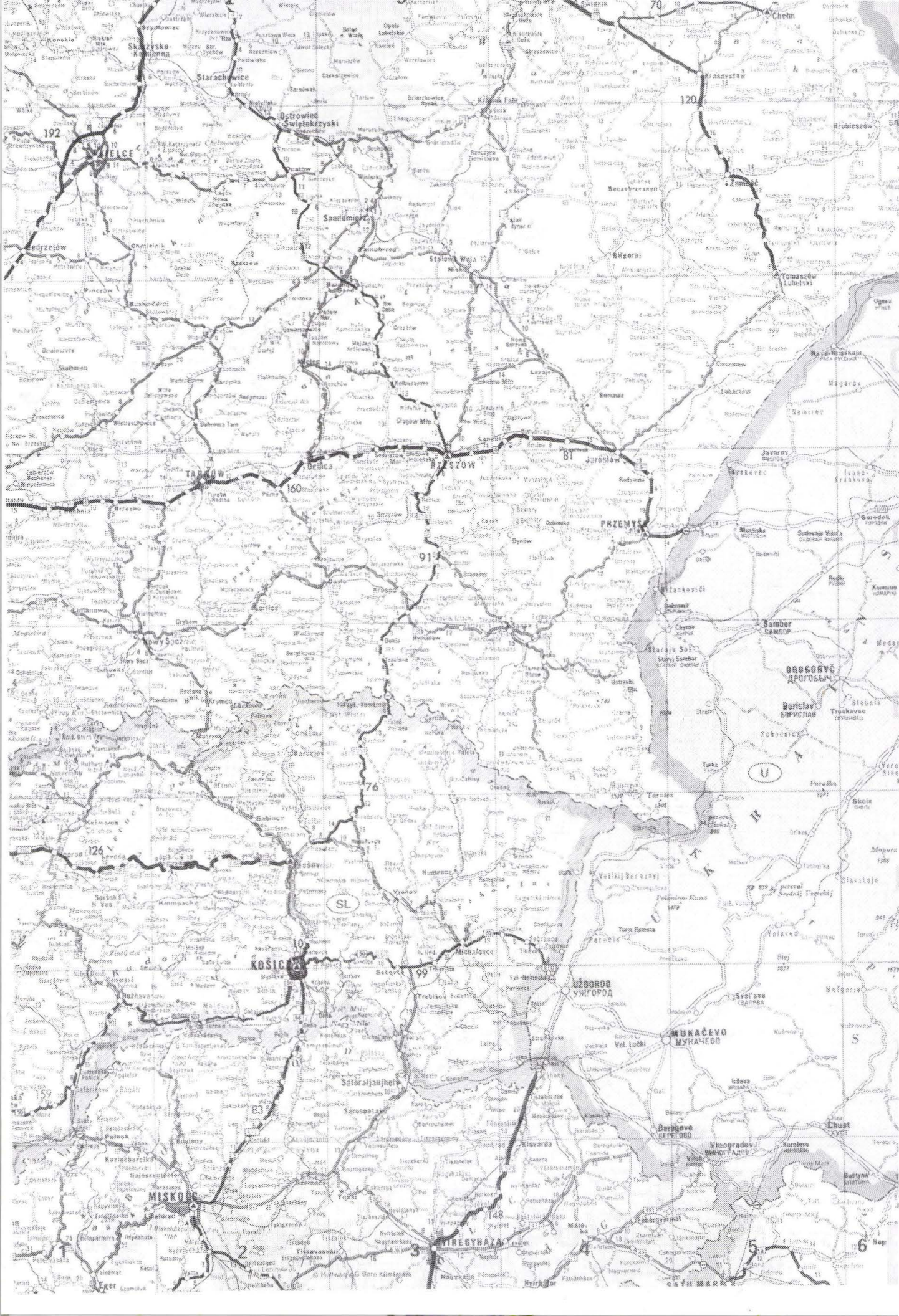
מרת מלכה אהרנפלד. 120
מרת מלכה כהן. 120
מרת מלכה פייבוש בת רד"מ. 278
מרת מלכה אשת ר"צ פייבוש מילר. 279
מרת מלכה פלעגמאן. 51
מרת מלכה קליין. 278,374
מרת מלכה רוזנפלד. 117
מרת מלכה שרה הולנדר. 117
מרת מלכה טייטלבוים. 118
מרת מערל בילא אהרנפלד. 120
מרת מרגלית ויזל. 119
מרת מרגלית כהן. 120
מרת מרגלית לוריא. 118
מרת מרים אשת הריב"ן. 346
מרת מרים אשת ר"פ הלוי איש הורביץ. 318
מרת מרים אשת ר"ש מערפורט. 308
מרת מרים אשת רא"ל. 324
מרת מרים גרינצווייג. 371
מרת מרים גרינצווייג. 375
מרת מרים לאה הולנדר. 312
מרת מרים כהן. 120
מרת מרים חוה לאה כץ. 279
מרת מרים כץ. 279
מרת מרים סערל לסקר. 121
מרת מרים מילר. 280
מרת מרים פייגא שיף. 119
מרת מרים פרידמן. 112
מרת מרים רייזל קליין. 276
מרת נעבא טייטלבוים. 118
מרת נעבא קרא. 88
מרת נעמי טייטלבוים. 63
מרת סימא באבצי לוריא. 118
מרת סימא קליין. 277
מרת סעריל פריד. 103
מרת סערל גרינצווייג. 375
מרת סערל רוזנבוים. 116
מרת סערקא מרים הינדא גראס. 119
מרת עטיל גליק. 61
מרת עטיל רחל ויזל. 374

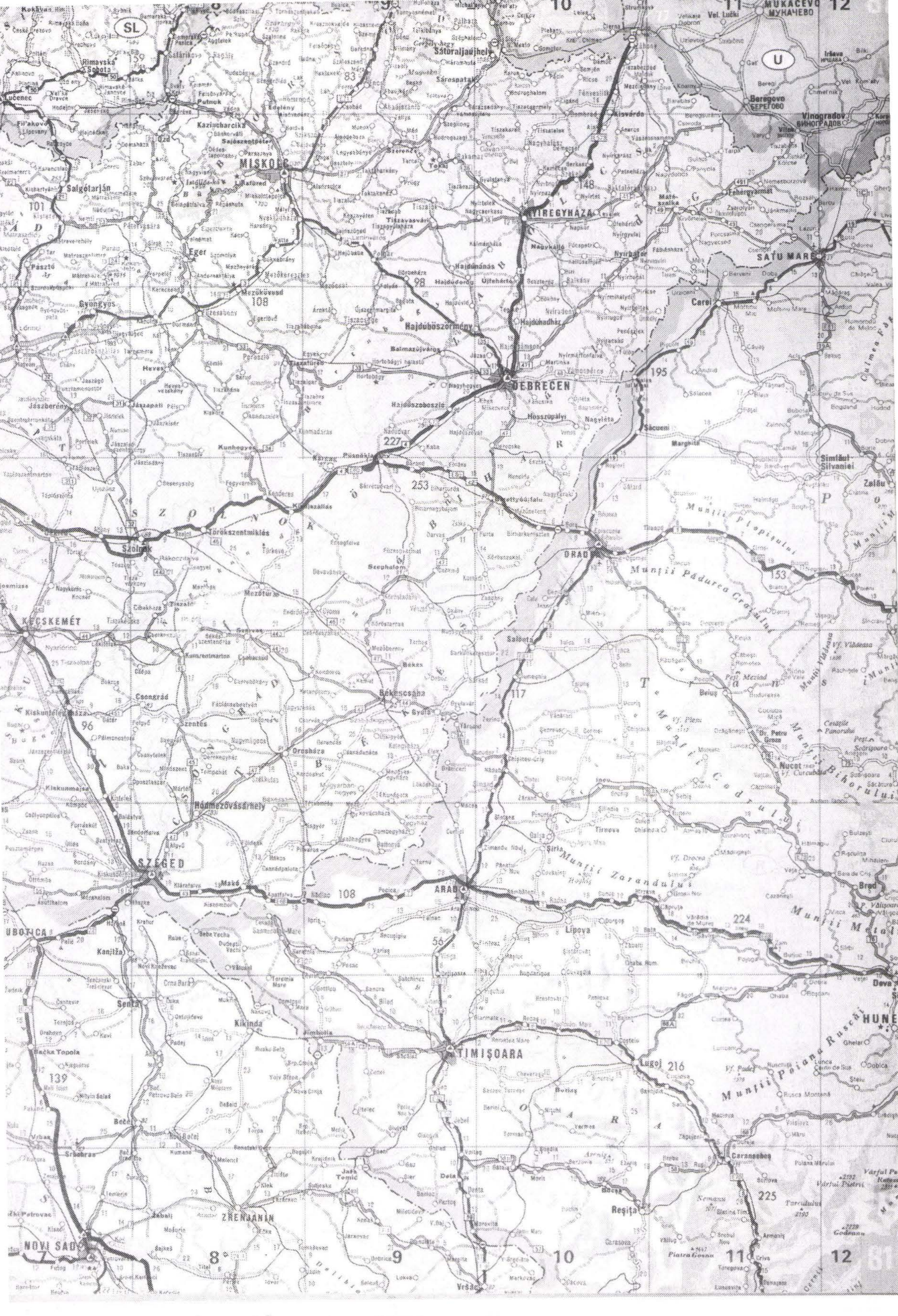
מרת עלקא צפורא פייגא פויגל. 277
מרת פיוריט בת רבי קלונימוס. 321
מרת פייגא בערקאוויטש. 111
מרת פייגא הוס. 279
מרת פייגא וויסמאן. 52
מרת פייגא טייטלבוים. 63
מרת פייגא קליין. 276,374
מרת פייגא רויזא בירנבוים. 117
מרת פייגאלי ב"ר שמשון בברך. 368
מרת פינקל הירצקא. 372
מרת פינקל דבורה קליין. 278
מרת פינקל ראטה. 362
מרת פערל גרינצווייג. 373
מרת פערל דראה. 62
מרת פערל וויס. 311
מרת פערל זלצר. 59
מרת פערל טייטלבוים. 63
מרת פערל יונגרייז. 102
מרת פערל מאירשא. 101
מרת פערל פויגל. 277
מרת פערל פראדיל פוגל. 277
מרת פעסיל לסמן. 63
מרת פריידא ברגר. 101
מרת פריידא ניסל הוס. 279
מרת פריידא קליין. 118
מרת פריידא מילכא לוריא. 118
מרת צביא פייגא קרא. 88
מרת צילא שרייבר. 110
מרת ציזיא פרידמן. 303
מרת צפורא הלטובסקי. 121
מרת צפורא חיה אהרנפלד. 120
מרת צפורא פריינד. 365
מרת צפורה רייזל קרויס. 372
מרת קילא מרים כץ. 279
מרת קלערל חוה אורזל. 280
מרת קלערל קרויס. 371
מרת קריינדל גרינצווייג. 371
מרת רבקה אהרנפלד. 120
מרת רבקה אשת ר"נ הירש שור. 318

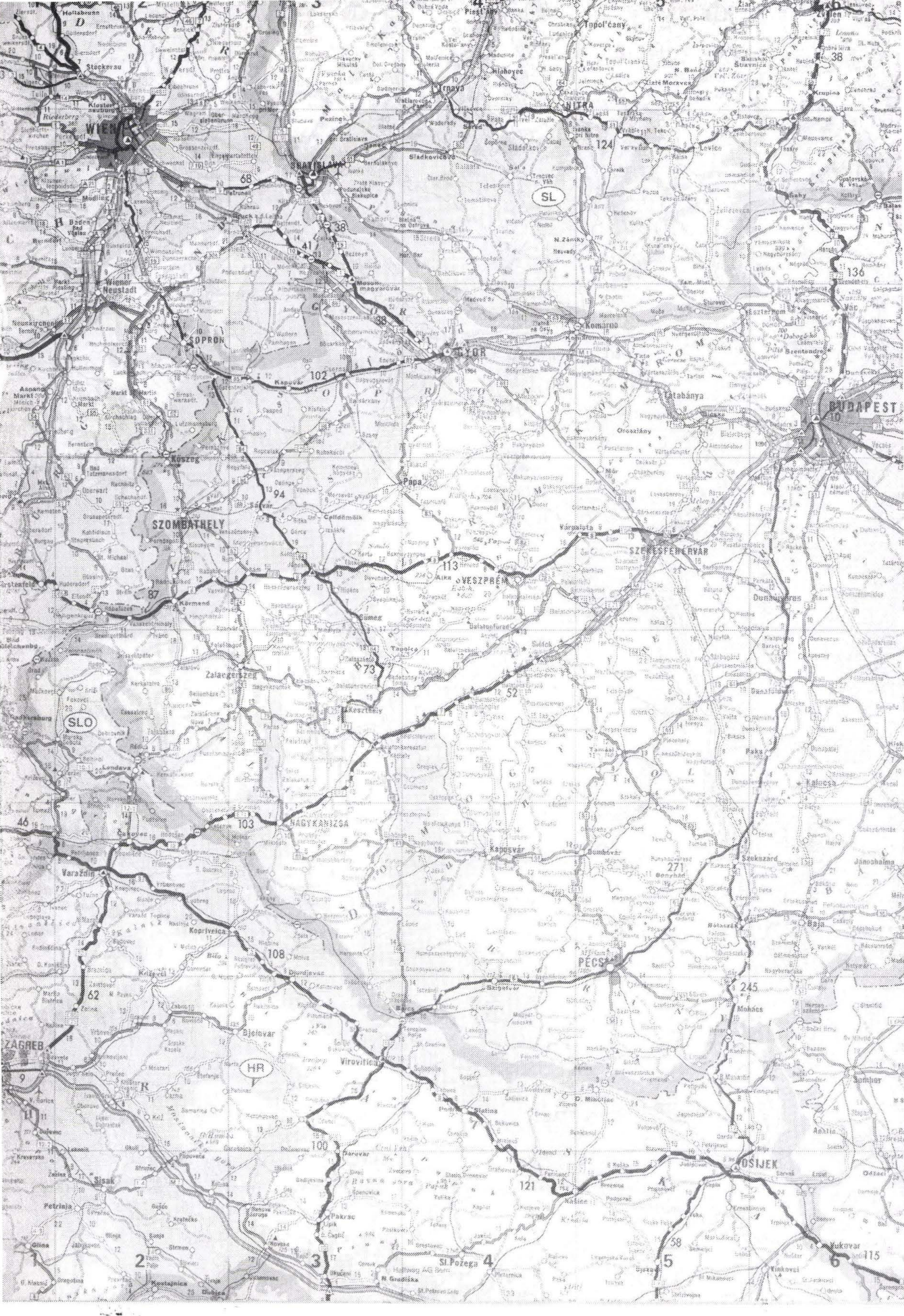
מרת רבקה דראה. 62
מרת רבקה הורביץ. 342
מרת רבקה אשת ר"ט טייטלבוים. 61
מרת רבקה בת רד"י טייטלבוים. 63
מרת רבקה כהן. 120
מרת רבקה לוריא. 118
מרת רבקה בריינדל ארלנגר. 280
מרת רבקה בריינדל כץ. 279
מרת רבקה בריינדל אשת ר"י מילר. 117,157,163,185,279
מרת רבקה בריינדל בת ר"מ מילר. 279
מרת רבקה לאה קליין. 278
מרת רבקה פרידמן. 62
מרת רבקה פרידמן. 112
מרת רבקה גאלדא פלברבוים. 121
מרת רבקה חיה קרא. 86,88,330
מרת רבקה מרים וויס. 117
מרת רבקה שרה פייבוש. 278
מרת רבקה צוקער. 138
מרת רבקה שטרן תאומים. 327
מרת רבקה שיינדל שוף. 119
מרת רות כהן. 120
מרת רחל אשת ר"א הכהן מווילנא. 328
מרת רחל בינעט. 372
מרת רחל דראה. 63
מרת רחל דבורה מרקוביץ. 372
מרת רחל הרצוג. 369
מרת רחל וויס. 311
מרת רחל וויזל. 119
מרת רחל טייטלבוים. 116
מרת רחל כהן. 120
מרת רחל כץ. 279
מרת רחל לוינגר. 277
מרת רחל לוריא. 118
מרת רחל פולק. 119
מרת רחל פרידמן. 117
מרת רחל קליין. 278
מרת רחל רעכיל שוויצער. 118
מרת ריזל גרינצווייג. 371
מרת רייזל אשת ר"ט גליק. 61

מרת רייזל אשת הגר"י גליק. 97־8,310
מרת רייזל בלומא אהרנפלד. 120
מרת רייזל לפקוביץ. 111
מרת רייזל פוגל. 277,374
מרת רייזל פרינד. 112
מרת רייזל פרידמן. 111
מרת רייזל קליין. 116,157־8,296
מרת רייזל ראזנבערג. 102
מרת רייזל רבקה ווייס. 375
מרת רייזל רחל צימרמן. 276
מרת רעלא חוה ברנשטיין. 120
מרת שאשא דראה. 62
מרת שושנה מאטיל דראה. 62
מרת שושנה רייזל פרידמן. 117
מרת שושנה שרייבר. 111
מרת שיינדל גרינצווייג. 363
מרת שיינדל גרינצווייג. 371
מרת שיינדל טייטלבוים. 116
מרת שיינדל פלעגמן. 51
מרת שיינדל קחמוביץ. 52
מרת שיינדל רבקה מירל פויגל. 277
מרת שלאמצא טייטלבוים. 119
מרת שפרינצא כ"ץ. 305
מרת שרה אסתר זילבר. 277
מרת שרה גרינצווייג. 371
מרת שרה ביילא קליין. 278
מרת שרה דראה. 62
מרת שרה הולנדר. 75
מרת שרה הירשפלד. 377
מרת שרה לאה כהן. 120
מרת שרה מאלע קליין. 276
מרת שרה קליין. 277
מרת שרה נחמה שיף. 119
מרת שרה רבקה גרינצווייג. 373
מרת שרה פלעגמן. 51
מרת שרה בת ר"י פרידמן. 112
מרת שרה בת ר"ש פרידמן. 112
מרת שרה רדזל פרנצויז. 112
מרת שרה פייבוש. 278

מרת שרה פייגא ארלנגר.	280
מרת שרה פרומט פריינד.	112
מרת שרה שרייבר.	110
מרת תמר סופר.	110
מרת תמר קליין.	276

Chełm
Skarżysko-Kamienna
Starachowice
Ostrowiec Świętokrzyski
192
120
Sandomierz
Kędzierzyn
Stalowa Wola
Tomaszów Lubelski
Jarosław
Dębica
Rzeszów
TARNÓW
160
PRZEMYŚL
91
Nowy Sącz
Stary Sambor
Drohobych
Borislav
Trnkavec
76
126
Rešov
SL
KOŠICE
99
UŽGOROD
MUKAČEVO
Vel. Lučki
Berehove
Chust
MISKOLC
148
HEGYESHALOM
Eger
CAȘU MARE

MISKOLC
DEBRECEN
NYIREGYHAZA
SATU MARE
Carei
Sighetu Marmației
Baia Mare
Halmeu
Negrești-Oaș
Tășnad
Ardud
Livada
Satoraljaujhely
Sárospatak
Tokaj
Hidasnémeti
Gönc
Szerencs
Encs
Edelény
Putnok
Kazincbarcika
Ózd
Salgótarján
Balassagyarmat
Rétság
Pásztó
Hatvan
Gyöngyös
Mezőkövesd
Eger
Füzesabony
Heves
Jászberény
Jászapáti
Kunhegyes
Kisújszállás
Törökszentmiklós
Szolnok
Mezőtúr
Kecskemét
Kiskunfélegyháza
Kiskunmajsa
Csongrád
Szentes
Orosháza
Békéscsaba
Gyula
Békés
Sarkad
Salonta
Oradea
Beiuș
Nucet
Bihor
Aleșd
Marghita
Săcueni
Simleul Silvaniei
Zalău
Jibou
Șimleu Silvaniei
Hajdúszoboszló
Hajdúböszörmény
Hajdúnánás
Hajdúdorog
Balmazújváros
Debrecen
Nagyléta
Hosszúpályi
Derecske
Berettyóújfalu
Létavértes
Nagykereki
Szeghalom
Körösladány
Mezőberény
Csabacsüd
Csorvás
Battonya
Mezőhegyes
Makó
Hódmezővásárhely
Szeged
Subotica
Kanjiža
Novi Kneževac
Senta
Kikinda
Bečej
Srbobran
Bačka Topola
Novi Sad
Zrenjanin
Žabalj
Temerin
Titel
Bačka Palanka
Sombor
Apatin
Kula
Vrbas
Odžaci
Bač
Timișoara
Arad
Lipova
Sebiș
Șiria
Ineu
Pâncota
Chișineu-Criș
Curtici
Arad
Lugoj
Caransebeș
Reșița
Deta
Jaša Tomić
Vršac
Pančevo
Kovačica
Kovin
Vršac
Munții Apuseni
Munții Bihor
Munții Zarandului
Munții Poiana Ruscă
Munții Metaliferi
Munții Șureanu
Munții Retezat
Munții Semenic
Munții Aninei
Munții Pădurea Craiului
Munții Plopișului
Munții Gutâi
Munții Oașului
Munții Țibleș
Munții Rodnei
Munții Maramureșului
Munții Lăpușului
Munții Igniș
Munții Vinderel
Munții Făgăraș
Munții Cindrel
Munții Lotrului
Munții Parâng
Munții Vâlcan
Munții Godeanu
Munții Cernei
Munții Mehedinți
Munții Almăj
Munții Locvei
Munții Mureș
Munții Gurghiu
Munții Harghita
Munții Călimani
Munții Bârgău
Munții Ceahlău
Munții Hășmaș
Munții Bucegi
Munții Piatra Craiului
Munții Leaota
Munții Iezer
Munții Făgăraș
Munții Cozia
Munții Căpățânii
Munții Latoriței
Munții Vâls

WIEN
BRATISLAVA
NITRA
Trnava
Hlohovec
Topoľčany
Stockerau
Klosterneuburg
Mödling
Baden bei Wien
Wiener Neustadt
Neunkirchen
SOPRON
Mosonmagyaróvár
GYŐR
Komárno
Esztergom
Tatabánya
BUDAPEST
Kőszeg
Celldömölk
SZOMBATHELY
Papa
SZÉKESFEHÉRVÁR
VESZPRÉM
Dunaújváros
Zalaegerszeg
Keszthely
Kalocsa
NAGYKANIZSA
Kaposvár
Bonyhád
Szekszárd
Baja
Varaždin
Koprivnica
PÉCS
Mohács
ZAGREB
Bjelovar
Virovitica
Našice
OSIJEK
Sisak
Petrinja
Pakrac
Slatina
Sunja
Glina
Nova Gradiška
Vukovar
Vinkovci
SL
SLO
HR
68
38
41
102
94
87
113
73
52
46
103
108
62
100
121
271
245
124
136
115